

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΕΤΗΡΙΣ
Τ Η Σ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΤΟΜΟΣ 2 - 3

1933 - 1935

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ : Γ. ΒΑΛΛΙΑΝΑΤΟΥ - Σ. ΓΑΛΗΝΑΚΗ
1936

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Ὁ πρό τιμος χρόνου έκδοθεις 1ος τόμος τῆς παρούσης Ἐπετηρίδος (1932 - 1933) καὶ ἂν δὲν δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι διηγείρε τὸ ζωηρόν ἐνδιαφέρον εἰς τὸ εὐρύτερον νομικὸν κοινόν, πάντως δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀπαρχὴ μιᾶς κινήσεως εὐρυτέρας καὶ ἐντατικωτέρας περὶ τὴν μελέτην τοῦ δημοσίου δικαίου.

Ἡ «Ἐταιρεία τῶν Διοικητικῶν Μελετῶν» παρουσιάζει ἤδη τὸν δευτέρον διπλοῦν τόμον τῆς Ἐπετηρίδος αὐτῆς ἐν ᾧ περιλαμβάνονται αἱ ἐργασίαι (ἀνακοινώσεις - διαλέξεις) αἱ γενόμεναι κατὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα δύο ἔτη 1933—1935.

Ἐάν ἡ ἐπιστημονικὴ συγκομιδὴ τῆς διείας δὲν εἶναι τόσον πλουσία ὅσον θὰ ἔδει ἴσως νὰ ἀνεμένετο, ὀφείλεται εἰς τὰς πολιτικὰς διαταραχὰς αἱ ὁποῖαι, ὡς γνωστόν, ἤκιστα εὐνοοῦν τὴν εὐόδωσιν τῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας. Ἡ ἐπίδρασις αὕτη προκειμένου περὶ τοῦ ἔργου τῆς «Ἐταιρείας Διοικητικῶν Μελετῶν» εἶναι, ὡς εἰκόσ, μεγαλυτέρα, διότι ἔργον αὐτῆς εἶναι ἀκριβῶς ἡ μελέτη τῶν θεσμῶν τοῦ δημοσίου δικαίου οἱ ὁποῖοι ὑπέστησαν ἐσχάτως παρ' ἡμῖν δοκιμασίας καὶ μεταβολὰς.

Εἰς λόγους καθαρῶς ἐσωτερικῆς διοικήσεως τῆς Ἐταιρείας ὀφείλεται ἡ καθυστέρησις τῆς ἐκδόσεως τοῦ δευτέρου τόμου. Οὗτος παρουσιάζει νέαν κατάταξιν τῆς ὕλης, ἀναλόγως τῆς φύσεως τῆς ἐργασίας, κριθεῖσαν σκοπιμωτέραν. Μεταξὺ τῶν καταχωρουμένων ἐργασιῶν ὑπάρχουν καὶ τινες πραγματευόμενα θέματα τὰ ὁποῖα λόγῳ τῆς ἄρσεως τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927 δὲν παρουσιάζουν πλέον πρακτικὸν ἐνδιαφέρον. Μ' ὄλον τοῦτο ὅμως ἐθεωρήθη πρόσφορος ἡ καταχώρησις των διότι, λόγῳ τοῦ εἰδικοῦ τρόπου δι' οὗ χειρίζονται δυσχερὲς νομικὸν ζήτημα, καθίστανται καὶ τώρα ἀκόμη ἐνδιαφέρουσαι.

Ἐκτὸς τῆς ἐκδόσεως τῆς παρούσης Ἐπετηρίδος ἡ «Ἐταιρεία τῶν Διοικητικῶν Μελετῶν» ἔκρινε σκόπιμον ν' ἀρχίσῃ ἐκδίδουσα καὶ τὴν σειρὰν τῶν «Διοικητικῶν Μελετῶν» μέλλουσαν νὰ περιλάβῃ αὐτοτελεῖς ἐργασίας τῶν μελῶν τῆς αἱ ὁποῖαι λόγῳ τοῦ ὄγ-

κου των και του ενδιαφέροντος υπερ παρουσιάζουν κρίνεται σκόπιμον να έκδοθουν χωριστά. Είς την σειράν ταύτην πρώτη έξεδόθη ή μελέτη του προέδρου της Έταιρείας κ. Δ. Βεζανή περι «της πολιτειολογικής σημασίας του άνωτάτου άρχοντος». Μέλλουν να άκολουθήσουν και άλλαι έργασίαι.

Η «Έταιρεία των Διοικητικών Μελετών» έν πλήρει έπιγνώσει των δυσχερειών τας όποιας παρουσιάζει άκόμη ή καλλιέργεια των διοικητικών έπιστημών παρ' ήμιν, παραδίδει την έργασίαν της εις την δημοσιότητα με την έλπίδα ότι άποτελει αύτη συμβολήν εις την μελέτην του τόσον έξόχως σπουδαίου και ζωτικού αύτου κλάδου της Νομικής Έπιστήμης.

ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Ἄρθρον 1ον — Ἰδρύεται ὑπὸ τῶν ὑπογεγραμμένων Σωματεῖον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐταιρεία Διοικητικῶν Μελετῶν». Ἔδρα τῆς Ἐταιρείας ὄριζονται αἱ Ἀθήναι.

Ἄρθρον 2ον — Σκοπὸς τῆς Ἐταιρείας ἐρίσκεται ἡ ἐνίσχυσις τῶν διοικητικῶν σπουδῶν ἐν Ἑλλάδι, ἡ ἐρευνα καὶ ἡ παρακολούθησις τῶν διοικητικῶν ζητημάτων.

Ἄρθρον 3ον — Ἡ Ἐταιρεία θὰ ἐπιδιώξη τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ τῆς διὰ παντὸς τρόπου τὸν ὁποῖον τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐταιρείας ἤθελε κρίνει συντελεστικόν.

Ἄρθρον 4ον — Ἡ Ἐταιρεία ἀπαρτίζεται ἀπὸ τοὺς ἐπιτίμους ἑταίρους οἵτινες ἀνακηρύσσονται οἱ ἡμεδαποὶ καὶ ἄλλοδαποὶ ἐξέχοντες εἰς τὰς Διοικητικὰς Ἐπιστήμας, τοὺς τακτικοὺς ἑταίρους οἵτινες εἶναι οἱ ἀνακηρυσσόμενοι ὡς παρέχοντες ἢ δυνάμενοι νὰ παρέχωσιν ὑπηρεσίας συντελεστικὰς τοῦ σκοποῦ αὐτῆς καὶ τοὺς ἐκτάκτους ἑταίρους οἵτινες εἶναι οἱ ἀνακηρυσσόμενοι ὡς ἐπιδεικνύοντες ὅπωςδῆποτε ἐνδιαφέρον διὰ τὴν εὐδῶσιν τοῦ σκοποῦ τῆς Ἐταιρείας.

Διὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῶν ἐπιτίμων, τακτικῶν καὶ ἐκτάκτων μελῶν ἀπαιτεῖται ἔγγραφος πρότασις τριῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου. Ἐπὶ τῆς προτάσεως ταύτης ὡς καὶ περὶ τῆς τάξεως εἰς ἣν θὰ γίνῃ ἡ εἰσοχὴ τῶν μελῶν ἀποφασίζει τὸ Συμβούλιον διὰ πλειοψηφίας τῶν 4)5 τῆς ὀλομελείας αὐτοῦ.

Ἄρθρον 5ον — Πᾶς ἑταῖρος εἰς οἰανδῆποτε τάξιν καὶ ἂν ἀνήκῃ, μὴ συμμορφούμενος πρὸς διὰ τὰξιν τινα τοῦ Καταστατικοῦ τούτου, πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῆς Ἐταιρείας, ἢ ὅπωςδῆποτε ἀντιδρῶν εἰς τὸν σκοπὸν αὐτῆς, διαγράφεται δι' ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου λαμβανομένης κατὰ πλειοψηφίαν.

Ἄρθρον 6ον — Ἡ Ἐταιρεία συνεδριάζει ὑποχρεωτικῶς κατὰ δεκαπενθήμερον. Τὸ Συμβούλιον δύναται νὰ ἀναστείλῃ τὰς ἐργασίας αὐτῆς κατὰ τοὺς μῆνας τοῦ θεροῦ. Πᾶς ἑταῖρος ἀπουσιάζων ἀδικαιολογητῶς καὶ συνεχῶς ἐπὶ πέντε συνεδριάσεις διαγράφεται τοῦ κατελόγου τῶν μελῶν κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου βεβαιουόντος τὸ γεγονός.

Ἄρθρον 7ον — Ἡ Ἐταιρεία διοικεῖται ὑπὸ Συμβουλίου ἧτοι: ἐνὸς Προέδρου, ἐνὸς Ἀντιπροέδρου, ἐνὸς Γενικοῦ Γραμματέως καὶ ὀκτῶ Συμβούλων, ἐκλεγομένου κατὰ τριετίαν ὑπὸ τῆς γενικῆς Συνελεύσεως. Ὁ Πρόεδρος, Ἀντιπρόεδρος καὶ Γενικὸς Γραμματεὺς ἐκλέγονται ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τὸν Ἰούλιον μῆνα ἐκάστου ἔτους.

Ἄρθρον 8ον — Ὁ Πρόεδρος ἀντιπροσωπεύει τὴν Ἐταιρείαν καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς σχέσεις καὶ ἐνώπιον πάσης δικαστικῆς καὶ διοικητικῆς ἀρχῆς, ὑπογράφει τὰ δικαστικὰ πληρεξούσια, καλεῖ αὐτὴν, ὡς καὶ τὸ Δ. Συμβούλιον εἰς συνεδριάσεις, κηρύσσει τὴν ἐναρξιν καὶ λήξιν αὐτῶν, δίδει καὶ ἀφαιρεῖ τὸν λόγον, θέτει τὰ ζητήματα εἰς ψηφοφορίας καὶ ὑπογράφει τὰ ἔγγραφα καὶ πρακτικὰ, διατάσσει κατὰ τὸν προϋπολογισμόν τῆς Ἐταιρείας ἢ κατὰ τὰς ὑπ' αὐτῆς ψηφισθείσας πιστώσεις τὰς πληρωμὰς καὶ φροντίζει περὶ τῆς πληρῶς ἐφαρμογῆς τοῦ Καταστατικοῦ καὶ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Συμβουλίου καὶ τῶν Γενικῶν Συνελεύσεων.

Πῶς ντε Σύμβουλοι δύνανται νὰ ζητήσωσι τὸν προσδιορισμὸν συνεδρίας δι' ὄρισμένα θέματα. Ὁ Πρόεδρος τότε ὑποχρεοῦται νὰ καλέσῃ τὸ Συμβούλιον.

Ἄρθρον 9ον — Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς συντάσσει καὶ συνυπογράφει τὰ πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, πάντα τὰ ἔγγραφα τῆς Ἐταιρείας, τηρεῖ μητρῶν τῶν μελῶν αὐτῆς, τὰ βιβλία εἰσερχομένων καὶ ἐξερχομένων ἐγγράφων τὴν ἀλληλογραφίαν καὶ τὰς σφραγίδας τῆς

Ἐταιρείας. Ὁ Γενικός Γραμματεὺς εἶναι ταμίας καὶ ἔφορος τῆς βιβλιοθήκης. Ὡς Ταμίας ἐνεργεῖ πᾶσαν εἰσπραξίν διὰ διπλοτύπων ἀποδείξεων καὶ τὰς πληρωμὰς δι' ἐνταλμάτων τοῦ Προέδρου καὶ κρατεῖ τὰ λογιστικὰ βιβλία. Καθ' ἕκαστον ἔτος ὑποβάλλει εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐταιρείας συνερχόμενον κατ' ἰούλιον μῆνα τὴν λογοδοσίαν αὐτοῦ καὶ τὸν διαχειριστικὸν ἀπολογισμὸν τοῦ λήξαντος ἔτους.

Ἄρθρον 10ον.—Τὰ ἔσοδα τῆς Ἐταιρείας ἀποτελοῦνται 1) ἐκ τοῦ δικαιώματος ἐγγραφῆς, 2) ἐκ τοῦ ποσοῦ συνδρομῆς τῶν Ἐταίρων, 3) ἐκ τῶν εἰσπράξεων ἐκ διαλέξεων, ἐκδόσεων, μαθημάτων, 4) ἐκ δωρεῶν καὶ κληροδοτημάτων καὶ δωρῶν ἄλλων ἢθελε προβλέψει τὸ Συμβούλιον ἕπερ δικαιούται νὰ ρυθμίξῃ καὶ τὸ ποσοστὸν ἐγγραφῆς συνδρομῆς καὶ λοιπῶν ὡς ἄνω δικαιωμάτων τῆς Ἐταιρείας.

Τὸ Συμβούλιον ἀναγκασθῆναι κατὰ πλειοψηφίαν Δωρητὰς, Εὐεργέτας καὶ Μεγάλους Εὐεργέτας τῆς Ἐταιρείας ἐφ' ὅσον τὰ δωρούμενα ποσὰ ὑπερβαίνουναι τὰς 2.000, 5.000, καὶ 30.000 δραχμῶν.

Ἄρθρον 11ον.—Κατ' ἰούλιον ἐκάστης τριετίας συνέρχεται τακτικῆ συνέλευσις τῶν τακτικῶν ἐταίρων ἀγγελομένη εἰδησεογραφικῶς διὰ δύο Ἀθηναϊκῶν Ἐφημερίδων ἡμερησίων. Ἡ Συνέλευσις λογίζεται ἐν ἀπαρτίᾳ ἐὰν παρίσταται τὸ 1/4 τοῦλάχιστον τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν τακτικῶν ἐταίρων τῶν ἐκπληρωσάντων τὰς πρὸς τὸ Ταμεῖον ὑποχρεώσεις των. Μὴ ἐπιτευχθείσης ἀπαρτίας οἱ τακτικοὶ ἐταῖροι καλοῦνται ἐκ νέου ὅτε ἢ Συνέλευσις λογίζεται ἐν ἀπαρτίᾳ, ὅσοιδήποτε καὶ ἂν παρευρεθῶσιν. Αἱ ἀποφάσεις λαμβάνονται κατὰ πλειοψηφίαν τῶν παρόντων. Εἰς τὰς Συνελεύσεις ταύτας καλοῦνται καὶ οἱ ἐπίτιμοι ἐταῖροι καὶ οἱ ἔκτακτοι ἄνευ δικαιώματος ψήφου.

Ἄρθρον 12ον.—Τὸ Συμβούλιον εὐρίσκεται ἐν ἀπαρτίᾳ ὅταν κατὰ τὰς συνεδριάσεις αὐτοῦ εὐρίσκεται τὸ ἥμισυ τοῦλάχιστον τῶν μελῶν του. Τὸ Συμβούλιον ἀποφασίζει, πλὴν τῶν περιπτώσεων τῆς εἰσδοχῆς νέων ἐταίρων, κατὰ πλειοψηφίαν ἐν ἰσοψηφίᾳ νικώσης τῆς ψήφου τοῦ Προέδρου.

Ἄρθρον 13ον.—Πᾶσα περίπτωσις μὴ προβλεπομένη ἄνωτέρω καὶ ἐφ' ὅσον περὶ ταύτης δὲν προβλέπει ὁ νόμος 281 ρυθμίζεται δι' ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου λαμβανομένης κατὰ πλειοψηφίαν τῶν παρόντων.

Ἄρθρον 14ον.—Διὰ πᾶσαν ἀπόφασιν ἀναγκαιοῦσαν πρὸς διεθνή ἐκπροσώπησιν τῆς Ἐταιρείας εἰς διεθνή Συνέδρια καὶ εἰσασδήποτε φύσεως διεθνεῖς συγκεντρώσεις σχετικὰς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς Ἐταιρείας, ἀρμόδιον εἶναι τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐταιρείας, ἀποφασίζον διὰ πλειοψηφίας τῶν μελῶν αὐτοῦ. Ὡσαύτως ἀρμόδιον κηρύσσεται διὰ τοῦ παρόντος Καταστατικοῦ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐταιρείας διὰ πᾶσαν ἀπόφασιν ἀφορώσαν τὴν ἐκπροσώπησιν τῆς Ἐταιρείας διὰ μελῶν αὐτῆς εἰς εἰσασδήποτε φύσεως Συμβούλια ἄλλων ὀργανισμῶν ἢ Κρατικὰς Ἐπιτροπὰς μελετῶν ἐφ' ὅσον ἤθελεν τυχὸν ζητηθῆ ἢ συμμετοχῆ τῆς Ἐταιρείας δι' ἀντιπροσώπων αὐτῆς εἰς τὰ τοιαῦτα Συμβούλια ἢ Ἐπιτροπὰς.

Ἄρθρον 15ον.—Κατὰ τὴν πρώτην τριετίαν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς ἢ Ἐταιρεία διοικεῖται ὑπὸ τριμελοῦς Ἐπιτροπῆς, ἀποτελουμένης ἐκ τοῦ Προέδρου, Ἀντιπροέδρου καὶ Γενικοῦ Γραμματέως, ἀναπτυσσομένης διὰ τῆς προσθήκης τῶν λοιπῶν ἰδρυτῶν καὶ συγκροτουμένης εἰς Συμβούλιον, ὅταν συμφῶνως πρὸς τὸ παρὸν Καταστατικὸν ἀπαιτεῖται τοῦτο ὅπως ἀποφασίζῃ κατὰ τὰς ἐν τοῖς ἄνωτέρω ὅροις διακρίσεις.

Ἄρθρον 16ον.—Ἡ Ἐταιρεία διαλύεται δι' ἀποφάσεως τῶν τριῶν τετάρτων τοῦλάχιστον τῶν ἐκπληρωσάντων τὰς ὑποχρεώσεις των τακτικῶν ἐταίρων λαμβανομένης εἰς δύο συνεχεῖς συνεδριάσεις. Κατὰ τὴν Συνέλευσιν ταύτην ἀποφασίζεται καὶ εἰς ποῖον θὰ περιέλθῃ ἢ περιουσία τῆς Ἐταιρείας.

(Ἀνεγνωρίσθη διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 9246) 1932 ἀποφάσεως τοῦ Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν).

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΓΕΝΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Η ΚΡΙΣΙΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΣΜΟΥ (*)

I.—Εἰς τὴν πνευματικὴν ἀτμόσφαιραν εἶναι διάχυτος σήμερον ἡ ἰδέα ὅτι ἡ Δημοκρατία καὶ τὸ ἀπαραίτητον αὐτῆς συμπλήρωμα, ὁ κοινοβουλευτισμὸς διατρέχουν κρίσιν.

Πολλοὶ προσπαθοῦν νὰ παρίδουν τὸ ἀναμφισβήτητον τοῦτο γεγονός ἐπαναπαυόμενοι εἰς τὴν σκέψιν ὅτι ἡ κρίσις αὐτὴ εἶναι κρίσις «ἰντελεκτουαλιστικὴ», ἂν δύναμαι νὰ ἐκφρασθῶ τοιουτοτρόπως, εἶναι κρίσις τῆς ἐννοίας μόνον τῆς δημοκρατίας προσερχομένη ἐξ ἀνακλίσεως εἴτε ξένων ἰδεῶν εἴτε ξένων πραγματικῶν καταστάσεων.

Ἐὰν τὸ πρᾶγμα εἶχε τοιουτοτρόπως ἡ κρίσις αὕτη θὰ ἠδύνατο νὰ ἀπασχολήσῃ τοὺς πολιτειολόγους μόνον, ὅχι τὸ εὐρὺ στῶμα τῶν ὀπωσδῆποτε σκεπτομένων ἀνθρώπων.

Ἄλλὰ τί εἶναι «κρίσις» τοῦ Δημοκρατισμοῦ;

Λέγοντες κρίσιν δὲν ἐννοοῦμεν τὴν εἰς τὴν λογικὴν, εἰς τὴν ἐπιστήμην στηριζομένην ἀλλαγὴν τῆς θεωρητικῆς ἀξίας τῆς Δημοκρατίας, ἀλλ' ἐννοοῦμεν ἀκριβῶς τὴν διάχυτον ἀνησυχίαν, τὴν βαθεῖαν ἀμφιβολίαν ἢ ὁποία στηρίζεται περισσότερον εἰς τὸ συναίσθημα παρὰ εἰς τὴν σκέψιν ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀξίαν τοῦ Δημοκρατισμοῦ.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλο σημαντικὸν γνῶρισμα πρέπει νὰ προσεπέλθῃ εἰς τὴν ἀνησυχίαν αὐτὴν διὰ νὰ δικαιούμεθα νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ κρίσεως τοῦ Δημοκρατισμοῦ. Καὶ τὸ στοιχεῖον αὐτὸ εἶναι ἡ πεποίθησις περὶ *σχετικῶς μόνιμου ἀπαξίας* τῆς Δημοκρατίας ὅχι *περὶ προσωρινῆς ἀνεπαρκείας* αὐτῆς. Μόνον ὅταν ἡ ἀνησυχία αὐτὴ καὶ ἡ ἀμφιβολία ὡς πρὸς τὴν μόνιμον ἀξίαν τοῦ Δημοκρατισμοῦ καταλάβῃ μεγάλα στῶματα τοῦ πληθυσμοῦ δικαιούμεθα νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ κρίσεως αὐτοῦ.

Καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως νομίζω ὅτι ἀναμφισβητήτως παρ' ἡμῖν

(*) Ἀνεγνώσθη ὡς δημοσία διάλεξις διοργανωθείσα ὑπὸ τῆς «Ἐταιρείας Διοικητικῶν Μελετῶν» τῇ 24ῃ Φεβρουαρίου 1934.

Η ΚΡΙΣΙΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΣΜΟΥ (*)

I.—Εἰς τὴν πνευματικὴν ἀτμόσφαιραν εἶναι διάχυτος σήμερον ἡ ἰδέα ὅτι ἡ Δημοκρατία καὶ τὸ ἀπαραίτητον αὐτῆς συμπλήρωμα, ὁ κοινοβουλευτισμὸς διατρέχουν κρίσιν.

Πολλοὶ προσπαθοῦν νὰ παρίδουν τὸ ἀναμφισβήτητον τοῦτο γεγονός ἐπαναπαυόμενοι εἰς τὴν σκέψιν ὅτι ἡ κρίσις αὕτη εἶναι κρίσις «ἰντελεκτουαλιστικῆ», ἂν δύναμαι νὰ ἐκφρασθῶ τοιουτοτρόπως, εἶναι κρίσις τῆς ἐννοίας μόνον τῆς δημοκρατίας προσερχομένη ἐξ ἀνακλίσεως εἴτε ξένων ἰδεῶν εἴτε ξένων πραγματικῶν καταστάσεων.

Ἐὰν τὸ πρᾶγμα εἶχε τοιουτοτρόπως ἡ κρίσις αὕτη θὰ ἠδύνατο νὰ ἀπασχολήσῃ τοὺς πολιτειολόγους μόνον, ὅχι τὸ εὐρὺ στρώμα τῶν ὀπωσδῆποτε σκεπτομένων ἀνθρώπων.

Ἄλλὰ τί εἶναι «κρίσις» τοῦ Δημοκρατισμοῦ;

Λέγοντες κρίσιν δὲν ἐννοοῦμεν τὴν εἰς τὴν λογικὴν, εἰς τὴν ἐπιστήμην στηριζομένην ἀλλαγὴν τῆς θεωρητικῆς ἀξίας τῆς Δημοκρατίας, ἀλλ' ἐννοοῦμεν ἀκριβῶς τὴν διάχυτον ἀνησυχίαν, τὴν βαθεῖαν ἀμφιβολίαν ἢ ὁποία στηρίζεται περισσότερο εἰς τὸ συναίσθημα παρὰ εἰς τὴν σκέψιν ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀξίαν τοῦ Δημοκρατισμοῦ.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλο σημαντικὸν γνώρισμα πρέπει νὰ προσεπέλθῃ εἰς τὴν ἀνησυχίαν αὐτὴν διὰ νὰ δικαιούμεθα νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ κρίσεως τοῦ Δημοκρατισμοῦ. Καὶ τὸ στοιχεῖον αὐτὸ εἶναι ἡ πεποίθησις περὶ *σχετικῶς μόνιμου ἀπαξίας* τῆς Δημοκρατίας ὅχι *περὶ προσωρινῆς ἀνεπαρκείας* αὐτῆς. Μόνον ὅταν ἡ ἀνησυχία αὕτη καὶ ἡ ἀμφιβολία ὡς πρὸς τὴν μόνιμον ἀξίαν τοῦ Δημοκρατισμοῦ καταλάβῃ μεγάλα στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ δικαιούμεθα νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ κρίσεως αὐτοῦ.

Καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως νομίζω ὅτι ἀναμφισβητήτως παρ' ἡμῖν

(*) Ἀνεγνώσθη ὡς δημοσίαι διάλεξις διοργανωθεῖσα ὑπὸ τῆς «Ἐταιρείας Διοικητικῶν Μελετῶν» τῇ 24ῃ Φεβρουαρίου 1934.

διανύει ἡ Δημοκρατία κρίσιν παρ' ὅλας τὰς τυχόν περὶ τοῦ ἀντιθέτου διαβειωώσεις ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἔχουν συμφέρον νὰ ἀμφοιβητήσουν αὐτήν.

Πρὶν ὅμως προχωρήσω ἐπὶ τὴν διερεύνησιν τῆς φύσεως τῆς κρίσεως ταύτης, εἶναι ἀνάγκη νὰ συνεννοηθῶμεν ἐπὶ τῆς σημασίας ἐνὸς ἄλλου ὅρου, τοῦ ὅρου «Δημοκρατισμός». Λέγων κρίσιν τῆς Δημοκρατίας δὲν ἐννοῶ κρίσιν τοῦ πολιτεύματος οὐ προΐσταται αἰρετὸς ἄρχων ἀντὶ τοῦ κληρονομικοῦ ἀλλὰ ἐννοῶ τὸν σήμερον κρατοῦντα τύπον τῆς πολιτείας καθ' ὃν ὁ λαός, τὸ ἐκλογικὸν σῶμα, ἀποτελεῖ τὸν κυρίαρχον καὶ διὰ τῆς ἀντιπροσωπείας του κυβερνᾷ τὸν τόπον ἢ καλύτερον αὐτοκυβερνᾶται.

Τὸ ἐὰν προΐσταται τοῦ κράτους αὐτοῦ εἰς κληρονομικὸς ἄρχων ἢ εἰς αἰρετὸς τοιοῦτος εἶναι ἀδιάφορον.

Ἐν βασιλείῳ εἶναι δυνατὸν νὰ ἦ δημοκρατικόν, ἐνῶ μία δημοκρατία δυνατὸν νὰ ἦ ἀντιδημοκρατικὴ. Ἡ Ὁλλανδία καὶ ἡ Γερμανία μᾶς δίδουν σήμερον δύο κτυπητὰ παραδείγματα, ἡ πρώτη δημοκρατικῆς βασιλείας, ἡ δευτέρα ἀντιδημοκρατικῆς δημοκρατίας.

II.—Ποία, ἐρωτᾶται, εἶναι ἡ ἀρχή, ἡ φιλοσοφικὴ βᾶσις, τῆς Δημοκρατίας; Ἡ Δημοκρατία ὡς ἰδέα, στηρίζεται εἰς τὸν ἀνθρωπισμόν, εἰς τὴν θεμελιώδη ἀξιολοσίαν κάθε ἀτόμου, κάθε ἀνθρωπίνης μονάδος. Ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ μέσον πού ἦτο διὰ διαφόρους κοσμοθεωρίας, ἰδέας, πολιτικὰς κατευθύνσεις μειαβάλλεται εἰς σκοπὸν καὶ τέλος ὁλοκλήρου τῆς πολιτείας καὶ τῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως.

Χωρὶς τὴν βασικὴν θέσιν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἡ Δημοκρατία εἶναι ἀδύνατος καὶ ἀκατανόητος.

Ἄλλὰ ποῖαι εἶναι αἱ συνέπειαι τοῦ ἀνθρωπισμοῦ διὰ τὴν κρατικὴν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν;

Ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος εἶναι σκοπὸς ὁλοκλήρου τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πολιτικῆς ζωῆς, ἔπεται ἀναγκαστικῶς ὅτι, μία ἀνθρωπιστικὴ πολιτεία, μία δημοκρατία θὰ εἶναι οὕτως ὀργανωμένη ὥστε νὰ ἐξασφαλίζεται τὸ μέγιστον δυνατὸν ὅριον τῆς ἀναπτύξεως καὶ εὐτυχίας ἐκάστου ἀτόμου χωριστά. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀξίαν καθ' ἑαυτὸν, συνεπῶς κάθε διάκρισις ἀνθρώπου ἀπὸ ἀνθρώπου πρέπει νὰ καταρριφθῆ, ἀφοῦ ἡ ἀξία ἐκάστου στηρίζεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἀνήκει εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Ἡ κρίσις ἀνθρώπου—ἀνθρώπος, τὸ βασικὸν αἶτημα τῆς ἰσότητος, εἶναι τὸ πρῶτον ἄρθρον κάθε ἀνθρωπιστικῆς ἰδεολογίας. Παραλήλλως ἢ μᾶλλον ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὸ αἶτημα τῆς ἰσότητος ἀνακύπτει τὸ αἶτημα τῆς ἐλευθερίας. Ἀφοῦ οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι οὐδεὶς εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἰσὸν ἀνώτερος τοῦ ἄλλου ὥστε νὰ δικαιούται νὰ στερῆ αὐτὸν τῆς ἐλευθερίας του. Ἡ ἐλευθερία πρέπει νὰ εἶναι ἐξησφαλισμένη εἰς ὅλα τὰ μέλη τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας.

Ἀπὸ τὸ θεμελιώδες αἶτημα τῆς ἰσότητος τῶν ἀνθρώπων προκύπτει

κατ' ἀναγκαστικὴν πλέον σειρὰν καὶ τὸ αἴτημα τῆς οἰκονομικῆς ἐξισώσεως ἢ τοῦ σοσιαλισμοῦ.

Ποῖον τὸ ὄφελος νὰ εἶναι οἱ ἄνθρωποι νομικῶς ἴσοι ἐὰν δὲν ἔχουν καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἰσότητα οὕτως ὥστε ἡ ἰσότης των νὰ εἶναι πραγματικὴ;

Ἐν ἄνθρωπισμὸς ὁδηγεῖ κατ' εὐθειαν εἰς τὸν σοσιαλισμὸν κατὰ τὸν ἴδιον λόγον καθ' ὃν ἡ βαθυτέρα ἐξέτασις τῶν σχέσεων τῶν πλειῶν τοῦ ὀρθογώνιου τριγώνου ὁδηγεῖ εἰς τὸ Πυθαγόρειον.

Ἐν Δημοκρατισμὸς λοιπὸν ἔχει ὡς ἐπακολούθημα τὸν Σοσιαλισμὸν ἀνεξαρτήτως κάθε ἱστορικῆς παρατηρήσεως ἥτις ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ Δημοκρατία ὡς πολίτευμα ὁδηγεῖ πρὸς τὸν Σοσιαλισμὸν.

Ἄλλὰ τί εἶναι ἡ Δημοκρατία ὡς πολίτευμα;

Ἡ Δημοκρατία ὡς πολίτευμα δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἢ μία ἐφαρμογὴ καὶ συνέπεια τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τοῦ δημοκρατισμοῦ εἰς τὸ πεδίον τῆς μορφῆς τοῦ κράτους.

Ἀφοῦ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι, ὅλοι δέον νὰ συμμετέχουν ἐξ ἴσου εἰς τὴν ἀσκήσιν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας.

Ἀπὸ τὸ γεγονός λοιπὸν αὐτό, ὅτι ἡ Δημοκρατία ὡς πολιτικὴ μορφή εἶναι παράγωγος μιᾶς ὠρισμένης κασμοθεωρίας, κατανοοῦμεν διατὶ ὑπάρχει ὁ στενὸς αὐτὸς καὶ ἀκατάλυτος σύνδεσμος μεταξύ τῆς Δημοκρατίας ὡς πολιτικῆς μορφῆς καὶ τῶν σκοπῶν οὓς ἐπιδιώκει αὕτη. Μόνον βάσει αὐτῆς τῆς ἀληθείας κατανοοῦμεν διατὶ ἡ ψήφος συνδυάζεται μὲ τὰς ἀτομικὰς ἐλευθερίας μὲ τὰ ἀπειράριθμα δικαιώματα ἐνὸς δημοκρατικοῦ κράτους.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὁμως πρέπει νὰ ἐξαυθῇ μία οὐσιώδης διαφορὰ μεταξύ τοῦ πνεύματος ὅπερ διέπει τὰς ἀρχαίας Δημοκρατίας καὶ τοῦ πνεύματος ὅπερ διέπει τὰς σημερινὰς δημοκρατικὰς πολιτείας τοῦ κόσμου.

Αἱ ἀρχαῖαι δημοκρατίαι δὲν παρουσιάζουν τὴν στενὴν σχέσιν μεταξύ μορφῆς καὶ σκοπῶν τῆς Δημοκρατίας ὡς αὕτη παρίσταται σήμερον.

Ἐκεῖ ὑπῆρχε Δημοκρατία μόνον εἰς τὴν μορφήν τοῦ πολιτεύματος. Ἄλλ' οὔτε ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐθεωροῦντο ἴσοι οὔτε ὑπῆρχε ὁ σεβασμὸς αὐτὸς τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος ὅστις χαρακτηρίζει τὰς σημερινὰς δημοκρατικὰς πολιτείας. Ποῦ ὀφείλεται ὁμως αὕτη ἡ θεμελιώδης διαφορὰ τοῦ πνεύματος τῶν δημοκρατιῶν ἄλλοτε καὶ τώρα;

Αἱ ἀρχαῖαι Δημοκρατίαι δὲν ἦσαν ἀποτελέσματα ἀνθρωπισμοῦ, ἦσαν δημιουργήματα πολιτῶν οἱ ὅποιοι εἶχον ἀνατρέψει τοὺς τυράννους μόνον των καὶ ἐκυβέρνων ἑαυτοὺς θεωροῦντες τὸ αἴτημα αὐτὸ ὡς τὴν ὑψίστην ἀξίωσιν. Ἡ σημερινὴ Δημοκρατία, τούναντίον, εἶναι πρὸ παντὸς φιλοσοφικὸν δημιουργήμα τὸ ὁποῖον πρὶν ἐπιβληθῆ παρὰ τῆς μάχης ὑπεβλήθη εἰς αὐτὴν ἐκ μέρους τῆς φιλοσοφίας.

Οἱ δημιουργοὶ τοῦ Φυσικοῦ Δικαίου εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἀμέσως ἢ ἐμμέσως κατέστησαν τὸν λαὸν κυρίαρχον ἀγόμενοι ἀπὸ τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ὅς διεμόρφωσαν εἰς θεωρίαν τοῦ φυσικοῦ δικαίου. Μαζὺ μὲ τὸ αἴτημα τῆς αὐτοκυβερνήσεως ἐνέπνευσαν εἰς τὸν λαὸν τὴν ἰδέαν τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἐλευθερίας. Παράλληλως δηλ. μὲ τὸ αἴτημα τῆς Δημοκρατίας ἐδίδαξαν καὶ προέβαλαν τὸ αἴτημα τοῦ δημοκρατικοῦ περιεχομένου τῆς δημοκρατικῆς πολιτείας οὕτως ὥστε σήμερον πραγματικῶς τὸ περιεχόμενον νὰ ἀποτελῇ διὰ τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ ἀναπόσπαστον μέρος τῆς μορφῆς τοῦ πολιτεύματος καὶ νὰ θεωρῆται μάλιστα ὅτι ἔχει μεγαλύτεραν σημασίαν ἀπὸ αὐτήν.

Ὅταν λοιπὸν ὀμιλῶμεν περὶ κρίσεως τοῦ Δημοκρατισμοῦ ὀφείλομεν νὰ διαστείλωμεν καὶ νὰ διακρίνωμεν ἂν μὲ τὸν ὄρον «κρίσις τοῦ Δημοκρατισμοῦ» ἐννοοῦμεν κρίσιν τῆς βασικῆς ἀρχῆς ἐφ' ἧς στηρίζεται ἡ δημοκρατία ἢ μόνον κρίσιν τῆς δημοκρατίας ὡς πολιτικῆς μορφῆς τῆς κυριαρχίας δηλαδὴ τῶν περισσοτέρων.

Ἄλλὰ τὸ πρόβλημα τῆς κρίσεως τοῦ δημοκρατισμοῦ συνηθέστατα παρουσιάζεται καὶ ὑπὸ ἄλλην μορφήν, ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς κρίσεως τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ. Ὁ κοινοβουλευτισμὸς εἶναι ἡ σύγχρονος μορφή τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς δημοκρατίας.

Πολλοὶ λέγοντες κρίσιν τοῦ Δημοκρατισμοῦ ἐννοοῦν κρίσιν τοῦ Κοινοβουλευτισμοῦ καὶ τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ συστήματος γενικῶς.

Συνοψίζοντες λοιπὸν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ κρίσις τοῦ Δημοκρατισμοῦ ἢ τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ παρουσιασθῇ ὑπὸ τὰς ἐξῆς μορφάς :

α) Ὡς κρίσις τοῦ Δημοκρατισμοῦ τῆς πνευματικῆς βάσεως τῆς συγχρόνου δημοκρατίας.

β) Ὡς κρίσις τῆς Δημοκρατίας ὡς τοῦ πολιτεύματος τῆς κυβερνήσεως τῶν περισσοτέρων ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν λογικὴν συνέπειαν τῆς ἀρχῆς τοῦ Δημοκρατισμοῦ.

γ) Ὡς κρίσις τοῦ Κοινοβουλευτισμοῦ, ὅστις ἀποτελεῖ τὴν ἀναγκαστικὴν μορφήν τῆς συγχρόνου δημοκρατίας.

Τὰς τρεῖς αὐτὰς θεμελιώδεις μορφὰς τῆς κρίσεως τοῦ Δημοκρατισμοῦ ὀφείλομεν νὰ διαστείλωμεν ἀλλήλων καὶ χωριστὰ νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν ἐκάστης αὐτῶν.

Πραγματικῶς ἡ σημερινὴ κρίσις τῆς Δημοκρατίας, ἡ σημερινὴ βαθεῖα ἀμφιβολία ὡς πρὸς τὴν σκοπιμότητα καὶ τὴν ἀξίαν τῆς Δημοκρατίας γενικῶς, ἀφορᾷ καὶ τὴν βασικὴν ἀρχὴν καὶ τὸ πολίτευμα καθ' ἑαυτὸ καὶ τὴν σύγχρονον μορφήν τοῦ πολιτεύματος.

Καὶ πρῶτον ὅσον ἀφορᾷ τὴν βασικὴν ἀρχὴν τοῦ Δημοκρατισμοῦ

καὶ Ἀνθρωπισμοῦ εἶναι βέβαιον ὅτι ἔχει κλονισθῆ ἡ σήμερον βαθύτατα ἡ πίστις τοῦ κόσμου ἐπ' αὐτήν.

Ἀφορμὴ δὲ διὰ τὸν κλονισμόν τῆς πίστεως καὶ τῆς ὑπολήψεως ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου ἐπ' αὐτήν ἐγίναν αὐτοὶ οὗτοι οἱ ὁπαδοὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τοῦ δημοκρατισμοῦ.

Τὴν στιγμὴν καθ' ἣν μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον ὁλόκληρος ὁ κόσμος προήρχετο εἰς μίαν νέαν ἀξιοδοσίαν τῆς ἀνθρωπίνης μονάδος καὶ προσωπικότητος, οἱ πρῶτοι οἱ ὅποιοι ἐκτύπησαν καὶ κατέρριψαν τὸ εἶδωλον ὑπῆρξαν αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἄκροι δημοκράται καὶ ἀνθρωπισταί, οἱ κομμουνισταί.

Αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι δὲν ἐδίσταν ἐν ὀνόματι τοῦ ἀνθρωπισμοῦ νὰ διακηρύξουν ὅτι μόνον ἡ βία δύναται νὰ ἐπιτύχη καὶ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ πραγματικοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος.

Αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι καταλαβόντες τὴν ἀρχὴν δὲν ἐδίσταν νὰ ὑψώσουν ὡς ἐκατόμβας τὰς κεφαλὰς τῶν ἀντιπάλων των.

Αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι μὲ παραδειγματικὴν δύναμιν καὶ φανατισμὸν ἐθυσίασαν εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ τοὺς ἀνθρώπους καὶ περιεφρόνησαν καὶ κατεπάτησαν τὴν ἀνθρωπίνην ἀξίαν καὶ ζωὴν.

Ταῦτα πάντα λέγω οὐχὶ διὰ νὰ καταπολεμήσω ὅπωςδήποτε τὰς ἰδέας αὐτὰς ἀλλὰ διὰ νὰ δείξω ὅτι ἀκριβῶς διὰ τοῦ κομμουνισμοῦ ἡ ἰδέα τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἦρε ἑαυτήν.

Ὁ ἀνθρωπισμὸς ἐγίνε διὰ τοῦ κομμουνισμοῦ μία ἰδέα μὲ τὴν ἀεγκτον καὶ αὐστηρὰν ἠθικὴν ἣν ἔχει πᾶσα ἰδέα ἀπέναντι τῶν μαθητῶν καὶ τῶν ὁπαδῶν της.

Πρὸ τῆς ἐμφάνισεως τοῦ κομμουνισμοῦ ὁ ἀνθρωπισμὸς ἦτο μία ἰδεολογία ἣτις ἐθεώρει ἑαυτὴν ριζικῶς διαφέρουσαν ἀπὸ τὰς ἄλλας ἰδεολογίας.

Ὅλαι αἱ ἰδεολογίαι, ἔλεγον οἱ ἀνθρωπισταί, θεωροῦν ὡς ὑψιστον ἀγαθὸν τὸ δημιούργημα τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἰδέαν.

Μόνος ὁ ἀνθρωπισμὸς θέτει τὸν δημιουργὸν ὑπὲρ τὸ δημιούργημα, θέτει τὸν ἀνθρώπον ὑπὲρ τὴν ἰδέαν.

Μὲ τὸν κομμουνισμόν ὁ ἀνθρωπισμὸς μεταβάλλεται εἰς ἰδέαν παράλληλον μὲ τὰς ἄλλας.

Ὁ ἀνθρωπισμὸς ἀποκτᾷ πλέον τοὺς προφήτας καὶ τοὺς ἱερεῖς του ἀλλὰ συγχρόνως μὲ αὐτοὺς ἀπαιτεῖ θυσίας καὶ θύματα. Ὁ κομμουνιστικὸς ἀνθρωπισμὸς εἶναι κατὰ τοῦτο σημαντικὸς διότι ἔδειξε ὅτι ὁ δημοκρατικὸς καὶ ἀκακος ἀνθρωπισμὸς δὲν εἶναι ὁ μόνος τρόπος τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι τὸν ἀνθρωπισμὸν καὶ ἀπεκάλυψε οὕτω τὴν προβληματικὴν ἣτις κεῖται εἰς τὸ βάθος τῆς ἰδέας αὐτῆς.

Ἄλλ' ἡ κατάπτωσις τοῦ ἀνθρωπισμοῦ στηρίζεται ἀναμφισβητήτως

καὶ εἰς τὴν μεταπολεμικὴν δυστυχίαν. Βλέπων ὁ μεταπολεμικὸς ἄνθρωπος κατὰματα τὴν δυστυχίαν ἣτις τὸν περιβάλλει, παρατηρῶν πῶς ἡ οἰκονομικὴ δυστυχία ἐναλλάσσεται μὲ τὰς ἀσθενείας, τὰς καταστροφὰς καὶ τὸν θάνατον, ἀμφιβάλλει διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς.

Πράγματι ἡ ἐπίτασις τῆς οἰκονομικῆς δυστυχίας συντελεῖ εἰς τὴν ἐπάνοδον εἰς τὸν ρεαλισμόν. Ὅταν ὑπάρχῃ οἰκονομικὴ εὐπραγία εἰς ἓνα λαόν, ὁ ἄνθρωπος, παρασυρόμενος ἀπὸ τὰς προσκαιροῦς στιγμὰς εὐτυχίας ἄς ἀποκτᾷ διὰ τῶν οἰκονομικῶν του μέσων, λησμονεῖ τὴν ἄλυσιν τῆς ἀνθρωπίνης δυστυχίας σταματῶν εἰς ὠρισμένας καλὰς στιγμὰς τῆς ζωῆς.

Στερούμενος ὁμῶς τῶν οἰκονομικῶν μέσων, χάνει πλέον τὴν εὐκαιρίαν τῆς λήθης καὶ βλέπει τὴν ζωὴν ὡς εἶναι, δηλαδὴ ὡς μίαν ἀτελείωτον συνέχειαν δυστυχιῶν.

Ἄλλ' ἀφοῦ ἡ πραγματικότης μᾶς δεικνύει πόσον εὐκολοσύνητος καὶ κομικὴ εἶναι ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ θέσωμεν τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἠθικοῦ κόσμου; Πῶς εἶναι δυνατόν ὅλα τὰ ὑψηλὰ ἰδεώδη τοῦ ἀνθρώπου νὰ ὑποχωροῦν καὶ νὰ ἐξαφανίζωνται πρὸ τοῦ κινδύνου νὰ θιγῇ ἡ ἀνθρωπίνη προσωπικότης;

Οὐδεὶς ἰδεαλιστῆς καὶ οὐδεὶς ρεαλιστῆς εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδεχθῇ καὶ νὰ συμβιβασθῇ μὲ τὴν τερατώδη αὐτὴν ἀπαίτησιν. Ὀλόκληρος ὁ ἀνθρώπινος πολιτισμὸς θὰ ἦτο αὐτόχρομα ἀδύνατος ἀφοῦ κάθε πρόοδος του καὶ κάθε βῆμα του πληρώνεται μὲ ἀνθρώπινα θύματα.

Ἐὰν ὁ κομμουνισμὸς καὶ ἡ μεταπολεμικὴ δυστυχία ψυχολογικῶς ἐπιδροῦν διὰ τὴν κατάρριψιν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, τὸ βαθύτερον αἷτιον τῆς καταπτώσεώς του προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν ἀντινομίαν ἣτις κεῖται εἰς τὸ βῆθος τῆς Ἰδέας τοῦ Ἀνθρωπισμοῦ.

Πράγματι ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Δημοκρατίαν, τὸ πολίτευμα τὸ ὁποῖον περισσότερον πλησιάζει τὸ ἀνθρωπιστικὸν Ἰδεῶδες, οἱ περισσότεροι εἶναι οἱ ἐπιβάλλοντες τὰς θελήσεις των ἐπὶ τῶν ὀλιγωτέρων. Ὑπάρχει δηλ. καὶ ἐκεῖ μία μερὶς τοῦ πληθυσμοῦ ἡ ὁποία πιέζεται παρὰ τῆς ἄλλης.

Ἄλλ' ὅταν καὶ εἰς ἄνθρωπος στερῆται τῶν ἀνθρωπιστικῶν ἀγαθῶν, εἶνα προφανές ὅτι τὸ καθαρὸν ἀνθρωπιστικὸν ἰδεῶδες δὲν ὑφίσταται. Οὐδ' αὐτὴ ἄρα ἡ ἀνθρωπιστικὴ πολιτεία δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τὸ ἰδεῶδες τῆς.

Ἀκριβῶς δὲ εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἐπιτεύξεως τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ ἰδεώδους καὶ τὴν ἐσωτερικὴν τραγικότητα τῆς ἰδέας τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἔγκειται μία τῶν σπουδαιοτέρων ριζῶν τῆς ἀντιδημοκρατικῆς κινήσεως.

Ἀνθρωπισμὸς καὶ Δημοκρατισμὸς σημαίνει τὴν παροχὴν ὅλων τῶν δυνατῶν δικαιοματίων καὶ ἐλευθεριῶν εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Τὶ πρέπει ὁμῶς νὰ γίνῃ ὅταν τὸ ἓν δικαίωμα ἀντιμάχεται τὸ δέ, ὅταν ἡ μία

ἐλευθερία ἀναιρῆ τὴν ἄλλην; Τί πρέπει νὰ πράξωμεν. ὅταν ἡ ἐλευθερία τῶν ἀτίμων ὀδηγῆ εἰς τὴν ἐξαχρείωσιν τοῦ συνόλου, ὅταν ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου ὀδηγῆ εἰς τὴν ἀσυδοσίαν, ὅταν ἡ αὐτοδιοίκησις ὀδηγῆ εἰς ἀναρχίαν, ὅταν ἡ ψῆφος ὀδηγῆ τοὺς λαοὺς εἰς τὴν καταστροφὴν;

Ἀναγκαστικῶς τότε θὰ θυσιάσωμεν ὀρισμένας ἀξίας εἰς ἄλλας, ἀναγκαστικῶς θὰ προτιμήσωμεν τὸ ἓν ἰμῆμα τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἀπὸ τὸ ἄλλο, **ἀναγκαστικῶς τότε θὰ ἐκλέξωμεν!**

Καὶ ἡ ἐκλογὴ αὕτη (ἡ ὁποία σημαίνει θυσίαν τοῦ οὕτως ἢ ἄλλως ἀνεπιτεύκτου καθαρῶ ἀνθρωπιστικοῦ ἰδεώδους) θὰ εὐρίσκεται εἰς τὴν αὐτὴν σχέσιν πρὸς τὸ ἀνθρωπιστικὸν ἰδεῶδες εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται οἰαδήποτε ἄλλη ἀντιανθρωπιστικὴ καὶ ἀντιδημοκρατικὴ πολιτικὴ.

Μέ δύο λέξεις ἡ οικονομικὴ καὶ ἠθικὴ βαρᾶθρως τῆς ἀν' ὀρωπότητος εἰς τὴν ὁποίαν **μᾶς ἔφερε ἡ δημοκρατικὴ πολιτεία εἶναι σήμερον μία τῶν μεγαλυτέρων πηγῶν τῆς ἀντιδημοκρατικῆς καὶ ἀντιανθρωπιστικῆς κινήσεως.**

Ἄλλὰ καὶ ἡ δημοκρατία ὡς πολιτειακὴ μορφή διανύει βαθυτάτην κρίσιν. Ἡ κρίσις τῆς δημοκρατίας ὡς πολιτειακῆς μορφῆς ἔχει δύο ριζας.

Ἡ πρώτη ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι σήμερον δὲν ὑπάρχει πλέον ἡ πεποίθησις ἐκείνη ἐπὶ τῆς ἱερότητά τῆς μάξης καὶ τοῦ πλήθους ἧτις ὑπῆρχε τὸν 19ον αἰῶνα.

Ἡ πλειοψηφία δὲν δύναται πλέον νὰ παράσχη βάσιν διὰ τὴν παράλογον πίστιν ἐπ' αὐτὴν ἧτις διεῖπε τὴν ἀνθρωπότητα τὸν παρελθόντα αἰῶνα. Ἡ μᾶζα αὕτη καὶ αἱ θελήσεις τῆς δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ὅπως ἀπέδειξαν αἱ σύγχρονοι ψυχολογικαὶ ἔρευναι, παρὰ ἄθροισμα ἀνθρώπων ἐν ψυχικῇ πρὸς ἀλλήλους ἀλληλεξαρτήσῃ, ἐλκομένων πρὸς ἓν ὀρισμένον κοινὸν σημεῖον, τὴν Ἰδέαν, τὸ Ἐνστικτον, τὸ Πάθος ἅτινα συνήθως ὑποβάλλει ἓν ἄτομον, ὁ ἀρχηγός. Χωρὶς τὸ ἄτομον αὐτὸ ὅπερ δημιουργεῖ τὸν ἔνοστοιὸν δεσμὸν τῆς ομάδος δὲν ὑπάρχει ὁμάς ἀλλὰ συγκέντρωσις ἀνικάνων πρὸς κοινὴν θέλησιν καὶ δρᾶσιν ἀτόμων. Ἀφ' ἧς ὁμοῦς ἐκλείψη ἡ πίστις ἐπὶ τὴν μαγικὴν ἰσχὺν καὶ τὸ θεῖον κῦρος τῆς μάξης ἐκλείπει αὐτομάτως καὶ ἡ πίστις ἐπ' αὐτήν.

Ἄν θελήσωμεν θετικῶς νὰ ἐξετάσωμεν τὰ πράγματα ἡ πλειοψηφία οὔτε εἶναι πάντοτε ἀνώτερον τῆς μειοψηφίας οὔτε δύναται νὰ ἐγείρη τοιαύτην ἀξίωσιν.

Τοῦναντίον, βιολογικῶς καὶ μόνον ἂν θεωρήσωμεν τὰ πράγματα, ἡ μᾶζα, ὡς ὁμάς περισσοτέρων ἀνθρώπων, παρουσιάζει μεγαλυτέραν πιθανότητα, νὰ εἶναι κατωτέρα ἀπὸ μικρὰν ὁμάδα ἢ ἓνα καὶ μόνον ἐκλεκτὸν καὶ βιολογικῶς ἀνώτερον ἀνθρώπων.

Διὰ ποῖον λογικὸν λόγον νὰ ἐπιμένωμεν νὰ θεωρῶμεν τὴν κυριαρχ-

χίαν τῆς μάξης ἢ πλειοψηφίας ὡς ἀνωτέραν τῆς κυριαρχίας τῆς μειοψηφίας τῶν ἐκλεκτῶν ;

Ἐὐχρηστὸν ἂν εἴποιτο ὅτι ἡ ἀνωτέρα πλειοψηφία ἐστὶν ἀνωτέρα τῆς κατωτέρας. Ὁ ἀσφαλὴς ἀποφασισμὸς ἐστὶν ὅτι ἡ ἀνωτέρα πλειοψηφία ἐστὶν ἀνωτέρα τῆς κατωτέρας. Ὁ ἀσφαλὴς ἀποφασισμὸς ἐστὶν ὅτι ἡ ἀνωτέρα πλειοψηφία ἐστὶν ἀνωτέρα τῆς κατωτέρας. Ὁ ἀσφαλὴς ἀποφασισμὸς ἐστὶν ὅτι ἡ ἀνωτέρα πλειοψηφία ἐστὶν ἀνωτέρα τῆς κατωτέρας. Ὁ ἀσφαλὴς ἀποφασισμὸς ἐστὶν ὅτι ἡ ἀνωτέρα πλειοψηφία ἐστὶν ἀνωτέρα τῆς κατωτέρας.

Τὸ πᾶσι δὲ ὑποστηριζόμενον ὅτι ἡ πλειοψηφία εἶναι ἐκείνη ἢ ἡ ὁποία θὰ ἀναδεικνύη τοὺς ἐκλεκτοὺς καὶ ὅτι ἀκριβῶς ἢ ἀνάδειξις τῶν ἐκλεκτῶν ἐκ μέρους τῆς πλειοψηφίας εἶναι καλυτέρα ἀπὸ οἰονδήποτε ἄλλον τρόπον ἀναδείξεως αὐτῆς (αὐθαίρετον ἐγκατάστασιν ἢ αὐθαίρετον διορισμὸν) εἶναι ἀπυλῦτως σφαλερὸν ἐφ' ὅσον θεωρήσωμεν τὴν πλειοψηφίαν ὡς κατωτέραν. Οἱ ἐκλεκτοὶ τῆς μάξης καὶ τοῦ ὄχλου θὰ ἔχουν κατ' ἀνάγκην τὰς ἀρετὰς ἢ τὰ ἐλαττώματα ἐκείνων οἵτινες τοὺς ἐξέλεξαν.

Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως ἡ δημοκρατία ὡς πολιτειακὴ μορφή διατρέχει κρίσιν. Σήμερον ἡ δημοκρατικὴ μορφή τοῦ πολιτεύματος ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ δημοκρατικοῦ πνεύματος παρακολουθεῖται ἀπὸ μίαν πλήρη δημοκρατοποίησιν τῆς κρατικῆς μηχανῆς. Ἡ διοικητικὴ λειτουργία μετετέθη ἀπὸ τὰ μονομελῆ ἢ ἀτομικὰ ὄργανα εἰς συλλογικὰ ὄργανα καὶ συμβούλια. Ἡ δρᾶσις δὲ καὶ ἡ ἀπόφασις τῶν συμβουλίων τούτων ὑπάγεται ὑπὸ τὸν προληπτικὸν ἢ ἀνασταλτικὸν ἔλεγχον ἄλλων ὀργάνων, ἄλλων συμβουλίων καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Σκοπὸς τῆς δημοκρατοποιήσεως αὐτῆς τῆς κρατικῆς διοικήσεως εἶναι ἢ ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέρα ἐξασφάλισις τοῦ ὑποτελοῦς ἐναντι τοῦ κράτους.

Διὰ μίαν δὲ ἀκόμη μεγαλυτέραν ὑπερέντασιν τῆς δημοκρατικῆς ἀρχῆς σκοπὸς τῆς τοιαύτης δημοκρατοποιήσεως τῆς διοικήσεως εἶναι νὰ ἐξασφαλίσῃ ὄχι μόνον τὸν ὑποτελεῖ ἄλλὰ καὶ τὸ κρατικὸν ὄργανον ἀπὸ τὴν πίεσιν τῶν ἀνωτέρων του.

Ἄλλ' αὕτη ἡ δημοκρατοποίησις τῆς διοικήσεως σημαίνει πραγματικὴν μεταβίβασιν τῆς εὐθύνης ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τοὺς πολλοὺς καὶ τελικῶς πλήρη ἐξαφάνισιν καὶ ἐξανέμισιν κάθε ὑπολείματος εὐθύνης μέσα εἰς τοὺς δαιδάλους τῶν συμβουλίων καὶ τῶν ἀποφάσεων.

Ἄλλ' εἶναι προφανὲς ὅτι, ἡ τοιαύτη δημοκρατοποίησις τοῦ κράτους ὀδηγεῖ εἰς πλήρη ἀφανισμόν τὸ στοιχεῖον τῆς ἀποφάσεως καὶ ἐπιβολῆς. Περὶ εἶναι οὐσιῶδες εἰς αὐτὸ καὶ ἀπεργάζεται αὐτὴν τὴν καταστροφὴν τοῦ κράτους.

Μὲ ἄλλας λέξεις, ἡ Δημοκρατία ὡς κρατικὴ μορφή ἀναιρεῖ τελικῶς ἑαυτήν.

Μία δὲ ἀπὸ τὰς ἰσχυροτέρας ρίζας τῆς συγχρόνου ἀντιδημοκρατικῆς κινήσεως εἶναι μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἡ ἐπανέυρεσις καὶ ἐπανίδρυσις ἐνὸς κράτους πραγματικῶς ἱκανοῦ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τελεσφόρως τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς μεταπολεμικῆς ἐποχῆς.

Ἄλλὰ καὶ ὁ κοινοβουλευτισμός, ἡ σημερινὴ μορφή τῆς δημοκρατίας δὲν δίδει ὀλιγωτέρας ἀφορμὰς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀντιδημοκρατικοῦ πνεύματος.

Πολλοὶ χωρίζουν τὸν κοινοβουλευτισμὸν ἀπὸ τὴν Δημοκρατίαν καὶ καταπολεμοῦν αὐτὸν ἀπὸ ἄλλων ἀπόψεων ὁρμώμενοι. Οὕτω ἐν τῶν ἐπιχειρημάτων ὅπως συνήθως φέρεται κατὰ τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ καὶ τὸν ὁποῖον ὁ διάσημος πολιτειολόγος Carl Schmidt ἀναπτύσσει εἶναι ὅτι ὁ κοινοβουλευτισμὸς εἶχε λόγον ὑπάρξεως ἐφ' ὅσον ὑπῆρχε ἡ πίστις ἐπὶ τὸ δυνατόν τῆς ἀνευρέσεως τοῦ ὀρθοῦ διὰ τῆς λογικῆς καὶ τῆς συζητήσεως. Ἄρ' ὅτου ὅμως ἐξέλεσε ἡ πίστις αὕτη, ἐξέλιπε ἡ βίσις τοῦ κοινοβουλίου. Ἡ βουλή ἀπὸ στίβος πνευματικὸς, ὅπου οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ προσεπάθουν νὰ ἀνεύρουν τὸ ὀρθὸν καὶ τὸ συμφέρον τῆς χώρας, μεταβάλλεται εἰς ἓν πεδῖον συγκρούσεως μετὰ τῶν συμφεροντολογούντων κομμάτων ἕκαστον τῶν ὁποίων γνωρίζει ὅτι οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ πείσῃ τὸ ἄλλο οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ πεισθῇ ὑπ' αὐτοῦ.

Ὑπὸ ταιαύτας συνθήκας ὅμως δὲν ὑπάρχει πλέον ὁ ἐνοποιὸς δεσμός καὶ τὸ κοινοβούλιον ὡς θεσμὸς δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Δὲν νομίζω ὅμως ὅτι μία κριτικὴ τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ σιστήματος ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἀρκεῖ διὰ νὰ καταδείξῃ τὸ ἄσκοπον αὐτοῦ. Πράγματι τὸ κοινοβούλιον, ἀνεξαρτήτως τῆς λειτουργίας αὐτοῦ ὡς στίβου συζητήσεων, δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι χρησιμεύει διὰ νὰ παριστᾷ ἐν μικρῷ τὰς διαφορὰς τῶν γνωμῶν αἵτινες ὑφίστανται εἰς ἓνα λαόν. Ἡ ἰδεώδης δὲ διαμόρφωσις τοῦ κοινοβουλίου εἶναι ἐκείνη καθ' ἣν ἡ ἀναλογία τῶν κομματικῶν δυνάμεων ἐν τῷ κοινοβουλίῳ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἀναλογίαν τῶν κομμάτων εἰς τὸν λαόν.

Τὸ ἀναλογικὸν λοιπὸν σύστημα εἶναι ἀναμφισβητήτως τὸ καταλληλότερον διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν αὐτόν. Τὸ πλειοψηφικὸν ἀποτελεῖ μίαν ἀπολύτως τυχαίαν καὶ αὐθαίρετον ἀνάδειξιν τῆς ἀντιπροσωπείας, ἀφοῦ εἶναι δυνατόν καὶ συμβαίνει τὸ πραγματικῶς μειοψηφοῦν κόμμα νὰ ἀναδείξῃ περισσοτέρους βουλευτάς.

Ἄλλ' ἀκριβῶς ἡ ἀναλογικὴ ἐκλογή ὁδηγεῖ εἰς μίαν τοιαύτην κατάστησιν τῶν κομματικῶν δυνάμεων ὥστε δὲν εἶναι δυνατόν νὰ σχηματισθῇ μία κυβέρνησις μόνιμος καὶ πραγματικὴ.

Ἡ κυβέρνησις καθίσταται διὰ συμβιβασμοῦ καὶ ἰσορροπεῖ μετὰ κόπου

τὰ ἀνατιθέμενα συμφέροντα, πίπτουσα εἰς τὴν πρώτην ἀντίθετον πνοὴν καὶ ἀνίκανος ὄχι μόνον νὰ ἐφαρμόσῃ ἀλλὰ νὰ συλλάβῃ καὶ ἓν ἑνιαῖον πρόγραμμα.

Τοιοῦτοτρόπως ὁ κοινοβουλευτισμὸς εὐρίσκεται πρὸ τοῦ διλήμματος ἢ νὰ ἀπαρηθῆ τὴν μόνην ἐπιστημονικῶς ὀρθὴν μορφήν του, τὴν ἀναλογικὴν ἐκλογὴν καὶ νὰ ἐγκολπωθῆ ἀστήρικτα ἐκλογικὰ συστήματα, ὡς τὸ πλειοψηφικόν, ἢ νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι βάσει τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δοθῆ μία κυβέρνησις εἰς τὴν χώραν.

Αὕτη εἶναι ἡ λεγομένη κρίσις τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ ἣτις ὑφίσταται εἰς τὰ σημερινὰ πεπολιτισμένα κράτη.

Τὸ ἐλαττώμα τοῦτο τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ εἶναι ἀπολύτως τεχνικόν καὶ θὰ ἤδύνατο νὰ ἐκλείψῃ ἂν εὐρίσκετο σύστημα συνδυάζον τὴν ἀναλογικὴν ἐκλογὴν μετὰ τὴν δυνατοῦτητα ἰσχυρᾶς κυβερνήσεως. Ἄλλ' ἀκόμη καὶ ἂν εὐρίσκετο τοιοῦτον σύστημα ἀντιπροσωπείας, ἀπηλλαγμένον τῶν ἐλαττωμάτων τῶν σημερινῶν συστημάτων, ἀκόμη καὶ τότε δὲν θὰ ἦτο ἀπηλλαγμένος ὁ κοινοβουλευτισμὸς ἐλαττωμάτων διότι θὰ ἦτο βεβαρημένος μετὰ τὰ ἐλαττώματα τῆς Δημοκρατίας ἣς ἀποτελεῖ αὐτὸς μίαν μορφήν.

Παρ' ἡμῖν ἡ λεγομένη κρίσις τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ παρουσιάζεται ὑπὸ διαφορετικὴν κάπως μορφήν.

Τὸ ζήτημα τοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος ἔχει λυθῆ κατὰ τὸν ἀπλοῦκὸν τρόπον τῆς πλειοψηφικῆς ἐκλογῆς· συνεπῶς δὲν ὑφίσταται τὸ πρόβλημα τοῦ σχηματισμοῦ τῆς κυβερνήσεως.

Ἡ κρίσις τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ παρουσιάζεται πρὸς ἡμῖν ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ συνεχοῦς ἐπηρθεασμοῦ τῆς διοικήσεως ὑπὸ τῶν βουλευτῶν καὶ τῆς κατωτέρας ποιότητος τῆς νομοθεσίας. Ἄλλὰ ταῦτα ἀνάγονται εἰς ἐλαττώματα τῆς δημοκρατίας γενικώτερον ὄχι εἰς ἐλαττώματα τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ.

III. — Κατὰ τῆς χρεωκοπίας αὐτῆς τῆς Δημοκρατίας ἦν ἀναγνωρίζουν καὶ φανατικοὶ ἀκόμη δημοκρατικοὶ τοῦ κύρους τοῦ Francesco Nitti δύνανται νὰ ληφθοῦν δύο φάρμακα.

Τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς «ἐνίσχυσεως τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας», ἀποσκοπεῖ εἰς τὸ νὰ διορθώσῃ τὰ κακῶς ἔχοντα διὰ τεχνικῶν βελτιώσεων τῶν θεσμῶν τηρουμένης τῆς σημερινῆς δημοκρατικῆς μορφῆς τοῦ πολιτεύματος. Ἡ ἐνίσχυσις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας δυνατὸν νὰ ἀποβλέπη.

α') Εἰς τὴν παροχὴν τοιαύτης ἀρμοδιότητος εἰς τὴν κυβέρνησιν ὥστε νὰ δύναται αὕτη νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰς δυσκόλους στιγμὰς τῆς κρατικῆς ζωῆς χωρὶς νὰ προσφεύγῃ εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν.

β') Εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς διοικήσεως καὶ τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν προδημοκρατικὴν μορφήν τῆς.

Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὸ πρῶτον σημεῖον μία μεταρρυθμίσις εἶναι νοητὴ καὶ δυνατὴ δεδομένου ὅτι τὰ ἕκτακτα μέτρα τὰ ὁποῖα θὰ λάβῃ ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀπολαμβάνοντα τῆς βασικῆς ἐγκρίσεως τῆς νομοθετικῆς.

Ἡ μεταρρυθμίσις αὕτη ὅμως εἶναι τεχνικὴ διότι δὲν ἀλλάσσει ἡ β. α. σ. τοῦ πολιτεύματος. Συνεπῶς, παρ' ὅλην τὴν τυχὸν μεταρρυθμίσιν, τὸ πολίτευμα κατὰ βάθος δὲν ἀλλάσσει καὶ ἐξακολουθεῖ ἔχον τὰ ἐλαττώματα τὰ ὁποῖα προηγουμένως ἐξετέθησαν.

Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὰς μεταρρυθμίσεις αἱ ὁποῖαι σκοπὸν ἔχουν τὴν ταχύτεραν λειτουργίαν τοῦ κοινοβουλίου.

Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τὴν ἐνίσχυσιν τῆς διοικήσεως καὶ τὴν ἀποβολὴν τοῦ δημοκρατικοῦ χαρακτῆρος τῆς, αὕτη εἶναι πολὺ δυσκολωτέρα, διότι ἡ χαλαρότης αὕτη εἶναι ἀπόρροια τῆς δημοκρατίας καὶ δὲν δύναται νὰ ἀλλάξῃ ὑπαρχούσης αὐτῆς.

Μία πραγματικὴ ἀλλαγὴ τοῦ συστήματος διοικήσεως θὰ προσέκρουε μοιραίως εἰς τὴν θέλησιν τῆς πλειοψηφίας ἢ ὁποῖα εὐκολώτερον θὰ παρητεῖτο ἄλλων δικαιωμάτων αὐτῆς παρὰ νὰ ἴδῃ τὴν διοίκησιν ἐπερχομένην εἰς τὴν αὐστηρὰν προδημοκρατικὴν μορφήν τῆς.

Ἄλλὰ καὶ τοῦτο ἂν ἐπετυγχάνετο, οὐδαμῶς θὰ ἐσήμαινε τοῦτο διορθωσιν τῶν ἐλαττωμάτων τῆς δημοκρατίας, ἀφοῦ ἡ ἐνίσχυσις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας γίνεται ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Μόνον εἰς μίαν περίπτωσιν ἡ ἐνίσχυσις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας δύναται νὰ σημάνη ὑπέρβασιν τοῦ δημοκρατικοῦ πλαισίου.

Ὅταν παύει ἡ ἐκτελεστικὴ ὑπαγομένη ἱεραρχικῶς εἰς τὴν νομοθετικὴν. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία καθίσταται νομοθετικὴ καὶ ἡ νομοθετικὴ συμβουλευτικὴ.

Ἄλλ' εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δὲν ὑφίσταται **ἐνίσχυσις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἀλλ' ἀνατροπὴ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, κατάρριψις τοῦ Δημοκρατισμοῦ.** Τὴν ἀνατροπὴν τοῦ Δημοκρατισμοῦ ὡς μόνην διέξοδον ἀπὸ τὴν κρίσιν ἣν διατρέχει οὗτος ἐπιδιώκουν αἱ μᾶλλον ἐνάντιαι τῶν πολιτικῶν κατευθύνσεων.

α) Οἱ κομμουνισταί. Οὗτοι, κατὰ τὴν ἐπικρατήσασαν τοῦλάχιστον θεωρητικὴν ἀποψιν, φρονοῦν ὅτι ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις ὀδηγεῖ μοιραίως διὰ τῆς προοιούσης ἐξαθλιώσεως τοῦ προλεταριάτου καὶ τῆς ταυτοχρόνου συγκεντρώσεως τοῦ πλοῦτου, πρὸς τὴν κατάληψιν τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τῆς μᾶξης.

Ἡ σημερινὴ ὅμως ἀστικὴ δημοκρατία εἶναι κατὰ τοὺς κομμουνιστάς κάθε ἄλλο παρὰ πραγματικὴ δημοκρατία. Καὶ τοῦτο ὀφείλεται ἀφ' ἐνός εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἡ διοίκησις εὐρίσκεται εἰς χεῖρας τῆς ἀστικῆς τάξεως ἀφ' ἑτέρου ὅτι οἱ ἄστοι μόνον εἰς ἄστοὺς παραδίδουν τὴν ἐξουσίαν καταπιέζοντες καὶ καταπνίγοντες διὰ τῆς βίαις κάθε κίνησιν μὴ οὐσιωδῶς

ἀστικήν. Πρὸ τῆς τοιαύτης καταστάσεως τῶν πραγμάτων δὲν μένει κατὰ τοὺς κομμουνιστὰς εἰμὴ ἓν μόνον φάρμακον, ἡ ἀνατροπὴ τῆς ἀστικῆς καὶ ἡ ἐγκατάστασις τῆς προλεταριακῆς δημοκρατίας.

Τῆς καθιδρύσεως τῆς προλεταριακῆς δημοκρατίας προηγείται τὸ σιᾶδιον τῆς «δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου» καθ' ὃ τὸ προλεταριάτον προβαίνει εἰς τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς κοινωνίας ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἰσότητος διὰ νὰ καταστήσῃ δυνατὴν τὴν πραγματικὴν δημοκρατίαν.

β) Ἡ ἄλλη κατεύθυνσις ἣτις καταπολεμεῖ τὴν δημοκρατίαν εἶναι οἱ ἄστοι κεφαλαιοκράται. Οὗτοι ἀγωνίζονται κατὰ τῆς δημοκρατίας ἐκ τοῦ ἀντιθέτου λόγου δι' ὃν ἀγωνίζονται κατ' αὐτῆς οἱ κομμουνισταί. Κατὰ τοὺς ἄστοὺς αὐτοὺς κεφαλαιοκράτας ἡ δημοκρατία μὲ τὰς ἐλευθερίας αἷς συνεπάγεται ὁδηγεῖ μοιραίως εἰς αὐτοκαταστροφὴν τὸ ἀστικὸν καθεστῶς. Τὴν διέξοδον βλέπουν οἱ ἄστοι εἰς παροδικὰς παρεκβάσεις ἀπὸ τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα μὲ σκοπὸν τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς καταστάσεως ἀπὸ τὰ ταραχοποιὰ στοιχεῖα.

Ἀμφότεροι αὐτοὶ οἱ πολέμιοι τῆς δημοκρατίας ἔχουν ὡς χαρακτηριστικὸν ὅτι ἐπιδιώκουν τὴν κατάργησιν τῆς δημοκρατίας διὰ τὴν ἐπίτευξιν ὀρισμένων σκοπῶν.

Παρ' αὐτοὺς ὅμως ὑπάρχει τρίτος πολέμιος τῆς δημοκρατίας πολὺ φανατικώτερος, ἰσχυρότερος καὶ συνειδητότερος ἀπὸ τοὺς δύο προηγουμένους. Καὶ ὁ πολέμιος αὐτὸς εἶναι σήμερον ὁ φασισμὸς.

Ἴδιον τῆς φασιστικῆς κοσμοθεωρίας εἶναι ὅτι ἐπιδιώκει τὴν ἀνατροπὴν τῆς δημοκρατίας ὄχι διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὀρισμένα σημεῖα τοῦ προγράμματός του ἀλλ' αὐτόχρομα διὰ νὰ σώσῃ τὸν λαὸν ἢ τὴν φυλὴν ἣν ὑπολαμβάνει ἐν κινδύνῳ.

Αὐτὴ ἡ συνειδησις τῆς σημασίας τῆς ἀποστολῆς του εἶναι ἐκείνη ἣτις καθιστᾷ τὸν φασισμόν ἀπείρως πλέον ἐπικίνδυνον εἰς τὴν δημοκρατίαν καὶ ἀπὸ τοὺς κομμουνιστὰς καὶ ἀπὸ τὰς ἀστικὰς δικτατορίας.

Ὁ φασισμὸς θεωρεῖ τὴν ἀνατροπὴν τῆς Δημοκρατίας ὡς ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου διὰ τὴν φυλὴν καὶ στηριζόμενός εἰς τὴν ἰδέαν αὐτὴν κατορθώνει νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς ὁπαδοὺς του τὸν ἀφάνταστον ἐκείνον φανατισμὸν καὶ τὴν δύναμιν τῆς πραγματοποιήσεως τῶν ἰδεῶν του.

Ἀπὸ τὴν βᾶσιν αὐτὴν κατανοοῦμεν διατι ὁ φασισμὸς δὲν ἔχει σαφῶς προδιαγεγραμμένας προγραμματικὰς ἀρχάς.

Ἡ στενὴ του πρόσδεσις εἰς τὴν ἐκάστοτε πραγματικότητα, ὁ ρεαλισμὸς του, τοῦ ἀπαγορεύουον οἰανδήποτε ἐκ τῶν προτέρων δέσμευσιν εἰς ὀρισμένας ἀρχάς.

Ὁ φασισμὸς κατὰ τὰς περιστάσεις εἶναι δυνατόν νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ κεφάλαιον ἢ νὰ ἐφορμώσῃ σοσιαλισμὸν πολὺ ριζικώτερον ἀπὸ τοὺς δημοκράτας καὶ τοὺς σοσιαλδημοκράτας. Γνώμων του παραμένει πάντοτε ὁ ὑψηλὸς σκοπὸς τὸν ὅποιον ἔθεσε εἰς ἑαυτόν. Ἄν ὅμως ὁ φασισμὸς κατὰ τὰς περιστάσεις δυνατόν νὰ περιέχῃ εἰς τὸ πρόγραμμά του δεξιὰν ἰδεολο-

γίαν καὶ ἀριστερὰς ἐπιδιώξεις στρέφεται ὅμως μὲ τὴν αὐτὴν ἐνεργητικότητά καὶ πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ κυριᾶ ὅλους ἐκείνους οἱ ὅποιοι προσπαθοῦν νὰ θέσουν τὰ συμφέροντά των ὑπὲρ τὸν σκοπὸν.

Εἰς τὸ σημεῖον ὅμως αὐτὸ χρειάζεται μία βασικὴ διευκρίνισις.

Πολλοὶ συγχέουν τὸν Φασισμόν μὲ τὴν Ἰδέαν μιᾶς δικτατορίας στρατιωτικῆς φύσεως καὶ νομίζουν ὅτι μία αἰφνιδιαστικὴ λ. χ. κατάληψις τῆς ἀρχῆς δύναται νὰ ἀποτελέσῃ τὴν ἀφετηρίαν ἐνὸς φασισμοῦ. Οὐδὲν τούτου σφαλερώτερον.

Ὁ Φασισμὸς εἶναι κυρίως μία πνευματικὴ κίνησις, μία ἐπανάστασις ψυχῶν κατὰ τῆς ὑφισταμένης τάξεως τῶν πραγμάτων καὶ μία ὑπαγωγή τῶν ἀτομικῶν δυνάμεων εἰς μίαν γενικὴν κοσμοθεωρίαν. Χωρὶς αὐτὴν τὴν ψυχικὴν καὶ πνευματικὴν βᾶσιν, ἣ ὅποια ἀπαιτεῖ μακροχρόνιον προπαγάνδαν καὶ καλλιέργειαν εἶναι κωμικὸν νὰ γίνεταί λόγος περὶ Φασισμοῦ καὶ φασιστικῆς κινήσεως.

Ἀκόμη καὶ ἂν ὑποτεθῆ ὅτι μία ὁμὰς ἀνθρώπων ἐμπνεομένη ἀπὸ φασιστικὰς ἀντιλήψεις κατορθώσῃ αἰφνιδίως καὶ χωρὶς τὴν ἀναγκαίαν προεργασίαν νὰ καταλάβῃ τὴν ἀρχὴν, ἣ ὁμὰς αὕτη θὰ ἀποτύχῃ οἰκτρότατα εἰς τὴν ἐφαρμογὴν διότι θὰ στερεῖται τῶν ἀπαραιτήτων στελεχῶν καὶ τῆς ἀπαραιτήτου πίστεως διὰ τὸ βαρὺ καὶ ἠράκλειον ἔργον τὸ ὅποιον πρόκειται νὰ ἀναλάβῃ. Διότι δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι τὸ βαρύτερον ἔργον μιᾶς τοιαύτης μεσσιανικῆς ἐπαναστάσεως δὲν εὐρίσκεται πρὸ τῆς κατάληψεως τῆς ἀρχῆς, ἀλλ' ἀρχίζει ἀκριβῶς μετὰ τὴν κατάληψίν της.

Τυπικὸν γνώρισμα κάθε Φασισμοῦ εἶναι ἡ πειθαρχία καὶ ἡ αὐτοπειθαρχία ὅπως χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν δημοκρατικῶν πολιτευμάτων εἶναι ἡ ὑπαρξις ἀφθόνων ἐλευθεριῶν καὶ δικαιωμάτων. Τὸ σημεῖον αὐτὸ δύναται νὰ ἀποτελέσῃ τὸ τελευταῖον πρόχωμα τῶν ὁπαδῶν τοῦ Δημοκρατισμοῦ.

Διὰ ποῖον λόγον, ἀναφωνοῦν, θὰ στερηθῶμεν τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων τὰ ὅποια ἐξέλιξις χιλιετηρίδων ἐχάρισε εἰς τὴν ἀνθρωπότητα διὰ νὰ κῦψαμεν τὸν ἀνχένα πρὸ μιᾶς μειοψηφίας ἔστω καὶ ἐκλεκτῶν καὶ ἀνωτέρων ἀνθρώπων; Ποῖος ἄνθρωπος δύναται ἐνσυνειδήτως νὰ προτιμήσῃ ἀπὸ τὴν δημοκρατίαν μὲ τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ἐλευθερίας τῆς τῆν σκληρὰν πειθαρχίαν καὶ ὑπακοὴν ἣν ζητεῖ ὁ Φασισμὸς; Ἀλλὰ τὸ ζήτημα ἔχει τεθῆ κακῶς. Ὁ Φασισμὸς δὲν προσιμᾷ τὴν δουλείαν ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν. Ἀλλὰ βλέπων τὸν ἄμεσον, τὸν μέγαν κίνδυνον ὅστις ἀπειλεῖ ὄχι μόνον τὸ παρὸν ἀλλὰ καὶ τὸ μέλλον τῆς φυλῆς θέλει νὰ τὴν σώσῃ πάσῃ δυνάμει, ἔστω καὶ μέ θυσίαν τῶν μεγαλυτέρων ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν. Ἡ διαφορὰ λοιπὸν μεταξὺ ἀντιδημοκρατῶν καὶ δημοκρατῶν δὲν εἶναι ὅτι οἱ πρῶτοι τάσσονται ὑπὲρ τῆς δουλείας καὶ οἱ δεῦτεροι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Ἀλλ' ὅτι οἱ πρῶτοι βλέπουν τὸν κίνδυνον ἐνῶ οἱ δεῦτεροι δὲν θέλουν νὰ ἴδουν αὐτὸν

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΒΕΖΑΝΗΣ

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ Δ. ΤΣΑΤΣΟΥ
ΥΦΗΓΗΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ
ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ

ΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ ΤΟΥ Ε. GANS ΠΕΡΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΞΟΥΣΙΩΝ (*)

Ὁ Ed. Gans ἐγεννήθη ἐν Βερολίῳ τῷ 1798 καὶ ἀπέθανε τῷ 1893.

Τῷ 1825 διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ δικαίου εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου. Ὑπῆρξεν ὁ ἀντίπαλος τοῦ Savigny. Κατὰ τῆς ὑπὸ τούτου διδασκομένης ἱστορικῆς θεμελιώσεως τοῦ δικαίου, ὁ Ed. Gans ἠθέλησε ν' ἀντιτάξῃ τὴν φιλοσοφικὴν τοῦ δικαίου θεμελίωσιν.

Ὁ πρόωρος θάνατος τοῦ Ed. Gans ἄφησε τὸ πεδίον ἐλεύθερον εἰς τὸν Savigny, ὅστις ἐκυριάρχησε κυριολεκτικῶς ἐπὶ μακρὸν ἐπὶ τοῦ νομικοῦ κόσμου τῆς Γερμανίας. Τὸ ἔργον ἐν τούτοις τοῦ Ed. Gans δὲν εἶναι τόσον εὐκαταφρόνητον. (1) Διακρίνεται διὰ τὴν ἐπιμέλειαν ἰδίᾳ δὲ τὴν ἀκριβείαν τοῦ ὕφους, τὴν εὐρύτητα τῶν θεμάτων καὶ τὸ βάθος τῶν ἐννοιῶν. Ἐὰν τὸ ἔργον τοῦ Savigny διαπνέεται ἀπὸ τὴν συνείδησιν, ὅτι ἀποτελεῖ τὰ θεμέλια τῆς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἰδρυθείσης νέας ἱστορικῆς σχολῆς τοῦ δικαίου, τὸ ἔργον τοῦ Ed. Gans, ὡς καὶ ὅλων τῶν μαθητῶν τοῦ Ἐγέλου, διαπνέεται ἀπὸ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ θεωρία τοῦ λόγου ἔχει συμπληρωθῆ διὰ τοῦ ἔργου τοῦ Ἐγέλου, ἰδίᾳ δὲ διὰ τῆς Λογικῆς. Αὐτὸς ὁ Ed. Gans γράφει εἰς τὴν νεκρολογίαν τοῦ Ἐγέλου (2) σχεδὸν ἐπὶ λέξει, ὅτι «ὁ Ἐγγελος ἀφήνει πλείστους ὄσους εὐφρεῖς μαθητάς, ἀλλὰ διάδοχον οὐδένα». τοῦτο δὲ διότι δι' αὐτοῦ; ἡ φιλοσοφία ἔχει συμπληρώσει τὸ ἔργον τὸ ἐπιβαλλόμενον ὡς ἐκ τῆς συστάσεως καὶ τῆς θέσεως αὐτῆς. Ἡ περαιτέρω

*) Ἀνεκοινώθη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς Ἐταιρείας Διοικητικῶν Μελετῶν τῆς 25ης Ὀκτωβρίου 1934.

1) Τὰ κυριώτερα ἔργα τοῦ Ed. Gans εἶναι τὰ ἐξῆς: Das Erbrecht in weltgeschichtlicher Entwicklung (1824) 4 τόμοι, System d. römischen Zivilrechts (1827), Ueber die Grundlage d. Besitzes (1839), Vorlesungen über die Geschichte d. letzten fünfzig Jahre (1833).

2) Ἀναδημοσιευμένην εἰς τὸν δευτέρου τόμου τῶν ἀναμικτῶν αὐτοῦ, Vermischte Schriften Berlin, 1834, σελ. 242 κ. ἐπ.

πορεία των εἶναι δυνατὴ μόνον ὡς ἐσκεμμένη ἐπεξεργασ.α τῆς τυχόν εἰσέτι ἀγνώστου, ἀλλ' ἐπιδεκτικῆς γνώσεως ὕλης, φυσικῆς, ψυχικῆς καὶ ιστορικῆς, ἀλλὰ πάντοτε συνφθὰ τῇ μεθόδῳ, τὴν ὁποίαν μετ' ὀξύτητος τόσης, ὄσης καὶ σαφηνείας ¹⁾ ἐφήρμοσεν, ἀπ' οὗ καθώρισεν, ὁ ἀντικατάστατος νεκρός.

Ὅπως ὅλοι σχεδὸν οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἐγέλου, οὕτω καὶ ὁ Ed. Gans ἔχει τὴν πνευματικὴν διάθεσιν τὴν ἰδιάζουσαν εἰς τοὺς διαδόχους καὶ τοὺς ἐπιγόνους. Δὲν ἀγωνίζεται νὰ γίνῃ πρωτοπόρος. Ὅδεύει τὴν διανοιγεῖσαν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ὁδόν. Ἀποδέχεται δὲ τὸ μοιραῖον τοῦτο γεγονός· μὲ ὑπέροχον ἠθικὴν ἀξιοπρέπειαν. Ἀλλὰ καίτοι μὴ δημιουργός, ἔχει ἐγκλείσει βαθύτατα εἰς τὴν συνείδησιν αὐτοῦ τὸ πνεῦμα τῆ διδασκαλίας τοῦ Ἐγέλου. Γενικωτέρας καὶ οὕτως εἰπεῖν παγκοσμίου ἀντιλήψεως προσωπικότης, ὁ Ed. Gans ἐπιζητεῖ νὰ συνδέσῃ ὅλα τὰ προβλήματα καὶ ν' ἀγάγῃ ταῦτα ὁλοὲν ἐπὶ τὸ γενικώτερον, ἕως ὅτου φθάσῃ νὰ συνενώσῃ τὰ πάντα εἰς μίαν ἐνότητα λόγου.

Ὁ Ἐγελος, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἱστορίαν ἐν γένει, διετύπωσε τὴν ἀντίληψιν αὐτοῦ κατὰ τρόπον ἔτι καὶ σήμερον ἀνυπέρβλητον. Ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴν κυριωτέραν ἱστορικὴν ἐμφάνισιν, τὴν πολιτείαν, ὁ Ἐγελος ὑπερέβαλε ἑαυτὸν εἰς ὀξύτητα καὶ δύναμιν καὶ ἀνύψωσε τὴν πολιτείαν εἰς τὴν ἀληθῆ τῆς ἔννοιαν. Ἡ πολιτεία θεωρεῖται ὡς ἡ ἐναργεστέρα κοινωνικὴ μορφή τοῦ πνεύματος. Ἡ πολιτεία εἶναι Λόγος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ed. Gans προλογίζων ἐν ἔτει 1834 τὰ δύο τομῖδια τῶν δοκιμῶν αὐτοῦ ²⁾ δηλοῖ, ὅτι τὴν σχέσιν τοῦ ποικίλου περιεχομένου των, ἀκόμη καὶ τοῦ αἰσθητικοῦ, θ' ἀνεύρη ὁ ἀναγνώστης εἰς τὴν ιδέαν τῆς πολιτείας ³⁾.

1) Ἴσως ἀντεῖπουσί τινες, ὅτι τὰ ἔργα τοῦ Ἐγέλου διακρίνει ἀστάθεια ἐν τῇ χρήσει τῶν ὄρων καὶ ἀσάφεια ἐν τῇ διατυπώσει. Καὶ ἡ μὲν ἀστάθεια ἐν τῇ χρήσει τῶν ὄρων ὀφείλεται τὸ μὲν εἰς τὴν διαρκῆ τῆς σκέψεως τοῦ φιλοσόφου ἐξελίξιν, τὸ δὲ εἰς τὴν ἐκ βαθυτέρας τινὸς γλωσσικῆς διαισθήσεως ἐπιβαλλομένην τῆς αὐτῆς λέξεως ἐκάστοτε διάφορον μεταχείρισιν. Ἡ δὲ δῆθεν ἀσάφεια ὀφείλεται πρωτίστως εἰς τὴν ἔλλειψιν νοητικῆς ἐπιμελείας καὶ ἰκανότητος τῶν ἀναγνωστῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἀναμφισβήτητον ὕψος τῶν στοχασμῶν τοῦ Ἐγέλου.

Σαφῆς εἶναι κατὰ τοῦτο κυρίως ὁ Ἐγελος ὅτι πᾶσα σκέψις αὐτοῦ εἶναι ἀπολύτως συμπλεκρωμένη, διατυπωθεῖσα ἐν ἐπιγνώσει τῆς συνοχῆς αὐτῆς μετὰ τοῦ ὅλου τυπικοῦ καὶ οὐσιαστικοῦ ἐν ταύτῳ συστήματι τῆς γνώσεως.

2) Vermischte Schriften. I, II, 1831.

3) Wie verschieden auch in den folgenden Aufsätzen die Gegenstände aussehen, über die gesprochen wird, so liegt allen, selbst denen ästhetischen Inhalts, doch eine nicht zu verkennende Beziehung vor, die bald ausdrücklich, bald verdeckt hervortritt, und niemals so verschwindet, dass geübten Augen sie nicht bemerken sollten. Diese Beziehung ist der Staat.

Κατὰ τοῦτο ὑπερθεματίζει τοῦ Ἐγγέλου ὁ Ed. Gans, ἀφ' οὗ ὁ Ἐγγελος τὴν αἰσθητικὴν θεωρίαν ἔταξεν ἔξω τῆς πολιτείας. Καὶ ὑπὸ τῆς ιδέας ταύτης, τὴν ὁποίαν ἔθεσεν ὡς ἀρχὴν ὅλου τοῦ ἔργου του, κατέχεται πλήρως ὁ Ed. Gans. Διὰ τοῦτο, δοθείσης εὐκαιρίας, κρίνει μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας καὶ ὀξυδερκείας, τὸ πρόβλημα τῆς περὶ διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν θεωρίας, καίτοι κυρίως τὸν Ed. Gans ἀπασχόλησε τὸ ἰδιωτικὸν ἰδίως δίκαιον καὶ δὴ τὸ κληρονομικόν. Ἄλλα καὶ ἄλλα πολλὰ θέματα ἔθιξεν ὁ Ed. Gans εἰς τὰ ἔργα του, διάφορα τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, ἱστορικά, αἰσθητικά καὶ φιλοσοφικά, τὰ ὁποῖα μετὰ γλαφυρότητος ἀνέλυεν, ἀπὸ τὴν διαισθητικὴν αὐτοῦ ἀντίληψιν διεπόμενα καὶ ἀπὸ τὸ αὐτὸ πάντοτε ὑψηλὸν ἐπιστημονικὸν ἦθος. Ὡς ἐκ τούτου ἐκ πρώτης ὄψεως εἶναι ἀπορίας ἄξιον, πῶς ἐπεξετάθη τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ τόσο ὥστε νὰ τὸν ἀπασχολήσῃ καὶ ἡ περὶ διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν θεωρία. Ἐὰν ἀναδρομῆς τις ὁμῶς εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ed. Gans, εἰς ἣν εἰσέτι δὲν εἶχεν ἀναπτυχθῆ ἡ καταλύουσα πνευματικῶς τὴν ἀτομικὴν πνευματικὴν ἐλευθερίαν μέχρι πέρας εἰδικενσις καὶ διέτρεχε τὰ πνεύματα ἡ πνοὴ τοῦ Schelling, τοῦ Fichte καὶ πρὸ παντὸς τοῦ Ἐγγέλου, ἀναπολύση δὲ καὶ τὸ πνευματικὸν τοῦ Ed. Gans περιβάλλον, δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τις ὅχι μόνον τὴν ἀσχολίαν του περὶ θέμα μακρὰν κείμενον τῶν κυρίων του μελετῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ πῶς, παρὰ τὴν ἐξαιρετικὴν αὐτῆς πολυμέρειαν, ἡ σκέψις τοῦ Ed. Gans ὑπῆρξε πάντοτε βαθεῖα, διατηρησάσα ὡς πρὸς ὅλα τὰ θέματα τὴν ἀρχικὴν ἰδιοτυσίαν.

Ἐφορμῆν νὰ ἐπιληφθῆ τῆς θεωρίας περὶ διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν ἔλαβεν ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Bavoux τοῦ δημοσιευθέντος ὑπὸ τὸν τίτλον *Confits ou empiétements de l' autorité administrative sur le pouvoír judiciaire*¹⁾ τοῦ ὁποίου Bavoux ἡ βουλευτικὴ ἐκλογὴ τῷ 1828 ὀφείλεται, καθ' ἃ πληροφορεῖ ὁ Ed. Gans, κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἔργου τούτου.

Ἡ περὶ διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν θεωρία, ἣν ἀντικατέστησεν ἡ περὶ λιτοιογιῶν, διέπει τὸ πνεῦμα ὅλων σχεδὸν τῶν ἀσχοληθέντων περὶ τὸ δημόσιον δίκαιον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Montesquieu μέχρι τοῦ τέλους περιόδου τοῦ 19ου αἰῶνος. Ἄλλ' ὁ ἐνδιαφερόμενος διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς σπουδαιότητος ταύτης θεωρίας δὲν πρέπει νὰ νομίσῃ ὅτι πράγματι ἀναντιρροητος ὑπῆρξεν ἡ διδασκαλία της. Μεμονωμένα ἀντιρροήσεις ἠγέρθησαν ἀρκεταί. Σήμερον ἐλάχιστα ἐνδιαφέρουν αἱ ἀντιρροήσεις αἱ ὁποῖαι διὰ λόγους πολιτικοὺς ἠγέρθησαν ἀπὸ μέρους τῶν μοναρχικῶν, ἂν καὶ ὁ μεταπολεμικὸς πολλαπλασιασμὸς τῶν ὁπαδῶν τῆς ἀστικῆς ἀφ' ἐνός καὶ τῆς ἐργατικῆς ἀφ' ἑτέρου δικτατορίας ὄρθον ἦτο νὰ προκαλέσῃ τὸ σχετικὸν ἐνδιαφέρον, διότι τόσο ἡ μοναρχία ὅσον καὶ ἡ δικτατορία συνεπάγονται

1) Ἐκδοθείσης ἐν Γαρισίσις τῷ 1828, τομ. I καὶ II.

τὴν σύμπυξιν τῆς ἐξουσίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀντιτίθεται καὶ πάλιν ἡ δημοκρατία, ἡ ἀντιμαχομένη τὴν ἀστικήν τόσον ὅσον καὶ τὴν ἐργατικήν δικτατορίαν.

Ἄλλὰ δὲν ἐνδιαφέρουν ἐπὶ τοῦ προκειμένου αἱ κατὰ τῆς θεωρίας περί διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν ἀντιρροήσεις, αἱ ἀπὸ πολιτικῆς ἀπόψεως ἐγεγνηθεῖσαι· ἐνδιαφέρουν αἱ δ' αὐτῶν ἀντιρροήσεις ὑπὸ τοῦ Ed. Gans, οὐχὶ πολιτικαί, ἀλλ' ἱστορικαί, συστηματικαί ἀντιρροήσεις, αἱ σπουδαιόταται καὶ ἱκαναί νὰ καταρτίθουν ἕκτοτε τὴν ἀρχήν, ἐφ' ἧς σήμερον ἔτι θεμελιούται συστηματικῶς ἡ ἐπιστήμη τοῦ πολιτειακοῦ δικαίου. ¹⁾

Σήμερον ὁπόταν ἡ θεωρία περί διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν ἔχει γενικῶς ἐγκαταλειφθῆ καὶ ἡ διαδεχθεῖσα τὴν θεωρίαν περί διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν θεωρία περί διακρίσεως τῶν λειτουργιῶν τείνει νὰ διαμορφωθῆ οὐχὶ πλεόν εἰς διάκρισιν νομοθεσίας, ἐκτελέσεως καὶ δικαιοσύνης, ἀλλ' εἰς ἀποκλειστικὴν διάκρισιν τῆς νομοθετικῆς ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς ἐκτελεστικῆς ἀφ' ἑτέρου λειτουργίας, ἡ ἐπαναφορὰ εἰς τὴν μνήμην ὄλων ἐκείνων, οἵτινες ὁπωσδήποτε προηγήθησαν εἰς τὴν κατεύθυνσιν, ἣν ἀκολουθεῖ καὶ τείνει νὰ συνεχίσῃ σήμερον ἡ ἐπιστήμη, ἀποτελεῖ μίαν ἠθικὴν δικαίωσιν ἀφ' ἑαυτῆς ἀναγκαίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπαραίτητον διὰ τὴν διατήρησιν τῆς συνεχείας τῶν ἱστορικῶν ἐπιστημῶν, τῆς συνεχείας ἐκείνης ἡ ὁποία δημιουργεῖ τὴν ἐπιστημονικὴν παράδοσιν, τὴν ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ἡθικῶς ἐπιστημονικῶν ἀληθῶς ὑψηλοῦ. Διότι ἡ παράδοσις εἰς τὴν ἐπιστήμην, ὅταν εἶναι ἠθικὴ, ὀρίζει δηλαδὴ τὸν ἠθικὸν μόνον λόγον τῆς ἐπιστήμης, ἐντὸς τοῦ ὁποίου καὶ περιορίζεται, καὶ δὲν ἀφορᾷ τὰ ἐξαγόμενα τῆς ἐπιστήμης, εἶναι πάντοτε γόνιμος καὶ ἐξυπνώνει τὴν δύναμιν τοῦ ἐπιστήμονος, ὅτε μὲν ἐμπνέουσα πεποίθησιν, ὅτε δὲ γεννώσῃ τὴν ἀμφιβολίαν καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς νέας ἐρεῦνης.

Εἶναι ἀξιοσημείωτον ὅτι ὁ Ed. Gans, ὁ μαθητὴς τοῦ Ἐγγέλου, διετύπωσεν ἐκ τῶν πρώτων ἀμφιβολίας καὶ ἤγειρε συστηματικὰς ἀντιρροήσεις κατὰ τῆς θεωρίας περί διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν. Ἡ θεωρία περί διακρίσεως, οὐχὶ τῶν ἐξουσιῶν, ἀλλὰ τῶν λειτουργιῶν, δὲν εἶχεν εἰσέτι διδαχθῆ. Καὶ ὅμως ὁ Ed. Gans ἀποκρούει τὴν ἐξουσιαστικὴν ἰδιότητα τῶν λεγόμενων «ἐξουσιῶν», ἦτοι τῆς νομοθετικῆς, τῆς ἐκτελεστικῆς καὶ τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, ὡς συνεπαγομένην ἀνεξαρτησίαν ἐκάστης ἐξ αὐτῶν, ὁπόταν οἱ ἐνσωματοῦντες αὐτὰς ἀφεύκτως ὀδηγοῦνται εἰς σύγκρουσιν πρὸς ἀλλήλους, ἐν τῇ προσπαθεῖα νὰ διατηρήσουν ἀνεκείνη τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ἰδίας ἐκάστου ἐξουσίας. ²⁾ Εἰρωνεύεται

1) Βλ. σχετικῶς Θ. Τσάτσου, Εἰσαγωγή εἰς τὸ πολιτειακὸν δίκαιον, 1928, § 1 κ.ε.

2) Βλ. Θ. Τσάτσου, Εἰσαγωγή εἰς τὸ πολιτειακὸν δίκαιον, 1928, σελ. 16.

«Ὅπουδήποτε συνεπάρχουσι δύο ἐξουσίαι, δὲν ὑπάρχει βεβαίως μία μόνον πολιτεία».

μάλιστα ὁ Ed. Gans τοὺς ἐφευρέτας τῆς ἐννοίας τοῦ ρουνοῦ modérateur και ἀποδίδει τὴν ἔκτασιν, τὴν ὁποίαν ἡ χρῆσις αὐτῆς εἶχε προσλάβει κυρίως εἰς τὴν ἕξιν τῆς παρομοιώσεως τῆς πολιτείας και τῶν τῆς πολιτείας πρὸς μηχανικὰς ἐννοίας.

Οὐδέν εἶναι, γράφει, δυνατόν ν' ἀντιστρατευθῆ περισσότερον τὴν ἀληθῆ πολιτείαν εἰμὴ ἡ διαρκῆς ἀναγωγὴ αὐτῆς εἰς τὴν ἐννοίαν τῆς ἰσορροπίας ἢ ἄλλης τινο; ἐννοίας ὁριζομένης κατ' ἀριθμὸν, ὄγκον και βάρος. Πρῶγματι, διαρκῆς ὑπάρχει κίνδυνος ἡ κατ' ἀρχὰς συνήθως ἐπὶ σκοπῷ διασαφήσεως γινομένη χρῆσις παρομοιώσεων τῶν ἀφηρημένων ἐννοιῶν πρὸς ἀντικείμενα ὑλικά, νὰ παρασύρῃ τὴν σκέψιν εἰς ἀνάλογον ἐφαρμογὴν τῶν φυσικῶν νόμων, ἐν τῇ ἀναπτύξει τῆς παρομοιοθεσίας ἀφηρημένης ἐννοίας καὶ τῇ συσχετίσει αὐτῆς πρὸς ἄλλας ἀφηρημένας ἐννοίας. Σήμερον ὑπάρχει μάλιστα ὀλόκληρος σχολή, ἡ ὁποία δέχεται ὅτι ἡ πολιτεία εἶναι ὄργανισμὸς σχεδὸν βιολογικῆς φύσεως. 1) Ἀσφαλῶς ὀλόκληρος ἡ βραδύτερον ἀναπτυχθεῖσα βιολογικὴ περὶ πολιτεία; ἀντιληψις ὀφείλεται εἰς τὰς ἀνυπόπτους παρομοιώσεις τῆς ἱστορίας τῆς πολιτείας πρὸς τὴν ἐξέλιξιν τῶν βιολογικῶν ὀργανισμῶν.

Ἄλλ' ὁ Ed. Gans δὲν ἐπέκρινε μόνον τὴν περὶ διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν θεωρίαν, διότι δὲν πρόκειται ἀκριβῶς περὶ ἐξουσιῶν, ἀλλὰ και τὴν διάκρισιν αὐτῶν εἰς νομοθετικὴν, ἐκτελεστικὴν και δικαστικὴν. Λογικῶς ὅτι δὲν εἶναι νομοθεσία, εἶναι κατ' ἀνάγκην ἐκτέλεσις. Ἡ ἀκριβεία τοῦ συλλογισμοῦ του εἶναι ἀπόλυτος και ἡ σπουδαιότης αὐτοῦ μεγίστη.

Ἡ πολιτειακὴ ἐνεργεία πρῶγματι ἐκδηλοῦται κατὰ δύο μόνον τρόπους, ἀφ' ἑνὸς καθορίζουσα τὴν βούλησιν αὐτῆς, ἀφ' ἑτέρου πραγματοποιοῦσα τὴν οὕτω καθορισθεῖσαν βούλησιν. Ὁ πρῶτος τρόπος ἐνεργείας ἀποτελεῖ τὴν νομοθετικὴν, ὁ δεύτερος τὴν ἐκτελεστικὴν λειτουργίαν τῆς πολιτείας. Ἄλλοι τρόποι ἐνεργείας, πλὴν τοῦ καθορισμοῦ τῆς βουλήσεως και τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ βουληθέντος, εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξωσι λογικῶς. Μεταξὺ νομοθεσίας και ἐκτελέσεως οὐδὲν ὑπολείπεται, παντὸς ἄλλου λογικῶς ἐμπεριεχομένου εἰς ἓνα ἐκ τῶν δύο τούτων ἀντιθετικῶς ἀποκλειομένων τρόπων, τὸν νομοθετικὸν και τὸν ἐκτελεστικόν.

Ἄλλὰ τὸ οὐσιῶδες, τὸ ὁποῖον ὁ Ed. Gans παρείδεν, εἶναι ὅτι αἱ δύο τῆς πολιτειακῆς ἐνεργείας μορφαὶ δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς γεγονότα χρονικῶς ἐπάλληλα, οὕτως ὥστε ἡ πολιτειακὴ ἐνεργεία νὰ δύναται νὰ εἶναι ἀπὸ τοῦ α μέχρι τοῦ β σημείου νομοθετικῆς, ἀπὸ τοῦ β δὲ

1) Βλ. Hertwig, Der Staat als Organismus (1922).

2) «... so ist notwendig das nicht Gesetzgebung ist, nur Ausübung, das heisst ein äusserliches Thun des in der Gesetzgebung Vorgeschriebenen. Βλ. ἑ. ἄ. σελ. 71.

καὶ ἐπέκεινα μέχρι τοῦ γ' ἐκτελεστική. Πᾶσα πολιτειακὴ ἐνέργεια εἶναι συγχρόνως ἐκτέλεσις βουλήσεως ἐκδηλωθείσης διὰ προηγουμένης ἐνεργείας καὶ συγχρόνως ἐκδήλωσις βουλήσεως ἐκτελεσθησομένης διὰ μεταγενεστέρως ἐνεργείας. Ἡ αὐτὴ πράξις ἔχει δηλαδή νομικῶς δύο νοήματα, ἐξεταζομένη δὲ ἐν σχέσει πρὸς τὰ προηγούμενα ἀποτελεῖ ἐκτέλεσιν τῶν ἐν αὐτῷ ἠθελημένων· ἐξεταζομένη δὲ ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἐπόμενα, ἀποτελεῖ τὸν προδιακαθορισμὸν τῶν ἐν αὐτῷ ἐκτελουμένων.

Τὸ διπλοῦν τοῦτο νόημα πάσης πολιτειακῆς πράξεως ἀποβαίνει πρόδηλον εὐθὺς ὡς ἀντιληφθῆ τις ὅτι οὐχὶ μόνον ἡ διοίκησις δέον ν' ἀσκήται νομοτύπως, ἀλλ' ὅτι χρήζει νομιμότητος καὶ ἡ νομοθεσία. Ὅτι δηλαδή καὶ αὕτη δέον ν' ἀσκήται κατὰ καθωρισμένους τύπους ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἔντος τῶν οὐσιαστικῶν συνταγματικῶν ὁρίων, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν. Ἄρα, πᾶς νόμος προϋποθέτει διάταξιν ἐφ' ἧς θεμελιούται ἡ ἰσχύς αὐτοῦ καὶ τῆς ὁποίας πρέπει νὰ θεωρηθῆ ἐν μέρει ἐκτέλεσις. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀναδράμῃ τις εἰς τὴν ἀσκήσιν οὐχὶ τῆς συνταγματικῆς ἀλλὰ τῆς συντακτικῆς νομοθετικῆς λειτουργίας καὶ πάλιν ἡ καθαρὰ νομοθεσία δέον νὰ διακριθῆ τῶν ἐκδηλουσῶν αὐτὴν πράξεων, αἱ ὁποῖαι ὡς πρὸς αὐτὴν δέον νὰ θεωρηθοῦν ἐκτελεστικά. Ἀφ' ἑτέρου εἶναι πράγματι ἀδύνατος ὁ προδιακαθορισμὸς πάσης λεπτομερείας τῆς ἐκτέλεσεως, τοῦ ἐκτελεστοῦ κατ' ἀκολουθίαν, ἐν μέρει καὶ εἰδικώτατα, νομοθετοῦντος. Ἄρα, εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ πράξις πολιτειακὴ μὴ οὕσα συνεργία τῆς τε νομοθετικῆς καὶ τῆς ἐκτελεστικῆς λειτουργίας. Οὕτω π. χ. ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρθρ. 28 κ. ἑ. τοῦ Συντάγματος τῆς 3 Ἰουνίου 1927 ψήφισις νόμου εἶναι ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ σύνταγμα πράξις ἐκτελεστική. Ἐξ ἄλλου ἐπειδὴ ἡ ἐπὶ τῇ βάσει κατασχέσεως τοῦ ἀρθρου 885 τῆς Πολ. Δικ. ἀδεια δὲν περιλαμβάνει ἀπάσας τὰς λεπτομερείας τῆς ἐνεργείας τοῦ δικαστικοῦ κλητῆρος, ἐπιτρέπεται εἰς αὐτὸν νὰ καθορίσῃ πῶς εἰδικώτερον θὰ ἐνεργήσῃ, δηλαδή ἐπιτρέπεται εἰς αὐτὸν νὰ θέσῃ εἰδικωτάτους κανόνας δικαίου, ἧτοι νὰ νομοθετήσῃ εἰδικώτατα μὲν, ἀλλὰ πάντως ἐπιτρέπεται νὰ νομοθετήσῃ.

Ἀποτελεῖ ὡς ἐκ τούτου σφάλμα ἡ προσπάθεια τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἀρμοδιότητος τῶν πολιτειακῶν ἀρχῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διακρίσεως τῶν λειτουργιῶν τῆς πολιτείας εἰς νομοθετικὴν καὶ ἐκτελεστικὴν, πολλῶ δὲ μᾶλλον εἰς νομοθετικὴν ἐκτελεστικὴν καὶ δικαστικὴν.

Ἀλλ' ἡ λογικὴ αὕτη διάκρισις τῶν λειτουργιῶν, ἡ ὁποία εἶναι νοσητὴ, προκειμένου περὶ τῆς ἀφρημένης ἐννοίας τῆς πολιτείας, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐφαρμοσθῆ ἐπὶ τῶν συγκεκριμένων ἐννοιῶν τῶν πολιτειακῶν ἀρχῶν¹⁾.

1) Γράφει οὗτος ἐνδ. ἀν. σελ. 70 «Der Fehler liegt darin dass man hierbei nicht den bestimmten vernünftigen Staat ins Auge fasst, sondern einen Staat überhaupt, abgesehen von seinen nur bloss möglichen Formen, betrachtet».

Τοῦτο διαβλέπει σαφῶς καὶ ὁ Ed. Gans στηριζόμενος ὅμως, τὸ μὲν εἰς τὸ ὅτι καὶ ἡ λεγομένη δικαστικὴ ἐξουσία ὑπάγεται εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν, τὸ δὲ εἰς τὸ ὅτι ἡ ἐνέργεια τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἰδίᾳ δὲ τῆς ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας κυβερνήσεως, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ περιορισθῇ μόνον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ τεθειμένου δικαίου ¹⁾).

Βεβαίως αἱ παρατηρήσεις αὗται εἶναι πρόχειρα σχεδιάσματα γραφέντα ἐπ' ἀφορμῇ τοῦ δημοσιευθέντος ἔργου τοῦ Βανουχ.

Ἐν αὐταῖς ὅμως ἐμπεριέχονται πλεῖστα στοιχεῖα τοῦ βαθυτέρου ἐλέγχου τῆς διαδεχθείσης τὴν θεωρίαν περὶ διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν θεωρίας περὶ διακρίσεως τῶν λειτουργιῶν τῆς πολιτείας, ἥτις ἀπολήγει κατ' ἀνάγκην εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συνταυτισθοῦν ἡ λογικὴ διάκρισις τῶν λειτουργιῶν τῆς πολιτείας μετὰ τῆς πολιτικῆς διακρίσεως τῶν ἀρχῶν εἰς νομοθετικὰς, διοικητικὰς καὶ δικαστικὰς.

Ἄλλως, συλλογισμοὶ ἀληθεῖς ὡς πρὸς τὴν μίαν διάκρισιν, ἐφαρμόζονται κατ' ἀνάγκην ὡς πρὸς τὴν ἄλλην ἐσφαλμένως, ὡς ἀποδεικνύεται πρὸ παντὸς ἐκ τῆς προσπαθείας νὰ καθορισθῇ τὸ λεγόμενον διοικητικὸν δίκαιον, ἥτοι τὸ δίκαιον ὅπερ ρυθμίζει τὴν σύστασιν καὶ τὴν ἀρμοδιότητα τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ περιοχομένου τῆς ἐκτελεστικῆς λειτουργίας, ἥς ἡ ἔννοια ἐξευρίσκεται διὰ τῆς λογικῆς διακρίσεως τῆς ἐκτελέσεως ἀπὸ τὴν νομοθεσίαν.

Ἐὰν ὁ Ed. Gans ἐπέμεινεν εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ θέματος τούτου καὶ διεπίστωνε τὴν συνύπαρξιν τῆς νομοθετικῆς καὶ τῆς ἐκτελεστικῆς λειτουργίας εἰς πᾶσαν πολιτειακὴν πράξιν, λεγομένην νομοθετικὴν ἢ ἐκτελεστικὴν ἢ δικαστικὴν, τότε ἀσφαλῶς οὐδὲν θ' ἀπέμεινε πλέον πρὸς περαιτέρω συστηματικὴν ἔρευναν καὶ θ' ἀπέτέλει ἐφεξῆς ἔργον ἐνδιαφέρον τοῦς ἐρευνητὰς ἐπιστήμονας μόνον ἢ ἐφαρμογὴ τῆς θεωρίας ταύτης εἰς τὴν συστηματικὴν διάταξιν τῆς ἐπιστήμης τοῦ πολιτειακοῦ δικαίου ²⁾).

ΘΕΜΙΣΤ. Δ. ΤΣΑΤΣΟΣ

1) *Evd. ἀν. σελ. 70 «Den die Regierung zu einem so bloss Mechanischen, wie das Ausüben ist, herabsetzen, heisst sie im Gründe mit der Bezeichnung einer Gewalt in Widerspruch zu bringen; oder wenn wirklich eine Gewalt dabei gedacht wird, so muss nothwendig der Ausübung eine so inhaltvolle Wichtigkeit beigelegt sein, dass dieselbe wohl sogleich mehr als blosser Ausübung wird».

2) Αἱ παράγραφοι 3—5 τῆς ἡμετέρας «Εἰσαγωγῆς εἰς τὸ πολιτειακὸν δίκαιον» εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀπόπειρα μόνον νὰ περαιωθῇ ὁ συστηματικὸς ἔλεγχος τῆς θεωρίας περὶ διακρίσεως τῶν λειτουργιῶν τῆς πολιτείας, ὃ δὲ γράφας γνωρίζει πρῶτος τὴν ἀτέλειαν τῆς ἀποπειρας. Εἰς τὴν ἀντίληψιν ὅμως ὅτι κατ' ἀρχὴν ἠκολούθησε τὴν ὁρθὴν ἐν τῇ ἐρευνῇ κατεύθυνσιν, τὸν ἐνίσχυσαν μεγάλως αἱ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαι σκέψεις τοῦ Ed. Gans, τὰς ὁποίας ὅμως δὲν εἶχε, δυστυχῶς, ἔπ' ὄψιν ἐν ἔτει 1927, ὅτε καὶ συνεγράφη ἡ «Εἰσαγωγή εἰς τὸ πολιτειακὸν δίκαιον».

ΜΕΡΟΣ Β΄
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΧΡΗΣΤΟΥ ΣΓΟΥΡΙΤΣΑ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤ. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ

ΑΙ ΚΟΙΝΑΙ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΩΝ ΣΩΜΑΤΩΝ

Εἶναι γνωστὸν ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1933-1934 εἶχεν ἀναφυῆ σοβαρὰ διαφωνία μεταξὺ τῆς ἀντιπολιτεύσεως καὶ τῆς τότε κυβερνήσεως ἐπὶ τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας τῆς διατάξεως τοῦ ἀρθροῦ 30 τοῦ τότε ἰσχύοντος Συντάγματος καθ' ἣν ἡ Γερουσία ἠδύνατο νὰ προκαλέσῃ κοινήν συνεδρίαν τῶν δύο νομοθετικῶν Σωμάτων καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὸ ὑποχρεωτικὸν διὰ τὴν Βουλὴν τῆς τοιαύτης ἀποφάσεως. Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ «Ἐταιρεία Διοικητικῶν Μελετῶν» ἀνέπτυξε τὸ θέμα ὁ ἐταῖρος κ. Χρ. Σγουρίτσας καταλήξας ὑπὲρ τῆς καταφατικῆς γνώμης. Τὴν ἀποφιν ταύτην ὑπεστήριξεν ὁμιλήσας ἀκολούθως ὁ ἐπίτιμος ἐταῖρος κ. Ἀλέξ. Σβῶλος. Τέλος, ὑπὸ τοῦ ἐταίρου κ. Δημητρ. Βεζανῆ ὑπεστηρίχθη ἡ ἀντίθετος, ἀποφατικὴ, γνώμη. Καὶ αἱ τρεῖς ἀνακοινώσεις δημοσιεῦνται ἀκολούθως. (*)

Ἡ πολιτικὴ κρίσις, ἡ ἐπαπειληθεῖσα πρὸς στιγμὴν νὰ ἐκτραγῆ ἐκ τῆς προβληθείσης κοινῆς συνεδριάσεως τῶν δύο νομοθετικῶν Σωμάτων πρὸς ἄρσιν τῆς μεταξὺ αὐτῶν ἀναφύσεως διαφωνίας ἐπὶ τοῦ γνωστοῦ στρατιωτικοῦ νομοσχεδίου ἀπεσοβήθη ἐπὶ τοῦ παρόντος κατόπιν τῆς ἐπισήμου δηλώσεως τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι οἱ διὰ τοῦ νομοσχεδίου τούτου μέλλοντες νὰ θιγοῦν ἀξιοματικοὶ δὲν πρόκειται νὰ ὑπερβοῦν τοὺς 40, δηλώσεως ἡ ὁποία ἐθεωρήθη ὑπὸ τῆς Ἀντιπολιτεύσεως ἂν ὄχι πλήρως ἱκανοποιητικὴ, πάντως ὅμως ἀρκετὴ διὰ ν' ἀντισταθμίσῃ τὸν σάλον, τὸν ὁποῖον ἴσως θὰ ἐδημιούργει ἐνδεχομένη ἀπόφασις τῆς Γερουσίας περὶ κοινῆς συνεδριάσεως τῶν δύο Σωμάτων.

Ἄλλ' ὁ τρόπος, καθ' ὃν εἰς τὴν συγκεκριμένην αὐτὴν περίπτωσιν ἀπεσοβήθη ἡ κρίσις, δὲν γεννᾷ ἱκανὰς ἐλπίδας ἀποσοβήσεως αὐτῆς καὶ

(*) Συνεδριάσις τῆς «Ἐταιρείας Διοικητικῶν Μελετῶν» τῆς 30ῆς Νοεμβρίου 1933

διὰ τὸ μέλλον· διότι εἶναι δυνατόν παρόμοιαι, βασικαὶ διαφωνίαι πάλιν ν' ἀνακύψουν μεταξύ τῶν δύο Σωμάτων, νὰ λείπουν δὲ αἱ προϋποθέσεις συμβιβαστικῆς, ὡς ἐν προκειμένῳ, ἄρσεως αὐτῶν. Τὸ γεννηθέν, ἐπομένως, συνταγματικὸν ζήτημα ἐκ τοῦ θεσμοῦ τῆς κοινῆς συνεδριάσεως τῶν δύο νομοθετικῶν Σωμάτων παραμένει κατ' οὐσίαν ἐκκρεμές, ἡ δὲ συζήτησις ἐπ' αὐτοῦ εἶναι πάντοτε ἐπίκαιρος.

Πρὸ καιροῦ εἰς ἄρθρον μου ἐν τῇ «Ἐργασία» ¹⁾ γενικωτέρου περιοχομένου εἶχον μεταξύ ἄλλων θίξει καὶ τὸ ζήτημα αὐτό· ὑπεστήριξα συγκεκριμένως : ὅτι ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 30 τοῦ Συντάγματος, ἡ καθιερωθεῖσα τὸ σύστημα τῶν κοινῶν συνεδριάσεων τῶν δύο νομοθετικῶν Σωμάτων, ἐτέθη πρὸς τόνωσιν τοῦ θεσμοῦ τῆς Γερουσίας, ὅτι σκοπὸς τῶν κοινῶν συνεδριάσεων εἶναι ἡ ἄρσις γεννηθείσης ἤδη διαφωνίας μεταξύ τῶν δύο νομοθετικῶν Σωμάτων δι' ὀριστικῆς ἀπὸ κοινοῦ ἀποφάσεως αὐτῶν· καὶ ὅτι ἡ σύγκλησις τῶν κοινῶν συνεδριάσεων, ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς πρωτοβουλίας τῆς Γερουσίας, εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς.

Ἐκτοτε, καὶ συνεπείᾳ τοῦ προμνησθέντος στρατιωτικοῦ νομοσχεδίου, ἐδόθη ἀφορμὴ ν' ἀκουσθοῦν εὐρύτερον αἱ ἐκατέρωθεν γινῶμαι εἰς τρόπον, ὥστε ἦδη νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐντελής ἐξέτασις τῆς γεννηθείσης συνταγματικῆς διαφορᾶς. Εἶναι ἀνάγκη ὅμως εὐθύς ἐξ ἀρχῆς νὰ δηλωθῇ ὅτι ἡ προκειμένη ἐξέτασις ἀφορᾷ τὴν νομικὴν ὄψιν τοῦ ζητήματος, ὅχι δὲ καὶ τὴν πολιτικὴν τοιαύτην. Τὸ ἐρώτημα, ἐπομένως, ἐάν τὸ σύστημα τῶν κοινῶν συνεδριάσεων τῶν δύο νομοθετικῶν Σωμάτων εἶναι τὸ κατάλληλον μέσον διὰ τὸν κατάλληλον σκοπὸν, δὲν θὰ εὕρη ἀπάντησιν εἰς τὴν παρούσαν ὁμίλιαν.

Τὸ ἄρθρον 30 τοῦ Συντάγματος εἰς τὰ δύο τελευταῖα τοῦ ἐδάφια ὁρίζει τὰ ἑξῆς :

«Ἐάν ἡ Γερουσία ἀπορρίψῃ ἢ τροποποιήσῃ τὴν πρότασιν, ἐπαναφέρεται αὕτη εἰς τὴν Βουλὴν. Ἐάν ἡ Βουλὴ ἐμμένῃ εἰς τὴν προηγουμένην αὐτῆς ἀπόφασιν, ἡ ἐπιψήφισις ἀναβάλλεται ἐπὶ διμήνον, ὁπότε ἡ πρότασις καθίσταται νόμος, ἂν συγκεντρώσῃ τὴν ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν Βουλευτῶν. Δύναται ὅμως καὶ πρὸ τῆς παρελεύσεως τοῦ διμήνου νὰ ληφθῇ *ὀριστικὴ ἀπόφασις* ἐν κοινῇ συνεδριάσει τῶν δύο Σωμάτων, ἐφ' ὅσον *ἤθελε προκαλέσει ταύτην ἡ Γερουσία* δι' ἀποφάσεως λαμβανομένης δι' ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτῆς.

Τὰ δύο Σώματα συνέρχονται πρὸς τοῦτο *τὸ ταχύτερον* εἰς τὴν αἰθουσαν τῆς Βουλῆς».

1) «Ἐργασία» 16 Ἰουλίου 1933, τόμ. Δ', Νο 185.

Ἡ σαφήνεια τῆς διατάξεως ταύτης δὲν ἀφίνει κατὰ τὴν γνώμην μου καμμίαν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς πραγματικῆς τῆς σημασίας, ἢ ὅποια δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ἄλλη παρὰ ἡ ἀκόλουθος : Ἐν ἡ περιπτώσει ἡ Βουλὴ, παρὰ τὴν ἀπόρριψιν ἢ τροποποίησιν νομοθετήματός της ὑπὸ τῆς Γερουσίας, ἐμμεῖνῃ εἰς τὴν προηγουμένην αὐτῆς ἀπόφασιν, ἡ Γερουσία πρὸς τῆς παρελεύσεως τοῦ διμήνου, πρὶν ἢ δηλ. λάβῃ εὐκαιρίαν ἡ Βουλὴ διὰ νέας τῆς ἀποφάσεως νὰ καταστήσῃ ὀριστικὸν νόμον τὴν περὶ ἧς ἡ διαφωνία ψηφισθεῖσαν ἤδη π' αὐτῆς πρότασιν νόμου, δικαιούται νὰ ζητήσῃ δι' ἀποφάσεώς της κοινὴν συνεδρίασιν τῶν δύο νομοθετικῶν Σωμάτων πρὸς ἄρσιν τῆς τοιαύτης διαφωνίας, ὡς ἄμεσος δὲ συνέπεια παρομοίας ἀποφάσεως τῆς Γερουσίας εἶναι ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ ἀναστολὴ τοῦ διμήνου, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἡ ὑποχρέωσις διὰ τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς νὰ συγκαλέσῃ τὸ ταχύτερον τὰ δύο νομοθετικὰ Σώματα πρὸς λήψιν ἀπὸ κοινοῦ ὀριστικῆς ἀποφάσεως ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς διαφωνίας.

Κατὰ τῆς ἐκδοχῆς ταύτης, ἀποτελούσης κατὰ τὴν γνώμην μου τὴν μόνην ὀρθὴν ἐρμηνείαν τῆς ἀναφερομένης συνταγματικῆς διατάξεως ἀντετάχθη : 1) ὅτι διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 30 τοῦ Συντάγματος προβλεπομένης κοινῆς συνεδριάσεως τῶν δύο νομοθετικῶν Σωμάτων ἀπέβλεψεν ὁ συντακτικὸς νομοθέτης εἰς τὴν ταχεῖαν ἐπιψήφισιν νομοθετημάτων ἐπαιγούσης φύσεως διὰ τῆς συντιμήσεως τῆς διμήνου προθεσμίας, ἢ ὅποια θ' ἀπητείτο μετὰ τὴν ἀπόρριψιν ἢ τροποποίησιν αὐτῶν ὑπὸ τῆς Γερουσίας, διὰ νὰ ἐπιληφθῆ ἔκ νέου καὶ ἀποφασίσῃ ὀριστικῶς ἐπ' αὐτῶν ἡ Βουλὴ καὶ 2) ὅτι ἀνήκει μὲν ἡ πρωτοβουλία τῆς κοινῆς συνεδριάσεως εἰς τὴν Γερουσίαν, ἐξαρτᾶται ὁμως ἡ πραγματοποίησις αὐτῆς ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς, δικαιουμένου ν' ἀποδεχθῆ ἢ ν' ἀποκρούσῃ ταύτην, ἀναλόγως δηλαδὴ τῶν πιθανοτήτων τὰς ὁποίας θὰ ἔχῃ οὗτος ὡς πρὸς τὴν ἔκβασιν τῆς κατὰ τὴν κοινὴν συνεδρίασιν ψηφοφορίας.

Οἱ ὑποστηρικταὶ τῆς τοιαύτης γνώμης δὲν ἐπεκαλέσθησαν ὑπὲρ αὐτῆς τὸ σαφὲς γράμμα τοῦ Συντάγματος, ἀλλὰ κατέφυγον εἰς τὰς συζητήσεις τῆς Δ' Συντακτικῆς Συνελεύσεως καὶ τῆς Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς διὰ ν' ἀποδείξουν, τὸ οὐδόλωσ ἄλλωστε ἀμφισβητηθέν, ὅτι, κατὰ πῆν θέλησιν τοῦ συνταγματικοῦ νομοθέτου, ἡ ἐξουσία τῆς Γερουσίας δὲν δύναται νὰ ἐπιχθῆ μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε δι' αὐτῆς νὰ ματαιοῦται ἡ θέλησις τῆς Βουλῆς, ἀποτελούσης τὸ κύριον νομοθετικὸν Σῶμα, ἀλλ' ὅτι εἶναι ἀπλῶς ἀνασχετικὴ τῶν ἀποφάσεων τῆς Βουλῆς. Συνεπέραναν δ' ἐκ τούτου, ὅτι, ἐὰν αἱ ὑπὸ τῆς Γερουσίας προκαλούμεναι κοιναὶ συνεδριάσεις εἶναι ὑποχρεωτικαί, συντρέχει δὲ παρομοία πρὸς τὴν ἤδη ὑπάρχουσαν κομματικὴ σύνθεσις τῶν δύο νομοθετικῶν Σωμάτων, ἡ Βουλὴ ἤθελε καταστῆ ὑποτελῆς εἰς τὴν Γερουσίαν, ἢ ὅποια ἐξ ἄλλου θ' ἀπέκτα ἐμμέσως καὶ πολιτικὴν δύναμιν, ἐφ' ὅσον διὰ τῆς ἐν τῇ κοινῇ συνεδριάσει ἀπορρίψεως τῶν

κυβερνητικῶν νομοθετημάτων, ἢ Κυβέρνησις θὰ ἠναγκάζετο νὰ παραιτηθῆ ἂν ἤθελε συνδέσῃ τὴν τύχην της μὲ τὴν ψήφισιν τῶν νομοθετημάτων τούτων.

Τὴν ἀντίρρουν τῆς γνώμης ταύτης θὰ ἐπιχειρήσω κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ὡς ἄνω παραθέσεως τῶν ὑπὲρ αὐτῆς προβληθέντων ἐπιχειρημάτων.

Ἐάν πράγματι ὁ συντακτικὸς νομοθέτης διὰ τοῦ συστήματος τῶν κοινῶν συνεδριάσεων ἀπέβλεπεν εἰς τὴν συντόμωσιν τῆς διαδικασίας διὰ τὸν καταρτισμὸν νόμου πινός, ἔδει τὸ δικαίωμα τῆς πρωτοβουλίας πρὸς σύγκλησιν κοινῆς συνεδριάσεως ν' ἀναγνωρίσῃ καὶ εἰς τὴν Βουλὴν, ἢ μᾶλλον κατ' ἔξοχὴν εἰς τὴν Βουλὴν, ἐφ' ὅσον ἐκ ταύτης προήλθε τὸ νομοθέτημα, αὐτὴ δὲ ἐπομένως εἶναι καὶ εἰς θέσιν κάλλιον παντὸς ἄλλου νὰ κρίνῃ περὶ τοῦ ἐπείγοντος ἢ μὴ αὐτοῦ, νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ δὲ τὸ δικαίωμα τοῦτο ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Γερουσίαν, ἢ ὅποια διὰ τῆς ἀπορροφῆς ἢ τροποποιήσεως ψηφισθείσης ὑπὸ τῆς Βουλῆς προτάσεως νόμου, ἐπιδιώκει ἀκριβῶς τὴν ἀνατροπὴν αὐτῆς, καὶ ὄχι τὴν ψήφισιν της, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον τὴν ταχεῖαν ψήφισιν της. Τὴν περίπτωσιν ἄλλως τε τῶν νομοθετημάτων κατεπειγούσης φύσεως προέβλεπεν ἀλλαγῶν τὸ Σύνταγμα, καὶ εἰδικῶς ἐν ἄρθρῳ 49, ἐδ. 7, τὸ ὁποῖον καθορίζει ἐξαιρετικὴν διαδικασίαν διὰ τὴν ταχεῖαν ψήφισιν αὐτῶν. Ὅστε δὲν δύναται, νομίζω, νὰ ὑποστηριχθῆ σοβαρῶς παραμοία πρόθεσις τοῦ συντακτικοῦ νομοθέτου.

Ἐάν, περαιτέρω, ὁ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς δικαιούται αὐτοπροαιρέτως ν' ἀποδέχεται ἢ ν' ἀποκρούῃ προκαλουμένην ὑπὸ τῆς Γερουσίας κοινὴν συνεδριάσιν τῶν δύο νομοθετικῶν Σωμάτων, ἢ ὑπὸ τοῦ Συντάγματος ἀναγνώρισις εἰς τὴν Γερουσίαν τῆς πρωτοβουλίας διὰ τὴν σύγκλησιν κοινῆς συνεδριάσεως θὰ ἦτο καθαρῶς πλατωνικὴ, καὶ ἡ σχετικὴ συνταγματικὴ διάταξις ἄνευ οὐσιαστικῆς σημασίας· διότι ὁ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς, ὡν κατὰ κανόνα ὁ ἐκλεκτὸς τῆς πλειοψηφίας αὐτῆς, οὐδέποτε θὰ συγκατατίθετο εἰς τὴν σύγκλησιν κοινῆς συνεδριάσεως, ἐφ' ὅσον ταύτην θὰ προκαλεῖ ἢ Γερουσία πρὸς ἄρσιν διαφωνίας αὐτῆς πρὸς τὴν πλειοψηφίαν τῆς Βουλῆς, ἐκτὸς ἂν ἦτο ἐκ τῶν προτέρων πεπεισμένος περὶ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἐν τῇ κοινῇ συνεδριάσει ψηφοφορίας. Τοιαύτην ὅμως, αὐτόχρημα ἀυθαίρετον ἐξουσίαν, προφανῶς ὁ συντακτικὸς νομοθέτης δὲν διενόησεν νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς.

Ἄλλὰ, λέγουσιν, δὲν προβλέπεται ὑπὸ τοῦ Συντάγματος νομικὸς ἐξαναγκασμὸς τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως αὐτοῦ νὰ συγκαλέσῃ τὰς Βουλὰς· δύναται, ἐπομένως οὗτος κατὰ τὴν θέλησίν του νὰ δεχθῆ ἢ ν' ἀποκρούσῃ τὴν κοινὴν συνεδριάσιν. Τὸ ἐπιχείρημα δὲν εἶναι καθόλου νομικόν, τὴν καλλιτέραν δὲ καὶ τὴν μᾶλλον ἀποστομωτικὴν ἀπάντησιν εἰς αὐτὸ ἔδωκεν ὁ Ἀρχηγὸς τῶν Φιλελευθέρων: Ἐπειδὴ τὸ Σύνταγμα δὲν προβλέπει καμμίαν κύρωσιν ἐξαναγκασμοῦ τοῦ Προέδρου

τῆς Βουλῆς καὶ εἰς τὰς ἄλλας, τὰς ὑπὸ τοῦ Συντάγματος προβλεπομένας, περιπτώσεις κοινῶν συνεδριάσεων, ἔπεται ὅτι δύναται ὁ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς νὰ ματαιώσῃ τὴν ἐκλογὴν Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, ἢ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀριστίνδην Γερουσιαστῶν, ἢ καὶ τὴν μεταρρυθμίσιν τοῦ Συντάγματος, ἢ ὁποῖα ἐψηφίσθη ἤδη κεχωρισμένως ὑπὸ τῶν δύο νομοθετικῶν Σωμάτων, ἀρνούμενος νὰ συγκαλέσῃ τὴν ὑπὸ τοῦ Συντάγματος ὀριζομένην κοινὴν συνεδρίασιν; Τὸ ζήτημα δύναται νὰ τεθῆ καὶ ἄλλως. Ἐπειδὴ δὲν προβλέπονται κυρώσεις κατὰ τῶν Συμβούλων τῆς Ἐπικρατείας καὶ τῶν Ἀρεοπαγιτῶν, δικαζόντων ἐν τελευταίῳ βαθμῶ, ἔπεται, ὅτι οὗτοι δύναται νὰ δικάζουσι παρὰ τὸν νόμον ἢ καὶ παρὰ τὸ Σύνταγμα; Ἐυνόητον εἶναι, εἰς ποῖον λογικὸν ἀδιέξοδον ἤθελεν ὀδηγήσει παρομοία ἐκδοχὴ.

Μήπως ὅμως δύναται νὰ συναχθῆ ἀπὸ τὰς συζητήσεις τῆς Δ' Συντακτικῆς Συνελεύσεως καὶ τῆς Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, ὅτι ἢ ὡς ἄνω ἐκδοχὴ συμβιβάζεται, τοῦλάχιστον, πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Συντάγματος, ἀφ' οὗ τὸ γράμμα αὐτοῦ σαφῶς τὴν ἀποκρούει;

Μολονότι, κατὰ τὴν σήμερον κρατοῦσαν ἐν τῇ Ἐπιστήμῃ γνώμην, ἀποκλείεται ἡ ἀναδρομὴ εἰς τὰς προπαρασκευαστικὰς ἐργασίας, ὅταν τὸ κείμενον τοῦ νόμου εἶναι σαφές, μόνον δὲ ἐν ἑλλείψει σαφοῦς κειμένου νόμου δεόν νὰ συμβουλευεταί τις τὸ ἱστορικὸν τῆς γενέσεως αὐτοῦ, ἐν τοῦτοις καὶ ἡ ἐπικλήσις αὐτῶν ὄχι μόνον δὲν μεταβάλλει, ἀλλὰ καὶ ἐνισχύει τὴν ἐκ τοῦ γράμματος τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρου 30 ἐκδηλουμένην πραγματικὴν σημασίαν αὐτῆς.

Ὁ θεσμὸς τῶν κοινῶν συνεδριάσεων τῶν νομοθετικῶν Σωμάτων ἐπὶ νομοθετικῶν ζητημάτων ἐπροτάθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἐπὶ τῆς συντάξεως τοῦ Συντάγματος Ἐπιτροπὴν τῆς Δ' Συντακτικῆς Συνελεύσεως ὡς μέσον ἄρσεως τῶν μεταξὺ τῶν δύο Σωμάτων διαφωνιῶν. Ἡ Ἐπιτροπὴ κατὰ πλειοψηφίαν ἀπέρριψε τὴν πρότασιν καὶ ἐν τῷ σχεδίῳ αὐτῆς δὲν ὑπάρχει ἡ σχετικὴ διάταξις.

Ὅταν βραδύτερον ἐπελήφθη τῆς συντάξεως τοῦ Συντάγματος ἡ Δ' Συντακτικὴ Συνέλευσις, ὁ κ. Παπανδρέου, γενικὸς εἰσηγητῆς τῆς ἐπὶ τοῦ Συντάγματος ἐπιτροπῆς, εἰσηγούμενος κατὰ τὴν συνεδρίασιν ΡΑΗ' τῆς 3 Φεβρουαρίου 1925 τὸ περὶ νομοθετικῆς ἐξουσίας κεφάλαιον, ἀνέφερε μεταξὺ ἄλλων καὶ τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους δὲν ἐκρίθη σκόπιμος ἡ καθιέρωσις τῆς κοινῆς συνεδριάσεως τῶν Σωμάτων πρὸς ἄρσιν τῆς μεταξὺ αὐτῶν διαφωνίας. Εἶναι δὲ ἀνάγκη νὰ σημειωθῆ, ὅτι ὁ κυριώτερος λόγος τῆς ἀποκρούσεως τῶν κοινῶν συνεδριάσεων ὑπῆρξεν ὁ φόβος, μὴ τυχὸν διὰ τοῦ συστήματος τῶν κοινῶν συνεδριάσεων καταστῆ, ἔστω καὶ ἐν περιορισμένῳ μέτρῳ, ἰσότημος ἡ Γερουσία ἐν σχέσει πρὸς τὴν Βουλὴν, μεταβληθῆ δὲ οὕτω εἰς πολιτικὸν σῶμα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχὴν ἀπέκρουσεν ἡ πλειοψηφία τῆς ἐπιτροπῆς, ἦτο ἄλλως τε καὶ ἀσυμβίβαστον.

ὅπως ἐλέχθη, πρὸς τὴν προβλεπομένην τότε ἕμισσον συγκρότησιν τῆς Γερουσίας. Τονίζω ἰδιαιτέρως τὸ σημεῖον τοῦτο, διότι ἀποδεικνύεται ἐξ αὐτοῦ ὅτι οἱ συντάκται τοῦ Συντάγματος μας, καθιεροῦντες, ὅπως καθιέρωσαν τὴν διάταξιν περὶ κοινῶν συνεδριάσεων, εἶχον πλήρη ἐπίγνωσιν τῆς ἐκτάσεως τῆς σημασίας τῆς καὶ τῶν ἐνδεχομένων συνεπειῶν αὐτῆς. Τοῦτο ἄλλως τε φαίνεται καὶ ἀπὸ τοὺς λόγους ὄλων τῶν ρητόρων, ὅσοι ἀνεμίχθησαν κατὰ τὰς γενομένας ἐν τῇ Συνελεύσει συζητήσεις εἴτε ὑπὲρ εἴτε κατὰ τοῦ θεσμοῦ τῶν κοινῶν συνεδριάσεων.

Οὕτω, κατὰ τὴν ἐπομένην συνεδρίασιν ΡΑΘ' τῆς 4 Φεβρουαρίου 1925 ὁ κ. Παπαναστασίου ὑπεστήριξε τὴν ἀνάγκην τῆς συντάξεως τῆς Γερουσίας κατὰ τρόπον, ὅστε νὰ διατηρῆται ἡ ὑπεροχὴ τοῦ πρώτου ἀντιπροσωπευτικοῦ Σώματος, ἀπέκρουσε δὲ τὸ σύστημα τῶν κοινῶν συνεδριάσεων τῶν δύο νομοθετικῶν Σωμάτων πρὸς ἐπίλυσιν ὑπαρχούσης μεταξὺ τῶν διαφωνίας, «διὰ τὸν λόγον, ὅτι οἱ Γερουσιασταὶ δὲν θὰ ἔχουν τὴν προέλευσιν ὁμοιογενῆ πρὸς τοὺς Βουλευτάς», καὶ διότι δὲν ἤθελε «τὴν ἀπόλυτον ἰσοτιμίαν μεταξὺ Βουλευτῶν καὶ Γερουσιαστῶν». «Ἄλλως τε — προσέθηκεν — διὰ τῆς συνενώσεως ταύτης ἡ Γερουσία ἤθελε μεταβληθῆ εἰς σῶμα πολιτικόν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔδει ν' ἀποφευχθῆ». — Κατὰ τὴν ἰδίαν συνεδρίασιν καὶ ἀμέσως μετὰ τὸν κ. Παπαναστασίου, λαβὼν τὸν λόγον ὁ κ. Καφαντάρης, συνεφώνησεν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, ὅτι πρέπει νὰ θεσπισθῆ ἡ ὑπεροχὴ τῆς λαϊκῆς Βουλῆς ἀέναντι τῆς Γερουσίας, διότι ἡ παράλληλος δρᾶσις τῶν δύο Σωμάτων καὶ ἡ ἀπόλυτος αὐτῶν ἰσοτιμία ἤθελε ὀδηγήσει εἰς ρήξεις, προκειμένου ὁμως περὶ ἐξομαλύνσεως τῶν μεταξὺ τῶν δύο Σωμάτων διαφορῶν προέτεινε ὅπως ἡ νομοθετικὴ ἔλη κατανεμηθῆ εἰς συνήθη καὶ ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητος, μόνον δὲ ἐπὶ τῆς τελευταίας προέτεινε, ὅπως συνέρχονται Βουλὴ καὶ Γερουσία ἀπὸ κοινοῦ ἐν τῇ Βουλῇ εἰς κοινὴν Συνέλευσιν καὶ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς. «Προκειμένου νὰ καθιερωθῆ — ἔλεγεν — εἰς τὸς τρόπος ἀπροσκόπτου λειτουργίας τοῦ πολιτεύματος, δὲν θὰ εἶχον μεγάλην σημασίαν τοιαῦται συγκαταβάσεις, οἷαι εἶναι τὸ νὰ συμπαρεδρεύουν Γερουσιασταὶ καὶ Βουλευταί, τὸ ὁποῖον δὲν δέχεται ὁ ἀξιότιμος ἐκ Μαντινείας συνάδελφος. Διὰ τῶν κοινῶν Συνελεύσεων διατηρεῖται καὶ ἡ ὑπεροχὴ τῆς Βουλῆς, ἐφ' ὅσον θὰ ὑπάρχη ἡ ὑπεροχὴ τοῦ αἵθετος. Διότι ἐπὶ τέλους, ἂν ἡ Γερουσία περιορισθῆ εἰς τὸ νὰ εἶναι ἀπλῶς συμβουλευτικὸν Σῶμα, ἐὰν περιορίσωμεν τὸ ἔργον αὐτῆς εἰς ἔργον ἀρνητικόν, θὰ εἶναι ἀδύνατον νὰ προσελκύσωμεν στοιχεῖα χρήσιμα καὶ μαχητικά, τὰ ὁποῖα νὰ δύνανται ν' ἀγωνισθοῦν ὑπὲρ τῆς ἰδέας αὐτῶν εἰς τὰς κοινὰς Συνελεύσεις. Τοιοῦτοτρόπως χωρὶς νὰ μειοῦται τὸ κύρος τῆς Βουλῆς, ἐξυψοῦται τὸ κύρος τῆς Γερουσίας καὶ θα δοθῆ ταχεῖα διέξοδος ἐπὶ ζητημάτων χρηζόντων ταχείας μερίμνης». Τὰς αὐτὰς ἀπόψεις μετὰ τὸν κ. Καφαντάρην

ἐν σχέσει πρὸς τὰς κοινὰς συνεδριάσεις ὑπεστήριξε κατὰ τὴν ἰδίαν συνεδρίασιν καὶ ὁ κ. Μερλόπουλος, εἰπὼν μεταξὺ ἄλλων, ὅτι, «ἐπειδὴ τὸ δευτερον νομοθετικὸν Σῶμα θὰ προέλθῃ ἐξ ἐμμέσου ἐκλογῆς δὲν εἶναι ἐστειρημένον τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ κύρους τοῦ πολιτικοῦ».

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν ΡΜΓ' τῆς 9 Φεβρουαρίου 1925 ὁ τότε Πρωθυπουργὸς κ. Μιχαλακόπουλος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς προηγηθέντας ρήτορας, ὑπεστήριξεν ἐντόνως καὶ διὰ πολλῶν ἐπιχειρημάτων τὴν ἀνάγκην τῆς νομοθετικῆς καὶ πολιτικῆς ἰσοτιμίας τῶν δύο Σωμάτων. Ἀναφερόμενος δὲ εἰδικῶς εἰς τὸ ζήτημα τῶν κοινῶν συνεδριάσεων τῶν δύο Σωμάτων, ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς παραδοχῆς αὐτῶν ἀνεξαργήτως, ἐὰν πρόκειται περὶ σοβαρῶν ἢ μὴ νομοθετημάτων. «Ὡς πρὸς τὴν μὴ συνεργασίαν —εἶπεν— τῶν δύο Σωμάτων ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι ἡ Γερουσία δὲν πρέπει νὰ καθορισθῇ ὡς πολιτικὸν Σῶμα, διαφωνῶ, διότι ἡ Γερουσία πρέπει νὰ ἔχῃ πολιτικὴν δύναμιν». Ἐξετάζων, εἶτα, καὶ τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι θὰ μειοῦται τὸ κύρος τῆς Γερουσίας, ἠττωμένης ἐν κοινῇ Συνελεύσει, ἐτόνισεν, ὅτι θὰ εἶναι προτιμότερον ἐν κοινῇ Συνελεύσει νὰ ἠττηθῇ ἡ Γερουσία, παρὰ νὰ εἶναι ἐκ τῶν προτέρων καταδικασμένη ἢ γνώμη της. Προέτεινεν ὁμοίως, προκειμένης διαφωνίας, νὰ συνέρχωνται ἀρχικῶς αἱ ἀρμόδια κοινοβουλευτικὰ ἐπιτροπὰι τῶν Σωμάτων καὶ ἀποφασίζουσιν ἐπ' αὐτῆς, τὸ δὲ πόρισμα αὐτῶν νὰ γνωστοποιῆται εἰς τὰ νομοθετικὰ Σώματα. Ἐὰν δὲ καὶ πάλιν ἐξακολουθῇ ἡ διαφωνία, τότε νὰ γίνεται ἡ κοινὴ συνεδρίασις τῶν δύο Σωμάτων. Κατὰ τὴν ἰδίαν συνεδρίασιν ἔλαβε τὸν λόγον καὶ ὁ πληρεξούσιος κ. Γρηγορίου, ὁ ὁποῖος ἐτάχθη κατὰ τοῦ θεσμοῦ τῶν κοινῶν συνεδριάσεων, διότι «δι' αὐτῶν δίδεται ἄμεσος πολιτικὴ δύναμις εἰς τοὺς Γερουσιαστάς, οἱ ὁποῖοι θὰ δύνανται, συνεννοούμενοι μὲ τὴν μειοψηφίαν τῆς Βουλῆς, ν' ἀνατρέπουσιν μίαν Κυβέρνησιν». Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἢ περικυπη αἴτη ὡς ἐνδεικτικὴ τῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν ἀπέδιδον εἰς τὰς κοινὰς συνεδριάσεις.

Κατὰ τὴν συνεδρίαν ΡΜΖ' τῆς 13 Φεβρουαρίου 1925 ἐπανελάμβανεν ὁ κ. Καφαντάρης, ὅτι «διὰ τῶν κοινῶν συνεδριάσεων ἀφαιροῦμεν τὴν ἀπόλυτον παθητικότητα τῆς Γερουσίας ἢ ὁποία δὲν συντελεῖ εἰς τὴν προσέλευσιν ἰκανῶν πολιτικῶν στοιχείων εἰς τοὺς κόλπους της. Ἄν ἐπιτρέψωμεν τὰς κοινὰς συνεδριάσεις, ἀνοίγομεν εἰς ἄνδρας θερμοεργοὺς στάδιον θετικῆς δράσεως, καὶ διὰ τῆς συμμετοχῆς των εἰς τὴν Γερουσίαν θὰ ἐνισχυθῇ ἡ ἠθικὴ της ἐπιβολὴ πρὸς ἐξασφάλισιν ἐδραίας πολιτικῆς ἰσορροπίας διὰ τὴν ἀπρόσκοπτον τοῦ πολιτεύματος λειτουργίαν». Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐπίσης συνεδρίασιν ὁ κ. Μιχαλακόπουλος εἶπε τὰ ἑξῆς ἀξιοσημείωτα διὰ τὸ θέμα μας : «Ἐλέχθη, κύριοι, ὅτι εἶναι πιθανὸν τὸ σύστημα τῶν κοινῶν συνεδριάσεων νὰ ἀγάγῃ εἰς κακὸν τι ἐνδεχόμενον. Εἶναι ἐνδεχόμενον ἢ μὲν πλειοψηφία ἐν τῇ Βουλῇ νὰ εἶναι μικρὰ 1-2-3 ψήφων, ἢ

δὲ πλειοψηφία ἐν τῇ Γερουσίᾳ νὰ εἶναι μεγαλυτέρα, γὰ εἶναι 10 ψήφων ὑποτεθείσθω. Τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι, ὅτι ἐν τῇ κοινῇ συνεδριάσει θὰ κατισχύσῃ ἡ γνώμη τῆς Γερουσίας. Ἄλλὰ κύριοι, θὰ εὕρισκα ὀρθὸν νὰ κατισχύσῃ τότε ἡ γνώμη τῆς Γερουσίας, διότι Βουλαί, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζουν πλειοψηφίαν 1-2-3-4-5 ψήφων δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ».

Ταῦτα πάντα ἔχουσα ὑπ' ὄψιν ἡ Συντακτικὴ Συνέλευσις ἀπεδέχθη κατὰ τὴν συνεδρίασιν ΡΜΘ' τῆς 16 Φεβρουαρίου διὰ ψήφων 110 κατὰ 91 τὸν θεομὸν τῶν κοινῶν συνεδριάσεων, ἐν ἐπιγνώσει καὶ τῆς σημασίας των καὶ τῶν συνεπειῶν των, διὰ τῆς υἱοθετήσεως, ὡς προσθήκης εἰς τὸ ἄρθρον 8 τοῦ Σχεδίου Συντάγματος τῆς Ἐπιτροπῆς, τῆς κάτωθι προτάσεως τοῦ κ. Καφαντάρη: «Ἐὰν ἡ Γερουσία ἀπορρίψῃ κατ' ἀρχὴν τὴν πρότασιν ἢ ἐπιφέρῃ εἰς αὐτὴν οὐσιώδεις τροποποιήσεις, καὶ ἡ Βουλὴ μετὰ νέαν συζήτησιν ἐμμείνη εἰς τὴν ἀρχικὴν τῆς ἀπόφασιν, ὀριστικὴ ἀπόφασις λαμβάνεται διὰ κοινῆς συνελεύσεως τῶν δύο Σωμάτων, *ἐφ' ὅσον ἤθελεν ἀποφασίσαι περὶ τούτου ἡ Βουλὴ ἢ ἡ Γερουσία* διὰ πλειοψηφίας τῶν 3)5 τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν των. Τὰ δύο Σώματα συνέρχονται τὸ ταχύτερον ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Βουλῆς, ὁ δὲ Πρόεδρος αὐτῆς προεδρεύει τῆς κοινῆς συνελεύσεως». Κατὰ δὲ τὴν συνεδρίασιν ΡΝΒ' τῆς 19 Φεβρουαρίου ἐψηφίσθη ὁλόκληρον τὸ ἄρθρον 8, ὅπως τοῦτο κατηρτίσθη ὑπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ Συντάγματος Ἐπιτροπῆς καὶ μετερρυνήσθη διὰ τῆς ὡς ἄνω ψηφισθείσης προτάσεως τοῦ κ. Καφαντάρη, ἔχον ὡς ἑξῆς:

«Πρότασις νόμου ὑποβληθεῖσα εἰς τὴν Βουλὴν καὶ ψηφισθεῖσα παραπέμπεται εἰς τὴν Γερουσίαν, ἥτις *ἐντὸς δύο μηνῶν* ἀπὸ τῆς λήψεως ἀποφασίζει ἐπ' αὐτῆς.

«Ἐὰν ἐντὸς δύο μηνῶν ἡ Γερουσία δὲν λάβῃ ἀπόφασιν, τεκμαίρεται συμφωνία αὐτῆς πρὸς τὴν Βουλὴν.

«Ἐὰν ἡ Γερουσία, εἴτε σιωπηρῶς, εἴτε μετὰ συζήτησιν, συμφωνήσῃ μὲ τὴν Βουλὴν, ἡ πρότασις καθίσταται νόμος.

«Ἐὰν ἡ Γερουσία ἀπορρίψῃ ἢ τροποποιήσῃ τὴν πρότασιν, ἐπαναφέρεται αὕτη εἰς τὴν Βουλὴν. Ἐὰν ἡ Βουλὴ ἐμμείνη εἰς τὴν προηγουμένην αὐτῆς ἀπόφασιν, ἢ ἐπιψηφίσις αὐτῆς ἀναβάλλεται *ἐπὶ τρίμηνον*, ὁπότε ἡ πρότασις καθίσταται νόμος, ἂν συγκεντρώσῃ τὴν ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν Βουλευτῶν. Λύναται ὅμως καὶ *πρὸ τῆς παρελεύσεως τοῦ τρίμηνου* νὰ ληφθῇ ὀριστικὴ ἀπόφασις ἐν κοινῇ συνελεύσει τῶν δύο Σωμάτων, *ἐφ' ὅσον ἤθελε προκαλέσει ταύτην ἡ Βουλὴ ἢ ἡ Γερουσία* δι' ἀποφάσεως λαμβανομένης διὰ πλειοψηφίας τῶν 3)5 τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτῆς.

«Τὰ δύο Σώματα συνέρχονται τὸ ταχύτερον ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Βουλῆς, ὁ δὲ Πρόεδρος αὐτῆς προεδρεύει τῆς κοινῆς συνελεύσεως».

Τὸ οὕτω ψηφισθὲν ἄρθρον 8 τοῦ σχεδίου Συντάγματος τῆς Ἐπιτροπῆς ἀπησχόλησε βραδύτερον καὶ τὴν 30μελῆ ἐπὶ τοῦ Συντάγματος κοινοβουλευτικῆν Ἐπιτροπὴν, τὴν συσταθεῖσαν δυνάμει τοῦ ἀπὸ 30 Ἰουνίου 1925 ψηφίσματος τῆς Α' Συντακτικῆς Συνελεύσεως, εἰς μίαν μόνον συνεδρίασιν αὐτῆς, τὴν συνεδρίασιν ΑΒ' τῆς 1 Σεπτεμβρίου 1925. Κατ' αὐτὴν ἔλαβε τὸν λόγον μόνον ὁ κ. Παπαναστασίου, ὁ ὁποῖος, ὁμιλῶν ἐπὶ τοῦ ψηφισθέντος ἄρθρου 8 τοῦ σχεδίου τῆς πρώτης Ἐπιτροπῆς, εἶπεν, ὅτι «ἐν ᾧ κατ' ἀρχὰς εἶχεν ἀποφασισθῆ, ὅπως αἱ κοιναί συνεδριάσεις Βουλῆς καὶ Γερουσίας πρὸς λύσιν διαφωνίας μεταξύ των γίνονται, ὅταν τὸ ζητήσουν τὰ 3)5 τῶν μελῶν τῆς Γερουσίας, κατόπιν ἀμελειῶς, ἔγεινε δεκτόν, ὅπως αἱ συνεδριάσεις αὗται γίνονται καὶ ὅταν τὸ ζητήσουν τὰ 3)5 τῶν μελῶν τῆς Βουλῆς. Τοῦτο ὅμως δημιουργεῖ μίαν ἀντίφασιν· διότι ἡ κοινὴ συνεδρίασις τῶν δύο Σωμάτων πρὸς ἄρσιν διαφωνίας μεταξύ των ἐθεοσίσθη διὰ τὴν δόσιν *κῆρος καὶ δύναμιν εἰς τὴν Γερουσίαν*, ἀλλ' ἡ ἄλλη διάταξις, καθ' ἣν ἡ κοινὴ συνεδρίασις Γερουσίας καὶ Βουλῆς λαμβάνει χώραν τῇ προτάσει τῶν 3)5 τῶν βουλευτῶν ἐνέχει τὸν κίνδυνον νὰ ἐκηρδενισθῆ τελείως ἡ ἀντίφασις τῆς Γερουσίας ἐπὶ ὀρισμένων μέτρων λόγῳ τοῦ μεγαλύτερου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν τῆς Βουλῆς, ἐφ' ᾧ προτείνει νὰ παραμείνῃ μόνον ἡ διάταξις, καθ' ἣν αἱ κοιναί συνεδριάσεις Βουλῆς καὶ Γερουσίας πρὸς ἄμεσον λύσιν τῆς μεταξύ των διαφορᾶς λαμβάνουν χώραν μόνον τῇ προτάσει τῶν 3)5 τῆς Γερουσίας».

Ἡ πρότασις αὕτη τοῦ κ. Παπαναστασίου ἐγένετο δεκτὴ, καὶ τὸ ἀντίστοιχον ἄρθρον 29 τοῦ Συντάγματος τῆς 30μελοῦς Ἐπιτροπῆς ἀναγνωρίζει τὴν εὐχέρειαν τῆς προκλήσεως τῶν κοινῶν συνεδριάσεων μόνον εἰς τὴν Γερουσίαν, κατὰ τὰ ἄλλα δὲ παρέμεινε τὸ ἄρθρον τοῦτο, ὅπως καὶ τὸ ψηφισθὲν ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως ἀντίστοιχον ἄρθρον 8 τοῦ σχεδίου τῆς πρώτης Ἐπιτροπῆς.

Βραδύτερον, ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ Συντάγματος Κοινοβουλευτικῇ Ἐπιτροπῇ τῆς Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τοῦ 1926--27 ἀνέκυψε πάλιν τὸ ζήτημα τῆς προκλήσεως τῶν κοινῶν συνεδριάσεων, καὶ ὁ κ. Μερλόπουλος πρότεινε τὴν ἐπιναφορὰν τῆς διατάξεως, καθ' ἣν τὸ δικαίωμα τῆς προκλήσεως ἀνήκει καὶ εἰς τὴν Βουλὴν. Ἀλλ' ἡ Ἐπιτροπὴ ἔκρινεν, «ὅπως τὸ δικαίωμα τοῦτο ἀνήκει μόνον εἰς τὴν Γερουσίαν *εἰς ἀντιστάθμισμα τῆς προγενεστερᾶς διατάξεως*, καθ' ἣν καὶ μετὰ τὴν ἄρνησιν τῆς Γερουσίας ἡ ψήφος τῆς Βουλῆς ἐπικρατεῖ... διὰ τὴν κατ' ἰσχύειν τοῦ νόμου». (Εἰσηγ. ἐκθέσεις σελ. 16).

Ἡ τελευταία συζήτησις ἐπὶ τῆς ἐπιμάχου διατάξεως ἐγένετο ἐν τῇ Ἀναθεωρητικῇ Βουλῇ κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 29 Μαρτίου 1927. Κατ' αὐτὴν τὸ ἄρθρον 29 τοῦ Συντάγματος τῆς 30μελοῦς Κοινοβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς ὑπέστη καὶ τὴν τελικὴν του τροποποίησιν, τῇ προτάσει τοῦ

κ. Παπαναστασίου, καὶ ἀπετέλεσε τὸ ἄρθρον 3) τοῦ ἤδη ἰσχύοντος Συντάγματος. Ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Παπαναστασίου προταθεῖσα καὶ δεκτὴ γενομένη τροποποίησις ἐφέωρα ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν σύντημσιν τῶν προθεσμῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἀπαιτουμένης πλειοψηφίας διὰ τὴν ὑπὸ τῆς Γερουσίας λῆψιν ἀποφάσεως περὶ συγκλήσεως κοινῆς συνεδριάσεως. Οὕτως, ἐν ᾧ πρότερον ἀπητεῖτο δίμηνος προθεσμία διὰ ν' ἀποφασίση ἡ Γερουσία ἐπὶ προτάσεως νόμου, ψηφισθέντος ὑπὸ τῆς Βουλῆς, ἤδη ἡ προθεσμία αὕτη ἐγένετο 40 ἡμερῶν ἐνῶ πρότερον ἀπητεῖτο τριμήνος προθεσμία ἀπὸ τῆς ἐκδηλώσεως ἐμμονῆς τῆς Βουλῆς εἰς τὴν παρ' αὐτῆς ψηφισθεῖσαν καὶ ὑπὸ τῆς Γερουσίας ἀπορριφθεῖσαν ἢ τροποποιηθεῖσαν πρότασιν νόμου διὰ ν' ἀποφασίση ὁριστικῶς ἐπ' αὐτῆς ἡ Βουλὴ, ἤδη ἡ προθεσμία αὕτη ἐμειώθη εἰς δίμηνον· ἡ δὲ πλειοψηφία τῶν 3)δ, ἡ ὁποία ἀπητεῖτο πρότερον πρὸς λῆψιν ἀποφάσεως τῆς Γερουσίας διὰ τὴν κοινὴν συνεδριάσιν, ἐμειώθη εἰς ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν τῆς.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων τὰ ὁποῖα εἶπεν ὁ κ. Παπαναστασίου κατὰ τὴν συνεδριάσιν ἐκείνην εἶναι καὶ τὰ ἑξῆς : «Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ὅτι ὁ σκοπὸς διὰ τὸν ὁποῖον συστάται ἡ Γερουσία δὲν εἶναι νὰ ματαιώνεται ἡ θέλησις τῆς δι' ἀμέσου ἐκλογῆς ἐκλεγομένης Ἐθνικῆς Ἀντιπροσωπείας, ἀλλ' ἐπ' ὅσον ὑπάρχουν σοβαραὶ ἀντιρροήσεις *νὰ ἀναβάλλεται ἡ συζήτησις*, δηλ. ἡ Γερουσία δὲν ἔχει δύναμιν ἴσην πρὸς τὴν τῆς Βουλῆς, ἀλλὰ ἔχει δύναμιν μόνον ἀνασταλτικὴν, διότι τοῦτο ἐθεωρήθη ἐπαρκὲς πρὸς διόρθωσιν ἐλαττωμάτων τινῶν τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ». Καὶ τὴν περιβολὴν ταύτην τῶν λόγων τοῦ κ. Παπαναστασίου, αὐτοτελῶς παρουσιάσαντες, ἐπεκαλέσθησαν οἱ ἀντιφρονούντες πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἀποφθεῶν τῶν. Ἄλλ' ἡ προσπάθεια αὐτῶν πρὸς ἀντίλησιν ἐπιχειρημάτων ἐξ ἐκείνης, μεμονωμένως ληφθεῖσης, ἀν δὲν ἐγένετο σχολιμὸς, ἐπομένως κακοπίστωξ, ἐγένετο τὸ ὀλιγώτερον ἐπιπολαίωξ· διότι ἡ περιβολὴ αὕτη ἀποτελεῖ τμήμα ἐνὸς συνόλου, ὅπως δὲ φαίνεται καὶ ἐκ τῶν ἀμέσως προηγηθέντων καὶ ἐκ τῶν ἀμέσως ἐπομένων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ληφθεῖσης ἀποφάσεως, ἀναφέρεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸς προθεσμίας, μηδεμίαν σχέσιν ἔχουσα πρὸς τὸν θεσμὸν τῶν κοινῶν συνεδριάσεων, ὡς πρὸς τὰς ὁποίας ἀεφασίσθη μόνον, ἀνευ οἰασθῆποτε ἀλλης συζητήσεως περὶ τοῦ θερμοῦ, ἵνα ἡ διὰ τὴν πρόκλησιν αὐτῶν ἀπαιτουμένη πλειοψηφία τῆς Γερουσίας μειωθῆ ἀπὸ τῶν 3)δ εἰς τὴν ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τῶν μελῶν τῆς, ἐξ οὗ θὰ ἠδύνατο, τοῦναντίον νὰ ὑποστηρηχθῆ, ὅτι ἡ Ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ μᾶλλον εὐμενῶς ἀπέβλεψεν εἰς τὸν θεσμὸν τῶν κοινῶν συνεδριάσεων, ἀρ' οὐ διηκούλυε τὴν συγκρότησιν αὐτῶν.

Οὕτως ἔχει συνοπτικῶς καὶ κατὰ χρονολογικὴν τάξιν ἡ γενομένη συ

ζητήσις ἐπὶ τοῦ θεσμοῦ τῶν κοινῶν συνεδριάσεων εἰς τὰ ἀντιπροσωπευτικά Σώματα.

Ἐχόντες ἤδη ὑπ' ὄψιν τὰ λεχθέντα, συνάγομεν τὰ ἑξῆς: Οἱ μὲν ἀντιτίθεντο εἰς τὸν θεσμόν τῶν κοινῶν συνεδριάσεων, διότι δι' αὐτῶν καθίστατο ἡ Γερουσία ἰσοτιμος πρὸς τὴν Βουλὴν, ἀπέκτα δὲ οὕτω καὶ πολιτικὴν δυνάμιν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπέκρουον καὶ ἀπὸ λόγους ἀρχῆς, καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ συγκρότησις τῆς Γερουσίας προεβλέπετο ἕμμεσος. Ἐξ ἀντιθέτου οἱ ἄλλοι—ἐξαιρέσει τοῦ κ. Μιχαλακοπούλου, ζητήσαντος τὴν πλήρη ἰσοτιμίαν τῶν δύο νομοθετικῶν Σωμάτων καὶ τὴν ἀναγνώρισιν, συνεπῶς, πολιτικῆς δυνάμεως εἰς τὴν Γερουσίαν—ἠθέλησαν καὶ αὐτοὶ τὴν ὑπεροχὴν τῆς λαϊκῆς Βουλῆς, ἀλλὰ συγχρόνως ἠθέλησαν καὶ τὴν ἐξύψωσιν τοῦ κύρους τῆς Γερουσίας διὰ τῆς ἀναγνώρισεως εἰς αὐτὴν διὰ τοῦ θεσμοῦ τῶν κοινῶν συνεδριάσεων ἓν τι μῆτρον νομοθετικῆς ἰσοδυναμίας πρὸς τὴν Βουλὴν καὶ ἓν τι μῆτρον πολιτικῆς δυνάμεως, διὰ νὰ μὴ εἶναι αὕτη σῶμα ἀπλῶς παθητικὸν καὶ τὸ ἔργον τῆς ἀπλῶς ἀρνητικόν, οὕτω δὲ νὰ δυνηθῆ νὰ προσελκύσῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἰκανὰ καὶ θερμοουργὰ στοιχεῖα. Δεδομένου ἤδη, ὅτι ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη τῶν δευτέρων, καὶ καθιερώθη, ὅπως καθιερώθη, ὁ θεσμὸς τῶν κοινῶν συνεδριάσεων, ἐρωτᾶται: Δύναται κατόπιν τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων, νὰ βοηθῆ δικαίωμα τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς ν' ἀποκρούῃ ἢ ν' ἀποδέχεται, κατ' ἐκείαν θέλησιν, ἀπόφασιν τῆς Γερουσίας περὶ συγκλήσεως κοινῆς συνεδριάσεως τῶν δύο νομοθετικῶν Σωμάτων; Ἄλλ' ἐὰν τοῦτο εἶναι ἀληθές, θὰ συνετέλει ἴσως εἰς τὴν ἐξύψωσιν τοῦ κύρους τῆς Γερουσίας, ἢ εἰς τὴν ἐξουθένωσιν αὐτοῦ; Θὰ συνετέλει ἴσως εἰς τὴν προσέλκυσιν εἰς τὴν Γερουσίαν ἀνδρῶν ἰκανῶν καὶ θερμοουργῶν, ἢ εἰς τὴν ἀποδίωξιν καὶ τῶν μόνων ἰκανῶν, οὓς κατὰ τύχην θὰ περιέκλειεν εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἢ Γερουσίας; Καὶ πῶς τότε θὰ μεταβάλλετο ἡ δρασις τῆς Γερουσίας ἀπὸ παθητικῆς εἰς ἐνεργητικὴν, καὶ τὸ ἔργον τῆς ἀπὸ ἀρνητικοῦ εἰς θετικόν, ὅταν ἡ πραγματοποίησις ἀποφάσεώς τῆς περὶ συγκλήσεως κοινῆς συνεδριάσεως ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τοῦ κοιμματικοῦ ὑπολογισμοῦ τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς; ἢ ἀπὸ τὴν ἄλλῃν ἰδιοτρομίαν αὐτοῦ;

Συνάγεται, ἐπομένως, σαφῶς καὶ ἐκ τῶν προπαρασκευαστικῶν ἐργασιῶν ἢ ὑποχρέωσις τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς συγκαλέσῃ μετ' ἀπόφασιν τῆς Γερουσίας εἰς κοινὴν συνεδρίασιν τὰ δύο νομοθετικά Σώματα. Καὶ ἐὰν τοῦτο εἶναι ἀληθές ἐπὶ τῇ βίβσει τῶν τότε γενομένων συζητήσεων, ὁπότε προεβλέπετο ἕμμεσος συγκρότησις τῆς Γερουσίας, εἶναι πολὺ περισσότερον ἀληθές τώρα, ὁπότε ἡ συγκρότησις τῆς Γερουσίας, γίνεται κατὰ τὰ 8)10 ἀμέσως ἐκ τοῦ λαοῦ, λείπει δηλ. ἐν οὐσιῶδες ἐπιχειρήματα, τὸ ὁποῖον ἐκείστοτε προέβαλλον οἱ ἐναντίον τοῦ θεσμοῦ διὰ νὰ στηρίξουν τὴν ἀνάγκην τῆς μειονεκτικῆς θέσεως τῆς Γερουσίας.

Ἄλλὰ, λέγουν, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καθίσταται ἡ Βουλὴ ὑποτελὴς εἰς τὴν Γερουσίαν, τῆς ὁποίας ἡ τυχὸν ἐπικράτησις ἐν τῇ κοινῇ συνεδριάσει θὰ ἰδύνατο νὰ ἀγάγῃ καὶ εἰς ἀνατροπὴν τῆς Κυβερνήσεως ἐὰν αὕτη ἤθελε συνδέσει τὴν ψηφισιν νομοθετήματος μὲ ψήφον ἐμπιστοσύνης. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ἀληθές, δὲν εἶναι τοιαῦται περιπτώσεις σπανιώτατα θὰ παρουσιασθῶν, δεδομένης τῆς μεγάλης ὑπεροχῆς τῆς Βουλῆς ἔναντι τῆς Γερουσίας ὑπὸ ἔποψιν ἀριθμοῦ. Καὶ εἰς τὴν σπανιωτάτην δὲ περιπτώσει, καθ' ἣν ἢ ἐν τῇ Γερουσίᾳ πλειοψηφία τῆς Βουλῆς, — διὰ νὰ μὴ μεταχειρισθῶ τὸ ἐπιχείρημα τοῦ κ. Μιχαλακοπούλου, ὅτι τότε δὲν θ' ἀντιπροσωπεύῃ ἡ Βουλὴ τὴν πλειοψηφίαν τοῦ λαοῦ, — πάλιν ἡ Βουλὴ δὲν καθίσταται ὑποτελὴς εἰς τὴν Γερουσίαν· διότι δὲν ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη τῆς Γερουσίας, ἀλλὰ τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ἡ ὁποία ὑπέγκειται καὶ τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας. Βεβαίως, διὰ μᾶς τοιαύτης ἀποφάσεως ἀνατρέπεται ἡ θέλησις τῆς Βουλῆς, ἀλλὰ δι' αὐτοῦ δὲν καθίσταται οὔτε ὑποτελὴς εἰς τὴν Γερουσίαν, ἐφ' ὅσον ἀνευ ἄλλης διατυπώσεως δικαιούται εἰς πᾶσαν στιγμὴν ν' ἀπορρίπτῃ τελειωτικῶς, αὐτὴ μόνη, τὰς ὑπὸ τῆς Γερουσίας ψηφιζόμενας προτάσεις νόμων, κατὰ τὸ ἀρθρον 31 τοῦ Συντάγματος, ὅπως αὐτὴ μόνη δικαιούται, κατὰ τὸ ἀρθρον 34, γ' ἀποφασίζῃ ὄριστικῶς ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τῶν νομοσχεδίων, τῶν ἀφορώντων παροχὴν κρατικῶν πιστώσεων καὶ σύναψιν δημοσίων δανείων, παρὰ τὰς τυχὸν ἀντιρρήσεις τῆς Γερουσίας, μὴ δυναμένης νὰ προκαλέσῃ ἐπ' αὐτῶν κοινὴν συνεδριάσειν.

Ἡ ἐπὶ τῶν θεμάτων τούτων καθιερωθεῖσα ἀπόλυτος ὑπεροχὴ τῆς Βουλῆς ὑπῆρξε σκόπιμος, διότι ἐπ' αὐτῶν κυρίως ἐμφανίζεται ἡ κυβερνητικὴ πολιτικὴ, ὅπως σαφῶς τοῦτο ἐδηλώθη ὑπὸ τοῦ κ. Παπανδρέου, κατὰ τὴν συνεδριάσειν Ρ. 157 τῆς 12 Φεβρουαρίου 1925. Ἐὰν τώρα ἡ Κυβέρνησις, χωρὶς νὰ τὴν ἀναγκάζῃ τις, θέλῃ δι' οἰονδήποτε λόγον νὰ συνδέσῃ τὴν τύχην τῆς μὲ ἄλλα νομοθετήματα, τὰ ὁποῖα ἤθελον ἀπορριφθῆ ἐν τῇ κοινῇ συνεδριάσει, τότε βεβαίως θ' ἀνατραπῇ, μολοντί δύναται καὶ τότε νὰ προκαλέσῃ αὐτοδιάλυσιν τῆς Βουλῆς καὶ νὰ φέρῃ γενικώτερον τὸ ζήτημα τῆς μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Γερουσίας διαφωνίας ἐνώπιον τοῦ λαοῦ. Ὅστε καὶ εἰς τὴν σπανιωτάτην αὐτὴν περιπτώσειν ὑπάρχει ἐντιμὸς διαφυγὴ τῆς Βουλῆς ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ὑποτελείας τῆς πρὸς τὴν Γερουσίαν, ὑποτελείας ὅμως, ἐὰν θελήσωμεν νὰ τὴν χαρακτηρίσωμεν ὡς τοιαύτην, τὴν ὁποίαν σαφῶς καὶ ἐνσυνειδήτως ἐπέβαλεν ὁ συντακτικὸς νομοθέτης.

Ἀπομένει ἤδη ἡ πρακτικὴ ὄψις τοῦ ζητήματος: Τί θὰ γείνη ἂν, παρὰ τὸ Σύνταγμα πάντοτε, ἀρνηθῆ ὁ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς νὰ συγκαλέσῃ προκληθεῖσαν ὑπὸ τῆς Γερουσίας κοινὴν συνεδριάσειν; Κατὰ τὴν γνώμην μου δύο λύσεις εἶναι δυναταί: Κατὰ τὴν πρώτην, μετὰ τὴν περὶ κοινῆς συνεδριάσεως ἀπόφασιν τῆς Γερουσίας καὶ τὴν ἀρνησιν τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς νὰ συγκαλέσῃ τὸ ταχύτερον τὰ δύο Σώματα, δύναται

ταῦτα νὰ συγκληθοῦν ὑπὸ τοῦ Ἀντιπροέδρου τῆς Βουλῆς, εἴτε καὶ αὐτοδραίως, καί, ἂφ' οὗ ἐκλέξουν νέον Πρόεδρον τῆς Συνελεύσεως, νὰ λάβουν ὀριστικὴν ἀπόφασιν ἐπὶ τῆς τύχης τοῦ προκαλέσαντος τὴν διαφωνίαν νομοθετήματος, κατὰ τὴν γενικὴν περὶ ἀπαρτίας διάταξιν τοῦ ἄρθρου 48 τοῦ Συντάγματος. Κατὰ τὴν δευτέραν λύσιν, καὶ ἔφ' ὅσον δι' οἰονδήποτε λόγον δὲν καταστῆ δυνατὴ ἡ συγκρότησις τῆς κοινῆς συνεδριάσεως, ἢ ἐγένετο μὲν αὕτη, ἀλλ' ἢ πλειοψηφία τῆς Βουλῆς ἔννοεῖ, παρὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνελεύσεως, νὰ ἐπιβάλῃ τὴν γνώμην της, ἔχει καθῆκον ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ν' ἀρνηθῆ τὴν ἔκδοσιν τοῦ νόμου, ὡς ψηφισθέντος κατὰ παράβασιν τῶν ὑπὸ τοῦ Συντάγματος προβλεπομένων διατυπώσεων, ἔφ' ὅσον, κατὰ γενικῶς παραδεδεγμένην ἀρχήν, ἢ ἔκδοσις ἐνὸς νόμου παρίσταται ὡς ἢ ἐπίσημος πιστοποίησις ὑπὸ τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος, ὅτι ὁ νόμος οὗτος ἐψηφίσθη κατὰ τὸ Σύνταγμα.

Ἐπεστηρίχθη ἔπ' αὐτοῦ, ἂν δὲν ἀπατώμαι ὑπὸ τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ, ¹⁾ ὅτι ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἐκδώσῃ τοιοῦτον νόμον, ἔφ' ὅσον αὐτὸν υποβάλλει ἢ ὑπεύθυνος Κυβέρνησις. Ἡ ἀντίληψις αὕτη εἶναι σφαλερὰ· θὰ ἦτο ἴσως ὀρθὴ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ προηγουμένου Συντάγματος, τὸ ὁποῖον καθιέρωνε τὸ ἀνεύθυνον τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους, ὅχι ὁμως καὶ κατὰ τὸ νῦν ἰσχὺον Σύνταγμα, τὸ ὁποῖον ἐν ἄρθρῳ 73 καθιστᾷ ποινικῶς ὑπεύθυνον τὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας διὰ τὴν ἐκ προθέσεως παραβίασιν τοῦ Συντάγματος. Καὶ τοιαύτη εἶναι ἐν προκείμενῳ. Ἐχει, ἐπομένως, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας τὸ δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ τὸ καθῆκον νὰ μὴ ἐκδώσῃ τοιοῦτον νόμον.

Ἐὰν παρ' αὐτὸ συμπράξῃ καὶ ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας μετὰ τῆς Κυβερνήσεως καὶ προβῆ εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ κατὰ τὰ ἄνω ἀντισυνταγματικοῦ νόμου, ἐφισκόμεθα τότε πρὸ ἠθελημένης παραβιάσεως τοῦ πολιτεύματος, πρὸ τῆς ὁποίας ὁμως τὶ μέσα ποῦ παρέχει τὸ Σύνταγμα διὰ τὴν διαφύλαξιν αὐτοῦ καθίστανται ἀνίσχυρα.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

1) Τοῦ τότε Πρωθυπουργοῦ Παναγ. Τσαλδάρη.

Η ΚΟΙΝΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΒΟΥΛΗΣ ΚΑΙ ΓΕΡΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ Η ΜΕΣΗ ΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΜΙΚΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Ἡ διάταξις τοῦ ἀρθροῦ 30 παράγραφος 3 τοῦ συντάγματος, ἔχει τὴν ἐννοίαν ὅτι, ἐὰν ἡ Γερουσία ἀπορρίψῃ ἢ τροποποιήσῃ νομοσχέδιον ψηφισθὲν ὑπὸ τῆς Βουλῆς, ἦτοι διαφωνήσῃ πρὸς τὴν Βουλὴν, τὸ νομοσχέδιον καθίσταται νόμος κατὰ ἓνα τῶν δύο τρόπων, ἦτοι ἢ διὰ μόνης τῆς ψήφου τῆς Βουλῆς μετὰ παρέλευσιν διμήνου, ἢ δι' ἀποφάσεως τῶν δύο σωμάτων ἐν κοινῇ συνεδριάσει, ἣν δικαιούται νὰ προκαλέσῃ μόνον ἡ Γερουσία. Ἄλλ' ἐρωτᾶται : Ἡ συγκρότησις κοινῆς συνεδρίας, ἀποτελοῦσα ἴδιον μέσον ἐκδηλώσεως τῆς νομοθετικῆς βουλήσεως, χωρεῖ ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ συντάγματος ἐπὶ τῇ προκλήσει τῆς Γερουσίας ἄνευ ἄλλης διατυπώσεως, ἢ πάντως ἀπαιτεῖται προηγουμένη συγκατάθεσις τῆς Βουλῆς ;

Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι εἰς ὅσας περιπτώσεις προβλέπονται κατὰ τὸ σύνταγμα κοιναὶ συνεδριάσεις τῶν δύο Βουλῶν πρὸς ἀπαρισμὸν ἐκλογικοῦ ὄργανου ἢ πρὸς συγκρότησιν ἐθνικῆς συνελεύσεως ἢ πρὸς δημοουργίαν ἰδίου μέσου ἐκφράσεως τῆς νομοθετικῆς θελήσεως τοῦ κράτους, ὑπονοεῖται ὅτι ἀμφότερα τὰ σώματα ὑποχρεοῦνται, ὡς ἀσκοῦντα ἀρμοδιότητα ἐκ τοῦ συντάγματος καθωρισμένην, νὰ προσέλθουν εἰς αὐτάς, χωρὶς νὰ ζητηθῇ ἰδιαιτέρως ἢ συγκατάθεσις τῶν πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ καὶ χωρὶς φυσικὰ νὰ ὑπάρχῃ τρόπος νομοῦ τῆς ὑποχρέωσεως κατεναγκασμοῦ (ἄρθρα 59, 67, 68, 83, 125).

Εἰδικώτερον δὲ εἰς μίαν ἄλλην περίπτωσιν καθ' ἣν πρόκειται ἐπίσης νὰ λυθῇ διαφωνία μεταξὺ τῶν δύο Βουλῶν (ἄρθρον 97 παρ. 3), τὸ σύνταγμα περιορίζεται νὰ ἀναφέρῃ ὅτι τὰ δύο σώματα «συνέρχονται εἰς κοινὴν συνεδρίαν καὶ ἀποφασίζουσι», χωρὶς νὰ προσθέτῃ οὐδὲ νὰ ὑπονοῇ ὅτι προηγουμένως ζητεῖται ἢ συγκατάθεσις ἑκατέρου σώματος πρὸς τοῦτο. Ἐκ τούτων ἐνισχύεται καὶ ἡ γνώμη ὅτι καὶ εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν ἡ κοινὴ συνεδρία συγκροτεῖται ὑποχρεωτικῶς ἐπὶ τῇ περὶ τούτου ἀποφίσει τῆς Γερουσίας. Ἄλλως δέ, ἂν ἀπητεῖτο συγκατάθεσις τῆς Βουλῆς, ἢ παραχώρησις τοῦ δικαιώματος τῆς προκλήσεως κοινῆς συνεδρίας εἰς μό-

νην τὴν Γερουσίαν δὲν θὰ εἶχε νόημα. Εἶνε εὐνόητον πάντως ὅτι τὸ ἐπιφορτισμένον μὲ τὴν προπαρασκευὴν τῆς κοινῆς συνεδρίας ἦτοι μὲ τὸν καθορισμὸν τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας αὐτῆς, μὲ τὴν ἀνακοίνωσιν περὶ τούτων εἰς ἑκατέραν τῶν Βουλῶν καὶ ἐνδεχομένως μὲ τὴν ἀποστολὴν ἀτομικῶν προσκλήσεων εἰς τοὺς βουλευτὰς καὶ γερουσιαστὰς ὄργανον, ὁ πρόεδρος δηλαδὴ τῆς Βουλῆς, ὁ ἔχων τὸ πρὸς τοῦτο δικαίωμα καὶ τὴν σχετικὴν ὑποχρέωσιν ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ συντάγματος (ἄρθρον 66), δὲν δύναται νομικῶς νὰ ἐξαναγκασθῇ ὅπως ἀσκῆσθαι τὸ ἀνωτέρω λειτουργήμα.

Ἐὰν ἐξηγηθῆ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ ἄρθρον 30 παράγραφος 3 τοῦ συντάγματος, βεβαίως εἰς τὴν Γερουσίαν παρέχεται πλὴν τοῦ ἀναβλητικοῦ veto καὶ πρόσθετον δικαίωμα, προφανῶς διὰ νὰ ἐξαρθῆ ἡ δύναμις τῆς, ἀφοῦ ἐξ αὐτοῦ τοῦ γράμματος τοῦ ἄρθρου 30 φαίνεται ὅτι ὁ θεσμὸς τῶν κοινῶν συνεδριῶν δὲν εἰσῆχθη χάριν τῆς ἐπίσπευσεως τῆς τελικῆς περὶ τοῦ νομοσχεδίου ἀποφάσεως, μολονότι καὶ αὕτη διασφαλίζεται διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ συστήματος—ἀλλὰ *χάριν περιορισμοῦ τῆς δυνάμεως τῆς Βουλῆς καὶ τὸν ὥσεως τῆς θέσεως τῆς Γερουσίας*. Διότι ἂν τὸ σύνταγμα διὰ τῶν κοινῶν συνεδριῶν ἀπέβλεπε μόνον εἰς τὴν ἐπίσπευσιν τῆς τελικῆς ἀποφάσεως περὶ τοῦ νομοσχεδίου, θὰ παρεχώρει τὸ δικαίωμα τῆς προκλήσεως αὐτῶν καὶ εἰς τὴν Βουλὴν, ἡ ὁποία εἶνε φυσικὸν νὰ ἐπιθυμῆ τὴν ἐπίσπευσιν, ἐφ' ὅσον τὸ δίμηνον τοῦ ἀνασταλτικοῦ veto τῆς Γερουσίας καθιερώθη ἀκριβῶς ἐναντίον τῆς νομοθετικῆς δυνάμεώς τῆς. Ἄλλ' ἀντιθέτως, ἐνῶ τὸ ἀνωτέρω ἄρθρον, ὅπως ἐψηφίσθη ἀρχικῶς, ὥριζεν ὅτι τὴν κοινὴν συνεδρίαν δύναται νὰ προκαλέσῃ καὶ ἡ Βουλὴ, εἰς τὴν ὀριστικὴν του διατύπωσιν, κατὰ τὸ σύνταγμα τῆς τριακονταμελοῦς ἐπιτροπῆς (22 Σεπτεμβρίου 1926) καὶ κατὰ τὸ ἰσχύον, περιορίσθη τὸ ἀνωτέρω δικαίωμα εἰς μόνην τὴν Γερουσίαν.

Ἐν πάσῃ ὁμως περιπτώσει ἂν θεωρηθῆ ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ ἄρθρου 30 παράγραφος 3 δὲν εἶνε σαφῆς ὅσον ἀφορᾷ τὸ ὑποχρεωτικὸν τῆς συγκροτήσεως τῆς κοινῆς συνεδρίας κατὰ πρότασιν τῆς Γερουσίας, πρέπει νὰ ἀναζητηθῆ ἡ θέλησις τοῦ συνταγματικοῦ νομοθέτου καὶ εἰς τὰς προσηγηθείσας τῆς ψηφίσεως τῆς διατάξεως συζητήσεις.

Αἱ συζητήσεις τὰς ὁποίας κυρίως θὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν εἶνε αἱ τῆς Δ' συντακτικῆς συνελεύσεως, διότι ἡ ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ (1926—1927) ἐλάχιστα συνεζήτησεν ἐπὶ τῆς ἔννοιαις τοῦ ἄρθρου, τὸ ἀπεδέχθη δέ, κατὰ βίαιον, ὅπως τὸ εἶχε ψηφίσῃ ἡ Δ' συντακτικὴ συνέλευσις, ἐπενεγκοῦσα μόνον τὸ πρῶτον τὴν οὐσιώδη μεταβολὴν τῆς ἀναθέσεως τοῦ δικαιοῦματος τῆς προκλήσεως τῶν κοινῶν συνεδριῶν εἰς μόνην τὴν Γερουσίαν.

Ἡ Δ' Συντακτικὴ Συνέλευσις καθορίζουσα τὴν σύμπραξιν τῆς Γερουσίας εἰς τὴν ἀσκήσιν τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ἐνεπνεύσθη ἀρχικῶς ἀπὸ τὸ ἀγγλικὸν Parliament Act τοῦ 1911 καὶ ἀπὸ τὰ νεώτερα συντάγματα, κατὰ τὰ ὁποῖα δὲν ἀναγνωρίζεται νομοθετικὴ ἰσοδυναμία εἰς τὴν Γερουσίαν, τοῦναντίον δὲ τελικῶς ὑπερισχύει κατὰ βάσιν ἡ θέλησις τῆς Βουλῆς. Πρὸς ἄρσιν ὅμως τῆς μετὰ τῶν δύο Βουλῶν διαφωνίας συνεζητήθησαν διάφορα μέσα (λ. χ. τὸ δημοψήφισμα). Ἡ συγκρότησις κοινῆς συνεδρίας κατ' ἀρχὰς προταθεῖσα ἀπερρίφθη ὑπὸ τῆς ἐπιτοῦ Συντάγματος Ἐπιτροπῆς, κυρίως διότι ὑπερίσχυσε ὁ φόβος ὅτι θὰ καθίστατο δι' αὐτοῦ περισσώτερον τοῦ πρέποντος ἰσχυρὰ ἡ Γερουσία, καὶ θὰ ἀπέκτα οὔτω πολιτικὴν δύναμιν ἡ ὁποία ἐθεωρεῖτο ἰδίως ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν προβλεπομένην τότε ἔμμεσον ἐκλογὴν τῆς. (Ἴδε πρακτικὰ συνελεύσεως συνεδριάσεως ΡΔΗ). Εἰς τὴν συνέλευσιν ὅπου ἐπανῆλθεν ἡ πρότασις περὶ κοινῆς συνεδρίας ἐσχισματίσθησαν δύο ἀντίθετα ρεύματα. Ἀπὸ πολλοῦ τῶν κυριωτέρων ρητόρων ἀπεκρούσθη ἡ ἰδέα ἐπι τῆς βάσει τῶν αὐτῶν ἀκριβῶς ἐπιχειρημάτων μὲ τὰ ὁποῖα καὶ σήμερον καταπολεμεῖται ἡ ἐφαρμογὴ τῆς διατάξεως, ὡς ἄγουσα δηλαδὴ εἰς ὠρισμένα ἄτοπα. Ἐτονίσθη ὅτι «ἂν ἡ κυβέρνησις θέσῃ ζήτημα ἐμπιστοσύνης δι' ὠρισμένον νομοσχέδιον, βεβαίως θὰ ἐπέλθῃ παραίτησις τῆς κυβερνήσεως...» πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπεκρούετο—ὅτι «διὰ τῆς κοινῆς συνεδρίας μοιραίως δίδεται πολιτικὴ σημασία εἰς τὴν Γερουσίαν καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν θὰ ὑπάρχῃ ἡ ἀγαθὴ ἐπίδρασις τῆς Γερουσίας, δηλαδὴ τῆς διαφωτίσεως τῆς κοινῆς γνώμης», ὅτι «ἂν δώσωμεν πολλὰ δικαιώματα εἰς τὴν Γερουσίαν, τότε ὄχι μόνον ὑπάρχει φόβος καταργήσεως αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ κατασκευαστικῆς ἐκμετάλλευσίς τῆς Γερουσίας πρὸς ματαίωσιν τοῦ νομοθετικοῦ ἔργου μᾶς πλειοψηφίας τῆς Βουλῆς...» κλπ.

Τὰ ἐπιχειρήματα αὐτὰ ὤρμωσαν, εἶνε ὅληθές, κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὸ ἔμμεσον τῆς ἐκλογῆς τῆς Γερουσίας, τὸ ὁποῖον ἐθεωρεῖτο ὅτι ἠλάττωνε τὸν ἀντιπροσωπευτικὸν χαρακτῆρα τοῦ σώματος.

Ἦνεν χαρακτηριστικὸν ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι οὐδεὶς τῶν ρητόρων ἠενήθη ὅτι ἡ κοινὴ συνεδρία θὰ συγκροτῆται ὑπαχρεωτικῶς—ἐτονίσθη μάλιστα καὶ ρητῶς τοῦτο ἀπὸ μερικοῦς—ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἰδέας ἐπροβλέφθησαν ἀκριβῶς περιπτώσεις καθ' ἃς «ἡ μειοψηφία τῆς Βουλῆς προστιθεμένη εἰς τὴν πλειοψηφίαν τῆς Γερουσίας θὰ ἀποτελέσῃ τὴν σχετικὴν πλειοψηφίαν τῆς συνελεύσεως εἰς τρόπον ὥστε τὸ νομοσχέδιον παρὰ τὴν θέλησιν τῆς πλειοψηφίας τῆς Βουλῆς νὰ καταστῇ νόμος» καὶ εἰδικώτερον ἡ περίπτωσις καθ' ἣν «ἡ μὲν πλειοψηφία ἐν τῇ Βουλῇ εἶνε μικρά, ἡ δὲ πλειοψηφία ἐν τῇ Γερουσίᾳ πολὺ μεγαλειτέρα, 10 ψήφων ὑποτεθεῖσθω» καὶ ἐτονίσθη ὅτι «εἶνε ὀρθὸν νὰ ὑπερισχύσῃ τότε (εἰ

τὴν κοινὴν συνεδρίαν) ἢ γνώμη τῆς Γερουσίας, διότι Βουλαι αἱ ὅποιαι παρουσιάζουν πλειοψηφίαν 2, 3, 4, 5 ψήφων δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ. Γενικότερον δὲ ὡς πλεονέκτημα τοῦ θεσμοῦ ἐξήρθη ὅτι ἡ Γερουσία «τὸ μόνον ὑπολειπόμενον ἀντίρροπον κατὰ τῶν καταχρήσεων τῆς λαϊκῆς Βουλῆς» θὰ ἐνισχυθῆ δι' αὐτοῦ οὕτως ὥστε ὄχι μόνον νὰ χρησιμεύσῃ διὰ τῶν πολλῶν δικαιωμάτων «ὡς πρόζωμα ἵνα μὴ δύναται ἢ κάτω Βουλὴ νὰ ἀνατρέψῃ τὸ πολίτευμα» ἀλλὰ καὶ νὰ εἶνε δυνατόν «νὰ ἀπορρίπτεται εἰς τὴν κοινὴν συνεδρίαν νομοσχέδιον ψηφισθὲν ὑπὸ τῆς κάτω Βουλῆς». Ἄνευ ἄλλως τοιούτων δικαιωμάτων ἢ ὑπαρξίς Γερουσίας ἐθεωρεῖτο ἄσκοπος διότι ἐλλείπει κύρους καὶ γοήτρου ἕνεκα τῆς νομικῆς τῆς ἀδυναμίας δὲν θὰ προεβλεπε σοβαρὰ στοιχεῖα εἰς τὴν συγκρότησίν της (ἴδε τὰς συζητήσεις εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῶν συζητήσεων, τόμ. δ' σελίς 250 ἔπομ., ἰδίως σελ. 304, 306, 313, 326, 328, 331, 332, 333, 371).

Μετὰ πείσμονα σχετικὴν συζήτησιν καταλήξασαν εἰς ὀνομοστικὴν ψηφοφορίαν ἡ Δ' Συντακτικὴ Συνέλευσις διὰ ψήφων 110 ἐναντίον 91 (συνεδρία ΡΜΘ') ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν περὶ κοινῆς συνεδρίας λεκτικῶς εἰς δύο σημεῖα διάφορον τοῦ νῦν ἄρθρου 30 παρῶγο. 3 τοῦ Συντάγματος, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ δικαίωμα τῆς προκλήσεως κοινῆς συνεδρίας ἀνεγνωρίζετο, ὡς ἐλέχθη καὶ εἰς τὴν Βουλὴν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἡ περὶ τούτου ἀπόφασις τοῦ προκαλοῦντος σώματος ὠρίζετο ὅτι θὰ λαμβάνεται διὰ πλειοψηφίας τῶν 3)5.

Ἡ τριακονταμελὴς ἐπιτροπὴ τῆς Δ' Συνελεύσεως ἐδέχθη τὴν διάταξιν ὑπὸ τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς πνεῦμα, τῆς προσδόσεως «κύρους καὶ δυνάμεως εἰς τὴν Γερουσίαν», δι' αὐτὸ δὲ καὶ περιώρισε τὸ δικαίωμα τῆς προκλήσεως κοινῆς συνεδρίας εἰς μόνην τὴν Γερουσίαν, (πρακτικά σελ. 206) *χωρὶς ἄλλως οὐδεμίαν νύξιν νὰ ὑπάρχῃ ὅτι ἡ κοινὴ συνεδρία δὲν εἶνε ὑποχρεωτικὴ διὰ τὴν Βουλὴν.*

Εἰς τὴν Ἀναθεωρητικὴν Βουλὴν ἐπροτάθη καὶ πάλιν νὰ ἔχῃ καὶ ἡ Βουλὴ τὸ δικαίωμα τῆς προκλήσεως κοινῶν συνεδριῶν, ἀλλ' ἀπεκρούσθη τοῦτο μὲ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι «τὸ δικαίωμα τῆς κοινῆς συνεδρίας πρέπει ν' ἀνήκῃ εἰς μόνην τὴν Γερουσίαν, εἰς ἀντιστάθμισμα τῆς... διατάξεως καθ' ἣν καὶ μετὰ τὴν ἀγνοήσιν τῆς Γερουσίας ἢ ψήφος τῆς Βουλῆς, καθ' ὅρισμένους διατυπώσεις, ἐπικρατεῖ...». (Εἰσηγητ. ἐκθεσις ἀπὸ 7 Φεβρουαρίου 1927), ἡ δὲ διάταξις ἐψηφίσθη κατὰ τὰ λοιπὰ ὅπως περίπου εἶχε ψηφισθῆ ὑπὸ τῆς Δ' Συντακτικῆς Συνελεύσεως (συνεδρία 29 Μαρτίου 1927) μὲ τροποποιήσεις τινάς, ἡ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶνε ὅτι ὑπεβιβάσθη εἰς ἀπόλυτον ἢ πλειοψηφία τῶν 3)5 ἢ ὅποια ἀπαιτεῖτο ἀρχικῶς διὰ τὰ ἀποφασίσῃ ἡ Γερουσία περὶ κοινῆς συνεδρίας. Κατὰ τὴν ψήφισιν τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρου 30 ὁ κ. Παπαναστασίου, ὑπουργὸς τότε τῆς Οἰκουμενικῆς κυβερνήσεως, ὁ μόνος ἀγορεύσας δι' ἐλαχίστων ἄλλως, εἶπεν ὅτι «ὁ

σκοπὸς διὰ τὸν ὁποῖον σινοῦνται ἡ Γερουσία δὲν εἶνε νὰ ματαιώνεται ἡ θέλησις τῆς δι' ἀμέσου ἐκλογῆς ἐκλεγομένης ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας, ἀλλὰ καὶ ν' ἀναβάλλεται ἡ συζήτησις, δηλαδή ἡ Γερουσία δὲν ἔχει δύναμιν ἴσην πρὸς τὴν τῆς Βουλῆς, ἀλλὰ μόνον ἀνασταλτικὴν...» (Ἐφημ. Συζητ. τόμ. Β' σ. 88). Ἐκ τῆς ἀγορεύσεως αὐτῆς, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ βεβαίως ἐρμηνευτικὸν στοιχεῖον, δὲν νομίζω ὅτι εἶνε δυνατὸν νὰ ἀνατραπῇ ἡ ἔννοια τῆς διατάξεως ὅπως προκύπτει ἐκ τῶν ἄλλων προαναφερθέντων στοιχείων. Διότι φαίνεται ὅτι ἡ ἀνωτέρω περικοπὴ περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς Γερουσίας ἀναγράφεται εἰς τὸ πρῶτον ἐκ τῶν δικαιωμάτων τῆς, καὶ τὸ συνηθέστερον προφανῶς, τὴν ἀσκησιν δηλαδή τοῦ ἀνοβλητικοῦ νετο, ὡς πρὸς τὸ ὁποῖον συνετμήθη ἡ προθεσμία ἀπὸ τριῶν εἰς δύο μῆνας· τοῦναντίον τὴν ἀσκησιν τοῦ ἐτέρου δικαιώματος, τῆς προσλήσεως δηλαδή κοινῶν συνεδριῶν, ὅχι μόνον δὲν προκύπτει ὀφειδῆποτε ὅτι ἠθέλησε νὰ περιορίσῃ ἡ Ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ ἢ νὰ ἐξαρθῇ ἀπὸ συγκατάθεσιν τῆς Βουλῆς, ἀλλὰ καὶ ἀντιθέτως ἐμπράτως τὴν διηκούλυε κατὰ πρότασιν αὐτοῦ τοῦ κ. Παπαναστασίου, ὑποβιβάσασα τὴν ἀπαιτουμένην πλειοψηφίαν διὰ τὴν πρόκλησιν κοινῆς συνεδρίας ὑπὸ τῆς Γερουσίας ἀπὸ 3/5 εἰς ἀπόλυτον.

Ἄλλ' ἐρωτᾶται : Ἡ ἀνωτέρω ἐρμηνεία, ἐνισχύουσα τὴν δύναμιν τῆς Γερουσίας, συμβιβάζεται πρὸς τὴν κατὰ τὸ σύνταγμα ἐν γένει ὑπεροχὴν τῆς Βουλῆς ;

Ἀληθῶς ἡ θέσις τῆς Βουλῆς κατὰ τὴν σύμπραξιν πρὸς κατάρτισιν τοῦ νόμου ἀποτελοῦσα βίαιον τῆς ἀσκήσεως τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας εἶνε νομικῶς ὑπερτέρα τῆς τῆς Γερουσίας διότι α') ἐνῶ ἡ Γερουσία πρέπει νὰ ἀποφανθῇ ἐντὸς ὀρισμένου χρόνου ἐπὶ τῶν παραπεμπομένων ὑπὸ τῆς Βουλῆς προτάσεων, διὰ τὴν Βουλὴν δὲν προβλέπεται τοιαύτη προθεσμία.

β') Ἐνῶ ἡ σιωπὴ τῆς Γερουσίας ἐπὶ παραπεμφθείσης προτάσεως θεωρεῖται ὡς τεκμαρτὴ συγκατάθεσις, ἡ θέλησις τῆς Βουλῆς οὐδέποτε τεκμαίρεται ἐκ τῆς σιωπῆς.

γ') Τὸ κυριώτερον, ἐνῶ ἡ Βουλὴ ἔχει μόνη τὴν δύναμιν δι' ἀποφάσεώς της νὰ καταστήσῃ νόμον πρότασιν ἀπορριφθεῖσαν ὑπὸ τῆς Γερουσίας, εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν εἶνε δυνατὸν πρότασις τις νὰ καταστῇ νόμος διὰ μόνης τῆς ἀποφάσεως τῆς Γερουσίας.

δ') Διὰ τὴν κύρωσιν τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων κατὰ τὸ ἄρθρον 77 ἀρκεῖ ὑφ' ὀρισμένους ὄρους καὶ μόνη ἡ ἀπόφασις τῆς Βουλῆς, ἐνῶ πάντως δὲν ἀρκεῖ ἡ ἀπόφασις μόνης τῆς Γερουσίας.

ε') Διὰ τὰ νομοσχέδια τοῦ ἄρθρου 34 τοῦ συντάγματος (προϋπολογισμὸς κλπ.) ἡ ἀντίθετος ἀπόφασις τῆς Γερουσίας δὲν ἔχει καμμίαν νομικὴν συνέπειαν.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω διατάξεων λέγομεν ὅτι ἡ Γερουσία δὲν ἔχει νομικὴν ἰσοδυναμίαν πρὸς τὴν Βουλὴν ἐν τῇ καταρτίσει τοῦ νόμου. Τὸ σύστημα αὐτὸ νομικῶς πάντοτε δὲν ἀνατρέπεται εἰς ὄφελος τῆς Γερου-

σίας οὐδὲ διὰ τῆς διατάξεως τοῦ ἀρθροῦ 30 § 3 περὶ κοινῶν συνεδριῶν. Διότι ἐνῶ ὅλαι αἱ βάσεις τῆς ὑπεροχῆς τῆς Βουλῆς παραμένουν ἐν ἰσχύϊ διὰ πᾶσαν περίπτωσιν, τὸ σῶμα τὸ ὁποῖον τελικῶς ἀποφασίζει περὶ τοῦ νόμου εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς διαφωνίας τῶν δύο Βουλῶν, δὲν εἶνε ἡ Γερουσία, ἀλλ' ἡ κοινὴ συνεδρία αὐτῆς καὶ τῆς Βουλῆς, εἰς τὴν ὁποίαν διὰ τὴν ἐπικρατήσῃ ἢ ἀποφῆς τῆς Γερουσίας, πρέπει νὰ ἐνωθοῦν ψήφοι γερουσιαστῶν καὶ βουλευτῶν.

Ἐπὶ τὴν ἔποιν δὲ αὐτὴν δὲν θὰ εἶχε νομικὴν σημασίαν ποῖον σῶμα προκαλεῖ τὴν κοινὴν συνεδρίαν, διότι εἰς τὰ αὐτὰ συμπεράσματα θὰ κατελήγαμεν καὶ ἂν κατὰ τὸ σύνταγμα τὴν συνεκάλει ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας. Εἶνε ἀξιοσημεῖωτον ὅμως ὅτι διὰ τὴν νὰ προκαλέσῃ τὴν συγκρότησιν κοινῆς συνεδρίας ἡ Γερουσία ἔχει ἀνάγκην τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τῶν μελῶν τῆς, ἐνῶ διὰ τὴν ἀπορρίψῃ νομοσχέδιον ψηφισθὲν ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἀρκεῖ ἡ συνήθης μικροτέρα πλειοψηφία (ἀρθρ. 48 καὶ 66 τοῦ συντάγματος).

Ἡ Γερουσία θὰ εἶχε νομικὴν ἰσοδυναμίαν πρὸς τὴν Βουλὴν ἢ ὑπεροχὴν μόνον, ἐὰν μόνη ἢ ἀπορρίψῃς προτάσεως ὑπ' αὐτῆς ἤρκει διὰ τὴν ματαιώσῃ ὁριστικῶς τὴν κατάρτισιν τοῦ νόμου ἢ ἂν ἡ ὑπὸ τῆς Γερουσίας ψήφους προτάσεως ἀπορριφθεῖσιν ὑπὸ τῆς Βουλῆς, ἤρκει διὰ τὴν δημιουργήσῃ τὸν νόμον. Αὐτὴν τὴν δύναμιν ὅμως τὸ σύνταγμα ἠρηθῆ εἰς τὴν Γερουσίαν ἐκ συστήματος. Πέραν τούτου ὅμως ἂν τὸ ἀρθρον 30 ἐρμηνευθῆ ὀλόκληρον καὶ ὅχι δι' ἀπομονώσεως τῶν πρώτων ἐδαφίων του ἀπὸ τὰ τελευταῖα, θὰ συναχθῆ ὅτι **κατὰ τὸ σύστημα τοῦ συντάγματός μας, ἡ νομικὴ ὑπεροχὴ τῆς Βουλῆς νοεῖται μόνον ἀπέναντι τῆς Γερουσίας, ὅχι δὲ καὶ ἀπέναντι τῆς κοινῆς συνεδρίας τῶν δύο σωμάτων.**

Τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἀνατρέπεται ἡ ὑπεροχὴ τῆς Βουλῆς, γεννᾷ ἢ εἰς τὴν Γερουσίαν μόνην ἀναγνώρισιν τοῦ δικαιώματος τῆς προκλήσεως κοινῆς συνεδρίας. Ἄλλ' ἡ ἄσκησις τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ ἀπὸ μόνην τὴν Γερουσίαν δὲν ἰσοῦται νομικῶς πρὸς ἐπιβολὴν τῆς θέλησεώς της ἐπὶ τῆς Βουλῆς διότι ἡ θέλησις αὐτῆς δὲν ταυτίζεται ἐκ τῶν προτέρων πρὸς τὴν θέλησιν τῆς πλειοψηφίας τῆς κοινῆς συνεδρίας, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ Σύνταγμα ὑποθέτει ὅτι βουλευταὶ καὶ γερουσιασταί, μὴ δεσμευόμενοι ἀπὸ αὐθεντοῦς εἶδους ἐπιτακτικὴν ἐντολήν, οὔτε τὴν προερχομένην ἐκ τῶν προηγουμένων ἀποφάσεων ἐκάστου σώματος, θὰ προσπαθήσουν νὰ πείσουν ἀλλήλους διὰ τὴν σχηματισθῆ μὲν πλειοψηφία ὑπὲρ ἢ κατὰ τοῦ νομοσχεδίου.

Αὐτὴ εἶνε ἢ καθαρῶς νομικὴ ὄψις τοῦ ζητήματος. Δὲν ὑπάρχει ὅμως ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἀρθροῦ 30 παράγρ. 3 τοῦ Συντάγματος, δύναται νὰ καταλήξῃ διὰ τῆς ἐπαυξήσεως τῆς δυνάμεως τῆς Γερουσίας εἰς ἐπιρροασμὸν τῆς λειτουργίας τῆς κοινοβουλευτικῆς μηχανῆς ὑπερακοντίζοντα τὴν πολιτικὴν θέσιν τῆς Γερουσίας.

Κατὰ τὸ Σύνταγμά μας, ἡ κυβέρνησις ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐμπιστοσύνην μόνον τῆς Βουλῆς. Ἄλλ' ἡ ἀπόρριψις νομοσχεδίου κατὰ τὴν κοινὴν συνεδρίαν διὰ τῆς ἠνωμένης ψήφου γερουσιαστῶν καὶ βουλευτῶν ἠμπορεῖ πολιτικῶς—ὄχι βέβαια κατὰ νομικὴν ἀνάγκην—νὰ ἀγάγῃ τὴν κυβέρνησιν εἰς παραίτησιν λόγῳ ἀδυναμίας ἐφαρμογῆς τοῦ νομοθετικοῦ της προγράμματος, μολοντοῦ τοῦτο ἔχει ἐγκριθῆ διὰ τῆς ἀρχικῆς ψήφου ἐμπιστοσύνης ὑπὸ τῆς Βουλῆς.

Ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν αὐτὴν ἡ κυβέρνησις δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐξέλθῃ διὰ τῆς ἐκκλήσεως πρὸς τὸν λαόν, διότι κατὰ μὲν τῆς Γερουσίας δὲν χωρεῖ διάλυσις, ἡ δὲ διάλυσις τῆς Βουλῆς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν συγκατάθεσιν πάλιν τῆς Γερουσίας.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον φαίνεται ὅτι ἡ Γερουσία συγκεντρώνει δυσαναλόγως μεγάλην πολιτικὴν δύναμιν ἐπιρροάζουσα ἐμμέσως ὄχι μόνον τὸ νομοθετικὸν πρόγραμμα, ἀλλὰ καὶ τὴν θέσιν τῶν κυβερνήσεων, παρὰ τὴν ἀντίθετον διάταξιν τοῦ Συντάγματος. Εἰς αὐτὰ δύναται βεβαίως ν' ἀπαντήσῃ κανεὶς ὅτι καὶ ἄνευ τοῦ ἐδαφίου 3 τοῦ ἀρθροῦ 30 ἡ κυβέρνησις ἐνδέχεται, ἀνθισταμένης τῆς Γερουσίας εἰς ὠρισμένον νομοσχεδίον, νὰ εὐρεθῆ πρὸ ἀναλόγου δυσχερείας ἐφαρμογῆς τοῦ προγράμματός της, εἴτε διότι ἐπείγει ἡ ψήφισις νόμου τινος πρὸ τῆς παρελεύσεως τοῦ διμήνου, εἴτε διότι κατὰ τὴν μετὰ διμήνον ὀριστικὴν ψήφισιν δὲν συγκεντρώνεται ὑπὲρ τοῦ νομοσχεδίου ἡ ἀπαιτουμένη ἠψημένη πλειοψηφία τῆς Βουλῆς.

Ἐπιρροασμὸς ἐπομένως τῆς θέσεως τῆς κυβερνήσεως, ἔνεκα τῆς ἀντιστάσεως τῆς Γερουσίας ἐπὶ ὠρισμένου νομοσχεδίου εἶνε νοητὸς καὶ ἀσχετὸς πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀρθροῦ 30 § 3, τοσοῦτο μᾶλλον, ὅσον διὰ μὲν τὴν μετὰ τὸ διμήνον ψήφισιν τοῦ νομοσχεδίου ἀπαιτεῖται ἡ ἀπόλυτος πλειοψηφία τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν (126 ψῆφοι ἐπὶ 250) διὰ δὲ τὴν ἔκφρασιν ἐμπιστοσύνης ἢ δυσπιστίας πρὸς τὴν κυβέρνησιν ἀρκεῖ, κατὰ κανόνα, ἡ ψήφος τῶν 2)3 τῶν βουλευτῶν, (100 ἐπὶ 250). Ἐκτὸς τούτου, πάντως ἡ λειτουργία τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος, παρ' ἡμῖν ἐπιρροάζεται ἐν μέρει ἀπὸ τὴν Γερουσίαν διότι αὕτη, ἐνῶ δὲν ὑπόκειται εἰς διάλυσιν, ἀποφασίζει κατ' οὐσίαν περὶ τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς. Τέλος δέ, ὡς διέξοδος ὑπάρχει πάντοτε αὐτοδιάλυσις τὴν ὁποῖαν ἠμπορεῖ ἡ κυβέρνησις νὰ ἐπιτύχῃ διὰ τῆς ἀκολουθούσης αὐτὴν πλειοψηφίας τῆς Βουλῆς.

Μολοταῦτα ὅμως, ὅπως ἐτονίσθη κατὰ κόρον κατὰ τὰς συζητήσεις τῆς Δ' συντακτικῆς συνελεύσεως, ἡ ἐφαρμογὴ τῆς διατάξεως τοῦ ἀρθροῦ

30 § 3, ἡ ὁποία σημειώτερον ὡς ἔχει παρ' ἡμῖν εἶνε πρωτότυπος μὴ συμπιπτοῦσα οὐδὲ πρὸς τὴν σχετικὴν τοῦ ἰσλανδικοῦ συντάγματος (ἄρθρον 38), ἡμπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ σοβαρὰς πολιτικὰς δυσχερείας, ἰδίως ἐὰν συμβῆ νὰ ὑπάρχῃ πραγματικὴ καὶ ζωηρὰ κοιμιστικὴ ἀντίθεσις ἀποκλείουσα τὴν συνεννόησιν μεταξὺ πλειοψηφίας τῆς Βουλῆς καὶ πλειοψηφίας τῆς Γερουσίας, ἡ δὲ πλειοψηφία τῆς Βουλῆς προέρχεται ἐξ ἐκλογῶν προσφατωτέρων, ἐνῶ μέγα μέρος τῆς Γερουσίας ἔχει ἐκλεγῆ πρὸ μακροτέρου χρόνου.

Τὸ ἐνδεχόμενον ὅμως ἀναλόγων πολιτικῶν δυσχερειῶν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ καὶ ἐπιβλέφθη κατὰ τὴν υἱοθέτησιν τοῦ θεσμοῦ τοῦ ἄρθρου 30 § 3 τοῦ συντάγματος, ὁ δὲ συντακτικὸς νομοθέτης ἐπροτίμησε νὰ ἐνισχύσῃ μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου τὴν Γερουσίαν διὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ τὰ ἐκ τῆς ἀνασχετικῆς τῆς ἀρροδιότητος πλεονεκτήματα, ἐπειδὴ σταθμίσας εὐρεν αὐτὰ σπουδαιότερα τῶν μειονεκτημάτων τοῦ θεσμοῦ.

Ὅπωςδὴποτε ὅμως, ἀνταποκρίνεται ἀναμφιβόλως εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ συντάγματος ἡ ἐκδοχὴ ὅτι πρὸ τῆς συγκροτήσεως κοινῆς συνεδρίας πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ συγκρότησις τῆς μικτῆς ἐπιτροπῆς πρὸς εὐχερεστέραν συνεννόησιν τῶν δύο σωμάτων (ἄρθρον 35, § 1 τοῦ συντάγματος), οὕτως ὥστε νὰ ἐπιδιωχθῇ συμβιβασμὸς τῶν ἀντιθέτων ἀντιλήψεων τῶν Βουλῶν, ἢ ἐν ἀποτυχίᾳ νὰ προπαρασκευασθῇ ἡ ἀπόφασις, ἡ ὁποία θὰ ληφθῇ κατὰ τὴν κοινὴν συνεδρίαν. *Ὁ συμβιβασμὸς τῶν ἰδεῶν εἶνε ἐν ἀπὸ τὰ βασικὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτικοῦ περιοχομένου τῆς συγκροτουμένης δημοκρατίας, ἀποτελεῖ δὲ ἀκριβῶς πλεονέκτημα τοῦ πολιτεύματος.* Ὅπως δὲ φαίνεται ἀπὸ τὰς συζητήσεις τῆς Δ' συντακτικῆς συνελεύσεως, καὶ αἱ κοιναὶ συνεδρίαὶ καθιερώθησαν μετὰ τὴν πεποιθήσιν διὰ τὴν ἀπόφασιν εἰς αὐτὰς θὰ λαμβάνεται κατόπιν συμβιβασμοῦ τῶν ἀντιλήψεων καὶ ἄνευ προκαταλήψεων.

Ἡ συγκρότησις τῆς μικτῆς ἐπιτροπῆς ἐπιπροσδοκῶσα τὴν ἐκαλήθευσιν τῆς βίσεως αὐτῆς τοῦ πολιτεύματος, ἡμπορεῖ νὰ προκληθῇ ὑπὸ τοῦ ἐτέρου τῶν σωμάτων, εἴτε πρὸ τῆς περὶ κοινῆς συνεδρίας ἀποφάσεως τῆς Γερουσίας, εἴτε καὶ μετ' αὐτήν.

Ἐὰν ἡρωτώμενη θὰ συνίστων ἐνθέρμως τὴν ἐφαρμογὴν τῆς περὶ μικτῆς ἐπιτροπῆς διατάξεως, ὡς δυναμένης διὰ τῆς ἀλαμβλύνσεως τῆς ἀντιθέσεως νὰ καυστήσῃ περικτὴν τὴν συγκρότησιν τῆς κοινῆς συνεδρίας καὶ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀποφυγὴν τῆς ἐξ αὐτῆς διαπραχῆς τῶν βιαιῶν σχέσεων τῶν δύο Βουλῶν.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Σ. ΒΕΖΑΝΗ
ΥΦΗΓΗΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΟΤΗΤΟΣ Η ΜΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ
ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΩΝ ΣΩΜΑΤΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΑΡΘΡΟΝ 30 ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

1. Σκοπός τοῦ παρόντος εἶναι νὰ διαφωτίσῃ τὸ ζήτημα ἀπὸ ἀπόψεως *ἀσπιτηῶς νομικῆς* ἀφιεμένης κατὰ μέρος οἰασθήποτε σκέψεως *πολιτικῆς σκοπιμότητος*.

Ἐπὲρ τῆς ἀπόψεως τῆς ὑποχρεωτικότητος φέρουν οἱ ὁπαδοὶ αὐτῆς ἐπιχειρήματα στηριζόμενοι εἰς τὴν τε τὴν γραμματικὴν καὶ λογικὴν ἐρμηνείαν.

Ἄλλ' ἀμφότερα δὲν εὐσταθοῦν

Καὶ πρῶτον ἂν περιορισθῶμεν εἰς τὸ γράμμα τοῦ Συντάγματος εἶναι περισσότερον ἢ ἀμφισβητήσιμοι ἡ ὑποχρεωτικότης τῆς κοινῆς συνεδρίας.

Τὸ ἀρθρον 30 τοῦ Συντάγματος λέγει: «*Ἐὰν ἡ Γερουσία ἀπορρίψῃ ἢ τροποποιήσῃ τὴν πρότασιν (νόμου) ἐπαναφέρεται αὕτη εἰς τὴν Βουλὴν. Ἐὰν ἡ Βουλὴ ἐμείνῃ εἰς τὴν προηγουμένην αὐτῆς ἀπόφασιν, ἢ ἐπιψηφίσις ἀναβάλλεται ἐπὶ δίμηνον ὅποτε ἡ πρότασις καθίσταται νόμος ἂν συγκεντρώσῃ τὴν ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν. Δύναται ὁμως νὰ ληφθῇ καὶ πρὸ τῆς παρελθούσης διμήνου ὀριστικὴ ἀπόφασις ἐν κοινῇ συνεδρίᾳ τῶν νομοθετικῶν σωμάτων, ἐφ' ὅσον ἤθελε προκαλέσῃ αὐτῶν ἡ Γερουσία δι' ἀποφάσεως λαμβανόμενης δι' ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτῆς τὰ δύο σώματα συνέρχονται τὸ ταχύτερον εἰς αἰθουσαν τῆς Βουλῆς».*

Τὸ ῥῆμα «*δύναται*» ὑποδηλοῖ τὸ μὴ ὑποχρεωτικὸν τῆς λήψεως τῆς ἀποφάσεως. Ἄλλὰ καὶ περαιτέρω τὸ ῥῆμα «*προκαλεῖν*» ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ *δίδοει ἀφορμὴν εἰς τι, ὅχι τοῦ αἰτίαν εἶναι τινος*. Ἡ ἀφορμὴ δὲ ὡς γνωστὸν δὲν σημαίνει καταναγκαστικὸν σύνδεσμον μεταξὺ αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ, δὲν σημαίνει ἐμείνο τὸ ὅποῖον ἀναγκαστικῶς συνεπάγεται τὸ ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ σημαίνει τὴν ὑπαρξίν γεγονότος «*ὅπερ δύναται ὑπὸ ὀρισμένας προϋποθέσεις νὰ ἐπιφέρῃ τὸ ἀποτέλεσμα*».

Μὲ ἄλλας λέξεις, ἢ ἔννοια τοῦ «ἐφ' ὅσον ἤθελε προκαλέσῃ αὐτὴν ἡ Γερουσία» δὲν εἶναι ὅτι εἶναι ὑποχρεωτικὴ ἢ συνεδρία ἐφ' ὅσον ἀποφασίση αὐτὴν ἢ Γερουσία, ἀλλ' ὅτι εἶναι ὑποχρεωτικὴ ἐφ' ὅσον ἀποφασίση αὐτὴν ἢ Γερουσία καὶ ἐφ' ὅσον συντρέχουν καὶ ἄλλοι ὄροι διὰ τὴν μεταβληθῆ ἢ πρόκλησις εἰς αἴτιον. Οἱ ἄλλοι ὄροι δὲ οἱ ὅποιοι πρέπει τὴν συνεδρίαν διὰ τὴν μεταβληθῆ ἢ ἀφορμὴ εἰς αἴτιον εἶναι **προφανῆς ἢ θέλησις τῆς Βουλῆς**.

Τοῦτο τεκμαίρεται ἐκ τοῦ ὅτι τὰ δύο Σώματα συνέρχονται εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Βουλῆς καὶ ὅτι τὴν κοινὴν συνεδρίαν συγκαλεῖ καὶ προεδρεύει αὐτῆς ὁ πρόεδρος τῆς Βουλῆς (Ἄρθρον 65 τοῦ Συντάγματος).

Ἐν πάσῃ περιπτώσει οἱ ὑποστηρίζοντες ἐκ τοῦ γραμματοῦ τοῦ Συντάγματος τὴν ὑποχρεωτικότητα τῆς κοινῆς συνεδρίας συγχίζουσιν τὴν φράσιν «ἐφ' ὅσον ἤθελε προκαλέσῃ αὐτὴν ἢ Γερουσία» μὲ τὴν φράσιν «ἐφ' ὅσον ἤθελε ἀποφασίση αὐτὴν ἢ Γερουσία».

Δι' ὅλους ἐκείνους δι' οὓς τὸ γράμμα τοῦ Συντάγματος ἔχει ἀξίαν αὐθύπαρκτον ἀνεξάρτητον τῆς προθέσεως τοῦ νομοθέτου ἢ μὴ ὑποχρεωτικότητος τῆς κοινῆς συνεδρίας εἶναι πλέον ἢ ἀναμφισβήτητος. Ἐξεταστέον ὁμως νῦν ἂν ἡ λογικὴ ἐρμηνεῖα ὀδηγῆ τυχὸν εἰς ἀντίθετον τοῦ τῆς γραμματικῆς συμπεράσματος.

Ἡ λογικὴ ἐρμηνεῖα εἶναι ἢ στηριζομένη εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ νομοθέτου. Πνεῦμα τοῦ νομοθέτου ἐν προκειμένῳ εἶναι ἢ διάθεσις τῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως καὶ τῆς Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, αἵτινες κατήρτισαν τὸ σημερινὸν Σύνταγμα. Προκειμένου δὲ περὶ ζητήματος τόσο σοβαροῦ τὸ πνεῦμα τοῦ νομοθέτου θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε κρυσταλλωθῆ εἰς ἐπίσημον ἐρμηνευτικὴν δήλωσιν τῆς Συνελεύσεως διὰ τὴν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν ἀνατρέψῃ τὸ γράμμα τοῦ νόμου. Ἐν προκειμένῳ ὄχι μόνον ἐρμηνευτικὴ δὲ δήλωσις δὲν ὑπάρχει, ὄχι μόνον δὲν ἐξάγεται σαφῶς τὸ πνεῦμα τῆς συντακτικῆς συνελεύσεως καὶ τῆς ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς ἀλλὰ αἱ γνώμαι τῶν ἀρχηγῶν τῶν κομμάτων καὶ τῶν διαφόρων βουλευτῶν ὡς ἐπιναλοῦνται οἱ τασσόμενοι ὑπὲρ τῆς ὑποχρεωτικότητος τῶν κοινῶν συνεδριάσεων εἶναι ἢ ἀδιάφοροι ἢ ἀντίθετοι πρὸς τὸ ὑπὸ συζητήσιν θέμα.

Μία ἀναδρομὴ εἰς τὰς συζητήσεις τῶν ἐπιτροπῶν καὶ συνελεύσεων ἀρκεῖ νὰ μᾶς πείσῃ περὶ τούτου.

Ἡ ἐπὶ τῆς συντάξεως τοῦ Συντάγματος Ἐπιτροπὴ τῆς Δ' Συντακτικῆς Συνελεύσεως ἀπορρίπτει τὰς κοινὰς συνεδριάσεις τῶν Νομοθετικῶν Σωμάτων γενικῶς.

Εἰς τὴν συνεδρίαν τῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως τῆς 3)2)1925 ὁ κ. Παπανδρέου εἰσηγητὴς τῆς Ἐπιτροπῆς ἐκθέτει διατὶ ἢ Ἐπιτροπὴ ἀπέρριψε τὰς κοινὰς συνεδριάσεις ἐπὶ τῷ λόγῳ **ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἠθέλησε**

ἡ Ἐπιτροπὴ νὰ καταστήσῃ τὴν Γερουσίαν ἴδιον καὶ ἐν περιορισμένῳ μέτρῳ ἰσότιμον πρὸς τὴν Βουλὴν.

Ἐπίσης εἰς τὴν συνεδριάσιν τῆς 6)2)1925 ὁ κ. Παπαναστασίου ἀπορρίπτει τὴν ὑπαρξίν κοινῶν συνεδριάσεων ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου.

Μόνον ὁ κ. Μιχαλακόπουλος τάσσεται ὑπὲρ τῶν κοινῶν συνεδριάσεων εἰς τὴν συνεδριάσιν τῆς 9)2)1935 καὶ εἰς τὴν συνεδριάσιν τῆς 13)2)1925 ὁμίλων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος προβλέπει τὴν περίπτωσιν τῆς κατισχύσεως τῆς γνώμης τῆς Γερουσίας ἐν τῇ κοινῇ συνεδριάσει καὶ ἀποδέχεται αὐτήν.

Ἐπίσης ὁ κ. Καφαντάρης ὑπεραμύνεται τῶν κοινῶν συνεδριάσεων κυρίως διὰ νὰ τονώσῃ τὸν θεσμόν τῆς Γερουσίας, ὑποβάλλει δὲ πρότασιν καθ' ἣν «ἐν περιπτώσει διαφωνίας Γερουσίας καὶ Βουλῆς καλεῖται κοινὴ συνεδρίασις πρὸς λύσιν τῆς διαφορᾶς».

Ἡ Συντακτικὴ Συνέλευσις ἀποδέχεται μὲ τὴν ὑπαρξίν κοινῶν συνεδριάσεων μεταμορφώνει ὅμως τελείως τὸ νόημα καὶ τὴν σημασίαν αὐτῶν διότι δέχεται τὴν ἀπόλυτον ἐπικρατίαν τῆς γνώμης τῆς Βουλῆς ἐναντι τῆς γνώμης τῆς Γερουσίας, καθιερώνει ὅμως τὰς κοινὰς συνεδριάσεις προκειμένου νὰ συντηρηθοῦν αἱ καθωρισμέναι προθεσμίαι. Καθορίζει μάλιστα ὅτι αἱ κοινὰι συνεδριάσεις δύνανται νὰ προκληθοῦν εἴτε ἀπὸ τῆς Βουλῆς εἴτε ἀπὸ τῆς Γερουσίας.

Τὸ ἄρθρον τοῦτο ἀπασχολεῖ τὴν διὰ τοῦ ψηφίσματος τῆς 30)6)1925 ἐκλεγείσαν 30μελῆ ἐπὶ τοῦ Συντάγματος Ἐπιτροπὴν.

Ἡ μόνη μεταβολὴ ἦν ἐπιφέρει εἰς τὸ σχέδιον τοῦτο ἡ Ἐπιτροπὴ τῇ εἰσηγήσει τοῦ κ. Παπαναστασίου εἶναι ὅτι ἡ πρόκλησις τῶν κοινῶν συνεδριάσεων ἐπαφίεται εἰς μόνην τὴν Γερουσίαν ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἄλλως «θὰ ὑπῆρχε ὁ κίνδυνος νὰ ἐκμηδενισθῇ τελείως ἡ ἀντίθεσις τῆς Γερουσίας ἐπὶ ὀρισμένων μέτρων λόγῳ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν τῆς Βουλῆς». Ἡ ratio δηλ. τοῦ περιορισμοῦ τοῦ δικαιώματος τῆς προκλήσεως τῶν κοινῶν συνεδριάσεων εἰς τὴν Γερουσίαν ἔγκειται εἰς τὸν κίνδυνον μὴ τοχθὸν ἢ Βουλὴ κόμῃ κατάχρησιν τῶν κοινῶν συνεδριάσεων.

Εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Συντάγματος Κοινοβουλευτικῇ Ἐπιτροπῇ τῆς Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τοῦ 1926 ὁ κ. Μεγλόπουλος προτείνει νὰ δοθῇ τὸ δικαίωμα τῆς προκλήσεως τῶν κοινῶν συνεδριάσεων καὶ εἰς τὴν Βουλὴν, ἀλλ' ἡ Ἐπιτροπὴ ἀπορρίπτει τὴν πρότασιν μὲ τὴν δικαιολογίαν ὅτι τὸ «δικαίωμα τοῦτο ἀνήκει μόνον εἰς τὴν Γερουσίαν ὡς ἀντιεπάθμιμα τῆς προηγουμένης διατάξεως καθ' ἣν καὶ μετὰ τὴν ἔκρησιν τῆς Γερουσίας ἡ ψῆφος τῆς Βουλῆς ἐπικρατεῖ διὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ νόμου».

Τὸ σημαντικότερον ὅμως εἶναι ὅτι, κατὰ τὴν τελικὴν σύζητησιν τῆς

29 Μαρτίου 1927 ἐνόπιον τῆς Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς ἣτις διετύπωσε ὀριστικῶς καὶ ἐψήφισε τὸ ἄρθρον 30 ὅπως ἰσχύει σήμερον, ὁ κ. Παπαναστασίου ὁμιλῶν ἐπὶ τοῦ ἄρθρου τούτου λέγει τὰ ἑξῆς ἀξιοσημείωτα :

«Λέν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι ὁ σκοπὸς διὰ τὸν ὁποῖον συνιστᾶται ἡ Γερουσία δὲν εἶναι νὰ ματαιώνεται ἡ θέλησις τῆς δι' ἀμέσου ἐκλογῆς ἐκλεγομένης Ἐθνικῆς Ἀντιπροσωπείας ἀλλ' ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν σοβαροὶ ἀντιρρήσεις νὰ ἀναβάλλεται ἡ συζήτησις, δηλ. ἡ Γερουσία δὲν ἔχει δύναμιν ἴσῃν πρὸς τὴν τῆς Βουλῆς, ἀλλ' ἔχει δύναμιν μόνον ἀνασταλτικὴν διότι τοῦτο ἐθεωρήθη ἐπαρκὲς πρὸς διόρθωσιν ἐλαττωμάτων τινῶν τοῦ Κοινοβουλευτισμοῦ».

Καὶ ἡ Ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ ἐψήφισε τὸ ἄρθρον ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τῆς τὰ λεχθέντα. Ἐξ ὅλων αὐτῶν ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς Γερουσίας νὰ προκαλῆ τὰς κοινὰς συνεδριάσεις ἐθεσπίσθη διὰ νὰ ἀποκλεισθῇ τὸ ἐνδεχόμενον νὰ προκαλῆ ἡ Βουλὴ τὰς κοινὰς συνεδριάσεις καὶ νὰ συντέμνη οὕτως τὰς προθεσμίας ἐν περιπτώσει διαφωνίας τῆς μετὰ τὴν Βουλὴν.

Αὐτὸς καὶ μόνον αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος δι' ὃν τὸ δικαίωμα τῆς προκλήσεως κοινῆς συνεδρίας ἀφῆθη εἰς τὴν Γερουσίαν.

Ἐκ τῆς ὅλης διατυπώσεως τοῦ σχετικοῦ ἄρθρου προκύπτει ἀναμφισβητήτως ὅτι διὰ τὸν συνταγματικὸν νομοθέτην οὐδὲ κἂν ἐτέθη ζήτημα διαφωνίας τῆς Βουλῆς μετὰ τὴν Γερουσίαν διὰ τὴν κοινὴν συνεδρίαν δεδομένου ὅτι ἡ κοινὴ συνεδρία οὐδένα ἄλλον σκοπὸν ἔχει ἢ νὰ καταστήσῃ νόμον τοῦ κράτους ἐνωρίτερον τοῦ διμήνου τὴν πρότασιν ἐκείνην ἣτις ἐψηφίσθη ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ ἀπερρίφθη ὑπὸ τῆς Γερουσίας.

Διὰ τὸν συνταγματικὸν νομοθέτην μετ' ἄλλους λόγους, εἶναι δεδομένη καὶ προϋποτίθεται ἡ συγκατάνευσις τῆς Βουλῆς διὰ τὴν κοινὴν συνεδρίαν.

Μόνον ἐν ζήτημα προκύπτει ἀκόμη :

Διὰ ποῖον λόγον ἡ Γερουσία θὰ προκαλέσῃ κοινὴν συνεδρίαν τῶν δύο Σωμάτων ἀφοῦ γνωρίζει ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἔκβασιν τῆς ψηφοφορίας :

Ὁ λόγος εἶναι διττός : ἢ διὰ νὰ πείσῃ τὴν Βουλὴν περὶ τοῦ ὀρθοῦ τῆς ἀπορρίψεως, ἢ (ὄπερ πιθανώτερον) διὰ νὰ πεισθῇ παρ' αὐτῆς. Ἀκριβῶς δὲ διότι ἡ κοινὴ συνεδρία συνεπάγεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὴν ἀποδοχὴν τῆς προτάσεως τῆς Βουλῆς, ἔξαρτᾶ ὁ συνταγματικὸς νομοθέτης αὐτὴν ἀπὸ ἀπόφασιν τῆς Γερουσίας λαμβανομένην δι' ἐξαιρετικῆς πλειοψηφίας, «δι' ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτῆς».

Ἡ ἐξαιρετικὴ πλειοψηφία ἦν ἀπαιτεῖ ὁ συνταγματικὸς νομοθέτης οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ κώλυμα τῆς Γερουσίας νὰ ἐπανέλθῃ ἐπὶ ληφθείσης ἤδη ἀπορριπτικῆς ἀποφάσεως. *Ἡ λογικὴ λοιπὸν ἐρμηνεῖα κάθε ἄλλο ἀποδεικνύει παρὰ τὴν ὑποχρεωτικότητα τῆς κοινῆς συνεδριάσεως τῶν δύο νομοθετικῶν Σωμάτων.*

II. Ἀλλὰ νομίζω ὅτι ἔστω καὶ ἂν ἐδεχόμεθα ὅτι τὸ νόημα τοῦ ἄρθρου 30 εἶναι ὅτι ἡ κοινὴ συνεδρίασις εἶναι ὑποχρεωτικὴ (ὄπερ ἄτοπον) πάλιν θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐφαρμόσωμεν τὸ ἄρθρον αὐτὸ ἐξ ἄλλων γενικωτέρων λόγων. Πράγματι ἡ ἐρμηνεῖα γενικῶς εἶναι ἡ ἐκτέλεσις τοῦ νόμου καὶ ὅπου δὲν ὑπάρχει ἐκτέλεσις ἡ ἐρμηνεῖα εἶναι ἡ ὑποκατάστασις τοῦ ἐρευνητοῦ εἰς τὴν θέσιν κρατικοῦ ὄργανου δεχομένου νομικὰς ἐπιταγὰς.

Ἡ ἐρμηνεῖα δύναται νὰ ἦ *γραμματικὴ*, ὅταν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν τὸ γράμμα τοῦ νόμου, ἢ *λογικὴ*, ὅταν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν τὸ πνεῦμα αὐτοῦ.

Πάντως καὶ αἱ δύο ἐρμηνεῖαι ἀναχωροῦν καὶ βάσιν ἔχουν τὸν νόμον. Μόνον εἰς μίαν περίπτωσιν ὁ ἐρμηνευτὴς δικαιούται καὶ ὑποχρεοῦται ἐνίοτε νὰ ἐνεργήσῃ παρὰ τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ νόμου :

Ὅταν ὑπάρχει ἀντίφασις, ὅταν δηλ. συγχρόνως ὁ εἰς νόμος ἐπιτάσῃ τὸ Α καὶ ὁ ἄλλος τὸ οὐκ Α ἢ ὄπερ ταυτίζηται ὅταν ὁ ἴδιος νόμος περιέχῃ ἀντίφασιν. Ἐν τῷ προκειμένῳ ὑποστηρίζω ὅτι ἡ ὑποχρεωτικότης τῆς κοινῆς συνεδριάσεως εὐρίσκειται ἐν ἀντιφάσει πρὸς τρεῖς θεμελιώδεις ἀρχὰς τοῦ ἡμετέρου Συντάγματος.

A') Πρὸς τὴν γενικὴν ἀρχὴν τῆς λαοκρατίας ὡς ἐπικρατήσεως τῆς θελήσεως τῶν περισσοτέρων, ἥτις διέπει τὸν ὅλον συνταγματικὸν μας χάρτην καὶ ἦν ἰδιαίτερος ὁ Καθηγητὴς Σβώλος ἔχει ἐξάγει.

B') Πρὸς τὴν ἐν τῷ Συντάγματι διαφαινομένην ἀπόλυτον ὑπεροχὴν τοῦ α' νομοθετικοῦ Σώματος.

Εἰς τὸ ἄρθρον 31 τοῦ Συντάγματος θεσπίζεται ὅτι πρότασις νόμου ψηφισθεῖσα ὑπὸ τῆς Γερουσίας καὶ ἀπορριφθεῖσα ὑπὸ τῆς Βουλῆς δὲν δύναται νὰ γίνῃ νόμος τοῦ Κράτους.

Γ') Πρὸς τὴν ἐν τοῖς ἄρθροις 88 καὶ 89 καθιερουμένην ἀρχὴν τῆς πολιτικῆς εὐθύνης τῶν Ὑπουργῶν ἐνώπιον τῆς Βουλῆς.

Ποῦ ὁμως κεῖται ἡ ἀντίφασις ;

Ἐὰν πράγματι ἡ κοινὴ συνεδρίασις τῶν δύο Σωμάτων εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ τὴν Βουλὴν τότε εἶναι δυνατόν μίᾳ πρότασις τῆς Βουλῆς τροποποιημένη ῥιζικῶς ὑπὸ τῆς Γερουσίας νὰ ἀποτελέσῃ νέον νόμον ἐφ' ὅσον διαθέτῃ τὴν μειοψηφίαν ἐν τῇ Βουλῇ ὥστε ἐν τῇ κοινῇ Συνεδριάσει νὰ ἔχῃ τὴν πλειοψηφίαν.

Μὲ ἄλλας λέξεις, ἡ πλειοψηφία τῆς Γερουσίας μαζὺ μὲ τὴν μειοψη-

φίαν τῆς Βουλῆς θὰ ἠδύνατο ὄχι μόνον νὰ νομοθετῇ *ἀσυνήθως*, νὰ παρὰ κωλύῃ δηλ. οἰανδήποτε νομοθετικὴν ἀρχὴν τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλὰ νὰ νομοθετῇ καὶ *θετικῶς*. Θὰ ἠδύνατο ἡ μεικτὴ αὐτὴ πλειοψηφία νὰ πράττῃ τὰ πάντα, νὰ τοποθετῇ οὓς θέλει εἰς τὰς ἐμπιστευτικὰς θέσεις, νὰ διοικῇ στερουμένη τοῦ δικαιώματος μόνον νὰ αὐξάνῃ τὰ ἔξοδα τοῦ προϋπολογισμοῦ κατὰ τὸ ἄρθρον 29 τοῦ Συντάγματος.

Τοῦτο ὅμως θὰ ἔφερε εἰς τὸ *τετραπῶδες συμπέρασμα* νὰ κυβερνᾷ μὲν ἡ κυβέρνησις ἀλλὰ νὰ ἀσκήσῃ τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἡ μειοψηφία τῆς Βουλῆς μαζὺ μὲ τὴν πλειοψηφίαν τῆς Γερουσίας. Τοῦτο προφανῶς ἀντιβαίνει καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς λαοκρατίας καὶ τῆς ἀπολύτου ὑπεροχῆς τοῦ ἀνωμοθετικοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν.

Διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχῃ κοινοβουλευτικὴ εὐθύνη τῶν Ὑπουργῶν ὅταν ἡ ἐξουσία ἀνήκῃ εἰς τὴν μειοψηφίαν. Ὁ ἐρμηνευτὴς λοιπὸν εὐρισκόμενος πρὸ τοῦ διλήμματος νὰ δεχθῇ τὴν ὑποχρεωτικότητα τῆς κακῆς συνεδρίας ἢ νὰ ἀπαρνηθῇ ὡς τρεῖς βασικὸς ἀρχὰς τοῦ πολιτεύματος νομίζω ὅτι ἀδιστακτικῶς πρέπει νὰ προτιμήσῃ τὸ πρῶτον, ἔστω καὶ ἂν ἔχη τὴν πεποίθησιν ὅτι τὸ Σύνταγμα ἐν τῷ ἄρθρῳ 30 καθιεροῖ τὴν ὑποχρεωτικότητα τῆς κοινῆς συνεδριάσεως. Τὸ μόνον τὸ ὁποῖον δύναται νὰ προβληθῇ ὡς ἀντίρροπος εἰς τὴν γνώμην αὐτὴν εἶναι ὅτι, ἡ κοινὴ συνεδρίασις ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν τοῦ γενικοῦ κανόνα, καὶ ὡς τοιαύτη παρίσταται ἐν τῷ Συντάγματι.

Καὶ τοῦτο ὅμως ἀρνοῦμαι ἀπολύτως, διότι ἀντίφασιν πρὸς τὰς βασικὰς ἀρχὰς τοῦ Συντάγματος δὲν ἀποτελεῖ ἡ ὑποχρεωτικότης τῆς κοινῆς συνεδριάσεως καθ' ἑαυτὴν ἀλλ' ἡ *συνέπεια τῆς ὑποχρεωτικότητος*, δηλαδή *ἡ δυνατότης τοῦ νὰ κυβερνᾷ ἡ μειοψηφία τῆς Βουλῆς ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν πλειοψηφίαν τῆς Γερουσίας*.

Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν συνέπειαν τῆς ὑποχρεωτικότητος δὲν τὴν ἐψήφισε ἡ συντακτικὴ συνέλευσις ἀλλὰ καὶ ἂν τὴν ἐψήφισε θὰ ἀνῆρει ὅσα ἀλλαγῶν τὸ Σύνταγμα ῥητῶς ἐπιτάσσει.

Φρονῶ λοιπόν, ἐν συμπεράσματι, ὅτι, ἀνώτεροι λόγοι συνταγματικῆς τάξεως καὶ μία ἐρμηνεία τοῦ Συντάγματος αὐστηροτέρα ἐπιβάλλουν νὰ ταχθῶμεν κατὰ τῆς ὑποχρεωτικότητος, ἔστω καὶ ἂν ἐφρονοῦμεν ὅτι τὸ ἄρθρον 30 ἐπιβάλλει τὸ ὑποχρεωτικὸν αὐτῆς, πράγμα ἄλλωστε ὅπερ οὐδαμῶς συμβαίνει.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΒΕΖΑΝΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

'Επὶ τοῦ προκειμένου θέματος, κλήν τῶν ἀνωτέρω καταχωρουμένων

των τριῶν ἔργων, ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ διαφόρων ἐπιστημόνων καὶ τὰ ἐξῆς, τὰ ὁποῖα ὁ ἐνδιαφερόμενος δύναται νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του :

Νικ. Ἀβραάμ : Ἡ ἐρμηνευτικὴ μάχη περὶ τὸ ἄρθρον 30 τοῦ Συντάγματος (ἐν περιοδικῷ «Ἐργασία», Νο 201, Ἀθῆναι 1933). —
Κ. Α. Γεωργοπούλου : Ἡ κοινὴ συνδρομία τῶν Νομοθετικῶν Σωμάτων (ἐν «Ἐργασία», Νο 207, Ἀθῆναι 1933). — **Γεωργ. Καφανιάση :** Ἡ κοινὴ συνεδρίασις τῶν Νομοθετικῶν Σωμάτων (ἐν «Ἐργασία», τόμ. Ε', Νο 254, Ἀθῆναι 1934). — **Μ.χ. Περραιζόγλου :** Ἡ ἐπίλυσις τῆς διαφωνίας τῶν Νομοθετικῶν Σωμάτων (Ἀθῆναι 1934, σχῆμα 8ον, σελ. 32, δοχ. 20). —
Κ. Πολυχρονιάδου : Τὸ ζήτημα τῆς κοινῆς συνεδριάσεως τῶν Νομοθετικῶν Σωμάτων (ἐν «Ἐργασία», τόμ. Ε', Νο 224—225, Ἀθῆναι 1934). —
Ε. Φωτιάκη Βουλή καὶ Γερουσία (ἐν «Ἐργασία», Νο 194, Ἀθῆναι 1933).

ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ*

[Διάγραμμα: § 1. Εισαγωγή.— § 2. Το δικαίωμα του συνέρ-
χεσθαι και οι εν τῇ πράξει περιορισμοί αὐτοῦ. — § 3. Ἡ
συνταγματικότης τῶν κατὰ τοῦ τύπου ποινῶν.—§ 4. Ἡ κα-
τάρτισις τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων.— § 5. Ἡ ἄρμο-
διότης τῶν ὀρκωτῶν δικαστηρίων ἐπὶ τῶν διὰ τοῦ τύπου
ἀδικημάτων.]

§ 1. Εἰσαγωγή.

Οἱ ἀνθρώπινοι νόμοι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἐξαιρεθοῦν ἀπὸ τὸν γενι-
κὸν κανόνα καὶ νὰ καταστοῦν ἀπαραβίαστοι καὶ ἀπαρασάλευτοι εἰς τὴν
τήρησίν των. Ἡ ἔννοια τῆς *παραβάσεως* καὶ τῆς ἀπομακρύνσεως ἀπὸ
τὴν ἐπιταγὴν τοῦ νόμου εἶναι ἀναποσπάστως συνδεδεμένη μετὰ τὸ γενικὸν
ἐννοιολογικὸν περιεχόμενον τοῦ νόμου, τόσον ὥστε θὰ ἠδύνετο νὰ λεχθῆι
ὅτι δὲν εἶναι *νόμος* (ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην ἔννοιαν τοῦ οὐσιαστικοῦ νόμου)
ὁ κανὼν ἐξείνος τοῦ δικαίου, ὁ ὁποῖος, ὡς τοιοῦτος καθ' ἑαυτὸν, εἶναι,
κατὰ τρόπον φυσικόν, ἀπρόσφορος εἰς παραβάσιν. Προβαίνει βεβαίως οὗτος
εἰς τὴν θέσιν δικαίου, εἰς τὴν νομικὴν διατύπωσιν τῆς ἐπιβολῆς ἢ ἀπαγο-
ρεύσεως ὀρισμένης πράξεως, ἀλλὰ ἀκριβῶς προβαίνει δι' ἐπιταγῆς, δι' ἐπι-
ταγῆς ἧς οὗτος καθορίζει συγχρόνως τὰς συνεπείας τῆς παραβάσεως. Ἐὰν
δὲν λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὸ ἐνδεχόμενον αὐτὸ διαγραφῶν τὰς *κωλύσεις* του,
ἡ ἐπιταγὴ δὲν εἶναι πλήρης. Καὶ ὅταν ἡ ἐπιταγὴ τοῦ νόμου δὲν εἶναι πλή-
ρης, οὗτος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἰσχύσῃ ὡς *κανὼν ἐπιβάλων δίκαιον*.

Ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιταγῆς τοῦ νόμου, ἡ

* Ἀνεκοινοῦθη κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς «Ἐταιρείας Διοικητικῶν Μελετῶν»
τῆς 3ης Μαΐου 1934.

ἐκφρασις δηλονότι βουλήσεως ἀντικειμένης εἰς τὸ ἀληθές πνεῦμα αὐτοῦ, συνιστᾷ τὴν ἐν εὐθείᾳ ἐννοίᾳ *παράβ. σιν* τοῦ νόμου. Αὕτη δύναται νὰ διαπραχθῇ *ἐξ ὀποκειμένου* ἐκ μέρους παντὸς προσώπου πρὸς ὃ ἀπενθύνεται ἡ ἐπιταγὴ τοῦ νόμου, ἐκ μέρους τῆς ἀρχῆς, ἢν περιορίζει ἐν τῇ ἐνασκήσει τῆς διακριτικῆς τῆς ἰσχυρείας, ἐκ μέρους τῆς ἐπιστήμης τῆς προωρισμένης νὰ ἐρμηνεύῃ τοῦτον καὶ τέλος ἐκ μέρους τῶν δικαστηρίων τῶν προωρισμένων νὰ κρίνουν τὰς περὶ τὴν ἐκτέλεσίν του ἀμφισβητήσεις. Δύναται δὲ νὰ συνσταται *ἐξ ἀντικειμένου* εἰς παρερμηνείαν (ὅταν προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην ἢ τὰ δικαστήρια) καὶ εἰς παραβάσιν ἐν στενῇ ἐννοίᾳ (ὅταν προέρχεται ἀπὸ τοὺς πολίτας ἢ τὴν ἀρχὴν).

Κατωτέρω ἀναπτύσσονται τέσσαρες παραβάσεις τοῦ Συντάγματος ἡμῶν, τοῦ κατ' ἐξοχὴν, τυπικῶς, κανόνος δικαίου, διαπραττόμεναι ἀπὸ λειτουργίας τοῦ Κράτους. Παραβάσεις τοῦ Συντάγματος εἶναι ἀσφαλῶς πολλαί, ὡς μάλιστα φαινότατα ἐσχάτως ἀπέδειξεν ἡ νομολογία τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, διὰ τῆς ἀκυρώσεως πλήθους πράξεων τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν¹. Προκρίνομεν ὅμως τὴν διατύπωσιν τῶν κατωτέρω τεσσάρων παραγράφων, ἵδὲ μὲν διότι ἀνάγονται εἰς παραβάσεις ἀπὸ χρόνου παρ' ἡμῖν διαπραττομένας, τὸ δὲ διότι ἀφοροῦν θέματα σπουδαιότατα ὧν ἡ μελέτη ἤξιζεν ἰδιαιτέρας ἐνασχολήσεως.

§ 2. Τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι καὶ οἱ ἐν τῇ πράξει περιορισμοὶ αὐτοῦ.

Συμφώνως πρὸς τὸ ἀρθρον 13 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927 καὶ ἀρθρον 10 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1911 καὶ τοῦ 1864, «οἱ Ἕλληνες» ἔχουν τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι ἡσυχῶς καὶ ἀόπλως μόνον εἰς τὰς δημοσίας συναθροίσεις δύνανται νὰ παρίσταται ἡ Ἀστυνομία. Αἱ ἐν ὑπαίθρῳ συναθροίσεις δύνανται νὰ ἀπαγορευθοῦν, ἀν ὡς ἐκ τούτων ἐπίκηται κίνδυνος εἰς τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν καθ' ἂν τρόπον θέλει ἐρίσει ὁ νόμος»². Τὸ πνεῦμα τῶν διατάξεων αὐτῶν τοῦ Συντάγματος εἶναι ἡ διάκρισις τῶν συναθροίσεων εἰς *δημοσίας* καὶ *ιδιωτικὰς* κατὰ πρῶτον, αἵτινες διακρίνονται τῶν προηγουμένων κατὰ τὸ ὅτι ἡ εἰς αὐτὰς προσέλευσις καὶ παραμονὴ δὲν εἶναι ἐλευθέρη, ἐπιτρεπομένη μόνον εἰς ὁρισμένα εἰδικῶς καὶ ὀνομαστικῶς ἐκ

¹ Πρβλ. συγκεκριμένως εἰς *Στάμου Παπαφράγκου*: Πορίσματα ἐκ τῆς νομολογίας τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, § § 2—48 (Ἀθήναι 1935).

² Οὐχὶ καὶ οἱ ἄλλοδαποί, διότι πρόκειται περὶ δικαίωμα δημοσίου δικαίου. Πρβλ. *Δ. Κυριακοῦ*: Ἐρμηνεῖα Ἑλλ. Συντάγματος, τόμ. Α', σ. 91—Ν. Ν. Σαροπέλοιο: Συνταγματικὸν Δίκαιον, τόμ. 1', σ. 108, σημ. 3 (Ἀθήναι 1918).

³ Εἰς τὰ προηγούμενα τῶν μνημονευθέντων Ἑλληνικὰ Συντάγματα δὲν ὑπῆρχε διάταξις σχετικῆ.

τῶν προτέρων πρόσωπα⁴. Εἶναι αὐτονόητον ὅτι, δὲν δύνανται ἕτερα πρόσωπα, ἐπὶ τῇ ἐκπληρώσει ὅρου τινος (π. χ. πληρωμῆς εἰσιτηρίου) νὰ μετάρχουν τῆς συγκεντρώσεως ταύτης, χωρὶς αὕτη νὰ ἀπωλέσῃ τὸν χαρακτῆρα τῆς *ιδιωτικῆς* καὶ νὰ γίνῃ *δημοσία*.

Προφανῶς, λόγος ἀπαγορεύσεως τῶν *ιδιωτικῶν συναθροίσεων* οὐδὲ πόρρωθεν γεννάται, ἐφ' ὅσον τὸ Σύνταγμα ἀπιγορεύει καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν παράστασιν τῆς ἀστυνομίας κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῶν.

Ἄφ' ἑτέρου αἱ *δημόσιαι συναθροίσεις*, εἰς τὰς ὁποίας ἐπιτρέπεται ὑπὸ τοῦ Συντάγματος ἡ παράστασις τῆς ἀστυνομίας, διακρίνονται, ἀναλόγως τῆς μορφῆς τοῦ τόπου τῆς τελέσεως αὐτῶν, εἰς συγκεντρώσεις *δημοσίας ἐν ὑπαίθρῳ*, αἵτινες «δύνανται νὰ ἀπαγορευθοῦν, ἂν ὡς ἐκ τούτων ἐπικηται κίνδυνος εἰς τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν» καὶ εἰς συγκεντρώσεις *δημοσίας ἐν κλειστῷ χώρῳ*, εἰς ἃς οὐδεμία ἀπαγορεύσις ἐπιτρέπεται.

Ἐν προκειμένῳ προκύπτουν παρ' ἡμῖν τὰ ἑξῆς ζητήματα, ἀναφαινόμενα περὶ τε τὴν ἐρμηνείαν καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν διατάξεων τοῦ ἀρθρ. 13 τοῦ Συντάγματος ἡμῶν :

I. Ἡ ἀξίωσις τῆς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς νὰ παρέχῃ κατόπιν αἰτήσεως τῶν ἐνδιαφερομένων τὴν *ἀδειαν* τῆς συγκεντρώσεως. Αὕτη, ἐφ' ὅσον σκοπεῖ ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον νὰ *εἰδοποιῆται* ἡ ἀστυνομία, διὰ νὰ λαμβάνῃ τὰ προσήκοντα μέτρα τάξεως κατὰ τὴν συγκέντρωσιν καὶ ἐφ' ὅσον ὡς μόνην κύρωσιν τῆς παραβάσεώς της ἔχει τὴν ἀναβολὴν τῆς συγκεντρώσεως ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, δὲν ἀντίκειται εἰς τὸ πνεῦμα τῶν ἀνωτέρω διατάξεων τοῦ Συντάγματος, διότι οὕτω *δὲν* παρακαλύεται ἡ πραγματοποίησις τῆς συγκεντρώσεως, ἥτις δύνανται ἐξ ἴσου νὰ συνέλθῃ μετὰ τινὰς ἡμέρας.

Ἐάν ὅμως ἡ ἀξίωσις τῆς ἀστυνομίας ἔχει τὴν χροίαν ὅτι αὕτη *δικαιοῦται νὰ δίδῃ ἀδειαν* διὰ τὴν συγκρότησιν τῆς συναθροίσεως, τότε τοῦτο εἶναι ἀπολύτως ἀντισυνταγματικόν. Τὸ δικαίωμα τῆς συγκεντρώσεως ἢ συναθροίσεως ἀσφαλίζεται ὑπὸ τοῦ Συντάγματος καὶ ἐπομένως ἡ ἐνάσκησις αὐτοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὸν ἔλεγχον ἢ τὴν διακριτικὴν ἐξουσίαν ὀργάνου τινος τῆς Πολιτείας, ὅπερ θὰ ἠδύνατο οὕτω νὰ παρακωλύῃ τὴν ἐνάσκησιν τοῦ ἀτομικοῦ αὐτοῦ δικαιώματος. Προφανῶς, ἐπὶ τῶν *ἐν ὑπαίθρῳ δημοσίων συγκεντρώσεων*, ἐφ' ὅσον τὸ Σύνταγμα προβλέπει τὴν δυνατότητα τῆς ἀπαγορεύσεως αὐτῶν, καὶ μόνον ἐπ' αὐτῶν, τὸ πρᾶγμα ἔχει ἄλλως, δυναμένων τούτων ν' ἀπαγορευθοῦν⁵.

⁴ Περὶ τῆς *ἐννοίας* ταύτης πρβλ. Ν. Ν. Σαρικόπου; αὐτόθι, I', σ. 111 ἐκ.

⁵ Πρβλ. ἐπίσημον γνωμοδότησιν τοῦ παρ' Ἀρείῳ Πάγῳ Ἀντεισαγγελέως κ. Λοῦκα Γεδοπούλου (ἐν Ἐφημερίδι Ἑλλήνων Νομικῶν, τόμ. Α', σελ. 638—639), φρονούντος ὅτι ἡ ἀξίωσις περὶ *εἰδοποιήσεως*, τῆς ἀστυνομίας, ἐφ' ὅσον τῶν *δημοσίων* συναθροίσεων, δὲν εἶναι ἀντισυνταγματικὴ.

II. Διὰ τὴν ἀπαγόρευσιν ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ἐνίοτε ὁρισμένων συναθροίσεων, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς διαταξέως τῆς τάξεως, δὲ ὅν νὰ παρατηρηθοῦν τὰ ἑξῆς :

1. Ἐν περιπτώσει ἀπαγορεύσεως δημοσίας συναθροίσεως ἥτις ἔμελλε νὰ πραγματοποιηθῆ ἔν κλειστῷ χώρῳ, δὲν γεννᾶται ἀμφιβολία παραβιάσεως τοῦ Συντάγματος : Τὸ ἄρθρον 13, ὃν σαφέστατον, ἐπιτρέπει ρητῶς μόνον τῶν ἐν ὑπαίθρῳ συναθροίσεων τὴν ἀπαγόρευσιν. Οἰαδήποτε ἄλλη ἀπαγόρευσις δὲν εἶναι δυνατόν εἰμὴ νὰ παραβιάξῃ προφανῶς τὸ Σύνταγμα. Τὸ ζήτημα εἶναι τόσον καταφανές ὥστε ὁ σχολιασμός ἢ ἡ προσθήκη πολυαριθμῶν βιβλιογραφίας εἶναι τελείως περιττά⁶.

2. Ἐν περιπτώσει ἀπαγορεύσεως δημοσίας συναθροίσεως, ἥτις ἔμελλε νὰ πραγματοποιηθῆ ἐν ὑπαίθρῳ ὑπὸ τὴν αἰτιολογίαν ὅτι ἐν αὐτῇ ἔμελλον νὰ ἀναπτυχθοῦν, ἐπὶ παραδείγματι, σκοποὶ ἀντικείμενοι εἰς τὸ κρατοῦν καθ' ἑστώως, φρονοῦμεν ὅτι αὕτη ἐπίσης θὰ ἀντέκειτο εἰς τὸ γράμμα καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τῆς διατάξεως τοῦ ἀρθρου 13 τοῦ Συντάγματος.

Ἡ διάταξις αὕτη ὁρίζει ὅτι «καὶ ἐν ὑπαίθρῳ συναθροίσεις δύνανται νὰ ἀπαγορευθοῦν, ἀν ὡς ἐκ τούτων ἐπικηται κίνδυνος εἰς τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν». Σχετικῶς τούτοις ὑπεστηρίχθη παρ' ἡμῶν ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ Ν. Ν. Σαριπόλου ἡ γνώμη ὅτι, ἐν προκειμένῳ, «ἡσυχως δὲν σημαίνει μὴ θορυβώδης, ἀλλὰ συναθροί εἰς γενόμενα πρὸς μὴ ἐπαναστατικούς σκοπούς, ἢ ἐν γένει πρὸς σκοποὺς μὴ ἐγκληματικούς». Ἐπομένως, συμπεραίνει, συνάθροισις θορυβώδης δύναται νὰ ἦ ἡσυχος καὶ ἀντιστρόφως, μὴ θορυβώδης δυνατόν νὰ μὴν εἶναι ἡσυχος κατὰ τὸ Σύνταγμα⁷.

Τὴν γνώμην ταύτην, ἀποδεχόμενοι τυχόν, θὰ περιερίπταμεν εἰς τὸ ἄτοπον νὰ δεχώμεθα ὡς συνταγματικὴν τὴν ἀπαγόρευσιν ἡσυχῶν καθ' ὅλα συγκεντρώσεων, ὑπὸ τὴν αἰτιολογίαν ὅτι ἔμελλε ἐν αὐταῖς νὰ ἀναπτυχθοῦν ἐπαναστατικαὶ ιδέαι καὶ φρονήματα. Τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀνταποκρίνηται εἰς τὴν πραγματικὴν ἐννοίαν τοῦ Συντάγματος. Αὐτὸ καθ' ἑαυτοῦ τὸν κανόνα τῆς ἀπολύτου προσιστίας τῶν συναθροίσεων. Ὅπως κατ' ἐξάφαισιν καὶ ρητῶς ἀναγράφει ὅτι ἐπιτρέπεται ἡ ἀπαγόρευσις τῶν ἐν ὑπαίθρῳ συγκεντρώσεων, διὰ τὸν ἀποκλειστικὸν λόγον ὅτι ἡ

⁶ Πρβλ. συμφώνους κατὰ πάντα πρὸς τὰ ἐκτεθέντα Α. Ἰδρωμένον : Τὸ Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, Νο 60 (Ἀθῆναι 1908).--Α. Κυριακοῦ : Ἐρμηνεία τοῦ Ἑλληνικοῦ Συντάγματος, τόμ. Α', σ. 86 (Ἀθῆναι 1904).--Ν. Ν. Σαριπόλου : Συνταγματικὸν Δίκαιον, τόμ. Γ', σ. 114 ἐπ. (Ἀθῆναι 1918).

⁷ Πρβλ. Ν. Ν. Σαριπόλου : Συνταγματικὸν Δίκαιον, τόμ. Γ', σελ. 114, σημ. 1. Τὴν γνώμην ταύτην ἀπεδέχθη καὶ ὁ Καθηγητὴς καὶ Διδάσκαλός μου Α. Ι. Σβώλος (ἀπὸ τῆς πανεπιστημιακῆς ἑδρας).

ἐκ τῶν ὑστερῶν διάλυσις αὐτῶν, ἐν περιπτώσει παρεκτροπῆς των, εἶναι δυσχερεστάτη, ἂν μὴ σχεδὸν ἀδύνατος, *λόγω τῆς εἰδικῆς ἀκριβῶς μορφῆς των, τῆς συγκροτήσεως δηλ. αὐτῶν ἐν τόπῳ ἐξ οὗ εὐκολοῦς ἡ πρόκλησις ταραχῶν*. Τοῦτο δὲν ἀρνεῖται βεβαίως ἡ ἐπιστήμη.

Ἐὰν ὅμως τὸ Σύνταγμα λέγον *ἀνησυχούς* ἡννοεῖ τὰς *ἐπαναστατικὰς* συναθροίσεις (ὡς ἡ ἀνωτέρω γνώμη) καὶ ὄχι τὰς *θορυβώδεις* καὶ *μὴ ἡσυχούς* (ὡς διίσχυροζόμεθα ἡμεῖς), τότε ἔδει νὰ ἐπέτρπε τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς συγκροτήσεως καὶ τῶν ἐν κλειστῷ χώρῳ δημοσίων συγκεντρώσεων, ἐὰν συνήρχοντο διὰ θορυβώδεις (=ἐπαναστατικούς, κατὰ τὴν ἀντικρουομένην γνώμην) σκοποὺς ὕπερ ὅμως δὲν συμβαίνει. Δὲν εὐρίσκομεν τὸν λόγον δι' ὃν *ἡ αὐτὴ σκοπός, ἡ αὐτὴ συγκροτήσις ἀτόμων, τὸ αὐτὸ περιεχόμενον*, ἀπαγορεύεται ἐν *ὑπαίθῳ μόνον* καὶ οὐχὶ καὶ ἐν *κλειστῷ χώρῳ* (διότι τὸ τελευταῖον αὐτὸ εἶναι ἀδιαμφισβήτητον, μετὰ τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα). Ἀποδεχόμενοι ὅμως τὴν εἰδικὴν φύσιν τῶν ἐ *ὑπαίθῳ* συγκεντρώσεων καὶ τῶν ἀμέσων ἐκ ταύτης κινδύνων κατὰ τῆς δημοσίας ἀσφαλείας, κατανοοῦμεν ἀμέσως τὸν λόγον τῆς διακρίσεως ἣν ποιεῖ τὸ Σύνταγμα καὶ διαγιγνώσκομεν τὴν ἀκριβῆ ἔννοιαν τῶν ἀνωτέρω ὄρων.

Ἀνεξαρτήτως τούτων, ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἐλαστικῆς εἰς ἐρμηνεῖαν γνώμης τοῦ *N. N. Σαριπλόου* θὰ συνεπήγετο κινδύνους καὶ *ἔμμεσον ἄρσιν* τοῦ ἀναφαρέτου δικαίωματος τῶν πολιτῶν διὰ τὸ συνέχεσθαι. Καὶ ἐκ τῆς μὴ ὀρθότητος τούτου, βεβαίως, συνάγεται πόρισμα ὀρθότητος ὑπὲρ τοῦ ἐναντίου* 9.

* Παρὰ τοῦ εἰσαγγελέως κ. Στ. Χυτῆρη (ἐν «Ἐφημερίδι Ἑλλήνων Νομικῶν», τόμ. Α', σελ. 155-156, Ἀθῆναι 1934) ὑπεστηρίχθη ἡ γνώμη ὅτι οὔτε καὶ τὰς ἐν ὑπαίθῳ δημοσίας συναθροίσεις δικαιούται νὰ ἀπαγορεύῃ ἡ ἀστυνομία. Τοῦτο δὲ διότι, τὸ ἄρθρ. 197 τοῦ κανονισμοῦ Χωροφυλακῆς, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου ἐγένετο τοῦτο μέχρι τοῦ 1927, φαίνεται κατηργημένον μετὰ τὰς συζητήσεις τοῦ Συντάγματος καθ' ὅς διεπιστώθη ἡ ἀνάγκη καταρτίσεως *νέου νόμου*. Πρὸς τοῦτο προσετέθη εἰς τὸ Σύνταγμα εἰδικὴ φράσις. Τοιούτου ὅμως μὴ ψηφισθέντος, τὸ ζήτημα μένει μετέωρον καὶ δὲν ἀνακτᾷ ἰσχύϊν τὸ ἄνω ἄρθρον τοῦ Κανονισμοῦ, πρὸς τὸ ὅποιον ἐφάνη ἐκδηλὸς ἡ ὑποψία καὶ ἀποστρεφῆ τοῦ Συντάγματος. Παρ' ὅλην τὴν ἀξίειπαινον ἐπιμέλειαν τῆς γνώμης ταύτης, ὀφείλομεν νὰ μὴ συμφωνήσωμεν, διότι παρ' ὅλα ταῦτα τὸ ἄρθρ. 197 τοῦ Κανονισμοῦ Χωροφυλακῆς μὴ καταργηθῆν διὰ νεωτέρου *κανόνος δικαίου* ῥητῶς ἢ σιωπηρῶς ἐξακολουθεῖ ἰσχύον. (Βλ. ἄρθρ. 2 τοῦ Νόμου ΤηΔ' τοῦ 1856). Κατὰ συνέπειαν δυνατὸν νὰ τεθῇ εἰς ἐνεργεῖαν ἢ τὸ ἀστυνομικῆς ἀρχῆς, ἀπαγορευομένης συναθροίσεως τινος δημοσίας ἐν ὑπαίθῳ, δεδομένου ὅτι τὰ ἐρμηνευτικὰ βοηθήματα τοῦ Συντάγματος (Πρακτικά, συζητήσεις κλπ.) δὲν *ἔχουν οὔτε μορφήν ἄλλ' αὐτὲ καὶ ἰσχύϊν νόμου*.

9 Ὁ Δ. Ἰδρωμένος λέγει ὅτι αἱ ἐν ὑπαίθῳ συναθροίσεις δύνανται ν' ἀπαγορευθοῦν διὰ κίνδυνον τῆς δημοσίας ἀσφαλείας. Τὸ Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, Νο 60.

β. Συμφώνως πρὸς ταῦτα, δύναται ν' ἀπαγορευθῆ προληπτικῶς ἢ ἐν ὑπαίθρῳ δημοσίᾳ συνάθροισις ἐὰν πρόκειται νὰ διαταράξῃ τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν. Ἡ ἀπαγόρευσις ὁμοῦς αὕτη δέον νὰ ἦ *εἰλικνὴ καὶ συγκεκριμένη, δι' ὠρισμένην* τοῦτέστιν *συνάθροισιν*, καὶ οὐχὶ γενικὴ καὶ ἀόριστος, ἀπαγορεύουσα πᾶσαν ἐν ὑπαίθρῳ δημοσίαν συνάθροισιν, διὰ λόγους γενικούς. Τοῦτο δὲ διότι, διὰ τοῦ ἀποκρουομένου τρόπου αἴρεται τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι οὐσιαστικῶς, τὸ ὁποῖον ὁμοῦς ἀσφαλίζεται διὰ τῆς μνησθείσης συνταγματικῆς διατάξεως¹⁰.

Μ' ὄλον τοῦτο ὁμοῦς, ἡμεῖς φρονοῦμεν ὅτι, ὅταν αἱ γενικαὶ περιστάσεις τῆς ἀσφαλείας καὶ τάξεως εἶναι ἀντίξοοι, δύναται νὰ γίνῃ *γενικὴ* (ἄσον ἀφορᾷ τὸν ἀριθμὸν) ἀπαγόρευσις τῶν συναθροίσεων, τὴν ὁποίαν θεωροῦμεν συνταγματικὴν, μετὰ τὴν ἀνωτέρω δοθεῖσαν ἐξηγησίαν εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς θεωρηθῆσας καὶ μὴ συναθροίσεως, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον ἢ ἀπαγόρευσις νὰ εἶναι *τοπικὴ* (περιοριζομένη εἰς μίαν περιφέρειαν τῆς Ἐπικρατείας) καὶ πρόσκαιρος (διαρκοῦσα μόνον ἐλαχίστας ἡμέρας).

§ 3. Ἡ συνταγματικότης τῶν κατὰ τοῦ τύπου ποινῶν.

Τὸ ἄρθρον 16 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927 καὶ ἄρθρ. 14 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1911, τὸ ἀσφαλίζον τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς κατοχυρώσεώς της, καθιεροῖ τὸ σύστημα τῆς ἀπολύτου ἀπαγορεύσεως τῆς λήψεως ὑπὸ τοῦ κράτους *προληπτικῶν μέτρων* (système préventif) διὰ τὸν τύπον, *εἴτε ἀμέσων εἴτε ἐμμέσων*. Ἐπιτρέπει δὲ διὰ πολλῶν διατάξεων τὴν λήψην μέτρων *κατασταλιτικῶν* (système repressif) εἴτε πρὸς καταπολέμησιν τῶν παρεκτροπῶν τοῦ τύπου εἴτε πρὸς κολασμὸν τῶν πλεονθύνων¹¹. Ἡ *κατασταλιτικότης* ὁμοῦς τῶν μέτρων αὐτῶν, ὡς καὶ ἡ φύ-

(Ἀθῆναι 1908)—Ἐπίσης Δ. Κ υ ρ ι α κ ο ῦ: Ἐξηγητικὰ Ἑλλ. Συντάγματος, τόμ. Α', σ. 86, (Ἀθῆναι 1904)—Ὁ Θ. Φ λ ο γ α ῖ τ η ς φοβοῦμενος ἐκρηδένησιν τοῦ δικαίωματος αὐτοῦ, καὶ πραγματευόμενος de lege ferenda, ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ρύθμισις τοῦ ζητήματος αὐτοῦ δέον ν' ἀνσπεθῆ εἰς τὴν δικαστικὴν ἐσχῆν. Ἐγχειρίδιον Συνταγματικοῦ Δικαίου, § 188, Ἔκδ. Β' (Ἀθῆναι 1909).

¹⁰ Πρβλ. Ν. Ν. Σ α ρ ε ι π ὄ λ ο υ, αὐτόθι, τόμ. Γ', σ. 118 (Ἀθῆναι 1918).

¹¹ Περὶ τούτου δὲν γεννᾶται ἀμφιβολία, λόγῳ τῆς σαφηνείας τῆς διατάξεως τοῦ Συντάγματος καθ' ἣν *ἐκαστος δύναται νὰ δημοσιεύῃ προφορικῶς, ἐγγράφως καὶ διὰ τοῦ τύπου τοὺς στοχασμοὺς του, τηρῶν τοὺς νόμους τοῦ κράτους*. Πρβλ. Ν. Ν. Σ α ρ ε ι π ὄ λ ο υ: Ἑλληνικὸν Συνταγματικὸν Δίκαιον, τόμ. Γ', σ. 80 (Ἀθῆναι 1918) «ὁ νόμος ὁρίζει τὰ κατασταλιτικὰ μέτρα»—Φ λ ο γ α ῖ τ η ς: Ἐγχειρίδιον Συνταγματικοῦ Δικαίου, § 178, σ. 368 καὶ § 181, σ. 374 (Ἀθῆναι 1909)—Δ ι α κ ο π ὀ ὄ λ ο υ: Τὸ Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, σ. 76—Π α π α δ ο ῦ κ α: Ἰπλόδομος, σ. 160 ἐπ.—Κ υ ρ ι α κ ο ῦ: Ἐξηγητικὰ Ἑλλ. Συντάγματος, τόμ. Α', σ. 116 ἐπ.—

εις τῶν, δεόν νὰ μὴν εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ πλησιάζουν τὸν χαρακτήρα *τῆς προληπτικότητος*.

Ἐπιτροπομένων ἐπομένως τῶν κατασταλτικῶν μέτρων καὶ ἀπαγορευομένων τῶν προληπτικῶν γενικῶς διὰ τὸν τύπον, ἔξεταστέα ἡ συνταγματικότης τῶν διαφόρων μέτρων ἅτινα ὡς *ποιναὶ* ἐπιβάλλονται κατὰ τῶν ἐφημερίδων.

Διὰ τοῦ Νόμου 4.229 τοῦ 1929, ἄρθρ. 2, ἔδ. 2, ὠρίσθη ὅτι, κατὰ τῶν διαπραξάντων τὸ ἐν ἄρθρῳ 1 τοῦ ἰδίου Νόμου καθοριζόμενον ἄδίκημα, πλὴν τῶν ποινῶν τοῦ ἔδ. 1 καὶ ἐρ' ὅσον τοῦτο ἔξετελέσθη διὰ τοῦ τύπου, «ἐπιβάλλεται πρὸς τοῦτοις προσωρινῇ παύσει τοῦ ἐπιτηδεύματος τοῦ δημοσιογράφου ἢ τυπογράφου ἢ ἐκδότου μέχρις ἑξ μηνῶν καὶ ἐν ὑποτροπῇ μέχρι τριῶν ἐτῶν». Ἐξεταστέον κατὰ πόσον τὸ μέτρον αὐτό, προσδιοριζομένης τῆς ἐννοίας τῆς, συμβιβάζεται πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος τὰς ἀσφαλιζούσας τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου, τούτεστιν ἐὰν εἶναι *κατασταλτικῆς ἢ προληπτικῆς φύσεως*¹².

Ἐἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἐγείρεται δεύτερον ζήτημα, ἀπαιτοῦν ἰδιαιτέραν ἐπίκλησιν: Λέγων ὁ Νόμος 4.229 «παύσειν τοῦ ἐπιτηδεύματος τοῦ δημοσιογράφου ἢ ἐκδότου» νοεῖ ἀπλὴν *ἐπιβολὴν ἀργίας* εἰς τὸν ἐπαγγελματίαν δημοσιογράφον ἢ νοεῖ τὴν *παύσειν τῆς ἐκδόσεως τῆς ἐφημερίδος*, ἔστω καὶ προσωρινῇ, ἣτις μάλιστα εἶναι καὶ δυνατὴ πραγματικῶς, καὶ ἐὰν ἀκόμη ὁ νόμος νοεῖ τὸ πρῶτον τούτων, ὅταν λ. γ. ἐκδίδεται ἡ ἐφημερὶς ἕρ' ἑνὸς ἀτόμου: Ἐπὶ τῶν ζητημάτων αὐτῶν πάντων δεόν νὰ ἀπαντήσῃμεν διακεκριμένως.

1. Ἡ *παύσειν τῆς ἐφημερίδος*, ἔστω καὶ ὡς ποινὴ ἐπιβαλλομένη, εἶναι ἀπολύτως *προληπτικόν* μέτρον καὶ ἐπομένως ἀντισυνταγματικὴ καθ' ἑαυτήν. Ἐνέχει δὲ χαρακτῆρα προληπτικότητος διότι, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ποινῆς, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀσκηθῇ τὸ μέτρον αὐτὸ κατ' ἐφημερίδος ἀντιπολιτευομένης, ἵνα, πανομήνης ταύτης, διακοπῇ ἡ δημοσίευσις τῶν κρίσεών της. Οὕτω, ἡ παύσειν τῆς ἐφημερίδος, ἐνέχουσα χαρακτῆρα προληπτικότητος, ὅποτεδήποτε καὶ ὁπωσδήποτε ἐπιβαλλομένη, εἶναι μέσον ἀντισυνταγματικόν¹³.

¹² Ὁ Ζέγγελης, φιλελευθεριώτερος ὄλων, ἀποδέχεται ὅτι ἐντελῶς κατ' ἐξαιρέσειν ἐπιτρέπονται ἕνα κατασταλτικὰ μέτρα καὶ εἰς ὁρισμέναις περιπτώσεσι. Πρβλ. Κοινοβουλευτικὸν Δίκαιον, σ. 594-595 (Ἀθῆναι 1912) — Φρονοῦμεν ὅμως ὅτι αἱ διατάξεις τοῦ Συντάγματος εἶναι ἑλαστικάι. Ἡ λήψις *κατασταλτικῶν* μέτρων βεβαίως ἐπιτρέπεται. Ταῦτα ὅμως *δεόν νὰ μὴν φέρουν ἐμμέσως χαρακτῆρα προλήψεως*, διότι, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, κατατῶμεν εἰς τὸ ἴδιον σημεῖον καὶ διὰ καταστρατηγήσεως εἰς παράβασιν τοῦ Συντάγματος.

¹³ Καὶ ἕτεροι μεταγενέστεροι νόμοι περιέλαβον διατάξεις ὁμοίου περιεχομένου.

¹⁴ Ἀναμφιβόλως, μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν κηρύξεως τῆς ἰσχύος τοῦ Νόμου.

Ἡ πρόληψις δὲν σκοπεῖ τι ἄλλο εἰμὴ μόνον τὴν παρεμποδίσειν τῆς ἔμφανίσεως γνωμῶν (ἀντικειμένων πιθανῶς εἰς τὰ συμφέροντα τῶν κεραιούτων) διὰ τῆς δημοσιεύσεως αὐτῶν εἰς ἔντυπον. Τὸ μέσον τὸ ὁλοκλήρον θὰ τείνῃ εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς παρεμποδίσεως ταύτης τῆς δημοσιεύσεως δυνατὸν νὰ εἶναι ἄμεσον (δηλ. *λογοκρισία* καὶ περιζοπή ἢ ἀπάλειψις τῆς δημοσιευτέας ὕλης) ἢ ἔμμεσον (ὡς, ἐπὶ παραδείγματι, *παῦσις* προσωρινή ἢ ὄλοσχερῆς τῆς ἐφημερίδος καὶ οὕτω σὺν αὐτῇ καὶ ἔμμεσος ἐπίτευξις τῆς παρεμποδίσεως τῆς δημοσιεύσεως τῶν κρίσεων αὐτῆς).

Ἡ ὀρθότης τῶν ὑποστηριζομένων καταφαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀκριβοῦς ἐννοίας τῆς *κατασταλτικότητος* (τῆς μόνης ἐπιτρεπόμενης ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Συντάγματος) καὶ ἥτις συνίσταται εἰς τὴν *μετὰ τὴν δημοσίευσιν* καὶ κυκλοφορίαν τοῦ ἐπιμάχου ἄρθρου ἢ ἐν γένει ἔργων λήψιν μέτρων δημοσίας τάξεως, κατὰ τῶν ὑπευθύνων εἰς τοῦτο *προσώπων*, συνισταμένων βεβαίως εἰς *ποινάς*, πρὸς ἔμμεσον οὕτω πρόληψιν τοῦ διαπραχθέντος (κατὰ τεκμήριον) *σφάλματος*. Εἶναι ἀδιαμφισβήτητον ὅτι, τὰ μέτρα ταῦτα δὲν δύνανται ἐν οὐδεμίᾳ περιπτώσει νὰ ἐπεκταθῶν εἰς ποινὴν *καθιστώσαν ἀδύνατον ὁπωσδήποτε τὴν δημοσίευσιν ἐτέρων κρίσεων*, χωρὶς νὰ ἐνέχουν οὕτω τὸν χαρακτῆρα καθαρῶς *προληπτικότητος* ὡς πρὸς αὐτὰς τὰς ἄλλας κρίσεις.

II. Ἡ *παῦσις τοῦ ἐπιτηδεύματος τοῦ δημοσιογράφου ἢ ἐκδότου», ἐὰν συνεπάγεται καὶ τὴν παῦσιν τῆς ἐκδόσεως τῆς ἐφημερίδος* ἔμμεσως, δι' ἓνα οἰονδήποτε λόγον, καὶ κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, ἐνέχει καὶ αὕτη χαρακτῆρα προληπτικότητος καὶ ἐπομένως εἶναι ἀντισυνταγματική.

Εἶναι γνωστὴ ἡ εἰς τὰς μικρὰς ἐπαρχιακὰς πόλεις ἔκδοσις ἐφημερίδος ὅφ' ἐνὸς πολλάκις ἀτόμου. Ἡ φυλάκισις τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἢ ἡ ἀναγκαστικὴ παῦσις τοῦ ἐπιτηδεύματός του, ὡς ἀναμρίβολον συνέπειαν ἔχουσα τὴν διακοπὴν τῆς ἐκδόσεως τῆς ἐφημερίδος, εἶναι προφανὲς ὅτι φέρουν χαρακτῆρα προληπτικότητος.

III. Ἡ *ἀπλή ἐπιβολὴ προσκαιρῶν ἀργίας εἰς τὸν ἐπαγγελματίαν δημοσιογράφον γενικῶς*, ἐπιβαλλομένη ὡς ποινὴ διὰ τὸν κολασμὸν ἀδικήματος διαπραχθέντος διὰ τοῦ τύπου, δὲν φέρει χαρακτῆρα προληπτικότητος καὶ δι' ἄλλους λόγους, ἀλλὰ καὶ διότι δὲν ἐπέρχεται παῦσις τῆς δημοσιεύσεως τῶν κρίσεων καὶ ἄρθρων ἐν τῇ ἐφημερίδι καὶ ἐπομένως ἐδύρεται ἡ ποινὴ αὕτη ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ Συντάγματος. Πλὴν τούτων, δεόν νὰ τονισθῇ ὅτι, ὁ δημοσιογράφος εἶναι μὲν ὁ γράφων καὶ κρίνων

ΔΞΘ' «περὶ καινοτάτων πολιτικῶν», καὶ ἐπομένως ἀναστολῆς τῆς ἐσχύος τοῦ άρθρου 16 τοῦ Συντάγματος δύναται νὰ ἐπιβληθῇ παῦσις ἐφημερίδος. Ποβλ. Ν. Α. Σαργιπάλου: ἀπόθι, Τόμ. Γ', σελ. 85, σημ. 4.

τὰ διάφορα ζητήματα ἀλλ' εἶναι συγχρόνως καὶ ἐπαγγελματίας, ἢ —ἐὰν τυγχάνει ἐκδότης— ἐπιχειρηματίας, ἀσκῶν τέχνην ἢ ἐπιχείρησιν κερδοσκοπικὴν. Δὲν πρέπει δὲ νὰ συγγέωμεν τὴν ἐλευθερίαν ἐνασκήσεως τῆς βιοποριστικῆς αὐτῆς τέχνης πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς δημοσιεύσεως τῆς γνώμης ἐν γένει¹⁴.

Τελικῶς, δομώμενοι ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ δικαστήρια ἠρμήνευσαν τὴν διάταξιν ταύτην τοῦ ἐδ. 2, τοῦ Νόμου 4.229, ὡς ἐπιβάλλουσιν παντασὶν τῆς ἐφημερίδος καὶ οὕτω ἐκδίδουν ἀποφάσεις, φρονοῦμεν ὅτι οὕτω διαπράττεται μία αὐτόχρημα παραβίασις τοῦ Συντάγματος ἡμῶν, διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀρθροῦ 18 αὐτοῦ.

§ 4. Ἡ κατάρτισις τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων.

Τὸ ἀρθρον 77 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927, ρυθμίζον τὴν ἐκδοσιν τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων, ἀναγράφει διαφόρους προϋποθέσεις καὶ λεπτομερείας διαδικαστικὰς, ἀπαραιτήτους διὰ τὴν ἐγκυρότητα τῆς καταρτίσεως καὶ τὴν νομικὴν ἰσχύϊν αὐτῶν. Ἡ ἐν τῇ πράξει ὁμως ἐφαρμογὴ τοῦ θεσμοῦ καταδεικνύει ὅτι, ἢ τήρησις τῶν λεπτομερειῶν αὐτῶν παραβλέπεται τελείως, ἢ δὲ ὑπὸ τοῦ Συντάγματος ἀπαίτησις τῆς υπάρξεως καὶ συνδρομῆς τῶν ὄρων αὐτῶν κατέστη πλέον τύπος ἐπουσιώδης.

¹⁴ Πρβλ. Ν. Ν. Σαργιπόλου: Ἑλληνικὸν Συντ. Δίκαιον, Τόμ. Γ', σελ. 66, σημ. 1—*Contra Φλοργαῖτου*: Ἑγχειρίδιον Συνταγματικοῦ Δικαίου, § 179 σελ. 370—Πρὸς κατανόησιν τοῦ ζητήματος δεόν νὰ σκεφθῶμεν ὅτι τὸ ἀρθρον 16 τοῦ Συντάγματος, ὡς παραστατικῶς ἐτόνισεν, γενικῶς ἐννοεῖται ἐκφραζόμενος, ὁ Anschütz, καθιεροῖ α') κανόνα ἀντικειμενικοῦ δικαίου, ὅστις δεόν νὰ κατοχυρωθῇ ἀπολύτως καὶ β') δημόσιον ἐξ ὑποκειμένου δικαίου, ὅπερ ἀφορᾷ τὸ ἄτομον τοῦ δημοσιογράφου καὶ ὄχι τὸν τύπον.

Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλης πλευρᾶς, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑποστηριχθῇ σήμερον σοβαρῶς τὸ λεγόμενον ἄλλοτε ὅτι ὁ τύπος ἐκπροσωπεῖ ἀπολύτως τὴν κοινὴν γνώμην. Πρβλ. τὰς κοινωνιολογικωτάτας παρατηρήσεις τοῦ Α. Ι. Σβώλου, Τὸ νέο Σύνταγμα καὶ αἱ βάσεις τοῦ πολιτεύματος, σελ. 94 (Ἀθήναι 1928) καὶ τὸς τύπος εἶναι ὄργανον τῆς κομματικῆς θελήσεως, πολλάκις δὲ οἰκονομικὸν ἐξάρτημα τῶν ὀλιγῶν ἢ ἠθικῶν συμφερόντων, τὰ ὁποῖα ὀπισθεν αὐτῆς ὑπάρχουν καὶ διευθύνουν ἐκείθεν τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν. Ὁ τύπος ἀποτελεῖ ἀληθῶς «ψυχοτεχνικὴν μηχανήν», εἰς χεῖρας ὀλίγων ἐνίοτε ἀτόμων, καὶ εἰς ἠπρεσίαν, συνήθως, τῶν προκαθωρισμένων σκοπῶν τῆς κομματικῆς θελήσεως». Ἐπίσης πρβλ. τὰς αὐτοῦ παραπομπάς.

Ἡ Α. Ι. Σβώλου λέγει ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἐμβριθέστεροι τῶν δημοκρατικῶν τῆς μεγάλης γαλλικῆς Ἐπανάστασεως ἀνεγνώρισαν, ὅτι δεόν νὰ τεθῶσιν εἰς τὸν τύπον νόμιμα ὄρια, καταστελλομένων τῶν παρεκτροπῶν αὐτοῦ διὰ ποιῶν. Πρβλ. Α. Κυριακοῦ: Ἐφημερίδα τοῦ Ἑλληνικοῦ Συντάγματος τόμ. Α', σελ. 119—120. Ἐπίσης πρβλ. Φλοργαῖτου: Ἑγχειρίδιον Συνταγματικοῦ Δικαίου, § 181.

Θὰ ἡδυνάμεθα οὕτω νὰ παρατηρήσωμεν, μόνον *ἐνδεικτικῶς*, τὰ ἐξῆς ἐπὶ ὠρισμένων σημείων μὴ τηρήσεως ἢ ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τῶν σχετικῶν ὅρων τῶν ἀπαιτουμένων ὑπὸ τοῦ Συντάγματος. ¹⁵

I. Εὐρίσκεται ἐκτὸς συζητήσεως τὸ ζήτημα τῆς ἐννοίας ἢ ἀποδίδει τὸ Σύνταγμα εἰς τὸν *σκοπὸν* τὸν ἐπιδιωκόμενον ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 77 αὐτοῦ, διὰ τῆς διαμορφώσεως τοῦ θεσμοῦ τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων καὶ τῆς καταρτίσεως αὐτῶν τῇ κυριαρχούσῃ πρωτοβουλίᾳ τῆς Ἐκτελεστικῆς Λειτουργίας: Ἡ ἐξυληρέτης *ἐπειγουσῶν ἀναγκῶν* τῆς Πολιτείας, ὧν ἡ πλήρωσις, οὕσα ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀπαραίτητος, μεγάλως θὰ παρεβλάπτετο διὰ τῆς ἀναβολῆς πρὸς κανονικὴν νομοθετικὴν ρύθμισιν καὶ διὰ τῆς ὑπαγωγῆς τῆς εἰς τὴν γνωστὴν *τακτικὴν νομοθετικὴν διαδικασίαν*.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, καθίσταται ἐμφανὲς ὅτι, δὲν συνάδει πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἐννοίαν τῆς ἀνωτέρω διατάξεως τοῦ Συντάγματος ἡ διὰ νομοθετικῶν διαταγμάτων ρύθμισις ζητημάτων *μὴ ἐχόντων τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἐπειγοντος* ἢ ζητημάτων δεομένων, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των, *μακροτέρας μελέτης* καὶ ὑποβολῆς ὡς ἐκ τούτου εἰς τὴν πλέον ὄλων διεξουχιστικὴν *τακτικὴν* νομοθετικὴν διαδικασίαν. Ἐὰν δὲ εἰς τοῦτο προσθέσωμεν καὶ τὸ γεγονός ὅτι, συχνότατα αἱ περιπτώσεις αὐταὶ ἀνάγονται εἰς τὴν ρύθμισιν καὶ τὸν διακανονισμόν ζητημάτων μελλόντων νὰ κρατήσουν ἐπὶ πολὺ, διαβλέπομεν τότε φαινῶς τὴν καμπὴν ἣτις σημειοῦται ἀπὸ τῆς πραγματικῆς ἐννοίας τοῦ γνωσθέντος ἄρθρου 77 τοῦ Συντάγματος. ¹⁶

Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν θὰ ἡδυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν τὰ ἐξῆς νομοθετικὰ διατάγματα, καταρτισθέντα οὕτω κατὰ παρέκκλισιν τῆς ἀρχῆς αὐτῆς: Τὸ Νομοθετικὸν Διάταγμα τῆς 28)30 Ἰουλίου 1933 «περὶ διαθέσεως καὶ ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἀποστραγγιζομένων γαιῶν», τῆς 22)22 Ἰουλίου 1933 «περὶ . . . προστασίας πολυτέκνων», τῆς 22)22 Ἰουλίου 1933 «περὶ τροποποιήσεως καὶ κωδικοποιήσεως τῆς νομοθεσίας περὶ Αὐτονομῶν Ὄργανισμοῦ τῆς σταφίδος» κλπ. κλπ.

II. Ἐν συνεχείᾳ, ὡσαύτως, δὲν θὰ ἦτο σύμφωνος πρὸς τὸ Σύνταγμα ἢ ἐπὶ τῇ βάσει *γενικῆς ἐξουσιοδοτήσεως* ἐκδοσις νομοθετικοῦ διατάγματος, διότι τὸ Σύνταγμα σκοπεῖ τὴν ρύθμισιν ζητήματός τινος εἰδικοῦ. Τὸ Σύνταγμα ἀπαιτεῖ *εἰδικότητα* εἰς τὰς πράξεις τῆς ἐξουσιοδοτήσεως. Ἄλλ' ἔτι πλέον, τυχὸν μὴ δεχόμενοι τοῦτο, θὰ ἀπεδεχόμεθα ὅτι εἶναι δυνατόν, νομικῶς, διὰ τῆς προσδόσεως ἑνὸς γενικοῦ χαρακτῆρος εἰς τὴν ἔκφρασιν

¹⁵ Ταῦτα πάντα, νοεῖται, ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927.

¹⁶ Πρὸβλ. τὴν μονογραφίαν τοῦ Καθηγητοῦ Ἀ. Γ. Σβώλου: Νομοθετικὰ Διατάγματα, σελ. 60-61 (Ἀθήναι 1932).

τῆς ἐξουσιοδοτήσεως, *να μεταβιβάσῃ ἡ Νομοθετικὴ Λειτουργία τὴν ἐνάσκησιν τῶν ἀνατεθέντων αὐτῇ δικαιωμάτων* εἰς τὴν Ἐκτελεστικὴν. Τοιαύτη μεταβίβασις ὅμως (delegatio) δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθῇ.

III. Ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ *Α. Ι. Σβώλου*, ὑπεστηρίχθη ἡ γνώμη καθ' ἣν, ἐφ' ὅσον τὸ Σύνταγμα ἐν ἀρθρ. 50 ἐξαιρεῖ ὠρισμένα καὶ αὐτόθι ρητῶς κατονομαζόμενα θέματα ἀπὸ τὴν *συνοπτικὴν νομοθετικὴν διαδικασίαν* τοῦ ἀρθρ. 49, ἐδ. 7, λόγῳ τῆς μείζονος αὐτῶν σπουδαιότητος, θὰ ἔδει νὰ δεχθῶμεν ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δημιουργηθῇ νομοθεσία ἐπ' αὐτῶν τῶν θεμάτων, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς *ἐκτάκτου* διαδικασίας τοῦ ἀρθρ. 77, δεδομένου ὅτι αὕτη εἶναι βεβαίως πλέον ἀπλουστερά τῆς πρώτης. Ἐπὶ πλέον, τὰ θέματα ταῦτα δὲν ἔπαυσαν νὰ ἔχουν τὴν σημασίαν ἐκείνην λόγῳ τῆς ὁποίας ἐξηρέθησαν τῆς συνοπτικῆς διαδικασίας.

Τὴν ἀρχὴν ταύτην ἀποδεχόμενοι, ἐπὶ τῇ ἀναμφιβόλῳ ὀρθότητι αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῶν πρακτικῶν λόγων οὓς σκοπεῖ νὰ ἐξυπηρετήσῃ, μὴ ἐπιτρέπουσα τὴν ἐπιπολαίαν ἴσως καὶ βεβιασμένην ἐνέργειαν ἐπὶ τοσοῦτο σοβαρῶν ζητημάτων, ἀναγκαζόμεθα πολλὰ τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων τῶν τελευταίων ἐτῶν νὰ θεωρήσωμεν ὡς κείμενα ἀντικρὺς πρὸς τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τοῦ ἀρθροῦ 77 τοῦ Συντάγματος, καὶ ἐκτὸς τοῦ σκοποῦ ὃν προϋτίθετο τοῦτο νὰ ἐξυπηρετήσῃ.¹⁷

§ 5. Ἡ ἀρμοδιότης τῶν ὀρκωτῶν δικαστηρίων ἐπὶ τῶν δια τοῦ τύπου ἀδικημάτων.

Εἶναι γνωστὴ ἡ ὑπὸ τοῦ νόμου διαμόρφωσις τοῦ συστήματος τῶν ποινῶν καὶ ὁ κανονισμὸς τῆς γενικῆς ἀρμοδιότητος τῶν ποινικῶν δικαστηρίων κατὰ βαθμοὺς ἐγκλημάτων. Εἰς ταῦτα ἐσημειώθη ἐνωρίτατα διὰ συνταγματικῆς διατάξεως μία ἐξαίρεσις, στηριζομένη βεβαίως καὶ εἰς ἱστορικὸν παρελθόν, ἀλλὰ καὶ ἀπώτερον σκοπὸν μέλλουσα νὰ ἐξυπηρετήσῃ: Ὑπὸ τοῦ ἀρθρ. 100 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927 καὶ ἀντιστοίχου τῶν προηγουμένων, θεσπίζεται ὁ θεσμὸς τῶν ὀρκωτῶν δικαστηρίων, καὶ διαγράφεται ἡ ἀρμοδιότης αὐτῶν¹⁸. Καὶ περὶ μὲν τοῦ θεσμοῦ ἐν γένει, οὐδὲν

¹⁷ Πρὸβλ. *Α. Ι. Σβώλου*: Τὰ νομοθετικὰ διατάγματα κατ' ἐξουσιοδότησιν τῶν Βουλῶν, σελ. 33--49 (Ἀθῆναι 1932). — Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας εὐρέθῃ κάποτε εἰς σχετικὴν περίπτωσιν, ἀλλ' ἀπέφυγε νὰ ἐκφέρῃ κρίσιν ἐπ' αὐτοῦ (Σ. Β. 179)1929, ὅλομ.).

¹⁸ Τὰ ὀρκωτὰ δικαστήρια παρ' ἡμῖν, προυβλέφθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ *Πολιτικοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλλάδος* τοῦ 1827, ἀρθρ. 137. Τὰ ἐπόμενα Συντάγματα διετήρησαν πλέον τὸ σύστημα αὐτὸ δι' εἰδικῶν ἀρθρῶν αὐτῶν. Πρὸβλ. καὶ *Α. Μιχαήλ*: Ἡ Ἑλληνικὴ ποινικὴ νομοθεσία κατὰ τὰ ἔτη 1822—1834, σελ. 21 (Ἀθῆναι 1934).

βεβαίως ἐν τῷ παρόντι. Εἰδικῶς ὅμως διὰ τὸ ζήτημα τῆς *ἀρμοδιότητος* τῶν ὀρκωτῶν δικαστηρίων καὶ δὴ ἐκτὸς τῶν γνωστῶν *πράξεων εἰς βαθμὸν κακουργήματος* ποῦ ὑπάγονται εἰς αὐτά, ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι, τὸ Σύνταγμα ὑπάγει ἐπίσης εἰς αὐτὰ καὶ «τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα ὡς καὶ τὰ τοῦ τύπου, *ὡσάκις ταῦτα δὲν ἀφορῶσι τὸν ἰδιωτικὸν βίον*». ¹⁹ Ἐκ τούτων εἶναι ἐμφανὲς ὅτι, τὸ Σύνταγμα ἡμῶν, θέλον νὰ ἐξαιρέσῃ τοῦ γενικοῦ κανόνος, καθιεροῖ νέον *κανόνα*, τῆς ἐκδικάσεως τῶν διὰ τοῦ τύπου ὀπωσδήποτε διαπραχθέντων ἀδικημάτων ὑπὸ τῶν *ὀρκωτῶν* δικαστηρίων, *οἰουδήποτε βαθμοῦ* καὶ ἂν εἶναι τὰ ἀδικήματα ταῦτα. Εἰς τὸν κανόνα αὐτὸν σημειοῖ τὴν *ἐξαιρέσιν* τῶν ἀδικημάτων ἐκείνων, ἐξ αὐτῶν, ἅτινα στρέφονται κατὰ τοῦ *ἰδιωτικοῦ βίου*. Ταῦτα μόνον ἐκ τῶν ἀδικημάτων τῶν διὰ τοῦ τύπου συντελουμένων ἀναθέτει τὸ Σύνταγμα πρὸς ἐκδίκασιν εἰς τὰ κοινὰ τακτικά δικαστήρια. Εἰς τὴν σαφῆ ταύτην ἔννοιαν καὶ τὸ τόσον ρητὸν καὶ κατηγορηματικὸν περιεχόμενον τῶν συνταγματικῶν αὐτῶν διατάξεων, εὐρίσκεται ἀντίθετος ἢ παρ' ἡμῖν νομοθεσία ἐν πολλοῖς, ὡς καὶ ἡ νομολογία τῶν δικαστηρίων ἡμῶν.

Ἀναφέρομεν οὕτω ὑποδειγματικῶς :

I. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν περὶ τούτου σχετικὴν *νομοθεσίαν* :

1. Τὸ ἄρθρον 46, ἐδ. 1, τοῦ Νόμου 5060 τοῦ 1931. Ἡ διάταξις αὕτη ὀρίζει ὅτι αἱ πράξεις ἄστυνας προβλέπει, ὡσάκις τελοῦνται εἰς βαθμὸν πλημμελήματος «*εἰσάγονται ἐνώπιον τοῦ ἀρμοδίου Δικαστηρίου Πλημμελειοδικῶν...*». Δηλ. ἐνῶ διαλαμβάνει οὗτος πράξεις ἀναμφιβόλως διὰ τοῦ τύπου τελεσθείσας, ἀλλὰ καὶ περιλαμβανομένας εἰς τὰ ὄρια ἐκείνων ἅτινα διαγράφει τὸ ἄρθρον 100 τοῦ Συντάγματος, μ' ὄλοντοῦτο προβλέπει τὴν δυνατότητα τῆς ἐκδικάσεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἐκ τακτικῶν δικαστῶν συγκειμένων δικαστηρίων, ὡς εἶναι τὸ πλημμελειοδικεῖον. Τοῦτο ἀναμφιβόλως ἀντίκειται εἰς τὴν ὡς ἄνω συνταγματικὴν διάταξιν.

2. Τὸ ἄρθρον 2 τοῦ Νόμου 4.229 τοῦ 1929. Κατ' αὐτό, ἐὰν τὸ ἀδίκημα, ὅπερ καθορίζεται ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ ἰδίου Νόμου, τελεσθῆ διὰ τοῦ τύπου, ἐπιβάλεται τῷ δράστῃ αὐτοῦ καὶ ἰδιαιτέρα πρόσθετος ποινὴ, θεωρουμένου τοῦ γεγονότος τῆς διὰ τοῦ τύπου τελέσεως τοῦ ἀδικήματος ὡς ἰδιαιτέρου ἐπιβαρυντικοῦ στοιχείου αὐτοῦ. Συγχρόνως ὅμως νοεῖται ὅτι ἡ ἐπιβολὴ τῆς ποινῆς ταύτης γίνεται ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου ὅπερ θὰ ἐδίκαζεν τὸ ἰδιώνυμον αὐτὸ ἀδίκημα, ὀπωσδήποτε καὶ ἐὰν διεπράττετο, (δηλ. καὶ δι' ἄλλου μέσου ἐκτὸς τοῦ τύπου), ἥτοι τοῦ πλημμελειοδικείου.

¹⁹ Ἡ διάταξις αὕτη τὸ πρῶτον ἐθεσπίσθη διὰ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1844 ἄρθρ. 93. Ἐπανελήφθη εἰς τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864 ἄρθρ. 95, κατὰ τὴν Ἀναθεώρησιν τοῦ 1911 ἄρθρ. 95, εἰς τὸ δύο Σχέδια τοῦ 1925 ἄρθρ. 97 καὶ διετυπώθη τέλος εἰς τὸ ἄρθρ. 100 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927.

εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ἡ διάταξις αὕτη οὕτω ἀπεδόθη καὶ ἐφηροσθη ὑπὸ τῶν δικαστηρίων ἡμῶν. Καὶ ἐν προκειμένῳ, ἀναπιθεμένης τῆς ἐκδικάσεως καὶ τῆς καταγνώσεως ποινῆς κατὰ ἀδικήματος διὰ τοῦ τύπου τελεσθέντος εἰς τὰ τακτικά δικαστήρια, παραβιάζεται ἡ ἀληθὴς τοῦ ἀρθρου 100 τοῦ Συντάγματος ἔννοια, ὅπερ μόνον τοὺς ἐνόρκους θεωρεῖ ὡς φυσικοὺς δικαστὰς τῶν ἀδικημάτων αὐτῶν.²⁰

II. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν σχετικὴν ἐπὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ **νομολογίαν** τῶν δικαστηρίων ἡμῶν, ἀναφέρομεν, μόνον ὑποδειγματικῶς ἐπίσης, τὰς ἀποφάσεις : ἐκ τῶν παλαιότερων μὲν Α. Π. 68 (1894)²¹. Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων Α. Π. 238 (1930),²² Α. Π. 570 (1930),²³ Α. Π. 1.259 (1930),²⁴ Α. Π. 369 (1932),²⁵ Πλημ. Κεγκύρας 442|1934²⁶.

Κατὰ τὴν νομολογίαν αὐτήν, ὑπὸ τῶν ὀρκωτῶν δικαστηρίων δικάζονται ἐκεῖνα μόνον τῶν ἀδικημάτων τοῦ τύπου τὰ ὁποῖα ἀποτείνονται κατὰ τοῦ δημοσίου βίου τῶν ἀτόμων. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ἀκόμη, διύσχυρίζεται ἡ νομολογία, ἐὰν δικασθοῦν ἀναρμοδίως ὑπὸ πλημμελειοδικείου δὲν γενᾶται λόγος ἀναιρέσεως κατὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ πλημμελειοδικείου, παρὰ μόνον ἐὰν ἐδικάζετο ὑπ' αὐτοῦ ἀναρμοδίως πράξις εἰς **βαθμὸν κακουργήματος**²⁷.

*
**

Ἡ τάσις αὕτη τῆς παρ' ἡμῖν νομοθεσίας καὶ νομολογίας παραβιάζει καταφανῶς τὸ Σύνταγμα. Τὸ πρᾶγμα εἶναι πασιφανὲς ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς σχετικῆς διατάξεως αὐτοῦ. Τὸ σαφὲς γράμμα αὐτοῦ δηλοῖ τὴν καθιέρωσιν γνωστοῦ **κανόνος**, ὡς καὶ ἀνω ἐξεθέσαμεν, καθ' ὃν τὰ ἐγκλήματα τοῦ τύπου δικάζονται ὑπὸ τῶν ὀρκωτῶν δικαστηρίων γενικῶς. Ἐν συνεχείᾳ τούτου, τίθεται μία καὶ μόνη **ἐξαιρέσις** σαφῆς, καθ' ἣν τὰ ἐκ τούτων ἀφορῶντα τὸν ἰδιωτικὸν βίον δικάζονται ὑπὸ τῶν ἐκ τακτικῶν δικαστῶν συγκειμένων δικαστηρίων. Διὰ τῆς ἐκτεθείσης ὁμως παρεκκλίσεως ἀνατρέπεται ἡ ἀρχὴ αὕτη. Κατ' αὐτήν, ὑπὸ τῶν ἐκ τακτικῶν δικαστῶν συγκειμένων δικαστηρίων δικάζονται **ὄλα** τὰ διὰ τοῦ τύπου ἀδι-

²⁰ Πραγματευόμενος περὶ τῶν ὁμοίων **πρόγενεστέρων νομοθετημάτων** ὁ Φιλίππετος ὑποστηρίζει καὶ αὐτὸς ὅτι ταῦτα κατηγορήθησαν ὡς ἀντακείμενα εἰς τὴν διάταξιν τοῦ Συντάγματος. Πρὸβλ. *Ρ. Φιλάρετος* : Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος σ. 246, σημ. γ' (Ἀθῆναι 1889).

²¹ Βλ. ταύτην εἰς *Δυοβουλιώτου* : Ἑλληνικά Συντάγματα, σελ. 212.

²² Βλ. «*Θέμις*», τόμ. ΜΑ', σελ. 607-608.

²³ Βλ. «*Θέμις*», τόμ. ΜΑ', σελ. 809.

²⁴ Βλ. «*Θέμις*», τόμ. ΜΒ', σελ. 152.

²⁵ Βλ. «*Θέμις*», τόμ. ΜΔ', σελ. 264.

²⁶ Βλ. ΕΕΝ, α', 431.

²⁷ Βλ. Α. Π. 344|1933—8, 23, 346|1934.

κήματα, πλὴν τῶν ἀφορώντων τὸν **δημόσιον βίον**, ἅτινα καὶ μόνον δικάζονται ὑπὸ τῶν ὀρκωτῶν. Οὕτω ἡ **ἐξαίρεσις** τῆς προηγουμένης ἀρχῆς καθίσταται **κανῶν** καὶ ὁ προηγούμενος **κανὼν** λαμβάνει νῦν μορφήν τινὰ **ἐξαιρέσεως**. Ἀναμφιβόλως κάθε ἄλλο παρὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἀνταποκρίνεται ἡ ἀποψις αὐτῆ εἰς ὀρθὴν ἐρμηνείαν.

Ἄλλὰ καὶ ἐκ τῆς ratio τῆς διατάξεως τοῦ Συντάγματος ἐκκινούμενοι, εἰς τὸ αὐτὸ θὰ καταλήξωμεν συμπέρασμα ἐνισχύοντες τὴν ἀποψιν ἡμῶν. Τὰ ἐγκλήματα τοῦ τύπου, ἂν καὶ παρουσιάζουν διαφορὰν κατὰ τὴν μορφήν των μεγίστην ἀπὸ τὰ πολιτικά, ὁμοιάζουν ὅμως πρὸς αὐτὰ κατὰ τοῦτο : εἶναι πράξεις αἱ ὁποῖαι σχετιζόμεναι καθ' ὀλοκληρίαν μὲ τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον καὶ κατὰ μέγα μέρος ἐξ αὐτοῦ ἐξαναγκασθεῖσαι εἰς ἐμφάνισιν, δέον νὰ ἀναλυθοῦν μὲ ὄλα ἐκεῖνα τὰ ἐχέγγυα, συντελεστάς καὶ στοιχεῖα ἅτινα θὰ ἠγγυῶνται τὴν ὑπὸ τὸ πρῶσιμα αὐτὸ ἐξέτασιν, τὴν ἐξέτασιν καὶ ἀνάλυσιν εἰς τὴν ψυχικὴν ἀτμόσφαιραν τῆς κοινωνικῆς ἐκείνης ζωῆς, ἐντὸς τῆς ὁποίας καὶ λόγῳ τῆς ὁποίας ἐδημιουργήθησαν.

Ἄλλ' ἔτι πλέον, τὰ ἐγκλήματα τοῦ τύπου εἶναι αἱ κατ' ἐξοχὴν πράξεις εἰς τὰς ὁποίας ὁ χαρακτήρ τοῦ **ἐγκλήματος**, ποῦ ταῖς ἀποδίδομεν, εἶναι ἐξ ὀλοκληροῦ ὑποκειμενικοῦ κύρους. Ἐφ' ὅσον ἡ διὰ τοῦ τύπου **πρᾶξις** δὲν ἀφορᾷ μορφήν κατὰ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου προσώπου τινὸς—ὀπόταν καὶ μόνον ἐκδηλὸς εἶναι ἡ πρόθεσις καὶ ἀτομικότης τοῦ ἐξ οὗ προήλθε αὐτῆ—ὑποκειμενικῶς χαρακτηρίζει ὁ Α. αὐτὴν ὡς **ἀδίκημα**, θεωρῶν ὅτι συνιστᾷ αὐτὴ τοὺς ὅρους τῆς δεῖνα νομικῆς διατάξεως, ἐνῶ ἐξ ἀντιθέτου ὁ Β., ὑποκειμενικῶς πάλιν διίστάμενος τὴν θεωρεῖ ὡς πρᾶξιν ἐντὸς τοῦ κύκλου τοῦ δικαίου εὐρισκομένην καὶ ἐπομένως νομίμως ἐπιχειρηθεῖσαν. Παραλείπομεν τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν καὶ οἱ θεωροῦντες τὴν πρᾶξιν αὐτὴν τοῦ τύπου ὡς **ἀδίκημα** διαφωνοῦν πρὸς ἀλλήλους, λόγῳ τοῦ ἀφηρημένου τῆς φύσεως, ὡς πρὸς τὴν βᾶσιν τοῦ χαρακτηρισμοῦ αὐτῆς καὶ τὴν ὑπαγωγὴν της εἰς ὄρισμένην διάταξιν δικαίου.

Τὰ ἐκδηλα αὐτὰ στοιχεῖα εἶναι ἐκεῖνα ἅτινα ἐπιβάλλουν τὴν κρίσιν καὶ κατὰκρίσιν τῶν πράξεων αὐτῶν, περὶ ὧν πραγματευόμεθα, ὑπὸ τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, ὑπὸ ἀνθρώπων διαβιούντων εἰς τὸ ἴδιον μετὰ τῶν δραστῶν αὐτῶν ἐπίπεδον. Καὶ φρονοῦμεν ὅτι τὰ τακτικὰ δικαστήρια, προσκεκολλημένα κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τῶν καθηκόντων περισσότερον εἰς τὰ κείμενα τῶν νόμων παρὰ εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν, μειονεκτοῦν κατὰ τοῦτο ἀπέναντι τῶν ἐκ λαϊκῶν δικαστῶν συγκαιμένων. Ἰδοὺ ἡ δικαιολογικὴ βᾶσις τῆς ἐκδικάσεως τῶν διὰ τοῦ τύπου διαπραττομένων ἀδικημάτων ὑπὸ τῶν ὀρκωτῶν δικαστηρίων, τῶν ἀποτελουμένων τουτέστιν ἐκ λαϊκῶν δικαστῶν. ²⁸

²⁸ Ο Ἐ r r e r a θεωρεῖ τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἀδικήματα ὡς ἰδιαίτατα ὑπαγέ-

Πάντα ταῦτα ἐγνώριζεν βεβαίως καὶ ὁ ἡμέτερος Συντακτικὸς Νομοθέτης, ὅστις δὲν ἠδύνατο νὰ κωφεύσῃ ἐνώπιον μιᾶς ἀναποτρέπτου κοινωνικῆς ἀνάγκης. Κατὰ συνέπειαν, ἡ διατύπωσις τῆς γνωστῆς διατάξεως τοῦ Συντάγματος, τόσον σαφῆς καθισταμένη, συμφώνως πρὸς ὅσα ἐξετέθησαν, δὲν εἶναι δυνατὸν εἰμὴ νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἐθεσπίσθη διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν αὐτῶν.

Ἐξ ἀντιθέτου, τὰ κατὰ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου στρεφόμενα ἀδικήματα, καὶ διὰ τύπου πραχθέντα, ὄχι μόνον δὲν φέρουν τὸν χαρακτῆρα αὐτόν, ἀλλὰ προσέτι ἔχουν ἕκδηλον μίαν ὑποπτον προέλευσιν. Τὰ γεγονότα αὐτὰ, ὡς καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς μείζονος ἐξασφαλίσεως τῆς προστασίας τοῦ ἀτόμου εἰς τὴν ἰερότητα τοῦ ἰδιωτικοῦ του βίου, μᾶς ἀναγκάζουν νὰ σημειώσωμεν τὴν γνωστὴν **ἐξαιρέσιν** ἀπὸ τῆς γενικῆς κατὰ τὰ ἄλλα ἀνωτέρω ἀρχῆς.

Τὰς ἀρχὰς αὐτάς, αἵτινες ἀπεκτήθησαν μάλιστα κατόπιν πολυμύχθων ἀγώνων, ἔχουσαι οὕτω μίαν **ιστορικὴν συνέχειαν** καὶ προηγούμενα, δὲν δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ οὐδεὶς. Καὶ τὸ Σύνταγμά μας, ἐὰν δὲν τὰς ἀνεγγραφεν, θὰ προσέκρουεν εἰς τὰς γενικῶς σήμερον παραδεδεγμένας ἀρχὰς τῆς ἐπιστήμης.

Τὸ ζήτημα ὅπερ ἐξητάσαμεν δὲν εἶναι λεπτολογικὸν περὶ τὰς λέξεις, ἀνευ ἐννοίας ἢ ἄλλου τινος ἐπακολούθου, διότι κέκτηται σπουδαιωτάτην πρακτικὴν ἄποψιν : Διὰ τῆς γενομένης μετατροπῆς τῆς ὡς ἄνω διατάξεως τοῦ Συντάγματος (διότι περὶ **μετατροπῆς** πρόκειται καὶ οὐχὶ περὶ ἐρμηνείας), ὑπὸ τῶν ὄρκωτων δικαστηρίων θὰ δικάζονται μόνον τὰ ἀφορῶντα τὸν δημόσιον βίον ἀδικήματα τοῦ τύπου. Κατὰ συνέπειαν, οὐχὶ ὀρθῶς ἐπαναλαμβάνομεν, **πάντα τὰ μὴ περιλαμβανόμενα εἰς ταῦτα**, δηλ. ὄχι μόνον τὰ στρεφόμενα κατὰ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ τοῦ καθεστῶτος **καὶ πλεῖστα ἄλλα**, διαπραττόμενα τυχὸν ὑπὸ τοῦ τύπου, θὰ δικάζονται ὑπὸ τῶν τακτικῶν δικαστῶν καὶ οὐχὶ ὑπὸ τῶν λαϊκῶν ἐνόρκων. Εἰς τὸ παρατηρούμενον ὅτι τὰ ἄλλα ἐγκλήματα εἶναι πολιτικὰ καὶ ὑπάγονται εἰς τὰ ὄρκωτὰ δικαστήρια δυνάμει ἐτέρας διατάξεως τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου τοῦ Συντάγματος ἀπαντῶμεν, τὸ μὲν ὅτι τὰ δικαστήρια θεωροῦν τὰς περὶ τύπου διατάξεις ἰσχυροτέρας καὶ ἥττονος σημασίας τὰς περὶ πολιτικῶν ἐγκλημάτων, τὸ δὲ ὅτι πάντοτε δὲν συμβαίνει τοῦτο, ὑπαρχόντων καὶ ἀδικημάτων ἅτινα **οὔτε τὸν ἰδιωτικὸν βίον ἀφοροῦν**, ἵνα ἐπαχθοῦν

μὲν εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν ὄρκωτων δικαστηρίων. Πρβλ. E r r e r a : Droit public Belge, p. 75 (1916)—D u g u i t : Droit constitutionnel, Vol. V, § § 36-37 — E s m e i n : Droit constitutionnel—G. J è z e : Le régime juridique de la presse en Angleterre (ἐν Revue du droit public, V 32, p. 249, 1915)—Ὅρθῶς ἐλέχθη ὅτι, καὶ ἐὰν δὲν ὑπῆρχον τὰ ὄρκωτὰ δικαστήρια ἔδει νὰ ἐδημοουργοῦντε ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν ἐκδίκασιν τῶν διὰ τοῦ τύπου ἀδικημάτων. Πρβλ. καὶ τὸ ἔργον τοῦ Καθηγητοῦ K. T s o u κ α λ ᾶ : Τὰ ὄρκωτὰ δικαστήρια, τόμ. Α', § 36 (Ἀθήναι 1931).

εἰς τὰ τακτικά δικαστήρια, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸν δημόσιον, ἵνα ὑπαχθῶσιν εἰς τὰ ὄρκωτά, μὴ ὄντα τέλος πολιτικά. (Ἐπὶ παραδείγματι βλ. καὶ Νόμον 5060 ἀρθ. 37 ἔδ. 2. Ἐπίσης ἀρθ. 10—19, 29—38 καὶ Νόμου 5999 ἀρθ. 4)²⁹. Καὶ μόνη ἄλλωστε ἡ λογικὴ δυνατότης τῆς ὑπάρξεως τοιούτων, ἥτις εἶναι ἔννοια θετική, καθιστᾷ σόλοικον τὴν ἀντικρουομένην ἄποψιν³⁰.

ΔΗΜΟΣΘ. ΜΙΡΑΣΓΕΤΖΗΣ

²⁹ Βλ. νομολογίαν ὑπάγουσαν καὶ ταῦτα εἰς τὰ τακτικά δικαστήρια : Πλημ. Κερκίρας 442)1934, ἐν ΕΕΝ, α', 436.

³⁰ Τὴν ὁρθὴν ἄποψιν εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἀρθροῦ τούτου τοῦ Συντάγματος ἀπέδωκεν, εὐτυχῶς, καὶ τμήμα τῆς νομολογίας τῶν δικαστηρίων μας. Βλ. οὕτω Α.Π. 294)1927 («Θέμις», τόμ. ΑΗ', σελ. 636)—Ἐφ. Θεσσαλονίκης 261)1929 («Θέμις», τόμ. ΜΑ', σελ. 223)—Ἐφ. Ἀθηνῶν, βούλευμα 316)1930 («Θέμις», ΜΑ', σελ. 745—746)—Πλ. Θεσσαλονίκης 314)1930 («Θέμις», ΜΒ', σελ. 716—717)—Πλ. Ἀθηνῶν, 2.431)1930.

Ἐπίσης τὴν ὁρθὴν ἐρμηνείαν τῆς διατάξεως ταύτης ἀποδίδοντες καταλήγουσιν εἰς πάντι θετὰ συμπεράσματα καὶ οἱ Χρ. Γνώτης : Ἐπὶ τοῦ νομοσχεδίου περὶ τύπου, σ. 11 καὶ δὴ 13 ἐπ. (Ἀθῆναι 1931).—Α. Ἰδρωμένος : Τὸ Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, Νο 359 (Ἀθῆναι 1908)—Διομήδης Κυριακοῦ : Ἐρμηνεία τοῦ Ἑλληνικοῦ Συντάγματος, τόμ. Β', σ. 314 ἐπ. (Ἀθῆναι 1904)—Ν. Παπαδόπουλος : Ἰπτόδαμος, σ. 354 (Ἀθῆναι 1848)—Ν. Ι. Σαρίπολος : Παινικὴ νομοθεσία, τόμ. Γ', § 659 (Ἀθῆναι 1870)—τοῦ ἰδίου : Πραγματεῖα Συνταγματικοῦ Δικαίου, § 892 (Ἀθῆναι 1875) — Ν. Ν. Σαρίπολος : Συνταγματικὸν Δίκαιον, τόμ. Γ', σελ. 74 ἐπ. καὶ ἰδίως 90—92 (Ἀθῆναι 1918)—Α. Ι. Σβώλος : Προβλήματα Κρινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας, σελ. 35, σημ. 15 (Ἀθῆναι 1931)—Θ. Φλογαίτης, Ἐγχειρίδιον Συντ. Δικαίου, σελ. 381, (ἔκδ. Β' Ἀθῆναι 1909).

Πρὸς εἴρεσιν τῆς ἀληθοῦς ἔννοιας, σημειωτέον καὶ ὅτι, ὁ βουλευτὴς Πατριώτης εἰς τὴν Συνέλευσιν τοῦ 1863—1864, κατὰ τὴν ψήφισιν τοῦ ἀρθ. 94—95 τοῦ Συντάγματος, ὑπέβαλεν πρότασιν ὅπως αἱ καὶ τὰ ἀφορῶντα τὸν ἰδιωτικὸν βίον ἐγκλήματα τοῦ τύπου ὑπάγονται εἰς τὸ Δικαστήριον τῶν ἐνόρκων». Ἡ πρότασις τοῦ ἀπεριφθῆ ἴμου. Πρβλ. Ἐφημερίς Συζητήσεων, τόμ. 6, σελ. 759—Πρακτικά, τόμ. 6, σελ. 535. Κατὰ δὲ τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ 1911 ἀπεριφθῆ πρότασις τοῦ βουλευτοῦ Κ. Γόντικα, ἵνα ἐξαιροῦνται τῶν ἐνόρκων μόνον τὰ ἀδικήματα τύπου τὰ κατὰ τὸν ἰδιωτικὸν βίον τῶν μὴ δημοσίων ὑπαλλήλων. Βλ. Δαβῆ—Παπαϊωάννου : Τὸ ἱστορικὸν τῆς ἀναθεώρησεως τοῦ Συντάγματος, σελ. 176 (Ἀθῆναι 1911).

Εἰς ἐνίσχυσιν τούτων, κατὰ τὴν κατὰ τὸ 1932 μελετηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Κόμματος τῶν Φιλελευθέρων ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος προυτάθη νὰ μεταβληθῇ τὸ ἀρθ. 100 τοῦ Συντάγματος, καὶ νὰ διατυπωθῇ ὡς τὸ ἐρμηνεύει ἡ ἐσφαλισμένη νομολογία. Ἀναμφιβόλως, εἰάν ὡς ἔχει σημερινὸν τὸ ὡς ἄνω ἀρθρον τοῦ Συντάγματος ἀνεπαρκεῖται εἰς τὴν γνώμην ταύτην τῆς νομολογίας, δὲν θὰ ἐξηγεῖτο μεταβολὴ του, μεταβολὴ συντακτικὴ μάλιστα τόσοσ δυσκόλως ἐπιτυγχανομένη. (Βλ. γενικὴν εἰσηγητικὴν ἔκθεσιν Δουξίρα, σελ. 11—15, Ἐθνικὸν Ὑπογραφεῖον 1932—Ἐκθεσὶν Φωτάκη, σελ. 1.—Ἐκθεσὶν Ἀργυροπούλου, σελ. 2).

Εἰς τὸνῶσιν τῆς ἀπόψεως ἡμῶν εἰρήσθω καὶ τὸ ἔξης : Κατὰ τὴν τελευταίαν ἐποχὴν τοῦ χαταγισμοῦ τῶν «Συντακτικῶν Πράξεων», μετὰ τῶν ἄλλων, ἐξεδόθη καὶ ἡ Συντακτικὴ Πρᾶξις τῆς 20 Νοεμβρίου 1935 «περὶ τροποποιήσεως τῶν ἀρθρων 94 καὶ 95 τοῦ Συντάγματος» ἥτις ὥρισεν ἐν ἀρθ. 2, τροποποιῶσα τὸ ἀρθ. 95 τοῦ Συντάγματος, ὅτι τὰ ἀδικήματα τοῦ τύπου, ὁσῶκις ἀφοροῦν τὸν δημόσιον βίον προσώπου ἀσκούντος δημοσίαν λειτουργίαν, δικάζονται ὑπὸ μικτοῦ τινος δικαστηρίου. Ἐάν ἡ ἀρμοδιότης αὕτη εἴχεν, ὡς ἰσχυρίζεται ἡ μέχρι τοῦδε νομολογία, αὐτῶσι, πρὸς τὴν νὰ ἐπέλθῃ ἡ τροποποίησις διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ τοῦτο :

ΑΜΝΗΣΤΙΑΚΑ ΤΙΝΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ *)

Τὸ διάταγμα τῆς 20 Νοεμβρίου 1933 διὰ τοῦ ὁποίου ἀπενεμήθη ἡ τετάρτη κατὰ σειράν ἀμνηστία ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927 ¹⁾, παρουσιάζει πλεῖστα ἐνδιαφέροντα ζητήματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἄξια ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης ²⁾. Τὴν ἐρευναν ἄλλωστε ἐπιβάλλει περισσό-τερον καὶ ἡ ζωνρὰ συζήτησις, ἣ ὁποία ἔλαβε χώραν εἰς τὸν τύπον, τὸν ἡμερήσιον καὶ τὸν περιοδικόν, σχετικῶς πρὸς τὴν ἀμνηστίαν ταύτην. Ἐξ ἄλλου εἰς τὴν ἐρευναν αὐτὴν προστίθεται ἐπίσης καὶ τὸ ζήτημα τῆς συνταγματικότητος ἢ μὴ ἐνδεχομένης ἀπονομῆς ἀμνηστίας εἰς τὸ ἔγκλημα τῆς 6 Ἰουνίου ³⁾. Δὲν εἶναι δύσκολον ἐπομένως νὰ ἐννοήσῃτε τὴν συγκίνησίν μου διότι ἔλαχεν εἰς ἐμὲ ὁ κλῆρος νὰ ἀναπτύξω τὰ σχετικά πρὸς τὸ διπλοῦν τοῦτο θέμα ζητήματα.

*) Ἀνεγνώσθη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς «Ἐταιρείας Διοικητικῶν Μελετῶν» τῆς 19ης Ἰανουαρίου 1934.

1) Ἀνάλυσιν τῶν ἄλλων ἀμνηστιῶν βλ. ἐν τῇ διατριβῇ μου «Χάρις καὶ Ἀμνηστία», 1934, σελ. 127 ἑπ.

2) Ὑπενθυμίζω ἐν ὀλίγοις τὸ ἱστορικόν τοῦ ἀδικήματος διὰ τὸ ὁποῖον ἀπενεμήθη ἡ ἀμνηστία : Κατὰ τὰς πρώτας πρωϊνάς ὥρας τῆς 6 Μαρτίου 1933 καὶ μετὰ τὴν γνωστοποίησιν τῶν πρώτων ἀποτελεσμάτων τῶν ἐκλογῶν τῆς 5 Μαρτίου καθ' ἃ ἐφέρετο πλειοψηφοῦν τὸ λαϊκόν κόμμα, ἀξιωματικοί τινες καὶ πολιταὶ ὑπὸ τὸν ἀπόστρατον ἀντιστράτηγον Νικ. Πλαστήραν προέβησαν εἰς κατάλυσιν τῶν νομίμων ἀρχῶν τῆς πρωτεύουσας καὶ τὴν ἐγκαθίδρουσιν δικτατορίας. Ἡ στάσις ὅμως αὕτη ἐξεφυλίσθη τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας ἢ δὲ ἀρχὴ παρεδόθη εἰς ὑπηρεσιακὴν κυβέρνησιν στρατηγῶν ὑπὸ πρωθυπουργὸν τὸν ἀντιστράτηγον Ὁθωναίου.

3) Τὸ ἱστορικόν τούτου ἔχει ὡς ἑξῆς : Τὴν νύκτα τῆς 5ης πρὸς τὴν 6ην Ἰουνίου 1933 ἐγένετο ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ἀθήνας εἰς Κηφισίαν λεωφόρου καὶ παρὰ τὸ Ψυχικὸν δολοφονικὴ ἀπόπειρα κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Φιλελευθέρων Ἐλ. Βενιζέλου ἐπιστρέφοντος μετὰ τῆς συζύγου του ἐκ Κηφισιάς εἰς Ἀθήνας. Ἐπὶ ἰκανὴν ἀπόστασιν τὸ αὐτοκίνητον τούτου ἐπιρροβολεῖτο παρ' ἀτόμων ἐπιβαινόντων ἐτέρου ἀκολουθῶντος αὐτοκινήτου, ἐκ δὲ τῶν σφαιρῶν ἐφονεύθη εἰς ἀκόλουθος τοῦ Βενιζέλου, ἐτραυματίσθησαν δὲ ἑλαφρῶς ἡ κ. Βενιζέλου καὶ ὁ ὁδηγὸς τοῦ αὐτοκινήτου.

I

1.—Τὸ πρῶτον ζήτημα τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται εἰς τὸν ἐρευνητὴν καὶ τὸ ὁποῖον προκύπτει ἐξ αὐτῶν τῶν ἀρχικῶν λέξεων τοῦ ἀμνηστιακοῦ διατάγματος τῆς 20 Νοεμβρίου, εἶναι ἐὰν δὲν ἀντίκειται εἰς τὸ Σύνταγμα ἡ ἀπονομὴ ἀμνηστίας ἐπὶ συνθέτων ἐγκλημάτων.

Ὑπὸ τὸ κράτος τῶν παλαιοτέρων Συνταγμάτων κατὰ τὰ ὁποῖα ὑπερίσχυεν ἡ ἀποφῆς ὅτι ὑπῆρχεν ὑπὲρ τῆς Νομοθετικῆς Ἐξουσίας τεκμήριον ἀρμοδιότητος πρὸς ἀπονομὴν ἀμνηστίας ἐπὶ παντὸς ἐγκλήματος, ἐνῶ δ' Ἀρχηγὸς τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐξουσίας περιορίζετο εἰς τὴν ἀπονομὴν τοιαύτης ἐπὶ πολιτικῶν ἐγκλημάτων δυνάμει τῆς διατάξεως τοῦ ἀρθροῦ 39 ⁴⁾, δὲν ἐθεωροῦτο, κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην, ἀποκλειομένη ἡ ἀπονομὴ ἀμνηστίας ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐξουσίας καὶ ἐπὶ συνθέτων ἐγκλημάτων ⁵⁾. Ἡ ἐρμηνεῖα αὕτη ἐστηρίζετο κυρίως εἰς τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ἐὰν τὸ Σύνταγμα ἤθελε νὰ ἀποκλείσῃ τὴν ἀπονομὴν ταύτης ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐξουσίας ἐπὶ τῶν συνθέτων ἐγκλημάτων θὰ τὸ ἐδήλου δητῶς, ὅπως εἰς τὸ ἀρθρον 18 (τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864/1911) ὄριζεν ὅτι «ἡ θανατικὴ ποινὴ ἐπὶ πολιτικῶν ἐγκλημάτων, ἐκτὸς τῶν συνθέτων, καταργεῖται».

Ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τοῦ ὑφηγητοῦ Θ. Τσάτσου ⁶⁾ ὅτι ὑπὸ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1927 ἡ ἀπονομὴ ἀμνηστίας ἐπὶ συνθέτων ἐγκλημάτων ἀποκλείεται ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι τοῦτο ἀπηγόρευσε δητῶς τὴν ἔστω καὶ διὰ νόμου ἀπονομὴν ἀμνηστίας ἐπὶ κοινῶν ἐγκλημάτων. Εἰς τὴν ἀποφιν αὐτὴν θὰ ἠμπεροῦσε κανεὶς νὰ ἀντιτάξῃ δύο τινά: Πρῶτον, ὅτι καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῶν παλαιοτέρων Συνταγμάτων τὸ δικαίωμα τοῦτο ἀνεγνωρίζετο εἰς τὸν Ἀρχηγὸν τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐξουσίας ὡς σ υ μ π λ ῆ ρ ω μ α τοῦ δικαιώματος τῆς ἀπονομῆς ἀμνηστίας ἐπὶ κοινῶν ἐγκλημάτων καὶ ἀσχέτως πρὸς τὴν διὰ νόμου ἀπονομὴν ἀμνηστίας ἐπὶ κοινῶν. Ἐφ' ὅσον ἐπομένως παρέμεινεν ἀμετάβλητος ἡ διάταξις περὶ ἀπονομῆς ἀμνηστίας ὑπὸ τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐξουσίας ἐπὶ πολιτικῶν ἐγκλημάτων, ἀνεξαρτήτως τῆς καταργήσεως τῆς διὰ νόμον ἀπονομῆς ἐπὶ κοινῶν, παρέμεινεν ἀμετάβλητος καὶ ἡ ἐρμηνεῖα περὶ τῆς ἀπονομῆς ἀμνηστίας ἐπὶ συνθέτων ἐγκλημάτων.— Δεύτερον δέ, ἡ ἐρμηνεῖα τοῦ ἀρθροῦ 39 τοῦ παλαιοῦ Συντάγματος ὡς πρὸς τὰ κοινὰ ἐγκλήματα καθὼς καὶ τὰ σὺν-

4) Βλ. διὰ πλείονα καὶ βιβλιογραφίαν τὴν προμνησθεῖσαν διατριβὴν μου, σελ. 117 ἐπ.

5) Βλ. διατριβὴν μου, σελ. 120 ἐπ.

6) Ἐν περιοδικῷ «Ἐργασία», ἔτος Δ', τεύχ. 208, σελ. 1790.

θετα, ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς συντάκτας τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927. Καίτοι ὅμως οὗτοι σαφῶς καὶ κατηγορηματικῶς ἀπέκλεισαν τὴν ἔστω καὶ διὰ νόμου ἀπονομὴν ἀμνηστίας ἐπὶ κοινῶν ἐγκλημάτων, ἀπέφυγαν ἐν τούτοις νὰ κάμουν καὶ τὴν ἐλαχίστην μείαν ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπονομὴν ἀμνηστίας ἐπὶ συνθέτων ⁷⁾. Ἡ σιωπὴ αὕτη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐρμηνευθῇ ἄλλως παρὰ ὡς ἐμφαίνουσα ἐμμονὴν εἰς τὴν μέχρι τοῦδε κρατούσαν ἐρμηνείαν.

Νομίζω ἄλλωστε ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ στηριχθῶμεν εἰς τὸν γνωστὸν ἐρμηνευτικὸν κανόνα, ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι αἱ ἐξαιρετικαὶ διατάξεις (ὡς ἐν προκειμένῳ ἢ τοῦ ἀρθροῦ 84) ἐρμηνεύονται στενωῶς ⁸⁾, διότι ὁ κανὼν οὗτος δὲν συμβιβάζεται μὲ τὸ ὅλον πνεῦμα τῆς διατάξεως εἰς τὴν ὁποίαν ἐὰν δώσωμεν τοιαύτην ἔννοιαν θὰ καταδείξωμεν ἐμφανέστερον τὸ ἄστοχόν της. Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἔχω ἀσχοληθῆ διεξοδικώτερον ἀλλαγῶ ⁹⁾.

Ἀφοῦ ἤδη καθωρίσαμεν τὴν συνταγματικότητα τῆς ἀπονομῆς ἀμνηστίας ἐπὶ συνθέτων ἐγκλημάτων, προσβάλλει ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ ἐρώτημα ποῖα εἶναι αὐτὰ τὰ σύνθετα ἐγκλήματα καὶ ποῖα τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτῶν γνωρίσματα.

Διὰ νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ ἐρώτημα αὐτὸ πρέπει προηγουμένως νὰ ἐξετάσωμεν ποῖα εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ πολιτικοῦ ἐγκλήματος μὲ τὴν ὁποίαν συνδέεται ἀρρήκτως καὶ ἡ τοῦ συνθέτου.

Ὀλίγα ἐπιστημονικὰ ἔννοια εἶναι τόσον ἀσαφεῖς καὶ ὀφυσταὶ ὅσον ἡ ἔννοια τοῦ πολιτικοῦ ἐγκλήματος. Δυστυχῶς ἕως σήμερον οἱ συγγραφεῖς δὲν κατώρθωσαν νὰ δώσουν ἓνα πλήρη ὄρισμόν τούτου, ἀλλ' ὁ καθεὶς παρέχει καὶ ἴδιον τοιοῦτον. Καὶ μερικοὶ μὲν ἀπὸ τοὺς ὁρισμοὺς τούτους εἶναι τόσον εὐρεῖς ὥστε νὰ περιλαμβάνωσιν εἰς τὸ πολιτικὸν ἐγκλημα καὶ αὐτὴν τὴν ληστείαν, οὕτως ὥστε νὰ ἀναγκάζωνται οἱ δίδοντες αὐτοὺς πρὸς ἀποφυγὴν πλανῶν, νὰ παρατάσσουν σειρὰν ὀλόκληρον ἐξαιρέσεων ¹⁰⁾. Ἄλλοι τοῦναντίον εἶναι στενωτέρου τοῦ δέοντος ὥστε νὰ μὴ περιλαμβάνωσι καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ ἀδικήματα τὰ ὁποῖα ἡ κοινὴ συνείδησις χαρακτηρίζει ὡς πολιτικὰ ¹¹⁾. Ἄλλοι τέλος συγγραφεῖς πρὸς ἀποφυ-

7) Βλ. Ἐφημερίδα Συζητήσεων τῆς Βουλῆς, Περ. Α', Σύν. Α', Τόμ. Β', σελ. 418.

8) Τὸν κανόνα τοῦτον ἀκολουθεῖ ὁ Τ σ ά τ σ ο ς, ἐνθ' ἄν. σελ. 1790.

9) Βλ. διατριβὴν μου, σελ. 120.

10) Οὕτω ὁ ὄρισμός τοῦ Ortolan, περὶ οὗ βλ. ἐν Κωστίη - Μπουροπούλου, Ἐρμηνεία τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἰσχύοντος Ποινικοῦ Νόμου, ἐκδ. 4η Τόμ. Β', σελ. 16 ἐπ.

11) Ὡς ὁ ὄρισμός τοῦ Φλογαίτου, Ἐγχειρίδιον Συνταγματικοῦ Δικαίου, ἐκδ. 2α, 1909, σελ. 172, ὁ ὁποῖος δὲν περιλαμβάνει τὰ κατὰ τῆς διεθνούς τῆς Πολιτείας ὑποστάσεως στρεφόμενα ἀδικήματα, τὰ ὁποῖα εἶναι πολιτικὰ.

γὴν τῶν δυσχερεῶν τούτων ὀρίζουν περιγραφικῶς τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα¹²⁾.

Πάντως εἰς τὴν προσπάθειαν ἡμῶν ὅπως καθορίσωμεν τὴν ἔννοιαν τοῦ πολιτικοῦ ἐγκλήματος πρέπει νὰ μὴ ἀφήσωμεν τὰς ἀντικειμενικὰς θεωρίας διὰ νὰ καταφύγωμεν εἰς τὰς ὑποκειμενικὰς. Εἰς οὐδεμίαν ἐπομένως περίπτωσιν πρέπει νὰ στηριχθῶμεν διὰ τὸν καθορισμὸν τούτου εἰς τὴν π ρ ὀ θ ε σ ι ν καὶ τὸν σ κ ο π ὸ ν ταῦ ἐγκληματίου, διότι ἐὰν ἀκολουθήσωμεν τὴν ἄποψιν αὐτὴν θὰ παρασυρθῶμεν εἰς συμπεράσματα ἐντελῶς παράλογα, ὥστε νὰ διατρέχωμεν τὸν κίνδυνον εἰς συγκεκριμένην περίπτωσιν νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς πολιτικὸν ἐγκλημα ἀκόμη καὶ τὸ τυπικώτερον τῶν κοινῶν ἐγκλημάτων, δηλαδὴ μίαν κλοπὴν ἢ μίαν ληστείαν, ἐφ' ὅσον ἠθέλωμεν καταλογίσει εἰς τὸν δράστην πολιτικὴν πρόθεσιν¹³⁾.

Ἐκ τούτων συνάγεται ὅτι πρέπει νὰ περιορισθῶμεν εἰς στοιχεῖα κ α θ α ρ ῶ ς ἀ ν τ ι κ ε ι μ ε ν ι κ ᾶ διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἐννοίας τοῦ πολιτικοῦ ἐγκλήματος. Εἰδικώτερον δὲ νομίζω ὅτι δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ὡς ἀντικειμενικὸν στοιχεῖον, τὸ ἀ ν τ ι κ ε ἴ μ ε ν ο ν καθ' οὗ στρέφεται τὸ ἐγκλημα, θεωροῦντες ὡς π ο λ ι τ ι κ ὸ ν ἔ γ κ λ η μ α, π ᾶ ν ἔ γ κ λ η μ α σ τ ρ ε φ ὄ μ ε ν ο ν κατὰ τῆς ἐνότητος καὶ τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ὀργανώσεως τοῦ Κράτους καὶ σκοποῦν τὴν ἀλλοίωσιν ἢ ἀνατροπὴν αὐτῆς. Ὁ ἀνωτέρω ὀρισμὸς συνδυάζει μετὰ τοῦ ἀντικειμενικοῦ ἐν μέρει καὶ τὸ ὑποκειμενικὸν στοιχεῖον, ἀφοῦ διὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ πολιτικοῦ ἐγκλήματος ἀπαιτοῦμεν τὴν ὑπαρξίν σ κ ο π ο ῦ ἀποβλέποντος εἰς ὀικτικὴν ἢ μερικὴν μεταβολὴν τῆς κρατικῆς ὀργανώσεως. Αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ μόνη παραχώρησις τὴν ὁποίαν ἠμποροῦμεν νὰ κάμωμεν εἰς τὴν ὑποκειμενικὴν θεωρίαν, ἢ ὁποία παραχώρησις ἄλλωστε εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαία διὰ τὴν ἀριότητα τοῦ ὀρισμοῦ.

Κατὰ τὸν δοθέντα ὀρισμὸν «πολιτικὸν ἐγκλημα εἶναι πᾶν ἐγκλημα στρεφόμενον κατὰ τῆς ἐνότητος καὶ τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ὀργανώσεως τοῦ Κράτους καὶ σκοποῦν τὴν ἀλλοίωσιν ἢ ἀνατροπὴν αὐτῆς». Λέγοντες ἐ ν ὀ τ η τ α τοῦ Κράτους, ἐννοοῦμεν καὶ τὴν ἀπὸ ἀπόψεως τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου τοιαύτην. Ἐπομένως, κατὰ τὸν ὀρισμὸν, θεωροῦνται ὡς πολιτικὰ ἐγκλήματα καὶ τὰ στρεφόμενα κατὰ τῆς διεθνoῦς τῆς Πολιτείας ὑποστάσεως ὡς θίγοντα τὴν ἐνότητα αὐτῆς (ἐγκλήματα κατὰ τῆς

12) Οὕτω οἱ Κωνσταντόπουλος—Μακρυγιάννης, Ἑρμηνεία τῆς Ἑλληνικῆς Ποινικῆς Δικονομίας, ἔκδ. 3η, 1925—1926, Τόμ. Α', σελ. 182 ἐπ. καὶ ἰδίως σελ. 186 ἐπ.

13) Πρβλ. G a r r a u d, Précis de Droit Criminel, 12η ἔκδ. 1928, σελ. 91.

ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τῆς Πολιτείας, κατὰ τῆς διεθνοῦς ἀνεξαρτησίας τῆς Πολιτείας κ. ἄ.)¹⁴⁾.

Προχωροῦντες λέγομεν ὅτι τὸ πολιτικὸν ἔγκλημα ἠμπορεῖ νὰ στρέφεται κατὰ τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ὀργανώσεως τοῦ Κράτους. Τοῦτο προσετέθη διὰ νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς πολιτικὰ ἔγκλήματα τὰ στρεφόμενα κατὰ τῆς ἐν τῇ Πολιτεία τάξεως, ὡς αἱ ἐπαναστάσεις αἱ σκοποῦσαι τὴν ἐπιβολὴν δικτατορίας, καὶ τὰ ἔγκλήματα τὰ ἐπιδιώκοντα τὴν ἀνατροπὴν τῆς κρατούσης κοινωνικῆς τάξεως, τὰ ὁποῖα προδήλως εἶναι καὶ αὐτὰ πολιτικὰ.

Διὰ τοῦ ὡς ἄνω ὀρισμοῦ τῶν πολιτικῶν ἐγκλημάτων νομίζω ὅτι ἐπέτυχα, κατὰ τὸ μέτρον τοῦ δυνατοῦ, νὰ παράσχω τὴν ἀκριβῆ ἔννοιαν τούτων. Καὶ ἤδη πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ συνθέτου πολιτικοῦ ἔγκλήματος, τὸ ὁποῖον ἄλλωστε μοῦ ἔδωσεν ἀφορμὴν νὰ καθορίσω τὴν ἔννοιαν τῶν καθαρῶς πολιτικῶν ἐγκλημάτων.

Ὅπως ὁ καθορισμὸς τῆς ἐννοίας τοῦ πολιτικοῦ ἔγκλήματος παρουσιάζει ἀρκετὰς δυσκολίας, ἐπίσης καὶ ὁ τοῦ συνθέτου ἔγκλήματος δὲν παρουσιάζει ὀλιγωτέρας. Συνήθως οἱ συγγραφεῖς διακρίνουν τὰ σύνθετα πολιτικὰ ἔγκλήματα *lato sensu* εἰς ἔγκλήματα *σύνθετα* (*complexes*) καὶ *συναφῆ* (*connexes*)¹⁵⁾. Ἡ διάκρισις αὕτη στηρίζεται εἰς τὸ ἂν οὐσιαστικῶς τὸ ἔγκλημα ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς ἀξιοποιήτου πράξεως ἢ ἐκ περισσοτέρων συνδεομένων μεταξύ των· καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωση ἰσχύει περὶ ἔγκλήματος συνθέτου (*complexe*), εἰς δὲ τὴν δευτέραν περὶ συναφῆς (*connexe*). Τόσον ὅμως τὰ σύνθετα *stricto sensu* ὅσον καὶ τὰ συναφῆ περιλαμβάνονται εἰς τὴν εὐρῆαν ἔννοιαν τῶν συνθέτων πολιτικῶν ἐγκλημάτων, τὰ ὁποῖα οἱ Vidal-Magnol ὀρίζουν ὡς τὰ ἔγκλήματα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀντικειμενικῶς μὲν προσβάλλουν ἓν ἄτομον ἢ αὐτὸ τὸ Κράτος ὡς ἰδιωτικὸν πρόσωπον, ὑποκειμενικῶς ὅμως ἔχουν τὴν πολιτικὴν ὡς κινουῦν αἴτιον, ὡς σκοπὸν, ἢ καὶ ὡς εὐκαιρίαν¹⁶⁾. Νομίζω ὅμως ὅτι ὁ ὀρισμὸς αὐτὸς τῶν συνθέτων πολιτικῶν ἐγκλημάτων δὲν εἶναι ἐπαρκῆς· ἰδίως παρουσιάζει τὸ ἐλάττωμα ὅτι χαρακτηρίζει τὸ ἔγκλημα ὡς σύνθετον ἂν ὀρμάται ἐκ σκοποῦ πολιτικοῦ, ἢ, ἔστω καὶ ἂν ὁ σκοπὸς δὲν εἶναι πολιτικός, ἂν ἐτελέσθη ἐπ' ἐυκαιρίᾳ πολιτικῆ. Θὰ ἦτο ὅμως ὀρθότερον νὰ συνδυάσωμεν τὰ δύο στοιχεῖα, δηλ. τὸν σκοπὸν καὶ

14) Πρβλ. διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τῶν ἐγκλημάτων τούτων ὡς πολιτικῶν καὶ Vidal-Magnol, *Cours de Droit Criminel et de Science Pénitentiaire*, 7η ἐκδ., 1928, σελ. 104 ἐπ.

15) Πρβλ. Garraud, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 90, Vidal-Magnol, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 107 ἐπ.

16) Πρβλ. Vidal-Magnol, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 107.

τὴν εὐκαιρίαν, καὶ νὰ ἀπαιτήσωμεν τὴν συνύπαρξιν αὐτῶν λέγοντες ὅτι σύνθετον πολιτικὸν ἔγκλημα ὑπάρχει ὅταν ἐκ πολιτικοῦ σκοποῦ καὶ ἐπ'εὐκαιρία τελέσῃς πολιτικοῦ ἔγκληματος συνδιαπράττεται κοινὸν ἔγκλημα. Διὰ τῆς λέξεως δὲ συνδιαπράττεται ἔννοοῦμεν ἢ τὴν ἕναρξιν πραγματικῆς συρροῆς (ὅπως ὅταν ἐπ'εὐκαιρία ἐπαναστάσεως οἱ ἐπαναστάται διὰ πλειόνων πράξεων διασπάζουν τὰς ὀπλαποθήκας), ὅποτε ἔχομεν εἰδικώτερον συναφές ἔγκλημα (connexe), ἢ τὴν ἕναρξιν τυπικῆς συρροῆς, ὅποτε ἔχομεν *stricto sensu* σύνθετον ἔγκλημα (complexe).

2.—Μετὰ τὴν ἀναγκαίαν ταύτην παρένθεσιν ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν ἔρευναν τῆς συνταγματικότητος τῶν διατάξεων τοῦ ἀμνηστιακοῦ διατάγματος.

Τὸ διάταγμα τοῦτο ὁρίζει περαιτέρω ὅτι «τῆς ἀμνηστίας ἐξαιροῦνται οἱ ἐν ἐνεργείᾳ ἢ ἐν ἀποτάξει ἢ ἐν ἀποστρατείᾳ ἀξιωματικοὶ τοῦ κατὰ ξηρὰν, θάλασσαν καὶ ἀέρος στρατοῦ, οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς Χωροφυλακῆς καὶ τῆς Ἀστυνομίας Πόλεων». Ἐπομένως προκύπτει τὸ ἐρώτημα: Εἶναι συνταγματικὴ ἢ τοιαύτη ἐξαιρέσις;

Ὡς γνωστὸν τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς ἀμνηστίας εἶναι ἡ γενικότης αὐτῆς. Ἡ ἀμνηστία δηλ. εἶναι θεωρητικῶς μέτρον γενικόν, πραγματικὸν καὶ ἀπρόσωπον, ἀφορῶν, κατὰ τὴν γενομένην γενικῶς ἀποδεκτὴν διδασκαλίαν, αὐτὴν ταύτην τὴν πράξιν καὶ μὴ ἀποβλέπον πρὸς τὰ συγκεκριμένα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα καὶ ἐξετέλεσαν τὴν περὶ ἧς πρόκειται πράξιν¹⁷⁾. Δὲν θεωρεῖται ἐπομένως σύμφωνον πρὸς τὴν ἔννοιάν της νὰ ἀφορᾷ ἀτομικῶς ὠρισμένα πρόσωπα: εἰδικώτερον δὲ παρ' ἡμῶν ἢ τοιαύτη μορφή τῆς ἀμνηστίας εἶναι προδήλως ἀντισυνταγματικὴ ὡς ἀντικειμένη εἰς δύο κανόνας τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927: τὸν κανόνα τοῦ ἀρθρ. 6 καθ' ὃν οἱ Ἕλληνες εἶναι ἴσοι ἐνώπιον τῶν νόμων¹⁸⁾, καὶ τὸν κανόνα τοῦ ἀρθρ. 76 καθ' ὃν ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας οὐδέποτε δύναται νὰ ἀναστείλῃ τὴν ἐνέργειαν, οὐδὲ νὰ ἐξαίρεσῃ τινὰ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ νόμου. Ἐφ' ὅσον ἐπομένως ἡ ἀμνηστία εἶναι ἀναστολὴ τοῦ Ποινικοῦ Νόμου¹⁹⁾, πρέπει νὰ εἶναι γενικὴ καὶ ἀπρόσωπος διότι ἄλλως θὰ εὕρισκόμεθα πρὸ μιᾶς ἀντινομίας τῶν διατάξεων τῶν ἀρθρ. 76 καὶ 84 τοῦ Συντάγματος, τοῦ μὲν ὁρίζοντος ὅτι ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δὲν δύναται νὰ ἐξαίρεσῃ τινὰ

17) Βλ. διατριβὴν μου, σελ. 9 ἐπ. καὶ τὴν ἐκεῖ (σημ. 28 καὶ 29) βιβλιογραφίαν.

18) Τὸν κανόνα τοῦ ἀρθρ. 76 (ἀρθρ. 35 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864) δὲν ἐπικαλεῖται ὁ Ν. Ν. Σαρίπολος, Σύστημα τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου, ἐκδ. 4η, 1923, Τόμ. Β', σελ. 550 ἐπ. ἐπικαλούμενος μόνον τὸν τοῦ ἀρθρ. 6.

19) Ὅρα διατριβὴν μου, σελ. 7 καὶ τὴν ἐκεῖ φιλολογίαν.

τῆς ἐνεργείας τῶν νόμων, τοῦ δὲ ἀναγνωρίζοντος εἰς αὐτὸν τοιοῦτον δικαίωμα. Ἐπομένως συνταγματικὴ εἶναι κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1927 μόνον ἡ ἀπονομὴ ἀμνηστίας εἰς κατηγορίαν πράξεων ἢ καὶ ἐνδεχομένως εἰς κατηγορίαν ὄλην προσώπων.

Κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ γενικὸς καὶ ἀπρόσωπος χαρακτὴρ τῆς ἀμνηστίας ἀποκλείει τὴν ἀπὸ ταύτης ἀτομικὴν ἐξαίρεσιν ὠρισμένων προσώπων, διότι καὶ ἡ ἐξαίρεσις αὕτη ἀντίκειται εἰς τὰ προμνησθέντα δύο ἄρθρα τοῦ Συντάγματος²⁰). Ἄν ὅμως ἡ προσωπικὴ ἐξαίρεσις ἀπὸ τῆς ἀμνηστιακῆς πράξεως εἶναι ἀντισυνταγματικὴ, δὲν εἶναι τοιαύτη καὶ ἡ ἐξαίρεσις ὠρισμένης κατηγορίας προσώπων²¹). Ὄντως εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην συμβαίνει ὅ,τι καὶ εἰς τὴν περίπτωσηί ἀπονομῆς ἀμνηστίας εἰς ὠρισμένην κατηγορίαν προσώπων καὶ ἡ γενικότης τοῦ ἀμνηστιακοῦ μέτρου οὐδόλως θίγεται.

Κατὰ συνέπειαν νομίζομεν ὅτι ἡ ἀμνηστία τῆς 20 Νοεμβρίου 1933 δὲν εἶναι ἀντισυνταγματικὴ, διότι ἡ ἐξαίρεσις ἀπὸ ταύτης εἶναι ἐξαίρεσις ὄλοκληρου κατηγορίας προσώπων, καὶ μάλιστα κατηγορίας εὐρυτάτης, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῆς σχετικῆς διατυπώσεως.

3.—Τὸ τελευταῖον σημεῖον τῆς ἀμνηστίας ταύτης, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ δημιουργήσῃ ἀφορμὴν σκέψεων περὶ ἀντισυνταγματικότητος αὐτῆς, εἶναι τὸ ἀφορῶν τὴν προσυπογραφήν της. Πράγματι ἡ ἀμνηστία δὲν εἶναι προσυπογεγραμμένη ὑφ' ὄλου τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, παρὰ τὴν συνταγματικὴν ἐπιταγὴν, ἀλλ' ἑλλείπουν αἱ ὑπογραφαὶ τριῶν, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ὑπουργῶν. Ἡ ἑλλειψίς αὕτη δύναται νὰ ἔχῃ συνεπίαιος;

Τὸ Σύνταγμα τοῦ 1927 ἐν ἄρθρῳ 84 ἀπαιτεῖ, ὡς προκειμένου καὶ περὶ ἄλλων τινῶν πολιτειακῶν πράξεων²²), τὴν προσυπογραφήν τῆς ἀμνηστιακῆς πράξεως ὑπὸ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ ὄχι μόνον ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου, συμφώνως πρὸς τὸν γενικὸν κανόνα τοῦ ἄρθρου 72 ἐδ. 1, ὑπουργοῦ. Ἡ τοιαύτη παρέκκλισις ὑπερορεῦθη εἰς τὸν συνταγματικὸν νομοθέτην ἐκ λόγων καθαρᾶς σκοπιμότητος. Ἐθεωρήθη δηλ. ὅτι δι' ὠρισμένας πράξεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ ἀμνηστία, θὰ ὑπῆρχον περισσότεραι ἐγγυήσεις διὰ τὴν περιεσκεμμένην ἐνέργειαν τῆς Πολιτείας ἂν ἡ σχετικὴ πράξις προσυπεγράφετο ὄχι μόνον ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου ὑπουργοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου. Ὅριζον ὅμως τὸ Σύνταγμα ὅτι ἡ ἀμνηστία (ἢ ἄλλη τις τῶν πράξεων αὐτῶν) πρέπει νὰ προσυπογραφῆται ὑπὸ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου δὲν ἠννόει βεβαίως νὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν

20) Βλ. διατριβὴν μου, σελ. 95 καὶ τὴν ἐκεῖ φιλολογοίαν.

21) Πρβλ. Ν. Ν. Σ α ρ ι π ὁ λ ο υ, ἐνθ. ἀνωτ. Τόμ. Β', σελ. 550.

22) Οὕτω εἰς τὰς περιπτώσεις τῶν ἄρθρων 79 ἐδ. 4, 96 ἐδ. 2, 97 ἐδ. 4, καὶ 104 ἐδ. 1.

ὑπαρξίν τοῦ καθαρῶς τυπικοῦ στοιχείου τῆς προσυπογραφῆς τῆς πράξεως παρ' ὄλων τῶν ὑπουργῶν, ἀλλ' ἠννόει προδήλως ὅτι διὰ τὰς πράξεις ταύτας ὑπάρχει εὐθύνη ὀλοκλήρου τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, εὐθύνη ἐκδηλοῦμενη διὰ τῆς ὑπὸ τῶν μελῶν του προσυπογραφῆς. Ἐὰν ἐπομένως ὑπουργός τις κωλυόμενος ἐκ τινος λόγου δὲν δυνηθῆ νὰ προσυπογράψῃ, δὲν καθίσταται ἐκ τούτου ἀντισυνταγματικὴ ἡ πράξις. Ἀφοῦ ὅμως ὁ συνταγματικὸς νομοθέτης ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ὑπαρξίν εὐθύνης ὄλων τῶν ὑπουργῶν, ἔπεται ὅτι διὰ τῆς μὴ προσυπογραφῆς δὲν ἀπαλλάσσεται τῆς εὐθύνης ὁ ὑπουργός, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ φέρων ταύτην, ἐφ' ὅσον δὲν ἐκδηλοῖ τὴν ἀπὸ τῆς εὐθύνης ἀπέκδυσίν του διὰ τῆς παραιτήσεως ²³⁾. Ὅντως, ἡ πράξις τῆς ἀμνηστίας εἶναι πράξις τῆς γενικῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως διὰ τὴν ὁποίαν φέρουν ἀλληλέγγυον εὐθύνην ὅλοι οἱ ὑπουργοὶ μὴ ἀπαλασσομένοι ἐφ' ὅσον δὲν ἐκδηλοῦν τὴν ἀντίθεσίν των διὰ παραιτήσεως.

Τὴν ἀποψιν ταύτην ἐνισχύει ἄλλωστε καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἐνῶ παλαιότερον ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Συντάγματος τοῦ 1844 (ἄρθρ. 32) ἀπητεῖτο ἡ προσυπογραφή τῆς ἀμνηστιακῆς πράξεως ὑφ' ὀλοκλήρου τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, κατὰ τὸ 1864 ἡ λέξις ὀλοκλήρου ἀπηλείφθη.

Ἐπομένως καὶ τὸ ἀμνηστιακὸν διάταγμα τῆς 20 Νοεμβρίου ὡς στερούμενον τῆς προσυπογραφῆς τῶν τριῶν ὑπουργῶν δὲν καθίσταται ἐκ τοῦ λόγου τούτου ἀντισυνταγματικόν. Ἀλλὰ καὶ δὲν θὰ καθίστατο ἀντισυνταγματικὸν ἐὰν τυχόν οἱ προσυπογράψαντες ὑπουργοὶ παρητούντο ὡς διαφωνοῦντες διὰ τὴν ἀπονομήν, ἀφοῦ θὰ εἶχεν ἐκπληρωθῆ ὁ σκοπὸς τοῦ συνταγματικοῦ νομοθέτου, ἡ ὑπαρξις δηλ. ὑπευθύνων—τῶν προσυπογραφάντων ὑπουργῶν—διὰ τὴν ἀπονομήν ταύτης.

4.—Τελευταῖον ἀπομένει νὰ ἐξετάσωμεν ὡς πρὸς τὴν ἀμνηστίαν ταύτην ἂν αὕτη πληροῖ τοὺς ὅρους, οἱ ὁποῖοι ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ὑπαρξίν τῆς πραγματικῆς, τῆς καθαρᾶς ἀμνηστίας.

Καὶ πρῶτον ἡ ἀμνηστία αὕτη ἀναμφισβητήτως ἔχει σκοπὸν ἀπολύτως σύμφωνον πρὸς τὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον ἡ ἐπιστήμη ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὴν ἀμνηστίαν, τὴν λήθην θλιβεροῦ παρελθόντος, ἐγγύτατα εὐρισκομένου, τὸ ὁποῖον ἀνεξωγογεῖτο τρόπον τινὰ ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀνακριτικῶν καὶ δικαστικῶν ἀρχῶν. Ἐπομένως ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως δὲν δύναται νὰ χωρήσῃ καμμία μομφή.

Δεύτερον, τὸ ἀμνηστιακὸν αὐτὸ διάταγμα παρουσιάζει ἀναμφισβητήτως ὅλα τὰ ἐπιστημονικὰ γνωρίσματα τῆς ἀμνηστίας ὥστε νὰ ἡμπορῆ

23) Ὅρα διατριβὴν μου, σελ. 119.

ἀνευδοκίμως νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς τοιαύτη. Δὲν ὁμοιάζει δὲ πρὸς χάριν, ὅπως ὑπεστηρίχθη. Θὰ ἀπετέλει ὄντως φαινόμενον ἢ ἔννοια χάριτος, ἢ ὅποια ἀπονέμεται πρὸ τῆς καταδίκης καὶ αἶρει τὸν ἀξιόποινον τῆς πράξεως χαρακτηῖρα. Χάρις δὲν ἠμπορεῖ κατ' οὐδένα λόγον νὰ νοηθῆ ἀνευ προηγουμένης καταγνώσεως ποινῆς²⁴⁾.

Ἄλλ' ἡ ἀμνηστία αὕτη, ὡς ἄλλωστε καὶ αἱ πλείσται τῶν ἀμνηστιῶν, ἐπαληθεύει ἀκόμη περισσότερον μίαν παρατήρησιν: ὅτι δηλ. ἡ ἀμνηστία, παρὰ τὴν ἐξωτερικὴν τῆς ἐμφάνισιν καὶ παρὰ τὸ συνήθως λεγόμενον, δὲν ἀφορᾷ κατὰ τὸν σκοπὸν τῆς, ὃ ὁποῖος ἄλλωστε δὲν ἐκφράζεται, ὠρισμένην κατηγορίαν ἀξιοποιίνων πράξεων, ἀλλ' ὠρισμένα πρόσωπα χάριν τῶν ὁποίων καὶ μόνον ἀμνηστεύεται ἢ ἀξιόποινος πράξις. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἀμνηστιακοῦ διατάγματος τῆς 20 Νοεμβρίου συμβαίνει τοῦτο. Τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα καὶ τὰ σύνθετα, τὰ ὁποῖα ἔλαβον χώραν ἀπὸ τῆς ἐσπέρας τῆς 5 Μαρτίου μέχρι τῆς νυκτὸς τῆς 7 Μαρτίου ἠμνηστεύθησαν χάριν ὠρισμένων προσώπων, τὰ ὁποῖα ἐξετέλεσαν ταῦτα. Καὶ συνεπῶς ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἐρωτήσῃ: Ποῖον σκοπὸν ἔχει αὕτη ἡ φενακία; Διὰ ποῖον λόγον νὰ λέγωμεν ὅτι ἀμνηστεύομεν τὸ ἀδίκημα, ἐνῶ οὐσιαστικῶς τὸν ἀδικήσαντα, καὶ μόνον αὐτόν, θέλομεν νὰ ἀμνηστεύσωμεν;

Ὁμολογῶ ὅτι δὲν δύναμαι νὰ ἀντιληφθῶ τὸν λόγον τοῦ φενακισμοῦ αὐτοῦ. Θὰ ἦτο προτιμώτερον νὰ τροποποιηθοῦν αἱ σχετικαὶ συνταγματικαὶ διατάξεις ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἀπονομὴ ἀτομικῆς ἀμνηστίας, παρὰ νὰ καταφεύγωμεν εἰς τοιαῦτα τεχνάσματα. Ἄλλωστε δὲν ἐννοῶ διατὶ ἡ ἀπονομὴ ἀτομικῆς ἀμνηστίας θὰ ἠμποροῦσε νὰ προσκρούῃ εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἀμνηστίας. Πολλάκις καὶ ἡ ἀμνηστευσις ἐνὸς ὠρισμένου προσώπου ἠμπορεῖ ἐπίσης νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸν σκοπὸν τῆς λήθης²⁵⁾.

II

Ἐν ἐπιλόγῳ νομίζω ὅτι ἠμπορῶ νὰ προσθέσω δύο λέξεις ὅσον ἀφορᾷ τὴν συζητουμένην δυνατότητα τῆς ἀπονομῆς ἀμνηστίας διὰ τὸ ἐγκλημα τῆς 6 Ἰουνίου 1933. Τὸ ἐὰν καὶ κατὰ πόσον δύναται νὰ ἀπονεμηθῆ δι' αὐτὸ ἀμνηστία, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ χαρακτηῖρος αὐτοῦ. Δηλαδὴ τότε καὶ μόνον δύναται νὰ ἀμνηστευθῆ ἐὰν εἶναι πολιτικὸν ἢ σύνθετον. Καὶ πολιτικὸν ἀσφαλῶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῆ, ἀφοῦ πολιτικὰ ἐγκλήματα εἶπομεν ὅτι εἶναι τὰ ἐγκλήματα τὰ στρεφόμενα κατὰ τῆς ἐνότητος καὶ τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ὁργανώσεως τοῦ Κράτους καὶ

24) Ὅρα διατριβὴν μου σελ. 5 σημ. 12.

25) Ὅρα γενικῶς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου τὴν διατριβὴν μου, σελ. 10

σκοποῦντα τὴν ἀλλοίωσιν ἢ ἀνατροπὴν αὐτῆς. Κανένα σκοπὸν μεταβολῆς τῆς κρατούσης πολιτικῆς ἢ κοινωνικῆς ὀργανώσεως τοῦ Κράτους δὲν εἶχε τὸ ἔγκλημα τοῦτο, οὔτε προσέβαλε ἀντικειμενικῶς ταύτην. Ἐπίσης δὲν ἠμπορεῖ νὰ λεχθῆ ὅτι προσέβαλε τὴν ἐνότητα, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τὴν ὁποίαν ἐδώσαμεν εἰς ταύτην κατὰ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ δρισμοῦ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ ἐγκλήματος αὐτοῦ ὡς συνθέτου, ἐλέχθη ἀνωτέρω ὅτι σύνθετον πολιτικὸν ἔγκλημα ὑπάρχει ὅταν ἐκ πολιτικοῦ σκοποῦ καὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τελέσεως πολιτικοῦ ἐγκλήματος συνδιαπράττεται κοινὸν ἔγκλημα. Συμφώνως πρὸς τὸν δρισμὸν αὐτὸν ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν ἀδιστακτικῶς ὅτι τὸ ἔγκλημα τῆς 6 Ἰουνίου δὲν εἶναι σύνθετον. Διότι καὶ ἂν τυχὸν ἠθέλομεν δεχθῆ—πραῖγμα πολὺ ἀμφισβητούμενον— ὅτι οἱ δρασταὶ τοῦ ὠρμήθησαν ἐκ πολιτικοῦ σκοποῦ, καὶ πάλιν δὲν ὑπάρχει ἡ πολιτικὴ εὐκαιρία. Τὸ ἔγκλημα τῆς 6 Ἰουνίου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῆ ὅτι ἐτελέσθη ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἢ χάριν πολιτικοῦ ἐγκλήματος.

Νομίζομεν ἐπομένως ὅτι τὸ ἔγκλημα τῆς 6 Ἰουνίου εἶναι καθαροῦς κοινωνίου, ἢ δὲ ἀπονομῆ ἀμνηστίας δι' αὐτὸ θέλει ἀποτελέσει κατὰ φῶρον παραβίασιν τῶν συνταγματικῶν διατάξεων.

ΚΩΝΣΤ. Α. ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΕΡΟΣ Γ'

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Ο ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΑΠΟ ΝΟΜΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ *)

Διὰ γ ρ α μ μ α : Εἰσαγωγή.—Α' Θεωρία, καθ' ἣς ὁ προϋπολογισμὸς περιέχει νομικὸν κανόνα ἥτοι εἶναι οὐσιαστικὸς νόμος.—Β' Ὁ προϋπολογισμὸς εἶναι διοικητικὴ πράξις ὑπὸ μορφήν νόμου, ἀλλ' εἰς τινὰς λειτουργίας εἶναι οὐσιαστικὸς νόμος.—Γ' Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ κράτους εἶναι πράξις διοικητικὴ ὑπὸ μορφήν νόμου, ἐπιτρέπει τὴν λειτουργίαν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν κατὰ τὴν κειμένην νομοθεσίαν, ἥτις οὕτως ἀπεικονίζεται ἐν τῷ προϋπολογισμῷ.—Δ' Αἱ νομοθεσίαι.—Ε' Ποίαν νομικὴν σημασίαν ἔχει ἡ ἔγγραφη τῶν ἐσόδων καὶ δαπανῶν εἰς τὸν προϋπολογισμόν.—ΣΤ' Ἡ ἔγγραφη πιστώσεων καὶ προβλέψεων νέων ἐσόδων ἐν τῷ προϋπολογισμῷ μετὰ τὴν ψήφισιν αὐτοῦ.—Ζ' Περὶ τῶν προσθηκῶν ξένων διατάξεων εἰς τοὺς νόμους περὶ κυρώσεως τῶν προϋπολογισμῶν τοῦ κράτους.—Ἐπίλογος.

Εἰσαγωγή

Εἰς τὰ κοινοβουλευτικὰ πολιτεύματα ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ κράτους εἶναι ἀναμφισβητήτως εἰς ἓκ τῶν μᾶλλον ἀξιολόγων τροχῶν τοῦ συνταγματικοῦ μηχανισμοῦ τῆς χώρας καὶ ἀπὸ κοινοβουλευτικῆς ἀπόψεως κατέχει ἰδιάζουσαν θέσιν ἐν τῇ διαμορφώσει τῶν σχέσεων τοῦ κοινοβουλίου καὶ τῆς κυβερνήσεως, διότι μετὰ τῶν ἄλλων ὁ θεσμὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ κοινοβουλίου ἐπὶ τῶν ὑπουργῶν. Οἱ ὑπουργοὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐφαρμόσωσι τὸ πρόγραμμα αὐτῶν καὶ νὰ δρᾶσωσι παρα

*) Ἀνακοίνωσις καὶ εἰσήγησις εἰς συζήτησιν, γενομένη ἐν τῇ «Ἐταιρίᾳ Διοικητικῶν Μελετῶν», κατὰ τὰς συνεδριάσεις τῆς 22 καὶ 29 Νοεμβρίου 1934.

μόνον χάρις εἰς τὰς πιστώσεις, αἵτινες εἶναι ἀναγεγραμμένα εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ κράτους καὶ ἐξουσιοδοτοῦνται κατὰ τὴν κειμένην νομοθεσίαν πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ προγράμματός των. Ἰδιαιτέρα εἶναι ἐπίσης ἡ σημασία καὶ ἡ ἀξία τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους διὰ τὴν προαγωγὴν τῆς καλῆς καὶ ὁμαλῆς διαχειρίσεως καὶ διοικήσεως τῶν δημοσίων οικονομικῶν, ὅπερ ἐξασφαλίζει τὴν ὁμαλὴν καὶ ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Διὰ τοῦτο ἐπιβάλλεται νὰ γνωρίσωμεν ποῖα εἶναι αἱ ὁμοιότητες ἢ αἱ διαφοραὶ τοῦ νόμου τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους πρὸς τοὺς νόμους, οἵτινες συνέστησαν τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας καὶ ρυθμίζουν τὴν λειτουργίαν αὐτῶν. Ἐπιβάλλεται δηλαδή, νὰ ἐξετάσωμεν τὸν θεσμὸν τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως καὶ νὰ καθορίσωμεν τὸν χαρακτῆρα τοῦ νόμου τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐν σχέσει μὲ τοὺς νόμους οἵτινες συνέστησαν τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας, ὧν ἡ ὑπαρξις δέον νὰ ἀπαικονίζεται εἰς τοὺς πίνακας τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους, ἡ δὲ λειτουργία ἐξουσιοδοτεῖται διὰ τῆς ἀναγραφῆς τῶν σχετικῶν πιστώσεων ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, πραγματοποιουμένων κατὰ τὰς κειμένας διατάξεις περὶ δημοσίου λογιστικοῦ.

Ἐν τῷ καθορισμῷ τῆς φύσεως τοῦ Νόμου, ἢ μᾶλλον παρ' ἡμῖν τῶν νόμων, περὶ προϋπολογισμοῦ (τοῦ νόμου τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐσόδων καὶ τοῦ νόμου τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐξόδων) ἀναγκαίως πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει τὰς συνταγματικὰς θεωρίας περὶ οὐσιαστικῶν καὶ τυπικῶν νόμων. Ὅταν ἡ ἀρχὴ τῆς διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν αὐστηρῶς τηρεῖται, τὸ κοινοβούλιον διὰ τῶν νόμων, οὐκ ψηφίζει, θέτει μόνον κανόνας δικαίου, ἥτοι κάμνει μόνον οὐσιαστικούς νόμους.

Εἰς τὰ διάφορα ὅμως συντάγματα ἡ ἀρχὴ τῆς διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν δὲν ἔχει ἀπόλυτον ἀξίαν καὶ δὲν τηρεῖται αὐστηρῶς. Οὕτως, πράξεις τοῦ κοινοβουλίου ἔχουσι μορφήν νόμου—εἶναι τυπικοὶ νόμοι—καίτοι εἶναι κατὰ τὸν χαρακτῆρα πράξεις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ἐρωτᾶται λοιπόν, ποῖα εἶναι νομικὴ φύσις τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους;

Πρὸς τοῦτο πολλαὶ θεωρίαι ἔχουσι ὑποστηριχθῆ. Τοῦτο συμβαίνει ἀπὸ τινος ἀπόψεως, διότι τὸ περιεχόμενον τοῦ νόμου τοῦ προϋπολογισμοῦ διαφέρει εἰς τὰς νομοθεσίας, αἵτινες ἰσχύουσι κατὰ περιόδους καὶ εἰς διάφορους χώρας.

Ὅσον ἀφορᾷ γενικῶς τὴν νομικὴν φύσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ, διάφοροι θεωρίαι ἔχουσι ὑποστηριχθῆ. Τρεῖς εἶναι αἱ κυριώτεραι θεωρίαι, αἵτινες ἔχουσι ὑποστηριχθῆ σχετικῶς μὲ τὴν νομικὴν φύσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ. Προβαίνομεν κατωτέρω εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν θεωριῶν τούτων.

**Α') Θεωρίαι, καθ' ἃς ὁ προϋπολογισμὸς περιέχει νομικὸν κανόνα,
ἥτοι εἶναι οὐσιαστικὸς νόμος.**

Οἱ ὁπαδοὶ τῆς θεωρίας αὐτῆς δέχονται ὅτι ὁ νόμος τοῦ προϋπολογισμοῦ θέτει κανόνας δικαίου. Οὕτως ὁ Haenel ¹⁾ κρίνει ὅτι ὁ τύπος τοῦ νόμου φέρει ἐν ἑαυτῷ τὸ νομικὸν περιεχόμενον εἰς τρόπον ὥστε πᾶσα πράξις, ἣτις ἔλαβε τὴν μορφήν τοῦ νόμου ἀποτελεῖ νομικὴν ἐπιταγήν. Ὁ Haenel ὡς καὶ ὁ Zorn ²⁾ ἀποκρούουσι τὴν διάκρισιν τοῦ νόμου εἰς τυπικὸν καὶ οὐσιαστικόν, ἀναγνωρίζουσι δὲ μίαν ἔννοιαν νόμου ἀδιακρίτως περιεχομένου. Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ κράτους εἶναι νόμος, ὡς οἱ λοιποὶ νόμοι.

Ἡ θεωρία αὕτη εἶναι ὄλως ἀβάσιμος, ὡς δὲ παρατηρεῖ ὁ Laband ²⁾ ἔχει ὡς βᾶσιν τὸ δόγμα τῆς μετουσιώσεως διὰ τῆς ἀγαθοποιουῦ δυνάμεως τῆς μορφῆς τοῦ νόμου. Δὲν θὰ ἐπιμείνωμεν ἐκθέτοντες τὰς διῆσταμένας γνώμας ἐπὶ τῆς διακρίσεως τοῦ νόμου εἰς τυπικὸν καὶ οὐσιαστικόν. Ἀνάλυσιν τῶν γνωμῶν αὐτῶν παρέχει ὁ καθηγητῆς Ἰ. Ἀραβαντινὸς (Ἑλληνικὸν Συνταγματικὸν Δίκαιον, Τόμ. II, σελ. 1—150), εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι αἱ γνώμαι, αἵτινες δὲν δέχονται τὴν διάκρισιν τοῦ νόμου εἰς τυπικὸν καὶ οὐσιαστικὸν εἶναι μεμονωμένα. Ὁμοίως βλέπε σχετικῶς Συνταγματικὸν Δίκαιον Ν. Σαριπόλου, Τόμ. II, § § 34 καὶ 35, Ἀθῆναι 1918 ³⁾.

Διὰ νὰ καθορίσωμεν τὴν νομικὴν φύσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ πρέπει νὰ ἀποβλέψωμεν εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ νόμου τοῦ προϋπολογισμοῦ.

Ὁ Ἰταλὸς συγγραφεὺς Vitagliano δέχεται ⁴⁾, ὅτι νόμος τοῦ προϋπολογισμοῦ εἶναι νόμος *ἀναγνωρίσεως ἀρμοδιότητος, ἀφοῦ δημιουργεῖ διὰ τὰ ὄργανα τοῦ κράτους (ὡς οἱ ὑπουργοὶ) τὴν νομικὴν δυνατότητα νὰ δράσῃ ἐγκύρως ἐπ' ὀνόματι καὶ διὰ λογαριασμὸν τοῦ κράτους ἐντὸς τῆς ἀκτίνας καὶ διὰ τοὺς σκοποὺς τοὺς προσδιοριζομένους ὑπὸ τοῦ νόμου.* Ἡ ἀποφῆς αὕτη δὲν εἶναι ὀρθή, διότι ὡς παρατηρεῖ ⁵⁾ ὁ καθηγητῆς Jéze τὰ ὄργανα τοῦ κράτους οὐχὶ ἐκ τοῦ νόμου τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἀλλ' ἐκ τῶν νόμων, οἵτινες συνέστησαν τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἔχουσι τὴν ἀρμοδιότητα τῆς ἐγκύρου δράσεως καὶ οἱ νόμοι οὗτοι προϋπάρχουσι τοῦ νόμου τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἐπίσης κατὰ τὸν καθηγητὴν Esmein ⁶⁾ ἡ γενικὴ νομοθεσία θέτει τὰ ὄρια ἐντὸς τῶν ὁποίων ἔχει ἀρμοδιότητα νὰ

1) Das Gesetz in formellen und materiellen Sinne Leipzig 1888.

2) Staatsrecht des Deutschen Reiches 1885.

3) Δημόσιον Δίκαιον τῆς Γερμανικῆς αὐτοκρατορίας, VI, σελ. 387.

4) Βλέπε G. Jéze : Cours de Science des Finances. Paris 1922, σελ. 23.

5) Περὶ G. Jéze, σελ. 23.

6) Elements de droit constitutionnel francais et comparé, σελ. 15.

δρα ή διοικήσεις, πέραν δὲ τῶν δρῶν τούτων πᾶσα ἐνέργειά της εἶναι παράνομος καὶ ἀντικανονική εἴτε αὐτὴ συντελεῖται ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῆς διοικήσεως εἴτε καὶ ὑπὸ αὐτῆς τῆς Βουλῆς, ἥτις ὁμοίως δεσμεύεται ὑπὸ τῶν κειμένων διατάξεων, ἐφ' ὅσον δὲν ἐτροποποιήθησαν αὐταὶ ἐγκύρως. Δύναται μόνον νὰ λεχθῆ ὅτι ἐφ' ὅσον ἐξακολουθοῦσι νὰ ἰσχύωσι, χρησιμεύουσιν ὡς βάσις τῆς καταρτίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ, διότι ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν, αἵτινες ἀπεικονίζουσι τὴν ὀργάνωσιν τοῦ κράτους καὶ ὀργανώουσι τὰ μέσα, αἵτινα εἶναι δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθῶσι πρὸς ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν τοῦ κράτους, πραγματοποιεῖται ἡ διοίκησις τῆς χώρας ὑπὸ ἀρχῶν πρὸς τοῦτο καθωρισμένων. Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ κράτους ὡς πολὺ ὀρθῶς γράφει 1) ὁ Ἄ. Διομήδης ἐπιζητεῖ τὴν ἐπὶ ἓν ἔτος ρυθμίσιν τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τῆς χώρας βάσει τῆς κειμένης καὶ προὔπαρχούσης νομοθεσίας, ἥτις κανονίζει τὰς διαφόρους τῶν πολιτῶν πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὸ κράτος ἐννόμους σχέσεις.

Ὁ Γάλλος καθηγητῆς Carré de Malberg 2) δέχεται ἐπίσης ὅτι ἐν τῷ νόμῳ τοῦ προϋπολογισμοῦ τὸ κοινοβούλιον ἐκδηλώνει ἐκ νέου τὴν θέλησίν του, ἣν εἶχε προγενεστέρως ἐκφράσει εἰς τοὺς ὀργανικοὺς νόμους. Κατὰ τὸν Carré de Malberg ὁ νόμος τοῦ προϋπολογισμοῦ ἔχει οἷαν οἱ ὀργανικοὶ νόμοι δι' ὧν ἰδρύθησαν αἱ ὑπηρεσίαι ἀξίαν καὶ δύναμιν. Συνέπεια τῶν ἀπόψεων τούτων τοῦ Carré de Malberg εἶναι ὅτι διὰ τοῦ νόμου τοῦ προϋπ. λογισμοῦ τὸ κοινοβούλιον δύναται νὰ τροποποιήσῃ, περιστείλῃ, καταργήσῃ τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας καὶ τοὺς κανόνας, οἵτινες ρυθμίζουσι τὴν λειτουργίαν των. Τὸ κοινοβούλιον ἐκφράζει ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ νόμου περὶ προϋπολογισμοῦ τὴν κυριαρχίαν του ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως.

Ὁ καθηγητῆς Carré de Malberg φθάνει εἰς τὴν ἀποψιν αὐτήν, διότι δὲν δέχεται τὴν τόσον γενομένην ἀσπαστὴν διάκρισιν μεταξὺ οὐσιαστικῶν νόμων καὶ τυπικῶν νόμων. Αἱ πράξεις δι' ὧν ἐκδηλοῦται ἡ κυριαρχία τοῦ κοινοβουλίου εἶναι οἱ νόμοι, οἰονδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ περιεχόμενον αὐτῶν. Ὁ προϋπολογισμὸς ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ ἀποτελεῖ πραγματικὸν πρόγραμμα διοικήσεως διὰ τὴν μέλλουσαν χρῆσιν. Καὶ αὐτὸ τοῦτο εἶναι κατὰ τὸν εἰρημένον καθηγητὴν κατὰ βάθος νόμος. Κατὰ τὸν Carré de Malberg ἡ παραχώρησις πιστώσεως διὰ μίαν νέαν δαπάνην ἔχει τὴν ἰδίαν ἀξίαν, ἣν ἔχει ὁ νόμος, ὅστις δημιουργεῖ μίαν νέαν ὑπηρεσίαν. Θὰ ἴδωμεν κατωτέρω ὅτι αἱ θεωρίαι αὗται δὲν ἔχουσι βάσιν ἐντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου.

Σημειοῦμεν ἤδη ὅτι ἡ θεωρία αὕτη τῆς νομοθετικῆς κυριαρχίας τοῦ κοινοβουλίου εἶναι ἐπιδεικτικὴ ἐπικρίσεως. Ἡ κυριαρχία τοῦ κοινοβουλίου

1) Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ κράτους, Ἀθῆναι 1905, σελ. 84.

2) Théorie générale de l'Etat 1920, σελ. 335 καὶ ἐπ.

δὲν εἶναι ἀπόλυτος, ἀλλ' ἐννοεῖται πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ συνόλου. Δὲν δύναται ἀκόμη τὸ κοινοβούλιον διὰ νόμων νὰ παραβῆ τὰς συνταγματικὰς διατάξεις ἢ ἀκόμη διὰ νόμων νὰ ἐξαφανίσῃ καὶ νὰ ἀνατρέψῃ τὰς ἀρχὰς, αἵτινες ἀναγράφονται εἰς τὸ Σύνταγμα, οὐδὲ νὰ παραβῆ τὰς διεθνεῖς ὑποχρεώσεις. Τὸ κοινοβούλιον, ὅταν ψηφίσῃ τοὺς νόμους περὶ προϋπολογισμοῦ ἀποβλέπει εἰς τὴν καλὴν διαχείρισιν ταῦ δημοσίου χρημάτων.

Ἄλλα προφανῶς, ἵνα οὕτω προάγεται ἡ καλὴ διαχείρισις τοῦ δημοσίου χρημάτων, οὐδόλως ἐνδείκνυται ὅπως εἰς πᾶσαν σαιγιμὴν διὰ τῆς παροχῆς ἢ μὴ τῶν πιστώσεων τοῦ προϋπολογισμοῦ μεταβάλλωνται αἱ συνθήκαι τῆς ὑπόξεως καὶ ὀργανώσεως τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Ἐπιβάλλεται λοιπόν, ὅπως διακρίνωμεν τὴν νομοθετικὴν ἀρμοδιότητα τοῦ κοινοβουλίου ἐκδηλουμένην εἰς πᾶσαν περίπτωσιν, ὅταν θέτῃ κανόνας δικαίου ἀπὸ τὴν ἀρμοδιότητα, ἣν καλοῦμεν δημοσιονομικὴν ἀρμοδιότητα τοῦ κοινοβουλίου πρὸς ψήφισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ, πρᾶξιν κατ' ἐξοχὴν διοικητικὴν καὶ συνεπῶς ὡς τοιαύτην εἰσερχομένην κατὰ τὴν θεωρίαν τῆς διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν εἰς τὴν σφαιρᾶν τῆς ἀρμοδιότητος τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας.

Τὴν δημοσιονομικὴν ἀρμοδιότητα ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τὸ κοινοβούλιον ἀντλεῖ οὐκί διότι διὰ τοῦ νόμου τοῦ προϋπολογισμοῦ τίθενται κανόνες δικαίου (*), ὧν τὴν θέσιν καθορίζει ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία, ἀλλὰ ἰδίως λόγῳ τῆς ἰδιαίτερας ἀξίας καὶ θέσεως, ἣν ἔχει ὁ θεσμὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ διὰ τὴν καλὴν πορείαν τῶν δημοσίων οικονομικῶν καὶ ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως ἐν τῇ διαμορφώσει τῶν κοινοβουλευτικῶν ἐλευθεριῶν εἰς τὰ σύγχρονα δημοκρατικὰ κράτη.

B) Ὁ προϋπολογισμὸς εἶναι διοικητικὴ πρᾶξις ὑπὸ μορφήν νόμου, ἀλλ' εἰς τινὰς λειτουργίας εἶναι οὐσιαστικὸς νόμος.

Ὁ καθηγητὴς Duguit (*) μὴ δεχόμενος τὰς ἐκτεθειμένας θεωρίας περὶ τῆς νομικῆς φύσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ δέχεται οὗτος ὅτι προκειμένου περὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐξόδων ὁ νόμος τοῦ προϋπολογισμοῦ εἶναι πρᾶξις διοικητικὴ ὑπὸ μορφήν νόμου καὶ οὐδέποτε οὐσιαστικὸς νόμος.

Ὅσον ἀφορᾷ ὁμοῦ περὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐσόδων ὁ νόμος τοῦ προϋπολογισμοῦ εἶναι ἄλλοτε μὲν ἀπλῆ διοικητικὴ πρᾶξις ὑπὸ μορφήν νόμου, ἄλλοτε δὲ εἶναι οὐσιαστικὸς νόμος, ὅταν τὸ κοινοβούλιον καθορίσῃ

1) Τοιοῦτόν τι ἄλλοτε δὲν συμβαίνει, ἀφ' οὗ ὁ προϋπολογισμὸς εἶναι διοικητικὴ πρᾶξις.

2) Droit Constitutionnel 1911, σελ. 141 καὶ ἐπ.

κατ' έτος τους φόρους οίτινες θά εισπραχθούν. 'Αλλά διά του νόμου του προϋπολογισμού των έσόδων δέν τίθεται όμοίως κανών δικαίου, διότι ό νόμος του προϋπολογισμού δέν είναι γενεσιουργός των δικαιωμάτων του Δημοσίου ταμείου, ούτε ή άρμοδιότης των δημοσίων όργάνων ρυθμίζεται, και έχει έξάρτησιν εκ του νόμου του προϋπολογισμού. 'Απλώς συμφώνως προς την άρχήν της δημοσιότητας και της προηγουμένης έξουσιοδοτήσεως, ως και τās λοιπās κλασικās περι του προϋπολογισμού του κράτους άρχās ή κατ' έτος ψηφίσεις του νόμου του προϋπολογισμού παρουσιάζει λίαν σημαντικά πλεονεκτήματα, ιδίως δημοσιονομικής φύσεως. 'Ο καθηγητής Bruno Moll (1) γράφει ότι ό προϋπολογισμός είναι άμφότερα : πράξις διοικήσεως και νομοθετική πράξις. Είναι διοικητική πράξις, όταν προσδιορίζονται τὰ όρια των έσόδων και των έξόδων διά τὸ επόμενον έτος, είναι πράξις νομοθετική, όταν καθορίζονται διά τούτου δημοσιονομικά πηγαι έσόδων και έξόδων. Και έν τῇ δευτέρα ταύτη περιπτώσει έφ' όσον ούτως έχει, ήτοι έφ' όσον τίθενται νέαι πηγαι έσόδων και έξόδων έχει δίκαιον ως και ό καθηγητής Duguít. 'Ο τυπικός νόμος του προϋπολογισμού δέν δύναται νά καταργήση κανόνας δικαίου, ουσιαστικόν νόμον, διότι άν ό νόμος του προϋπολογισμού καταργή ουσιαστικόν νόμον τότε προφανώς έν τῷ νόμῳ του προϋπολογισμού δέν όρίζονται μόνον τὰ έσοδα και τὰ έξοδα του κράτους βάσει τῆς κειμένης νομοθεσίας, άλλ' επί πλέον περιλαμβάνονται κανόνες δικαίου και εις τὸ σημεῖον, τούτο έχομεν πλέον ουσιαστικόν νόμον.

Παρ' ήμιν όμως ούχι ό νόμος του προϋπολογισμού των έσόδων, άλλ' οί διάφοροι φορολογικοί νόμοι καθορίζουσι τās πηγās έσόδων εκ φόρων.

Οί νόμοι παρ' ήμιν του προϋπολογισμού είναι τυπικοί νόμοι και ούχι ουσιαστικοί και μάλιστα κατά τὸ έλληνικόν δίκαιον ιδιότυποι τυπικοί νόμοι, δι' άν προβλέπονται τὰ έσοδα και τὰ έξοδα του κράτους και έξουσιοδοτεῖται ή εκτελεστική έξουσία νά εκτελέση τῶς προϋπολογισμούς των έσόδων και έξόδων κατά την κειμένην νομοθεσίαν. Παρ' ήμιν ό νόμος του προϋπολογισμού, ως **ιδιότυπος** τυπικός νόμος δέν δύναται και εκ του λόγου τούτου νά περιλάβη κανόνας δικαίου. 'Ο καθηγητής Σβώλος εις την εργασία του «Νομοθετικά Διατάγματα κατ' έξουσιοδότησιν των Βουλών» όμιλεῖ περι τυπικού νόμου του προϋπολογισμού. 'Ασχολεῖται επίσης με τὸ δυνατόν ή μη ψηφίσεως του προϋπολογισμού κατά νομοθετικήν έξουσιοδότησιν και μάλιστα συμφώνως τῷ άρθρ. 77 του Συντάγματος τοῦ 1927, πολὺ όρθῶς δέ ύποστηρίζει ότι ή διάταξις του άρθρ. 20 §. 2 και 3 του ν. 1555 είναι άντισυνταγματική. *) Περι των ζητημάτων άτινα έχουσι

1) Bruno Moll : Lehrbuch der Finanzwissenschaft, σελ. 82.

2) Βλέπε Α. Σβώλος, Νομοθετικά Διατάγματα κατ' έξουσιοδότησιν των Βου-

σχέσιν με την ψηφισιν του προϋπολογισμού θα μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ ἀφιερώσωμεν ειδικήν εισήγησιν.

Ἡ εἴσπραξις τῶν ἐσόδων καὶ ἡ πραγματοποίησις τῶν ἐξόδων, ἅτινα προβλέπονται εἰς τοὺς προϋπολογισμούς, βασιζονται ἐπὶ νόμου ψηφισθέντος πρὸ τῆς ἀναγραφῆς αὐτῶν εἰς τὸν οἰκεῖον προϋπολογισμόν. Ἡ ἀναγραφὴ αὐτῶν εἰς τὸν προϋπολογισμόν πρέπει νὰ γίνηται κατ' ἔτος, ἐφ' ὅσον οἱ σχετικοὶ νόμοι, οἵτινες καθώρισαν τὰς δαπάνας ἢ τὰ ἔσοδα, δὲν τροποποιηθοῦν ἢ καταργηθοῦν ἢ, ὡς θὰ ἀναπτύξωμεν λεπτομερέστερον κατωτέρω, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχει ὀργανώσει τὸ κοινοβούλιον διὰ νομοθετικῆς διατάξεως τὴν εἴσπραξιν ἐσόδου ἢ τὴν πραγματοποίησιν ἐξόδου τοῦ κράτους ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ. Οὐχὶ ὀρθῶς ὁ Ζορν ἐδέχθη ὅτι τὸ εἰς νόμους βασιζόμενον δικαίωμα, πρὸς εἴσπραξιν καὶ ἢ ὑποχρέωσις πρὸς δαπάνην ἐπὶ ἓν ἔτος ὑφίστανται, ἥτοι ὅση εἶναι ἡ διάρκεια τῆς ἰσχύος τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐκτὸς ἐὰν ἀνανεωθοῦν. Τὸ ἡμέτερον τρυφάχιστον δίκαιον δὲν δέχεται τὴν ἀποψιν αὐτὴν. 1) Μόνον ὡς ἴσχυε ἀπὸ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1823 μέχρι τοῦ 1844, ἴσχυον οἱ φορολογικοὶ νόμοι ἐπὶ ἓν ἔτος ἐκτὸς ἐὰν ἀνανεοῦτο ἢ ἰσχύς αὐτῶν. Τὸ ἰσχύον ἐπίσης Βελγικὸν Σύνταγμα τοῦ 1831 (ἄρθρ. 111) περιλαμβάνει ῥητῶς : «Οἱ φόροι ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ κράτους ψηφίζονται κατ' ἔτος. Οἱ νόμοι, οἵτινες ἐπιβάλλουσι αὐτοὺς ἔχουσι ἰσχύν μόνον ἐπὶ ἓν ἔτος, ἐὰν δὲν ἀνανεωθοῦν». 2)

Γ') Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ κράτους εἶναι πρᾶξις διοικητικῆ ὑπὸ μορφήν νόμου, ἐπιτρέπει τὴν λειτουργίαν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν κατὰ τὴν κειμένην νομοθεσίαν, ἥτις οὕτως ἀπεικονίζεται ἐν τῷ προϋπολογισμῷ.

Ὁ προϋπολογισμὸς τῶν ἐσόδων ὅσον καὶ τῶν ἐξόδων εἶναι πάν-

λῶν, σελ. 33 καὶ ἐπ. Βλέπε καὶ ἄρθρον ἡμῶν δημοσιευθὲν εἰς τὴν «Ἐργασίαν» τῆς 13 Ἰανουαρίου 1936 «Τὰ προσωρινὰ δωδεκατημόρια τοῦ προϋπολογισμοῦ».

1) Βλέπε Κοφινᾶ, Φορολογικὸν Δίκαιον, σελ. 11.—Συνταγματικὸν Δίκαιον Σαριπόλου, τόμ. Β', § 81, σελ. 375 καὶ ἐπ.—Α. Διομήδους, Προϋπολογισμὸς, σελ. 65 καὶ ἐπ.—Μ. Οἰκονομίδη, Ἐρμηνεῖα Δημοσίου Λογιστικοῦ, σελ. 8 καὶ ἐπ. Οἱ φορολογικοὶ νόμοι εἶναι νόμοι οὐσιαστικοί, ἥτοι θέτουσι κανόνας δικαίου, τιθενται ἐφ' ἀπαξ καὶ ἰσχύουσι μέχρις ὅτου καταργηθοῦν δι' ἐτέρου νόμου καὶ συνεπῶς δὲν ψηφίζονται κατ' ἔτος ὡς ὁ προϋπολογισμὸς. Βλέπε ἐπίσης G. J é z e Principes généraux du droit administratif, σελ. 60. Βλέπε ἐδικώτερον σχετικῶς μετὰ τὴν νομικὴν φύσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ R. Gneist Gesetz und Budget, Berlin 1879, ὡς καὶ G. J é z e Le budget, Paris 1922 σ. 20 καὶ ἐπ.

2) Ἄρθρ. 111 Βελγικοῦ Συντάγματος τοῦ 1831 : «Les impôts au profit de l'Etat sont votés annuellement. Les lois qui les établissent n'ont de force que pour un an, si elles ne sont pas renouvelées».

τότε διοικητική πράξις και δὴ ἔχουσα κατ' ἐξοχὴν πολιτικὴν σημασίαν, διότι ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, ὡς γνωστόν, ἐνσωματοῦται, τρόπον τινά, τὸ πρόγραμμα τῆς εἰς τὴν ἀρχὴν εὐρισκομένης πολιτικῆς μεριδος.

Ὁ νόμος τοῦ προϋπολογισμοῦ δὲν θέτει κανόνας δικαίου, ἤτοι δὲν ἐπιβάλλει φόρους, δὲν ἰδρύει τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας, οὔτε ρυθμίζει τὴν ὁργάνωσιν καὶ λειτουργίαν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἀλλὰ προβλέπει ἀπλῶς τὰς ἀναγκαίας πιστώσεις διὰ τὴν ὁργάνωσιν καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Συνεπῶς ὁ νόμος τοῦ προϋπολογισμοῦ εἶναι μίᾳ πράξις προβλέψεως τῶν ἐξόδων καὶ ἐσόδων τοῦ κράτους καὶ ἐξουσιοδοτήσεως αὐτῶν κατὰ τὴν κειμένην νομοθεσίαν. Ὁ νόμος τοῦ προϋπολογισμοῦ δὲν ρυθμίζει ἀκόμη τὴν ἐξουσίαν τῆς διοικήσεως πρὸς εἰσπραξίν τῶν ἐσόδων ἢ πρὸς πραγματοποίησιν τῶν ἐξόδων. Τὸ δικαίωμα τοῦτο τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἀπορρέει οὐχὶ ἐκ τοῦ νόμου τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἀλλὰ ἐκ τῆς κειμένης νομοθεσίας, εἰς ἣν βασίζεται ὁ προϋπολογισμός.

Ὁ νόμος τοῦ προϋπολογισμοῦ εἶναι πράξις νομοθετική, ἐπειδὴ ἀπορρέει ἐκ τοῦ κοινοβουλίου, ἀλλὰ ἐκ τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ δὲν εἶναι οὐσιαστικὸς νόμος, δὲν περιέχει γενικὸν κανόνα, δὲν θέτει κανόνα, δικαίου. Ὁ καθηγητὴς Allix δέχεται ὀρθῶς ὅτι ὁ νόμος τοῦ προϋπολογισμοῦ εἶναι τυπικὸς νόμος, ἀπλῶς δὲ μόνον, διότι ἡ διοικητικὴ αὐτὴ πράξις, οἷα εἶναι ὁ προϋπολογισμός, ἐνέχει ἐξαιρετικὴν σπουδαιότητα καὶ καθάπτεται τῶν συμφερόντων τῶν φορολογουμένων παραπέμπεται εἰς τὴν Βουλὴν καὶ καθίσταται τυπικὸς νόμος ¹⁾). Κατὰ ταῦτα, ὡς γράφομεν ἄλλαχοῦ, ὁ νόμος τοῦ προϋπολογισμοῦ ἔχει σχέσιν μὲ τὴν δημοσιονομικὴν ἀρμοδιότητα τοῦ κοινοβουλίου.

Ὁ νόμος τοῦ προϋπολογισμοῦ ἔχει ἰσχὴν περιορισμένης διαρκείας, κατὰ κανόνα ἐνὸς ἔτους. Ὁ καθηγητὴς ἐπίσης A. Girault γράφει ὅτι «ἀναμφιβόλως ὁ προϋπολογισμός τοῦ κράτους παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν τοῦ νόμου, ὅστις νόμος δύναται ἄλλωστε νὰ περιέχῃ σειρὰν ἄλλων διατάξεων, αἵτινες ἔχουσι πολλὰκις μετὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ σχέσεις λίαν μακροσήμενας. Ἡ τήρησις τοῦ νόμου τούτου ἐπιβάλλεται ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους καὶ ὑπὸ τὸν αὐτὸν ὅρον ὡς οἱ λοιποὶ νόμοι» ²⁾). Οὕτω διδάσκεται ἐν Γαλλίᾳ, ὡς παρὰ τοῦ καθηγητοῦ Girault, ὅτι ὁ νόμος τοῦ προϋπολογισμοῦ δύναται, ὡς τυπικὸς νόμος, νὰ τροποποιήσῃ ἄλλον προγενέστερον νόμον. Δύναται ὅμως νὰ παρατηρηθῇ ὅτι ἐφ' ὅσον διὰ τῶν περιλαμβανομένων ἐν αὐτῷ προσθηκῶν διατάξεων (*adjonctions budgétaires*) τρο

1) Βλέπε Allix—Δ α μ π ρ ο π ο ὄ λ ο υ: Προϋπολογισμός, σελ. 21.

2) Βλέπε A. Girault: Manuel de Législation Financière, Paris 1924, σελ. 17 καὶ ἐπ. Ὁμοίως L. Trotabas: Précis de Science et Législation Financières Paris 1931, σελ. 60.

ποποιεῖ οὐσιαστικὸν νόμον, τότε προφανῶς θέτει κανόνα δικαίου καὶ συνεπῶς κατὰ τὰς σχετικὰς διατάξεις αὐτοῦ εἶναι οὐσιαστικὸς νόμος.

Ἡ περίπτωσις καθ' ἣν ὁ προϋπολογισμὸς λαμβάνει τὸν τύπον τοῦ νόμου — χωρὶς προφανῶς νὰ περιέχῃ, ὡς δύναται νὰ συμβῆ ἐν Γαλλίᾳ, οὐσιαστικὰς διατάξεις — δὲν ἀλλοιώνει ποσῶς τὸν ἔσωτερικὸν καὶ πραγματικὸν χαρακτῆρά του. Ἡ κατάρτισις τοῦ προϋπολογισμοῦ, γράφει ὁ καθηγητῆς A. Girault, εἶναι πράξις διοικητικῆ. Τοῦτο εἶναι φανερὸν διὰ τὸν προϋπολογισμὸν ¹⁾.

Παρ' ἡμῖν, ὡς ἀναπτύσσεται λεπτομερέστερον ἀνωτέρω, ²⁾ ὁ προϋπολογισμὸς εἶναι πράξις διοικητικῆ ὑπὸ μορφήν νόμου, εἶναι τυπικὸς νόμος καὶ δὴ *ιδιότυπος τυπικὸς νόμος* κατὰ διάκρισιν πρὸς τοὺς τυπικοὺς νόμους, ὧν δὲν παράγει τὰ ἀποτελέσματα καὶ δὲν τροποποιεῖ ἕτερον νόμον.

Δ') Αἱ νομοθεσίαι.

Ἐν Γαλλίᾳ ὁ νόμος τοῦ προϋπολογισμοῦ περιλαμβάνει πολλάκις, ὡς γράφομεν ἀνωτέρω, διατάξεις οὐσιαστικῶς νομοθετικοῦ περιεχομένου. Τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι σύνθητες. Οὕτω π. χ. εἰς τὸν νόμον τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ ἔτους 1910 περιελήφθησαν διατάξεις ἀφορῶσαι τὴν σύνθεσιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Θὰ ἠδυνάμεθα νὰ μνημονεύσωμεν πλείστας διατάξεις, αἵτινες καίτοι εἶναι κανόνες δικαίου, ἔχουσι περιληφθῆ ἐν Γαλλίᾳ εἰς τὸν ἐκάστοτε ψηφιζόμενον νόμον τοῦ προϋπολογισμοῦ.

Εἰς τὸ σχέδιον νόμου περὶ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους χρήσεως

1) Βλέπε ἐπίσης M. H a u r i o u : droit administratif, σελ. 908, σημ. 2 - E s m e i n : droit constitutionnel, σελ. 707 - B e r t h é l e m y : droit administratif Paris, 1916. σελ. 876 καὶ J é z e : Cours de Science de Finances Paris 1922, σελ. 23 - T r o t a b a s : Précis de Science et Législation financières, Paris 1931, σελ. 32 καὶ 59—60.

2) Βλέπε σελ. 91—93 καὶ τὴν ἐρμηνεῖαν καθ' ἣν ὁ προϋπολογισμὸς εἶναι διοικητικῆ πράξις ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ καὶ ἡ Ἰταλικὴ Βουλὴ κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 14 Μαΐου 1893, εὐρεθεῖσα πρὸ ἀδιεξόδου, διότι θελήσασα νὰ ἐπιδείξῃ δυσπιστίαν πρὸς τὸν Ἕπουργόν τῆς Δικαιοσύνης ἀπέρριψε τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Ἕπουργείου τῆς Δικαιοσύνης, κατὰ δὲ τὸ ἄρθρ. 58 τοῦ Ἰταλικοῦ Συντάγματος, νομοσχέδιον ἀπαξ ἀπορριφθὲν ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ Γερουσίας δὲν δύναται νὰ εἰσαχθῆ ἐκ νέου ἐν τῇ αὐτῇ Συνόδῳ. Ἐθεωρήθη λοιπὸν ὅτι ἡ ἀπόρριψις ἠδύνατο νὰ ἔχῃ σοβαρωτάτας περιπλοκάς, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἀνωτέρω πλάσματος ἡ Ἰταλικὴ Βουλὴ ἀπεφάνθη, ὅτι δὲν ἐφαρμόζεται τὸ ἄρθρον τοῦτο ἐπὶ τοῦ νομοσχεδίου τοῦ προϋπολογισμοῦ, διότι πρόκειται περὶ διοικητικῆς πράξεως. Ἡ παλαιότερα Νομολογία ὅμως τοῦ Α. Π. παρ' ἡμῖν ἐδέχετο ὅτι ὁ προϋπολογισμὸς ψηφιζόμενος κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος καὶ κυρούμενος ὑπὸ τοῦ Βασιλέως εἶναι νόμος ἰσχύων πᾶν ἔτος (ἀπόφασις Α. Π. 47 καὶ 127 (1885) καὶ 60 (1892)).

1935, ὅπερ κατετέθη εἰς τὴν γαλλικὴν βουλὴν τὴν 6ην Ἰουλίου 1934 ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν κ. Germain-Martin, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων, ἔχουσι περιληφθῆ διατάξεις δι' ὧν τίθενται κανόνες δικαίου. Αἱ διατάξεις αὗται εἶναι κυρίως δημοσιονομικοῦ καὶ ἄλλου περιεχομένου.

Εἰς ἄλλους ἐπίσης νόμους περὶ προϋπολογισμοῦ, ὡς εἰς τὸν προειρημένον νόμον τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ ἔτους 1910, ἔχουσι περιληφθῆ διατάξεις δικονομικοῦ περιεχομένου, δι' ὧν τίθενται κανόνες δικαίου.

Ἡ τακτικὴ αὕτη τῶν προσθηκῶν καθαρῶς νομοθετικῶν διατάξεων (adjonctions budgétaires) εἰς τὸν τυπικὸν νόμον τοῦ προϋπολογισμοῦ πολὺ ὀρθῶς ἐν Γαλλίᾳ ἐπικρίνεται. Δύναται μάλιστα νὰ γραφῆ ὅτι ἡ τακτικὴ αὕτη παραβλέπει τὴν σημασίαν ὀρισμένων συνταγματικῶν διατάξεων, ὡς τοῦ ἀρθροῦ 8 τοῦ Συνταγματικοῦ Νόμου τῆς 24ης Φεβρουαρίου 1875 δι' οὗ ὀρίζεται ὅτι ὁ νόμος τοῦ προϋπολογισμοῦ ὑποβάλλεται τὸ πρῶτον εἰς τὴν Βουλὴν. Οὕτως ἡ Γερουσία ἐν Γαλλίᾳ κατ' ἀνάγκην ἐξετάζει μετὰ τὴν Βουλὴν διατάξιν θέτουσαν κανόνον δικαίου μὴ δημοσιονομικοῦ περιεχομένου, περιληφθεῖσαν εἰς νομοσχέδιον περὶ προϋπολογισμοῦ, ἐνῶ, ἐὰν ἡ διάταξις αὕτη δὲν εἶχε περιληφθῆ εἰς τὸ νομοσχέδιον τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἦτο δυνατόν νὰ ὑποβληθῆ τὸ πρῶτον πρὸς ψήφισιν εἴτε εἰς τὴν Βουλὴν εἴτε εἰς τὴν Γερουσίαν.

Ἡ τακτικὴ τῆς προσθήκης διατάξεων κατὰ περιεχόμενον νομοθετικὸν εἰς τὸν νόμον περὶ προϋπολογισμοῦ εἶναι ἐπικριτέα, διότι ἡ παρειαφρουσίς τοιούτων διατάξεων εἰς τὸ νομοσχέδιον τοῦ προϋπολογισμοῦ, πρὸς ψήφισιν ὁμοῦ καὶ ταυτοχρόνως μετὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ, παρακωλύει καὶ δυσχεραίνει τὸ ἔργον τοῦ ἐλέγχου τοῦ κοινοβουλίου ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐπισύρει χρονοτριβὴν καὶ σύγχισιν ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἐλέγχου καὶ τῆς ἐγκαίρου ψηφίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἰδίως δυσχεραίνει τὸ ἔργον τῆς Γερουσίας ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἥτις ἔρχεται μετὰ τὴν Βουλὴν νὰ ἐξετάσῃ τὸν προϋπολογισμόν.

Ἐπιπροσθέτως ὁμοίως, ἐντὸς τοῦ πλαισίου τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου ἡ τακτικὴ τῶν προσθηκῶν εἰς τὸν προϋπολογισμόν (adjonctions budgétaires) διεγείρει ἀκόμη καὶ ἕτερα ζητήματα, ὡς ἐκτίθεται κατωτέρω, εἰς τρόπον ὥστε ὁ ἰδιότυπος τυπικὸς νόμος παρ' ἡμῖν τοῦ προϋπολογισμοῦ ἢ μᾶλλον οἱ ἰδιότυποι τυπικοὶ νόμοι τοῦ προϋπολογισμοῦ, —νόμος τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐσόδων καὶ νόμος τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐξόδων— πρέπει μόνον νὰ περιλαμβάνωσι δύο ἢ τρία ἄρθρα, δι' ὧν μόνον ὀρίζονται τὰ ἔσοδα τοῦ κράτους καὶ τῶν ἐδικῶν ταμείων ἢ ἄλλων ὑπηρεσιῶν, ὧν οἱ προϋπολογισμοὶ εἶναι προσσητημένοι εἰς τὸν γενικὸν προϋπολογισμόν τοῦ κράτους ὡς καὶ ἐπίσης δύο ἢ τρία ἄρθρα δι' ὧν ὁμοίως ὀρίζονται τὰ ἔξοδα, κατανέμονται δὲ εἰς τοὺς πίνακας τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων

τοῦ γενικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους καὶ τῶν προσηρηθέντων αὐτῶν προϋπολογισμῶν. Διατάξεις οὐσιαστικῶς νομοθετικοῦ περιεχομένου ἔστω καὶ ἀφορῶσαι τὸ δημόσιον λογιστικὸν δὲν περιλαμβάνονται εἰς τοὺς ἰδιοτύπους τυπικοὺς νόμους τοῦ προϋπολογισμοῦ.¹⁾

Ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν φόρων (πλὴν τοῦ φόρου ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος καὶ τοῦ φόρου ἐπὶ τοῦ τεύου) καὶ ὠρισμένα ἔσοδα ἔχουσι ἔξουσιοδοτηθῆ ἄπαξ ὑπὸ τοῦ κοινοβουλίου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ κυβέρνησις ἐν Ἀγγλίᾳ κατ' ἔτος περιορίζεται εἰς τὸ νὰ κάμῃ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἐξόδων καὶ ἐσόδων τοῦ παγίου κεφαλαίου (fund consolidated) χωρὶς ἢ Βουλὴ νὰ προβῇ εἰς τὴν ψήφισιν τούτων εἴτε πρὸς πρόβλεψιν τῶν εἴτε πρὸς ἔξουσιοδότησιν²⁾).

Διὰ τὸ ὑπόλοιπον τμήμα τοῦ προϋπολογισμοῦ (Estimates) εἶναι ἀναγκαία ἡ ἔτησιᾶ ἔξουσιοδότησις τῆς Βουλῆς, ἣτις παρέχεται διὰ δύο διαφορῶν πράξεων: μίᾳ πρὸς ἔξουσιοδότησιν τῶν μὴ παγίων δαπανῶν καὶ τῆς ἑτέρας πρὸς ἔξουσιοδότησιν τῶν μὴ παγίων ἐσόδων, ἡ τελευταία δὲ καλεῖται νόμος δημοσιονομικὸς (Finance act).

Τὰ ἔσοδα τοῦ παγίου κεφαλαίου ἀποτελοῦσι τὰ 3/4 τοῦ συνόλου τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τὰ ἀνάλογα ἔξοδα ἀντιπροσωπεύουσι τὸ 1/3 τοῦ συνόλου τοῦ προϋπολογισμοῦ. Αἱ δαπάναι, αἵτινες δὲν ὑπόκεινται εἰς τὴν ἔτησιᾶν ψήφισιν τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, εἶναι αἱ τῆς ὑπηρεσίας τῶν τόκων τοῦ δημοσίου χρέους, ἡ τῆς Βασιλικῆς ἐπιχορηγήσεως, αἱ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν συντάξεων — οὐχὶ πᾶσαι — ἡ τοῦ Προέδρου τῆς

1) Ἀντιθέτως ὁ Κ' ο φ ι ν ᾶ ς εἰς τὴν ὄντως ἀξιόλογον ἐργασίαν τοῦ Ἐγχειρίδιον Φορολογικοῦ Δικαίου, σελ. 11, γράφει ὅτι «ὑπὸ νομικὴν ἔποψιν πρέπει νὰ διακρίνωμεν τὴν νομικὴν φύσιν τοῦ νόμου τοῦ κυροῦντος τὸν προϋπολογισμὸν ἰδιαιτέρως τῶν ἐξόδων καὶ ἰδιαιτέρως τῶν ἐσόδων, ὅστις καὶ οἰκονομικὸς νόμος λέγεται ἀπὸ τὸν εἰς αὐτὸν προσηρηθέντον καθαυτὸ προϋπολογισμὸν δηλ. τοὺς πίνακας τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων. Ὁ οἰκονομικὸς νόμος περιλαμβάνει κανόνας δικαίου φύσεως νομοθετικῆς...» Τοῦτο ὅμως ἡμεῖς δὲν δεχόμεθα, ἐκτός ἐὰν ὁ νόμος, ὁ κυρῶν τὸν προϋπολογισμὸν ψηφισθῆ χωριστὰ καὶ κατὰ τὴν συνήθη διαδικασίαν τῶν νομοσχεδίων, ἐνῶ ὡς συμβαίνει ἤδη ἐξ ὅσων γνωρίζομεν, ἀφοῦ ψηφισθῆ ὁ προϋπολογισμὸς κατὰ τὴν διαδικασίαν τοῦ ἀρθροῦ 52 τοῦ Συντάγματος, θεωροῦνται ὡς ψηφισθέντες καὶ οἱ νόμοι, οἵτινες κυροῦσι τὸν προϋπολογισμὸν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων. Πάντως τὸ ἀρθρον 50 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927 περιλαμβάνει ὅτι ὅσον ἀφορᾷ τὸν προϋπολογισμὸν — τοὺς πίνακας τοῦ προϋπολογισμοῦ — πάντοτε ἐφαρμόζεται ἡ διαδικασία τῆς ψηφίσεως τοῦ ἀρθροῦ 52 § 2 τοῦ Συντάγματος τούτου.

2) Βλέπε σχετικῶς: The Exchequer and the control of expenditure ὑπὸ R. G. H a w t r e y London 1921. Νοεῖται ὅτι τὰ ἔσοδα τοῦ παγίου κεφαλαίου ἐξακολουθοῦσιν εἰσπραττόμενα βάσει τῶν περὶ αὐτῶν νόμων καὶ μέχρι καταργήσεως ἡ τροποποίησεως τῶν νόμων τούτων διὰ νεωτέρων νόμων

Βουλῆς, αἱ τῶν μισθῶν ἐνίων ἀνωτάτων δικαστηρίων, αἱ τῶν διπλωματικῶν ὑπαλλήλων κ.λ.π. ¹⁾).

Γενικῶς ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ προϋπολογισμὸς εἶναι πρᾶξις προβλέψεως καὶ ἐξουσιοδοτήσεως.

Ἐν Βελγίῳ οἱ φορολογικοὶ νόμοι, ὡς γράφομεν ἀνωτέρω, ψηφίζονται κατ' ἔτος καὶ ἔχουσι ἰσχὴν ἐπὶ ἓν ἔτος ²⁾. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς δαπάνας ὑπόκεινται εἰς τὴν ἐτησίαν ἐξουσιοδότησιν τοῦ κοινοβουλίου πλὴν τῆς Βασιλικῆς Ἐπιχορηγήσεως, ἣτις ὀρίζεται διὰ νόμου, ὅτε τὸ πρῶτον ἀνέροχεται εἰς τὸν θρόνον ὁ Βασιλεὺς.

Ἄς ἐξετάσωμεν ἤδη, κατὰ τὸ δυνατὸν λεπτομερῶς, τὴν ἑλληνικὴν δημοσιονομικὴν νομοθεσίαν σχετικῶς μὲ τὴν σημασίαν τῆς ἀναγραφῆς τῶν ἐσόδων καὶ τῶν ἐξόδων τοῦ κράτους εἰς τὸν προϋπολογισμὸν.

Ε') Ποίαν νομικὴν σημασίαν ἔχει ἡ ἐγγραφή τῶν ἐσόδων καὶ δαπανῶν εἰς τὸν προϋπολογισμὸν.

Ἐν πρώτοις δεόν νὰ σημειώσωμεν ὅτι διὰ τῆς ἐγγραφῆς πιστώσεως ἐν τῷ προϋπολογισμῷ ἀφορώσης εἴτε μεμονομένην δαπάνην, ὡς π. χ. μισθὸν Ὑπουργοῦ, εἴτε κατηγορίαν ὁμοειδῶν δαπανῶν, ὡς π. χ. μισθοὺς προσωπικοῦ Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας Ὑπουργείου ³⁾, δὲν ἐπέροχεται ἀναγνώρισις χρέους τινὸς τοῦ Δημοσίου (ἢ Δήμου ἐφ' ὅσον ἀναγράφεται ἐν τῷ προϋπολογισμῷ αὐτοῦ) πρὸς τρίτον, ὡς ἐσφαλμένως διαλαμβάνεται εἰς ἀποφάσεις τινὸς ⁴⁾ Δικαστηρίων, καθ' ὅσον ὡς ἀναπτύσσεται ἀλλαχοῦ ὁ

1) Βλέπε R. S t o u r m : Le Budget Paris 1900 σελ. 350. Ἡ σύστασις τῶν παγίων κεφαλαίων διὰ τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα ἀνατρέχει εἰς τὴν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1668 περίοδον.

2) Βλέπε σελ. 13 καὶ ἐπ. Σχετικῶς μὲ τὰ ἐν Βελγίῳ βλέπε : D u b o i s : Etud sur le système Belge en matière du budget de l'Etat.

3) Πίστωσης τοῦ προϋπολογισμοῦ λέγεται τὸ ποσόν, ὅπερ προβλέπεται ἐν τῷ προϋπολογισμῷ δι' ὠρισμένην δαπάνην ἢ δαπάνας ὁμοίας φύσεως. Ἡ εἰδίκευσις τῶν πιστώσεων ἐν τῷ προϋπολογισμῷ δύναται νὰ εἶναι μᾶλλον ἢ ἥττον λεπτομερῆς. Ἐν τῷ προϋπολογισμῷ δὲν προβλέπεται πίστωσης εἰδικῆ διὰ τὴν ἀμεσον πληροφορὴν ἐκάστου τῶν ἀπαιτητῶν χρεῶν τοῦ Δημοσίου, ἀλλ' ἐγγράφονται πιστώσεις γενικῶς κατὰ κατηγορίας δαπανῶν δι' ὠρισμένην δαπάνην ἢ χρέος, ἐναπόκειται δὲ εἰς τὴν διοίκησιν κατὰ νόμον ἐνεργοῦσαν, ὅπως χρέος τι τοῦ Δημοσίου ἀποφασισθῆν ἢ μετασχηματισθῆ εἰς δαπάνην πληρωτέαν ἐπὶ τῶν πιστώσεων, αἵτινες ἐνεργήσαν ἐν τῷ προϋπολογισμῷ μέχρι ἐξοφλήσεως αὐτῶν.

4) Βλέπε σχετικὴν ὑπ' ἀριθ. 597 (1912) ἀπόφασιν Ἐφ. Ἀθηνῶν ἐν Θέμιδι ΚΕ' σελ. 16. Ὅμοιος Ἐφ. Πατρῶν 172 (1889) ἐν Θέμιδι ΙΑ' σελ. 29. Ἐφ. Πατρῶν 39 (1901) ἐν Θέμιδι ΙΓ' σελ. 12 ἐπὶ ἐγγραφῆς ἐν τῷ προϋπολογισμῷ ἀφορώσης ἀπρόσπτα ἔξοδα ἀστυνομίας. Ἐφ. Ἀθηνῶν 1790 (1904) ἐν Θέμιδι ΙΣΤ' σελ. 251 Contra

προϋπολογισμὸς εἶνε πράξις προβλέψεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, ἃς ἐξουσιοδοτεῖται ἡ Διοίκησις νὰ ἐνεργήσῃ κατὰ τὴν καμμένην νομοθεσίαν, οὐδαμῶς δὲ ἡ ἐγγραφὴ πιστώσεως ἐν τῷ προϋπολογισμῷ σημαίνει ἀναγνωριστὴν δαπάνης. Κατὰ μείζονα λόγον ἢ μὴ ἐγγραφὴ ἢ ἡ ὑπαρξίς εἰς τὸν προϋπολογισμὸν πιστώσεως πρὸς ἐνεργεσίαν δαπάνης δὲν διακόπτει τὴν παραγραφὴν χρέους ἐμπιπτοντος εἰς τὴν ἐγγραφεῖσαν πίστωσιν. Συμπληρωμένης τῆς πρὸς παραγραφὴν ὀριζομένης προθεσμίας πᾶσα ἀπαιτήσις κατὰ τοῦ Δημοσίου παραγράφεται ἄνευ διακρίσεως περὶ ἀναγραφῆς ἢ μὴ σχετικῆς πιστώσεως ἐν τῷ προϋπολογισμῷ ἀφορώσης τὴν πηρωμὴν τοῦ χρέους¹⁾.

Ἐπίσης ἢ ἐν τῷ προϋπολογισμῷ ἐγγραφὴ πιστώσεως πρὸς πληρωμὴν π. χ. συντάξεως ὀριζομένης ὑπηρεσίας δὲν καθιστᾷ συντάξιμον τὴν ὑπηρεσίαν δι' ἣν ἐνεργήθη ἢ πίστωσις²⁾, διότι βάσει τῆς κειμένης νομοθεσίας κρίνεται ἂν ἡ ὑπηρεσία αὕτη εἶναι συντάξιμος. Ἐπίσης ἐπειδὴ τὸ ἄρθρον 2 τοῦ ἀστικοῦ νόμου τοῦ 1856 ἀναγράφει ὅτι ὁ νόμος διατηρεῖ τὴν ἰσχὴν αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον δὲν καταργήσῃ αὐτὸν ἕτερος νόμος ρητῶς ἢ σιωπηρῶς, ὑπεστηρίχθη ὅτι ἢ μὴ ἐγγραφὴ πιστώσεως ἐν τῷ προϋπολογισμῷ πρὸς πληρωμὴν π. χ. μισθοδοσίας νενομοθετημένης θέσεως ἐπάγεται κατάργησιν τοῦ σχετικοῦ περὶ ταύτης νόμου. Ἡ ἀποψις αὕτη εἶναι ὅπως ἐσφαλμένη³⁾ διότι καθ' ἃ ἀναπτύσσεται ἀλλαχοῦ, μόνον διὰ νόμου εἶναι

ἢ ὑπ' ἀριθ. 350 (1900) ἀπόφασιν Α. Π. (Τμήμα Α'), ἣτις ὀρθῶς ἀποκρούει τὴν ἐσφαλμένην ταύτην γνώμην. Βλέπε ὁμοίως ὑπ' ἀριθ. 1061 (1895) Ἐφ. Ἀθηνῶν ἐν Θέμιδι ἔτους 1895—96 σελ. 649. Ἀξιοσημεῖωτος εἶναι ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἔσοδα ἢ ὑπ' ἀριθ. 1854 (1905) ἀπόφασιν Ἐφ. Ἀθηνῶν (Θέμις ΙΖ' σελ. 314) ἔχουσα ὡς ἀκολούθως: Ἐπειδὴ ἡ ἐφεσιβλήτος ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ ἐπίδικος ἀπόφασιν δὲν εἶναι ἀναγεγραμμένη εἰς τὰ ἔσοδα τοῦ Δήμου πρὸ τῆς ἀνακοπτομένης προσκλήσεως, ἐπομένως ἐπάναγκες καθίσταται ὅπως ὁ Δήμος ἀποδείξῃ ὅτι ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ Δήμου πρὸ τῆς ἀνακοπτομένης προσκλήσεως ἀνεγράφη πρὸς τὰ ἔσοδα τοῦ Δήμου ἢ κατὰ τοῦ ἐφεσιβλήτου ἀπόφασιν, διότι ὅπως δύναται νὰ γίνῃ ἡ ἐκτέλεσις διὰ προσκλήσεως πρέπει νὰ εἶναι ἀναγεγραμμένον τὸ ἔσοδον τοῦ Δήμου, καθ' ἃ καὶ ἐν τῇ προηγουμένη σέψει ἐκτίθεται. Ἡ ἐπὶ τῆς σημασίας τῆς ἐγγραφῆς τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων ἐν τῷ προϋπολογισμῷ ἡμετέρας γνώμην ἐκτίθεται σαφῶς ἐν συνεχείᾳ τῆς παρούσης μελέτης.

1) Βλέπε ὑπ' ἀριθ. 183 (1900) ἀπόφασιν Α. Π. (Τμήμα Α') Θέμις ΙΑ' σελ. 498. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου βλέπε ὁμοίως τὴν ἐργασίαν ἡμῶν. «Αἱ παραγραφαὶ τῶν χρεῶν τοῦ Δημοσίου» εἰς τὴν μηνιαίαν Οἰκονομικὴν Ἐπιθεώρησιν τῆς Ἑλλάδος μηνῶν Ἀπριλίου—Ὀκτωβρίου 1930, τεύχος Δ', μὴνός Ἀπριλίου, σελ. 315 ὡς καὶ τὴν αὐτόθι ἀναφερομένην μεγάλην νομολογίαν.

2) Ἐφ. Ἀθηνῶν 1800 (1898) ἐν Θέμιδι Γ' σελ. 246.

3) Βλέπε καὶ ὑπ' ἀριθ. 69 (1898) Α. Π. Τμ. Α' Θέμις 1898—99 σελ. 244 καὶ 2353 (1898) Πρ. Ἀθ. 2483 (1896) Ἐφ. Ἀθ. ἐν Θέμιδι ἔτους 1897—98 σελ. 186. 2173 (1891) Ἐφ. Ἀθ. ἐν Θέμιδι Νόμος Ε' σελ. 663. Ἡ τελευταία ἀπόφασιν ἔχει ὡς ἀκολούθως: «Ἐπειδὴ διὰ τοῦ κυροῦντος τὸν προϋπολογισμὸν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξό-

δυνατὸν νὰ καταργηθῇ θέσις νενομοθετημένη καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ ἰδιοτύπου τυπικοῦ νόμου τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἐπίσης ἡ ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἀπάλειψις τῆς σχετικῆς πιστώσεως π. χ. διὰ θέσιν ἑμιμισθον νενομοθετημένην δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς ἀπόλυσις τοῦ νομίμως εἰς ταύτην διωρισμένου δημοσίου ὑπαλλήλου, ἐφ' ὅσον δὲν ἐγένετο νομίμως ἡ ἀπόλυσις τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου. ¹⁾ Οὐδὲ ἡ ἐγγραφὴ π. χ. πιστώσεως ἐν τῷ προϋπολογισμῷ διὰ μισθοδοσίαν μὴ νενομοθετημένης θέσεως δύναται νὰ νομιμοποιήσῃ αὐτήν καὶ νὰ προσδώσῃ τὰς ἀπὸ τῆς δημοσίας θέσεως πηγάζουσας προνομίας, ὡς σύνταξιν κλπ.

Ἀντιθέτως, ὅπως ἐσφαλμένως ἐδέχθη τὸ Ἐφετεῖον Ἀθηνῶν ὅτι ὁ ἐτήσιος προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους, ὡς ψηφιζόμενος ἅπαξ ὑπὸ τῆς Βουλῆς (καὶ κυρούμενος ὑπὸ τοῦ Βασιλέως συνωδᾶ τοῖς ἄρθροις 59 καὶ 60 τοῦ Συντάγματος—τότε ἰσχύοντος—τοῦ 1864) εἶναι νόμος δυνάμενος διὰ τοῦτο νὰ νομοθετήσῃ δημοσίας θέσεις ²⁾, ἐν συνεχείᾳ δὲ δέχεται, οὐχὶ ὀρ-

δων τοῦ κράτους νόμου, ἐνιαυσίου ὄντος καὶ ψηφίζοντος τὰς καθ' ἕκαστον ἔτος ἐτήσιας εἰσπράξεις καὶ δαπάνας τοῦ Κράτους ἐπὶ τῇ βάσει τῶν καμμένων νόμων, διότι τοιαύτην ἐντολήν δίδωσι τῇ ἐκτελεστικῇ ἐξουσίᾳ τὸ ἄρθρον 60 τοῦ Συντάγματος—τότε ἰσχύοντος—τοῦ 1864 δὲν δύναται ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία νὰ καταργῇ θέσεις, πολλῶ δὲ μᾶλλον νὰ καθιστᾷ ἀνισχύρους τοὺς ὀργανικοὺς νόμους τοῦ Κράτους διὰ τῆς ἀπαλείψεως ἀπὸ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς ἀναγκαιότητος διὰ τὰς νενομοθετημένας ὑπ' αὐτῶν θέσεις πιστώσεως, καθ' ὅσον ἡ τοιαύτη ἀπάλειψις δὲν καταργεῖ τὸν νόμον τὸν καθιεροῦντα τὴν θέσιν, εἰς ἣν ἡ πίστωσις ἀναφέρεται. Κατὰ δὲ ταῦτα ἡ ἰσχύρισις τοῦ Δημοσίου ὅτι ἡ θέσις τοῦ ἐφεσιβλήτου κατηγορήθη διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους τοῦ ἔτους 1891 μὴ ἀναγράφαντος τὴν δι' αὐτοῦ ἀναγκαίαν πίστωσιν ἐστὶ καὶ ὡς τοιοῦτος ἀπορριπτέος. Ἡ ἀπόφασις καθ' ἡμᾶς λίαν ὀρθή, ἐν τούτοις συνοδεύεται ἐν ὑποσημειώσει ὑπὸ δεικτικῶν σχολίων τῆς συντάξεως τῆς Θέμιδος, ἥτις δεχομένη ὅτι ὁ προϋπολογισμὸς εἶναι νόμος καὶ συνεπῶς καταργεῖται ἡ θέσις, δι' ἣν δὲν ἐπήφισε πίστωσιν ἡ Βουλὴ, ἀπορεῖ πῶς εἶναι δυνατόν τοιαῦται σοβαρὰ ὑπερβάσεις καθηκόντων, ἀντιποιούμεναι αὐτὸ τοῦτο τὴν τοῦ Κοινοβουλίου ἐξουσίαν, δύνανται νὰ ἐκπορευῶνται ἐκ τοῦ Ἐφετείου Ἀθηνῶν.

1) Α. Π. 131 (1903) Τμ. Α' ἐν Θέμιδι ΙΔ' σελ. 531. Τὸ Λημόσιον, ὡς ἐμφαίνεται ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 1071 (1894) ἀπόφασιν Ἐφ. Ἀθ. οὐχὶ ὀρθῶς ὑπεστήριξε ὅτι διὰ τῆς μὴ ἀναγραφῆς σχετικῆς πιστώσεως ἐν τῷ προϋπολογισμῷ κατηγορήθη θέσις συσταθεῖσα δι' ὀργανικοῦ νόμου. Μόνον πρὸς λῆψιν τοῦ μισθοῦ παρὰ τοῦ νομίμως διωρισμένου ὑπαλλήλου ἀπαιτεῖται ἐπίσης διὰ νόμον ἢ διὰ Διατάγματος εἰς ἐκτέλεσιν νόμου νὰ καθορισθῇ ὁ ὄρισμένος μισθὸς Α. Π. 129 (1895) Τμ. Α' καὶ νὰ ἀναγραφῇ πίστωσις ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, ἐκτὸς ἂν, καθ' ἃ ὑποστηρίζομεν ἀλλαγῶν, δι' εἰδικοῦ νόμου, προβλέπεται ἡ πραγματοποίησις τῆς δαπάνης ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ. Βλέπε ἀπόφασιν ὑπ' ἀριθ. 1071 (1894) Ἐφ. Ἀθ. ἀναιρεθεῖσα ὑπὸ τῆς ἀνωτέρω ἀποφάσεως Α. Π. 129 (1895).

2) Ἐφ. Ἀθ. 1296 (1904) ἐν Θέμιδι ΙΣΤ' σελ. 119. Βλέπε ἐσφαλμένην ἐπίσης παλαιότεραν νομολογίαν Α. Π. ὑπ. ἀριθ. 47 (1885), 187 (1885) καὶ 134 (1887

θῶς, ὅτι ἡ θέσις τοῦ ταμίου τοῦ Πανεπιστημίου εἶναι δημοσία, διότι ἐγγράφεται ἡ σχετικὴ πίστωση ἐν τῷ προϋπολογισμῷ. Οὔτε νοεῖται ἡ ἐγγραφή ἐν τῷ προϋπολογισμῷ πιστώσεως ἀφορώσης δημοσίαν δαπάνην, ἐφ' ὅσον ἡ δαπάνη αὕτη δὲν ἐρείδεται εἰς τὴν κειμένην νομοθεσίαν. Εὐνόητον ἐπίσης εἶναι ὅτι ἂν ἐν τινι προϋπολογισμῷ ἐνεγράφη πίστωση πρὸς πληρωμὴν δαπάνης ἐρειδομένης ἐπὶ νόμου, μεταγενεστέρως δὲ πρὸ τῆς ἐκπνοῆς τοῦ οικονομικοῦ ἔτους καταργηθῇ ὁ νόμος οὗτος, ἡ πίστωση δὲν πραγματοποιεῖται, ὅση μὲχρι τῆς καταργήσεως τοῦ νόμου δὲν ἔχει ἐξαντληθῇ.

Ἐπικριτέα εἶναι καθ' ἡμᾶς, ἐπίσης ἡ ὑπ' ἀριθ. 21 (1890) ἀπόφασις Α. Π. ¹⁾, ἣς ἐδέχθη ὅτι «δὲν ἀπαιτεῖται εἰδικὸν διάταγμα διὰ τὴν αὐξήσιν τῆς μισθοδοσίας ὑπαλλήλου ἀναγνωριζομένου ὑπὸ τοῦ νόμου, ἀναγραφείσαν δὲ ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, ἀφοῦ ὁ προϋπολογισμὸς νόμος ἐστὶ καὶ Διάταγμα ἐκδίδεται κυροῦν τὴν ἐπιψήφισίν του».

Ἐὰν ἐκ τῆς κειμένης νομοθεσίας ἀπαιτεῖται ἡ ἔκδοσις Διατάγματος πρὸς αὐξήσιν τῆς μισθοδοσίας ὑπαλλήλου, ἡ ἔκδοσις τούτου εἶναι ἀναγκαία, διότι ἡ ἀναγραφή πιστώσεως ἐν τῷ προϋπολογισμῷ βασιίζεται ἐπὶ τῆς κειμένης νομοθεσίας, ὁ δὲ νόμος τοῦ προϋπολογισμοῦ, ὡς ἰδιότυπος

Ἐπιπέτως ὁρθῶς δέχεται ὁ Α. Π. (ἀποφ. ὑπ' ἀριθ. 89 τοῦ 1884) ὅτι δὲν δύναται νὰ πληρωθῇ ὁ ὑπάλληλος, διότι ὁ προϋπολογισμὸς ἔχει ἰσχύον περιορισμένην πρὸς κύρωσιν τῶν ἐνιαυσίων ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς Πολιτείας τῶν ἐρειδομένων εἰς εἰδικοὺς νόμους. Ἡ διάταξις τοῦ Συντάγματος, δι' ἧς ἀπαγορεύεται ὁ διορισμὸς εἰς μὴ νομοθετημένην θέσιν, ὡς γράφει ὁ καθηγητὴς Θ. Ἀγγελοπούλου, σοκοπεῖ πρωτίτως τοὐλάχιστον, ἂν μὴ ἀποκλειστικῶς, νὰ προλάβῃ τὴν διασπάθειον τοῦ δημοσίου χρήματος, ἣν θὰ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα ὁ ἐκ χαριστικῆς αἰτίας ἢ ἔνεκα κακῆς ἐκτιμήσεως τῶν ἀναγκῶν τῆς ὑπηρεσίας διορισμὸς ὑπεραριθμῶν ὑπαλλήλων. Θ. Ἀγγελοπούλου: Δίκαιον τῶν Πολιτικῶν Ὑπαλλήλων 1923 σελ. 107. Ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς μνημονευομένης νομολογίας, πλὴν τῆς ὑπ' ἀριθ. 89 (1884) ἀποφάσεως Α. Π., ὑπεστηρίζετο ἡ γνώμη ὅτι διὰ τοῦ νόμου τοῦ προϋπολογισμοῦ ἦτο δυνατόν νὰ νομοθετηθῇ δημοσία θέσις. Ἦρκει πρὸς τοῦτο, κατὰ τὴν γνώμην αὐτήν, ἀπλὴ ἐγγραφή πιστώσεως ἐν τῷ προϋπολογισμῷ. Ἡ τοιαύτη γνώμη, ἣτις ἐπικρίνεται παρ' ἡμῶν, εἶναι καὶ ἐξ ἄλλων πρακτικῶν λόγων ἐπικριτέα, διότι δὲν εἶναι τόσον εὐχερὲς νὰ γνωρίσωμεν ἐκάστοτε τὰς νέας νομοθετημένας θέσεις ἐκ τῆς ἐγγραφῆς πιστώσεων ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, διότι θὰ ἀπαιτῆται τότε νὰ συγκρίνωμεν τὰς ἐκάστοτε ἐν τῷ προϋπολογισμῷ ἐγγραφομένας πιστώσεις πρὸς τὰς πιστώσεις προγενεστέρων προϋπολογισμῶν, οὐχὶ τόσον εὐχερὲς διὰ πάντα. Διὰ τοῦτο, πρὸς ἄρσιν πάσης ἀντιγνωμίας, εἰς τὸ ἀναθεωρηθὲν Σύνταγμα τὸ 1864 ἐν ἔτει 1911 εἰδικὴ ἐτέθη διάταξις περιληφθεῖσα καὶ εἰς τὸ Σύνταγμα 1927 (ἄρθρον 53), καθ' ἣν μισθὸς κλπ. δὲν ἀναγράφεται ἐν τῷ προϋπολογισμῷ οὔτε παρέχεται ἄνευ ὀργανικοῦ νόμου ἢ ἄλλου εἰδικοῦ νόμου.

1) Βλέπε τὸ κείμενον τῆς ἀποφάσεως ἐν Θέμιδι, Τομ. Α', σελ. 23.

παρ' ἡμῖν τυπικὸς νόμος ¹⁾, ὡς ἐκτίθεται ἀλλαγῶ, δὲν παράγει, οἷα ἀποτελέσματα οἱ τυπικοὶ νόμοι, οἵτινες ψηφίζονται κατὰ τὴν συνήθη διαδικασίαν, ἥτις προβλέπεται ἐν τῷ Συντάγματι πρὸς ψήφισιν τῶν νομοσχεδίων (ἄρθρον 49 Συντάγματος τοῦ 1927).

Θὰ ἦτο ἴσως περιττὸν ἐν τέλει νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἡ ἐγγραφή ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τῶν ἐσόδων τοῦ περι τῆς ἀποδόσεως ἐκάστου φόρου ποσοῦ ἔχει ἔννοιαν ἀπλῶς ἐκτιμητικὴν, εἰς τρόπον ὥστε ἐν ἡ περιπτώσει συντελεσθῆ ἢ εἰσπραξῆς τοῦ ἀναγραφομένου σχετικοῦ ποσοῦ ἐν τῷ προϋ-

1) Βλέπε ὁμοίως εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 60 (1892) ἀπόφασιν Α. Π. ἐν Θέμιδι Τομ. Γ' σελ. 296, ἥτις ὁμοίως σφάλλεται δεχομένη ὅτι «ἐπειδὴ, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους (ἐτῶν 1882 καὶ 1883) ἀναγράφεται ἐν Κεφαλαιῷ β' πιστώσεις περὶ ἀποζημιώσεως, ὃ δὲ προϋπολογισμὸς ἀπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ἀπορρέων εἶναι νόμος, ὑπὸ μόνον τὸν περιορισμὸν ὅτι ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ εἶναι ἐνιαύσιος». Καὶ πάλιν τονίζομεν ὅτι πρὸς πραγματοποίησιν τῆς δημοσίας δαπάνης δὲν ἀρκεῖ ἡ ἐγγραφή αὐτῆς ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, ἀλλ' ἀπαιτεῖται νὰ βασίζεται ἐπὶ τῆς κειμένης νομοθεσίας. Ἄξιοσημείωτος ἐπίσης εἶναι ἡ ὑπ' ἀριθ. 14 (1895) ἀπόφασις Α. Π. (Θέμις 1895—95 σελ. 165). Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐδέχθη ὅτι: «Ἐπειδὴ κατὰ τὸ ἄρθρον 60 τοῦ Συντάγματος οὐδεμία ἀμοιβὴ δίδεται ἄνευ νόμου, κατὰ δὲ τὸν λογιστικὸν νόμον τὰ δημόσια ἔξοδα ἐκάστης χρήσεως προσδιορίζονται διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ὁ Ὑπουργὸς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐνεργήσῃ, οὐδεμίαν δαπάνην. Ἐκ τούτων συνάγεται ὅτι ἐὰν τὸ Δημόσιον καταβάλλῃ ἔξοδα μὴ ἀναγραφόμενα ἐν τῷ προϋπολογισμῷ ἢ μὴ ἐπιτρεπόμενα ὑπὸ ἐιδικοῦ νόμου ἔχει ἀγωγήν περὶ ἀναλήψεως. Ἐπὶ δὲ τοῦ προκειμένου οὔτε οἱ προϋπολογισμοὶ τοῦ Κράτους τῶν ἐτῶν 1878—1890, οὔτε ἄλλος τις ἐιδικὸς νόμος ἀναγράφει τὴν θέσιν καὶ μισθοδοσίαν ἐκτάκτου ἐπεξεργαστοῦ τῆς οἰκ. ὑπηρεσίας Στρατ. Λογιστηρίου, οὐ ἔνεκα ὁ ἀνααιρεσίβλητος ἐπληρώθη τοὺς ἀξιωμαμένους μισθοῦς. Ἐν τῷ αὐτῷ περιπτώσει τὸ δημόσιον καταβάλλον παρὰ τὸν νόμον μισθοῦς, εἶχε ἀπαίτησιν κατὰ τοῦ λαβόντος ἐπὶ ἐπιστροφῇ αὐτῶν, ἐπομένως ἠδύνατο καὶ νὰ ἀντιτάξῃ εἰς συμψηφισμὸν τὴν ἀπαίτησιν τοῦ αὐτῆς δυνάμει τῶν ἀνωτέρων νόμων καὶ τοῦ Ν. 2 Κωδ. 4.31 καὶ Ν. 26 Βασιλ. 24.10. Ὅθεν τὸ Ἐθ. Ἄθ. δεχθὲν διὰ τῆς προσβαλλομένης ἀποφάσεώς του ὅτι τὸ Δημόσιον δὲν εἶχε ἀπαίτησιν διὰ τοὺς καταβληθέντας μισθοῦς καὶ ἀπορρίψαν τὴν περὶ συμψηφισμοῦ αὐτῶν πρότασιν τοῦ Δημοσίου παρεβίασε τοὺς ἀνωτέρω νόμους καὶ ἀνααιρετέαν οὕτω κατέστησεν τὴν ἀπόφασιν του (ἄρθρ. 897, παρ. 7 Π. Δ.) Καθ' ἡμᾶς, ὡς ἀναπτύσσομεν ἀλλαγῶ, πολὺ ὀρθῶς ὑποστηρίζεται ὅτι οὐδεμία ἀμοιβὴ παρέχεται ἄνευ νόμου, διαφέροντος ὁμως τοῦ ἰδιούτου τυπικοῦ νόμου προϋπολογισμοῦ καὶ προϋπάρχοντος τούτου ἢ τοῦλάχιστον τῆς ἐγγραφῆς ἐν αὐτῷ τῆς σχετικῆς πιστώσεως προκειμένου περὶ νέας δαπάνης μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἡ ἐγγραφή ἐν τῷ προϋπολογισμῷ εἶναι ἀναγκαῖα κατὰ τὸν λογιστικὸν νόμον καὶ συνεπῶς μόνον, ἐφ' ὅσον δι' ἐιδικοῦ νόμου ὁργανοῦται σύστημα πραγματοποιήσεως τῆς δαπάνης ταύτης ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ, ὃ Ὑπουργὸς ἐνεργεῖ ταύτην νομίμως ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἀπομένει ὁμως νὰ ἐξετασθῆ εἰς ἕτερον μελέτην, ἂν τὸ Κοινοβούλιον δύναται νὰ ἀρνηθῆ τὴν ψήφισιν προϋπολογισμοῦ ἢ τὴν ἐγκρίσιν πιστώσεων, ὡς ἔτι καὶ ἂν ἡ Διοίκησις δύναται νὰ δυστροπήσῃ, ὡς ἐγγράψῃ πιστώσεων ἐν τῷ προϋπολογισμῷ πρὸς πληρωμὴν νομίμων καὶ ἀπαιτητοῦ χρέους τοῦ Δημοσίου.

πολογισμῶ δὲν σημαίνει τοῦτο ὅτι σταματᾷ ἡ εἴσπραξις ὑπὲρ τὸ προβλε-
φθὲν ποσὸν ἐν τῷ προϋπολογισμῶ (βλέπε ὁμοίως Allix—Λαμπροπούλου
Προϋπολογισμὸς Α' σελ. 433.

Ὡς ἐκτίθεται ἀλλαχῶ ἐν τῷ προϋπολογισμῶ τοῦ Κράτους ἀπεικονί-
ζεται ἡ κειμένη νομοθεσία.

Παρ' ἡμῖν σαφεῖς εἶναι αἱ κειμέναι διατάξεις, βάσει τῶν ὁποίων εἶ-
ναι δυνατὸν ν' ἀποφάνθῃ τις κατὰ τρόπον ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ ἐγγραφὴ
πιστώσεως ἐν τῷ προϋπολογισμῶ πρὸς ἐνέργειαν δαπάνης ἢ δὲ πρόβλεψις
παντὸς ἐσόδου ἐν τῷ προϋπολογισμῶ ἐπιβάλλεται νὰ βασίζεται ἐπὶ νόμου

Οὕτω τὸ ἄρθρον 51 § 1 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927 (καὶ ἄρθρ. 59
ἀναθεωρηθέντος Συντάγματος ἐν ἔτει 1911 ὡς καὶ ἄρθρον 60 τοῦ Συν-
τάγματος τοῦ ἔτους 1864 περιλαμβάνει ὅτι οὐδεὶς φόρος ἐπιβάλλεται, οὐδὲ
εἰσπράττεται ἄνευ νόμου¹⁾. Ἐπίσης τὸ ἄρθρον 7 τοῦ νόμου ΣΙΒ' περὶ
Δημοσίου Λογιστικοῦ διαλαμβάνει ὅτι «πᾶσα εἴσπραξις φόρου καὶ δι-
καιώματος μὴ ἐπιτρεπομένη ὑπὸ τῶν νόμων ὑφ' οἷονδήποτε τίτλον καὶ
οἰανδήποτε ὀνομασίαν καὶ ἂν ἐνεργῆται ἀπαγορεύηται ρητῶς, καταδιώ-
κεται ἐπὶ καταπίεσει.....».

Σαφεῖς ἐπίσης εἶναι αἱ διατάξεις σχετικῶς μὲ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ προϋ-
πολογισμοῦ τῶν ἐξόδων.

Οὕτω κατὰ τὸ ἄρθρον 53 τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος «μισθός, σύντα-
ξις, χορηγία ἢ ἀμοιβή, οὔτε ἐγγράφεται εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κρά-
τους, οὔτε παρέχεται ἄνευ ὀργανικοῦ ἢ ἄλλου εἰδικοῦ νόμου»²⁾. Τὸ ἄρθρον
ἐπίσης 81 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927 ὁρίζει ὅτι «ὁ Πρόεδρος τῆς Δημο-
κρατίας διορίζει καὶ παύει κατὰ τὸν νόμον τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους,
ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τῶν νόμων ὀριζομένων ἐξαιρέσεων». Ἐξ ἄλλου τὸ ἄρθρον
38 τοῦ νόμου ΣΙΒ' περιλαμβάνει ὅτι «πᾶν χρηματικὸν ἔνταλμα στηρίζεται
εἰς νόμον ἢ διάταγμα, πρὸς ἐκτέλεσιν νόμου ἐκδιδόμενον». Θὰ ἦτο δυνατόν
νὰ ἐπιζαλεσθῶμεν καὶ ἄλλας διατάξεις τοῦ κειμένου παρ' ἡμῖν δικαίου, ἐξ
ἧν σαφῶς συνάγεται ὅτι ἡ ἐγγραφὴ τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ προϋπολο-

1) Πρὸς τὴν ὑπαρξίν τυπικοῦ νόμου κατὰ τὸ ἐν ἔτει 1911 ἀναθεωρηθὲν Σύν-
ταγμα ἰσοδυναμεῖ καὶ ἡ διὰ Διατάγματος νομοθετικὴν ἐξουσιοδότησιν ἐπιβολῆς φόρου
ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις πάντοτε ἐξουσιοδοτοῦντος νόμου. Ἐφ. Ἀθ. 167 (1915) Α. Π.
84 (1915) καὶ Σ α ρ ἰ π ο λ ο ς ο ρ. cit Β. σελ. 207. Τὰ κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1927
βλέπε Σ β ῶ λ ο ς ο ρ. cit. 37—42 καὶ Π α π α φ ρ ἄ γ κ ο υ: Πορίσματα ἐκ τῆς νο-
μολογίας Σ. Ε. σελ. 20. Ἐπεκράτησε ἐν τῇ νομολογίᾳ ἡ αὐτὴ γνώμη, ὡς καὶ πρό-
τερον, παρὰ τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 50 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927, καθ' ἣν προ-
τάσεις νόμων ἐπιβάλλουσαι φορολογίαν ψηφίζονται πάντοτε κατὰ τὸ ἄρθρον 49 ἐδ. 4
τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927. Βλέπε ἐπίσης Π α π α φ ρ ἄ γ κ ο υ: «Πορίσματα κλπ»
Ἀθῆναι 1935 σελ. 57 ἐνθα ἐκτίθεται λίαν ἐμβριθῶς τὸ ζήτημα τοῦτο.

2) Ἄρθρον 61 ἀναθεωρηθέντος ἐν ἔτει 1911 Συντάγματος τοῦ 1864.

γισμού ή άκόμη πών έσοδον ή δαπάνη του Κράτους επιβάλλεται να βασίζεται επί κειμένης νομοθετικής διατάξεως. Δύναται άκόμη να σημειωθή ότι τουτο έμμέσως συνάγεται σαφώς εκ των άρθρων 49 και 29 του Συντάγματος του 1927 δι' ών ορίζεται ή διαδικασία της εισαγωγής εις τó Κοινοβούλιον πρòς ψήφισιν πάσης προτάσεως νόμου ή νομοσχεδίου συνεπάγοντος νέαν επιβάρυνσιν.

Έρωτάται ήδη όμως, αν επιτρέπεται ή εΐσπραξις έσοδου βασιζομένου επί νόμου, αλλά μη αναγεγραμμένου έν τώ προϋπολογισμώ. Επίσης έρωτάται, αν επιτρέπεται ή πραγματοποίησις δαπάνης βασιζομένης επί νόμου, αλλά μη έγγραφείσης εις τόν προϋπολογισμόν.

Είναι ανάγκη ν' αναπτύξωμεν τó σημείον τουτο, διότι υπάρχουνσι επ' αυτού, ως γράφομεν έν συνεχεία, αντίθετοι γνώμαι ή έν πάση περιπτώσει διευπλώθησαν γνώμαι χρήζονσαι καθ' ημάς λεπτομερεστέρας ανάπτυξεως.

Πρòς τουτο αξιοσημείωτος είναι ή διάταξις του άρθρου 52 § 2 Συντάγματος του 1927 καθ' ήν «όλα τά έσοδα και τά έξοδα του Κράτους πρέπει ν' αναγράφονται εις τόν προϋπολογισμόν». ¹⁾

Ένδεικνυται να ερμηνεύσωμεν μετά πάσης σαφηνείας την έννοιαν του ως άνω άρθρου του Συντάγματος. Εάν τó ως άνω άρθρον του Συντάγματος αποτελή *επιταγήν*, τότε αναμφισβητήτως επιβάλλεται ή αναγραφή εις τόν προϋπολογισμόν όλων των έσοδων και έξόδων του Κράτους, διότι έν έναντία περιπτώσει παραβιάζεται ή ως άνω Συνταγματική διάταξις.

Εάν όμως τó άρθρον 52 § 2 του Συντάγματος δέν αποτελεί Συνταγματικήν *επιταγήν*, αλλά μόνον *άρχήν*, δηλαδή *κατευθυντήριον γραμμήν*, τότε ή μη αναγραφή μεμονομένου τινòς έσοδου ή έξοδου του Κράτους εις τόν προϋπολογισμόν δέν αποτελεί παραβάσιν *Συνταγματικής διατάξεως*,

1) Άρθρον 53 του Συντάγματος του 1844, έν τώ Συντάγματι του 1864 άρθρ. 60 και έν τώ αναθεωρηθέντι κατά τó 1911 Συντάγματι του 1864 άρθρ. 60. 'Η διάταξις αυτή έλήφθη εκ του Βελγικού Συντάγματος του 1831 άρθρ. έχοντος ως ακόλουθως : «Toutes les recettes es les de dépenses de l'Etat doivent être portées au budget et dans les comptes. 'Η διάταξις αυτή εϋρηται άρχικώς έν τώ Συνταγματικώ γαλλικώ χάριτι της 4 'Ιουνίου 1814 § 9, έγένετο δέ μετά τινων παραλλαγών άποδεκτή εις πολλά μεταγενέστερα Συντάγματα. 'Η ανάλογος διάταξις εις τó Συντάγμα της Γερμανικής 'Επικρατείας της 11 Αύγουστου 1919 (άρθρ. 85) έχει ως ακόλουθως : «Όλα τά έσοδα και τά έξοδα της 'Επικρατείας προσδιορίζονται καθ' έκαστον οικονομικόν έτος και αναγράφονται έν τώ προϋπολογισμώ. 'Ο προϋπολογισμός ψηφίζεται διά νόμου πρò της έναρξεως του οικονομικού έτους. Αί δαπάναι εγκρίνονται κατά κανόνα δι' έν έτος, εις ειδικάς δέ περιπτώσεις είναι δυνατόν να εγκριθοϋν διά μακρότερον χρονικόν διάστημα. Κατά τά λοιπά ó προϋπολογισμός της 'Επικρατείας δέν δύναται να περιλαμβάνη διατάξεις έχούσας ισχύν πέραν του οικονομικού έτους ή μη αναγεγομένους εις τά έσοδα και έξοδα της 'Επικρατείας ή εις την διοίκησιν αυτών».

ἀλλὰ μόνον μὴ συμμόρφωσιν πρὸς συνταγματικὴν ἀρχήν, κατευθυντήριον γραμμὴν, ἀναγραφομένην ἐν τῷ Συντάγματι.

Καθ' ἡμᾶς τὸ ἄρθρον 52 § 2 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927 περιλαμβάνει Συνταγματικὴν μόνον ἀρχὴν καὶ οὐχὶ Συνταγματικὴν ἐπιταγήν. Συνεπῶς, παραβιάζεται διάταξις τοῦ Συντάγματος ἐν περιπτώσει μὴ ἐγγραφῆς ἐν τῷ προϋπολογισμῷ ἐσόδου τινὸς μεμονομένου ἢ δαπάνης τινὸς μεμονομένης ὧν διὰ νόμου ὀργανοῦται ἢ ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ, πραγματοποίησης. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δὲν ἀκολουθεῖται μόνον ἡ συνταγματικὴ ἀρχή, δηλαδὴ ὑπάρχει παρέκκλισις ἐκ τῆς κατευθυντηρίου γραμμῆς, ἣτις διαλαμβάνεται ἐν τῷ ἄρθρῳ 52 § 2 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927.

Τὴν τοιαύτην ἐξηγησίαν ἡμῶν τιῦ ἐν λόγῳ ἄρθρου 52 § 2 τοῦ Συντάγματος βασίζομεν ἐπὶ τῶν κάτωθι ἐπιχειρημάτων.

Ἐν πρώτοις καθ' ἡμᾶς ἡ διατύπωσις τοῦ ἄρθρου 52 § 2 τοῦ Συντάγματος, καθ' ἣν ὅλα τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα τοῦ Κράτους **πρέπει** νὰ ἀναγράφονται εἰς τὸν προϋπολογισμὸν, ἀφήνει εἰς ἡμᾶς τοὐλάχιστον πολλὰς ἀμφιβολίας ὅτι πρόκειται περὶ συνταγματικῆς **ἐπιταγῆς**.

Ὁ Συνταγματικὸς νομοθέτης γράφει ὅτι «ὅλα τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα τοῦ Κράτους **πρέπει**, δηλαδὴ **ἐνδείκνυται ἢ πρέπει** εἶναι, νὰ ἀναγράφονται εἰς τὸν προϋπολογισμὸν». Ἄν ἐπρόκειτο περὶ συνταγματικῆς **ἐπιταγῆς** ἢ διατάξεως καὶ οὐχὶ περὶ συνταγματικῆς ἀρχῆς, δηλαδὴ **κατευθυντηρίου γραμμῆς**, ὁ συνταγματικὸς νομοθέτης θὰ ἔγραφε **ὀποχρεωτικῶς πρέπει νὰ ἀναγράφονται ἢ ἄλλως πάντοτε πρέπει νὰ ἀναγράφονται**, ὡς ἐν ἄρθρῳ 50 τοῦ Συντάγματος, ὅπου γράφει: ὁ προϋπολογισμὸς καὶ ἀπολογισμὸς **ψηφίζονται πάντοτε**. Ἡ ἀκόμη ὁ συνταγματικὸς νομοθέτης ἠδύνατο ἐπὶ τὸ σαφέστερον νὰ γράψῃ: **ἐγγράφονται εἰς τὸν προϋπολογισμὸν**.¹⁾ Ὡς ἔχει ὅμως διατυπωθῆ τὸ ἄρθρον 52 § 2 τοῦ Συντάγματος, ἂν δὲν πείθῃ πλήρως, ἐπιτρέπει τοὐλάχιστον πολλοὺς ἰσχυρισμούς, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ **ἐπιταγῆς** ἀλλὰ περὶ συνταγματικῆς **ἀρχῆς**, ὡς ἡμεῖς δεχόμεθα.

Κατὰ δεύτερον λόγον διὰ νὰ ἐξημεύσωμεν πληρέστερον τὸ ἄρθρον 52 § 2 τοῦ Συντάγματος καὶ νὰ ἀποδώσωμεν αὐτῷ τὴν ἀκριβῆ ἔννοιαν αὐτοῦ εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει ὅτι ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ, ὡς εἶναι ἀναμφισβήτητον, ἐνσωματοῦται ἡ ἀρχὴ τῆς ἐνότητος καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς καθολικότητος τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους. Δὲν πρόκειται ἐνταῦθα νὰ ἀναπτύξωμεν τὴν ἔννοιαν τῆς ἀρχῆς τῆς ἐνότητος τοῦ προϋπο-

1) Ὡς π. χ. τὸ ἄρθρον 51 § 1 τοῦ Συντάγματος οἷτως ἐπιτάσσει «οὐδεὶς φόρος ἐπιβάλλεται οὐδὲ εἰσπράττεται ἄνευ νόμου». Τὸ ἄρθρον τοῦτο κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἄρθρον 52 § 2 σαφῶς ἀναγράφει ἐπιταγὴν καὶ ἀρχὴν. Βλέπε ὁμοίως τὴν διατύπωσιν τοῦ ἄρθρου 53 τοῦ Συντάγματος ἀνωτέρω ἐν σελ. 25.

λογισμού και την έννοιαν τῆς ἀρχῆς τῆς καθολικότητος τοῦ προϋπολογισμού, διότι ἐὰν τοῦτο ἐπιχειρήσωμεν, ἠθέλομεν ἐπεκταθῆ ἐπὶ πολὺ καὶ θὰ ἐξερχόμεθα τοῦ θέματος ἡμῶν. ¹⁾ Ἀπλῶς μόνον περιοριζόμεθα νὰ σημειώσωμεν ὅτι, ὡς ἡ δημοσιονομικὴ ἐπιστήμη διδάσκει ἡ ἀρχὴ τῆς ἐνότητος τοῦ προϋπολογισμού εἶναι ἀρχὴ οὐχὶ νομικὴ ἀλλὰ δημοσιονομικὴ, ²⁾ δηλαδή δημοσιονομικῆς σκοπιμότητος καὶ φύσεως.

Συνεπῶς τότε θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἀποδώσωμεν ἀκριβῶς τὴν έννοιαν τοῦ ἀρθρου 52 § 2 τοῦ Συντάγματος, ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν έννοιαν, ἣν κατὰ τὴν δημοσιονομικὴν ἐπιστήμην ἔχει ἡ ἀρχὴ τῆς ἐνότητος καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς καθολικότητος τοῦ προϋπολογισμού τοῦ Κράτους καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διδασκαλίας ταύτης ἐρμηνεύσωμεν τὸ ἀρθρον 52 § 2 τοῦ Συντάγματος, ὅπερ ὡς γράφομεν ἀνωτέρω υἱοθετεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐνότητος καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς καθολικότητος τοῦ προϋπολογισμού. Ἡ δημοσιονομικὴ ἐπιστήμη, ὡς γνωστόν, ἀποδίδει ἰδιαιτέραν καὶ μεγάλην ἀξίαν καὶ σημασίαν εἰς τὴν τήρησιν τῆς ἀρχῆς τῆς ἐνότητος τοῦ προϋπολογισμού καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς καθολικότητος τοῦ προϋπολογισμού, ἡμεῖς

1) Βλέπε περὶ τῆς έννοίας τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνότητος καὶ καθολικότητος τοῦ προϋπολογισμού A l l i x — Λ α μ π ρ ο π ο ὕ λ ο υ : Προϋπολογισμός σελ. 123 καὶ ἐπομ. J é z e — Γ ε ω ρ γ α ν τ ᾶ : Τὰ Δημόσια Οἰκονομικά—Προϋπολογισμός σελ. 184 καὶ ἐπ.—B. Δ ι ο μ ῆ δ ο υ ς : ορ cit σελ. 127 καὶ ἐπ.—II. Δ ε ρ τ ι λ ῆ : Cί κλασικοὶ κανόνες περὶ τοῦ προϋπολογισμού τοῦ Κράτους (εἰς Λατῶν Πανεπιστήμιον Βραδυνῆς) Τόμος III.

2) Βλέπε Jéze, ορ. cit σελ. 192, Pichat: Μαθήματα Δημοσίας Οἰκονομίας, ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων ἔτους 1928—29 σελ. 57 καὶ ἐπ. Ὅμοίως βλέπε M. H a u r i o u ορ. cit σελ. 905 καὶ ἐπ. ἔνθα γράφει ὅτι «οἱ κανόνες τοῦ δημοσίου λογιστικοῦ πρέπει ἐπιμελῶς νὰ διακριθῶσι τῶν κανόνων οὐσίας τοῦ διοικητικοῦ δικαίου», περαιτέρω δὲ γράφει τι εἶναι διὰ τὴν καλὴν τάξιν τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν καὶ ἐν συνεχείᾳ ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἰδιοτήτων τὰς ὁποίας πρέπει νὰ παρουσιάσῃ εἰς καλὸς προϋπολογισμός, μεταξὺ τῶν ὁποίων περιλαμβάνει τὴν ἀρχὴν τῆς ἐνότητος καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς καθολικότητος. Ἐκ πάντων τούτων προκύπτει λοιπὸν ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς ἐνότητος τοῦ προϋπολογισμού εἶναι δημοσιονομικῆς φύσεως. Βλέπε ὁμοίως A. Δ ι ο μ ῆ δ ο υ ς ορ cit σελ. 104, ἔνθα ὑποστηρίζεται ὅτι ἡ ἐν λόγῳ διάταξις τοῦ ἀρθρου 60 νῦν 52 § 2 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927 σκοπεῖ νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν τάξιν ἐν τοῖς δημοσίοις οἰκονομικοῖς. Σαφέστερον αἱ ἀρχαὶ αὐτὰ διατυπῶνται εἰς τὸ ἀρθρον 63 τοῦ νέου Πορτογαλλικοῦ Συντάγματος τῆς 19 Μαρτίου 1933 καθ' ὃ «Le budget général de l'Etat est établi suivant le principe de l'unité et comprend la totalité de recettes et des dépenses publiques même celle de services autonomes pour les quels des développements spéciaux pourront être publiés à part», ὡς καὶ εἰς τὸ ἀρθρον τοῦ Γερμανικοῦ νόμου τῆς 14 Ἀπριλίου 1930 περὶ δημοσίου λογιστικοῦ.

δὲ ἔχομεν ἐπικρίνει οὐχὶ ὀλιγώτερον παντὸς ἄλλου τὸν μὴ πλήρη σεβασμὸν τῶν ἀρχῶν τούτων ἐν τῇ ἑλληνικῇ δημοσιονομικῇ νομοθεσίᾳ ¹⁾.

Οὐδέποτε ὅμως ἐν τούτοις ἡ δημοσιονομικὴ ἐπιστήμη, παρ' ὅλην τὴν ἰδιαιτέραν καὶ ὄντως μεγάλην σημασίαν καὶ ἀξίαν τῶν ἀρχῶν τούτων, ἀνύψωσε τὰς δύο ταύτας ἀρχάς—τῆς ἐνότητος καὶ τῆς καθολικότητος τοῦ προϋπολογισμοῦ εἰς νόμον καὶ δι᾽ ἀταράβατον, εἰς ἐπιταγὴν, ἀλλ' ὁμιλεῖ πάντοτε περὶ τῆς ἀρχῆς ἢ περὶ τοῦ κανόνος τῆς ἐνότητος καὶ καθολικότητος τοῦ προϋπολογισμοῦ εἰς οὓς πάντοτε διδάσκει ὅτι ὑπάρχουσι παρεκκλίσεις ²⁾.

Συμπεῶς, ἂν θελήσωμεν νὰ ἐξημερεύσωμεν ἀκριβῶς τὸ ἄρθρον 52 § 2 τοῦ Συντάγματος, ὅπερ υἱοθετεῖ τὰς δύο ταύτας ἀρχάς, θὰ πρέπει νὰ μὴ ἀπομακρυνθῶμεν τῆς ἐννοίας, ἣν ἔχουσι αὐταὶ ἐν τῇ δημοσιονομικῇ ἐπιστήμῃ.

Καταλήγομεν λοιπὸν καὶ ἐκ τοῦ λόγου τούτου ὅτι ἐν τῷ ἄρθρῳ 52 § 2 τοῦ Συντάγματος πρόκειται περὶ ἀρχῆς, κατευθυντηρίου γραμμῆς καὶ οὐχὶ περὶ ἐπιταγῆς, περὶ διατάξεως ἀπαραβάτου ³⁾.

Κατὰ τρίτον λόγον, ἐν τῷ ἄρθρῳ 52 § 2 τοῦ Συντάγματος πειθόμεθα ὅτι πρόκειται περὶ ἀρχῆς—κατευθυντηρίου γραμμῆς—, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν λεπτομερέστερον τὴν κειμένην νομοθεσίαν καὶ τὴν προϊόντος τοῦ χρόνου ἐπέκτασιν τῆς δράσεως τοῦ Κράτους.

Οὕτως οἱ κλασσικοὶ κανόνες ἢ ἀρχαὶ τῆς ἐνότητος καὶ καθολικότητος τοῦ προϋπολογισμοῦ μετὰ μακροῦς, συνεχεῖς καὶ βιβαίους ἀγῶνας τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ κατὰ μονάρχου διεκδικούντος τὴν ἄνευ ἐγκρίσεως τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ ἐπιβολὴν φόρων καὶ πραγματοποίησιν τῶν δημοσίων δαπανῶν, διεμορφώθησαν ἐν τέλει ἀρχικῶς μὲν ἐν Ἀγγλίᾳ πρὸ τοῦ 18ου αἰῶνος, πρὸ αἰῶνος δὲ ἐν Γαλλίᾳ μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβόνων καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς ἄλλα κράτη, ὡς ἐν Βελγίῳ, εἰς μίαν περιόδον καθ' ἣν τὸ κράτος ἀπένευμε μόνον τὴν δικαιοσύνην καὶ διεφύλασσε τὴν ἀσφάλειαν τῶν πολιτῶν αὐτοῦ ἢ ἤσκει διοικήσιν. Ὑπὸ τὴν πίεσιν ὅμως τῶν πραγμάτων καὶ προϊόντος τοῦ χρόνου τὸ σύγχρονον κράτος ἀναπτύσσει δράσιν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν. Οὕτως

1) Βλέπε τὴν μελέτην μας: Ἡ δημοσιονομικὴ δράσις τῶν ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ δρώντων ἐιδικῶν ταμείων, Ἀθήναι 1934.

2) Bruno Moll, op cit σελ. 70.

3) Διὰ νὰ γίνωμεν μᾶλλον κατανοητοὶ ἀναφέρομεν ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς ἐνότητος τοῦ προϋπολογισμοῦ δὲν ἔχει κατὰ τὴν δημοσιονομικὴν ἐπιστήμην οἷαν ἐννοίαν ἔχει κατὰ τὴν νομικὴν ἐπιστήμην, π. χ. ὁ νομικὸς κανὼν nulla resna sine lege ἢ ἀκόμη οἷαν ἐννοίαν ἀποδίδει τὸ δημοσίον δίκαιον, ὅταν ὑπαγορευῆ «ὅτι οὐδεὶς φόρος ἐπιβάλλεται ἄνευ νομοθετικῆς διατάξεως».

ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν πραγμάτων συνέστησε αὐτονόμους ἐπιχειρήσεις π. χ. τῶν σιδηροδρόμων, τῶν Τ. Τ. Τ., ὧν τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα εἰς πολλὰ κράτη ἐμφανίζονται ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ, ὡς παρ' ἡμῖν ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν Σιδηροδρόμων τοῦ Κράτους.

Ἡ πολυσχιδῆς καὶ πολύμορφος οἰκονομικὴ διοίκησις τῶν Κρατῶν ἐγνώρισε ἐπίσης ἔσοδα καὶ ἔξοδα εἰδικῶν ταμείων ἢ ἄλλων λογαριασμῶν ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ, τοῦ Κράτους ὡς παρ' ἡμῖν τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα τοῦ ταμείου Ἐθνικῆς Ἀμύνης, τοῦ ταμείου τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου¹⁾ καὶ ἄλλων γενικῶν καὶ εἰδικῶν ὑπηρεσιῶν καὶ ταμείων, ὧν ὁ ἀριθμὸς εἶναι λίαν σημαντικός.

Ἄλλ' εἶναι δυνατόν νὰ ὑποστηρίξῃ τις ὅτι τὰ ἔξοδα π. χ. τοῦ Ταμείου Ἐθνικῆς Ἀμύνης ἢ ἄλλων εἰδικῶν ἢ γενικῶν ταμείων ἢ ὑπηρεσιῶν δὲν εἶναι ἔξοδα τοῦ Κράτους περὶ ὧν μόνον διαλαμβάνει τὸ ἐν λόγῳ ἄρθρον 52 § 2 τοῦ Συντάγματος, ἀλλ' εἶναι ἔξοδα π. χ. τοῦ Ταμείου Ἐθνικῆς Ἀμύνης ἢ τῶν εἰδικῶν τούτων ταμείων. Θὰ ἦτο δυνατόν ὁμοίως νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι, ἂν ἡ δαπάνη τῆς ἀμύνης τῆς χώρας, ἣτις ἐμφανίζεται ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους ἦτοι εἰς τὸν προϋπολογισμόν τοῦ Ταμείου Ἐθνικῆς Ἀμύνης, τοῦ Ταμείου Ἐθνικοῦ Στόλου, ὡς καὶ ἂν αἱ δαπάναι τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, αἵτινες ἐμφανίζονται εἰς τὸ Ταμεῖον ἀνεγέρσεως Διδακτηρίων, δὲν εἶναι δαπάναι τοῦ κράτους, ἀλλ' εἶναι ἔξοδα τῶν εἰδικῶν τούτων ταμείων, τότε ποία δαπάνη εἶναι δαπάνη τοῦ Κράτους; Μία ὁμοίως δαπάνη, ὡς καὶ ἐν ἔσοδον χαρακτηρίζεται ὡς δαπάνη ἢ ἔσοδον τοῦ Κράτους, οὐχὶ διότι ἔτυχε νὰ ἐγγραφῆ εἰς τὸν προϋπολογισμόν τοῦ Κράτους ἢ εἰς τὸν προϋπολογισμόν εἰδικοῦ τινος ταμείου, ἀλλ' ὡς εἶναι ὀρθόν, διότι θεραπεύει μίαν συλλογικὴν ἀνάγκην γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος, εἰσερχομένην εἰς τοὺς σκοποὺς τοῦ κράτους. Συνεπῶς, ἂν ἡ διάταξις τοῦ ἀρθρου 52 § 2 τοῦ Συντάγματος δὲν εἶχε οἶαν σημασίαν ἔχει ἡ ἀρχὴ τῆς ἐνότητος τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἀλλ' εἰσήγαγε ἐπιταγὴν, ἀπαραιτήτως πᾶσα τοιαύτη δαπάνη δὲν θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀποχωρισθῆ τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ θὰ ἐνεγράφετο κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Συντάγματος εἰς τὸν προϋπολογισμόν τοῦ Κράτους. Οὐδεὶς ὁμοίως, οὔτε παρ' ἡμῖν οὔτε ἄλλαχοῦ, ὅπου ἰσχύουν εἰδικοί λογαριασμοί, προσηρημένοι ἢ μὴ εἰς τὸν γενικὸν προϋπολογισμόν τοῦ Κράτους, ἢ ἄλλοι εἰδικοί λογαριασμοί ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ— ὡς γνωστόν, πολλαὶ δαπάναι

1) Βλέπε σχετικῶς τὴν προμνησθεῖσαν μελέτην μας περὶ τῶν ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ δρώντων εἰδικῶν ταμείων, Ἀθῆναι 1934. Ἐπίσης βλέπε καὶ τὴν εἰσηγητικὴν ἐκθεσιν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν Λοβέρδου ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ 1934—1935, τεύχος III, σελ. 500 καὶ ἐπομ. περὶ τῆς ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως.

τῆς ἀμύνης τῆς χώρας ἢ τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως ἐμφανίζονται εἰς λογαριασμοὺς ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ—ἐδέχθη ὡς ἀντισυνταγματικὴν τὴν σύστασιν αὐτῶν, ἀλλ' ἀπλῶς ὡς μίαν παρέκκλισιν ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐνότητος τοῦ προϋπολογισμοῦ κράτους. ¹⁾

Εἰδικώτερον ἐκ τῆς ἐρεύνης τοῦ μηχανισμοῦ τῆς συγχρόνου πολυσχιδοῦς καὶ πολυμέρους οικονομικῆς διοικήσεως τῆς χώρας συνάγομεν ὅτι μία δαπάνη, ἐπίσης δὲ ἐν ἔσοδον τοῦ κράτους, ὡς ἡ δαπάνη τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως ἢ τῆς ἀμύνης τῆς χώρας, κατ' ἐξοχὴν δαπάνη τοῦ Κράτους, εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμφανίζηται:

α') Εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους.

β') Εἰς εἰδικὸν προϋπολογισμὸν προσηρημένον ἢ μὴ εἰς τὸν γενικὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους.

γ') Εἰς εἰδικὸν λογαριασμὸν ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους.

δ') Ἐνδεχομένως ἀκόμη, εἰς προϋπολογισμὸν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως π. χ. Δήμου. Οὕτως κατὰ τινὰ περίοδον ἡ δαπάνη τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, ὡς καὶ ἡ δαπάνη τῆς ἀστυνομίας, κατ' ἐξοχὴν δαπάναι τοῦ Κράτους, ἀνεγράφοντο μέχρι τοῦ ἔτους 1921 οὐχὶ εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους ἀλλ' εἰς τοὺς προϋπολογισμοὺς τῶν Δήμων, οἵτινες δέον νὰ περιλαμβάνωσι ἔσοδα ἢ δαπάνας τοπικοῦ χαρακτῆρος, ὡς εἶναι π. χ. ἡ δαπάνη τῆς εἰσπράξεως τῶν δημοτικῶν φόρων ἢ ὁ φόρος, ὅστις ἔχει τοπικὸν χαρακτῆρα καὶ εἶναι συνδεδεμένος μὲ τὴν κατάστασιν τοῦ Δήμου. ²⁾

Ἄν τὸ ἀρθρον 52 § 2 τοῦ Συντάγματος εἰσήγαγε ἐπιταγὴν καὶ οὐχὶ κατευθυντήριον γραμμὴν, τότε ἀπαραιτήτως πᾶσα δαπάνη τοῦ Κράτους θὰ ἀνεγράφετο εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους καὶ δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῇ ὡς ἀνωτέρω εἰς προϋπολογισμοὺς εἰδικῶν ταμείων ἢ ὑπηρεσιῶν, ἧτοι ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους, διότι τότε θὰ παρεβιάζετο ρητὴ διάταξις τοῦ Συντάγματος. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι οὐδεὶς μέχρι τοῦδε συγγραφεὺς ἐθεώρησε τὴν ὡς ἀνω τηρουμένην τακτικὴν ὡς ἀντισυνταγματικὴν, ἔτι δὲ τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον, ὅπερ ὡς Διοικητικὸν Δικαστήριον δικάζει τὰς δημοσίας διαχειρίσεις καὶ τοὺς λογαρια-

1) Οὕτω ὁ καθηγητὴς τοῦ Διοικητικοῦ Δικαίου H a u r i o u, διὰ νὰ περιορισθῶμεν μόνον εἰς αὐτόν, γράφει ὅτι ὑπῆρξε λίαν δυσχερὲς νὰ ἐξαφανίσωμεν τὰς ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ ὑπηρεσίας. Ὑπὸ διάφορα ὀνόματα λογαριασμοῦ, ἐκκαθαρίσεως, εἰδικοῦ προϋπολογισμοῦ... ἐνεφανίσθησαν ἐκ νέου μετὰ πεισματος εἰς διαφόρους περιόδους, H a u r i o u, op. cit. σελ. 906, ὑποσ. 2.

2) Περὶ τῶν τοπικῶν φόρων καὶ δαπανῶν βλέπε Π. Δερτιλή: 'Ἡ δημοσιονομικὴ ἀποψις τῆς αὐτοδιοικήσεως, Ἀθῆναι 1930. Ὁμίλια γενομένη ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἐνώσεως τῆς αὐτοδιοικήσεως. Βλέπε σχετικὴν ἐκδοσὶν ὀμιλιῶν Σβώλου, Μυλωνᾶ, Ἀγαπητοῦ, Εὐελπίδη, Δερτιλή κλπ.

σμούς, δὲν ἔκρινε εἰς τὰς σχετικὰς ἀποφάσεις του ἐπὶ διαχειρίσεων ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ τὴν τακτικὴν ταύτην ὡς παρὰ βᾶσιν συνταγματικὴν. Μόνον ἡ τακτικὴ αὕτη θεωρεῖται παρέκκλισις ἐκ τῆς κλασικῆς ἀρχῆς περὶ τῆς ἐνότητος τοῦ προϋπολογισμοῦ. ¹⁾

Ἄλλ' ἂν ἐγκύψωμεν περισσύτερον εἰς τὴν κειμένην δημοσιονομικὴν νομοθεσίαν θὰ συναντήσωμεν διατάξεις ὡς κάτωθι ἦτοι:

1) Πραγματοποιοῦνται δαπάναι τινὲς μὴ ἀναγραφόμεναι ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, μεταγενεστέρως δὲ ὅταν ἔχωσι πλέον πραγματοποιηθῆ, ἐμφανίζονται ἢ ἐνδέχεται νὰ ἐμφανισθῶσι ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, ὡς εἶναι αἱ δαπάναι περὶ ὧν προνοεῖ ἰδίως ὁ νόμος 5127, περὶ οὗ ὁμιλοῦμεν ἄλλαχού (βλέπε κατωτέρω).

2) Δαπάναι τινὲς, ὡς εἶναι αἱ τῆς παγίας προκαταβολῆς τοῦ Στρατοῦ, Ναυτικοῦ, Ἀεροπορίας, διπλωματικῆς ὑπηρεσίας, εἶναι μὲν ἀναγεγραμμένα ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, ἀλλ' ἐν τούτοις, ὅταν πραγματοποιοῦνται δὲν ἐφαρμόζεται ἡ διαδικασία τῆς πραγματοποιήσεως τούτων διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἀλλὰ καταβάλλονται ἐκ τῆς παγίας προκαταβολῆς, λογαριασμοῦ ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ, εἰς τρόπον ὥστε μετὰ τὴν πραγματοποίησιν αὐτῶν ὑποβάλλονται τὶ οἰκτεῖα δικαιολογητικά πρὸς ἔκδοσιν τῶν σχετικῶν πρὸς τακτοποίησιν τῶν δαπανῶν τούτων τακτικῶν χρηματικῶν ἐνταλμάτων διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ δοσίλογος εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιήσῃ ἐκ τῆς παγίας προκαταβολῆς δαπάνας, αἵτινες ἐκ τῶν ἐστέρων εἶναι δυνατόν νὰ ἀπορριφθῶσι οὐχὶ διότι ἐπραγματοποιήθησαν, ὡς ἀνωτέρω ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἀλλὰ διότι δὲν περιλαμβάνονται μετὰ τῶν δαπανῶν, αἵτινες ἀντιμετωπίζονται διὰ τῆς παγίας προκαταβολῆς.

3) Μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ εἶναι δυνατόν νὰ δημιουργηθῶσι ἔξοδα καὶ ἔσοδα, αἵτινα ὡς εἶναι προφανές δὲν ἦτο δυνα-

1) Ἐπίσης δύναται νὰ γραφῆ ἀκόμη ὅτι, ὅτε ἐψηφίζετο τὸ Σύνταγμα τοῦ 1927 ἡ λειτουργία τῶν εἰδικῶν προϋπολογισμῶν καὶ ἄλλων λογαριασμῶν ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ εἶχε ἐπεκταθῆ καὶ συνεπῶς, ἂν ὁ συνταγματικὸς νομοθέτης ἐθεόρει ἀντισυνταγματικὴν τὴν τοιαύτην τακτικὴν, θὰ ἠδύνατο ρητῶς νὰ ἀποκλείσῃ τοῦτο. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ὅμως ἂς μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ σημειώσωμεν ὅτι τὰ ἄρθρα τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927, ἅτινα εἶχον δημοσιονομικὸν περιεχόμενον ἐγένοντο δεξιά ἄνευ συζητήσεως ἢ μόνον κατόπιν λίαν συντόμου συζητήσεως ἰδίως τὰ ἄρθρα 50, 51 καὶ 52, αἵτινα ἔγιναν δεξιά καὶ ὡς διευτυπώθησαν ὑπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ Συντάγματος Ἐπιτροπῆς. Μόνον διὰ τὰ ἄρθρα 29 καὶ 49 γίνεται μικρὰ τις συζήτησις παρὰ τὴν ἀξιόλογον καινοτομίαν τῶν. (Βλέπε σχετικῶς Συνεδριάσιν ΜΘ' τῆς 29-3-27 σελ. 312 καὶ σελ. 322. Πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων τῆς Α' Συνόδου τῆς Α' Βουλευτικῆς Περιόδου), (ἔτος 1927) ὡς καὶ αὐτόθι συνεδριάσιν Ν'. Βλέπε ὁμοίως εἰσηγητικὴν ἔκθεσιν τῆς ἐπὶ τοῦ Συντάγματος Κοινοβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἐθνικὸν Τυπογραφεῖον 1926-1927 σελ. 20 περὶ τῶν ἀρθρῶν 29 καὶ 49.

τόν να προβλεφθῶσι κατὰ τὴν ψήφισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ νὰ ἐγγραφῶσι ἐν αὐτῷ.

Θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μνημονεύσωμέν ἀκόμη περιπτώσεις, καθ' ἃς διὰ νόμου ἔχει ὀργανωθῆ σύστημα πραγματοποιήσεως δαπάνης ἢ ἐσόδου ἐκτός τοῦ προϋπολογισμοῦ ¹⁾.

Ἐν τούτοις ὅμως ἡ πραγματοποιήσις τῶν τοιούτων ἐσόδων καὶ ἐξόδων, ἀναγραφομένων ἐπὶ τῇ βάσει κειμένων διατάξεων μεταγενεστέρως εἰς τὸν προϋπολογισμόν, δὲν ἀποτελεῖ παράβασιν συνταγματικὴν καὶ δὴ τοῦ ἐν λόγῳ ἀρθροῦ 52 § 2 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927.

Εἰδικώτερον ὅσον ἀφορᾷ τὴν πραγματοποίησιν δαπάνης ἐκτός τοῦ προϋπολογισμοῦ ὑπὸ χρηματιστικῶν λογαριασμῶν ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι αἱ διατάξεις τοῦ Ν. Δ. τῆς 22 Σεπτεμβρίου 1923 περὶ προπληρωμῶν τοῦ νόμου 5127 ²⁾. Ἰδίως συμφώνως τῷ νόμῳ 5127 ἐπιτρέπεται ἡ πραγματοποίησις ἐπειγουσῆς δαπάνης ἀφορώσης π. χ. βοήθειαν εἰς πλημμυροπαθεῖς ὄχι μόνον μὴ ἀναγραφομένης ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, ἀλλὰ καὶ μὴ βασιζομένης ἐπὶ νόμου, εἰς τρόπον ὥστε ὁ νόμος ἐφ' οὗ ἐρείδεται, εἶναι ὁ εἰρημένος νόμος 5127, ὅστις ὀργανώνει σύστημα πραγματοποίησεως κατεπειγουσῆς δαπάνης ἐκτός τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους δι' ἐκδόσεως προσωρινοῦ χρηματικοῦ ἐντάλλματος εἰς βάρος λογαριασμοῦ λειτουργοῦντος ἐκτός τοῦ προϋπολογισμοῦ ³⁾. Ἄν καὶ ἡ τακτοποίησις τῆς δαπάνης ταύτης ἦτο δυνατόν νὰ συντελεσθῆ ὑπὸ τὸν εἰδικὸν τοῦτον ἐκτός τοῦ προϋπολογισμοῦ λογαριασμόν, εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ συντάκτης τοῦ νόμου τούτου μεταγενεστέρως, μετὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς δαπάνης, προβλέπει τὴν τακτοποίησιν τῆς δαπάνης διὰ τῆς ἐκδόσεως ἐντάλλα-

1) Ὡς γνωστόν, οἱ λογαριασμοὶ τῶν ἐνεργητικῶν ὑπολοίπων καὶ τῶν παθητικῶν ὑπολοίπων, λειτουργοῦσι ἐκτός τοῦ προϋπολογισμοῦ. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὰ παθητικὰ ὑπόλοιπα δαπάναι εἶχον προβλεφθῆ καὶ ἀκόμη ἐγκριθῆ εἰς προγενεστέρους προϋπολογισμούς, ἀλλ' ὡς γνωστόν, ὅταν καταβάλλονται ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου δὲν βαρύνουσι τὸν προϋπολογισμόν τοῦ ἔτους καθ' ὃ πληρώνονται, οὐδὲ ἐν αὐτῷ ἀναγράφονται, ἀλλ' ἔχουσι περιληφθῆ εἰς λογαριασμούς ἐκτός τοῦ προϋπολογισμοῦ. Παρατηροῦμεν λοιπὸν ὅτι ὁ νομοθέτης ἔχει τὴν εὐχέρειαν νὰ ὀργανώσῃ συστήματα πραγματοποιήσεως περιορισμένης ἐκτάσεως δαπανῶν ἐκτός τοῦ προϋπολογισμοῦ.

2) Βλέπε Δημόσιον Λογιστικὸν ὑπὸ Β. Γ ε ω ρ γ α ν τ ᾶ, Ἀθήναι 1934, σελ. 235 καὶ ἐπομ.

3) Δέον νὰ σημειωθῆ ὅτι κατὰ τὸν ἰσολογισμόν τῆς διαχειρίσεως τοῦ Δημοσίου ταμείου κατὰ τὴν 31 Αὐγούστου 1934 εἰς βάρος τοῦ λογαριασμοῦ τούτου «προσωρινὰ χρηματικὰ ἐντάλλματα» ἀναγράφονται δαπάναι 103,3 ἐκατ. δραχμῶν, αἵτινες δὲν εἶναι τακτοποιημένα διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ὁ λογαριασμός οὗτος προφανῶς κυμαίνεται.

τος εις βάρος πιστώσεως του προϋπολογισμού. 'Η πίστωση αυτή αναγράφεται εν τῷ προϋπολογισμῷ μετὰ τὴν πραγματοποιήσιν τῆς δαπάνης. 'Εν πάσῃ περιπτώσει, παρατηροῦμεν ὅτι, δυνάμει τῶν προειρημένων διατάξεων ἐπραγματοποιήθησαν δαπάναι ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμού. Εἶναι ἀντισυνταγματικάι αἱ προειρημένα διατάξεις καὶ παραβιάζουσιν τὴν ἐν λόγῳ διάταξιν τοῦ ἀρθροῦ 52 § 2 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927; Καθ' ἡμᾶς δὲν εἶναι ἀντισυνταγματικάι, διότι τὸ ἀρθρον τοῦτο ἀναγράφει, ὡς ἐκτίθεται ἀνωτέρω, ἀρχὴν καὶ οὐχὶ ἐπιταγὴν ¹⁾).

'Εν πάσῃ περιπτώσει, οὐδὲ εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ ἐπικρίνωμεν τὴν ὡς ἄνω ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμού πραγματοποιήσιν τῆς κατεπειούσης δαπάνης τοῦ Κράτους. Οὐδὲ εἶναι δυνατόν νὰ δεχθῶμεν ὅτι μία ἐξεφρονοῦσα διοίκησις δὲν θὰ ἔπραξε νὰ προβῆ εἰς πραγματοποιήσιν ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμού δαπάνης τόσον ἐπιτακτικῆς, ὅσον ἡ δαπάνη π. γ. πρὸς παρασχὴν περιθάλψεως εἰς πυροπαθεῖς, ἀφ' οὔ ἡ διαδικασία τῆς πραγματοποίησεως ἀπροόπτου δαπάνης διὰ τοῦ προϋπολογισμού συντελεῖται οὐχὶ ἐγκαίρως, ἰδίως δὲ ὅταν δὲν ἔχη κἂν προβλεφθῆ πίστωση ἐν τῷ προϋπολογισμῷ κατὰ τὴν ψήφισίν του.

'Ἐρευνῶντες ἐπίσης τοὺς ἑλληνικοὺς προϋπολογισμοὺς μετὰ τὸ ἔτος 1924 παρατηροῦμεν ὅτι τὸ προῖδον πολλῶν σημαντικῶν δανείων ²⁾ οὔτε

1) Ἀντιθέτως, ἂν διὰ νόμου προβλέπετο ἡ πραγματοποίησις καὶ ἡ μὴ ἀναγραφή ἐν τῷ προϋπολογισμῷ οὐχὶ περιορισμένης φύσεως καὶ ἐκτάσεως δαπανῶν, ἀλλ' ὅλων τῶν δαπανῶν π. γ. τοῦ Στρατοῦ ἢ π. γ. τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν, τότε εὐρισκόμεθα πρὸ νόμου γενικεύοντος τὴν ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμού πραγματοποίησιν δαπανῶν, ὅτε ἀνατρέπεται καὶ ἐξαφανίζεται ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀρθροῦ 52 § 2 τοῦ Συντάγματος. 'Η ἐξαφάνισις τῆς συνταγματικῆς ἀρχῆς ἀποτελεῖ συνταγματικὴν παράβασιν. 'Εκτὸς τούτου ἡ τακτικὴ αὕτη, ὡς γράφομεν κατωτέρω, καθιστᾷ νεκρὰς τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος περὶ ψήφισεως τοῦ προϋπολογισμού ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου. Βλέπε ἀντιθέτως τὴν θεωρίαν τοῦ L a b a n d, καθ' ἣν «ὁ νόμος τοῦ προϋπολογισμού οὐδεμίαν ἔχει σημασίαν, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν συνταγματικότητα, εἰς τὴν νομιμότητα τῆς Κυβερνήσεως· αὕτη ἐνεργούσα τὰς εἰσπράξεις καὶ τὰς δαπάνας ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ νομοθετικοῦ σώματος, οὐδόλως παραβιάζει τὸ Σύνταγμα, ἀλλ' ἀπλῶς ὀφείλει νὰ ἀποδείξῃ, ὅπως ἀπαλλαγῆ τῆς εὐθύνης, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ διοίκησις ὑπῆρξε σκόπιμος καὶ σύμφωνος πρὸς τοὺς νόμους». Βλέπε L a b a n d, τόμ. Δ' 1915 σελ. 552 καὶ Σ a r i p o λ o s, τόμ. Β' σελ. 398. 'Η θεωρία αὕτη, ἥτις ὀρθῶς ἀποκρούεται παρὰ τοῦ Σ a r i p o λ o u δὲν ἔχει, καθ' ἡμᾶς, ἔρεισμα ἐντὸς τοῦ ἑλληνικοῦ τοῦλάχιστον δικαίου.

2) Οἱ λογαριασμοὶ οὔτοι εἶναι οἱ ἐν τῷ ἰσολογισμῷ τοῦ Δημοσίου Ταμείου ἐμφανιζόμενοι καὶ οἵτινες ἔχουσι ἀγέσιν καὶ ἐξάρτησιν ἐκ τοῦ προϋπολογισμού, ὡς ὁ λογαριασμὸς «τακτοποιητέαι πληρωμαί» καὶ ὁ λογαριασμὸς «τακτοποιητέαι εἰσπράξεις». Μεταξὺ ἄλλων διὰ τῆς κινήσεως τῶν δύο τούτων λογαριασμῶν ἐγένετο ἡ πληρωμὴ δαπανῶν παραγωγικῶν δανείων, καὶ ἡ διάθεσις τούτων διὰ τὰ παραγωγικά ἔργα ὡς καὶ ἡ προσωρινὴ εἰσαγωγή δανείων ἐν τοῖς δημοσίοις λογαριασμοῖς

ὡς ἔσοδον, οὔτε ὡς δαπάνη εὐθὺς ἅμα τῇ πραγματοποιήσει αὐτῶν ἀνεγράφη ἐν τῷ οικείῳ προϋπολογισμῷ, ἀλλὰ ἐμφανίζεται ἐν βίος ὡς δαπάνη καὶ ὡς ἔσοδον εἰς λογαριασμὸν λειτουργοῦντα ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ. Μεταγενεστέρως, μετὰ τὴν διάθεσιν ἐξ ὀλοκλήρου τῶν δανείων τούτων καὶ δὴ ἐν τοῖς προϋπολογισμοῖς τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῶν ἐτῶν 1929—30 ¹⁾ καὶ 1930—31 ²⁾ ἐμφανίζεται ὡς ἔσοδον καὶ ὡς δαπάνη τὸ ὅλικόν προῖόν τῶν δανείων τούτων. Οὐδεὶς βεβαίως δύναται νὰ ἐπιδοκιμάσῃ τὴν τόσον ἀφ' ἐνὸς βραδείαν καὶ μετὰ τὴν πραγματοποίησιν αὐτῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου ὑπὸ μορφὴν ἀπλῆς μόνον λογιστικῆς ἐγγραφῆς ἐμφάνισιν ἐν τῷ προϋπολογισμῷ λίαν σημαντικῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ Κράτους κατὰ παράβασιν τῶν κλασσικῶν κανόνων περὶ δημοσιότητος, εἰδικεύσεως καὶ τῆς προηγουμένης ἐξουσιοδοτήσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους. Ἡ ὀργάνωσις τοῦ πλημμελοῦς τούτου συστήματος πραγματοποιήσεως ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ λίαν σημαντικῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ κράτους, δικαίως θὰ ἔδει νὰ ἐπισύρῃ τὸν αὐστηρὸν ἔλεγχον τοῦ Κοινοβουλίου καὶ τὴν ἐπίκρισιν τοῦλάχιστον τοῦ Ἐλεγκτικῆς Συνεδρίου. Εἶναι ὅμως δυνατόν νὰ θεωρήσωμεν τὰς δαπάνας ταύτας ἀκύρους ὡς πραγματοποιηθείσας ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ κατὰ παράβασιν τοῦ Συντάγματος ³⁾;

Ἐτεροὶ λογαριασμοὶ ἄξιοι μνείας εἶναι «Πάγια προκαταβολαί», «Προσωρινὰ χρηματικὰ ἐντάλλματα», «Πληρωμαὶ ταμιῶν ἰδία ἀρμοδιότητι», «Τρεχοῦμενοι λογαριασμοί», «Προκαταβολαὶ Κυβερνήσεων» κλπ.

1) Τὰ δάνεια ταῦτα εἶναι: 7% Α' προσφυγικὸν ἔτους 1924, 4% 1929 Ἀμερικῆς Κυβερνήσεως, 6% 1928 (α' παραγωγικόν), 8% 1924 ὕδρευσεως, 8% 1927 Ἑλλήνων δηπκῶν, 6% 1923 Ἑλληνοβουλγαρικῆς μεταναστεύσεως. Τὸ ποσὸν τῶν δανείων αὐτῶν ἀντιπροσώπευει 8059 ἑκατομ. δραχμῶν καὶ ἀνεγράφη ἐν βίος ὡς ἔσοδον καὶ ἔξοδον ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τῆς χρήσεως 1929—30.

2) Οὕτω ἐν τῷ προϋπολογισμῷ 1930—31 ἀνεγράφησαν ἀπλῶς μόνον καὶ συνολικῶς ὁμοίως ὡς ἔσοδον καὶ ἔξοδον τὰ δάνεια 6% 1930 πολεμοπαθῶν ἐξ 700 ἑκατομ. καὶ 6% 1930 σχολικῶν κτηρίων ἔτους 1930 ἐκ 318 ἑκατ.

Θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μνημονεύσωμεν καὶ ἕτερα ἔσοδα π. χ. δὲν ἐψηφίσθη διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ 1929—30 τὸ ἔσοδον τὸ ἀποδοθὲν εἰς τὸ Δημόσιον παρὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος ἐκ 310.000 δραχ. προσερχόμενον ἐκ τῆς ρυθμίσεως τῶν καλυμμάτων, ἀλλὰ ἀνεγράφη ἐν τῷ ἀπολογισμῷ 1929—30.

Ὅμοιως τὸ ἔσοδον τοῦ Δημοσίου ἐξ 64.037.079 δραχμῶν προκύψαν κατόπιν τῆς διαιτητικῆς ἀποφάσεως ἐπὶ τῆς διαφορᾶς μετὰ τοῦ Δ. Ο. Ε. ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς μετατροπῆς τῶν πλεονασμάτων ἀνεγράφη εἰς τὸν ἀπολογισμὸν 1928—29. Ἐπίσης ἕτερα ἔσοδα τοῦ κράτους, ὡς ἐξ ἐπανορθώσεων ἢ ἄλλων ἀποζημιώσεων ὡς π. χ. τῶν Αὐστριακῶν ἀναγράφονται εἰς πολλὰς περιστάσεις ἐν τῷ προϋπολογισμῷ καὶ ὡς ἔσοδα καὶ ὡς ἔσοδα μετὰ τὴν ψήφισιν του προϋπολογισμοῦ εἰς ὃν ἀνήκον.

3) Θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὑποστηρικθῇ ὅτι ἡ διάταξις τοῦ άρθρου 52 § 2 τοῦ Συντάγματος 1927 δὲν ἔχει κυρώσεις καὶ συνεπῶς ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῆς ἐπαφίεται εἰς

Ἐρευνῶντες ἐπίσης τὴν ἑλληνικὴν νομοθεσίαν παρατηροῦμεν ὅτι ἔτι αὖ πραγματοποιηθέντα ἔσοδα δὲν ἔχουσι μέχρι τοῦδε τοῦλάχιστον ἀναγραφῆ ἔν τῷ προϋπολογισμῷ.

Οὕτω τὸ ἔσοdon τὸ προκύπτον ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ λεγομένου νόμου τῆς δραχμοποιήσεως ἦτοί τοῦ ἀναγκαστικοῦ διατάγματος τῆς 2ας Ἰουλίου 1932 περὶ μετατροπῆς εἰς δραχμὰς τῶν εἰς ξένον νόμισμα ἢ συναλλάγμα ὀφειλῶν, καίτοι λίαν σημαντικόν, δὲν ἔχει ἀναγραφῆ ἔν τῷ προϋπολογισμῷ.

Ἐπίσης δὲν ἔχει ἀναγραφῆ ἔν τῷ προϋπολογισμῷ τὸ ἔσοdon, ὅπερ τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον προσπορίζειται ἐκ τῆς παρακρατήσεως ποσοστοῦ ἐπὶ τοῦ συναλλάγματος, ὅπερ εἰσάγεται ἐν τῇ χώρᾳ ἐκ τῆς ἐξαγωγῆς ἔγχωρίων προϊόντων ¹⁾.

Ὡς γνωστόν, συμφώνως τῷ νόμῳ 5422 θεσπίζεται ἡ ὑποχρέωσις διὰ τοὺς ἐξαγωγεῖς νὰ ἐκχωρῶν εἰς τὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῇ ἰσοτιμίᾳ τῆς σταθεροποιήσεως τοῦ 1928 ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ Δημοσίου παρακράτημα κατ' ἀνώτατον ὄριον 30,0/0 ἐπὶ τοῦ εἰσαγομένου εἰς τὴν χώραν συναλλάγματος ἐκ τῆς διαθέσεως ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ τῶν προϊόντων τῶν. Τὸ παρακράτημα τοῦτο, ὡς εἶναι προφανές, ἀντιστοιχεῖ πρὸς ἐπιβάρυνσιν ἢ ἄλλως φόρον ἐπὶ τῆς ἐξαγωγῆς. Τὸ ἔσοdon τοῦτο τοῦ Δημοσίου προωρίζετο ἀρχικῶς ὅπως καλύπτῃ τὰς ζημίας τοῦ ἑλληνικοῦ Δημοσίου τὰς προερχομένας ἐκ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ πρὸς μείωσιν τῆς τιμῆς τοῦ ἀφτου. Αἱ τοιοῦτου εἴδους ἀλλιν δαπάναι τοῦ κράτους δὲν ἔχουσι ἀναγραφῆ ἔν τῷ ἑλληνικῷ προϋπολογισμῷ. Δὲν ἔχουσιν ἐπίσης ἀναγραφῆ ἔν τῷ προϋπολογισμῷ τὰ ἔσοδα καὶ ἡ τοῦλάχιστον δὲν ἔχει ἐπιχυθῆ ἀμειδρὸν φῶς καὶ δημοσιότης διὰ τὰς δαπάναις τῆς Ἐπιτροπῆς συγκεντρώσεως καὶ προστασίας ἐγχωρίου σιτοπαραγωγῆς, οὐδὲ καν διὰ τὸ ποσόν,

τὴν καλὴν θέλησιν τῶν ἐφαρμοζόντων αὐτήν, εἶναι ὁμως ἀντισυνταγματικὴ πᾶσα ἐκ ταύτης παρέκκλισις. Δυνάμεθα ὁμως νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὴν ἀποψιν αὐτὴν ὄχι μόνον μὲ τὰ ἐπιχειρήματα, ἐφ' ὧν βασιζόμεθα, ἵνα ἀποδείξωμεν ὅτι πρόκειται περὶ συνταγματικῆς ἀρχῆς, ἀλλ' ἀκόμη ὑπομνησκόντες τοὺς πολλαπλοὺς ἐλέγχους, διοικητικούς, δικαστικούς, οἵτινες ἐνασκοῦνται ἐπὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων πᾶσα παράβασις εἴτε νομοθετικῆς διατάξεως εἴτε ἄλλης διατάξεως καὶ πρὸ παντὸς συνταγματικῆς ἐπιταγῆς καταστέλλεται καὶ δὲν συγχωρεῖται. Καὶ αὐτὴ ἡ νομίμως γενομένη δαπάνη, ἀλλὰ εἰς βάρος τῆς μὴ οἰκείας πιστώσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων ἀκόμη δὲν συγχωρεῖται, ἀλλὰ καταλογίζεται, εἰς βάρος τῆς οἰκείας πιστώσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ.

1) Βλέπε περὶ τοῦ ποσοστοῦ τῆς παρακρατήσεως ἐπὶ ἐκάστου ἐξαγομένου προϊόντος εἰς τὴν Οἰκονομικὴν Ἐπετηρίδα τῆς Ἑλλάδος (ἔτους 1933, σελ. 471 καὶ ἐπ.), ἥτις ἐκδίδεται ἐπιμελείᾳ τοῦ κ. Χ α ρ ι τ ᾶ κ η παρὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος.

ὅπερ καταβάλλει τὸ κράτος εἰς τοὺς σιτοπαραγωγούς πρὸς ἀγορὰν σίτου, οὔτε ἐπίσης διὰ τὸ ἀνίτιμον τοῦ πωλουμένου σίτου εἰς τοὺς ἀλευροβιομηχάνους ἢ τοὺλάχιστον διὰ τὸ ποσόν, ὅπερ ἀφορᾷ τὴν τιμὴν τοῦ ἐγγωρίου σίτου ὑπὲρ τὴν τιμὴν τοῦ ἀλλοδαποῦ σίτου μετὰ τῶν δασμῶν καὶ ἥτις εἶναι κατὰ 1—1,60 δραχμὰς ἀνωτέρα τοῦ ἀλλοδαποῦ σίτου, ὡς καὶ διὰ τὰ γενικὰ ἔξοδα διοικήσεως τῆς ἐν λόγῳ Ἐπιτροπῆς.

Ἐκ μᾶς λοιπὸν ἐπισταμένης ἐρεῦνης τῆς νομοθεσίας ἡμῶν διαπιστοῦται ὅτι σημαντικὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα τοῦ κράτους πραγματοποιοῦνται ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ αὐτοῦ.

Θὰ ἦτο ἐπίσης ἀπαραίτητον νὰ μνημονεύσωμεν ὅτι τὸ ὑπόλοιπον τῶν ἐσόδων τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρμοστίας ἐν Σμύρῃ μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν, ἀνερχόμενον εἰς σημαντικὸν ποσὸν δὲν ἀνεγράφη ἢ πολὺ μεταγενεστέρως ἀνεγράφη ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, ἀφοῦ ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ εἰς βάρος τοῦ ὑπολοίπου τούτου σημαντικὸν ποσὸν δαπανῶν εἶχε διατεθῆ.

Χωρὶς βεβαίως νὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιδοκιμάσωμεν τὴν τακτικὴν ταύτην τῆς πραγματοποιήσεως ἐσόδων τοῦ κράτους ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν μόνον ὅτι εἰς τινὰς περιπτώσεις εἶναι τοῦτο ἀπόρροια τῆς νέας μορφῆς τοῦ συγχρόνου κράτους καὶ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς δράσεως αὐτοῦ ἐχούσης χαρακτηριστῆρα οὐχὶ μόνον διοικητικὸν ἀλλὰ καὶ οἰκονομικόν ¹⁾.

1) Διὸ τοῦτο, ἀν συγκριτικῶς μελετήσωμεν τοὺς προϋπολογισμοὺς τῶν διαφόρων κρατῶν, θὰ ἴδωμεν ὅτι ποικίλλει κατὰ κράτη ἢ μορφή καὶ ὁ τύπος τῶν προϋπολογισμῶν ὡς καὶ ὅτι αἱ ὑπηρεσίαι, αἵτινες ἀπεικονίζουσι ἐν τοῖς προϋπολογισμοῖς δὲν εἶναι αἱ ἴδιαι εἰς τὰ διάφορα κράτη. Μία λεπτομερὴς ἐξέτασις τῶν προϋπολογισμῶν τῶν κρατῶν ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου θὰ ἀπῆται πολὺν χρόνον. Εἰς λίαν γενικὰς γραμμὰς μόνον σημειοῦμεν συγκριτικῶς τὰ κάτωθι :

Ὁ Ἑλληνικὸς προϋπολογισμὸς διαιρεῖται εἰς τὴν I κατηγορίαν ἐν ἣ περιλαμβάνονται τὰ πραγματικά (τακτικά καὶ ἐκτακτά) ἔσοδα καὶ ἔξοδα, εἰς τὴν II κατηγορίαν, ἐν ἣ περιλαμβάνονται τὰ μὴ πραγματικά ἔσοδα καὶ τὰ μὴ πραγματικά ἔξοδα, ἦτοι τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα τῆς κινήσεως κεφαλαίων (δανείων κλπ.).

Ὁ Βουλγαρικὸς προϋπολογισμὸς συγκρινόμενος πρὸς τὸν ἑλληνικὸν περιλαμβάνει ἐπὶ πλέον τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα τῶν Σιδηροδρόμων.

Ὁ Γιουγκοσλαβικὸς προϋπολογισμὸς διαιρεῖται εἰς προϋπολογισμὸν Γενικῆς Διοικήσεως καὶ εἰς προϋπολογισμὸν τῶν οἰκονομικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἀντιθέτως ἐν τῷ Ρουμανικῷ προϋπολογισμῷ εἰς ἰδίαν κατηγορίαν ἐμφανίζονται τὰ περισσεύματα ἢ ἐνδεχομένως τὰ ἄλλειμματα τῶν προϋπολογισμῶν τῶν οἰκονομικῶν ἐπιχειρήσεων. Δὲν εἶναι δυνατόν βεβαίως νὰ δώσωμεν πλήρη τὴν σύγκρισιν τῶν προϋπολογισμῶν καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ἐμφανιζομένων ἐσόδων καὶ ἐξόδων εἰς τὰ διάφορα κράτη. Ἐύγερῶς ὁμως συνάγει τις ὅτι παρ' ἐκάστῳ κράτει ὀργανοῦται ἴδιον κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον σύστημα σχετικῶς μὲ τὴν ἀπεικόνισιν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων αὐτοῦ ἐν τῷ προϋπολογισμῷ.

Ἐὰν τὸ ἄρθρον 52 § 2 τοῦ Συνταγματος τοῦ 1927 περιελάμβανε ἐπιταγὴν καὶ οὐχὶ ἀρχὴν—κατευθυντήριον γραμμὴν—ὡς ἀναπτύσσουσα ἀνωτέρω, ἢ τοιαύτη ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ πραγματοποιήσις ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ κράτους θὰ ἦτο ἀντισυνταγματικὴ.

Ὅντως, ἅπαντες σχεδὸν παρ' ἡμῖν οἱ συγγραφεῖς θεωροῦσι τὴν ἀναγραφὴν εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ κράτους, ὡς ἀναγκαῖον ὄρον πρὸς πραγματοποίησιν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τούτων τοῦ κράτους.

Οὕτως ὁ ἡμέτερος καθηγητὴς Σαρικόπουλος, γράφει ὅτι διὰ τοῦ νόμου τοῦ προϋπολογισμοῦ δὲν τίθενται οὔτε καταργοῦνται ἢ τροποποιοῦνται κανόνες δικαίου, ἀλλ' ἀπλῶς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπαρχόντων νόμων ἢ ἐντὸς τῶν ὁρίων αὐτῶν προβλέπονται καὶ ἐπιτρέπονται τὰ ἐτήσια ἔσοδα καὶ ἔξοδα τοῦ κράτους. Καὶ περαιτέρω ἐπίσης γράφει, ὅτι ὁ ἐτήσιος νόμος τοῦ προϋπολογισμοῦ δὲν εἶναι *causa efficiens* τῶν δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων τῆς Πολιτείας, δὲν εἶναι ἰδίως πρᾶξις διατάσσουσα κανόνας δικαίου, ὅπερ καὶ ἡμεῖς δεχόμεθα, ἀλλ' ἀπλῶς *conditio, ἀναγκαῖος ὄρος*, διὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ κράτους, ἅτινα βασίζονται ἐπὶ προϋπαρχόντων νόμων, ἄνευ δὲ τοῦ ὄρου τούτου ἢ ἐνέργεια τῆς Κυβερνήσεως εἶναι ἀντισυνταγματικὴ ¹⁾ Ἡ ἀποψις αὕτη ὅμως, καθ' ἡμᾶς, ἐντὸς τοῦλάχιστον τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου, δὲν διατυπῶνται ἀπολύτως πλήρως καὶ χεῖρι μείζονος ἀναπτύξεως, καθ' ὅσον ὡς ἀναπτύσσεται ἀλλαχοῦ τὸ ἄρθρον 52 § 2 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927 περιλαμβάνει οὐχὶ ἐπιταγὴν, ἀλλ' ἀρχὴν, κατευθυντήριον γραμμὴν. Συνεπῶς ὁ νομοθέτης δὲν δύναται μὲν νὰ ἀνατρέψῃ καὶ νὰ ἐξαφανίσῃ τὴν συνταγματικὴν ταύτην ἀρχὴν, γενικεύων τὴν ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ πραγματοποίησιν δαπανῶν ἢ ἐσόδων, δύναται ὅμως προκειμένου περὶ μεμονομένων ἐσόδων ἢ δαπανῶν τοῦ Κράτους νὰ ὀργάνωσιν διὰ νόμου σύστημα πραγματοποιήσεως αὐτῶν ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους. Ἀπαιτεῖται πρὸς τοῦτο νόμος, διότι ὡς ἀναπτύσσεται ἀλλαχοῦ, πᾶν ἔσοδον ὡς καὶ πᾶσα δαπάνη βασίζονται ἀπαραιτήτως ἐπὶ κειμένης νομοθετικῆς διατάξεως. Ἐπὶ πλέον ὅμως, ἂν ἡ ἀναγραφὴ εἰς τὸν προϋπολογισμὸν δαπάνης ἢ ἐσόδου τοῦ Κράτους δὲν ἀποτελῇ καθ' ἡμᾶς

1) Βλέπε Συνταγματικὸν Σαρικόπουλου, τόμ. Β' σελ. 378 καὶ ἐπ. ὡς καὶ Κοφινᾶ ὁρ. cit. Φλογοῦ τοῦ Ἐγχειρίδιον Συνταγματικοῦ Δικαίου, σελ. 80. Βλέπε ἐπίσης ἐνδιαφέρουσαν ἐκθεσιν τοῦ εἰσηγητοῦ τῆς μειοψηφίας Ρεδιάδου ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς χρήσεως 1931—32. Ἡ γνώμη Ρεδιάδου θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ κατωτέρω ἐπίσης, ὅπου ἐξετάζομεν περὶ ἀναγραφῆς τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων ἐν τῷ προϋπολογισμῷ μετὰ τὴν ψήφισιν αὐτοῦ. Ἐπίσης βλέπε καὶ τὴν ἀξιόλογον ἐργασίαν τοῦ Γ. Ζαριφοπούλου «Δικονομία Διοικητικῆς Ἐκτελέσεως», Ἀθήνα 1931, σελ. 10 καὶ ἐπ.

παράβασιν συνταγματικῆς ἐπιταγῆς, ὡς ἀναπτύσσεται ἀλλαγῶν, ἐρχεται ὅμως εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ λογιστικοῦ νόμου ΣΙΒ' τοῦ 1852 καὶ τοὺς τροποποιήσαντας αὐτὸν νόμους καὶ δὴ πρὸς τὸ ἄρθρον 2 τοῦ νόμου ΣΙΒ', τὸ ἄρθρον 13 τοῦ νόμου 1555 καὶ τὸ ἄρθρον 2 τοῦ νόμου 6254, εἰς ἃ ἀναγράφεται ὅτι διὰ τῶν νόμων τοῦ προϋπολογισμοῦ προσδιορίζονται τὰ ἐτήσια ἔσοδα καὶ ἔξοδα τοῦ Κράτους. Συνεπῶς κατὰ τὰ εἰρημένα ἄρθρα τοῦ λογιστικοῦ νόμου πρὸς προσδιορισμὸν τῶν ἐξόδων καὶ ἐσόδων τοῦ Κράτους εἶναι ἀναγκαῖον νὰ περιληφθῶσι ταῦτα εἰς τὸν προϋπολογισμὸν καὶ ἐπὶ πλέον εἶναι ἀναγκαῖον, ὅπως καθορίζηται ἡ πραγματοποίησις τούτων διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ, ὡς ὀρίζει ὁ λογιστικὸς νόμος, ἐκτὸς ἂν δι' ἐτέρου νόμου τὸ Κοινοβούλιον, ὅπερ ἔχει δημοσιονομικὴν ἀρμοδιότητα ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ, αὐτὸ τοῦτο ὀργάνῳναι διάφορον σύστημα πραγματοποιήσεως δαπάνης τινὸς ἢ ἐσόδου ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ, ὅτε συνεπείᾳ τοῦ νόμου τούτου ἐπιτρέπεται, ὅπως μὴ ἀπεικονίζηται τὸ ὀρισμένον τοῦτο ἔσοδον ἢ ἔξοδον ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ Κράτους.

Ἡ τοιαύτη ὅμως τακτικὴ, ἣτοι ἡ ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ διὰ νομοθετικῆς διατάξεως ὀργάνωσις συστήματος πραγματοποιήσεως δαπάνης ἢ ἐσόδου τοῦ Κράτους γενικευομένη ὀδηγεῖ εἰς τὰ ἀκόλουθα ἀποτελέσματα: ἣτοι πρῶτον μὲν ἐρχεται εἰς ἀντίθεσιν καὶ καθιστᾷ νεκρὰς τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος, αἵτινες ὀμιλοῦσι περὶ ψηφίσεως κατ' ἔτος τοῦ προϋπολογισμοῦ ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου, δεύτερον δὲ ὡς ἀναπτύσσεται ἀνωτέρω ἀνατρέπει καὶ ἐξαφανίζει τὴν συνταγματικὴν ἀρχὴν, ἣτις ἀναγράφεται ἐν τῷ εἰρημένῳ ἄρθρῳ 52 § 2 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927¹⁾. Συνεπῶς διὰ τοὺς δύο τούτους λόγους ἡ γενίκευσις τῆς τακτικῆς τῆς διὰ νόμου ὀργάνωσεως συστήματος πραγματοποιήσεως ἐσόδου ἢ ἐξόδου τοῦ Κράτους ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ ἀποτελεῖ συνταγματικὴν παράβασιν. Ἐπὶ πλέον, ἡ τοιαύτη τακτικὴ ἐνέχει πολλοὺς κινδύνους διὰ τὴν καλὴν πορείαν καὶ φωτεινὴν διοίκησιν τῶν δημοσίων οικονομικῶν, καθ' ὅσον οὕτω παραβιάζονται οἱ κλασικαὶ κανόνες τῆς δημοσιονομικῆς ἐπιστήμης περὶ ἐνότητος τοῦ προϋπολογισμοῦ, περὶ τῆς δημοσιότητος τῶν δημοσίων δαπανῶν καὶ ἐσόδων καὶ τῆς προηγουμένης αὐτῶν ἐξουσιοδοτήσεως παρὰ τοῦ Κοινοβουλίου.

Ὁ ἀείμνηστος καθηγητῆς καὶ σοφὸς Ἀκαδημαϊκὸς Ἀνδρεάδης δριμύτατα ἐπέκρινε τὴν τακτικὴν παρ' ἡμῖν τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἐκτὸς

1) Βλέπε προκειμένον περὶ τοῦ ἄρθρου 107 τοῦ Συντάγματος ἀνάλογον νομολογίαν τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας, ὅπερ ἐδέχθη προκειμένου περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς αὐτοδιοικήσεως, ὅτι ἀποτελεῖ παράβασιν συνταγματικὴν ἢ ἐξαφανίσις τῆς ἀρχῆς ταύτης παρὰ τοῦ νομοθέτου.

του προϋπολογισμού ειδικών ταμείων και της συστάσεως ειδικών υπηρεσιών και οργανισμών, οίτινες ως ὁρθῶς γράφει **εἶναι πηγή ἀπεριγράπτων σπαταλῶν και συγκεκαλυμμένων φορολογιῶν**¹⁾.

Ἐπαινεύομεν περισσότερο ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ἄρθρου 52 τοῦ Συντάγματος, τοῦ 1927 ἵνα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καθορίσωμεν τὴν σημασίαν, ἣν ἔχει ἡ ἀναγραφή τῶν ἐσόδων και ἐξόδων τοῦ Κράτους ἐν τῷ προϋπολογισμῷ. Σημειοῦμεν ἀνωτέρω τὴν ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου γνώμην τῶν συγγραφέων και ἰδίως τοῦ καθηγητοῦ Σαριπόλου. Καὶ ἐν τῇ νομολογίᾳ δὲν ὑπάρχει ὁμόφωνος γνώμη.

Οὕτως ἡ ὑπ' ἀριθ. 89 (1885) ἀπόφασις τοῦ Ἀρείου Πάγου δέχεται ὅτι «ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν διατάξεων τῶν ἄρθρων 59 και 60—τοῦ τότε ἰσχύοντος Συντάγματος ἔτους 1864—ἐπετα ὅτι ἵνα ἐπιβληθῇ και εἰσπραχθῇ φόρος τις προσήκει νὰ ψηφισθῇ ὑπὸ τῆς Βουλῆς και νὰ κυρωθῇ ὑπὸ τοῦ Βασιλέως, ἀλλ' ὅπως εἰσπραχθῇ δέον νὰ καταχωρηθῇ ἐν τῷ ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἐτησίως ψηφιζομένῳ προϋπολογισμῷ μετὰ τῆς ἀντιστοιχούσης εἰς αὐτὸν δαπάνης...»²⁾. Μᾶλλον σαφῆς και ὁρθῆ, καθ' ἡμᾶς, εἶναι ἡ γνώμη τῆς μειοψηφίας τῆς ἐν λόγῳ ἀποφάσεως, δεχομένης ὅτι «τὸ ἄρθρον 60 τοῦ Συντος (ἄρθρον 52 § 2 τοῦ Συντος τοῦ 1927) διαλαμβάνον ὅτι ὅλα τὰ ἔσοδα τοῦ Κράτους δέον νὰ σημειοῦνται ἐν τῷ προϋπολογισμῷ και ἀπολογισμῷ, οὐδεμίαν ἀκυρότητα ἐπαγγέλλεται ἐν περιπτώσει παραλείψεως τινὸς ἐκ τῶν ἐσόδων και ἐξόδων....., ἀλλ' ἐκ τῶν ἄρθρων 8, 10, 54, 55 και 56 τοῦ λογιστικοῦ νόμου ἐξάγεται ὅτι οἱ νόμοι τοῦ προϋπολογισμοῦ και ἀπολογισμοῦ εἶναι νόμοι καθιεροῦντες τὸ τῆς Βουλῆς δικαίωμα τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν τε ἐσόδων και ἐξόδων..., ὅθεν ἂν φόρος εἰσπραχθῇ δυνάμει ἐιδικοῦ νόμου δὲν εἶναι παράνομος ἢ καταβολὴ και ἡ εἰσπραξις αὐτοῦ»³⁾. Πρὸς τὴν μειοψηφίαν ἐτάχθησαν και αἱ ὑπ' ἀριθ. 1071 και 2091 τοῦ 1894 ἀποφάσεις τοῦ Ἐφετερίου Ἀθηνῶν δεχθεῖσαι—ὁρθῶς—ἀγωγὴν ὑπαλλήλου ἀπολυθέντος τῆς ὑπηρεσίας διὰ τὴν μὴ ἀναγραφὴν πιστώσεως ἐν τῷ προϋπολογισμῷ.

Ἀξία μνείας εἶναι ἐπίσης ἡ ὑπ' ἀριθ. 1323 (1909) ἀπόφασις Ἐφετερίου Ἀθηνῶν⁴⁾, ἣτις περιλαμβάνει ὅτι «ἀναγράφει μὲν τὸ ἄρθρον τοῦ

1) Βλέπε σχετικὸν ἄρθρον τοῦ Καθηγητοῦ Ἀνδρεάδη εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἐστία» τῆς 26 Νοεμβρίου 1934.

2) Βλέπε ὁμοίως Ἐφ. Ἀθ. 683 (1903) ἐν Θέμειδι ΙΕ' σελ. 636 ὡς και ἀντιθέτως ἀντίθι σκόλιον τῆς Θέμιδος, καθ' ὃ ἐπικρίνουσα τὴν ἀπόφασιν ταύτην, δέχεται ὅτι θὰ ἦτο αὐτόχρημα κομικὸν νὰ μὴ δύναται ὁ Δῆμος νὰ εἰσπράξῃ δάνειον αὐτοῦ ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἡ εἰσπραξις του δὲν ἔχει ἀναγραφῇ ἐν τῷ προϋπολογισμῷ.

3) Σύμφωνα πρὸς τὴν πλειοψηφίαν εἶναι ὁ Παπαευστρατίου—οὐχὶ ὁρθῶς—βλέπε Δημόσιον Λογιστικὸν Παπαευστρατίου, Ἀθῆναι 1901, σελ. 44.

4) Βλέπε ἐν Θέμειδι τεύχος ΚΑ' σελ. 603.

Συντος—τότε ἰσχύοντος—(ἄρθρον 52 § 2 τοῦ Συντος τοῦ 1927) ὅτι ὅλα τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα τοῦ Κράτους δεόν νὰ σημειοῦνται ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, δὲν ἀπαγγέλει ὅμως ἀκυρότητα εἰσπράξεως ἔσοδου τινὸς γενομένου δυνάμει νόμου, ἢ ἔλλειψις τοῦ ὁποίου καὶ μόνη ἐπιφέρει τιαυτήν δυνάμει τῆς ἐν ἄρθρῳ 59—τοῦ τότε ἰσχύοντος Συντος (ἄρθρον 51 § 1 τοῦ Συντος τοῦ 1927)—ἀναφερομένης διατάξεως, ὅτι ἀπαιτεῖται νόμος διὰ τὴν εἰσπραξίν φόρου οὐχὶ δὲ τὸ ὅτι εἶναι ἄκυρος αὕτη ἐν περιπτώσει καθ' ἣν αὕτη δὲν ἔχει ἀναγραφῆ ἐν τῷ προϋπολογισμῷ καίτοι εἰσπραχθῆ δυνάμει εἰδικοῦ νόμου»¹⁾. Ὅντως οὐχὶ μόνον τὸ Σύνταγμα παρ' ἡμῖν ἀπαιτεῖ νόμον πρὸς εἰσπραξίν φόρου (ἄρθρον 51 § 1) χωρὶς νὰ ἐπιτάσῃ τὴν ἀναγραφὴν τούτου ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, ὡς ἀναπτύσσομεν ἄλλαχού, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἐν ἄρθρῳ 51 § 2 τοῦ Συντος τοῦ 1927 προβλέπεται περίπτωσης εἰσπράξεως φόρου (δασμοῦ) μὴ ἔχοντος ἀναγραφῆ ἐν τῷ προϋπολογισμῷ. Ἐπίσης ἡ ἔννοια τοῦ ἄρθρου τούτου δὲν ἐνέχει καὶ τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς διὰ τοῦ νόμου ἀναδρομικότητος τῆς φορολογίας, δυνάμενου νὰ ἀναδράμῃ καὶ εἰς προγενέστερον τῆς ἰσχύος τοῦ νόμου χρόνον, ὡσάκις ὁ ἴδιος ὁ νόμος ἐπιτάσσει τούτο (βλέπε ὑπ' ἀριθ. 396 (1930) 392 (1931-78 (1932) καὶ 543 (1934) ἀποφάσεις Συμβουλίου Ἐπικρατείας)²⁾. Ἐνδια-

1) Ἀξιοσημείωτος ἐπίσης εἶναι ἡ ὑπ' ἀριθ. 585 (1914) ἐν Θέμειδι τομ. ΚΣΤ' σελ. 207, ἀπόφασις Ἐφετείου Ἀθηνῶν ἔχουσα ὡς ἀκολουθῶς: Ἐπειδὴ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Νόμου ΣΙΒ' τοῦ 1852 ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ ἀπὸ 15 Σεπτεμβρίου 1852 Β. Δ. δὲν ἐπιτρέπεται δαπάνη εἰς βάρος τοῦ Δημοσίου ἄνευ νόμου καὶ πληρωμὴ μὴ ἀναγεγραμμένη ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ Κράτους. Αἱ περὶ τούτου δὲ σχετικαὶ διατάξεις τοῦ νόμου (ἄρθρ. 2—39) διαγράφουσιν οὐ μόνον τὸν τρόπον καὶ τὸν τύπον τῆς πληρωμῆς, ἀλλὰ καὶ τὰ ὅρια τῆς παρεχομένης διὰ τὴν ἐνέργειαν τῷ Ὑπουργῷ ἐντολῆς ἐντὸς τῶν ὁποίων ὀφείλει ὁ Ὑπουργὸς νὰ πράττῃ καὶ πᾶσα ἐνέργεια ἢ ἐπιτέλεσις πέραν τῶν ὁρίων τούτων δὲν ὑποχρεοῖ τὸ Δημόσιον, ἀλλ' ἀτομικῶς τὸν ὀπουργόν... Ἡ ὡς ἄνω ἀπόφασις δὲν ἐπικαλεῖται συνταγματικὴν διάταξιν, ἀλλὰ μόνον τὸν λογιστικὸν νόμον ΣΙΒ' καὶ συνεπῶς, ὡς ἡμεῖς δεχόμεθα, οὐδὲν κώλυμα προτάσσεται, ἂν δι' ἑτέρου νόμου ὀργανωθῆ ἴδιον σύστημα πρὸς πραγματοποιήσιν ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ μεμωνομένης δαπάνης. Βλέπε ὁμοίως σύμφωνον πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς προειρημένης ὑπ' ἀριθ. 585 (1914) Ἐφ' Ἀθ. καὶ τὴν ὑπ' ἀριθ. 528 (1906) ἀπόφασιν Α. Π. τμ. Α' ἐπὶ δαπάνης Δήμου. Καὶ πάλιν δεόν νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἐὰν δυνάμει νόμου ὀφείλεται δαπάνη, τότε ἡ δαπάνη ὀφείλεται ἀνεξαρτήτως, ἂν αὕτη ἔχῃ ἀναγραφῆ ἐν τῷ προϋπολογισμῷ. Μόνον ἡ δαπάνη αὕτη δὲν πραγματοποιεῖται παρὰ ὡς ὁ λογιστικὸς νόμος ὀρίζει ἐγγραφομένης σχετικῆς πιστώσεως ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, ἐκτὸς ἐὰν κατ' ἀπόλυτον ἐξαιρέσιν ἔχῃ ὀργανωθῆ ἢ ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ πραγματοποιήσῃ τῆς δαπάνης. Βλέπε ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου καὶ Π. Δερτιλή: «ὁ προληπτικὸς ἔλεγχος τῆς ἀναλήψεως τῶν δημοσίων δαπανῶν». Ἀθῆναι 1930.

2) Βλέπε ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου Παπαφράγου «Πορίσματα κλπ.» Ἀθῆναι 1932, σελ. 56. Ἡ ἐπιβολὴ ἀναδρομικῆς φορολογίας καίτοι δὲν ἀντίκειται

φέρουσα είναι επίσης ή υπ' αριθ. 373 (1933) απόφασις του Σ. Ε. δι' ής, ως γνωστόν δυνάμει τών δια τών νόμων 4464 και 4869 κυρωθεισών συμφωνιών υπεχρεώθησαν ή Αυστρία και Ουγγαρία να καταβάλωσι αποζημιώσεις εις τους Έλληνας υπηκόους παθόντας ζημίας εν Αυστροουγγαρία κατά την εποχήν τής ουδετερότητος τής Ελλάδος. Η αποζημίωσις αυτή εις δολλάρια εις ή όφειλετο κατετέθη εις την Τράπεζαν τής Ελλάδος και κατόπιν πράξεωσ του Υπουργού τών Οικονομικών μετατραπέισα εις δραχμάς εισήχθη εις τόν προϋπολογισμόν τών εσόδων ως δημόσιον έσοδον και ως έξοδον εις τόν προϋπολογισμόν τών εξόδων, προς πληρωμήν τών εν λόγω πολεμοπαθών.

Ο Σύνδεσμος όμως τών ειρημένων πολεμοπαθών δι' αίτησώς του προς τό Σ. Ε. έζήτησε την άκύρωσιν τών πράξεων του Υπουργού τών Οικονομικών. Τό Σ. Ε. πολυ όρθώς, άπέρριψε την αίτησιν ταύτην τών εν λόγω πολεμοπαθών, διότι συμφώνως προς την αρχήν του άρθρου 52 § 2 του Συντάγματος 1927 και τας διατάξεις του λογιστικού νόμου ή εν λόγω αποζημιώσεις ως έξοδον του Κράτους έπρεπε να εμφανισθή εις τόν προϋπολογισμόν τών εσόδων και επίσης και εις τόν προϋπολογισμόν τών εξόδων. Νοείται ότι αν ό νόμος όριζε σύστημα πληρωμής τής εν λόγω αποζημιώσεως, εκτός του προϋπολογισμού του κράτους, ό νόμος ούτος θα παρεβίαζε μεν την αρχήν τής ενότητας του προϋπολογισμού, ήτις ενσωματούται εις τό εν λόγω άρθρον 52 § 2 του Συντάγματος 1927 και θα έτεσποποιεί ακόμη όσον άφορά ειδικώς την περίπτωσιν ταύτην τών πολεμοπαθών, τόν λογιστικόν νόμον, δέν θα ήτο όμως άντισυνταγματικός (βλέπε επίσης εις σελ. 30 και έπ.)

Αν άνταρξέωμεν εις τό παρελθόν θα ίδωμεν ότι ή άφετηρία τών άγώνων τών αντιπροσώπων του λαού προς επικράτησιν του δικαιώματος αυτού προς ψήφισιν του προϋπολογισμού υπήρξεν ουχι ή ψήφισις αυτού τούτου του προϋπολογισμού, άλλ' ή μη έπιβολή φόρου παρά του μονάρχου άνευ τής συναινέσεως τών αντιπροσώπων του λαού. Ούτως εν Αγ-

εις τό Σύνταγμα, δέν συνάδει προς τας αρχάς τής δημοσιονομικής επιστήμης (Br. Moll: Lehrbuch der Finanzwissenschaft).

Την προσθετηγόν ισχύν τών φορολογικών νόμων επέκρινε από νομικής απόψεως ό διαπρεπής νομομαθής Γ. Φιλάρτος εις την Έφημερίδα Νομολογίας Μπαλάνου ΑΗ' σελ. 317, διότι ούτω παραβιάζεται τό θεμελιώδες αξίωμα καθ' ό ό νόμος προνοεί μόνον περι του μέλλοντος. Οι νόμοι, διδάσκει και ό Οικονομίδης, ουκ έπηρεάζουσιν αλλά αιδούνται τά κεκτημένα δίκαια (Αστ. Δίκ. έκδ. Β' § 7 σελ. 29 σήμ. 1). Κατά δέ τό ρωμαϊκόν και βυζαντινόν δίκαιον πās νόμος ή διάταξις εις τό έφεξής κρατείτω. Ν. 7 Κωδ. (1-14). ν. Ι Πανδ. (35.2) ν. 12 Βασ. (2.6).

γλία κατά τὸ 1688 ¹⁾ ἀνευρίσκομεν τὸ σύστημα τοῦ θεσμοῦ τοῦ συγχρόνου προϋπολογισμοῦ σχεδὸν τελικῶς διαμορφωθέν. Ἄλλ' ὡς γράφει ὁ Stourm πολὺ πρὸ τῆς χρονολογίας ταύτης ἐφηρμοζέτο τὸ ἀξίωμα ὅτι «πᾶς φόρος πρέπει νὰ ἐπιβάλληται τῇ συναινέσει τοῦ λαοῦ». Ἡ συναινέσις τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ πρὸς ἐπιβολὴν φόρου παρὰ τοῦ μονάρχου ἢ πρὸς πραγματοποίησιν δαπάνης, ἦτο ἀναγκαία. Ἡ διάπλασις τοῦ δικαίου τῆς ψηφίσεως τοῦ συγχρόνου προϋπολογισμοῦ καὶ ἡ διαμόρφωσις τῶν περὶ τοῦ θεσμοῦ τοῦ συγχρόνου προϋπολογισμοῦ κλασικῶν κανόνων συντελεῖται προϊόντος τοῦ χρόνου μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ δικαιώματος τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ, περὶ μὴ ἐπιβολῆς φόρου ἄνευ τῆς συναινέσεως αὐτῶν καὶ ὡς συνέπεια τοῦ δικαιώματος τούτου ἐπικρατεῖ ἐπίσης

1) Ἡ αἴτησις δικαιωμάτων (Petition of Right) τοῦ 1628, ὁ δευτέρος συνταγματικὸν χάρτην τῆς Ἀγγλίας, ὅστις διαπιστώνει καὶ συμπληρῶνει τὸν μέγαν συνταγματικὸν χάρτην τοῦ 1215, διεδήλωσε ὅτι οὐδεὶς φόρος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιβληθῆ ἄνευ τῆς συναινέσεως τοῦ ἔθνους. Ἐν τούτοις ὁ βασιλεὺς Κάρολος I ἐν ἔτος βραδύτερον ἐπιβάλλει ἀθαιρέτως τὸν περιφνημον καταστάνατα φόρον ἐπὶ τῶν πλοίων (ship-money), ἡ δὲ πράξις αὕτη προκαλεῖ γενικὴν ἀντίδρασιν. Ὁ πλοιοκτῆτης Hampden προτιμᾷ νὰ δικασθῆ εἰς φυλάκισιν παρὰ νὰ πληρώσῃ τὸ ἀσήμαντον ποσὸν τῶν 20 σεληνίων. Ὁ βρετανικὸς λαὸς παρηκολούθησε μετὰ τῆς μεγαλυτέρας συγκινήσεως ἐπὶ 12 ἡμέρας τὴν δίκην τοῦ Hampden, ἡ δὲ καταδίκη αὐτοῦ προσέβαλε παρὰ τῶν λαῶ ἑξέγερσιν. Ἀπὸ τοῦ 1629 ἕως τοῦ 1640 ἦτο κλειστὸν τὸ Κοινοβούλιον. Ἐν ἔτει 1640 ἐπιτίθεται ὁ βασιλεὺς. Κυρία αἰτία τῆς ἐπαναστάσεως ὑπῆρξε ἡ διεκδίκησις τοῦ δικαιώματος τοῦ λαοῦ, ὅπως συναινῆ διὰ τὴν ἐπιβολὴν φόρου ὑπὸ τοῦ μονάρχου. Μετὰ συνεχεῖς ἀγῶνας τελικῶς ἐν τέλει κατὰ τὸ 1688, ἐπικράτησε πλήρως τὸ δικαίωμα τοῦτο τοῦ λαοῦ καὶ διαμορφοῦται ὁ σύγχρονος προϋπολογισμὸς ἐν Ἀγγλίᾳ. Βλέπε ἐπὶ τοῦ προκειμένου καὶ Α. Σ β ὡ λ ο υ : Συνταγματικὸν Δίκαιον. Ἀθῆναι 1934, σελ. 10 καὶ ἐπ. Ἐν Ἠνωμέναις Πολιτείαις ἀφορμὴ τῆς ἐξεγέρσεως κατὰ τῆς Μητροπόλεως ὑπῆρξε ἡ ἐπιβολὴ φορολογιῶν ἄνευ συναινέσεως τῆς Ἀμερικῆς. Ἐν τῇ ἐξελίξει γενικῶς τῶν περὶ προϋπολογισμοῦ κανόνων παρατηροῦμεν ὅτι ἔρεισμα τούτων ὑπῆρξε ὁ πείσμων ἀγὼν κατὰ τοῦ μονάρχου, ὅπως μὴ οὗτος ἐπιβάλλῃ ἀθαιρέτως φόρους καὶ ἐν συνεχείᾳ δαπάνας. Περὶ τῆς ιστορικῆς ἐξελίξεως παρ' ἡμῖν τῶν περὶ τοῦ θεσμοῦ τοῦ προϋπολογισμοῦ βλέπε σχετικὸν ἄρθρον ἡμῶν εἰς τὸ Λαϊκὸν Πανεπιστήμιον τῆς «Βραδυνῆς» τόμος Α' σελ. 230 ἐπ. ὡς καὶ τὴν μελέτην μας εἰς τὴν Ἑπετηρίδα τῆς Ἑταιρίας τῶν Διοικητικῶν Μελετῶν, Τόμ. I, 1933.

Παρ' ἡμῖν καὶ πρὸ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1844 ἐδημοσιεύετο προϋπολογισμὸς, ἀλλ' οὐχὶ μετὰ προηγούμενον ἔλεγχον τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ. Ἐξηλέγγετο μόνον ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας (ἄρθρ. 33 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1827). Διὰ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1844 (ἄρθρ. 58) ἐχορηγήθη εἰς τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Γερουσίαν τὸ δικαίωμα τῆς ψηφίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1844 μέχρι τοῦ 1850 ὡς γράφει ὁ καθηγητῆς Σαρίπολος (πατὴρ) παρὰ γρ. 448 Συνταγματικοῦ Δικαίου, τὸ Κράτος διωκῆθη διὰ προσωρινῶν πιστώσεων καὶ μόνον κατὰ τὸ 1850 προσψήφισε τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1851.

τὸ δικαίωμα τῆς συναίνεσεως τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν δημοσίων δαπανῶν.

Δὲν ἐπιζητοῦμεν ποσῶς νὰ παρίδωμεν τὴν μεγάλην ἀξίαν, ἣν ἔχει ἡ ψήφισις τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους παρὰ τοῦ Κοινοβουλίου καὶ ἡ ἐν αὐτῷ ἀναγραφὴ ὅλων τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων. Ἐν σήμερον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νοήσωμεν ὅτι εἶναι δυνατόν ν' ἀμφισβητηθῇ τὸ δικαίωμα τοῦ Κοινοβουλίου πρὸς ψήφισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐν τούτοις ἐχρειάσθησαν ἀγῶνες μακροί, πείσιμονες, βίαιοι καὶ αἱματηροί, ὅπως ἐπικρατήσῃ τὸ δικαίωμα τοῦτο τοῦ Κοινοβουλίου.

Ἔχει λοιπὸν καὶ ἐκ τοῦ λόγου τούτου ὑποχρέωσιν τὸ Κοινοβούλιον νὰ εἶναι ζηλότυπον καὶ λίαν εὐθικτον ἐν τῇ ἐνασχῆσει τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ πρὸς ψήφισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἡ τήρησις τῶν περὶ προϋπολογισμοῦ κλασικῶν κανόνων, οἱ ὅποιοι εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον ἀναγκαίων προϋποθέσεων διὰ τὴν φωτεινὴν καὶ ὁμαλὴν διοίκησιν τῶν δημοσίων οικονομικῶν καὶ ἐκ τῶν μᾶλλον σπουδαίων συντελεστῶν τῆς προαγωγῆς αὐτῶν καὶ ὑπῆρξε τὸ στεφάνωμα τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, ἔχει τόσον μεγαλυτέραν ἀξίαν, ὅσον μετὰ μεγαλυτέρου ζήλου οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ, αἱ βουλαί, ἀσκοῦσι κατὰ τὴν ψήφισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ τὴν ἐποπτείαν τῶν ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς διοικήσεως τῆς Κυβερνήσεως καὶ ὁργανώνουσι τὴν κειμένην νομοθεσίαν τὴν ἀφορῶσαν τὴν διοίκησιν τῶν δημοσίων ἐξόδων καὶ ἐσόδων εἰς τρόπον ὥστε, ἂν δι' ἐτέρου νόμου δὲν καθορίζεται σαφῆς διαδικασία πραγματοποιήσεως δημοσίου ἐσόδου ἢ δημοσίας δαπάνης ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους, ἐπιβάλλεται ἀπαραιτήτως ἡ ἀναγραφὴ παντὸς ἐσόδου ἢ δημοσίας δαπάνης εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους, δι' οὗ ὡς εἴρηται προσδιορίζονται τὰ ἐτήσια ἔσοδα καὶ ἔξοδα τοῦ Κράτους.

Κατὰ ταῦτα ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους εἶναι βαρυσήμαντος πρῶξις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας διὰ τὴν κατάρτισιν καὶ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ὁποίας παρέχεται ὑπὸ τοῦ Συντάγματος εἰς τὴν ἀντιπροσωπείαν τοῦ λαοῦ ἀξιόλογος *δημοσιονομικὴ ἀρμοδιότης* καὶ ἐξουσιοδοτεῖται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον παρὰ ταύτης ἡ Κυβέρνησις συμφώνως πρὸς τὴν κειμένην νομοθεσίαν πρὸς εἰσπραξίν τῶν δημοσίων ἐσόδων καὶ πραγματοποίησιν τῶν δημοσίων δαπανῶν, ὡς ἀναγράφεται ἐν τῷ προϋπολογισμῷ. Τὸ Κοινοβούλιον, ὅπερ ἔχει τόσην βαρυσήμαντον δημοσιονομικὴν ἀρμοδιότητα ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ ὀφείλει νὰ μὴ ἀπαρῆται αὐτὴν. Ἐπίσης τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, ὅπερ ἐφορᾷ ἐπὶ τῶν πράξεων διοικήσεως καὶ ἐφαρμογῆς τῆς διοικητικῆς μας νομοθεσίας, ὑποχρεοῦται νὰ ἐξετάσῃ ἐν τῇ ἐπεξεργασίᾳ ἰδίως τῶν διαταγμάτων πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς κειμένης νομοθεσίας, ἂν τὰ ἐκ τούτων προκαλούμενα δημόσια ἔσοδα ἢ ἐπιβαλλόμενα ἔσοδα ἔχουσι ἀναγραφὴν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀρθροῦ 52

§ 2 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927 ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, ἐν ἐναντία δὲ περιπτώσει ὡς ἀπόλυτον ἐξαιρέσειν δεχόμενον τὴν ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ διοίκησιν τῶν δημοσίων οικονομικῶν ἐπιβάλλεται νὰ συνεργάζεται μετὰ τῆς διοικήσεως καὶ νὰ ὑποδεικνύη τὴν ὀργάνωσιν συστήματος ἐξασφαλί- ζοντος τὴν φωτεινὴν καὶ ὁμαλὴν ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ πραγματοποίη- σιν ἐνδεχομένως δημοσίας δαπάνης ἢ δημοσίου ἐσόδου μὲ τὴν κατεύ- θυνσιν, ὅπως κατὰ τὸ δυνατόν τὸ ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ γενόμενον ἔσοδον ἢ ἔξοδον τακτοποιητῆται καὶ ἐμφανίζεται ἐκ τῶν ὑστέρων τοῦλάχισ- τόν ἐν τῷ προϋπολογισμῷ χάριν τῆς μείζονος δημοσιότητος τῶν δημο- σίων οικονομικῶν.

Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ἰδίως, ὅστις ἔχει τὴν εὐθύνην τῆς κα- λῆς καὶ φωτεινῆς διοικήσεως τῶν δημοσίων οικονομικῶν, ἔχει θεμελιώδη ὑποχρέωσιν νὰ περιστέλῃ τὴν ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ διαχείρισιν τοῦ δημοσίου πλούτου, οὕτινος φρονιρὸς ἐτάχθη. Οἱ κανόνες περὶ ἐνότητος τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τῆς καθολικότητος τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ ὁ κανὼν τῆς δημοσιότητος τῶν δημοσίων δαπανῶν δὲν ἔχουσι μόνον ἱστορικὸν ἐνδιαφέρον, ἀντιλούμενον ἐκ τῶν ἀγώνων τοῦ λαοῦ πρὸς ἐπικράτησίν των, δὲν ἔχουσι ἐπίσης μόνον ἐπιστημονικὴν ἀξίαν, ἀλλὰ καὶ πρακτικὴν ἀξίαν μεγαλύτεραν, διότι ἐπὶ αἰῶνα καὶ πλέον εἶναι τὸ γνῶρισμα φωτεινῆς καὶ καλῆς διοικήσεως τῶν δημοσίων οικονομικῶν τῶν κρατῶν καὶ ἡ παρα- μέλησις αὐτῶν εἶχε ὡς συνέπειαν τὴν ἐπὶ τὰ χεῖρω πορείαν τῶν δημοσίων οικονομικῶν πάσης χώρας, τὴν διασπορὰν καὶ τὴν σπατάλην ἐν τῇ δια- χερίσει τοῦ δημοσίου χρήματος. Ἰδιαιτέρα ἐπίσης εἶναι ἡ ἀποστολὴ τοῦ Ἑλεγκτικοῦ Συνεδρίου, ὅπως συμβάλῃ εἰς τὴν ὁμαλὴν καὶ φωτεινὴν διοί- κησιν τῶν δημοσίων οικονομικῶν, διότι τοῦτο καλεῖται νὰ ἐλέγξῃ τὰς δη- μοσίας διαχειρήσεις καὶ νὰ ἐπαρκύνη τὸν μὴ σεβασμὸν τῶν ἐπιστημονικῶν ἀρχῶν τῆς διοικήσεως τοῦ δημοσίου πλούτου.

Ἀπομένει ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν τὰ περὶ τῆς ἐγγραφῆς τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων εἰς τὸν προϋπολογισμὸν μετὰ τὴν ψήφισιν αὐτοῦ.

ΣΤ') Ἡ ἐγγραφὴ πιστώσεων καὶ προβλέψεων νέων ἐσόδων ἐν τῷ προϋπολογισμῷ μετὰ τὴν ψήφισιν αὐτοῦ.

Ὡς ἐκτίθεται ἀλλαγῶν πᾶσα ἐγγραφὴ εἰς τοὺς πίνακας τοῦ προϋπο- λογισμοῦ βασίζεται ἐπὶ νομοθετικῆς διατάξεως. Μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπιτρέπεται ἡ ἐγγραφὴ ἐν τῷ προϋπολογισμῷ νέων ἐσό- δων ὡς καὶ νέων πιστώσεων δαπανῶν.

Συμφώνως πρὸς τὴν κειμένην νομοθεσίαν (ἄρθρον 8 τοῦ νόμου 879) ἐπιτρέπεται εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἵνα δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, δημοσιευομένης διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, ἐγ-

γράφη ἐν τοῖς προϋπολογισμοῖς τῶν ἀρμοδίων Ὑπουργείων χρηματικά ποσὰ ἀνιστοιχοῦντα πρὸς τὰ ἐν ταῖς ἐπομέναις περιπτώσεσι πραγματοποιούμενα ἔσοδα.

1) Διὰ τὰ ἐπιστρεφόμενα εἰς τὸ Κράτος ὡς ἀχρεωστήτως πληρωθέντα χρηματικά ποσά, ἐφ' ὅσον ἡ χορῆσις εἰς ἡν κατελογίσθησαν εἶναι ἀκόμη ἀνοικτή.

2) Διὰ τὰ καταβαλλόμενα εἰς τὰ Ταμεία τοῦ Κράτους ὡς τίμημα τῶν παρ' ἑνὸς Ὑπουργείου εἰς ἕτερον παραχωρηθέντων ἀντικειμένων διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ὑπηρεσίας τῶν.

3) Διὰ τὰ ποσὰ τὰ προερχόμενα ἀπὸ ἔσοδα διὰ ρητῆς διατάξεως τοῦ νόμου, προωρισμένα, ὅπως διατεθῶσι διὰ τὰ ἔσοδα ὀρισμένων ὑπηρεσιῶν, ἀσχέτως πρὸς πάντα περιορισμὸν τῶν ἐν τῷ προϋπολογισμῷ ἀναγεγραμμένων οἰκείων πιστώσεων.

Ὁ νόμος λοιπὸν 879 ἀρθρον 8 ὁρίζει ποῖα ἔσοδα ἐγγράφονται ἐν τῷ προϋπολογισμῷ μετὰ τὴν ψήφισιν αὐτοῦ. Καὶ αἱ μὲν περιπτώσεις 1 καὶ 2 εἶναι σαφεῖς καὶ δὲν χροῖζουσι μείζονος σαφηθείας. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν περίπτωσηιν 3 ἐκ μιᾶς ἐπισταμένης μελέτης τῆς σχετικῆς διατάξεως ἀγόμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα νὰ δεχθῶμεν ὅτι αὐστηρῶς ἐφαρμοζομένης τῆς διατάξεως ταύτης δὲν παρέχει αὕτη ἔρεσμα εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ὅπως ἐγγράφῃ δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν ἐν τινι προϋπολογισμῷ μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ τούτου ἔσοδον προερχόμενον ἐκ τῆς ἐπιβολῆς νέου φόρου π. χ. τοῦ φόρου τοῦ κύκλου τῶν ἐργασιῶν, ἐκτὸς ἀν διὰ ρητῆς διατάξεως τοῦ νόμου τὸ νέον ἔσοδον εἶναι προωρισμένον, ὅπως διατεθῇ διὰ τὰ ἔξοδα ὀρισμένων ὑπηρεσιῶν. Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν λοιπὸν ἐν πάσῃ ἄλλῃ περιπτώσει δὲν δύναται νὰ βασισθῇ ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἰς τὸ ἀρθρον 8 τοῦ νόμου 879, αὐστηρῶς τούτου ἐφαρμοζόμενον.

Θὰ ἦτο δυνατόν ἐπίσης νὰ παρατηρηθῇ ὅτι ἡ διάταξις τοῦ ἀρθρου 8 § 3 τοῦ ἐν λόγῳ νόμου παρεκκλίνει ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς δημοσιονομικῆς ἐπιστήμης τοῦ μὴ εἰδικοῦ προσδιορισμοῦ τῶν τακτικῶν ἐσόδων τοῦ προϋπολογισμοῦ πρὸς κάλυψιν ὀρισμένων δαπανῶν (*règle de la non affectation des recettes publiques*).

Ἡ δημοσιονομικὴ ἐπιστήμη, συμφώνως πρὸς τὰ πορίσματα τῆς προσημμένης δημοσιονομικῆς ἀρχῆς, διδάσκει ὅτι τὰ τακτικά δημόσια ἔσοδα (ἐξαιρέσει τῶν ἐκ δανείων ἐσόδων) πρέπει νὰ προορίζονται ὅπως ἀντικρῶσασαι τὸ σύνολον τῶν (τακτικῶν) δαπανῶν τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ οὐχὶ μόνον ὀρισμένας δαπάνας ¹⁾.

1) Περὶ τῆς ἀξίας τῆς ἀρχῆς τοῦ μὴ εἰδικοῦ προσδιορισμοῦ τῶν δημοσίων δα-

Ὁπωσδήποτε ἢ ἐν λόγῳ διάταξις § 3 τοῦ ἄρθρου 8 τοῦ νόμου 879 χρή-
ζει τροποποιήσεως εἰς τρόπον ὥστε σαφῶς νὰ ἐξουσιοδοτηται ὁ Ὑπουργὸς
τῶν Οἰκονομικῶν νὰ ἐγγράψῃ νέα ἔσοδα ἐν τῷ προϋπολογισμῷ μετὰ τὴν
ψήφισίν του ¹⁾

Πλὴν τοῦ νόμου 879 (ἄρθρον 8 § 3) ὁ νόμος, ὅστις ἐκάστοτε κυροῖ
τὸν προϋπολογισμὸν περιέχει τὴν ἀκόλουθον διάταξιν ἐν ἄρθρῳ 3: «Ἐπι-
τρέπεται ὅπως δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν κοινο-
ποιουμένης εἰς τε τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον καὶ εἰς τὰς ἐνδιαφερομένας
ὑπηρεσίας συνιστῶνται ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τῶν ἐσόδων τοῦ Κράτους
καὶ τῶν εἰδικῶν Ταμείων καὶ ὑπηρεσιῶν τῆς χρήσεως Χ... ἴδια κεφάλαια
καὶ ἄρθρα πρὸς καταλογισμὸν νέων ἐσόδων μὴ ἀναγραφομένων ἐν τῷ
προϋπολογισμῷ».

Οὐδείς βεβαίως δύναται ν' ἀμφισβητήσῃ ὅτι ἡ διάταξις αὕτη οὐχί
μόνον δὲν εἶναι ἐπικίνδυνος, ἀλλὰ καὶ ἀκόμη ὅτι δὲν εὐρίσκεται ἐν πλήρει
ἰσχυρίᾳ μὲ τὸ περιεχόμενον τοῦ προϋπολογισμοῦ. Εἶναι δὲ ὑπὸ ἔποψιν
ἐσωτερικῆς ἀξίας λίαν πρακτικῆ. Ἀρκεῖ μόνον ὁ καταχωρισμὸς τοῦ νέου
ἐσόδου εἰς ἴδιον ἄρθρον τοῦ προϋπολογισμοῦ ν' ἀκολουθῆ τὴν προσήκου-
σαν εἰδίκευσιν.

Ἡ διάταξις ὅμως αὕτη ²⁾, ὡς διάταξις τροποποιούσα τὸν λογιστικὸν
νόμον δὲν δύναται νὰ περιληφθῆ εἰς τὸν ἰδιότυπον τυπικὸν νόμον τοῦ
προϋπολογισμοῦ, ἐκτὸς ἂν ὁ νόμος, ὅστις κυροῖ τοὺς πίνακας τοῦ προϋ-
πολογισμοῦ ἀκολουθῆσῃ τὴν συνήθη διαδικασίαν τῆς ψηφίσεως τῶν νομο-
σχεδίων καὶ προτάσεων νόμου, ὁπότε πλεον δὲν γίνεται, ὅσον ἀφορᾷ αὐ-
τόγ, ἢ διάκρισις περὶ ἰδιοτύπου τυπικοῦ νόμου.

Καθ' ἡμᾶς θὰ ἦτο ὀρθότερον ἕως ὅτου τροποποιηθῆ, ὡς ἐκτίθεται
ἀνωτέρῳ, ὁ νόμος 879, ὅπως ὁ νόμος ὅστις ἐπιβάλλει τὸ νέον ἔσοδον, οὐθμίξῃ
ἢ γενικῶς ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁπωσδήποτε ἐξουσιοδοτῆ τὴν ἐγγραφὴν τοῦ

πανῶν (règle de la non affectation des recettes publiques) ἰδίως πρβλ.
A 111 x—Λα μ π ρ ο υ λ ο υ σελ. 127 καὶ G. J é z e Budget Paris 1922 σελ.
82 καὶ ἐπ.

1) Οὐδείς βεβαίως δύναται νὰ μὴ δεχθῆ ὅτι θὰ ἦτο προτιμότερον, ὅπως ὁ ψη-
φισθεὶς προϋπολογισμὸς ἐκτελεσθῆ, ὡς ἔχῃ ψηφισθῆ. Ἀλλ' ἐάν δι' οἰονδήποτε λό-
γον, ὡς λόγῳ ἐπιδεινώσεως τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν, εἴτε λόγῳ ἐσφαλμένων
ἐκτιμήσεων ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, κρίνεται ἀπαραίτητος ἢ ἐπιβολὴ νέων φόρων, θὰ
ἦτο παράδοξον νὰ ἀναμένωμεν τὴν ψήφισιν τοῦ ἐπομένου προϋπολογισμοῦ, ὅπως
θέσωμεν εἰς ἐφαρμογὴν τὰ ἐνδεικνυόμενα φορολογικὰ μέτρα.

2) Ἡ ἐγγραφὴ ἐσόδου ἢ ἐξόδου εἰς τὸν προϋπολογισμὸν εἶναι πρᾶξις διοικητικῆ,
ἀπαιτεῖται ὅμως νὰ λάβῃ τὸν τύπον τοῦ νόμου, διότι ὡς γράφομεν τροποποιεῖ τὸν
λογιστικὸν νόμον.

νέου τούτου ἐσόδου ἐν τῷ ἐψηφισμένῳ προϋπολογισμῷ. Μόνον θὰ ἴτο δυνατόν νὰ γραφῆ ὅτι ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν συμμορφούμενος πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀρθροῦ 52 § 2 τοῦ Συν)τος 1927 ¹⁾ καὶ ἐν γένει πρὸς τὰς ἀρχάς, αἰτινες διέπουσι τὴν νομοθεσίαν τῆς διοικήσεως τῶν δημοσίων ἐσόδων, σπεύδει νὰ ἐγγράψῃ εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τὸ νέον ἐσοδόν, διότι ἄλλως δὲν δύναται ἀκόμη ν' ἀνασταλῆ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νέου φορολογικοῦ νόμου, ἐὰν ἤθελεν ὑποστηριχθῆ ἢ ἀντίθετος γνώμη ²⁾ ὅτι τὸ νέον τοῦτο ἐσοδόν μὴ περιληφθὲν εἰς τὸν ψηφισθέντα προϋπολογισμὸν, ἀφοῦ μεταγενεσιτέρως τοῦτο ἐπεβλήθη, ἀντισυνταγματικῶς εισπράττεται καὶ συνεπῶς θὰ ἔδει ν' ἀνασταλῆ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου τούτου μέχρι ψηφίσεως τοῦ ἐπομένου προϋπολογισμοῦ εἰς ὃν θ' ἀναγραφῆ τὸ νέον τοῦτο ἐσοδόν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐσοδα, ἡ κειμένη νομοθεσία ρυθμίζει τὴν ἐγγραφὴν πιστώσεων ἐν τῷ ἐψηφισμένῳ προϋπολογισμῷ. Οὕτως ἡ ἡμετέρα νομοθεσία γνωρίζει τὰς ἀναπληρωματικὰς, ἐκτάκτους καὶ συμπληρωματικὰς πιστώσεις ³⁾. Εἰδικώτερον τὸ ἀρθρον 21 τοῦ νόμου 1555 περιλαμβάνει ὅτι πρὸς πρόληψιν ἀνεπαρκείας τῶν διὰ τοῦ γενικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους ψηφιζομένων πιστώσεων ἀνευ ἐπεκτάσεως τῆς ὑπηρεσίας ἢ δι' ἀπροόπτους δαπάνας ἀναγράφεται ἐν τῷ εἰδικῷ προϋπολογισμῷ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν πίστωσης ὑπὸ δύο ἀρθρα καὶ ὑπὸ τοὺς ἀκελούθους τίτλους:

1) Βλέπε τὴν σχετικὴν διάταξιν ἀνωτέρω σελ. 27.

2) Πρβλ. Ρ ε δ ι ἄ δ η ς ὡς καὶ τὴν ἐνδιαφερόσαν μελέτην τοῦ ἰδίου εἰς τὸ πανηγυρικὸν τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ «Πλοῦτος» ἀριθ. 52 ἐκδοθὲν κατὰ τὸ τέλος 1934 σελ. 11. Ἄλλ' ὡς ἀντιθέτως παρατηρεῖ ὁ Ζ α ρ ι φ ὀ π ο υ λ ο ς εἰς τὴν ἀξιόλογον ἐργασίαν του «Δικονομία διοικητικῆς ἐκτελέσεως» Ἀθῆναι 1931 σελ. 8, ἡ λύσις αὕτη θὰ ἦγε εἰς τὸ ἄτοπον συμπέρασμα ὅτι οὐδὲν ἐσοδόν δημιουργούμενον μετὰ τὴν ψηφίσειν τοῦ προϋπολογισμοῦ θὰ ἠδύνατο συνταγματικῶς νὰ εισπραχθῆ πρὶν ἢ τοῦτο περιληφθῆ ἐν τῷ μέλλοντι προϋπολογισμῷ καὶ οὕτω π. χ. ἐὰν τὸ Δημόσιον συνῆπτε δάνειον δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ εισπράξῃ τὸ προῖον τοῦ δανείου ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι τοῦτο δὲν προσβλέφθη ἐν τῷ ψηφισθέντι ἤδη προϋπολογισμῷ. Βλέπε ἐπίσης ἀγόρευσιν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν Γ. Μ α ρ ῆ κατὰ τὴν ἐισήγησιν τοῦ προϋπολογισμοῦ 1931—1932. Εἶναι ἐπίσης ἐνόητον ὅτι ἐν περιπτώσει ἐγγραφῆς νέων ἐσόδων ἐν ἐψηφισμένῳ προϋπολογισμῷ τοῦτο συμβαίνει, διότι εὐρισκόμεθα πρὸ νόμου τροποποιουέντος τὴν κειμένην νομοθεσίαν ἐφ' ἧς βασίζεται ὁ προϋπολογισμὸς πάντοτε κατὰ τὰ παρ' ἡμῖν ἰσχύοντα. Ἀντιστρόφως ἂν καταργηθῆ ὁ φορολογικὸς νόμος παύει ἡ περαιτέρω εισπραξις τοῦ οἰκείου ἐσόδου, τοῦ ἀναγραφομένου ἐν ἐψηφισμένῳ προϋπολογισμῷ, διότι δὲν ἰσχύει ὁ νόμος, ἐφ' οὗ ἐβασίζετο ἡ ἀναγραφὴ τοῦ ἐσόδου ἐν τῷ προϋπολογισμῷ.

3) J é z e—Γ ε ω ρ γ α ν τ ἄ Προϋπολογισμὸς σελ. 160 καὶ ἐπ., A l l i x—Δ α μ π ρ ο π ο ὕ λ ο υ ο p. cit. 502 καὶ ἐπ.

α) Ποσὸν διαθέσιμον πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν πιστώσεων τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν διαφόρων Ὑπουργείων, αἵτινες ἤθελον εὐρεθῆ ἔν ἀνεπαρκείᾳ.

β) Ποσὸν διαθέσιμον δι' ἐκτάκτους καὶ ἐπείγουσας ἀνάγκας μὴ προβλεπομένας ἐν τοῖς εἰδικοῖς προϋπολογισμοῖς τῶν Ὑπουργείων.

Ἐν συνεχείᾳ ἐν ἄρθρῳ 22 ὁ νόμος οὗτος προσθίεται :

Τὸ ὑπὸ τὸν α' τίτλον ποσὸν διατίθεται ἀποκλειστικῶς πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν πιστώσεων ἐκεῖνων τῶν προϋπολογισμῶν τῶν διαφόρων Ὑπουργείων, αἵτινες ἐν τῷ νόμῳ περὶ κυρώσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐξόδων ρητῶς κατονομάζονται ὡς δεκτικαὶ τοιοῦτης ἀναπληρώσεως, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν τίτλον β' ποσὸν διατίθεται πάντοτε δι' ἐκτάκτους ἐπείγουσας ἀνάγκας, περὶ ὧν δὲν προβλέπει ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ οἰκείου Ὑπουργείου.

Κατὰ τ' ἀνωτέρω αἱ ἀναπληρωματικαὶ ὡς καὶ αἱ ἔκτακτοι πιστώσεις παρέχονται διαρκούσης τῆς χρήσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ. Αἱ συμπληρωματικαὶ παρέχονται κατὰ τὸ ἄρθρον 20 τοῦ νόμου ΣΙΒ' τοῦ ἔτους 1852' μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἐν ἄρθρῳ 23 τοῦ νόμου 1555 προστίθεται ὅτι : ἡ κατὰ τὴν μεταφορὰν διάθεσις τῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 21 ἀναγεγραμμένων ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν πιστώσεων πραγματοποιεῖται, ἐν μὲν τῇ περιπτώσει α' τοῦ ἄρθρου 21 δι' ἀποφάσεων τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, δημοσιευομένων διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, ἐν δὲ τῇ περιπτώσει β' διὰ Διαταγμάτων προκαλουμένων ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ Ὑπουργοῦ κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου 1).

Ἐν ἄρθρῳ δὲ 24 προστίθεται ὅτι : αἱ ἀποφάσεις καὶ τὰ Διατάγματα, δι' ὧν ἐπιτρέπονται αἱ ἀναλήψεις ἐκ τῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 21 δύο ἀποθεματικῶν κεφαλαίων δέον νὰ κατονομάζουσι τὰ ἄρθρα πρὸς αὐξήσιν τῶν πιστώσεων τῶν ὁποίων θέλουσι μεταφερθῆ τὰ ἀναληφθέντα ποσὰ ἢ νὰ καθορίζουσι τὰ νέα ἄρθρα, αἵτινα δέον νὰ δημιουργηθῶσι ὁσάκις πρόκειται περὶ νέας δαπάνης μὴ δυναμένης νὰ καταλογισθῆ εἰς τὰ ὑφιστάμενα ἤδη ἐν τῷ προϋπολογισμῷ ἄρθρα.

Αἱ ἀναλήψεις αἱ γινόμεναι κατὰ τὸ διάστημα τῆς χρήσεως καταδεικνύονται καὶ αἰτιολογοῦνται ἐν τῷ εἰδικῷ πινάκῳ, ὅστις προσαρτᾶται εἰς τὸν ἀπολογισμὸν.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 25 τοῦ ἰδίου νόμου μετὰ τὴν ἐξάντλησιν τῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 21 ἀναγεγραμμένων ἐν τῷ προϋπολογισμῷ πιστώσεων, οὐδεμίαν

1) Αἱ Διατάξεις αὗται ἐτροποποιήθησαν διὰ τοῦ νόμου 6254 καθ' ὃν ἡ μεταφορὰ τῆς πιστώσεως κατὰ τὴν β' περίπτωσιν πραγματοποιεῖται δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν κατόπιν ἐγκρίσεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου. Ἡ ἀπόφασις αὕτη δημοσιεύεται εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως.

ἐπὶ πλέον τούτων δαπάνη ἐπιτρέπεται νὰ διαταχθῇ ἢ καὶ νὰ ἀναληφθῇ ὑποχρέωσις δι' εἰδικῶν νόμων. Συνεπῶς ἡ Βουλὴ μόνον δι' ἄλλου νόμου δύναται νὰ ἀξήσῃ τὰς πιστώσεις τῶν ἀποθεματικῶν ἐξ ὧν ὡς ἄνω μεταβιβάζονται πιστώσεις ¹⁾.

Μόνον κατὰ τὸ ἄρθρον 26 τοῦ ἐν λόγῳ νόμου 1555 ἐν περιπτώσει ἐπιστρατεύσεως ἢ πολέμου, ὡς ἐν περιπτώσει ἀπροόπτων ἀναγκῶν ἀφορῶσάν τὴν ἀσφάλειαν τοῦ Κράτους δὲν ἐφαρμόζονται αἱ διατάξεις τοῦ προηγουμένου ἄρθρου, ἐπιτρέπεται δὲ ἵνα διὰ Β. Διαταγμάτων ἐκδιδομένων προτάσει τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν καὶ μετ' ἀπόφασιν τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ἀναγραφῶσι ἔκτακτοι πιστώσεις.

Τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον καταχωρίζει τὰ τοιαῦτα διατάγματα, ἀναφέρον ἀμέσως εἰς τὴν Βουλὴν περὶ αὐτῶν.

Ὅσαίς ἐπάσχουσι εἰδικοί λόγοι ἕνεκα τῶν δλοίων ἢ Κυβερνήσις ἠθέλε κρίνει συμφέρον νὰ μὴ γίνῃ γνωστὸν τὸ ληφθὲν μέτρον, τὸ Διάταγμα ἐκτελεῖται ἀνευ δημοσιεύσεως ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως καὶ καταχωρίσεως ἐκ μέρους τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου. Ἐξῆθὺς ὡς ἐκλείπουσι οἱ ἄνω λόγοι δημοσιεύεται τοῦτο καὶ γνωστοποιεῖται εἰς τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον.

Ἡ παροχὴ τῶν συμπληρωματικῶν πιστώσεων βασίζεται εἰς τὸ ἄρθρον 20 τοῦ νόμου ΣΙΒ' ²⁾. Παρ' ἡμῖν λοιπὸν σαφεῖς εἶναι αἱ διατάξεις, αἵτινες ρυθμίζουσι ἐγγραφὴν πιστώσεων τὴν ἐν ἐψηφισμένῳ προϋπολογισμῷ³⁾. Αἱ διατάξεις αὗται οὐχὶ ὀρθῶς ἐκρίθησαν ἀντισυνταγματικά ⁴⁾.

1) Βλέπε σχετικῶς μετὰ τὴν διαδικασίαν καὶ τὸ ἄρθρον 31 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927.

2) Αἱ συμπληρωματικά πιστώσεις ὡς ἔχει ἤδη μεταρρυθμισθῆ ἡ νομοθεσία τοῦ δημοσίου λογιστικοῦ δὲν συγχωροῦνται. Μόνον ἐν περιπτώσει λογιστικῶν πλανῶν ἢ εἰδικῶς ἐν περιπτώσει ἐκδόσεως χρηματικῶν ἐνταλμάτων ὑπὸ τὴν εὐθύνην τοῦ Ὑπουργοῦ εἶναι δυνατόν νὰ νοηθῇ κατὰ τὴν κειμένην νομοθεσίαν, ἢ παροχὴ συμπληρωματικῶν πιστώσεων. Βλέπε Α 11 i x—Λ α μ π ρ ο π ο ὄ λ ο υ ο ρ. cit. σελίς 510 καὶ ἐπ. καὶ II. Δ ε ρ τ ι λ ῆ: 'Ο προληπτικὸς ἔλεγχος τῆς ἀναλήψεως τῶν δημοσίων δαπανῶν, 1930 ἰδίως ἐν σελίδι 86.

3) Πρὸ τοῦ νόμου 1555 ὁ νόμος ΣΙΒ' τοῦ 1852 (ἄρθρ. 15—17) ἐρρῦθμιζεν τὴν παροχὴν ἀναπληρωματικῶν πιστώσεων (ἄρθρ. 15—17) ὡς καὶ ἐκτάκτων πιστώσεων (ἄρθρ. 18—19) διὰ νόμου καὶ ἐν περιπτώσει ἀπουσίας τῶν Βουλῶν διὰ Διαταγμάτων, ἅτινα μεταγενεστέρως συγκεφαλαιούμενα εἰς νομοσχέδιον ὑπεβάλλοντο ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν εἰς τὴν Βουλὴν πρὸς ψήφισιν κατὰ τὴν πρώτην αὐτῆς σὺννοδον καὶ πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ προϋπολογισμοῦ.

4) Πρβλ. Ρ ε δ ι ἄ δ ῆ ς. Ἀξιοσημείωτος ἐπίσης εἶναι κατὰ τὴν πρὸ τοῦ νόμου 1555 περίοδον ὁ νόμος 848 τῆς 5 Σεπτεμβρίου 1917 περὶ τῆς ἐν ἀπουσίᾳ τῆς Βουλῆς ἐκδόσεως νομοθετικῶν διαταγμάτων δι' ὧν ἐπιτρέπεται εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἐν ἀπουσίᾳ τῆς Βουλῆς ἢ ἐκδοσις νομοθετικῶν διαταγμάτων ἀναφερομένων μεταξὺ

Ἡ παροχὴ ἀναπληρωματικῶν καὶ ἐκτάκτων πιστώσεων προβλέπεται εἰς ἴδιον ἄρθρον εἰς τοὺς νόμους, οἵτινες κυροῦσι ἐκάστοτε τὸν προϋπολογισμὸν. Ἡ τοιαύτη διάταξις τῶν νόμων τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐφ' ὅσον μὲν ρυθμίζει ἐπακριβῶς ὡς ὁ νόμος 1555 ἢ ὡς πρὸ τούτου ὁ νόμος ΣΙΒ' τὴν παροχὴν ἀναπληρωματικῶν πιστώσεων ἢ ἐκτάκτων τοιούτων, ἀποτελεῖ πλεονασμὸν, ἐφ' ὅσον δὲ ρυθμίζει κατὰ διάφορον τρόπον τὴν παροχὴν τοιούτων πιστώσεων εἶναι παράνομος, διότι ὡς ἔχομεν ἀναπτύξει ἀλλαχὸ ὁ ἰδιότυπος τυπικὸς νόμος τοῦ προϋπολογισμοῦ δὲν δύναται νὰ τροποποιηθῆ ἕτερον νόμον¹⁾, ἐκτὸς ἂν ὁ νόμος ὁ κυρὸν τὸν προϋπολογισμὸν ψηφισθῆ κατὰ τὴν συνήθη διαδικασίαν τῆς ψηφίσεως τῶν νομοσχεδίων καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν διαδικασίαν τοῦ ἄρθρου 52 § 3 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927, ἥτις ὑποχρεωτικῶς ὁρίζεται διὰ τὸν προϋπολογισμὸν—τοὺς πίνακας τοῦ προϋπολογισμοῦ.

Ὁ ἀείμνηστος Ν. Δημητρακόπουλος ἐπέκρινε, ὡς παράνομον τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ νόμου 627 (Ἐφ. Κυβ. τῆς 27 Ἰανουαρίου 1915 Τεύχος Α' ἀριθ. φύλλου 39) κυροῦντος τὸν προϋπολογισμὸν ἔτους 1914 (*), δι' ἧς διατάξεως ἐπετρέπετο ἡ παροχὴ διὰ Β. Διατάγματος ἀναπληρωματικῶν πιστώσεων, τῆς Βουλῆς μὴ *ἐργαζομένης* συνεπῶς καὶ ὅταν εὐρίσκειται ἐν συνόδῳ. Ἡ διάταξις αὕτη ἐπεκρίθη ὡς παράνομος, διότι παρεβίαζε τὴν τότε ἰσχύουσαν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 15 τοῦ νόμου ΣΙΒ' (*) καθ' ἣν μόνον ἐν *ἀπουσίᾳ* τῆς Βουλῆς, δηλαδὴ ὡς ὅσας ἡ Βουλὴ δὲν εἶναι ἐν *συνόδῳ*, ἐχορηγοῦντο ἀναπληρωματικαὶ πιστώσεις διὰ Β. Διατάγματος, ἐν πάσῃ ἄλλῃ περιπτώσει ἀπαιτεῖτο νόμος ψηφιζόμενος κατὰ τὴν συνήθη διαδικασίαν τῆς ψηφίσεως τῶν νομοσχεδίων.

Τὸ ζήτημα τῶν προσθηκῶν διατάξεων εἰς τὸν νόμον τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐξετάζομεν κατωτέρω μᾶλλον λεπτομερῶς.

Ζ') Περὶ τῶν προσθηκῶν ξένων διατάξεων εἰς τοὺς νόμους περὶ κυρώσεως τῶν προϋπολογισμῶν τοῦ Κράτους.

Ὁ ἰδιότυπος τυπικὸς νόμος τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἔχει ὡς γνωστὸν ἰσχὺν ἐνιαύσιον, ἐνῶ ἡ ἰσχὺς τῶν διατάξεων, αἵτινες ψηφίζονται κατὰ τὴν

ἄλλων εἰς τὸν καθορισμὸν δαπανῶν, τὴν χορηγίαν τῶν ἀναγκαίων πιστώσεων. Ἡ ἰσχὺς τοῦ νόμου τούτου ἀρχομένη ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεώς του ὁρίζετο ἐπὶ τετράμηνον. Βλέπε Σα ρ ε π ὀ λ ο υ ο ρ. cit. τόμ. Β' σελ. 230.

1) Πρὸβλ. καὶ Σα ρ ε π ὀ λ ο υ ο ρ. cit. τόμ. Β' σελ. 378.

2) Ἀνάλογος διάταξις περιέχεται εἰς τοὺς νόμους, οἵτινες κυροῦσι τοὺς προϋπολογισμοὺς τῶν χρήσεων 1915 καὶ 1916.

3) Βλέπε ἀγόρευσιν τοῦ βουλευτοῦ Ν. Δημητρακοπούλου ἐν τῇ Βουλῇ κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 16 Ὀκτωβρίου 1914.

συνήθη διαδικασία τῆς ψηφίσεως τῶν νόμων (ἄρθρ. 19 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927) διαρκεῖ μέχρις ὅτου δι' ἑτέρων νόμων τροποποιηθοῦν ἢ καταργηθοῦν.

Ἐχομεν ἐπίσης ἀναπτύξει ἀλλαγῶν τὰ οὐσιαστικὰ μειονεκτήματα, τὰ ὅποια συνεπάγεται ἡ παρτίσφρασις διατάξεων νομοθετικοῦ περιεχομένου εἰς τοὺς νόμους, οἵτινες κυροῦσι τοὺς προϋπολογισμοὺς τοῦ Κράτους. Ἐξ ἄλλου ἡ παρ' ἡμῖν ἀκολουθημένη διαδικασία ἐν τῇ ψηφίσει τῶν νόμων, οἵτινες κυροῦσι τοὺς προϋπολογισμοὺς τοῦ Κράτους, ὡς ἀναπτύσσεται ἀλλαγῶν ἀποτελεῖ ἕτερον λόγον ἐμποδίζοντα τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τοὺς ἐν λόγῳ νόμους διατάξεων νομοθετικοῦ περιεχομένου ἢ ἐν γένει διατάξεων τροποποιούντων ἰσχύοντας τυπικούς νόμους. Ὁ ἰδιότυπος τυπικός νόμος τοῦ προϋπολογισμοῦ δὲν ψηφίζεται, ὡς ὁρίζει τὸ ἄρθρον 49 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἄρθρον 52 § 3 τοῦ Συνταγματος τοῦ 1927, ἦτοι ψηφίζεται κατὰ κεφάλαιον καὶ ἄρθρον εἰς τμήματα ὁριζόμενα ἀπὸ τὸν κανονισμὸν τῆς Βουλῆς καὶ εἰς τέσσαρας διαφόρους ἡμέρας (βλέπε ἄρθρον 68 τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς καὶ ἄρθρον 65 τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Γερουσίας). Διάφορος ἐπίσης εἶναι ἡ διαδικασία τῆς ψηφίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ παρὰ τῆς Γερουσίας ὁριζομένης διὰ τοῦ ἄρθρου 31 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927, ἐνῶ ὡς γνωστὸν ἡ διαδικασία τῆς ψηφίσεως τῶν συνήθων νομοσχεδίων μετὰ τὴν ψήφισιν τῶν ἀπὸ τὴν Βουλὴν ὁρίζεται ἐν τῷ ἄρθρῳ 30 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927¹⁾. Ὁ συνταγματικὸς νομοθέτης ἐπιζητεῖ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ ἐπικρατέστερα δικαιώματα τῆς Βουλῆς ἐναντι τῆς Γερουσίας προκειμένου περὶ ψηφίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ νὰ ἀπομακρύνῃ τὰς συγκρούσεις μεταξὺ τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας καὶ τὴν χρονοτριβὴν κατὰ τὴν ψήφισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἵνα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀκόμη ἐπιβοηθήσῃ τὴν ἔγκαιρον ψήφισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ.

Ἄλλ' ὅμως ἀκριβῶς συνεπεῖα τῶν λόγων τούτων εἶνε, ἰσχύοντος τοῦ Συντάγματος τοῦ ἔτους 1927, περισσότερον ἐπικριτέα αἱ προσθῆκαι ξέ-

1) Κατὰ τὸ ἄρθρον 31 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927 «ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους ὑποβάλλεται πρῶτον εἰς τὴν Βουλὴν. Μετὰ τὴν ἐπιψήφισιν αὐτοῦ παραπέμπεται εἰς τὴν Γερουσίαν, ἢ ὅποια ὀφείλει νὰ ἀποφανθῇ ἐντὸς μηνός. Ἐὰν ἐντὸς μηνός ἡ Γερουσία δὲν λάβῃ ἀπόφασιν, τεκμαίρεται συμφωνία πρὸς τὴν Βουλὴν. Ἐν διαφωνίᾳ ἐπαναφέρεται εἰς τὴν Βουλὴν, ἣτις ἀποφασίζει ὁριστικῶς διὰ τῆς συνήθους πλειοψηφίας. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει προκειμένου καὶ περὶ τῶν νομοσχεδίων τῶν ἀφωρῶντων τὴν παροχὴν κρατικῶν πιστώσεων καὶ συναφῶν δημοσίων δανείων». Νοεῖται ὅτι ἐν τῇ Γερουσίᾳ ὁ προϋπολογισμὸς ψηφίζεται ὡς ἐν τῇ Βουλῇ, ὡς ὑπαγορεύει τὸ ἄρθρον 52 § 3 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927.

νων διατάξεων εις τούς νόμους, οΐτινες κυροῦσι τούς προϋπολογισμούς του Κράτους. Ἐάν μάλιστα ληφθῆ ὑπ' ὄψει και ἡ ἐγερωθεῖσα ἀμφισβήτησις περὶ τὴν ἔννοιαν τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρου 30 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927, ἥτις ἀφορᾷ τὴν περιπτωσιν τῆς κοινῆς συνεδριάσεως τῆς Βουλῆς και Γερουσίας, τότε εἶναι προδήλον ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ διευκρινισθῆ και ἐκ τοῦ λόγου τούτου ὅτι ἐν τῷ νόμῳ, ὅστις κυροῖ τὸν προϋπολογισμόν δύνανται νὰ περιληφθῶσι διατάξεις νομοθετικοῦ περιεχομένου, ἵνα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπομακρυνθῆ πλήρως τὸ ἐνδεχόμενον καθ' ὃ ἡ Κυβέρνησις ἔχουσα τὴν πλειοψηφίαν ἐν τῇ Βουλῇ θὰ δύναται ἐν τῷ νόμῳ τῷ κυροῦντι τὸν προϋπολογισμόν νὰ περιλάβῃ διάταξιν δι' ἣν ἡ Γερουσία προτίθεται νὰ ζητήσῃ τὴν κοινὴν συνεδριάσιν.

Κατὰ τὴν πρό τοῦ ἐν ἰσχύϊ Συντάγματος τοῦ 1927 περίοδον συναντῶμεν προσθήκας ξένων διατάξεων ἐν τῷ νόμῳ, ὅστις κυροῖ τὸν προϋπολογισμόν.

Ἐν πρώτοις εἰς πολλοὺς νόμους κυροῦντας τούς προϋπολογισμούς τῶν ἐσόδων συναντῶμεν ἴδιον ἄρθρον ἔχον οὕτω: «ἡ εἰσπραξίς τῶν ἐσόδων (τοῦ ψηφιζομένου προϋπολογισμοῦ) θέλει ἐνεργεῖσθαι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κειμένων νόμων». Ἡ διάταξις αὕτη ἀποτελεῖ πλεονασμόν.

Πλεονασμόν ἐπίσης ἀποτελεῖ ἡ εἰς ἴδιον ἄρθρον τοῦ νόμου τοῦ κυροῦντος τὸν προϋπολογισμόν τῶν ἐσόδων—διάταξις συνήθης και αὕτη—ἥτις ἀναφέρεται εἰς τὴν παροχὴν ἀναπληρωματικῶν πιστώσεων ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις τῆς ἐκάστοτε ἰσχυοῦσης νομοθεσίας, τοῦ νόμου ΣΙΒ' ἢ τοῦ νόμου 155ᾠ. Εἰς πλείονας ὁμοῦς νόμους τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐσόδων παρατηρεῖτο πορέκκλισις ἐκ τῶν προϋποθέσεων τῆς παροχῆς ἐπιπροσθέτων πιστώσεων κατὰ τὴν κειμένην νομοθεσίαν, πρᾶγμα ὅπερ ὀρθῶς ἐπεκρίθη.

Ἐνιοὶ νόμοι, οἵτινες κυροῦσι τὸν προϋπολογισμόν τῶν ἐσόδων, ὡς ὁ νόμος ὅστις κυροῖ τὸν προϋπολογισμόν τῆς χρήσεως 1889, ἐπιτρέπουσι, ὅλως παρανόμως, τὴν παροχὴν ἀναπληρωματικῶν πιστώσεων ἀπλῶς ἐπὶ τῇ γνωμοδοτήσει τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου.

Προσθήκας τοιούτων ξένων διατάξεων παρέχουσι οἱ κάτωθι νόμοι: 1) Νόμος ΧΝΑ' τοῦ 1875 περὶ κυρώσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐσόδων¹⁾ 2) Νόμος ΩΜΣΤ' περὶ κυρώσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐσόδων τοῦ

1) Τὸ ἄρθρον 3 τοῦ νόμου τούτου ἔχει ὡς ἀκολούθως: αἱ μέχρι τοῦδε χορηγηθεῖσαι εἰδικαὶ πιστώσεις ἐπὶ τῆς χρήσεως 1874 θεωροῦνται ἄκυροι πλὴν τῆς διὰ τοῦ νόμου ἀπὸ 30 Νοεμβρίου 1874 ὑπὸ στοιχεῖα ΦΕ'.

Κράτους χρήσεως 1880 ¹⁾. 3) 'Ο νόμος APZE' περὶ κυρώσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐξόδων τοῦ Κράτους τοῦ ἔτους 1884 ²⁾. 4) 'Ο νόμος 627, ὅστις κυροῖ τὸν προϋπολογισμὸν τῆς χρήσεως 1914 περιλαμβάνει διάταξιν μεταρρυθμίζουσαν τὸν τύπον τοῦ προϋπολογισμοῦ ³⁾. 5) 'Εν τῷ νόμῳ περὶ κυρώσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐσόδων τῆς χρήσεως 1916 περιλαμβάνεται ἐν ἄρθρῳ 4 διάταξις καθ' ἣν τὰ ὑπὸ τῶν ταμείων τῶν στρατιωτικῶς κατεχομένων χωρῶν μέχρι τῆς ἀφομοιώσεως τῶν οικονομικῶν αὐτῶν ὑπηρεσιῶν πρὸς τὰς ὑπηρεσίας τοῦ Κράτους εἰσπραχθέντα ἔσοδα τῆς χρήσεως 1916 θέλουσι ἐγγραφῆ ἐν τῷ ἀπολογισμῷ τῆς χρήσεως ταύτης συνολικῶς, ἀναλυτικὸς δὲ πίναξ θέλει δημοσιευθῆ μετὰ τοῦ ἀπολογισμοῦ ⁴⁾. 6) Πλείονες προσοθήκαι ξένων διατάξεων (ἄρθρα ἐν συνόλῳ ὀκτώ) περιλαμβάνονται εἰς τὸν ὑποβληθέντα νόμον περὶ κυρώσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς χρήσεως 1921—22 ⁵⁾. 7) 'Ο νόμος 3481 περὶ κυρώσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐσόδων χρήσεως 1927—28 ἐπίσης παρέχει τὴν ἀκόλουθον διάταξιν : (ἄρθρον 5) ἔξαιρετικῶς διὰ τὴν χρῆσιν 1927—28 ὑπά-

1) Τὸ ἄρθρον 4 τοῦ νόμου τούτου ἔχει ὡς ἀκολουθῶς : Αἱ ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τῶν ἐσόδων τοῦ ἔτους 1880 συμπεριληφθεῖσαι καὶ ἐγκριθεῖσαι πιστώσεις ἐπιτρέπεται νὰ δαπανηθῶσι καὶ ἂν δὲν ὑπάρχῃ προγενέστερος νόμος ἐπιτρέπων αὐτάς.

2) Τὸ ἄρθρον 4 τοῦ νόμου τούτου ἔχει ὡς ἀκολουθῶς : Αἱ ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τῶν ἐσόδων τοῦ 1884 ἀναγραφείσαι καὶ ἐγκριθεῖσαι πιστώσεις αἱ ἀφοῦσαι εἰς ἐξακολουθήσιν ὑπηρεσιῶν ὑφισταμένων ἐπιτρέπεται νὰ δαπανηθῶσι καὶ ἂν δὲν ὑπάρχῃ ὀργανικὸς τῶν τοιούτων ὑπηρεσιῶν νόμος, ἀλλὰ διὰ μόνως τὰς ἐν τοῖς ἀναλυτικαῖς φύλλοις τῶν εἰδικῶν προϋπολογισμῶν ρητῶς κατονομαζομένης ἀνάγκης. 'Επὶ τῶν ἀνωτέρω ἐξόδων ἐφαρμόζονται καὶ ὡς πρὸς τὰ ἐδάφια τῶν προϋπολογισμῶν αἱ περὶ ἄρθρων διατάξεις τοῦ ἄρθρου 23 τοῦ λογιστικοῦ νόμου.

3) Δυνάμει τοῦ νόμου τούτου γίνεται ἡ διάκρισις τῶν ἐσόδων τοῦ προϋπολογισμοῦ εἰς ἔσοδα καὶ ἔξοδα I καὶ II κατηγορίας, αἵτινά ἐπίσης διακρίνονται εἰς τακτικά καὶ ἔκτακτα. Βλέπε σχετικῶς μὲ τὴν μορφήν τῶν προϋπολογισμῶν κατ' ἡμῖν ὡς π. χ. τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς χρήσεως 1932—33 τὸν συνταχθέντα προϋπολογισμὸν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ κ. Κ. Β α ρ β α ρ ε σ ο υ, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. 'Ο νόμος 6254 ἐπιφέρει τροποποιήσεις τινὰς εἰς τὸν τύπον τοῦ προϋπολογισμοῦ.

4) Ἀνάλογοι διατάξεις ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἔξοδα ἔχουσι περιληφθῆ εἰς τὸν νόμον ὅστις κυροῖ τὸν προϋπολογισμὸν τῶν ἐσόδων. Βλέπε ἐπὶ πλέον εἰς σελ. 129 ὑποσημ. 1.

5) 'Επίσης μεταξὺ τῶν ἄλλων διατάξεων καὶ ἐν τῷ νόμῳ, ὅστις κυροῖ τὸν προϋπολογισμὸν τῶν ἐσόδων τῆς χρήσεως 1921—22 περιλαμβάνεται τὸ ἄρθρον 5 ἔχον ὡς ἀκολουθῶς : ὁ τόκος τῶν κατὰ τὸ οἶκον ἔτος 1921—22 ὑπὸ τοῦ Ταμείου Παρακαταθηκῶν καὶ Δανείων πρὸς νομικὰ πρόσωπα διὰ κοιναφελεῖς σκοποὺς παραχωρηθησομένων δανείων ὀρίζεται συμφώνως τῇ περὶ τούτου ἀποφάσει τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ταμείου πρὸς 6 % ἐτησίως. 'Ομοία διάταξις περιέχεται εἰς μεταγενεστέρους νόμους, ὡς εἰς τοὺς κροῦντας τὸν προϋπολογισμὸν τῶν ἐσόδων τῆς χρήσεως 1924—25 καὶ τῆς χρήσεως 1927—28 (ν. 3480), τὸν τῆς χρήσεως 1928—29 (ν. 4072).

γονται εἰς τὴν διάταξιν τοῦ ἔδαφιου 1 τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ Ν. Δ. τῆς 9)11 Ἰουλίου «περὶ τροποποιήσεως τοῦ νόμου 1555 καὶ αἱ προμήθειαι περὶ ὧν προβλέπει τὸ κεφάλ. 22 ἄρθρον 1 τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐξόδων τοῦ Ὑπουργείου Στρατιωτικῶν.

Διατάξεις ξέναι πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ προϋπολογισμοῦ περιέχονται ὁμοίως ἐν τοῖς Ν. Διατάγμασι, ἅτινα κυροῦσι τοὺς προϋπολογισμοὺς τῶν χρήσεων 1923—24, 1925—26, 1926—27.

Μεταξὺ ἄλλων ἐν μὲν τῷ Ν. Διατάγματι, ὅπερ κυροῖ τὸν προϋπολογισμὸν τῆς χρήσεως 1925—26 περιλαμβάνονται διατάξεις δι' ὧν κατονομάζονται αἱ δημόσιαι ὑπηρεσίαι εἰς ἃς παραχωρεῖται αὐτοκίνητον καὶ καθορίζεται ἡ δαπάνη ἐκ τῆς λειτουργίας τοῦ αὐτοκινήτου, ἐν δὲ τῷ Ν. Δ. τῷ κυροῦντι τὸν προϋπολογισμὸν τῆς χρήσεως 1926—27 περιλαμβάνεται διάταξις (ἄρθρον 4) καθ' ἣν ὁρίζεται ὅτι: ὁ προληπτικὸς ἔλεγχος τῶν ἐξόδων τοῦ ταμείου τοῦ ἐποικισμοῦ ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ Ἐμπορίου κλπ. παρέδρου τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου.

Διατάξεις ξέναι πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ προϋπολογισμοῦ περιλαμβάνονται εἰς τοὺς νόμους οἵτινες κυροῦσι τοὺς προϋπολογισμοὺς τῶν ἐτῶν πρὸ τοῦ ἔτους 1864¹⁾. Δέον ὁμῶς νὰ σημειωθῇ ὅτι εἰς τὸ ἰσχύον τότε Σύνταγμα τοῦ ἔτους 1844 δὲν εἶχε περιληφθῆ ἀνάλογος διάταξις πρὸς τὴν διάταξιν τῶν μεταγενεστέρων Ἑλληνικῶν Συνταγμάτων, δι' ὧν ὁρίζεται ἰδία διαδικασία ψηφίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ. Δέον δὲ νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ διαδικασία αὕτη ὠρίσθη κατὰ τὸ 1864 ἄνευ μακρῶν συζητήσεων ἐν τῇ Ἐθνοσυνελεύσει.

Ἐκρίναμεν ἀπαραίτητον νὰ περιλάβωμεν ἐνταῦθα τὰς προσθήκας διατάξεων ξένων πρὸς τὸν προϋπολογισμὸν, ἵνα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δώσωμεν σαφεστέραν ἰδέαν περὶ αὐτῶν.

Η') Ἐπίλογος

Διεξήλθομεν κατὰ τὸ δυνατόν λεπτομερῶς τὸ θέμα ἡμῶν. Ἐκ τῆς ἐπιχειρηθείσης ἀναπτύξεως ὅσον ἀφορᾷ μὲν τὸν νόμον, ὅστις κυροῖ τὸν προϋπολογισμὸν παρετηρήσαμεν ὅτι ἐκτὸς τῶν δύο ἄρθρων, ὧς νῦν συμβαίνει, δι' ὧν προσδιορίζονται συνολικῶς τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κράτους καὶ τῶν προσσηρηθέντων αὐτῷ ἐιδικῶν ταμείων καὶ ὑπηρεσιῶν ὁ νόμος οὗτος δὲν δύναται νὰ περιλάβῃ οὐδεμίαν ἄλλην

1) Βλέπε π. χ. τὸν νόμον ὅστις κυροῖ τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ ἔτους 1852 καὶ τὸν νόμον, ὅστις κυροῖ τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ ἔτους 1856, ὅπου ἀνευρίσκομεν πλείστας διατάξεις γομοθετικοῦ περιεχομένου.

διάταξιν μὴ ἀσθηρῶς βασιζομένην εἰς τὴν κειμένην νομοθεσίαν. Διὰ τοῦτο ἐν τρίτῳ ἰδίῳ ἄρθρῳ τοῦ νόμου τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐξόδων κατονομάζονται τὰ ἄρθρα τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐξόδων, αἵτινα συμφώνως τῷ λογιστικῷ νόμῳ εἶναι ἐπιδεκτικὰ παροχῆς ἀναπληρωματικῶν πιστώσεων ¹⁾. Κατεδείξαμεν ἐπίσης τὴν ἔκτασιν παρ' ἡμῖν τῶν προσθηκῶν ξένων τοιούτων παρανόμων διατάξεων εἰς τοὺς νόμους, οἵτινες κυροῦσι τὸν προϋπολογισμὸν ὡς καὶ τὴν ἰδιαιτέραν σημασίαν, ἣν ἔχει παρ' ἡμῖν ἡ ἀσθηρὰ τήρησις τῆς τακτικῆς τῆς μὴ παρεισφύσεως τοιούτων διατάξεων εἰς τοὺς ἐν λόγῳ νόμους.

Ἐξ ἄλλου ὅσον ἀφορᾷ τὸν κυρίως προϋπολογισμὸν τοῦ κράτους ἦτοι τοὺς πίνακας τῶν ἐσόδων καὶ τῶν ἐξόδων κατεδείξαμεν τὴν νομικὴν σημασίαν, ἣν ἔχει ἰδίως συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 52 § 2 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927 καὶ τὸ ἰσχύον παρ' ἡμῖν δίκαιον ἢ ἐγγραφὴ τῶν ἐσόδων καὶ τῶν ἐξόδων εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους. Ἐν τῇ ἐξουσιοδοτήσει ὅμως τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους παρὰ τοῦ Κοινοβουλίου καὶ τῇ ἀναγραφῇ ἐν αὐτῷ τῶν ἐσόδων καὶ τῶν ἐξόδων τοῦ Κράτους δὲν ἀποβλέπομεν ἀπλῶς μόνον εἰς νομικὰς ἀπόψεις, προέχει ἐπὶ πλέον ἢ πολιτικὴ καὶ ἡ δημοσιονομικὴ ἀποψις : ὁ ἔλεγχος καὶ ἡ διαφώτισις ἐπὶ τῶν δημοσίων οικονομικῶν καὶ ἡ προαγωγὴ αὐτῶν. Ὡς γράφει ὁ καθηγητὴς Hauriou αἱ διατάξεις περὶ προϋπολογισμοῦ δὲν εἶναι διατάξεις οὐσίας, ἀλλὰ σκοποῦσι τὴν προαγωγὴν τῶν δημοσίων οικονομικῶν ²⁾. Ἐπίσης ὁ καθηγητὴς Nitti γράφει ὅτι ὁ προϋπολογισμὸς ἐμμέσως μόνον περιλαμβάνει κανόνας δικαίου καὶ ἐμμέσως μόνον δύναται νὰ τροποποιήσῃ ἢ νὰ δημιουργήσῃ σχέσεις τινάς ³⁾.

Ἐπεξητήσαμεν λοιπὸν κατὰ τὸ δυνατόν νὰ τονίσωμεν τὴν ἰδιαιτέραν σημασίαν, ἣτις ἐπιβάλλεται νὰ προσδίδηται εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῆς κει-

1) Εἰς ἄλλας χώρας, ὡς ἐν Γερμανίᾳ, τὸ Σύνταγμα ὁρίζει τὴν φύσιν τῶν διατάξεων, αἵτινες περιλαμβάνονται εἰς τὸν νόμον, ὅστις κυροῖ τὸν προϋπολογισμὸν. Γενικῶς εἰς τὰ διάφορα κράτη (Γαλλία, Βελγίον, Γιουγκοσλαβία, Ρουμανία, Βουλγαρία, Τουρκία, Ἰταλία, Ἡ. Πολιτείας τῆς Β. Ἀμερικῆς, Ἀγγλία κλπ.) ἐπίσης ὁ νόμος, ὅστις κυροῖ τὸν προϋπολογισμὸν περιλαμβάνει διατάξεις νομοθετικοῦ περιεχομένου. Ἡ τακτικὴ αὕτη εἶναι ἐπικριτέα, ὡς ἀλλαγῶν ἀναπτύσσεται καὶ παρ' ἡμῖν παράνομος. Ὁ Nitti δεχόμενος καὶ οὗτος ὅτι ὁ προϋπολογισμὸς εἶναι πρῶξις διοικητικῆ ὑπὸ μορφήν νόμου κάμνει τὴν διάκρισιν μεταξὺ τῶν συνταγματικῶν νόμων, τῶν συνήθων νόμων καὶ τῶν νόμων τοῦ προϋπολογισμοῦ. Nitti Principes de Science de Finances, Paris 1928, σελ. 427. Περαιτέρω διακρίνομεν τὸν νόμον, δι' οὗ τὰ Νομοθετικὰ Σώματα ψηφίζουσι τὸν Κανονισμὸν αὐτῶν (ἄρθρ. 45 καὶ 46 τοῦ Συντάγματος).

2) Πρβλ. εἰς σελ. 28 ὑπόσημ. 2.

3) Nitti: op. cit. σελ. 427.

μένης νομοθεσίας ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ Κράτους καὶ ἐπεκρίναμεν τὴν μὴ ἐκδηλουμένην πρὸς τοῦτο ἀνάλογον προσήλωσιν ἰδίᾳ τοῦ Κοινοβουλίου εἰς τὰ ἀπορρέοντα ἐκ τῆς δημοσιονομικῆς αὐτοῦ ἀρμοδιότητος καθήκοντα ἐν σχέσει μὲ τὸν προϋπολογισμόν. Ἰδίως ἐπεξετήσαμεν μεγαλυτέραν διαφώτισιν καὶ δημοσιότητα ἐπὶ τῶν δημοσίων οικονομικῶν. Une finance mystérieuse— γράφει ὁ Nitti— signifie une mounaise finance. Συνεπῶς ἐπιβάλλεται, ὅπως ἐπιχέεται πλήρες φῶς εἰς τὴν ὁργάνωσιν τῆς διοικήσεως τῶν δημοσίων οικονομικῶν, τοῦτο δὲ κυρίως προάγεται διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ.

Ἀναμφισβητήτως εἰς τὰ σύγχρονα δημοκρατικὰ πολιτεύματα ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, ἡ Κυβέρνησις καὶ ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ἀντλοῦντες τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν ἐκ τῆς λαϊκῆς θελήσεως καὶ ἐκ τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν Βουλῶν δὲν ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς μονάρχας ἐναντίον τῶν ὁποίων ἠγωνίσθησαν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ μέχρις ὅτου διαμορφωθῆ τὸ σύγχρονον δίκαιον τοῦ προϋπολογισμοῦ. Καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐκδηλοῦται βεβαίως ἡ ἰδία δυσπιστία πρὸς τὸν σύγχρονον Ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν, οἷα κατὰ τὸ παρελθὸν πρὸς τὸν μονάρχην, ὅταν γενικῶς ὑποστηρίζεται ἡ ἰδέα τῆς τονώσεως τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν πρὸς μείζονα πειθαρχίαν καὶ τάξιν ἐν τῇ διοικήσει τῶν δημοσίων οικονομικῶν ¹⁾). Ἄν ὅμως ἤδη ζητεῖται ἡ αὔξησις καὶ ἡ ὁργάνωσις τῆς ἐξουσίας τῶν ὁργάνων τῆς διοικήσεως, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐπιφορτισμένα μὲ τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν διοίκησιν τῶν δημοσίων οικονομικῶν ὥστε συγγραφεῖς διαπραπεῖς, ὡς ὁ Γάλλος καθηγητῆς καὶ Σύμβουλος τοῦ Ἑλεγκτικοῦ Συνεδρίου Victor de Marcé, ὑπεστήριξαν ἐν σχέσει μὲ τὴν τὴν θεωρίαν τῆς διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν τὴν θεωρίαν ²⁾ τῆς ὑπάρξεως ἐξουσίας, τῆς κληθείσης ἐλεγκτικῆς ἐξουσίας (pouvoir comptable), ὡς ἰδίας ἀνεξαρτήτου ἐξουσίας, δὲν πρέπει τὸ Κοινοβούλιον νὰ εἶναι ζηλότυπον τῶν ἱστορικῶν καὶ ἰδιαιτέρων δικαιωμάτων αὐτοῦ, ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἔλεγχον τῶν δημοσίων οικονομικῶν καὶ τὴν αὐστηροτέραν τήρησιν τῶν κανόνων περὶ προϋπολογισμοῦ, οὗς αὐτὸ κατὰ τὸ παρελθὸν κατόπιν τόσων ἀγῶνων διεμόρφωσε. Καὶ ὅμως ἡ ἀνάλογος αὕτη προσήλωσις πρὸς τὴν ἀσκήσιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ Κοινοβουλίου ὡς διεπιστώσαμεν δὲν ὑπάρχει. Ὁ βουλευτῆς Ἄ. Διομήδης εἰς μίαν ἀγόρευσίν του ἐν τῇ Βουλῇ τῇ

1) Βλέπε σχετικῶς G. M a n t z a v i n o s : Le contrôle des dépenses publiques εἰς τὴν Revue Société belge d'études d'expansion, Octobre 1932 καὶ Π. Δ ε ρ τ ι λ ῆ : Ὁ προληπτικὸς ἔλεγχος τῶν δημοσίων δαπανῶν, Ἀθῆναι 1930.

2) Βλέπε Victor de Marcé : le contrôle des Finances Publiques en France et à l'étranger Paris 1928 σελ. 92 καὶ ἐπ. (ἔργον βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἠθικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν).

2 Ἀπριλίου 1911 μεταξὺ ἄλλων ἔλεγε . . . «ἐπιδεικνύεται παρὰ τῶν βουλευτῶν τοιαύτη ἐλαφρότης ἀντιλήψεως περὶ τῶν κοινοβουλευτικῶν καθηκόντων αὐτῶν, ὥστε ψηφίζουσι κατὰ τὰς μεσονυκτίους ὥρας χωρὶς νὰ γνωρίζουσι περὶ τίνος πρόκειται καὶ βαρυνόμενοι τὰ ἄρθρα τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἐντὸς ἡμισείας ὥρας ψηφίζονται ὑτὲρ τὰ χίλια ἄρθρα, ἅτινα ἂν ἐλογαριάζετο ὅτι δι' ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ἤθελον ἕν λεπτὸν τῆς ὥρας, ὅπως ἀναγνωσθῆ, θὰ ἐβλέπομεν πόσον ὑλικὸν χρόνον θὰ ἐχρειάζετο διὰ νὰ ψηφισθῆ ὁ προϋπολογισμὸς . . . » Ἄτερος δὲ βουλευτῆς ὁ Φ. Νέγρης μεταξὺ ἄλλων προσέθεσε : « . . . Οὕτω δὲ περιμένομεν μετὰ ἓνα ἢ δύο μῆνας νὰ μάθωμεν τί ἐψηφίσαμεν καὶ εἰς ποῖον ποσὸν ἀνέρχεται ὁ προϋπολογισμὸς . . . ». Ἄς ἀναζητήσωμεν λοιπὸν, ἂν ὄχι νέας μεταρρυθμίσεις καὶ νέα δικαιώματα νέας ἰδίως μεθόδους ἐργασίας, νέον ζῆλον συστηματικόν, ἀφοσίωσιν πλήρη ἐν τῇ ἐνασχίσει τῶν καθηκόντων μας καὶ ὄχι μόνον προκειμένου περὶ τῆς προσηκούσης τηρήσεως τῆς ἀρχῆς τῆς δημοσιότητος καὶ ἐνότητος τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τῆς μελέτης τῶν ἐν αὐτῷ ἐγγραφομένων ἐσόδων καὶ ἐξόδων, ἀλλ' ἀκόμη εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ δημοσίου βίου καὶ τῆς κρατικῆς δράσεως.

ΠΑΝΑΓ. ΔΕΡΤΙΛΗΣ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑΝ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ *)

Ἡ ἐννοία τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας ἀποτελεῖ τὴν ἱστορικὴν καὶ λογικὴν αἰτίαν, ἣ ὁποία ᾠδήγησεν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς ὑπὸ τοῦ Duguit εἰσαχθείσης *θετικῆς θεωρίας* τῆς Πολιτείας. Πράγματι, ἐφ' ὅσον χρόνον ἡ ἀποστολὴ τῆς Πολιτείας περιορίζετο εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐννόμου τάξεως, διὰ τῆς διατηρήσεως τῶν τριῶν θεμελιωδῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἦτοι τοῦ στρατοῦ, τῆς ἀστυνομίας καὶ τῆς δικαιοσύνης, τὸ συμφέρον τῶν κυβερνῶντων συνέπιπτε πρὸς τὸ συμφέρον τῶν πολιτῶν, ὅπως διὰ τῶν ὑπηρεσιῶν τούτων ἀποτρέπηται ἡ διατάραξις τῆς ἐννόμου τάξεως ¹. Διὰ τοῦτο ἡ δημοσία ὑπηρεσία ἐμφανίζεται κατ' ἀρχὰς ὡς «*ὑπηρεσία τοῦ βασιλέως*», οὐχὶ δὲ ὡς ὑπηρεσία τοῦ κοινοῦ ². Ὅθεν δὲν κατέστη πρακτικῶς καταφανὴς ἡ ἀνάγκη, ὅπως ἡ πλήρωσις τῆς ὑπηρεσίας ἀναγνωρισθῆ οὐχὶ ὡς δικαίωμα ἀλλ' ὡς νομικὴ ὑποχρέωσις τῶν κυβερνῶντων. Βραδύτερον, ἡ ἀναγκαῖα καταστάσα ἐπέκτασις τῆς δράσεως τῆς Πολιτείας καὶ εἰς ἄλλα ἔργα, πλὴν τῶν ἀστυνομικῶν, ἐθεωρήθη ὡς ἐπιβαλλομένη οὐχὶ ἀπὸ τὴν ὑποχρέωσιν παροχῆς ὑπηρεσίας πρὸς τοὺς πολίτας, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀνάγκην ὅπως αἱ νέαι ὑπηρεσίαι ὑποβοηθήσωσι τὴν λειτουργίαν τῶν τριῶν ἀρχικῶν ὑπηρεσιῶν, αἵτινες ἔργον εἶχον τὴν διατήρησιν αὐτῆς τῆς ὑποστάσεως τῆς Πολιτείας. Οὕτως, ἡ διατήρησις ὁδῶν ἤδη ἀπὸ τοῦ Μεσαιῶνος θεωρεῖται ὡς μέριμνα ἀνήκουσα εἰς τὴν Πολιτείαν, ἀλλὰ δὲν σκοπεῖ ἄλλο τί εἰμὴ τὴν εὐχερεστεράν χρησιμοποίησιν τῆς ἐνόπλου δυνάμεως ἐν καιρῷ ἀνάγκης ³.

*) Ἀνεκοινώθη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς «Ἐταιρείας Διοικητικῶν Μελετῶν» τῆς 24ης Μαΐου 1934.

1) L. D u g u i t, Les transformations du droit public (1913) σ. 30.

2) M. H a u r i o u, Précis de droit administratif et de droit public, 1927.

3) G. J e l l i n e k, Allgemeine Staatslehre, 1929, σ. 258.

Ἄλλ' ἢ πρόοδος καὶ ἡ ἐξέλιξις τοῦ πολιτισμοῦ κατέστησε βαθμηδὸν ἀναγκαίαν τὴν ἐπέκτασιν τῆς κρατικῆς δράσεως, ἰδίως δ' ἐπέβαλε τὴν θετικὴν μέριμναν τῆς Πολιτείας διὰ τὴν ὑπὲρ τῶν πολιτῶν ἐξασφάλισιν ὠρισμένων στοιχειωδῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ. Διὰ τὴν τοιαύτην ὁμως ἐπέκτασιν δὲν συνέτρεχε, τοῦλάχιστον θεωρητικῶς, τὸ αὐτὸ συμφέρον τὸ ὁποῖον ἐπροϋννοποιοεὶ μέχρι τοῦδε τοὺς κυβερνῶντας εἰς τὴν διατήρησιν τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς ἀμύνης, τῆς ἀστυνομίας καὶ τῆς δικαιοσύνης. Ἐνεφανίσθη λοιπὸν τὸ πρῶτον ἤδη ἡ ἀνάγκη ὅπως ἡ διατήρησις τῶν νέων τούτων ὑπηρεσιῶν ἐπιβληθῆ εἰς τὴν Πολιτείαν ὡς νομικὴ ὑποχρέωσις. Ἄλλ' ἢ κρατοῦσα ὑποκειμενικὴ θεωρία, ἡ ἀντιλαμβανομένη τὴν Πολιτείαν ὡς πρόσωπον φέρον ὡς ἴδιον δικαίωμα τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν, ὑποχωρήσασα, ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἀτομιστικῶν ἰδεῶν, μέχρι τοῦ σεβασμοῦ τῶν ἀντιμετώπων πρὸς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν ἀτομικῶν δικαιωμάτων, παραμένει πάντως ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς ἐπιβολῆς ὑποχρεώσεως εἰς τὴν Πολιτείαν πρὸς παροχὴν θετικῆς ὑπηρεσίας εἰς τοὺς πολίτας. Ἐντεῦθεν προκύπτει ἡ ἀνάγκη ὅπως μία νέα θεωρία ἀναλάβῃ νὰ ἐξασφάλισῃ μετὰ λογικῆς συνεπειᾶς τὴν πλήρωσιν τῆς θεμελιώδους ταύτης ὑποχρεώσεως τῆς Πολιτείας.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Duguit εἰσαχθεῖσα θετικὴ θεωρία, ἀπορρίψασα, ὡς γνωστὸν, τὴν ἰδέαν τῆς Πολιτείας—προσώπου καὶ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ὡς ἴδιου ἐξ ὑποκειμένου δικαιώματος τοῦ προσώπου τούτου, ὡς συλλήψεις καθαρῶς μεταφυσικᾶς, συγκροτηθεῖσα δ' ἐκ δεδομένων ἀποκλειστικῶς ἐμπειρικῶν, διεπίστωσεν ὅτι ἡ Πολιτεία εἶναι φαινόμενον κοινωνικόν, ἥτοι τὸ φαινόμενον τῆς διηνεκοῦς διαφοροποιήσεως μεταξύ κυβερνῶντων καὶ κυβερνωμένων, ὅπερ φαινόμενον ἐμφανίζεται αὐθορμήτως καὶ ἀναγκάως ἐντὸς τῆς κοινωνικῆς ομάδος καὶ προσδίδει τὸ πρῶτον εἰς αὐτὴν κρατικὴν μορφήν¹. Οὕτως οἱ κυβερνῶντες κατέχουσι πράγματι τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν δυνάμει ἱστορικῶν, οικονομικῶν καὶ κοινωνικῶν συντελεστῶν, τῶν ὁποῶν ἡ ἀνάλυσις καὶ ἐξήγησις δὲν εἶναι δυνατὴ δι' ἐνιαίου συστήματος. Ἄλλ' ἢ δικαίωσις τῆς τοιαύτης κατοχῆς τῆς δυνάμεως παρὰ τῶν κυβερνῶντων ἔγκεται εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς δυνάμεως ταύτης οὐχὶ πλέον ὡς δικαίωματος, ἀλλ' ὡς λειτουργίας. Τῆς λειτουργίας ταύτης περιεχόμενον εἶναι ἡ ὑποχρέωσις τῶν κυβερνῶντων, ὅπως τὴν δυνάμιν τῶν χρησιμοποιῶσιν ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν κανονικὴν καὶ διαρκῆ ἐνέργειαν ὠρισμένων πράξεων, ἀναγκαίων διὰ τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν εὐημερίαν τῶν κυβερνωμένων. Αἱ πράξεις αὗται συνιστῶσιν ἓν συστηματικὸν σύνολον, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν. Ὄθεν βάσις καὶ ὄριον τῆς ἐξουσίας τῶν κυβερνῶντων εἶναι ἡ δημοσία ὑπηρεσία, ἡ δὲ Πολιτεία εἶναι τὸ σύνολον συ-

1) L. D u g u i t, Les transformations κλπ., σ. 46.

νεργαζομένων δημοσίων υπηρεσιών ¹. Ἡ αντίληψις αὕτη ἀποτελεῖ λογικὴν καὶ ἱστορικὴν ἀλήθειαν, διότι ἀνέκαθεν οἱ λαοὶ εἶχον τὸ αἴσθημα ὅτι οἱ κυβερνῶντες ἔχουσι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παρῶσιν εἰς αὐτοὺς ἔστω καὶ τὴν στοιχειώδη ὑπηρεσίαν τῆς ἀσφαλείας, διὰ τοῦτο δὲ ἡ ἀδυναμία τῶν κυβερνῶντων ὅπως παρῶσιν τὰς στοιχειώδεις ταύτας ὑπηρεσίας ἐπιφέρει πάντοτε τὴν ἀπώλειαν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. Ἀφ' ἑτέρου οἱ πολῖται τῶν συγχρόνων κρατῶν θεωροῦσι τόσον φυσικὸν ἔργον τῶν κυβερνῶντων τὴν διατήρησιν τῆς ἀσφαλείας των, ὥστε βαθμηδὸν κατέστησαν οἱ ἴδιοι ἀνεπιτήδευτοι ἵνα αὐτοπροσώπως μεριμνῶσι διὰ τὴν περιφρουρήσιν τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀσφαλείας, οὕτω δ' οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων κατὰ κανόνα δὲν ὄπλοφοροῦσι.

Αἱ λογικαὶ συνέπειαι τῆς θεωρίας ταύτης ἐπὶ τοῦ δημοσίου καί, εἰδικώτερον, τοῦ διοικητικοῦ δικαίου εἶναι λίαν ἐκτεταμέναι.

Ἐν πρώτοις, ἡ έννοια τῆς δημοσίας υπηρεσίας, ἐκτοπίζουσα τὴν έννοιαν τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς κυριαρχίας, καθίσταται ἡ βάση, ἐφ' ἧς ῥεμελιούται τὸ διὰ τῆς κατανομῆς τῶν λειτουργιῶν διαμορφούμενον καθεστῶς καὶ τὸ ἐπ' αὐτοῦ στηριζόμενον διοικητικὸν δίκαιον. Ἦδη, τὸ διοικητικὸν δίκαιον ὁρίζεται ὑπὸ τῶν ὁπαδῶν τῆς θετικῆς θεωρίας ὡς τὸ σύνολον τῶν κανόνων τῶν διεπόντων τὰς διοικητικὰς δημοσίας ὑπηρεσίας, καθὼς τὸ δημόσιον ἐν γένει δίκαιον δὲν εἶναι εἰμὴ τὸ σύνολον τῶν κανόνων τῶν διεπόντων τὰς δημοσίας ἐν γένει ὑπηρεσίας ².

Ἀφ' ἑτέρου, αἱ πράξεις τῆς Πολιτείας, μὴ στηριζόμεναι πλέον ἐπὶ τοῦ στοιχείου τῆς ἐξουσίας, ὑφίστανται ἀνάλογον μεταμόρφωσιν. Ἡ δικαίωσις μιᾶς πράξεως τῆς Πολιτείας δὲν ἔγκειται πλέον εἰς τὸ γεγονός ὅτι εἶναι ἀποτέλεσμα κυριαρχικῆς θελήσεως, ἀλλ' εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν πολιτῶν ³. Ὅθεν, ὁ νόμος δὲν εἶναι πλέον ὁ κανὼν δικαίου ὁ ἐπιτασσόμενος ὑπὸ τῆς Πολιτείας, ἀλλ' ὁ κανὼν ὁ ἑυθυμίζων τὴν λειτουργίαν δημοσίας τινὸς ὑπηρεσίας. Ἡ διοικητικὴ πράξις δὲν εἶναι πλέον ἡ κυριαρχικὴ δήλωσις ἡ καθορίζουσα τὸ δίκαιον ἐν μιᾷ ἐκάστη συγκεκριμένῃ περιπτώσει ⁴, ἀλλ' ἡ ἀτομικὴ πράξις, ἡ ἐκδιδομένη χάριν τῆς λειτουργίας δημοσίας τινὸς ὑπηρεσίας.

1) L. D u g u i t, Traité de droit constitutionnel, t. II (1933), σ. 62 R. B o n n a r d, Léon Duguit, ses œuvres, sa doctrine, ἐν R. D. P. 1929, σ. 17. Ἴδε καὶ μισφ. Μ. Στασινοπούλου, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ Πολιτεία καὶ τὸ δίκαιον κατὰ τὰς θεωρίας τοῦ Duguit», 1933, σ. 16.

2) G. J é z e, Principes généraux du droit administratif, t. I, σ. 1.

3) H. L a s k i, La conception de l'Etat de L. Duguit ἐν Revue de la philosophie de droit et de la sociologie juridique 1932, σελ. 125.

4) Κατὰ τὸν κλασικὸν ὁρισμὸν τοῦ Otto Mayer, ἐν Deutsches Verwaltungsrecht, t. I. σ. 93.

Τέλος, έκ τής άποδοχής τής θετικής θεωρίας άναγκαίως ύφίστανται βασικήν επίδρασιν και τά λοιπά προβλήματα του διοικητικού δικαίου, ώς τò πρόβλημα των όρίων τής διοικητικής διαφοράς, ή θεωρία τής ύπαλληλικής σχέσεως, ή θεωρία τής δημοσίας κτήσεως, ή έκ τής λειτουργίας τής δημοσίας ύπηρεσίας εύθύνη τής Πολιτείας κ. ά. ¹.

Τοσαύτης έκτάσεως συνεπειάς δέν φαίνεται άποδεχομένη ή κρατούσα διδασκαλία, ούδ' έν αυτώ τώ γαλλικώ διοικητικώ δικαίω, ένθα κυρίως έντοπίζεται ή επίδρασις τής θετικής θεωρίας. Ούτως ό Η. Berthélemy άρνείται και αυτήν την ύπαρξιν άυτοτελοϋς έννοιás τής δημοσίας ύπηρεσίας, δεχόμενος ότι ύφίσταται άπλώς αριθμός δημοσίων ύπηρεσιών, κατατασσομένων εις δύο μεγάλας κατηγορίας, ήτοι άφ' ένός έκείνας, ών έργον είναι ή έκδοσις διαταγών (services d' autorité) και αίτινες μόνα λειτουργοϋσι κατά τούς κανόνες του δημοσίου δικαίου, και άφ' έτέρου εκείνας, ών έργον είναι ή παροχή ύπηρεσιών (services de gestion) και ών ή λειτουργία διέπεται υπό των κανόνων του άστικού δικαίου ². 'Ο έτερος όμως των κορυφαίων διδασκάλων του γαλλικού διοικητικού δικαίου, ό Hauriou, χρησιμοποιεί λίαν γονίμως την έννοιαν τής δημοσίας ύπηρεσίας, συνδέων αυτήν προς την ιδióρρυθμον θεωρίαν του περι του **θεσμοϋ-δικαίου** (institution), δέχεται δέ ότι ή διοίκησις, διαμορφουμένη εις θεσμόν δικαίου, στηρίζεται μέν εις την έξουσίαν, αλλά την έξουσίαν ταύτην κατευθύνει ή ιδέα τής δημοσίας ύπηρεσίας, εις τρόπον ώςτε ή έξουσία εύρηται ύποταγαμένη εις την ιδέαν τής δημοσίας ύπηρεσίας ³. 'Αλλ' ή ύποταγή αυτη δέν όφείλεται ούτε εις άυτοπεριορισμόν, όν άποκρούει ό Hauriou, ούτε εις άντικειμενικήν ύπεροχήν τής λειτουργίας έναντι τής έξουσίας, ήν διδάσκει ό Duguit, άλλ' εις την βαθμιαίαν διαπαιδαγώγησιν και διαμόρφωσιν των ήθών, ήτις έπήλθε διά τής μακράς και επιπόνου διοργανώσεως τής διοικήσεως εις θεσμόν δικαίου.

Έν τή νομολογία του γαλλικού Συμβουλίου τής Έπικρατείας, ήν άκολουθει έξ έπαφής και ή του παρ' ήμίν, ή έννοια τής δημοσίας ύπηρεσίας απέκτησε θεμελιώδη σημασίαν. 'Η άρχή ότι μόνοι αι πράξεις έξουσίας δημιουργοϋσι διοικητικάς διαφοράς, διέπυσα πρότερον την νομολογίαν, έγκατελείφθη εύθύς ώς διετυλώθη έναργώς υπό του Laferrière ⁴, άντικατε-

1) G. J é z e, L' influence de Léon Duguit sur le droit administratif français, έν Revue de philosophie de droit et de sociologie juridique. 1932, σ. 148.

2) H. B e r t h é l e m y, Défense de quelques vieux principes, έν Mélanges Hauriou 1929, σ. 818.

3) M. H a u r i o u. Précis de droit administratif et de droit public, σ. 12. 'Ιδε και του αύτου Notes d' arrêts du Conseil d' Etat, t. I, σ. 1.

4) G. J é z e, Principes généraux κλπ. t. I, σ. XIV.

στάθην δὲ ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ὅτι εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν διοικητικῶν δικαστηρίων ὑπάγεται πᾶσα διαφορὰ σχετιζομένη ὁπωσδήποτε πρὸς τὴν λειτουργίαν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Οὕτω εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν διοικητικῶν δικαστηρίων ὑπῆλθη πᾶσα ἐνέργεια τῆς διοικήσεως, ἐξαιρουμένων τῶν περιπτώσεων ἐκείνων καθ' ἃς ἡ διοίκησης δρᾷ ὡς πρόσωπον τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, συμβαλλομένη ἐπὶ ἴσοις ὄροις πρὸς τοὺς ἰδιώτας, χάριν τῆς διαχειρίσεως τῆς ἰδιωτικῆς αὐτῆς περιουσίας, ὅποτε αἱ πράξεις τῆς δὲν δημιουργοῦσι διοικητικὰς διαφορὰς. οὔτε καὶ προσβάλλονται δι' αἰτήσεως ἀκυρώσεως ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ¹. Ἀφ' ἐτέρου ἐν τῇ νομολογίᾳ ἐκράτησεν ἡ ἀρχὴ ὅτι ἡ διακριτικὴ ἐξουσία τῆς διοικήσεως δέον νὰ ἀσκῆται πάντοτε πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ὑπηρεσίας, περιοριζομένη ὑπ' αὐτοῦ ².

Οὕτω, ἡ έννοια τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας ἀπέκτησε σημασίαν αὐτόχρημα καθοριστικὴν διὰ τὴν έννοιαν τῆς διοικητικῆς διαφορᾶς, ἐπλούτισε δὲ τὴν ἰδέαν τῆς νομιμότητος τῶν διοικητικῶν πράξεων διὰ νέου στοιχείου, στηριζομένου εἰς τὴν ἀρχὴν ὅτι ἡ ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ νόμου ἐλευθέρᾳ ἀσκήσις τῆς ἐξουσίας τῆς διοικήσεως δέον νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὴν ἰδέαν τῆς κατὰ τὸν προσφορώτερον τρόπον παροχῆς ὑπηρεσίας εἰς τοὺς δικαιουμένους.

Ὅθεν, ἀσχέτως πρὸς τὴν θέσιν, ἣν ἠθέλε τις λάβει ἐναντι τῶν θεωρητικῶν διεκδικήσεων τῆς έννομίας τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἡ ἔρευνα αὐτῆς παρουσιάζει τοῦτο τὸ πρακτικὸν ἐνδιαφέρον, ὅτι ὀδηγεῖ εἰς τὴν διάγνωσιν τῆς ὑπάρξεως διοικητικῆς διαφορᾶς, διὰ τοῦ συστηματικοῦ καθορισμοῦ τριῶν θεμάτων: α) τῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς ἡ διοίκησης ἀσκεῖ δημοσίαν ὑπηρεσίαν, μὴ περιοριζομένη εἰς τὴν ἀπλῆν διαχείρησιν τῆς ἰδιωτικῆς αὐτῆς περιουσίας· β) τῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς ἀποκεντρωμένα τμήματα τῆς διοικήσεως ἀσκοῦσιν ἐπίσης δημοσίαν ὑπηρεσίαν, ἀποτελοῦντα ἴδια νομικὰ πρόσωπα· γ) τῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς ἰδιωτικὴ τις ἐπιχείρησις φέρει τὴν χαρακτῆρα δημοσίας ὑπηρεσίας, ἥς ἡ ἀσκήσις παρα-

1) Πράξεις διαχειρίσεως ἰδιωτικῆς περιουσίας τῆς Πολιτείας ἀπαράδεκτως προσβάλλομεναι ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας: ἐντολὴ πρὸς τὴν Ἀστυνομίαν διὰ τὴν προστασίαν δημοσίων ἀκινήτων: Σ.Ε. 128 (1931)· ἐντολὴ πρὸς παραδόσιν εἰς Ἐποιισμὸν κτημάτων ἀνταλλαξίμων: Σ.Ε. 141, 152 (1931)· πράξις σχετικὴ πρὸς προστασίαν νομῆς καὶ χρήσεως ἕοντος ὕδατος: Σ.Ε. 190 (1931), 696 (1932)· πράξις διαχειρίσεως κληροδοτήματος Πανεπιστημίου: Σ.Ε. 378 (1932)· ἀμφισβήτησις ἐπαρκειᾶς παρασχεθείσης ὑποθήκης: Σ.Ε. 871 (1931)· διαταγὴ πρὸς κατάληψιν δημοσίου ἀκινήτου: Σ.Ε. 749 (1931). Παραδεκτῶς ὁμως προσβάλλονται ὁσάκις ἡ διαχείρισις τῆς ἰδιωτικῆς περιουσίας τῆς Πολιτείας γίνεται κατὰ κανόνας παρεκκλίνοντας τῶν ἀρχῶν τοῦ κοινοῦ δικαίου: Σ.Ε. 771 (1930), 218 (1931).

2) Σ. Ε. 923 (1931).

χωρεΐται υπό τής Πολιτείας. Καθ' άπάσας τας περιπτώσεις ταύτας, αί πράξεις τής διοικήσεως δημιουργοῦσι διαφοράς τοῦ κατ' οὐσίαν άμφοιβη-
τουμένου διοικητικοῦ (τοῦθ' ὄπερ παρ' ἡμῖν στερεΐται πρακτικῆς σημασίας
ἀφοῦ τὰ τακτικά δικαστήρια εἶναι δικαστῆς τής οὐσίας εἰς τας διοικητι-
κάς διαφοράς), προσβάλλονται δὲ κατὰ κανόνα ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου
τῆς Ἐπικρατείας δι' αἰτήσεως ἀκυρώσεως, ἐξαιρουμένης τῆς τρίτης πε-
ριπτώσεως, καθ' ἣν προσβάλλονται μόνον αί πράξεις τῆς Πολιτείας, δι'
ὧν άσκει αὕτη ἔλεγχον ἐπὶ τῆς ὑπὸ παραχώρησιν δημοσίας ὑπηρεσίας ¹.

*
* *

Μετὰ τὴν θεωρητικὴν ταύτην εἰσαγωγὴν, ἄς ἐξετάσωμεν ἐκ τοῦ σύ-
νεγγυς τὴν έννοιαν τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας.

Δημοσίαν ὑπηρεσίαν ἀποτελεῖ κατ' ἀρχὴν πᾶσα συστηματικὴ ἐπιδίω-
ξις τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν σκοπῶν τῆς Πολιτείας διὰ τῆς χρήσεως τῶν
προσιδiazόντων εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν μέσων. Ὅθεν ἡ έννοια σύγ-
κειται ἐκ δύο στοιχείων, ἥτοι ἐνὸς ἐσωτερικοῦ, τῆς ἱκανοποιήσεως δηλαδὴ
τῶν σκοπῶν τῆς Πολιτείας, καὶ ἐνὸς ἐξωτερικοῦ, ἥτοι τῆς χρήσεως τῶν
μέσων, ἅτινα προσιδιάζουσιν εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν. Φυσικῶς ἄρα ἡ
παροῦσα ἐργασία περιλαμβάνει δύο τμήματα ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰ δύο
ταῦτα στοιχεῖα τῆς έννοίας.

I

Α'.— Ἡ ἔρευνα διὰ τὸν καθορ σμὸν τοῦ πρώτου στοιχείου τῆς έννοίας,
ἥτοι τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν σκοπῶν τῆς Πολιτείας, δὲν δύναται νὰ παρα-
μείνῃ ἀσχετος πρὸς τὸ πρόβλημα τοῦ κατ' ἀρχὴν καθορισμοῦ τῶν σκοπῶν
τούτων. Εἰς τὸ πρόβλημα τοῦτο δίδονται, ὡς γνωστόν, δύο λύσεις: ἀφ'
ἐνὸς ἡ διδασκομένη ὑπὸ τῆς **φιλελευθέρας** ἢ **ἀτομικῆς σχολῆς** καὶ ἀφ'
ἐτέρου ἡ διδασκομένη ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τῆς λεγομένης **πολιτειοκρατείας**
(étatisme). Κατὰ τὴν ἀτομικὴν ἀντίληψιν, τῆς ὁποίας πηγὴ ὑπῆρξεν ἡ
φυσιοκρατικὴ σχολή, ἡ ἀποστολὴ τοῦ Κράτους ὀφείλει νὰ περιορίζεται
εἰς τὸ ἐλάχιστον, διὰ ν' ἀπομένη ἡ μεγίστη δυνατὴ ἐλευθερία εἰς τὴν δρᾶ-
σιν τῶν ἀτόμων καὶ τὴν ἰσόρροπον λειτουργίαν τῶν οικονομικῶν νόμων,
ἣν διαταράσσει πάντοτε ἡ ἐπέμβασις τῆς Πολιτείας εἰς τὰ ἔργα τῶν ἀτό-
μων. Ὅθεν ἡ Πολιτεία δέον νὰ περιορίζεται εἰς τὸν ὀβλον τοῦ ἀστυ-
φύλακος (état-gendarme) καὶ νὰ μὴ ἐπεμβαίη εἰμὴ ἐκεῖ ὅπου πρόδηλος

1) Σ. Ε. 327 (1930).

είναι ή ανεπάφεια τών ατόμων, διότι ή Πολιτεία, καθώς λίαν προσφυώς έλέχθη, καλώς μόν πράττει τó κακόν, κακώς δέ πράττει τó καλόν¹. Συγκεκριμένως ή Πολιτεία δύναται νά υποκαθιστά έαυτήν εις την δράσιν τών ατόμων: α) όταν τά άτομα στεροϋνται τών αναγκαίων μέσων διά την δργάνωσιν ώρισμένων έργων, ως λ. χ. ή διατήρησις στρατοϋ, αστυνομίας κ λ π. β) όταν ώρισμένα έργα χρήζουσιν ένιαίας διευθύνσεως ένεκα γενικών λόγων, ως είναι ή ταχυδρομική υπηρεσία, και γ) όταν είναι άγκααία ή δωρεάν παροχή ώρισμένης υπηρεσίας, ως λ. χ. ή συντήρησις τών δημοσίων οδών, διότι οι ιδιώται δέν είναι δυνατόν νά εργάζωνται άνευ κέρδους. Αντιθέτως, κατά τους όπαδούς της **πολιτειοκρατικής σχολής**, ή επέμβασις της Πολιτείας είναι και επιτετραμμένη και σκόπιμος, διότι ή ομαδική επιχείρησις υπερέχει της ατομικής, κατά γενικήν άρχήν. Ως πρós την έκτασιν όμως της επέμβάσεως ταύτης, οι όπαδοί της **πολιτειοκρατίας** χωρίζονται άφ' ένός εις τους όπαδούς του **σοσιαλισμοϋ**, οι όποιοι γενικεύουσι την επέμβασιν του Κράτους εις τó σύνολον τών ιδιωτικών έργων, και άφ' έτέρου εις τους όπαδούς του **επεμβατισμοϋ** (interventionnisme), οι όποιοι θεωροϋσιν επιτρεπομένην την επέμβασιν, εκεί όπου υπάρχει πιθανότης επιτυχίας μείζων εκείνης, ήν παρέχει ή ιδιωτική ένέργεια. Έκ τών δύο τούτων βασικών κατευθύνσεων ή ατομιστική εκράτησε κατά τους πρώτους δημοκρατικούς χρόνους, καθ' οϋς έξήρθησαν έντόνως τά δικαιώματα του ατόμου, υπεχώρησεν όμως κατά τους νεωτέρους χρόνους καθ' οϋς παρέμεινε μοναδικός σχεδόν ύποστηρικτής αυτής ό Léroy-Beaulieu. Αντιθέτως, αι νεώτεροι πολιτεία σταθερώς άκολουθοϋσι τās άρχάς της πολιτειοκρατικής σχολής, ειδικώτερον δέ του επεμβατισμοϋ, καθιεροϋσαι την επέβασιν της Πολιτείας εις όσα έργα κρίνει αύτη χρήσιμα εις την δλότητα και άνεπιτήδεια διά την ιδιωτικήν πρωτοβουλίαν, άτινα οϋτως αναγορευόνται εις σκοπούς της Πολιτείας². Και ό μόν γερομανικός επεμβατισμός στηρίζεται εις την μεταφυσικήν υπεροχήν του προσώπου της Πολιτείας και τó δικαίωμα αυτής όπως κυριαρχικώς καθορίζει την άποστολήν της, ό δέ γαλλικός εις την ιδέαν της λεγομένης κοινωνικής άλληλεγγύης (solidarité sociale), καθ' ήν πάσα πρῶξις τών ατόμων επιδρά επωφελώς ή επιζημιώς επί τών λοιπών ατόμων της αυτής κοινωνίας, δημιουργείται δι' οϋτω μία κοινωνική άλληλεπίδρασις, της όποίας ή Πολιτεία όφείλει ν' αναλάβη την ρύθμισιν, ίνα μή, εγκαταλειπομένη έλευθέρα, δργανωθῆ επί άδί-

1) H. B e r t h é l e m y, Traité élémentaire de droit administratif, 1926, σ. 3.

2) R. B o n n a r d, Notions générales sur les attributions et les fonctions de l'Etat et sur les services publics, έν R e v u e d e D r o i t P u b l i c 1925, σ. 11. G. J e l l i n e k, Allgemeine Staatslehre, 1929, σ. 259.

κων βάσεων και καταλήξει εις παραγνώρισιν τών δικαιωμάτων ώρισμένων άτομων χάριν τών λοιπών ¹.

Β'. — Δεκτού γενομένου, συμφώνως πρὸς τ' άνωτέρω, ὅτι σκοπὸς τῆς Πολιτείας εἶναι ἡ δι' ἐπεμβάσεως εἰς τὰ ἔργα τῶν ἰδιωτῶν μερίμνα διὰ τὴν θεραπείαν τῶν γενικῶν ἀναγκῶν, προκύπτει περαιτέρω τὸ ζήτημα τοῦ πρακτικοῦ καθορισμοῦ τῶν ἀναγκῶν τούτων. Ἐφοῦ δὲ ἡ ὁλονὲν αὔξουσα ἀνάπτυξις τοῦ πολιτισμοῦ πολλαπλασιάζει διαρκῶς τὰς ἀνάγκας τῶν ἀνθρώπων, εἶναι ἀδύνατον νὰ καθορίσῃ τις θεωρητικῶς τὰς ἀνάγκας ἐκείνας, ὧν ἡ ἱκανοποίησις εἶναι τόσον ἀπαραίτητος, ὥστε νὰ θεωρῆται σκοπὸς τῆς Πολιτείας, διότι ἀπόπειρα θεωρητικοῦ καθορισμοῦ ἐπὶ τῇ βάσει φιλοσοφικοῦ κριτηρίου τῶν ἀναγκῶν τούτων, θὰ προσέκρουεν εἰς τὸ φύσει ἄευστόν καὶ εὐμετάβολον τοῦ θέματος. Διὰ τοῦτο φρονοῦμεν ὅτι τὸ φιλοσοφικὸν κριτήριον πρέπει νὰ ἐγκαταλειφθῇ καὶ ν' ἀποβλέψῃ τις εἰς μόνην τὴν βούλησιν τῆς Πολιτείας ², ἥτις ἐκδηλοῦται ἐπὶ μιᾶς ἐκάστης συγκεκριμένης περιπτώσεως, χαρακτηρίζουσα αὐτὴν ὡς ἀντικείμενον μερίμνης τῆς Πολιτείας, ἥτοι ὡς θέμα ἐμπίπτον εἰς τοὺς σκοποὺς αὐτῆς. Οὕτω λ. χ. ἡ ἐξασφάλισις τῆς ταχυδρομικῆς συγκοινωνίας ἀποτελεῖ σκοπὸν τῆς Πολιτείας, οὐχὶ δυνάμει φιλοσοφικῆς τινος ἀρχῆς, ἀλλ' ἀπλῶς δυνάμει τῆς συγκεκριμένως ἐκδηλωθείσης βουλήσεως τῆς Πολιτείας ὅπως ἡ ταχυδρομικὴ συγκοινωνία συγκαταλεχθῇ μεταξὺ τῶν σκοπῶν αὐτῆς καὶ ἀποτελέσῃ θέμα δημοσίας ὑπηρεσίας. Ὡστε μοναδικὸν κριτήριον διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν σκοπῶν τοῦ Κράτους, τῶν ἀναγομένων εἰς δημοσίας ὑπηρεσίας, εἶναι ἡ περὶ τούτου βούλησις τῆς Πολιτείας. Τὸ κριτήριον εἶναι, ἡμολογουμένως, ἄευστόν καὶ ἔχει πολλὴν δόσιν ὑποκειμενικότητος, ἀλλ' εἶναι, πάντως, βεβαιότερον καὶ σταθερώτερον τοῦ ἀπολύτου καὶ ἀντικειμενικοῦ κριτηρίου, τὸ ὁποῖον ἄλλωστε δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐφυρμόζη τις ἀπαραλλάκτως εἰς πᾶσαν Πολιτείαν, ἀφοῦ ἐκάστης Πολιτείας αἱ κατευθύνσεις ὑπόκεινται εἰς τὴν ἐπίδρασιν ἰδίων πολιτικῶν καὶ οικονομικῶν συντελεστῶν.

1) R. Bonnard, ἐνθ. άνωτ., σ. 20—21.

2) G. Jéze, Des principes généraux du droit administratif t. II (1930) σ. 11 t. III, σ. 403, σημ. Conclusions Coïncelle ἐπὶ ἀποφ. C. E. Astruc, 7, Ἄπριλ. 1916, Réç. σ. 832-839 ὑπόσχεσις τῆς πόλεως τῶν Παρισίων περὶ παραχώρησεως γηπέδου πρὸς ἀνάγεσιν μεγάλου Φιλαρμονικῆς ἐθεωρήθη ὅτι δὲν ἀφάρωρα δημοσίαν ὑπηρεσίαν, διότι ἡ πόλις δὲν ἐσκόπει νὰ ἐξυπηρετήσῃ δημοσίαν ἀνάγκην. Τοῦναντίον ἐν τῇ ἀποφάσει Théron (Réç. 1910, σ. 497), ἡ σύμβασις περὶ περιουλογῆς τῶν κυνῶν ἐθεωρήθη ἀφορώσα δημοσίαν ὑπηρεσίαν, διότι ἡ πόλις Μομπελιὲ εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ὑγίαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῶν κατοίκων. Ὁμοίως ἐν τῇ ἀποφάσει Terrier (Réç. 1908, σ. 94), ἐνθα ἐπρόκειτο περὶ ἐξοντώσεως ὄφρων — ἴδε καὶ εἰσήγησιν ἐν ἀποφάσει Ville de St. Mollo (Réç. 1922, σ. 413).

Πρὸς τὴν λύσιν ταύτην ἀντιτίθεται ὁ Duguit, ὅστις, τούναντίον, διδάσκει ὅτι ἡ θέλησις τῆς Πολιτείας δὲν συνιστᾷ κατὰ διακριτικὴν ἐξουσίαν τὰς δημοσίας υπηρεσίας, ἀλλ' ὑφίστανται ὠρισμένα ἐνέργεια, αἵτινες ἀντικειμενικῶς ἀποτελοῦσιν, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των, σκοποὺς τῆς Πολιτείας καὶ τὰς ὁποίας ὑποχρεοῦται ἡ Πολιτεία ν' ἀναγορεύσῃ εἰς δημοσίας υπηρεσίας¹. Ἡ διδασκαλία αὕτη ἀποτελεῖ συνέπειαν τῆς ἐτέρας θεμελιώδους θεωρίας τοῦ Duguit, καθ' ἣν ἡ Πολιτεία δὲν δημιουργεῖ τὸ δίκαιον, ἀλλὰ διαπιστώνει ἀπλῶς τοὺς ὑπάρχοντας κανόνας τοῦ **ἀντικειμενικοῦ δικαίου**, ἥτοι τῆς περὶ δικαίου ἀντιλήψεως τῆς κοινωνίας, εἰς ἣν εἶναι ὑποτεταγμένοι οἱ κυβερνῶντες. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ περὶ ἀντικειμενικοῦ δικαίου θεωρία ἀποτελεῖ τὸ ἀσθενέστερον σημεῖον τῆς διδασκαλίας τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς θετικῆς σχολῆς τοῦ δικαίου², διότι καὶ τὸ κριτήριον τῆς ἀνευρέσεως τῶν κανόνων τοῦ ἀντικειμενικοῦ δικαίου εἶναι ἀκαθόριστον καὶ ἡ ὑπαρξις τῶν ἐπαρκῶν νομικῶν κυρώσεων διὰ τὴν πρὸς αὐτὸ συμμόρφωσιν τῶν κυβερνῶντων εἶναι ἀδύνατος³. Εἰδικῶς, προκειμένου περὶ δημοσίας υπηρεσίας, διδάσκεται ὅτι ἂν ὁ νομοθέτης αὐθαιρέτως ἀναγορεύσῃ εἰς δημοσίαν υπηρεσίαν ἐπιχειρήσιν, ἣτις ἀντικειμενικῶς δὲν ἀποτελεῖ σκοπὸν τῆς Πολιτείας, τὰ δικαστήρια θὰ ἐφαρμόσουν ὑποχρεωτικῶς τὸν νόμον, ἀλλὰ πραγματι δὲν θὰ ὑφίσταται δημοσία υπηρεσία, «**ἡ δὲ πραγματικότης ἐν τέλει θὰ κατισχύσῃ**»⁴. Πῶς ἐννοεῖ τὴν τοιαύτην κατίσχυσιν τῆς πραγματικότητος ὁ Duguit, δὲν καθορίζει σαφέστερον. Θὰ ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι ἡ θεωρία αὕτη ἀναγνωρίζει δικαίωμα τοῦ διοικουμένου ἐπὶ τὴν ἴδρυσιν τῆς δημοσίας υπηρεσίας, ἣν ἐπιβάλλει τὸ ἀντικειμενικὸν δίκαιον. Ἄλλ' ὁ Duguit, ἀπορρίπτων ἄλλωστε κατ' ἀρχὴν τὴν ιδέαν τοῦ ἐξ ὑποκειμένου δικαίου, δὲν ἀναγνωρίζει καὶ ἀξίωσιν τοῦ διοικουμένου ἐπὶ τὴν ἴδρυσιν τῆς δημοσίας υπηρεσίας. Μόνον ἀφοῦ αὕτη ἴδρυσθῇ, ὑφίσταται ἀντικειμενικὴ νόμιμος κατάστασις τοῦ διοικουμένου ἔναντι τῆς δημοσίας υπηρεσίας,

1) L. D u g u i t, *Traité de droit constitutionnel*, t. II, σ. 67, t. III, σ. 627, 637 (ἔκδ. 1923).

2) Δικαίως δὲ χαρακτηρίζεται ὁ Duguit θετικιστῆς μὲν ὡς φιλόσοφος, μεταφυσικός δὲ ὡς νομικός, καθὼ ἀναζητῶν τὴν πηγὴν τοῦ δικαίου πέραν τῶν ἐκπεφρασμένων βουλήσεων τῆς Πολιτείας - ἴδε F. G é n y, *La notion du droit en France*, ἐν *Revue de philosophie de droit et de sociologie juridique* 1931, σ. 26.

3) Τοῦτο ὁμολογεῖται παρὰ τοῦ D u g u i t ἐν *Traité κλπ.*, t. III (1923), σ. 550. Ἐν *Les transformations du droit public* (ἔκδ. 1913) ἀναγνωρίζεται ὅτι ἡ κέρως εἶναι εἰσέτι ἀπλῶς πολιτικὴ, σ. 59. Ἐν τῷ κεφ. VII τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, τὸ ζήτημα συνδέεται πρὸς τὴν ἐκ τῶν νομοθετικῶν πράξεων εὐθύνην τῆς Πολιτείας.

4) *Traité κλπ.*, II, σ. 67.

δυναμένου έκτοτε να χρησιμοποιήση ταύτην και να εξασφαλίση την νόμιμον λειτουργίαν της διά τής αιτήσεως άκυρώσεως¹. Τοῦ νόμου όμως μη μεριμνώντας περί ίδρύσεως αὐτῆς, οὐδέν μέσον έξαναγκασμοῦ εἰσάγει ὁ Duguít και οὕτως ἡ ἐν τῷ ἀντικειμενικῷ δικαίῳ ἀναγνώρισις ἔργου τινος ὡς δημοσίας ύπηρεσίας παραμένει ψιλή θεωρία.

Γ'.—Δεκτοῦ γενομένου, κατὰ τ' ἀνωτέρω, ὅτι μοναδικὸν κριτήριον διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν θεμίων τῆς δημοσίας ύπηρεσίας εἶναι ἡ βούλησις τῆς Πολιτείας, προκύπτει περαιτέρω τὸ ζήτημα: τίνα εἶναι τὰ ἀρμοδία ὄργανα διὰ τὴν δήλωσιν τῆς βουλήσεως ταύτης. Δεδομένης τῆς δυσχερείας καθορισμοῦ τῶν ὀρίων τῆς περιοχῆς τοῦ οὐσιαστικοῦ νόμου, εἶναι δυνατὴ πάντοτε ἀμφισβήτησις ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν τοῦ ἀρμοδίου ὄργανου. Κατὰ γενικὴν ὁμως ἀρχήν, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ οὐσιαστικοῦ νόμου ὑπάγονται, ἐκτὸς τῶν εἰδικῶς ἐν τῷ Συντάγματι μνημονευομένων περιπτώσεων, πάντες οἱ νέοι ὀρισμοί, οἱ δυνάμενοι νὰ ἐπηρεάσουν ἀτομικὴν τινα ἐλευθερίαν². Ὄθεν α) Ἡ ἰδρυσις δημοσίας ύπηρεσίας, ἐφ' ὅσον κατὰ κανόνα ἐπηρεάζει τὰς ἀτομικὰς ἐλευθερίας, ἰδίᾳ δὲ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐργασίας και τοῦ ἐμπορίου, καθιστῶσα δημοσίας ἐπιχειρήσεις ἢ εἰσάγουσα ἀστυνομικοὺς περιορισμοὺς, δέον νὰ θεωρῆται ὡς ἀνήκουσα εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν νομοθετικῶν ὀργάνων³. β) Ὡς πρὸς τὴν ὀργάνωσιν δημοσίας ύπηρεσίας, ὀρθὴ εἶναι ἡ διάκρισις τῶν ὀργανικῶν ὀρισμῶν, οἵτινες τίθουσι, ἐμμέσως ἢ ἀμέσως, τὰς ἀτομικὰς ἐλευθερίας και οἵτινες τίθενται διὰ τυπικοῦ νόμου, ἀπὸ τῶν λοιπῶν οἵτινες ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῆς κανονιστικῆς ἐξουσίας⁴. γ) Τέλος ἡ κατάργησις ύπηρεσίας, ἀφοῦ σημαίνει πάντοτε ὀρητὴν ἢ σιωπηρὰν κατάργησιν τοῦ περι ἰδρύσεως αὐτῆς νόμου, ἀνήκει φυσικῶς εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας⁵.

Ἡ τοιαύτη περί τὴν ἰδρυσιν, ὀργάνωσιν και κατάργησιν δημοσίων ύπηρεσιῶν ἀρμοδιότης τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας δὲν ὑπόκειται εἰς ἄλλους περιορισμοὺς ἐκτὸς τῶν προκυπτόντων ἐκ τοῦ Συντάγματος. Νομίζομεν δὲ ὅτι εἴμεθα συνεπεῖς πρὸς τὰς θετικὰς ἀντιλήψεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀπέρρευσεν ἡ θεωρία τῆς δημοσίας ύπηρεσίας, ἐὰν ἀπορρίψωμεν πάντα

1) Les transformations du droit public, σ. 62.

2) M. H a u r i o u, Precis de droit administratif et de droit public, 1927, σ. 461. Περί τοῦ ἐπιμάχου τῶν ὀρίων τοῦ οὐσιαστικοῦ νόμου ἴδε και L. D u g u í t, Traité κλπ., t. II (1923), σ. 185-186, t. IV (1921) σ. 715-719.

3) G. J è z e, Principes généraux du droit administratif, t. II (1930), σ. 95.

4) G. J è z e, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 105. Κατὰ τὴν ἐν Γαλλίᾳ πρακτικὴν, ἡ ὀργάνωσις τῶν δημοσίων ύπηρεσιῶν γίνεται πάντοτε διὰ κανονιστικῶν διαταγμάτων, ἀτόπως κατὰ τὸν H a u r i o u, σ. 461.

5) G. J è z e, ἐνθ. ἀνωτ., σ. 135.

μεταφυσικόν περιορισμόν τής βουλήσεως τής Πολιτείας ως πρὸς τὴν ἴδρυσιν δημοσίων ύπηρεσιῶν, ἀναγνωρίζωμεν δὲ μόνον τοὺς περιορισμοὺς τοὺς προκύπτοντας ἐκ τῶν θετικῶν πηγῶν τοῦ δικαίου, ἥτοι ἐκ τοῦ Συντάγματος. Οἱ περιορισμοὶ οὗτοι εἶναι δυνατόν νὰ ἐμφανίζωνται εἴτε ὑπὸ μορφήν ἐπιταγῶν, εἴτε ὑπὸ μορφήν ἀπαγορεύσεων.

α) Ἐπιταγαὶ πρὸς ἴδρυσιν ὠρισμένων δημοσίων ύπηρεσιῶν ὑφίστανται ἐν τῷ Συντάγματι ὑπὸ δητην ἢ σιωπηρὰν μορφήν. Οὕτω, σιωπηρὰ μὲν ἐπιταγὴ πρὸς διατήρησιν ύπηρεσιῶν στρατοῦ, ἀστυνομίας καὶ δικαιοσύνης συνάγεται ἐκ τῆς ἐν τῷ Συντάγματι μνησίας τῶν ύπηρεσιῶν τούτων ¹, δητη δὲ ἐπιταγὴ εὔρηται ἐν ἀρθρῷ 23 διὰ τὴν ἴδρυσιν δημοσίας ύπηρεσίας ἐκπαιδύσεως, καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν ἀρθρῷ 88 τοῦ γερμανικοῦ Συντάγματος δητη ἐπιταγὴ διὰ τὴν ὑπαρξιν δημοσίας ύπηρεσίας τῆς ταχυδρομικῆς, τηλεγραφικῆς καὶ τηλεφωνικῆς συγκοινωνίας ². Αἱ νομικαὶ συνέπειαι τῆς ὑπάρξεως τοιούτων συνταγματικῶν ἐπιταγῶν εἶναι δύο, ἥτοι: 1) Ὑποχρέωσις τῆς Πολιτείας νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐκδοσιν τῶν ἀναγκαίων διὰ τὴν σύστασιν καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῶν ύπηρεσιῶν τούτων νόμων. Ἄλλ' ἢ ὑποχρέωσις αὕτη, ὡς ὑπεδηλώθη ἤδη ἀνωτέρω, ἐνέχουσα πολιτικὴν μόνον σημασίαν, δὲν εἶναι δεκτικὴ νομικῆς κυρώσεως, καθόσον δὲν ὑφίσταται μέσον ἐξαναγκασμοῦ τῆς Πολιτείας διὰ τὴν κατάρτισιν νόμου, οὔτινος τὴν ἐκδοσιν ἐπιβάλλει τὸ Σύνταγμα ³. οὔτε δὲ διὰ τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως δύναται νὰ ἐλεγχθῇ δικαστικῶς ἢ ἀρνησις τῆς χρήσεως ἢ ἡ χρῆσις ἐν γένει τῆς νομοθετικῆς πρωτοβουλίας τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, διότι αἱ σχετικαὶ πρὸς τὴν πρωτοβουλίαν ταύτην πράξεις καὶ παραλείψεις αὐτῆς διαφεύγουσι τὸν ἔλεγχον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, καταλεγόμεναι, κατὰ γενικὴν γνώμην, εἰς τὰς καλουμένας «*πράξεις κυβερνήσεως*» ⁴. Ὅθεν ἡ διάκρισις τῶν δημοσίων ύπηρεσιῶν εἰς *ὑποχρεωτικὰς* καὶ *προαιρετικὰς* στερεῖται πρακτικῆς σημασίας ὡς πρὸς τὰς ύπηρεσίας τῆς Πολιτείας, ἐνῶ κέκτηται εἰδικήν, ὡς θέλομεν ἶδει, σημασίαν, ὡς πρὸς

1) Οὕτω καὶ ἐν τῷ ἀρθρῷ 119 ὑφίσταται σιωπηρὰ ἐπιταγὴ πρὸς ὑπαρξιν δημοσίας ύπηρεσίας ἀποκαταστάσεως ἀκτημόνων καὶ προσφύγων.

2) «*Τὰ ταχυδρομεῖα, οἱ τηλεγραφοὶ καὶ τὰ τηλεφῶνα ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Κράτους*». Καὶ ἐν ἀρθρῷ 143 ἐπιταγὴ διὰ τὴν ὑπαρξιν δημοσίας ύπηρεσίας ἐκπαιδύσεως.

3) M. H a u r i o u, Précis κλπ., σ. 16, σημ-ἶδε καὶ Θ. Τ σ ά τ σ ο υ, Ἐναθεώρησις τοῦ ἀρθροῦ 107 τοῦ Συντάγματος, ἐν Ἐπιθεωρησίῃ τῆς Τοπικῆς Ἀποδιοικήσεως 1932, σ. 391. Ἄνευ συγκεκριμένης κυρώσεως καταλείπει τὴν τοιαύτην ὑποχρέωσιν καὶ ὁ Duguit, Traité κλπ., t. III, σ. 627, 637 - ἶδε καὶ Les transformations κλπ., σ. 59.

4) R. A l i b e r t, Contrôle juridictionnel de l'administration, 1926 σ. 72. A p p l e t o n, Traité du contentieux administratif, 1927, σ. 290.

τάς υπηρεσίας τών Ὄργανισμῶν τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως¹. 2) Ἄδυναμία καταργήσεως τών δημοσίων τούτων υπηρεσιῶν, μετὰ τὴν διὰ νόμου σύστασίν των, δι' ἐτέρου νόμου, καθ' ὅσον ὁ νεώτερος οὗτος νόμος θὰ ἦτο ἀντισυνταγματικός, ὡς καταργῶν δημοσίαν υπηρεσίαν, ἡ ὁποία λειτουργεῖ κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Συντάγματος.

β) Ἀπαγορεύσεις πρὸς σύστασιν δημοσίων υπηρεσιῶν προκύπτουσιν ἐκ τοῦ Συντάγματος, ὅσας αὕτη ἤθελε προσκρούσει εἰς τὰς συνταγματικῶς κατοχυρωμένας ἀτομικὰς ἐλευθερίας. Ἐν τούτοις γίνεται δεκτὸν γενικῶς ὅτι δὲν ἀντιβαίνουν εἰς τὸ Σύνταγμα οἱ γενικοὶ διὰ νόμου περιορισμοὶ τῆς ἐργασίας, οἱ ἔχοντες ἀστυνομικὸν χαρακτῆρα². Ἡ ὑπὸ τῆς Πολιτείας μονοπωλῆσις ὠρισμένων ἐπιχειρήσεων, ἧς συνεπάγεται ἀπαγόρευσιν ἀσκήσεως αὐτῶν παρ' ἄλλων προσώπων, θίγουσα οὕτω σοβαρῶς τὴν ἰσόρροπον λειτουργίαν τῶν οἰκονομικῶν νόμων, θεωρεῖται, κατ' ἀρχήν, ὡς ἐπιτρεπομένη ὑπὸ τοῦ Συντάγματος, οὐ μόνον ὅσας πρόκειται περὶ ἐπιχειρήσεων, ἐκ τῆς λειτουργίας τῶν ὁποίων προκύπτει παροχὴ υπηρεσιῶν εἰς τοὺς πολίτας καὶ ἱκανοποιήσις δημοσίου συμφέροντος, ἀλλὰ καὶ ὅσας, διὰ τῆς μονοπωλήσεως ὠρισμένων ἐπιχειρήσεων, προκύπτει ἀπλῶς ταμειακὸν ὄφελος τῆς Πολιτείας (*impôres fiscales*)³. Ἐξαιρέσεις ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ταύτης τοῦ ἐπιτρεπτοῦ τῆς ἰδρύσεως μονοπωλίων, δέον ν' ἀναζητηθῶσιν εἰς εἰδικὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος. Οὕτω, τὸ ἄρθρον 23 ἐπιτάσσει μὲν τὴν ἴδρυσιν δημοσίας υπηρεσίας ἐκπαιδεύσεως, ἀπαγορεύει ὅμως τὴν μονοπωλιακὴν μορφήν τῆς υπηρεσίας ταύτης⁴. Τέλος, εἰς συνταγματικὴν ἀπαγόρευσιν ἤθελε προσκρούσει ἡ ἴδρυσις καὶ πάσης δημοσίας υπηρεσίας, τῆς ὁποίας ὁ σκοπὸς θὰ ἦτο ἀντίθετος πρὸς διατάξιν τινα τοῦ Συντάγματος⁵.

Πέρα τῶν ὡς ἄνω συνταγματικῶν περιορισμῶν, ἡ βούλησις τοῦ νομοθέτου εἶναι ἀνεξέλεγκτος. Ἐν τούτοις προβάλλονται δύο εἰσέτι ὅρια τῆς ἐλευθερίας ταύτης τοῦ νομοθέτου: ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπηρε-

1) Μ. Ηαυρίου, Précis κλπ., σελ. 19, σημ.

2) Σαριπόλου, Συνταγματικὸν Δίκαιον, τομ. Γ', (1918) σ. 32' Σ. 'Ε., 138 (1930), 726 (1931), 484, 842 (1932).

3) Σαριπόλου, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 32' L. Duguit, t. V (1925), σ. 223' W. Jellinek, Verwaltungsrecht, 1929, σ. 372 καὶ 395. Πητῶς ἐπιτρέπει τὴν κρατικοποίησιν τῶν μεγάλων σημασίας ἐπιχειρήσεων τὸ ἄρθρον 156 τοῦ γερμανικοῦ Συντάγματος. Ὁ Ηαυρίου, ἔβπων πρὸς τὰς ἀτομιστικὰς ἀρχάς, διδάσκει, ἐν σελ. 14 καὶ 18, ὅτι ὁ νομοθέτης δέον νὰ σέβηται τὰς ἀτομιστικὰς ἀρχάς τῆς νεωτέρας Πολιτείας καὶ νὰ ἐπεμβαίη μόνον «ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ». Κατὰ τῆς τάσεως τῶν μονοπωλίων ἐν σ. 444 σημ.

4) Σαριπόλου, ἔνθ' ἄνωτ. 101' R. Bonnard, Notions générales sur les attributions et les fonctions de l'Etat, σ. 10.

5) Α. χ. ἴδρυσις κρατικοῦ γραφείου προστασίας τῆς δουλεμπορίας.

σιοποιηθῶσιν επιχειρήσεις καθ' ἑαυτὰς ἀνήθικοι καὶ ὅτι ἡ ὑπηρεσιοποίησις δὲν δύναται ν' ἀποβλέπη ἀποκλειστικῶς εἰς κερδοσκοπίαν.

α) Ὑπεστηρίχθη ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ φύσει ὀρισμένων επιχειρήσεων ὑπάρχουσιν ἀντικειμενικὰ ὅρια ἠθικῆς φύσεως, κωλύοντα τὴν εἰς δημοσίαν ὑπηρεσίαν ἀναγόμευσιν αὐτῶν. Κατὰ τὸν Hauriou, τὸ εἰς δημοσίαν ὑπηρεσίαν ἀνιδρυόμενον ἔργον δέον νὰ εἶναι καθ' ἑαυτὸ ἠθικὸν καὶ δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον εἰς τὴν Πολιτείαν νὰ ὑπηρεσιοποιηῇ κατ' ἀρέσκειαν επιχειρήσεις, αἱ ὁποῖαι συντελοῦσιν εἰς τὴν βλάβην τῶν ἠθῶν. Οὕτω, δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένη ἡ εἰς δημοσίαν ὑπηρεσίαν ἀναγόμευσις δημοτικῶ θεάτρου, οὔτε ἡ διὰ δημοσίας ὑπηρεσίας μονοπώλησις τοῦ ἀλκοόλ, διότι τότε ἡ Πολιτεία θὰ μετεβάλλετο εἰς δημοσίον δηλητηριαστὴν¹. Ἄλλ' ἡ διδασκαλία αὕτη, ὑπενθυμίζουσα τὴν διδασκαλίαν τοῦ Duguit περὶ δημοσίας ὑπηρεσίας ἀντικειμενικῶ δικάω, εἶναι ἐπίσης ἀπορριπτέα, ὡς ἀπομακρυνομένη τῶν θετικῶν πηγῶν τοῦ δικαίου κατὰ τρόπον ὅλως ὑποκειμενικὸν καὶ ἀόριστον. Ἡ κριτικὴ τοῦ νομοθέτου, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ἐὰν τὸ εἰς δημοσίαν ὑπηρεσίαν ἀνιδρυθὲν ὑπ' αὐτοῦ ἔργον προάγῃ ἢ καταβάλλῃ τὰ δημόσια ἥθη, εἶναι πάντοτε δυνατὴ, ἀλλ' ὁ ἀντικειμενικὸς ἠθικὸς περιορισμὸς τοῦ νομοθέτου, πέραν τῶν διατάξεων τοῦ Συντάγματος, εἶναι διὰ τὴν θετικὴν ἀντίληψιν τοῦ δικαίου ἀπαράδεκτος. Καὶ ἡ νομολογία τοῦ ἐν Γαλλίᾳ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ἀποβλέπουσα εἰς μόνην τὴν βούλησιν τῆς Πολιτείας, ἐθεώρησεν ὡς ἀφορῶσαν δημοσίαν ὑπηρεσίαν τὴν σύμβασιν ἐκμεταλλεύσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου².

β) Ὁ πορισμὸς κερδῶν ἐξ ὑπηρεσιοποιουμένης επιχειρήσεως δὲν ἀποκλείεται κατ' ἀρχήν. Ἀσυμβίβαστος ὅμως πρὸς τὴν έννοιαν τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας δέον νὰ θεωρῆται ἡ πρὸς ἀποκλειστικὴν κερδοσκοπίαν ὑπηρεσιοποίησις ὀρισμένης επιχειρήσεως. Τοιαῦται ἐπιχειρήσεις εἶναι ἐπιτετραμμένα εἰς τὴν Πολιτείαν, πλὴν ὅμως ἀποτελοῦσιν ἰδιωτικὰς ἐπιχειρήσεις αὐτῆς, οὐχὶ δὲ δημοσίας ὑπηρεσίας, διότι αἱ δημόσιαι ὑπηρεσίαι δὲν δύνανται νὰ ἔχωσιν ἀποκλειστικῶς ταμειυτικὸν σκοπὸν³. Τοῦτο ἀποτελεῖ

1) M. Hauriou, Notes d'arrêts du Conseil d'Etat, t. I. σ. 332 -σχόλιον τῆς ἀποφάσεως Astruc, περὶ ἧς ἀνωτέρω, σ. 10 σημ.

2) G. Jèze, Principes κλπ., t. II, σ. 10. C. E., 27 Νοεμ. 1856. Dudon, Réc. 660, 27 Ἰουλ. 1923. Gheusy, Réc. 639. Ἀντιθέτως, τὸ γαλλικὸν Ἀκυρωτικὸν δὲν θεωρεῖ τὸ Ἐθνικὸν Θέατρον ὡς δημοσίαν ὑπηρεσίαν-ἴδε καὶ A p p l e t o n, Traité du contentieux administratif, 1927, σ. 199. Παρ' ἡμῖν τὸ ἠθικὸν Θέατρον ἀποτελεῖ, ἀναμφισβητήτως, δυνάμει τοῦ νόμου, δημοσίαν ὑπηρεσίαν. Ἐν ταῖς ἀρχαῖαις Ἀθήναις, ἡ παροχὴ καλλιτεχνικῆς τέψεως εἰς τοὺς πολίτας ἀπετέλει ἀντικείμενον δημοσίας ὑπηρεσίας-ἴδε: Ἀ ν δ ρ ε ά δ ο υ, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Δημοσίας Οἰκονομίας, 1918, σ. 223.

3) M. Hauriou, Précis κλπ., σ. 18. B l a e v o e t, Les services publics

οὐχι ἀντικειμενικὸν περιορισμὸν, ἀλλὰ κανόνα ἐρμηνείας τῆς βουλήσεως τοῦ νομοθέτου, ὁ κανὼν δὲ οὗτος εἶναι χρήσιμος μόνον ἐν περιπτώσει ἀμφιβολίας καὶ ἀσαφείας. Ὅθεν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις ταύτας δέον, ἐν ἀμφιβολία, νὰ μὴ θεωρῆται ὡς ἐπιτετραμμένη ἡ χρῆσις τῶν μέσων τοῦ δημοσίου δικαίου, αἱ δὲ σχετικαὶ πρὸς τὴν διαχείρισιν αὐτῶν πράξεις, νὰ θεωρῶνται ὡς μὴ προσβληταὶ δι' αἰτήσεως ἀκυρώσεως ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, δι' ὃν λόγον δὲν προσβάλλονται αἱ πράξεις διαχείρισεως τῆς ἰδιωτικῆς περιουσίας τῆς Πολιτείας, αἱ μὴ παρεκκλίνουσαι τῶν ἀρχῶν τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου. Αἱ ἀρχαὶ αὗται δὲν εἶναι ἐφαρμοστέαι καὶ ἐπὶ τῶν ταμιακῶν μονοπωλίων, ἅτινα θεωροῦνται ὡς ἀποτελοῦντα κεκαλυμμένην ἐπιβολὴν φορολογίας¹, ὑπὸ τοιαύτην δ' ἐκδοχὴν εἶναι δημοσίαι ὑπηρεσίαι, ἀφοῦ ἡ διὰ φορολογίας ἐξευρέσις τῶν μέσων ἱκανοποίησεως τῶν σκοπῶν τῆς Πολιτείας εἶναι, ἀναμφισβητήτως, ἀντικείμενον δημοσίας ὑπηρεσίας.

Δ'.— Τὴν πρὸς σύστασιν καὶ ὀργάνωσιν δημοσίων ὑπηρεσιῶν ἀρμοδιότητα αὐτῆς δύναται ἡ νοθευτικὴ ἐξουσία νὰ ἀναθέσῃ εἰς ὄργανα τῆς ἐκτελεστικῆς; Ἡ εἰδικὴ νομοθετικὴ ἐξουσιοδότησις θεωρεῖται, κατὰ γενικὴν ἀρχὴν, ἐπιτροπομένη δι' ὅλα τὰ νομοθετικὰ θέματα, μὴ ἐξαιρουμένων μὴδ' ἐκείνων, διὰ τὰ ὅποια τὸ Σύνταγμα ὀρθῶς ἀπαιτεῖ νόμον, τοῦ νόμου ἐνταῦθα νοουμένου ὑπὸ τὴν οὐσιαστικὴν ἔννοιαν. Ἄλλ' ἡ γενικὴ ἐξουσιοδότησις πρὸς σύστασιν δημοσίων ὑπηρεσιῶν θὰ ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὸν ἐν τῷ Σύντάγματι καθιερούμενον χωρισμὸν τῶν λειτουργιῶν καὶ πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ κράτους—δικαίου, οὗτινος βασικὴν ἀρχὴν ἀποτελεῖ ὁ χωρισμὸς οὗτος².

Ἄλλως ἔχει τὸ ζήτημα τῆς πρὸς τοὺς Ὄργανισμοὺς τῆς Τοπικῆς Αυτοδιοικήσεως γενικῆς ἐξουσιοδοτήσεως πρὸς ἴδρουσιν καὶ ὀργάνωσιν τοπικῶν ὑπηρεσιῶν, οἷα ἡ παρεχομένη διὰ τῶν ἀρθρῶν 19 καὶ 83 τοῦ κώδικος τῆς περὶ Δήμων καὶ Κοινοτήτων νομοθεσίας, ἐνθα ὀρίζεται ὅτι οἱ Δήμοι καὶ αἱ Κοινότητες ἔχουσι τὴν αὐτοδιοίκησιν τῶν ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ καὶ δημοσίου αὐτῶν προορισμοῦ ἀπορρεουσῶν τοπικῶν ὑποθέσεων, κατὰ τοὺς

au sens matériel et le service public au sens absolu, ἐν Revue de Droit public, 1926, σ. 55.

1) L. D u g u i t, Traité κλπ., t. V. σ. 223. W. J e l l i n e k, Verwaltungsrecht, σ. 372.

2) G. J é z e, t. Principes κλπ., II, σ. 127-128, ἐνθα θεωρεῖται ἀντισυνταγματικὴ ἡ γενικὴ ἐξουσιοδότησις τοῦ νόμου τῆς 22ας Μαρτίου 1924 πρὸς ἐπίτευξιν οικονομῶν διὰ πάσης τροποποιήσεως τῶν ἰσχυόντων νόμων. Ἀνάλογος παρ' ἡμῶν ἡ ἐξουσιοδότησις τοῦ νόμου 5660, ἣτις θεωρητέα ἐπίσης ὡς ἀντισυνταγματικὴ. Ἀντιθέτως, ἡ ἐξουσιοδότησις τοῦ νόμου 5415 πρὸς διαρρόθμισιν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν χάριν ἐπιταύξεως οικονομῶν θεωρεῖται ὡς συνταγματικὴ.

δρισμοδς τών νόμων¹. Τοιαύτη έξουσιοδότησις είναι επιβεβλημένη, κατ' άρχήν, υπό του άρθρου 107 του Συντάγματος. Ζήτημα γεννάται μόνον, εάν ο νόμος δύναται να όρίση κυριαρχικώς τίνες είναι αι τοπικής φύσεως υπηρεσίαι και τίνες ούχι. Κατά την νομολογίαν, ή διάταξις χαρακτηρίζεται ως περιέχουσα επιταγήν μέν δια την ύπαρξιν Τοπικής Αυτόδιοικήσεως, κατεύθυνσιν όμως άλλήν δια τó περιεχόμενον αυτής, συνεπώς δέν είναι ύποχρεωτική ή αποκλειστική εις τά όργανα τής Αυτόδιοικήσεως ανάθεσις τής έκτιμήσεως τών τοπικών άναγκών, άλλ' επιτρέπεται εις τόν νομοθέτην να όρίξη αναλόγως τών έκάστοτε περιστάσεων, τίνες σκοποί άποτελοϋσιν ύποχρεωτικώς τοπικάς υπηρεσίας του Δήμου ή τής Κοινότητος και τίνες δέον ν' αφαιρεθώσιν από την επιμέλειαν αυτών, υπό τόν όρον όπως οί περιορισμοί οϋτοι μη άπολήξωσιν εις οϋσιαστικήν έξαφάνισιν τής Τοπικής Αυτόδιοικήσεως, ή μείωσιν αυτής τοιαύτην, ώστε να παραβιάζεται ή έν άρθρω 107 επιταγή². Κατ' άλλην όμως γνώμην, δέν επιτρέπεται να όρίση ο νόμος ποιαί ύποθέσεις είναι τοπικαί και ποιαί δέν είναι, διότι τó κριτήριον είναι αντικειμενικόν, ανεξάρτητον τής βουλήσεως τής Πολιτείας, ο δέ νόμος όστις ήθελεν όρίσει ότι ώρισμένα ζητήματα, πράγματι τοπικά, δέν είναι τοπικά, θα παρεβίαζε τó Σύνταγμα³. Άλλ' ή λύσις αυτή προϋποτίθησι την διάταξιν του άρθρου 107, έδ. α', ως ούχι κατευθυντήριον, άλλ' επιτακτικήν, ιδρούσαν ίδια ύπερ τής Αυτόδιοικήσεως δίκαια, τουϋτ' όπερ είναι άπαράδεκτον, διότι μεταξύ τών διατάξεων του άρθρου 107 δέν εϋρηται τοιοϋτος επιτακτικός όρισμός, καθορίζων δεσμευτικώς δια τόν νομοθέτην τόν βαθμόν τής αυτόδιοικήσεως τών Τοπικών Όργανισμών, ως ώρισθη λ. χ. τó αίρετόν τών οργάνων τής Αυτόδιοικήσεως, όποτε δέν θα ήπηρεγεν έν τώ θέματι τούτω διακριτική έξουσία του νομοθέτου. Τοϋναντίον, ή περι Αυτόδιοικήσεως διάταξις είναι τόσον γενικής φύσεως, ώστε ν' αποκλείη την έκδοχήν ότι ο νομοθέτης δεσμεύεται έξ αυτής, μη δυνάμενος να όρίξη οϋτε τó πλαίσιον τών τοπικών άναγκών, οϋτε τó προαιρετικόν ή τó ύποχρεωτικόν τής πληρώσεως αυτών, οϋτε και την σειράν προτιμήσεως, έν ανεπαρκεία τών πόρων. Εις τόν δικαστήν λοιπόν δέν άνήκει έν προκειμένω ο μετά μαθηματικής ακριβείας έλεγχος, άλλ' όφείλει οϋτος να ύποχωρή, έν άμφιβολία, εις την αντίληψιν του νο-

1) 'Ανάλογος και ή διάταξις του άρθρου 76 : «Δύο ή πλείονες όμοροι Κοινότητες... δύναται... ν' άποτελέσωσι Σύνδεσμον Κοινοτήτων προς θεραπείαν κοινών τοπικών συμφερόντων και έκτέλεσιν κοινών τοπικών υπηρεσιών».

2) Σ. Ε. 257 (1930), 35, 144, 145, 156, 160 (1931), 565, 579 (1932).

3) Θ. Τ ο ύ τ σ ο υ, 'Η ανάθεώρησις του άρθρου 107 του Συντάγματος, έν 'Επιθεωρήσει τής Τοπικής Αυτόδιοικήσεως 1932, σ. 392.

μοθέτου, περιορίζων τόν έλεγχον εις μόνην τήν κατάφωρον άντισυνταγματικότητα ¹.

Όθεν ή επί τή βάσει του άρθρου 107 του Συντάγματος παρεχομένη, διά των άρθρων 19 και 83 του Κώδικος, έξουσιοδότησις τελεί υπό τους περιορισμούς ίδίως των νόμων, οτινες κυριαρχικώς ορίζουσιν, ότι δέον να αποτελῶσιν ύπηρεσίας του Δήμου ή της Κοινότητος ώρισμένα επιχειρήσεις. Τοιαῦται διατάξεις εύρηται και έν αυτώ τῷ Συντάγματι, όπερ, έν άρθρω 23, ορίζει ότι ή εκπαίδευσις ενεργεῖται δαπάνη του Κράτους ή των Όργανισμών της Τοπικής Αυτοδιοικήσεως, έν τῷ Κώδικι, όστις, έν άρθρω 48, απαριθμεῖ τας ύποχρεωτικὰς δαπάνας και, έν άρθρω 131, ορίζει, ότι πᾶς ένδεής δημότης δικαιούται ν' άπαιτῆ περίθαλψιν ² και, τέλος, εις πολλοὺς διοικητικούς νόμους, οί όποιοι επιβάλλουσιν εις τους αυτοδιοικουμένους οργανισμούς ώρισμένας δαπάνας χάριν ειδικῶν ύπηρεσιῶν ³. Έντεῦθεν ή διαιρέσις των δημοσίων ύπηρεσιῶν εις ύποχρεωτικὰς και προαιρετικὰς, στερουμένη, ως εἶπομεν, προκτικῆς σημασίας διά τας γενικὰς, κέκτηται, τούναντίον, διά τας τοπικὰς ύπηρεσίας τήν σημασίαν ότι ή λειτουργία των ύποχρεωτικῶν ύπηρεσιῶν εξασφαλίζεται υπό τήν μορφήν της ύποχρεωτικῆς δαπάνης, ήτις έγγράφεται αυτεπαγγέλτως υπό της έποπτευούσης άρχῆς εις τους προϋπολογισμούς των αυτοδιοικουμένων οργανισμών, και ήτις αποτελεί συνηθεστάτην μορφήν ίκανοποιήσεως δημοσίας ύπηρεσίας ⁴.

Τιθεμένων έκτός έρεῦνης των ύποχρεωτικῶν τοπικῶν ύπηρεσιῶν, ή δυνάμει του άρθρου 19 και 83 του Κώδικος άνατεθειμένη εις τους αυτοδιοικουμένους οργανισμούς εκτίμησις περί τόν καθορισμόν των προαιρετικῶν ύπηρεσιῶν υπόκειται εις τόν έλεγχον της έποπτευούσης άρχῆς, άσκοίμενον γεγικῶς δυνάμει του άρθρου 39 του Κώδικος, ειδικότερον δέ δυνάμει του άρθρου 52, όπερ θυθμίζει τόν έλεγχον του προϋπολογισμοῦ, και του άρθρου 42, όπερ θυθμίζει τόν έλεγχον του Όργανισμοῦ της Έσωτερικῆς Ύπηρεσίας. Καί ό μὲν έλεγχος του Όργανισμοῦ εἶναι ούσι-

1) Πρβλ. και εισήγησιν ©. Άγγελοπούλου επί της Σ. Ε. 257 (1930).

2) Σ. Ε. 143 (1932).

3) Ν. Α. 28ης Όκτ. 1923, κοινοτικοί ιατροί, Σ. Ε. 244, 863 (1932)· νόμος 512· καταπολέμησις άρουραίων και άκρίδων, Σ. Ε. 475, 571, 811 (1931), 586 (1932)· νόμος 3600, κυριακά γεωργικά σχολεία: Σ. Ε. 470 (1931)· νόμος 5019, σχολικά ταμεία: Σ. Ε. 523 (1932)· Ν. Α. 27ης Όκτ. 1929, σανατόρια: Σ. Ε. 535 (1932)· νόμος 3032, καταπολέμησις άφροδισίων νόσων: Σ. Ε. 501 (1931)· νόμος 5063, επαρχιακή δδοποιία: Σ. Ε. 579 (1932)· νόμος 4953, ταμιακή ύπηρεσία: Σ. Ε. 523 (1932)· νόμος 4189, μηχανική ύπηρεσία: Σ. Ε. 574, 774, 811 (1931)· νόμος 4335, τηλεφωνική συγκοινωνία: Σ. Ε. 811, 862 (1931) κ.ά.

4) Μ. Η α υ ρ ι ο υ, Précis κλπ., σ. 22, σημ.

αστικός, ἀφορῶν καὶ τὴν σκοπιμότητα τῶν ἐν αὐτῷ προβλεπομένων θέσεων καὶ ὑπηρεσιῶν ¹, ἀλλ' ἐκ τούτου δὲν ἐπεται ὅτι ἡ περὶ τῆς ὑπηρεσιοποιήσεως ὄρισμένων τοπικῶν ὑποθέσεων κρίσις τοῦ Δημοτικοῦ ἢ τοῦ Κοινοτικοῦ Συμβουλίου ὑπῆχθη γενικῶς εἰς τὴν οὐσιαστικὸν ἔλεγχον τῆς ἐποπτεύουσης ἀρχῆς, διότι, ἐν περιπτώσει περιζοπῆς ὄρισμένων θέσεων ἐκ τοῦ Ὁργανισμοῦ, ἀπομένει πάντοτε ἡ ὁδὸς τῆς ἱκανοποιήσεως δημοσίας ὑπηρεσίας ἄνευ συστάσεως εἰδικῶν ὑπαλληλικῶν θέσεων, διὰ τῆς ἀπλῆς ἐγγραφῆς καὶ διαθέσεως τῆς εἰδικῆς πιστώσεως ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, ἀφοῦ ἡ περὶ τῆς σκοπιμότητος τῆς ἐγγραφῆς τῶν προαιρετικῶν δαπανῶν ἐκτίμησις δὲν ὑπόκειται εἰς τὸν οὐσιαστικὸν ἔλεγχον τοῦ νομάρχου, περιοριζόμενον μόνον εἰς τὴν διαγραφὴν τῶν μὴ νομίμως ἐγγραφέντων καὶ τὴν προσθήκην τῶν μὴ νομίμως παραλειφθέντων ². Ὡστε ὁ ἔλεγχος τῆς ἐκτιμήσεως τῶν αὐτοδιοικουμένων ὀργανισμῶν ὡς πρὸς τὴν ὑπηρεσιοποίησιν ὄρισμένων τοπικῶν ὑποθέσεων περιορίζεται εἰς ἔλεγχον τῆς νομιμότητος τῆς ἐκτιμήσεως ταύτης, ἀποβλέπει δὲ εἰς τὴν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐκ τοῦ Συντάγματος καὶ τοῦ νόμου ἐξουσιοδοτήσεως ἄσκησιν τῆς ἐκτιμήσεως τῶν αὐτοδιοικουμένων ὀργανισμῶν. Ἐφ' ὅσον δηλαδὴ ἡ ἐξουσιοδότησις παρέχει δικαίωμα πρὸς ὑπηρεσιοποίησιν τῶν προσηκουσῶν εἰς τὸν προορισμὸν τῆς Κοινότητος τοπικῶν ὑποθέσεων, ἡ ὑπηρεσιοποίησις θεμάτων κειμένων ἔξω τοῦ προορισμοῦ τούτου θὰ ἐξήρατο τῶν ὁρίων τῆς ἐξουσιοδοτήσεως καὶ θὰ ἦτο διὰ τοῦτο παράνομος. Ἄλλ' ἡ διαχάραξις τῶν ὁρίων τούτων παρουσιάζει ἱκανὴν δυσχέρειαν. Κατ' ἀρχὴν, πᾶν ἔργον δύναται, ὑπὸ εἰδικᾶς συνθήκας, ν' ἀποβῆ ἀνικεῖμενον τοπικῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, καίτοι ὑπὸ τὰς κοινὰς καὶ συνήθεις συνθήκας ἡ ὑπηρεσιοποίησις αὐτοῦ θὰ ὑπερέβαινε τὴν ἐξουσιοδότησιν. Ὡστε, ὁσάκις ἡ ἐποπτεύουσα ἀρχὴ ἢ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἀποφαίνονται ὅτι ἡ ὑπηρεσιοποίησις ὄρισμένου ἔργου εἶναι παράνομος, ἡ παρανομία δὲν πηγάζει ἐκ τῆς ἀντικειμενικῆς φύσεως τοῦ ἔργου, ἀλλ' ἐκ τῶν συνθηκῶν, αἵτινες καθιστῶσι τὴν ὑπηρεσιοποίησιν αὐτοῦ ἀδικαιολόγητον. Συνεπῶς, ὁ ἔλεγχος τῆς νομιμότητος συνδέεται πρὸς τὴν οὐσιαστικὴν δι' ἐκάστην περίπτωσιν ἐξέτασιν τῶν πραγματικῶν συνθηκῶν καὶ ὄρων, οἵτινες καθιστῶσιν ὄρισμένην ἐπιχείρησιν ἀνικεῖμενον τοπικῆς δημοσίας ὑπηρεσίας ³. Ἡ τοιαύτη ἐκτίμησις μοιραίως ὑπόκειται εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἀντιλήψεων τοῦ περιβάλλοντος καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ ἀσκούντος τὸν ἔλεγχον. Τὸ ἐν Ἑλλάδι Συμβούλιον τῆς Ἐπικρα-

1) Σ. Ε. 596 (1931), 515 (1932).

2) Σ. Ε. 501, 575 (1931).

3) Μ. Η α υ ρ ι ο υ, Notes d' arrêts du C. E., t. I, σ. 162 καὶ 173-ἴδε καὶ Précis κλπ., σ. 185, σημ. καὶ ἐπ.

τείας, όρμώμενον, ώς παρατηρείται, από όρθοδόξων οικονομικών αρχών, αποκρούει την επέμβασιν των αυτοδιοικουμένων όργανισμών εις έργα, άτινα έπαρκώς δύνανται να διεξαγάγωσιν οι ιδιώται. Δικασται έμφορούμενοι υπό αντίθέτων οικονομικών αρχών θά ήτο δυνατόν να λύσωσι κατά διάφορον τρόπον το ζήτημα των όρίων τής έξουσιοδοτήσεως ¹.

Πάντως, επί τή βάσει των δεδομένων τής νομολογίας, είναι δυνατόν να σκιαγραφηθώσιν ώς εξής τα όρια τής εκτιμήσεως των αυτοδιοικουμένων όργανισμών ώς προς την ίκανοποίησιν τοπικών αναγκών :

1) Δέν είναι έπιτετραμένον ν' άποτελέση τοπικήν δημοσίαν ύπηρεσίαν έργον, όπερ ήδη διά νόμου έχει αναγορευθή εις δημοσίαν ύπηρεσίαν «άποκλειστικώς» κρατικής φύσεως: λ. χ. δέν θά ήδύνατο ή Κοινότης να μεριμνήση περί άπονομής δικαιοσύνης, ή διατηρήσεως άστυνομίας κλπ. ²

2) Δέν είναι έπιτετραμένον να επέμβαινη ή Κοινότης, διά τής εις δημοσίας ύπηρεσίας αναγορεύσεως έμπορικών ή βιομηχανικών έπιχειρήσεων, εις την έλευθερίαν των οικονομικών συναλλαγών. Ούτω α) δέν άποτελεί δημοσίαν ύπηρεσίαν καί, συνεπώς, δέν εύρίσκειται έντός του προορισμού τής Κοινότητος ή διατήρησις κοινοτικού φαρμακείου ³, ή ύπηρεσίας άσφαλίσεως κατά του πυρός ⁴, ή ιατρικής ύπηρεσίας προς δωρεάν περίθαλψιν των κατοίκων άδιακρίτως πτωχών τε καί πλουσίων ⁵. β) δέν είναι έπιτετραμένη, ή κατ'αρχήν, παροχή έπιχορηγήσεων εις ιδιωτικάς έπιχειρήσεις, λ. χ. εις συνεργατικήν ένωσιν κρεωπωλών ⁶, ή άρτοποιών ⁷, ή εις ιδιωτικόν σχολείον, υπό μορφήν παροχής διδάκτρων εις τους μαθητάς αυτού ⁸, ή εις ιατρών προς δωρεάν περίθαλψιν των κατοίκων, χωρίς να ύφίσταται έλλει-

1) G. Jè z e, Principes κλπ., t. II. σ. 103.

2) "Ιδε καί έγκύκλιον 'Υπουργείου 'Εσωτερικών 33956 [1928] έν Κώδικι νομοθεσίας Δήμων καί Κοινοτήτων, έπιμελεία Κ. Κ ο ν τ ο γ ι ά ν ν η, υπό το άρθρον 19.

3) Γνωμοδότησις C. E. 2ας Αύγ. 1894, έν Notes Hauriou, t. I, σ. 146 (Conclusions Romieu). Άλλοία όμως θά έδίδετο λύσις, άν ή διατήρησις φαρμακείου έλάμβανε χώραν εις έποχήν έλλείψεως φαρμάκων, χάριν τής δημοσίας ύγείας-ίδε καί Κ. Γ ε ρ α γ ά. Περί των πράξεων των Κοινοτικών καί Δημοτικών Συμβουλίων, έκδ. β', σ. 89 κ. έπ.

4) Γνωμοδότησις C. E. 21ης Μαΐου 1896, έν Notes Hauriou, t. I. σ. 146.

5) C. E. 26ης 'Ιουλ. 1907. Espagnol. Réc., σ. 727· 29ης Μαρτ. 1901, Casanova, Réc., σ. 333. "Ανευ τοιούτων διακρίσεων δέχεται την κοινοτικήν ιατρικήν ύπηρεσίαν ή νομολογία του Συμβουλίου τής 'Επικρατείας, 652 (1931), έπιβαλλομένη καί υπό του νόμου.

6) C. E. 6ης Μαρτ. 1914, Syndicat de la Boucherie de Chateauroux, Réc., σ. 308.

7) C. E. 1ης Φεβρ. 1901, Decroix, Réc., σ. 105.

8) C. E. 9ης Νοεμ. 1917, Commune de Plouay, Réc., σ. 704· 28ης Νοεμ. 1923, Commune de Chauac, Réc., σ. 768.

ψις Ιατροῦ ἐν τῇ Κοινοτήτι ⁴ γ) δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένη ἡ παροχὴ οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως εἰς τάξιν ἐργαζομένων πρὸς ἐπηρεασμὸν τῶν μεταξὺ ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν σχέσεων, λ. χ. ἡ παροχὴ ἐπιδόματος εἰς ἀπεργοὺς κατὰ τὴν διάρκειαν ἀπεργίας ⁵.

Τούναντίον, θεωρεῖται ὡς εὐρισκομένη ἐντὸς τῆς έννοιᾶς τῆς τοπικῆς δημοσίας υπηρεσίας :

1) Ἡ ἀνάμιξις τῆς Κοινοτήτος εἰς ἔργα καὶ ἐπιχειρήσεις ἰδιωτικᾶς, δσάκις αὕτη ἐξασφαλίζει τὴν ἱκανοποίησιν τοπικῶν ἀναγκῶν. Οὕτω α') εἶναι νόμιμος ἡ χάριν τῆς δημοσίας υγείας διατήρησις υπηρεσίας ἐκκενώσεως βόθρων ⁶, ἡ δημοτικῶν λουτρῶν ⁷, ἡ ἡ διατήρησις προσωρινῆς υπηρεσίας ἰχθυοπωλείου πρὸς καταπολέμησιν τῆς ἀκριβείας τοῦ βίου ⁸, ἡ υπηρεσίας κοινοτικῶν συσσιτίων, χάριν τῶν ἐνδεῶν δημοτῶν, ὧν ἄλλως τε ἡ περίθαλψις ἐπιβάλλεται ὑπὸ τοῦ ἀρθρου 131 τοῦ Κώδικος ⁹, ἡ ἡ διατήρησις ἰατρικῆς υπηρεσίας πρὸς παροχὴν δωρεᾶν ἰατρικῆς περιθάλψεως, δσάκις ὑφίσταται ἔλλειψις ἰατροῦ (β') ἐπίση; εἶναι νόμιμος ἡ ἐπιχορήγησις εἰς ἰδιωτικὴν πυροσβεστικὴν υπηρεσίαν, ἐφ' ὅσον δὲν ὑφίσταται δημοσία τοιαύτη ¹⁰.

2) Εἶναι ἐπιτετραμμένη ἡ μέριμνα διὰ τὴν ἐνίσχυσιν ἐν γένει τῶν δημοτῶν διὰ διαφορῶν μέσων, ὡς λ. χ. διὰ παροχῆς βοηθημάτων εἰς ἀπόρους μαθητὰς τῶν δημοσίων σχολείων ¹¹, ἡ ἐνισχύσεως δημοτοῦ πληγέντος ὑπὸ βαρέων ἀτυχημάτων ¹², ἡ ἐνισχύσεως τῶν δημοτικῶν ὑπαλλήλων ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἐορτῶν ¹³, κλπ.

1) C. E. 9ης Ἰουλ. 1909, Bureau, Réc., σ. 673.

2) Γνωμοδότησις C. E. 7ης Ἰουν. 1886 καὶ 17ης Δεκ. 1892 ἐν Notes Hauriou t. I, σ. 146.

3) Γνωμοδότησις C. E. 1ης Μαρτ. 1900, ἐν Notes Hauriou, t. I, σ. 146.

4) C. E. 26ης Ἰαν. 1906, Chambre syndicale des propriétaires des baux, Réc., σ. 91.

5) C. E. 28ης Μαρτ. 1924, Génét, Réc., σ. 347.

6) Σ. E. 143, 144 (1932).

7) C. E. 9ης Ἰουλ. 1909, Bureau, Réc., σ. 673. Ἐνευ διαρκείας ἡ 652 (1931) Σ. E.

8) C. E. 15ης Μαρτίου 1912, Commune de Corent, Réc., σ. 374· 19ης Φεβρ. 1915, Ville de Londun, Réc., σ. 41.

9) C. E. 10ης Ἰουν. 1921, Ville de Montbrison, Réc., σ. 556· Σ. E. 200 (1930).

10) C. F. 26ης Δεκ. 1908, Commune de Labastide de St. Pierre, Réc., σ. 1083, Σ. E. 711 (1930).

11) Σ. E. 196 (1930), 212 (1932).

II

Τὸ δεύτερον στοιχεῖον τῆς ἐννοίας τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας εἶναι ἡ χρῆσις τῶν μέσων τοῦ δημοσίου δικαίου. Πᾶσα ἱκανοποίησις τῶν σκοπῶν τῆς Πολιτείας δὲν ἀποτελεῖ ἄσκησιν δημοσίας ὑπηρεσίας, διότι ὑφίστανται καὶ ἰδιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐξυπηρετοῦσι γενικὰς ἀνάγκας, εὐρισκομένας ἐντὸς τῶν σκοπῶν τῆς Πολιτείας. Ἴνα ἀναχθῇ τοιαύτη ἐπιχειρήσις εἰς δημοσίαν ὑπηρεσίαν, δεόν ἢ δι' αὐτῆς πληρουμένη δημοσία ἀνάγκη νὰ εἶναι τόσον σημαντικὴ, ὥστε νὰ δικαιολογῆται ἡ χάριν τῆς συνεχοῦς καὶ ἀδιακόπου πληρώσεως αὐτῆς χρῆσις τῶν ἰδιαιτέρων ἐκείνων μέσων, ἅτινα προσιδιάζουσιν εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν¹. Τῶν μέσων τούτων, τῶν ὁποίων κοινὸν χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ ἀρχὴ ὅτι τὸ ἀτομικὸν συμφέρον δεόν νὰ κάμπηται πρὸ τοῦ γενικοῦ² δὲν εἶναι δυνατὴ ἢ πλήρης ἀπαρίθμησις. Ἄλλ' αἱ συνηθέστερον ἀπαντώμεναι ἐκδηλώσεις τῆς χρήσεως τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας κατὰ τὴν ἄσκησιν δημοσίας ὑπηρεσίας εἶναι αἱ ἑξῆς :

α) Ἡ ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτριώσις χάριν τοῦ σκοποῦ τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, θεωρουμένου ὡς σκοποῦ δημοσίας ὠφελείας.

β) Ἡ ἐπιβολὴ διοικητικῶν δουλειῶν εἰς βάρος τῶν ἰδιωτικῶν κτημάτων, χάριν τῆς ὁμαλῆς λειτουργίας τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας³.

γ) Ἡ ἰδιαιτέρα χρῆσις τῆς δημοσίας κτήσεως (domaine public), κατὰ παρέκκλισιν τῆς ἀρχῆς τοῦ κοινοχρήστου αὐτῆς⁴.

δ) Ἡ ἐπιβολὴ εἰδικῶν τελῶν ὑπὲρ τῆς λειτουργίας τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, φερόντων χαρακτῆρα νομίμου καὶ οὐχὶ συμβατικῆς ὑποχρεώσεως⁵.

ε) Ἡ εἰσπραξίς τῶν ὑπὲρ ὠρισμένης ὑπηρεσίας θεσπιζομένων πόρων κατὰ τοὺς κανόνας περὶ εἰσπράξεως τῶν δημοσίων ἐσόδων⁶.

ς) Ἡ καθιέρωσις μονοπωλήσεως ὠρισμένης ἐπιχειρήσεως, δι' ἧς τὸ

1) G. J è z e, Principes κλπ., τ. III, σ. 401.

2) G. J è z e, ἔνθ. ἄνωτ., τ. II, σ. 15.

3) Παράδειγμα ὁ νόμος 2979 περὶ ἠλεκτρικῶν ἐγκαταστάσεων, ὅσους ἐν ἄρθρῳ 9, ἐπιβάλλει δουλείας σηριξέως ἀγωγῶν ἐπὶ τῶν τοίχων, τοποθετήσεως πασσάλων ἐντὸς ἰδιωτικῶν κτήσεων, διελεύσεως ὑπογείων καλωδίων, κλαδεύματος δένδρων πρὸς ἀποφυγὴν βλαβῶν κτλ.

4) Ἡ χρῆσις τῆς δημοσίας κτήσεως ἀναφέρεται ἐν τῇ Σ. Ε. 109 (1930) μεταξὺ τῶν λόγων τῶν στηριζόντων τὴν ἀναγνώρισιν τῶν σιδηροδρόμων ὡς δημοσίας ὑπηρεσίας - ἴδε καὶ G. J è z e, Principes κλπ., τ. III, σ. 396.

5) Ἐκ τῆς φύσεως τοῦ τέλους συνάγει κριτήριον δημοσίας ὑπηρεσίας ὁ W. Jellinek Verwaltungsrecht, σ. 374 καὶ 495.

6) Σ. Ε. 538 (1930): Μετοχικὸν Ταμεῖον Πολιτικῶν Ὑπαλλήλων 291 (1932): Ταμεῖον Ἀσφαλίσεως Μυλεργατῶν.

κοινὸν ὑποχρεοῦται ὅπως ἐκ μιᾶς καὶ μόνης πηγῆς προμηθεύηται τὴν παροχὴν ὠρισμένης ὑπηρεσίας ¹.

Ἡ ἀναζήτησις τῆς υπάρξεως τῶν μέσων τούτων ἐν τῇ λειτουργίᾳ ὠρισμένης ἐπιχειρήσεως διωκούσης κοινωφελεῖς σκοπούς, ὀδηγεῖ εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος, ἐὰν ἡ ἐπιχείρησις αὕτη ἔχῃ ἀναγορευθῆ ὑπὸ τοῦ νόμου εἰς δημοσίαν ὑπηρεσίαν. Ἡ ἐκάστοτε δὲ πραγματικὴ ἐκτίμησις δέον νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὴν ὅλην διαμόρφωσιν τῆς ἐπιχειρήσεως, διότι ἡ τυχὸν ὑπὸ τοῦ νόμου παραχώρησις ὑπὲρ αὐτῆς ἐνὸς ἢ καὶ πλείονων τῶν ἄνω μέσων τοῦ δημοσίου δικαίου δὲν ἐκδηλώνει πάντοτε τὴν βούλησιν αὐτοῦ, ὅπως αὕτη καταστῆ δημοσία ὑπηρεσία. Οὕτω, λ. χ., ἡ ὑπὲρ ἀξιολόγων βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτριώσις ἰδιωτικῶν κτημάτων θεωρεῖται μὲν ὑπὸ τοῦ νόμου ², χωρὶς ἐν τούτοις αἱ ἐπιχειρήσεις αὗται νὰ ἀναγορευῶνται εἰς δημοσίας ὑπηρεσίας. Ἀφ' ἐτέρου καὶ ἡ δημοσία ὑπηρεσία εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνεργῇ κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, ὡς ὅταν δημοσία τις ἀρχὴ προσλαμβάνῃ ἐργάτας ἢ τεχνίτας ἐπὶ μισθῶσι ὑπηρεσιῶν ³, διότι τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας εἶναι ὅτι δ ὕ ν α τ α ι καὶ ὄχι ὅτι ὕ π ο χ ρ ε ο ὕ τ α ι νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ μέσα τοῦ δημοσίου δικαίου ὑπὸ τὰς διακρίσεις καὶ τὰς διαβαθμίσεις, τὰς ὁποίας ὁ νόμος ἐκάστοτε καθορίζει ⁴.

Ὑπεστηρίχθη ὅτι ἀποτελοῦσι δημοσίας ὑπηρεσίας «ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον ἔννοιαν» πᾶσαι αἱ ἐπιχειρήσεις κοινῆς ὠφελείας, αἵτινες ὑπόκεινται εἰς τὸν ἀστυνομικὸν κανονισμὸν τῆς Πολιτείας καὶ ὧν σκοπὸς εἶναι ἡ παροχὴ ὠρισμένης ὑπηρεσίας εἰς πάντας ἀδιακρίτως, ἐπὶ τῇ καταβολῇ ὠρισμένου ἀνταλλάγματος. Οὕτω, δημοσίαν ὑπηρεσίαν θ' ἀποτελεῖ πᾶσα ἐπιχείρησις διανομῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας ⁵, ἢ διανομῆς ὕδατος καὶ αἱ παρόμοιαι. Τοῦτο ἀποτελεῖ ἀστοχὸν ἐπέκτασιν τῆς ἔννοιαις τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας εἰς περιπτώσεις, αἵτινες ἀποτελοῦσιν ἄλλῶς ἐπιχειρήσεις κανονιστικῶς θυθμιζομένας (entreprises réglementées). Ἡ ὑποβολὴ ὠρισμένης ἐπιχειρήσεως εἰς ἀστυνομικὴν ἀδειαν δὲν προσδίδει εἰς αὐτὴν τὸν χαρακτῆρα δημοσίας ὑπηρεσίας, ἔχουσα ἄλλῶς τὴν ἔννοιαν ὅτι ἀφίνει ἀνενόχλητον τὴν ἐλευθερίαν ἐργασίας τοῦ ἀδειούχου, ἥτις ὑπόκειται εἰς τὸν προληπτικὸν ἔλεγχον

1) Ἀπαρίθμησιν τῶν γνωρισμάτων συστάσεως δημοσίας ὑπηρεσίας ἴδε καὶ ἐν A p p l e t o n, σ. 198.

2) Νόμος 2948 «περὶ προστασίας τῆς βιομηχανίας κλπ.», ἀρθρ. 8.

3) Ἡ ἐκ τούτου διαφορὰ δὲν ὑπάγεται εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Σ. Ε. : 447 (1932).

4) G. J è z e, Principes κλπ., τ. II σ. 4. B l a e v o e t, Les services publics au sens matériel et les services publics au sens absolu, ἐν R e v u e d e D r o i t P u b l i c 1926, σ. 60.

5) B l a e v o e t, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 57

τῆς Πολιτείας ¹. Ἄλλ' ἀφ' ἧς στιγμῆς ἡ Πολιτεία ἐνδιαφέρεται ἰδιαίτερος διὰ τὴν κανονικὴν καὶ συνεχῆ λειτουργίαν ὠρισμένης ἐπιχειρήσεως, πρὸς τοῦτο δ' ἐξασφαλίζει ὑπὲρ αὐτῆς τὰς προνομίας τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἀποδίδουσα εἰς αὐτὴν τὸν χαρακτῆρα κοινωφελοῦς ἔργου ², δὲν πρόκειται πλέον περὶ ἄλλης ἐλευθερίας τῆς ἐργασίας, ἀλλὰ περὶ παραχώρησεως τῆς ἀσκήσεως ἐξουσιῶν, αἵτινες προσιδιάζουσιν εἰς τὴν Πολιτείαν καὶ τὰς ὁποίας καλοῦσιν ἐπίσης «δημόσια δικαιώματα» ³. Ἐντεῦθεν αἱ ἐπιχειρήσεις αὗται μεταβάλλονται εἰς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἀσκοῦσι δὲ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν διὰ τῶν ὑπαλλήλων αὐτῶν, οἵτινες ἐξαρτῶνται μὲν ἐκ τοῦ ἐργοδότου, πλὴν ὅμως ἐκπροσωποῦσι τὴν Πολιτείαν εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἀσκησιν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἡ δὲ κατ' αὐτῶν ἀντίστασις εἶναι ἀντίστασις κατὰ τῆς δημοσίας ἀρχῆς ⁴. Αἱ ἐπιχειρήσεις αὗται ἀσκοῦσι τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν κατὰ παραχώρησιν (services concédés), διακρίνονται δὲ τῶν ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς Πολιτείας διοικουμένων παρομοίων ἐπιχειρήσεων (services en régie)

Ἐν τούτοις εἶναι σκόπιμος ἡ διάκρισις τῆς οὐσιαστικῆς ἀπὸ τῆς τυπικῆς ἐννοίας τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας. Ἡ οὐσιαστικὴ ἔννοια συνίσταται εἰς τὴν διὰ τῶν μέσων τοῦ δημοσίου δικαίου ἐξυπηρέτησιν τῶν σκοπῶν τῆς Πολιτείας, ἡ δὲ τυπικὴ εἰς τὴν ἀπ' εὐθείας, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς Πολιτείας, λειτουργίαν τῆς ἐπιχειρήσεως. Οὕτω, ἡ κατὰ παραχώρησιν λειτουργοῦσα δημοσία ὑπηρεσία εἶναι μὲν οὐσιαστικὴ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τυπικὴ Τοῦναντίον, ὅσῳκις ἐνσωματοῦται πρὸς τὴν Πολιτείαν, τελοῦσα ὑπὸ τὴν ἄμεσον διαχείρισιν αὐτῆς, εἶναι οὐσιαστικὴ ἅμα καὶ τυπικὴ δημοσία ὑπηρεσία. Ἐνταῦθα ὑπάγονται γενικῶς αἱ κρατικαὶ ὑπηρεσίαι, συμπεριλαμβανομένων καὶ ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὑποστῆ ἀποκέντρωσιν, ἀναγορευθεῖσαι εἰς ἴδια νομικὰ πρόσωπα.

Ἐξ αὐτῆς τῆς ἐννοίας τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας προκύπτει ὅτι τὸ δυνατὸν τῆς χρησιμοποίησεως ἐξουσίας ἀποτελεῖ πάντοτε ἐν τῶν κυρίων γνωρισμάτων αὐτῆς. Ὅθεν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ βοηθῆ δημοσία ὑπηρεσία ἀποξενωθείσα τελείως τοῦ στοιχείου τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. Καὶ ναὶ μὲν διδάσκεται ὅτι οὐδὲν ἔχνος πολιτικῆς ἐξουσίας δύναται τις ν' ἀνέσρῃ εἰς τὰς τεχνικὰς ἐργασίας τοῦ ταχυδρομικοῦ διανομέως ἢ τοῦ δημοσίου διδασκάλου ἢ εἰς τὴν παροχὴν ἐπιδόματος εἰς ἄπορον ⁵, ἀλλ' ἡ πλάνη τῆς

1) Otto Mayer, Deutsches Verwaltungsrecht, t. II, σ. 214.

2) Τοῦτο γίνεται λ. χ. διὰ Διατάγματος προκειμένου περὶ ἡλεκτρικῶν ἐγκαταστάσεων, κατὰ τὸ ἀρθρον 9 τοῦ νόμου 2979.

3) Otto Mayer, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 214.

4) W. Jellinek, Verwaltungsrecht, σ. 344· F. Fleiner, Διοικητικὸν Δίκαιον, μτφρ. Γ. Στυραλιάδου, σ. 85, σημ.

5) L. Duguit, Les transformations κλπ., σ. 31.

διδασκαλίας ταύτης προέρχεται εκ του ότι έρευνώνται αι τελευταίαι αναλύσεις της ατομικής ενεργείας της δημοσίας υπηρεσίας και ουχι οι κανόνες οι ρυθμιζοντες την ενεργειαν ταύτην, οι όποιοι ασφαλώς, έμφορούνται υπό της πολιτικής εξουσίας.¹ Άλλωστε, ως παρατηρείται όρθώς, και αι τεχνικαι ενεργειαι των δημοσίων υπηρεσιών συνδέονται, κατά τινα τρόπον, προς την άσκησιν εξουσίας και περιέχουσι στοιχείον προσταγής, ως λ. χ. ή παροχή της στοιχειώδους εκπαιδύσεως συνδέεται προς την έπιβολήν της υποχρεωτικής φοιτήσεως, ή δημοσία αντίληψις προς την απαγόρευσιν της άληθείας κλπ.² Διά τουτο θεωρούμεν ίσορροπιέαν την διδασκαλίαν του Duguit, ήτις προσπαθει να αποξενώση την έννοιαν της Πολιτείας από του στοιχείου της εξουσίας και να στηρίξη ταύτην επί του στοιχείου της δημοσίας υπηρεσίας.

Άλλ' εάν ή δημοσία υπηρεσία δέν είναι ίκανή ν' ανακαταστήση την πολιτικήν εξουσίαν ως στοιχείον της Πολιτείας, καθώς γίνεται δεκτόν σχεδόν γενικώς, παρά την επίδρασιν των θεωριών του Duguit, δέον έντούτοις ν' αναγνωρισθί ότι ή πολιτική εξουσία κατευθύνεται και περιορίζεται υπό της ιδέας της δημοσίας υπηρεσίας, ουχι διότι, κατά την ιδióρρυθμον σύλληψιν του Hauriou, ή δημοσία υπηρεσία είναι ή κινητήριος ιδέα της εις Θεσμόν δικαίου (institution) διαμορφουμένης διοικήσεως,³ αλλά διότι ή πλήρωσις των σκοπών της δημοσίας υπηρεσίας άποτελει σήμεραν άρχήν του δημοσίου δικαίου, προκύπτουσαν εξ αυτοπεριορισμού της πολιτικής εξουσίας, διαμορφωθέντος υπό των συγχρόνων περι άποστολής της Πολιτείας αντιλήψεων και άποτυπωθέντος έν τή θεμελιώδει γραπτῶ νόμῳ, καθ' όν τρόπον διεμορφώθη ή ιδέα της νομιμότητος και του κράτους δικαίου. Ακριβώς δέ ή γόνιμος αυτή συμπλοκή του στοιχείου της πολιτικής εξουσίας προς την κατευθυντήριον ιδέαν της δημοσίας υπηρεσίας είναι, ίσως, ό πλουσιώτερος καρπός, όν απέδωκεν έν τή πρακτική ή επιστημονική προσπάθεια του άρχηγού της θετικής σχολής του δικαίου.

Η αυτή παρατήρησις, καθ' ήν αδύνατος είναι ή παντελής έλλειψις του στοιχείου της πολιτικής εξουσίας εκ της δημοσίας υπηρεσίας, οδηγεί εις την άπόρριψιν και έτέρας θεωρίας, ή όποια διακρίνει τας δημοσίας υπηρεσίας εις διαχειριστικάς (services de gestion), οίαι είναι αι παρέχουσαι υπηρεσίας, και προστακτικάς (services d' autorité), οίαι είναι αι

1) Τουτο όμολογείται υπ' αυτού του D u g u i t διδάσκοντος ότι οι κυβερνώντες, έχοντες τό μονοπώλιον της ισχύος, όφείλουσι να χρησιμοποιήσωσι την ισχύν των ταύτην διά να εξασφαλίσωσι την λειτουργίαν των δημοσίων υπηρεσιών : *Traité κλπ., τ, II (1923), σ. 54.*

2) Μ. Η α u r i o u, *Précis κλπ., σ. 444, σημ.*

3) Μ. Η α u r i o u, *Précis κλπ., σ. 12.*

εξδίδουσαι διαταγὰς ἢ ἀπαγορεύσεις. Ἡ διάκρισις αὕτη διείπεν ἐπὶ μακρὸν τὴν νομολογίαν τοῦ ἐν Γαλλίᾳ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, δεχομένου ὅτι μόναι αἱ πράξεις τῶν προστακτικῶν ὑπηρεσιῶν δημιουργοῦσι διοικητικὰς διαφορὰς, διευτυπώθη δὲ ὀητῶς ὑπὸ τοῦ Laferrière, ἵνα ἀμέσως μετὰ τοῦτο ἐγκαταλειφθῆ ὡς ἐκ συνθήματος¹. Μοναδικὸς ὑποστηρικτὴς αὐτῆς ἀπομένει σήμερον ὁ Bert hélemy, ὅστις, δυσπιστῶν πρὸς τὴν νεωτέραν νομολογίαν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, δέχεται ὅτι εἰς μόναι τὰς προστακτικὰς ὑπηρεσίας (ἀστυνομίαν, στρατόν, δικαιοσύνην) ἐπιτρέπεται ἡ χρῆσις τῶν μέσων τοῦ δημοσίου δικαίου, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὰς διαχειριστικὰς, αἵτινες ὑπάγονται εἰς τοὺς κανόνας τοῦ ἀστικοῦ δικαίου καὶ αἵτινες μόναι προϋποθέτουσι προσωπικότητα τῆς Πολιτείας. Συνεπῆς πρὸς τὴν ἰδέαν ταύτην, ὁ Berthélemy διακρίνει καὶ τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους ἀναλόγως τῆς ὑπηρεσίας εἰς ἦν ἀνήκουσι καὶ ὀυθμίζει κατ' ἀναλογίαν τὸ καθεστὼς ὅφ' οὗ ἑκατέρω κατηγορία διέπεται². Τὰ μαχητὰ σημεῖα τῆς θεωρίας ἔγκεινται εἰς τὴν παραγνώρισιν δύο ἀρχῶν: α') ὅτι καὶ ἐκεῖ ὅπου ἡ Πολιτεία ἐκδίδει διαταγὰς, σκοπὸς τῆς ἐξουσίας εἶναι ἡ παροχὴ ὑπηρεσιῶν εἰς τὴν ὀλότητα τῶν πολιτῶν καὶ β') ὅτι καὶ ἐκεῖ ἔνθα ἡ Πολιτεία παρέχει ἀπλῶς ὑπηρεσίας, χρησιμοποιεῖ, κατὰ γενικὸν κανόνα, μέσα προσιδιάζοντα εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν, εἰς τρόπον ὥστε, λόγῳ τῆς στενῆς συμπλοκῆς τοῦ στοιχείου τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας πρὸς τὸ τῆς διαχειρίσεως, νὰ μὴ εἶναι πλέον δυνατὴ ἡ διφυγὴς διάκρισις τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν εἰς τὰς δύο ὡς ἄνω μεμύλας κατηγορίας³. Τοῦτο δὲ ἀκριβῶς ἀναγκάζει τὸν Berthélemy νὰ δεχθῆ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν κανόνων τοῦ δημοσίου δικαίου καὶ εἰς τὰς ὑπηρεσίας διαχειρίσεως, ἐὰν τοιαύτη προκύπτῃ ἢ βούλησις τοῦ νομοθέτου, παρεκκλίνων οὕτω, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν πραγμάτων, ἀπὸ τῆς θεμελιώδους διακρίσεως, εἰς ἦν ἐμμένει.

Ἐν τούτοις λογικῶς ἀναγκαία τυγχάνει ἡ συναφὴς διάκρισις τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ βαθμοῦ τῆς συνοχῆς τῶν πρὸς τὴν έννοιαν τοῦ σκοποῦ τοῦ Κράτους. Ὑφίστανται, ἀληθῶς, ὑπηρεσίαι, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦσιν ἀποκλειστικῶς ἔργα τοῦ Κράτους, τοιαῦται δ' εἰ-

1) G. J è z e, Principes κλπ. t. I, σ. XIV.

2) H. Berthélemy, Traité κλπ., 1926, σ. 48 καὶ 56-βλ. καὶ Défense de quelques vieux principes, ἐν Mélanges Hautiou, σ. 88. Ἐκ τῆς διακρίσεως ὑπαλλήλων ἀσκούντων ἐξουσίαν καὶ ἐνεργούντων διαχειρίσιν ὁ W. Jellinek, ἐν Verwaltungsrecht, σ. 343, συνάγει ὅτι ὁ ἀσκῶν ἐξουσίαν ὑπάλληλος ἔχει πάντοτε δημοσίαν ἰδιότητα, ἐνῶ ὁ ἐνεργῶν διαχειρίσιν δύναται νὰ προσλαμβάνηται καὶ ἐπὶ συμβάσει, ἐπὶ ὄροις τοῦ κοινοῦ δικαίου.

3) G. Jellinek, Allgemeine Staatslehre, σ. 255, 258. Ἀνάλογος ἡ τοῦ H. Berthélemy εἰς services essentiels καὶ services facultatifs διάκρισις, ἐν Traité κλπ. (1926), σ. 7.

ναί αἱ τρεῖς προμνησθεῖσαι ἤδη ὑπηρεσίαι τῆς ἀσφαλείας, ἤτοι ὁ στρατός, ἡ ἀστυνομία καὶ ἡ δικαιοσύνη. Τὰς ὑπηρεσίας ταύτας οὐδὲ ἡ στοιχειωδεστέρα τῶν Πολιτειῶν δύναται νὰ παρίδῃ ἄνευ κινδύνου διαλύσεως αὐτῆς, διὸ καὶ εὐλόγως δέον νὰ διακρίνονται αἱ ἀποκλειστικαὶ αὗται ὑπηρεσίαι ἀπὸ τῶν λοιπῶν, δι' ὧν ἡ Πολιτεία ἀντικαθιστᾷ τὴν ἰδιωτικὴν ἐνέργειαν ἢ ἐπικουρεῖ ἀπλῶς ταύτη. Ἡ σχεδὸν ἐντελής σύμπλωσις τῶν «ἀποκλειστικῶν» ὑπηρεσιῶν πρὸς τὰς καλουμένας «προστακτικὰς» δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ δημιουργήσῃ σύγχυσίν τινα. Ἄλλως τε, ἡ διάκρισις εἰς ἀποκλειστικὰς καὶ μὴ ὑπηρεσίας: κέκτηται θεωρητικὴν ἀπλῶς σημασίαν, πλὴν τῆς μοναδικῆς, ἴσως, πρακτικῆς σημασίας, ὅτι αἱ ἀποκλειστικαὶ ὑπηρεσίαι δὲν εἶναι δεκτικαὶ παραχωρήσεως εἰς ἰδιωτικὴν ἐπιχείρησιν, ἀλλὰ δέον νὰ διευθύνωνται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς Πολιτείας, ἤτοι ν' ἀποτελῶσιν ὑποχρεωτικῶς καὶ «τυπικὰς» ὑπηρεσίας, κατὰ τὴν ἀνωτέρω γενομένην διάκρισιν. Τοιαύτη ἐπιταγὴ δύναται, καθ' ἡμᾶς, καὶ ἐκ τοῦ Συντάγματος νὰ συναχθῇ, ἡ δὲ ὑποστηριζομένη ἐκδοχὴ ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ παραχωρηθῇ εἰς ἰδιωτικὴν ἐπιχείρησιν ἡ ὑπηρεσία τῆς ἀστυνομίας, ὁ στρατός καὶ ἡ δικαιοσύνη¹, δέον νὰ θεωρηθῇ ἀσυμβίβαστος πρὸς αὐτὴν τὴν φύσιν τῶν ὑπηρεσιῶν τούτων.

Μ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

1) Τοῦτο δέχεται ὁ J è z e ἐν Principes κλπ., τ. III, σ. 346.

Χ. Ι. ΧΑΤΖΗΣΠΥΡΟΥ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Η ΑΓΡΟΦΥΛΑΚΗ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ *)

Διάγραμμα: § 1) 'Επεξηγήσεις όρων.— § 2) 'Εννοια και άποστολή της 'Αγροφυλακής.— § 3) 'Η έξαιρετική σπουδαιότης της 'Αγροφυλακής παρ' ήμιν.— § 4) 'Η ιστορία της 'Αγροφυλακής.— § 5) 'Η από τοῦ 1926 νέα περίοδος της 'Αγροφυλακής.— § 6) Σύστημα 'Αγροφυλακής.— § 7) 'Εκτίμησις αὐτῶν.— § 8) Τό σύστημα 'Αγροφυλακής τοῦ νόμου 4491 (ή νέα 'Αγρονομία). [α') 'Η κατά κοινότητα ὀργανωμένη 'Αγροφυλακή. β') 'Η κατ' εὐρυτέραν περιφέρειαν ὀργανωμένη 'Αγροφυλακή. γ') Τά ὄργανα 'Αγροφυλακής κατά τὸν νόμον 4491. δ') Αἱ δικαστικαὶ διατάξεις τοῦ νόμου 4491. ε') Γενικὸν Ταμεῖον 'Αγροφυλακής καὶ Διεύθυνσις 'Αγροτικῆς 'Ασφαλείας].— § 9) 'Εκτίμησις τῶν ἀποτελεσμάτων της νέας 'Αγρονομίας νόμου 4491

Α'.

1. Οἱ ὅροι 'Αγροφυλακή, 'Αγροτικὴ 'Ασφάλεια καὶ 'Αγροτικὴ ἢ 'Αγρονομικὴ 'Αστυνομία εἶναι ταυτόσημοι. Εἰς τὰ πρῶτα σχεικὰ νομοθετήματα γίνεται χρῆσις τοῦ ὅρου 'Αγρονομικὴ 'Αστυνομία, κατὰ μετάφρασιν τοῦ γαλλικοῦ ὅρου Police Rurale. Σήμερον ὁ ὅρος οὗτος, καίτοι λίαν δηλωτικὸς τῆς ἐννοίας του, ἔχει περιέλθει ἐν τῇ νομοθεσίᾳ εἰς ἀχρησίαν. Ὁ ὅρος 'Αγροφυλακή ἔχει παλαιότερους τίτλους μὲ τὸ σημαντικὸν προσὸν τῆς μονολεξίας καὶ τῆς λαϊκῆς προελεύσεως. Ἡ ὀνομασία τῆς 'Αγροτικῆς 'Ασφαλείας ἔχει εἰσαχθῆ ἀπὸ μεταγενέστερα νομοθετήματα εἰς ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν Δημοσίαν 'Ασφάλειαν, καθ' ἡμᾶς ἀνευ ἀνάγκης. Ἀπὸ

*) 'Ανεγνώσθη ἐν τῇ «'Εταιρείᾳ Διοικητικῶν Μελετῶν» κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 22ας 'Ιουνίου 1935.

ἐτῶν τινων εἰς τὴν γλωσσοπλαστικὴν ἱκανότητα τοῦ Λαοῦ ὀφείλομεν τὸν νέον ὄρον 'Αγρονομία διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἀγροτικὸς κόσμος τῆς 'Ελλάδος ἐννοεῖ, εἰδικῶς, τὴν ὀργανωμένην 'Αγροφυλακὴν, ἐκείνην εἰς τὴν ἀσκησιν τῆς ὁποίας συμμετέχει ἐνεργῶς τὸ Κράτος ἀπ' εὐθείας, δι' εἰδικῶν διοικητικῶν ὑπαλλήλων, καλουμένων ἀγρονόμων. Ὁ τελευταῖος οὗτος ὄρος εἶναι χρήσιμος ὅσον καὶ εὐστοχος, καίτοι δὲν ἔχει ἀκόμη πολιτογραφηθῆ, ὑπὸ ταύτην τὴν ἔννοιαν, εἰς τὰ κείμενα. Ἐκ τῶν τεσσάρων τούτων συνωνύμων καλὸν εἶναι καὶ πρέπει νὰ κρατηθοῦν οἱ δύο μονολεκτικοὶ ὄροι 'Αγροφυλακὴ καὶ 'Αγρονομία, τοῦ δευτέρου ὑπὸ τὴν ρηθεῖσαν εἰδικὴν σημασίαν ¹⁾).

2. Ποῖον τὸ περιεχόμενον τῆς ἐννοίας τῆς 'Αγροφυλακῆς ὡς δημοσίας ὑπηρεσίας :

'Η 'Αγροφυλακὴ εἶναι ἡ εἰδικὴ ἀστυνομικὴ καί, ἐν μέρει, πταισματικὴ ὑπηρεσία τῆς γεωργίας. Ἀναλυτικώτερον δύναται νὰ ἐξαχθῆ ὁ ἐξῆς περιγραφικὸς ὄρισμός αὐτῆς ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε παρ' ἡμῖν σχετικῆς νομοθεσίας καὶ τῶν σημερινῶν τάσεων πρὸς ὀργάνωσιν αὐτῆς : 'Η 'Αγροφυλακὴ εἶναι δημοσία ὑπηρεσία με χαρακτηριστὰ ἀστυνομικὸν ἅμα καὶ δικαστικόν, ἀποτελοῦσα κλάδον τῆς γεωργικῆς διοικήσεως, ἥτις, ἀσκουμένη, εἴτε ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ Κράτους, εἴτε μέσῳ τῶν Ὄργανισμῶν τῆς Αὐτοδιοικήσεως, εἴτε τῇ συμμετοχῇ καὶ συνεργασίᾳ ἀμφοτέρων, ἐπιδιώκει, ὡς εἰδικὸν αὐτῆς σκοπὸν, τὴν πρόληψιν τῶν περὶ τὰ ἀγροτικὰ κτήματα ἀδικημάτων καὶ παραβάσεων, καὶ τὴν καταστολήν, ἥτοι βεβαίωσιν, καταγγελίαν καὶ δίωξιν, ἐνίοτε δὲ καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν δραστῶν τῶν ἀδικημάτων καὶ παραβάσεων τούτων, δυνάμει ἐξαιρετικῶν ποινικῶν καὶ δικονομικῶν διατάξεων τῶν εἰδικῶν περὶ 'Αγροφυλακῆς νόμων.

Ἐν περαιτέρῳ ἀναπτύξει τοῦ ὁρισμοῦ τούτου θὰ ἤξιζε νὰ προσαχθῶσι τὰ ἐξῆς :

α') 'Η 'Αγροφυλακὴ ἔχει τὸ πεδίον τῆς δράσεως αὐτῆς κυριώτατα εἰς τὴν ἀγροτικὴν ὑπαιθρον (μὴ περιλαμβάνουσα εἰς τὸν κύκλον τῆς τὰς χα-

1) Αἱ λέξεις ἀγρονόμος καὶ 'Αγρονομία ἔχουν δύο κυρίας ἐννοίας : α) εἰς τὴν μεταγενεστέραν ἐννοίαν τῶν εἶναι συνώνυμοι τῶν λέξεων «γεωπόνος» καὶ «γεωπονία», ὅφ' ἦν ἔννοιαν καὶ ἔχουν πολιτογραφηθῆ εἰς τὴν γαλλικὴν (agronome, agronomie κλπ.). Εἰς τὸ Διάταγμα τοῦ 1833, περὶ σχηματισμοῦ τῆς ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Γραμματείας, ἡ 'Αγρονομία χρησιμοποιεῖται ὑπὸ ταύτην τὴν ἔννοιαν β) ἡ ἀρχαιότερα ἐννοία τῶν εἶναι ἡ τῆς ἐποπτείας ἀγροτικῶν κτημάτων. Παρὰ Πλάτωνι, ὁ ἀγρονόμος εἶναι ὁ ἄρχων ὁ ἐπιβλέπων τὰς γαίας τῶν Δημοσίων. (Παρ' Ὀμήρῳ καὶ Σοφοκλεῖ ἀπαντᾶται με ἐπιθετικὴν σημασίαν π.χ. νύμφαι ἀγρονόμοι, αὐλαὶ ἀγρονόμοι). Ὁρθῶς ἄρα οἱ ἀγροτικοὶ ἀστυνόμοι ἠδυνήθησαν νὰ ἐπωνομασθοῦν ὑπὸ τοῦ νόμου ἀγρονόμοι, ὑπὸ τὴν ἀρχαίαν τῆς λέξεως ἐννοίαν, ἐξ οὗ ὄρου ὁ ἀγροτικὸς κόσμος ἐβάπτισε τὴν ὀργανωμένην 'Αγροφυλακὴν 'Αγρονομίαν.

ρακτριζομένας ὡς δασικὰς ἐκτάσεις). Μέσα εἰς τὸν κύκλον τοῦτον τῆς δράσεώς της, τὰ ἀντικείμενα τῶν ὁποίων ἡ προληπτικὴ καὶ κατασταλακτικὴ προστασία ἀποτελεῖ αὐτὸν τοῦτον τὸν λόγον ὑπάρξεως τῆς Ἀγροφυλακῆς εἶναι τὰ ἀποκαλούμενα ἀγροτικὰ κτήματα, ἧτοι πάντα τὰ ἐν τῇ ἀγροτικῇ ὑπαίθρῳ κείμενα κινητὰ καὶ ἀκίνητα, ἅτινα, ὁπωσδήποτε, χρησιμεύουν ἢ σχετίζονται πρὸς ἀγροτικὰς ἐργασίας ἢ ἀποτελοῦν προϊόντα τούτων. Οὕτω λ. γ. ἀγροί, λιβάδια, ἀγροτικοὶ δρόμοι, γεφύρια, πηγάδια, ἀποθήκαι, ἀνεμόμυλοι, γεωργικὰ ζῶα, τὰ παντὸς εἶδους προϊόντα τούτων κλπ. Ἐξ ἄλλου, οὐχὶ πᾶσα προσβολὴ τῶν ὡς ἄνω ἀγροτικῶν κτημάτων ἀποτελεῖ ἀγροτικὸν ἀδίκημα, διωκόμενον καὶ κολαζόμενον κατὰ τὰς εἰδικὰς διατάξεις τῶν περὶ Ἀγροφυλακῆς νόμων. Τίνα ἐκάστοτε χαρακτηρίζονται ὡς ἀγροτικὰ ἀδικήματα διαλαμβάνονται ρητῶς εἰς τοὺς σχετικούς νόμους. Οὕτω, κατὰ τὸν τελευταῖον νόμον 4491, ὅστις εἶναι καὶ ὁ ἀρτιῶς εἰρησθεύς, ἀγροτικὰ ἀδικήματα ἀποτελοῦν αἱ διὰ ζώων ζημίαι ἐπὶ ἀγροικῶν κτημάτων, ἀνεξαρτήτως ποσοῦ προξενηθείσης ζημίας, καὶ πᾶσα ὑπὸ ἀνθρώπων καὶ δι' οἰωνδήποτε ἄλλων μέσων, πλὴν ζώων, φθορά, ὡς καὶ ἡ κλοπὴ καὶ ἡ υπεξαίρεσις ἀγροτικῶν κτημάτων, ἀξίας μέχρι 1000 δραχμῶν, καθὼς καὶ ἡ διατάραξις τῆς κανονικῆς ροῆς ἀρδευτικῶν ὑδάτων. Σημειωτέον ὅτι, ἐκτὸς τῶν οὐσιαστικῶν, ὡς ἄνω, ἀγροτικῶν ἀδικημάτων, ὑπάρχουν καὶ τὰ τυπικὰ τοιαῦτα, ὅσα δὲν συνεπάγονται πραγματικὴν ζημίαν, ἀλλ' ἀποτελοῦν παραβάσεις τῶν σχετικῶν ἀστυνομικῶν διατάξεων, καλουμένων ἐνταῦθα «ἀγρονομικῶν» διατάξεων, ἐκδιδομένων ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων Ἀρχῶν καὶ ἀναφερομένων, εὐρύτατα, εἰς πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν πρόληψιν ἢ τὴν καταστολὴν τῶν ἀγροτικῶν ἀδικημάτων ἢ τὴν προστασίαν ἀγροτικῶν συμφερόντων.

β') Ἡ Ἀγροφυλακὴ ἠσκήθη ἐν Ἑλλάδι ἄλλοτε μὲν ὑπὸ τῶν Ὁργανισμῶν τῆς Τοπικῆς Ἀυτοδιοικήσεως, ὑφ' ὧν καὶ ἀσκεῖται εἰσέτι εἰς σημερινὸν τμήμα τῆς Ἐπικρατείας, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν πάντοτε τοῦ Κράτους, ἡ ὁποία ὅμως οὐδέποτε ὑπῆρξεν οὐσιαστικῆ ἄλλοτε ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ Κράτους ἄνευ τῆς συμμετοχῆς τῶν Δήμων καὶ τῶν Κοινοτήτων—τὸ καθαρώτερον δεῖγμα Κρατικῆς Ἀγροφυλακῆς ἐδόθη διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 747 τοῦ 1913 Διατάγματος τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Κρήτης, ἰσχύσαντος ἐπὶ μίαν δεκαετίαν ἐν Κρήτῃ καὶ σημειώσαντος ἀξιόλογον ἐπιτυχίαν—καί, τέλος, ἀσκεῖται αὕτη τῇ ἐνεργῶν συνεργασίᾳ Κράτους καὶ Ὁργανισμῶν τῆς Τοπικῆς Ἀυτοδιοικήσεως. Ἡ τελευταία Ἀρχὴ εἶναι σήμερον ἐπικρατοῦσα, ἢ ἀποτελοῦσα, δύναται τις νὰ εἴπῃ, τὴν παροῦσαν πολιτικὴν τοῦ Κράτους, ἧς ἀρχῆς ὁ πληρέστερον ἀντιπροσωπευτικὸς νόμος εἶναι ὁ ὑπὸ ἐφαρμογὴν 4491 τοῦ 1930.

γ') Ἐν Ἑλλάδι ἡ Ἀγροφυλακὴ, πλὴν ἀστυνομικῶν ἀρμοδιοτήτων, ἔχει καὶ δικαστικὰς τοιαύτας. Ἡ ἐν Κρήτῃ, κατὰ τὸν νόμον 5274, λει.

τουργοῦσα Ἀγροφυλακὴ ἔχει εὐρυτάτην δικαστικὴν ἀρμοδιότητα, καθ' ἣν οἱ διοικητικοὶ προϊστάμενοι τῶν ἀγροφυλάκων, οἱ ἀποκαλούμενοι ἀγρονόμοι, εἶναι, συγχρόνως, περιοδεύοντες ἀγροτικοὶ πταισματοδίκαι διὰ τὸ σύνολον τῶν ἀγροτικῶν ἀδικημάτων, ἐπιβάλλοντες ποινὴν προστίμου μέχρι 500 δραχμῶν. Κατὰ δὲ τὸ σύστημα Ἀγροφυλακῆς τοῦ νόμου 4491, ὅπερ ἐφαρμόζεται ἤδη εἰς εἰκοσάδα Πρωτοδικείων τοῦ Κράτους, οἱ ἀγρονόμοι εἶναι ἀναγκαστικοὶ ὑπάλληλοι, εἰδικοί δημόσιοι κατήγοροι διὰ τὰ ἀγροτικὰ ἀδικήματα καὶ ἀναπληρωταὶ τοῦ πταισματοδίκου διὰ τὰς ἀγροτικὰς παραβάσεις.

δ') Ἡ Ἀγροφυλακὴ δεόν νὰ νοηθῆται ὡς ἔννοια ἐξηρητημένη τῆς γεωργίας, ὡς ὑπηρεσία ἐπιβοηθητικὴ τῆς Γεωργικῆς Οἰκονομίας, ὡς κλάδος τῆς Γεωργικῆς Διοικήσεως¹⁾, ἔχουσα σκοπὸν εἰδικὸν καὶ περιορισμένον: τὴν προστασίαν τῆς ἀγροτικῆς περιουσίας καὶ παραγωγῆς καὶ τῶν ἀγροτικῶν συμφερόντων καθόλου ἀπὸ πᾶσαν ἀξιοποιον παράβασιν, μολονότι δύναται αὕτη νὰ προσφέρῃ, καὶ ὄντως προσφέρει, πολυτίμου ὑπηρεσίαν εἰς τὴν ἐν γένει δημοσίαν τάξιν καὶ ἀσφάλειαν τῆς ὑπαίθρου χώρας.

Τὸ ὅτι ἡ ἔννοια τῆς Ἀγροφυλακῆς εἶναι ἐξῆρ ἡμένη τῆς ἔννοιαν τῆς γεωργίας προκύπτει μὲ ἐνάργειαν ἀπὸ μικρὰν πρόσπαθειαν λογικῆς ἀφαίρεσεως. Πράγματι, ὅπου δὲν θὰ ὑπῆρχε γεωργία, τῶν κατοίκων τοῦ ὑποτιθεμένου τόπου ἀποζώντων λ. χ. ἐκ τῆς ἀλιείας ἢ τῆς ναυτιλίας, ἐκεῖ δὲν φαίνεται κἄν νοητὴ ἡ ὑπαρξὶς Ἀγροφυλακῆς. Γενικῶς δὲ ἡ σημασία καὶ ἡ σπουδαιότης τῆς Ἀγροφυλακῆς εἰς τόπον τινά, κατὰ λογικὴν ἀναγκαιότητα, ἀλλὰ καὶ ἱστορικῶς, ἐμφανίζεται ἀνάλογος πρὸς τὴν σημασίαν καὶ σπουδαιότητα τὴν ὁποίαν ἔχει, ἢ ἡ ὁποία ἀποδίδεται ὑπὸ τῶν κυβερνώντων εἰς τὴν γεωργίαν, ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας ἀπ' ἐνὸς καὶ ἀπ' ἑτέρου, εἰδικώτερον, ἀπὸ τὰς εἰδικὰς συνθήκας ὑπ' αἷς διατελεῖ ἡ γεωργία εἰς τὸν τόπον τοῦτον. Ἐάν, πρὸς ἐπαλήθευσιν τῆς προτάσεώς μας ταύτης, ἀναιρέξωμεν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου μας, θὰ διαπιστώσωμεν ὅτι, πράγματι, καθ' ἣν ἐποχὴν αἱ ἑλληνικαὶ κυβερνήσεις δὲν εἶχον προγραμματικὴν γεωργικὴν πολιτικὴν, παραγνωρίζουσαι τὴν σημασίαν τῆς γεωργίας διὰ τὸν τόπον—καὶ τοῦτο ἐξηκολούθησε καθ' ὅλον τὸν παρελθόντα αἰῶνα μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν—καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα ἡ Ἀγροφυλακὴ εὐρίσκειτο ὑπὸ ἐγκατάλειψιν καὶ εἰς τὴν ἐσχάτην ἐξαθλίωσιν, τοιαύτην ὥστε ὁ Ἐυμ. Ρέπουλης νὰ γράφῃ πρὸ 35ετίας περὶ τοῦ²⁾, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ Ἀ' Ἀγροτικοῦ Συνεδρίου Ναυπλίου: «Ἀγροτικὴ ἀσφα-

1) Πρὸς βλ. Α. Δ. ΣΙΔΕΡΗ, Ἡ γεωργικὴ πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν λήξασαν ἑκατονταετίαν, Ἀθ. 1934 (σ. 195).

2) Ἐν Ἀνατολίᾳ, φύλ. 28ης Ἀπριλίου 1901.

λεια οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἐν Ἑλλάδι. Εἶναι δὲ τὸ μεγαλύτερον στίγμα τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας ἡ ἀφροντισιὰ αὐτή...». Ἀφ' ἧς ὅμως αἱ κυβερνήσεις ἤρχισαν νὰ προσέχουν εἰς τὴν γεωργίαν ὡς πλουτολογικὸν παράγοντα, οἱ δὲ ἀγροτικοὶ πληθυσμοὶ ν' ἀφυπνίζωνται πολιτικῶς καὶ νὰ παίζουσι ῥόλον συνειδητὸν εἰς τὴν δημοσίαν ζωὴν, ἡ Ἀγροφυλακὴ ἀρχίζει καὶ αὐτὴ νὰ προσελκύῃ τὴν προσοχὴν τῶν ἰθυνόντων καὶ νὰ διαμορφώῃ τὴν ἐκ τῶν τοπικῶν παρ' ἡμῖν συνθηκῶν ἐνδεικνυομένην ὀργάνωσίν της.

3. Ἡ ἀποστολή, ἣν καλεῖται νὰ ἐκπληρώσῃ εἰς τὸν τόπον μας ἡ Ἀγροφυλακὴ, εἶναι λίαν σπουδαία, διότι οἱ ὄροι ὑφ' οὓς διατελεῖ ἡ γεωργία παρ' ἡμῖν εἶναι λίαν δυσμενεῖς διὰ τὴν παγίωσιν ἀγροτικῆς ἀσφαλείας, λίαν συντελεστικοὶ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἀγροζημιῶν. Οἱ παράγοντες οὗτοι ἀνελύθησαν ἄλλοτε ἀπὸ τὸν διαπρεπῆ γεωπόνον, τὸν παλαίμαχον ἀγωνιστὴν τῆς ἀγροτικῆς ιδέας ἐν Ἑλλάδι Σπ. Χασιώτην¹⁾. Ὁ πρῶτος καὶ σπουδαιότερος ἐκ τῶν λόγων τούτων εἶναι ἡ ἔλλειψις ἠθικῆς διαπαιδαγωγήσεως τοῦ Ἑλλήνος, μὴ τρέφοντος σεβασμὸν πρὸς τὴν ξένην, ἰδίᾳ τὴν ἀγροικὴν, ἰδιοκτησίαν, οὔτε συναισθανομένου τὴν ἀγροτικὴν ἀσφάλειαν ὡς κοινὴν αὐτοῦ ὑπόθεσιν μὲ τοὺς συγχωριανοὺς του, τὴν δὲ ἀγροζημίαν ὡς προσβολὴν κατὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ὑποστάσεως, καθ' ἧς ὀφείλει οὗτος νὰ ἐξεγερθῇ καὶ πρὸς ἀνακάλυψιν καὶ κολασμὸν τῆς ὁποίας νὰ συνδράμῃ προθύμως τὰ καταδικαστικὰ ὄργανα καὶ νὰ συνεισφέρῃ ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτόν.

Ἡ ἀγροτικὴ ἰδιοκτησία παρ' ἡμῖν εἶναι ἐξαιρετικῶς τεμαχισμένη. Ἀναφέρονται ἰδιοκτησίαι ἐκ 50 στρεμμάτων, συγκείμεναι ἐκ 30 τεμαχίων, κειμένων σποράδην. Περὶ περιφράξεως αὐτῶν δὲν δύναται, φυσικὰ, νὰ γίνῃ λόγος. Ἡ καλλιέργεια δὲν εἶναι κατανεμημένη κατὰ θέσεις, εἶδος καὶ χρόνον καλλιέργειας. Πλήρης ἀναρχία ἐπικρατεῖ εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν γαιῶν, οὕτως ὥστε αἱ ἀγροναπαυόμενοι καὶ χέρσαι ἐκτάσεις εὐρίσκονται ἀναμίξ μὲ τὰς ἐσπαρμένας, φυτείας, δενδροφυτείας, περιβόλια. Οὕτω ἡ χρῆσις τῶν βοσκησίμων ἐκτάσεων γίνεται αἰτία ἀγροζημιῶν εἰς τὰς φυτείας καὶ τὰς λοιπὰς καλλιέργειας. Ἐκαστος εἶναι ἐλεύθερος ν' ἀποκτᾷ καὶ νὰ διατηρῇ, μικρὸν ἢ μεγάλον, ποίμνιον αἰγοπροβάτων, χοίρων κλπ., χωρὶς νὰ ἐξετάξῃ ἐὰν ἡ περιοχὴ διαθέτῃ ἐπαρκεῖς βοσκησίμους ἐκτάσεις διὰ τὰ διαιτώμενα ζῶα, καί, κατὰ κανόνα, χωρὶς τὴν πρόθεσιν ν' ἀποκτήσῃ, δι' ἀγορᾶς ἢ δι' ἐνοικιάσεως, ἀνάλογον πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ζῶων του ἔκτασιν βοσκοτόπων. Οὕτω πλείστοι μικροκτηνοτρόφοι, ἰδίως ἡ λεγομένη κουρελοκτηνοτροφία, καταντᾷ παράσιτον, βάρος καὶ κίν-

1) Εἰς μελέτην του δημοσιευθεῖσαν τὸ 1914 εἰς τὸ «Γεωργικὸν Δελτίον τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας», ἀρ. 1.

δυνος διὰ τὴν γεωργικὴν παραγωγὴν καὶ πρόσκομμα διὰ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς. Ἐν τούτοις ἡ κτηνοτροφία, διὰ τῆς λιπάνσεως τῶν γαιῶν ἰδίως, θὰ προσέφερον ὑψίστην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν γεωργίαν, ἐπιτυγχανομένου λογικοῦ διακανονισμοῦ τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων καὶ συμφερόντων αὐτῶν. Ἐξ ἄλλου οἱ ποιμένες, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὴν ἐπιτήρησιν τῶν ποιμνίων, εἶναι, κατὰ τὸ πλεῖστον, τύποι ἀμόρφωτοι, ἄξεστοι, ἄδικοι, πολλοὶ δ' ἐξ αὐτῶν ἀνάπηροι, ὑπερήλικοι ἢ ἀνήλικοι, ἢ καὶ διανοητικῶς ἀνώμαλοι.

Τὰ οἰκόσιτα ζῶα (τὰ λεγόμενα μανάρια, μαρτίνια, θρεφτάρια, μπεςλεμέδες κλπ.) ἀποτελοῦν πηγὴν συχνῶν ἀγροζημιῶν. Ταῦτα εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος δὲν παραδίδονται πλεόν, ὡς ἐσυνηθίζετο ἐπὶ τουρκοκρατίας, εἰς κοινὸν βοσκὸν τοῦ συνοικισμοῦ, διὰ τὰ σχηματισθῆ κοινὸν ποιμνιον, τὸ ὁποῖον νὰ ὀδηγῆται εἰς ὠρισμένους βοσκοτόπους τῆς Κοινοτήτος, ἀλλ' ἀφίρονται, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀνεπιτήρητα ὑπὸ τῶν γεωργῶν εἰς τὸ κτήμα των, ἢ δένονται μὲ μακρὸν σχοινί, τὸ ὁποῖον ὁμως συχνὰ λύνεται ἢ παρασύρεται ἀπὸ τὸ ζῶον, ἢ φυλάγονται ἀπὸ μικρὰ παιδιὰ, ἀγόρια ἢ κορίτσια τοῦ χωρικοῦ, διὰ τὰ μεταβληθοῦν οὕτω τὰ οἰκόσιτα ζῶα εἰς διαρκῆ κίνδυνον τῶν δενδρυλλίων, τῶν φυτειῶν, τῶν σπαρτῶν.

Τοιαῦται αἱ κυριώτεραι τῶν σχετικῶν μὲ τὸ θέμα μας εἰδικῶν συνθηκῶν ὑπὸ τὰς ὁποίας διατελεῖ ἡ γεωργία παρ' ἡμῖν καὶ εἰς τὰς ὁποίας ὀφείλεται τὸ ὑπερβολικὸν πλῆθος τῶν ἀγροζημιῶν ἐν Ἑλλάδι. Αὗται, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, εἶναι μικρᾶς ἀξίας, ἀλλὰ συχναὶ τόσον ὥστε, ἐν τῷ συνόλω των, νὰ καταντοῦν ὀλέθρια, τόσῳ μᾶλλον καθόσον, ἐκτὸς τῶν ἐπιφερομένων ἐκ τούτων εἰς τὴν γεωργικὴν παραγωγὴν θετικῶν ζημιῶν, δέον νὰ ὑπολογισθοῦν καὶ αἱ παρεπόμεναι ζημίαι, ἧτοι αἱ δικαστικαὶ δαπάναι καὶ αἱ ἡμεραργίαι, ἃς ὑφίστανται οἱ γεωργοί, «ἀγόμενοι σωρηδὸν—ὡς λέγει ὁ κ. Χασιώτης—καὶ διὰ τὰς ἐλαχίστας ἀγροζημίας εἰς τὰ Πταισματοδικεῖα, οἱ μὲν ὡς μηνύοντες, οἱ δὲ ὡς μηνυόμενοι ἢ ὡς μάρτυρες, πρὸς ἀπώλειαν χρόνου καὶ ἐργασίας, πρὸς παράλυσιν τῆς γεωργίας καὶ πρὸς ὑποβολὴν αὐτῶν εἰς δαπάνας καὶ εἰς ζημίας πολὺ μεγαλυτέρας ἐκείνων ἃς διεκδικοῦν διὰ τῶν δικαστηρίων, κατὰ τῶν ἄχρι τοῦδε τρόπου τὸν καθιστῶντα ἀδύνατον πᾶσαν γεωργικὴν οἰκονομίαν καὶ πρόοδον καὶ ἀναστατώνοντα τὴν ἀγροτικὴν κοινωνίαν εἰς βαθμὸν, ὄντως, ὀλέθριον»¹⁾).

4. Ἡ ἱστορία τοῦ θεσμοῦ.—Ἡ ἔρευνα τῆς νομοθετικῆς ἐξελίξεως τοῦ θεσμοῦ τῆς Ἀγροφυλακῆς ἐνέχει ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον. Ἡ ἀνεπτυγμένη ὁμως ἐπισκόπησις αὐτῆς δὲν περιλαμβάνεται εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ παρόντος. Θὰ περιορισθῶμεν ὅθεν ἐνταῦθα εἰς τὴν σήμανσιν τῶν κυριωτέρων σταθμῶν τῆς ἐξελίξεως ταύτης.

1) Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 19.

Διὰ τοῦ νόμου τῆς 27ης Δεκεμβρίου 1833 «περὶ συστάσεως τῶν Δήμων», καὶ τοῦ νόμου ἰσχὺν ἐπέχοντος Διατάγματος τῆς 31ης Δεκεμβρίου 1836 «περὶ Δημοτικῆς Ἀστυνομίας, ἢ Ἀστυνομία, τόσον ἢ τοπική, ὅσον καὶ ἡ ἀγρονομική, ἀνετέθη εἰς τοὺς Δήμους. Αὕτη «ἐνεργεῖται παρὰ τῶν Δημάρχων ἐν ὀνόματι καὶ κατὰ διαταγὴν τῆς κυβερνητικῆς ἀρχῆς τοῦ Κράτους». Εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἀνήκουν καὶ τρεῖς εἰδικοί περὶ Ἀγροφυλακῆς νόμοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων δέον νὰ ὑπογραμμισθῇ τὸ Διάταγμα τῆς 31ης Δεκεμβρίου 1836 «περὶ προφυλάξεως τῶν δενδροφυτειῶν», ὅπερ ἀποτελεῖ τὸν πρῶτον βασικὸν νόμον περὶ ἀγροφυλάκων. Οὗτοι ἀναγορεύονται ὄργανα διοικητικῆς καὶ δικαστικῆς ἀστυνομίας, διορίζονται δὲ καὶ παύονται ὑπὸ τῶν Δημάρχων ἄνευ οὐδενὸς σχεδὸν περιορισμοῦ. Μετὰ εἰκοσαετίαν ὁ νόμος ΤΞ' τοῦ 1856 ἐτροποποίησε τὸν τρόπον τοῦ διορισμοῦ τῶν ἀγροφυλάκων, ἐπανασυστήσας τὸ ἐπὶ τουρκοκρατίας κρατοῦν ἔθιμον τῆς ἀναδείξεως τῶν ἀγροφυλάκων δι' ἐκλογῆς ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων κτηματιῶν καὶ τῆς πληρωμῆς τῶν ἀπ' εὐθείας ὑπ' αὐτῶν.

Κατὰ τὴν δεκαετίαν 1880—1890 παρουσιάζεται ἀσυλήθης ὑπερπαραγωγή νόμων περὶ Ἀγροφυλακῆς, νόμων προχείρων, συμπτωματικῶν καὶ περιπτωσιολογικῶν. Εἰς ὅποιαν Ἐπαρχίαν ἢ κατακραγῆ διὰ τὴν φορικτὴν κατάστασιν τῆς ἀγροτικῆς ἀσφαλείας ἐμφανίζεται ἐντονωτέρα, ψηφίζεται καὶ εἰς εἰδικὸς δι' αὐτὴν νόμος, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπειλοῦνται δρακόντιοι ποιναὶ κατὰ τῶν ἀγροζημιωτῶν. Οὕτω ψηφίζονται οἱ «περὶ ἀπαγορεύσεως τῆς βοσκῆς τῶν ζώων», ὡς τιτλοφοροῦνται, νόμοι Ἰθάκης, Κεφαλληνίας, Ζακύνθου, ἐπαρχιῶν τινῶν τῆς Πελοποννήσου, τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος κλπ.

Κατὰ τὸ 1893 διὰ τοῦ νόμου ΒΡΞΗ' «περὶ Στρατιωτικῆς Ἀστυνομίας», οἱ Δήμαρχοι ἀπαλλάσσονται τῶν ἀστυνομικῶν καθηκόντων αὐτῶν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν τε τοπικὴν καὶ ἀγρονομικὴν Ἀστυνομίαν. Κατὰ τὸ 1907 ὅμως, διὰ τοῦ εἰδικοῦ «περὶ Ἀγροφυλακῆς» νόμου ΓΣΙΗ', ἀνατίθενται πάλιν εἰς τοὺς Δημάρχους τὰ ἀστυνομικὰ καθήκοντα ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἀγροτικὴν Ἀστυνομίαν (ἀρθ. 55). Ὁ νόμος ΓΣΙΗ' ἰσχυσεν ἐπενταθεῖς καὶ εἰς τὰς Νέας Ἐπαρχίας, μέχρι τοῦ 1923, εἰς τινὰς δὲ περιφερείας μέχρι τοῦ 1926.

Ἐν τῷ μεταξὺ, ἐν ἔτει 1910, διὰ τοῦ νόμου ΓΨΚΔ', αἱ γεωργικαὶ ὑπηρεσίαι τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν καί, μετ' αὐτῶν, ἡ Ἀγροφυλακὴ, ὑπήχθησαν εἰς τὸ διὰ τοῦ νόμου τούτου ἰδρυθέν νέον Ὑπουργεῖον Γεωργίας, Ἐμπορίου καὶ Βιομηχανίας (νῦν : Ἐθνικῆς Οἰκονομίας), ἐν ἔτει δὲ 1917 εἰς τὸ διὰ τοῦ νόμου 853 συσταθὲν ἴδιον Ὑπουργεῖον Γεωργίας. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο (μέχρι τοῦ 1924, ὅτε ὑπήχθη ἐκ νέου εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν) ἡ Ἀγροφυλακὴ ἐγγώρισε διὰ πρῶτην φορὰν σοβαρὰν τοῦ Κράτους προσοχὴν καὶ στοργήν. Ἡ ἐπικρατοῦσα τότε τάσις ἦτο ὅπως ἀναλάβῃ ἀπ' εὐθείας αὐτὸ τοῦτο τὸ Κράτος τὴν

ἀσκησιν τῆς 'Αγροφυλακῆς ἢ, τοῦλάχιστον, συμμετάσχη ἐνεργῶς εἰς τὴν ὑπὸ τῶν 'Οργανισμῶν τῆς Αὐτοδιοικήσεως διοίκησιν αὐτῆς. Οὕτω, κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐκδίδονται δύο τοπικοὶ καὶ εἰς γενικὸς νόμος «περὶ 'Αγροφυλακῆς», δι' ὧν καταβάλλονται ρωμαλέαι προσπάθειαι ὀργανώσεως ὑπηρεσίας 'Αγροφυλακῆς ἀνταποκρινομένης εἰς τὸν προορισμὸν τῆς.

Οὕτω ἐκδίδονται α') τὸ περίφημον ὑπ' ἀριθ. 747 τοῦ 1913 Διάταγμα 'Αγροφυλακῆς Κρήτης, διὰ τοῦ ὁποίου εἰσάγονται καινοτομίαι λίαν ριζοσπασικαὶ εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς 'Αγροφυλακῆς (ἀγρονόμοι ὡς διοικητικοὶ προϊστάμενοι τῶν ἀγροφυλάκων καὶ ὡς ἀγροτικοὶ πταισματοδίκαι, ἐκδίκασις ἀγροζημιῶν κατὰ διαδικασίαν ἀπλήν καὶ ὀλιγοδάπανον εἰς ἰλῆθος μεταβατικῶν ἐδρῶν, ἐπαρκῆς μισθὸς καταβαλλόμενος εἰς τοὺς ἀγροφύλακας ἐκ τοῦ Δημοσίου Ταμείου) β') ὁ νόμος 247 τοῦ 1914 «περὶ ἐξασφαλίσεως τῆς ἀγροτικῆς περιουσίας ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ Ἰθάκῃ», διὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὰς περιφερείας ταύτας ἡ 'Αγροφυλακή ὀργανοῦται συγκεντρωτικῶς καὶ στρατιωτικῶς, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ διευθυντοῦ τῆς 'Αστυνομίας καὶ γ') τὸ καὶ σπουδαιότερον ὄλων, τὸ Ν. Διάταγμα τῆς 2ας Φεβρουαρίου 1923 «περὶ ἀγροτικῆς ἀσφαλείας», διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιχειρεῖται νὰ ὀργανωθῇ ἡ 'Αγροφυλακή δι' ἅπασαν τὴν 'Επικράτειαν βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς συνεργασίας Κράτους, μετὰ τῶν Τοπικῶν 'Οργανισμῶν τῆς Αὐτοδιοικήσεως. 'Η ὀργάνωσις τῆς ὑπηρεσίας γίνεται ἀποκεντρωτικῶς, κατὰ περιφέρειαν Πρωτοδικείου. 'Εν τῇ ἔδρᾳ τῆς περιφερείας ἐν Συμβούλιον, καλούμενον 'Εποπτικὸν Συμβούλιον 'Αγροφυλακῆς, ἀποφασίζει κυριαρχικῶς, ἐπὶ πάντων τῶν ζητημάτων 'Αγροφυλακῆς. Συνιστᾶται εἰδικὸν Ταμεῖον 'Αγροφυλακῆς πρὸς οικονομικὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς ὑπηρεσίας ἐκάστης περιφερείας Πρωτοδικείου. Εἰς ἐπόπτης 'Αγροφυλακῆς προϊσταται ὀλοκλήρου τῆς ὑπηρεσίας τῆς περιφερείας, ὁ δὲ ἀγρονόμος, διοριζόμενος κατὰ σημαντικὸν Εἰρηνοδικεῖον, προϊσταται τῶν ὑπ' αὐτὸν ὀργάνων 'Αγροφυλακῆς καὶ διώκει τὰ ἀγροτικὰ ἀδικήματα ἔχων καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ταχείας καὶ ἀσφαλοῦς ἐκτελέσεως τῶν ἐρήμην καταδικαστικῶν ἀποφάσεων. Εἰδικὴ 'Αγροτικὴ 'Επιτροπὴ, ἀναδεικνυομένη δι' ἐκλογῆς ὑπὸ τῶν γεωργῶν κτηνοτρόφων εἰς ἕκαστον Δῆμον καὶ Κοινότητα, γνωμοδοτεῖ ἐπὶ παντὸς θέματος 'Αγροφυλακῆς, δυναμένη νὰ ἐκδίδῃ καὶ ἀστυνομικὰς διατάξεις προληπτικὰς ἀγροζημιῶν.

'Η ἐφαρμογὴ τοῦ νομοθετήματος τούτου τῆς 2ας Φεβρουαρίου 1923, ἐπιτυχῶς εἰς τὰς γενικὰς του γραμμὰς προσηρμοσμένου πρὸς τὰς παρ' ἡμῖν συνθήκας, δὲν ὑπῆρξεν, ἀτυχῶς, ἐκ τοῦ νόμου ὑποχρωστικῆ. Πράγματι, διὰ τοῦ ἀρθροῦ 48 αὐτοῦ ὀρίζεται ὅτι «τὸ παρὸν τίθεται εἰς ἐφαρμογὴν εἰς περιφερείαν τινα (Πρωτοδικείου), ἢ εἰς τινα μόνον διαμερίσματα αὐτῆς (ἢτοι Εἰρηνοδικεῖα), καθ' ἅπασας ἢ τινὰς μόνον διατάξεις αὐτοῦ διὰ Διατάγματος, μετὰ σύμφωνον γνώμην ἐπιτροπῶν κατὰ Εἰρηνοδικεῖα, ἀπαρτιζομένων ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν Δημοτικῶν καὶ Κοινοτικῶν Συμβουλίων».

'Η διὰ τοῦ ἄρθρου τούτου καθιερωθεῖσα πρωτοφανής καὶ ἀτυχεστάτη ἀρχή, προκειμένου, ὡς ἐνταῦθα, περὶ νόμου ἀστυνομικοῦ καὶ δικαστικοῦ περιεχομένου, ἐπαναληφθεῖσα καὶ εἰς μεταγενεστέρους νόμους, ἐστάθη αὐτόχρονα ὀλεθρία διὰ τὴν τύχην τῆς 'Αγροφυλακῆς. Εἰς ταύτην ὀφείλεται ἡ δημιουργηθεῖσα μετ' οὐ πολὺ χαώδης πολυνομία καὶ ἀκαταστασία. Πράγματι, βάσει τῆς διατάξεως αὐτῆς εἰς τὴν μίαν περιφέρειαν ἐφαρμόζονται αἱ τὰδε διατάξεις τοῦ νόμου ἀπὸ τῆς τὰδε χρονολογίας, εἰς ἄλλην ἄλλαι διατάξεις ἀπὸ ἄλλης χρονολογίας, εἰς τὸ δεῖνα Εἰρηνοδικεῖον ἢ Πρωτοδικεῖον ζητεῖται ἡ ἐπέκτασις τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου, εἰς ἄλλα ἀποκρούεται. Περιφέρεται ζητήσασαι τὴν ἐπέκτασιν τοῦ θεσμοῦ μετ' οὐ πολὺ αἰτοῦνται τὴν κατάργησίν του, διὰ νὰ ὑποβάλλουν μετὰ τινος μῆνας ψηφίσματα ὑπὲρ τῆς ἐπανασυστάσεως αὐτοῦ, κατάστασις πρωτοφανῆς φθείρουσα εἰς στείραν προσπάθειαν τόσας ὕλικὰς καὶ ἡθικὰς δυνάμεις ἐπιματάτω.

δ. 'Η ἐφαρμογὴ τοῦ Ν. Διατάγματος τῆς 2ας Φεβρουαρίου 1923 εἰχεν ἤδη ἐπεκταθῆ εἰς ὅλας τὰς περιφερείας τοῦ Κράτους πλην ὅ Πρωτοδικεῖων, ὅτε, ἄνευ λόγου καὶ αἰφνιδίως, κατηργήθη τοῦτο ὑπὸ τῆς δικτατορίας Θ. Παγκάλου. 'Η κατάργησις ἔγινε διὰ τοῦ Ν. Διατάγματος τῆς 20ῆς Μαΐου 1926 «περὶ ἀγροτικῆς ἀσφαλείας καὶ 'Αγροφυλακῆς· δι' οὗ ἀντικατεστάθησαν τόσον ἡ 'Αγρονομία τοῦ 1922, ὅσον καὶ πάντες οἱ λοιποὶ τοπικοὶ καὶ γενικοὶ νόμοι, οἱ ὅποιοι ἴσχυον τότε εἰσέτι κατὰ τμήματα τοῦ Κράτους. 'Απὸ τῆς χρονολογίας ταύτης ἀνοίγει διὰ τὴν 'Αγροφυλακὴν ἡ νέα περίοδος τῶν ἰσχυόντων νῦν τοπικῶν καὶ γενικῶν νόμων 'Αγροφυλακῆς.

Τὸ Ν. Διάταγμα τοῦ Παγκάλου κατηργήθη κατ' ἐπιταγὴν, ἐντὸς διημέρου. Εἶναι νομοθέτημα πρόχειρον, προῖόν τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλάσσονος προσπαθείας. Δὲν λαμβάνει ποσῶς ὑπ' ὄψιν τὰ πολύτιμα διδάγματα, τὰ ὅποια προκύπτουν ἀπὸ τὴν ἑκατονταετῆ πείραν τῆς λειτουργίας τῆς υπηρεσίας, ἀγνοεῖ τοὺς παράγοντας τοῦ προβλήματος, τοῦ ὁποίου ἐπιχειρεῖ τὴν λύσιν. Δι' αὐτοῦ, ὡς ἐλέχθη, ἡ Δικτατορία ἐφόρτωσε τοὺς μελέαδες τῆς 'Αγροφυλακῆς εἰς τοὺς ὄμους τῶν Κοινοτήτων, ἀδιαφοροῦσα διὰ τὰ περαιτέρω. 'Αναγκαία συνέπεια τῆς ἀνεπαρκείας τοῦ νομοθετήματος ὑπῆρξεν ἡ νέα πληθωρική βλάστησις τῆς περὶ 'Αγροφυλακῆς πολυνομίας, ὁ νέος νομοθετικὸς κυκεῶν.

Τετράμηνον μόλις ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ Ν. Διατάγματος τοῦ 1926 κατηργήθη τοῦτο ἐν Αἰεσβῷ διὰ νὰ ἐπαναχθῶν εἰς ἰσχὺν αἱ διατάξεις τοῦ ἀπὸ 4ης 'Ιανουαρίου 1924 ἐφαρμοζομένου ἐκεῖ Διατάγματος 'Αγροφυλακῆς Λέσβου. Τὸ Διάταγμα τοῦτο ἔχει πρωτοτυπίαν εἰς τὴν σειρὰν τῶν περὶ 'Αγροφυλακῆς νόμων, ἀλλ' ἐν τῷ συνόλῳ του εἶναι πρόχειρον καὶ προσωρινὸν κατασκευάσμα, ἔχει πλεῖστα κενὰ καὶ εὐνοεῖ τὴν σπατάλην. 'Αρκεῖ νὰ ση-

μειωθῆ ὅτι τὰ Ἀγροτικά λεγόμενα Συμβούλια ἐκάστης Κοινότητος διαχειρίζονται τοὺς πόρους τῆς Ἀγροφυλακῆς, ἀντλιομένους ἐξ ἐιδικῆς φορολογίας, ἀνεξελέγκτως ἐν τῇ πραγματικότητι, διατηροῦν ἴδιον ἔμμισθον γραμματέα καὶ ἴδιον ἔμμισθον εἰσπράκτορα, οἱ δὲ Πρόεδροι τῶν Συμβουλίων τούτων δικαιοῦνται μηνιαίας ἀποζημιώσεως—πράγματα ἀσυνήθιστα ἀνέκαθεν παρ' ἡμῖν καὶ ἀσκόπως δαπανηρὰ εἰς βάρος τοῦ ἀγροτικοῦ κόσμου, χωρὶς, τοῦλάχιστον, τὴν δικαιολογίαν τῆς ἱκανοποιητικῆς ἐξυπηρετήσεως τῆς ἀγροτικῆς ἀσφαλείας.

Τὴν Λέσβον ἠκολούθησε μετ' οὐ πολὺ ἡ Κρήτη. Κατόπιν διαμαρτυριῶν καὶ διαδηλώσεων τῶν ἐνδιαφερομένων πληθυσμῶν, τὸ Ν. Διάταγμα τοῦ Παγκάλου κατηργήθη καὶ ἐν Κρήτῃ καὶ ἐψηφίσθη διὰ ταύτην εἰδικῶς, τὸ 1927, ὁ νόμος 3394, λαβὼν τὴν τελικὴν του μορφήν διὰ τοῦ νόμου 5274 τοῦ 1931 μετ' ὅν τίτλον «Κώδιξ ἀγροτικῆς ἀσφαλείας καὶ Ἀγροφυλακῆς Κρήτης». Δι' αὐτοῦ καθιεροῦται ἐν Κρήτῃ, βάσει τῶν παραδεδομένων ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ, εἶδος κρατικῆς Ἀγροφυλακῆς, εἰς τὴν δ' οἴκησιν τῆς ὁποίας οὐδεμίαν ἔχουν ἀνάμειν οἱ Ὄργανισμοὶ τῆς Τοπικῆς Ἀὐτοδιοικήσεως. Οἱ ἀγροφύλακες διορίζονται ἐπὶ ἐνιαυσίῳ θητεία ὑπὸ Συμβουλίου ἀπαρτιζομένου ἐκ δημοσίων ὑπαλλήλων, ἥτοι τοῦ εἰρηνοδίκου, τοῦ ἀστυνόμου καὶ τοῦ ἀγρονόμου. Αἱ ἀποδοχαὶ των καταβάλλονται ἐξ εἰδικοῦ Ταμείου Ἀγροφυλακῆς τῆς περιφερείας (τοῦ Νομοῦ). Οἱ ἀγρονόμοι εἶναι κρατικοὶ ὑπάλληλοι, προϊστάμενοι τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἀγροφυλάκων, (κατὰ περιφέρειαν Ἀγρονομείου, ἥτοι Εἰρηνοδικείου), καὶ ἀγροτικοὶ πταισματοδίκαι, δικάζοντες τὰ ἀγροτικά ἀδικήματα εἰς πυκνὰς μεταβατικὰς ἔδρας, κατὰ διαδικασίαν ἀπλήν, ἐπιβάλλοντες πρόστιμον μέχρι 500 δραχ. καὶ δικαστικά ἔξοδα πάγια μέχρι 40 δραχ., μεριμνῶντες δὲ καὶ διὰ τὴν ταχεῖαν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων των.

Οἱ ἀνωτέρω δύο νόμοι εἶναι τοπικῆς ἐφαρμογῆς. Ἀποφασισμένη γὰρ εἰσαγάγη ἐνιαῖον καὶ ὁμοιόμορφον σύστημα Ἀγροφυλακῆς, προσαρμοστέον εἰς πᾶν τμήμα τῆς Ἐπικρατείας, ἡ Οἰκουμενικὴ Κυβέρνησις συνέστησε νομοπαρασκευαστικὴν ἐπιτροπὴν πρὸς κατάρτισιν σχεδίου νόμου περὶ Ἀγροφυλακῆς. Αὕτη, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀντεισαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου Ἀντ. Ρωμανοῦ, εἰργάσθη ἐπὶ ἔτος καὶ πλέον καὶ ὑπέβαλεν ἀρμόδιως τὸ ἐκπονηθὲν ὑπ' αὐτῆς σχέδιον, ἐξ οὗ μετὰ συζητή εἰς καὶ τροποποιήσεις, προέκυψε τὸ Ν. Διάταγμα τῆς 15ης Ὀκτωβρίου 1929 «περὶ ἀσφαλείας ἀγροτικῶν κτημάτων», κερθὲν διὰ τοῦ νόμου 4491 τοῦ 1930. Ὁ νόμος οὗτος ἐκπροσωπεῖ, τρόπον τινά, σήμερον τὴν ἐπίσημον πολιτικὴν τοῦ Κράτους ἐπὶ τοῦ θέματος. Ἐν τούτοις ἡ εἰς περιφερείαν τινα ἐφαρμογὴ αὐτοῦ εἶναι δυνητικὴ, ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ «ἐὰν ἤθελον ζητήσῃ τούτο τὰ $\frac{2}{3}$ τοῦλάχιστον τῶν Δημοτικῶν καὶ Κοινοτικῶν Συμβουλίων». Περὶ τοῦ ἀτόπου τῶν ὁλεθρίων συνεπειῶν τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐν τῇ

πράξει ἔγινε λόγος ἀνωιέρω. Καὶ κατηγορήθη μὲν ἡ διατιξίς αὐτῆ, διὰ τοῦ νόμου 5659 τοῦ 1932, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει ἀκολουθεῖται πάντοτε. Ὡς πολιτικὴ τῶν Κυβερνήσεων ἐμφανίζεται ἔκτοτε ἡ βαθμαία ἐπέκτασις τοῦ συστήματος τοῦ νόμου 4491 καθ' ὅλον τὸ Κράτος, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ναυαγήσαντος συστήματος τοῦ Ν. Διατάγματος τοῦ 1926, εἴτα δὲ καὶ τῶν δύο ὡς ἄνω τοπικῶν νόμων. Ἡ ἐπέκτασις αὐτῆ γίνεται δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ, δι' ἧς ὀρίζονται καὶ ποῖαι διατάξεις καὶ ἀπὸ τίνος χρονολογίας τίθενται εἰς ἰσχύν, εἰς ἀντικατάστασιν τῶν καταργουμένων. Ἀπὸ τοῦ 1929 ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου 4491 ἐπεξετάθη μέχρι σήμερον εἰς 21 περιφερείας (15 Πρωτοδικείων καὶ αὐτοτελῶς 12 Εἰρηνοδικείων). Εἰς τέσσαρας περιφερείας ἐξ αὐτῶν κατηγορήθη, εἶναι ὅμως ὑπὸ ἐπανάδρουσιν εἰς δύο ἐκ τούτων. Αἱ περιφέρειαι εἰς ἃς ἐφαρμόζεται εἶναι ἡ Πελοπόννησος (κατὰ τὸ μέγιστον μέρος αὐτῆς) καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Ἰονίου καὶ Αἰγαίου Πελάγους, πλην τῶν Κυκλάδων. Κατὰ ταῦτα, τὸ ὑπολειπόμενον εἰς τὸ Ν. Διάταγμα τοῦ 1926 τμήμα περιλαμβάνει εἰσέτι ἅπασαν τὴν βορείως τοῦ Κορινθιακοῦ Ἑλλάδα, ἔξαιρέσει τῶν Εἰρηνοδικείων Μεγάρων, Ἀργινίου καὶ Ζαγορίου.

Δέον ἐνταῦθα νὰ σημειωθῇ καλῶς, ὅτι πλείνται τῶν διατάξεων τοῦ νόμου 4491 ἰσχύουν ἤδη, κατόπιν τοῦ νόμου 5659 τῆς 3ης Σεπτεμβρίου 1932, εἰς περιφερείας τοῦ Ν. Διατάγματος τοῦ 1926, καταργηθειῶν τῶν ἀντιστοιχῶν διατάξεων τοῦ τελευταίου. Ὡσαύτως, πολλαὶ διατάξεις τοῦ νόμου 4491 ἰσχύουν ἐν Κρήτῃ, πλείσται δὲ ἀπὸ τινος καὶ ἐν Λέσβῳ. Ἡ παροῦσα νομοετικὴ κατάστασις τῆς Ἀγροφυλακῆς εἶναι, προφανῶς, μεταβατικὴ, διὰ τοῦτο δὲ καὶ συγκεχυμένη. Ἀπαιτεῖται σταθερὰ καὶ σιβαρὰ πολιτικὴ ταχείας ἐξόδου ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης.

6. Συστήματα Ἀγροφυλακῆς.— Ἀναλόγως τοῦ νομικοῦ προσώπου παρ' οὗ ἀσκεῖται ἡ διοίκησις τῆς Ἀγροφυλακῆς διακρίνομεν α) τὴν δημοτικὴν ἢ κοινοτικὴν Ἀγροφυλακὴν, β) τὴν κρατικὴν Ἀγροφυλακὴν, καὶ γ) τὴν μιτὴν Ἀγροφυλακὴν, ἐκείνην ἣτις ἀσκεῖται τῇ συνεργασίᾳ τοῦ Κράτους μετὰ τῶν Ὄργανισμῶν τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως.

Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ἀνήκουν τὸ Ν. Διάταγμα τῆς 20ῆς Μαΐου 1926, τὸ Διάταγμα Ἀγροφυλακῆς Λέσβου καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ νόμοι οἱ ἐφαρμοσθέντες κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα.

Σοβαρὰ ἀπόπειραι καθιερώσεως συστήματος κρατικῆς Ἀγροφυλακῆς ἔγιναν κυρίως, ἀπὸ τοῦ 1910 καὶ ἐντεῦθεν. Διὰ νὰ εἶναι κρατικὴ ἡ Ἀγροφυλακὴ ἀπαιτεῖται, καὶ ἀρκεῖ, ὅπως ἡ διοίκησις αὐτῆς ἀσκῆται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ ὑπαλλήλους τοῦ Κράτους, ἀποκλειομένων τῶν Ὄργανισμῶν τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως, τῆς στρατολογίας τῶν ἀγροφυλάκων ὑπαγομένης, ἐπίσης, εἰς τὴν ἀρμοδιότητα κρατικῆς ἰνὸς ἀρχῆς. Ἐν τούτοις, κατὰ τὴν κοινὴν ἀντίληψιν τοῦ κόσμου, ἡ Ἀγροφυλακὴ εἶναι κρα-

τική όταν αὐτή οργανοῦται κατὰ τὸ υπόδειγμα τῆς Χωροφυλακῆς, ἢτοι όταν ὄχι μόνον ἡ στρατολογία τῶν ἀγροφυλάκων καὶ ἡ διοίκησις τῆς ὑπηρεσίας ἐνεργῆται ὑπὸ ὑπαλλήλων τοῦ Κράτους, ἀλλὰ προσέτι αἱ ἀποδοχαὶ τῶν ὀργάνων τῆς 'Αγροφυλακῆς καὶ αἱ λοιπαὶ δαπάναι αὐτῆς καταβάλλονται ἐκ τοῦ Δημοσίου. Ταμείου, ἢ ὑπηρεσία τῶν ἀγροφυλάκων εἶναι συντάξιμος, μετατίθενται δὲ οὗτοι ἀπὸ περιφερείας εἰς περιφέρειαν τῆς 'Επικρατείας. Ζητοῦντες εἰς τινὰ μέρη κρατικὴν 'Αγροφυλακὴν ἐννοοῦν τοιαύτην, ὁμοίαν δηλαδὴ πρὸς τὴν τῆς Χωροφυλακῆς. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 747 τοῦ 1913 Διάταγμα 'Αγροφυλακῆς Κρήτης, ἰσχύσας μέχρι τοῦ 1924, ὑπίγεται εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην. Ὁ νόμος 247 τοῦ 1914 «περὶ 'Αγροφυλακῆς Κεφαλληνίας» ἀποτελεῖ ἐπίση· κρατικὴν 'Αγροφυλακὴν, ὡς καὶ ὁ νῦν ἰσχύων ἐν Κρήτῃ νόμος 5274, ὑφ' ἣν ἀνεφέρωμεν ἀνωτέρω ἐπιστημονικὴν ἔννοιαν αὐτῆς.

Εἰς τὴν τρίτην κατηγορίαν, εἰς ἣν ὑφίσταται συνεργασία τοῦ Κράτους μετὰ τῶν Ὄργανισμῶν τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως εἰς τὴν διοίκησιν τῆς 'Αγροφυλακῆς, ὑπάγεται ὁ ἐν ἰσχύϊ νόμος 4491, ὅστις δέον νὰ κριθῆ ὡς ὁ ἀριώτερος τῶν μέχρι τοῦδε δοκιμασθέντων νόμων 'Αγροφυλακῆς. Ὁ νόμος οὗτος δυνατὸν νὰ δίδῃ λαβὴν εἰς ἀντ' ῥησεις, ὅσον ἀφορᾷ λειτουργιακὰ αὐτοῦ σημεῖα, ὅμως εἰς τὰς γενικὰς του γραμμὰς εἶναι τὸ ἐπιτυχέστερον ἐπὶ τοῦ θέματος νομοθέτημα, εὐκαμπτον ὥστε νὰ εἶναι προσαρμόσιμον εἰς τὰς κατὰ περὶ φερείας ποικιλλούσας συνθήκας τοῦ τόπου μας. Ἐφ' ὅσον εἶναι καιρὸς πλέον νὰ ἐφοδιασθῆ ὁ διοικητικὸς μας ὀργανισμὸς με ἐνιαίον καὶ ὁμοιόμορφον δι' ὀλόκληρον τὸ Κράτος σύστημα 'Αγροφυλακῆς με ἐσωτερικὴν ἀριότητα, ἐνέχον δηλαδὴ ἐν αὐτῷ τὰ στοιχεῖα τῆς ἐπιτυχίας του, πρέπει τὸ Κράτος νὰ ὑποστηρίξῃ ἐκθύμως, με θέλησιν σταθερὰν τὴν ἐπέκτασιν τοῦ νόμου τούτου καθ' ὅλην τὴν 'Επικράτειαν, ἀντὶ νὰ σκεφθῆ, ἐνδεχομένως, τὴν δοκιμασίαν νέων νόμων καὶ νέων συστημάτων 'Αγροφυλακῆς, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔχει πλέον ὁ Τόπος ὑπερκορεσθῆ καὶ καταπονηθῆ.

Ὁ νόμος 4491 ἔχει 122 ἄρθρα, τὸ δὲ Ἐκτελεστικὸν Διάταγμα αὐτοῦ ἄλλα 84, μέγα δὲ πλῆθος ὑπουργικῶν ἀποφάσεων ἐξεδόθησαν κατ' ἐξουσιοδότησιν τοῦ ὀργανικοῦ νόμου. Προφινῶς, ἠδύνατο νὰ εἶναι ἥττον σχολινοτενής. ἠδύνατο ἐπίσης νὰ εἶναι περισσότερον ἀπλοῦς εἰς τὴν καθόλου ἀχιτεκτονικὴν του. Γενικῶς, ἐμφανίζεται ὡς νομικὸν οἰκοδόμημα βιγύ, με πολυσχιδῆ ἐσωτερικὴν διάρθρωσιν (Προέβλεπε τέσσαρα εἰδικὰ Συμβούλια 'Αγροφυλακῆς, ἅτινα μεταγενεστέρως περιορίσθησαν εἰς δύο). Οὐχ' ἥττον, ὡς πρὸς τὸ καθιερούμενον παρ' αὐτοῦ σύστημα, τυγχάνει τό, σχετικῶς, τελειότερον καὶ δοκιμασμένης ἀποτελεσματικότητος. Ὁ νόμος οὗτος ἔχει ὑποστῆ οὐσιώδεις τινὰς τροποποιήσεις διὰ μεταγενεστέρων νόμων, ἐξ ὧν σπουδαιότερος ὁ νόμος 6089 τῆς 23ης Φεβρουαρίου 1934 καὶ τὸ κατ' ἐξου-

σιοδότησιν αὐτοῦ ἐκδοθὲν Διάταγμα τῆς 11ης Μαΐου 1934, δι' ὧν ἀφ' ἐνὸς μὲν αἱ ποινικαὶ διατάξεις τοῦ νόμου 4491 κατέστησαν ἐπεικείστεραι, τὰ συσταθέντα δὲ κατὰ Δῆμον καὶ Κοινότητα εἰδικὰ Ἀγροτικά Συμβούλια κατηργήθησαν, ἀνατεθεισῶν τῶν ἀρμοδιοτήτων αὐτῶν, ὅπερ ἀπλούσερον καὶ φυσικώτερον, εἰς τὰ Δημοτικά καὶ Κοινοτικά Συμβούλια.

Ἐν τοῖς ἐφεξῆς θὰ δώσωμεν, ἐν γενικαῖς Γραμμαῖς, τὴν ἀνάλυσιν τοῦ συστήματος τοῦ νόμου 4491, προτάσσοντες αὐτῆς σκέψεις τινὰς ἐπὶ τῆς γενικῆς ἀρχῆς ἐφ' ἣς τοῦτο στηρίζεται, ἥτοι ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς συνεργασίας τοῦ Κράτους μετὰ τῶν Ὄργανισμῶν τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως, ἥτις, καθ' ἡμᾶς, εἶναι ἡ μόνη ἀπολύτως ἐνδεικνυομένη διὰ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην ἐν Ἑλλάδι.

7. Ἡ ἀστυνομικὴ ὑπηρεσία ἀποτελεῖ λειτουργίαν τοῦ νομικοῦ προσώπου τοῦ Κράτους. Ἡ ὑπὸ τῶν Ὄργανισμῶν τῆς Αὐτοδιοικήσεως ἀσκῆσις αὐτῆς γίνεται, τοῦλάχιστον παρ' ἡμῖν, οὐχὶ ἰδίῳ δικαίῳ, ἀλλ' ἐν ὀνόματι καὶ κατὰ διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως. Ἡ γνώμη τοῦ Κ. Γεωργιά¹⁾, λέγοντος ὅτι ἡ Ἀγροφυλακὴ εἶναι κατ' ἐξοχὴν τοπικὴ ὑπόθεσις, τῆς ἀρμοδιότητος τῆς Κοινότητος, δὲν μᾶς φαίνεται ὀρθή. «Τὸ ἀστυνομεῖν—ἐλεμодиότητος τῆς Κοινότητος, δὲν μᾶς φαίνεται ὀρθή. «Τὸ ἀστυνομεῖν—ἐλεγεν ὁ Χ. Βοζίκης εἰς τὴν περὶ Ἀγροφυλακῆς εἰσήγησίν του ἐνώπιον τοῦ Α' Γεωργικοῦ Συνεδρίου Ναυπλίου τὸ 1901—, καθ' ὅλους αὐτοῦ τοὺς κλάδους, εἶναι δικαίωμα καὶ ἔργον κυβερνητικόν, πηγάζον ἀπὸ αὐτοῦ τοῦτο τὸ κοινωνικὸν συνάλλαγμα. Τοῦτο—προσθέτει—ἐγένεν ὁμοφώνως δεκτὸν ἐν Ἑλλάδι, παρὰ τε τῆς συμπολιτεύσεως καὶ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, μετὰ μακρὰς ἐπὶ τοῦ θέματος συζητήσεις ἐν τῇ Βουλῇ κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1892 ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ψηφίσεως τοῦ νόμου, ΒΡᾺΗ' «περὶ Στρατιωτικῆς Ἀστυνομίας».

Ἡ αὐτοδιοίκησις εἶναι τὸ ἰδανικὸν τῆς διοικητικῆς ὁργανώσεως. Τὸ περιεχόμενον αὐτῆς πρέπει νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν εὐρὺ καὶ πλούσιον. Ἐν τούτοις ἡ ἐπέτασις τοῦ περιεχομένου τῆς αὐτοδιοικήσεως δεόν νὰ προσδιορίζηται ἀπὸ τὴν ὑπαρξίαν τοπικῶν δυνάμεων, ἥτοι προσώπων μορφωμένων, ἱκανῶν, χρηστῶν, διατεθειμένων νὰ ἀναλάβουν, ὡς αἰρετοὶ ἀρχοντες, τὴν μέριμναν τῆς αὐτοδιοικήσεως τῶν τοπικῶν ὑποθέσεων. Ἡ αὐτοδιοίκησις εἶναι ἡγεσία τμήματος λαοῦ καὶ διαχειρίσις ἐπιχειρήσεων, μετὰ ἄλλας λέξεις, ὑπόθεσις σοβαρά, ἡ ὁποία ἀπαιτεῖ, πρὸ παντός, ἀνθρώπους κατηρητισμένους καὶ ἐμπροποτισμένους μετὰ πνεῦμα αὐταπαρηγήσεως διὰ τὰς κοινὰς ὑποθέσεις, ἐκτός, βέβαια, ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα οἰκονομικὰ μέσα, τὰ ὁποῖα ὁμως δύνανται νὰ δημιουργοῦν οἱ ἄνθρωποι. Ἴδου διατὶ, παρ' ὅλην

1) Κ. Γεωργιά. «Ἡ Τοπικὴ Διοίκησις εἶναι ζήτημα οἰκονομικόν» ἐν «Ε.Τ.Α.» τ. Ε' (1926) σ. 65 καὶ τοῦ ἰδίου; «Ἡ Ἀγροφυλακὴ» ἐν «Πρωτῶν» τῆς 9ης Ἰουνίου 1929.

τὴν βαθεῖαν πίστιν τοῦ πρὸς τὸ αἴτημα τῆς ὅσον τὸ δυνατόν εὐρείας Τοπικῆς Ἀυτοδιοικήσεως, δὲν δύναται τις νὰ μὴ γνωρίζῃ τὴν βαρύντητα τῶν λόγων οὓς τονίζει, περὶ τῆς ἀναγκαίας προϋποθέσεως τῶν τοπικῶν δυνάμεων, ὁ Καθηγητὴς Θ. Ἀγγελόπουλος, εἰς συμπλήρωσιν τῶν λόγων τοῦ ὁποῖου ἀξία ἐξάρασεως εἶναι ἡ παρατήρησις τοῦ Ἀ. Βαμβέτσου, ὅτι παρ' ἡμῖν τὸ βαθύτερον, τὸ πλέον συνθετικὸν πρόβλημα τῆς Διοικήσεως εἶναι καὶ παραμένει τὸ πρόβλημα τῆς παιδείας¹⁾.

Περὶ τοῦ ὄγκου τῶν καθηκόντων τῶν Δημοτικῶν καὶ Κοινοτικῶν Ἀρχῶν ἐπὶ ποικιλωτάτων ἀντικειμένων, εἶναι ἀληθές, γενικοῦ, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐνδιαφέροντος, λαμβάνει τις ἰδέαν ἀπὸ τὸ ὄγκωδες βιβλίον τοῦ Κ. Κασίμη, 700 σελίδες τοῦ ὁποῖου καταλαμβάνουν τὰ κείμενα τῶν νόμων τῶν σχετιζομένων πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις των ταύτας. Πῶς εἶναι δυνατόν ἄνθρωποι ἐξαντλούμενοι εἰς τὴν καθημερινὴν βιοπάλην καὶ στερούμενοι, κατὰ τὸ πλεῖστον, γενικῆς πνευματικῆς καταρτίσεως νὰ δύνανται προσηκόντως νὰ προσανατολισθοῦν καὶ ν' ἀνταποκριθοῦν εἰς τὸν ὄγκον τῶν καθηκόντων τούτων;

Οὕτως ἐχούσης τῆς καταστάσεως, ἡ ἀποψις ὅτι καὶ τὸ θέμα τῆς ἀγροικῆς ἀστυνομίας συγκυριακῶς εἰς τὸν σχοινοτενὴ ἤδη κατάλογον τῶν καθηκόντων τῶν Δημοτικῶν καὶ Κοινοτικῶν Ἀρχῶν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐνεργοῦ ἀναμίξεως τῆς Διοικήσεως, δὲν φαίνεται στηριζομένη ἐπὶ λογικῆς βάσεως. Ὡς δὲν στηρίζεται οὐδ' ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς πείρας. Πράγματι πείρα ἐκάτον ἔτων καὶ πλέον ἀπέδειξε παρ' ἡμῖν ἑναργῶς ὅτι οἱ Ὄργανισμοὶ τῆς Τοπικῆς Ἀυτοδιοικήσεως δὲν εἶναι εἰς θέσιν ν' ἀσκήσουν μετ' ἐπιτυχίας ἀστυνομικὰ καθήκοντα. Καθ' ὅλον τὸν παρελθόντα αἰῶνα, καθ' ὃν ἴσχυσεν ἡ Δημοτικὴ Ἀγροφυλακὴ, δεινὴ παρέμεινεν ἡ κατάστασις τῆς ἀγροικῆς ἀσφαλείας. Λί διατάξεις τῶν ἄλλεπαλλήλων σχετικῶν νόμων περιέπιπτον ἀμέσως εἰς νεκροφάνειαν εἰς χεῖρας τῶν Δημοτικῶν Ἀρχῶν. Ἀγροφυλακὴ ἤκούετο, ἀλλ' Ἀγροφυλακὴ δὲν ἐφαίνετο οὐδαμοῦ. Καὶ τῶρα ἀκόμη ἡ Δημοτικὴ Ἀγροφυλακὴ ἐφημιόζεται εἰς μέγα τμῆμα τῆς Ἐπικρατείας, διὰ τοῦ Ν. Διατάγματος τῆς 20ῆς Μαΐου 1926. Τὰ ἀποτελέσματα εἰς πλείστας τῶν περιφερειῶν τούτων εἶναι αὐτόχρημα ἀπελπιστικά. Παραθέτομεν κατωτέρω μερικὰ πειστήρια.

«Υπὸ τὸ κράτος τοῦ Ν. Διατάγματος τοῦ 1926— ἔλεγεν ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Ταμείου Ἐλαίας Ἡρακλείου εἰς τὸ Ἀ' Παγκρητικὸν Γεωργικὸν Συνέδριον τοῦ 1933—διήλθεν ἡ Κορῆται δεινὴν κρίσιν, ἀφῆκε δὲ θλιβερὰς ἀναμνήσεις τὸ σύστημα ἐκεῖνο Ἀγροφυλακῆς, καθ' ὃ οἱ μὲν ἀγροφύλακες ἦσαν ἀπολύτως ἀδέσποτοι, οἱ εἰρηνοδ. καὶ ἐλαχίστας ἐξεδίκα-

1) Εἰς «Πρακτικὰ Νομοπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπείας Διοικητικῶν Κωδίκων» 1921.

ζαν ἐκ τῶν μηνύσεων ὧν πλείοται παρεγράφησαν, αἱ δὲ ἀγροτικαὶ περιουσίαι ἀφέθησαν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν κακοποιῶν 1).

Εἰς σχετικὸν ἔγγραφο τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν εἰς τῶν Νομαρχῶν, εἰς οὗ τὴν περιφέρειαν ἴσχυε τὸ Ν. Διατάγμα τοῦ 1926, ἀπὴν-τα πέρυσιν : «Ἐκ τῶν 46 Κοινοτήτων τοῦ Νομοῦ μόλις 6 Κοινότητες διατηροῦν κοινοτικούς ἀγροφύλακας. . . Ἐπιπροστίθεται ὅτι διάφοροι Κοινοτικοὶ Σύμβουλοι, κατέχοντες ποιμίνα, δὲν ἐπιδεικνύουν τὴν ἀπαιτουμένην προθυμίαν διὰ τὸν διορισμὸν κοινοτικῶν ἀγροφυλάκων».

Ἡ Ἐνωσις Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν Ζακύνθου, διατελοῦσης τότε ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Ν. Διατάγματος τοῦ 1926, ἀναφέρει ἀπὸ 31ης Μαΐου 1934 εἰς τὸ Ὑπουργεῖον : «Ἐξοχώτατε Ἀἱ ἐκ ποιμνίων ἀγροζημίαι ἐδημιούργησαν εἰς τὴν περιφερείαν μας κατάστασιν ἀφόρητον. . . Αἱ συχνόταται ἀνθρωποκτονίαι καὶ ἄλλα ἀδικήματα ὀφείλονται, κατὰ τὸ πλεῖστον, εἰς τὰς ἀγροζημίας, τῶν κτηματιῶν εὐρισκομένων εἰς τὴν ἀνέγκλην ὅπως ἀμύνονται τῆς περιφρονησεως τῶν περιουσιῶν των. . . Κύριε Ὑπουργέ Προβλέπομεν συρράξεις, αἰτίαι, ἐξάπαντος, θὰ λυθῶν χώραν ἐφ' ὅσον οἱ ζημιούμενοι ἀγρόται ἤρχισαν εἰς δύο-τρεις περιφερείας νὰ πυροβολοῦν τὴν νύκτα τὰ ποιμίνα, οἱ δὲ ποιμένες εἶναι ἀνοπλοί...».

Ἀπὸ 10ης Ἀπριλίου 1935 ὁ προϊστάμενος τῆς Γεωργικῆς Ὑπηρεσίας Παραμυθίας, ἐνθα ἰσχύει ἡ Κοινοτικὴ Ἀγροφυλακὴ τοῦ Ν. Διατάγματος τοῦ 1926 ἀναφέρει εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας : «...Δὲν παραλείπομεν νὰ ἀναφέρωμεν, ὅτι ἡ κατάστασις εἰς τὴν περιφέρειαν ταύτην ἀπὸ ἀπόψεως ἀγροτικῆς ἀσφαλείας εἶναι ἀπελπιστικὴ ὥστε νὰ καθίσταται προβληματικὴ ἡ ἐκτέλεσις πάσης γεωργικῆς ἐργασίας...».

Ἐὰν ἡ Δημοτικὴ Ἀγροφυλακὴ δὲν εὐδοκιμῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, μήπως πρέπει νὰ υἱοθετῇ ἡ κρατικὴ τοιαύτη, ἐκείνη ἣτις ὀργανοῦται κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς Χωροφυλακῆς ;

Ἡ Κρατικὴ Ἀγροφυλακὴ θὰ εἶχε σοβαρὰ μειονεκτήματα. Ἐν πρώτοις ἡ ἀξία ἐκάστης κρατικῆς ὑπηρεσίας, καὶ δὴ τῆς ἀστυνομικῆς ἐξαρτᾶται, πρὸ παντός, ἐκ τῆς ἀκεραιότητος, τῆς ἀμεροληψίας καὶ τοῦ ἀφατριάστου, μεθ' ὧν τὰ ὄργανα αὐτῆς ἐκπληροῦν τὰ ἔργα των, τὸ δὲ ἀφατριάστον καὶ ἡ ἀμεροληψία τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων ἐξαρτᾶται, κατὰ μέγιστον μέρος, ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς κατοχυρώσεως τῆς μονιμότητος αὐτῶν. Ἐφ' ὅσον οἱ κρατικοὶ ὑπάλληλοι θὰ ἦσαν ἐκτεθειμένοι εἰς τὴν δυσἀρέσκειαν καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ ἐκάστοτε εἰς τὰς ἐπαρχίας ἰσχύοντος κοιμηματικοῦ παράγοντος, ἀντικειμενικὴ ἐκπλήρωσις τῶν ἔργων αὐτῶν θὰ ἦτο τι τὸ ἀνέφικτον. Ἐπειτα, ἡ στρατολογία τῶν ἀγροφυλάκων ὑπὸ κρατικῆς

1) Πρακτικὰ Ἀ. Παγκρητικοῦ Γεωργοσυνεταιριστικοῦ Συνεδρίου, Χανιά, Νοέμβριος 1933, σ. 32.

Ἀρχῆς, βάσει τυπικῶν προσόντων, δὲν ἐγγυᾶται τὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὴν ἐκλογὴν τούτων. Παρ' ὅλα τὰ μειονεκτήματά της, εἶναι προτιμητέα ἢ ἀρχὴ τῆς ἀναδείξεως τῶν ἀγροφυλάκων ὑπὸ τῶν Κοινοτικῶν Ἀρχῶν. Διότι αὐταὶ γνωρίζουν καλύτερον τῶν ἐρχομένων καὶ παρερχομένων ἐφημέρων δημοσίων ὑπαλλήλων—ἐφ' ὅσον ἡ μονιμότης δὲν εἶναι πλήρης—τὰ οὐσιαστικά προσόντα τῶν ὑποψηφίων ἀγροφυλάκων, οἱ ὅποιοι, ἐξ ἄλλου, εἶναι ἀνάγκη νὰ χαίρουν τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν κτηματιῶν, νὰ γνωρίζουν δὲ ἀφ' ἑτέρου καὶ αὐτοὶ καλῶς τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα τῆς ἥς ἀναλαμβάνουν τὴν φύλαξιν κτηματικῆς θέσεως. Ἄλλως τε, πρὸς τὸ παρόν, οὔτε ζήτημα δύναται νὰ προκύψῃ ὅτι, ὡς ἔχουν νῦν τὰ πράγματα, ὁ δημόσιος προϋπολογισμὸς δὲν δύναται ν' ἀνεχθῆ τὸ βάρος τῆς δαπάνης σώματος ἀγροφυλάκων, συνταξίμων δημοσίων ὑπηρετιῶν, ὑπολογιζομένων περὶ τοὺς 11 ἕως 12 χιλιάδας δι' ὅλον τὸ Κράτος.

Οὕτω ἡ ἑλληνικὴ νομοθεσία κατέληξε, διὰ τοῦ νόμου 4491 εἰς τὴν υἱοθέτησιν τῆς ἀρχῆς τῆς συνεργασίας τοῦ Κράτους μετὰ τῶν Ὄργανισμῶν τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως, δι' ἧς ἀρχῆς συνδυάζονται τὰ πλεονεκτήματα τῆς δημοτικῆς καὶ τῆς κρατικῆς Ἀγροφυλακῆς.

Ἡ συμμετοχὴ τοῦ Κράτους εἰς τὴν διαχείρισιν τῆς Ἀγροφυλακῆς ἐκδηλοῦται διὰ τῶν ἀγροτικῶν ἀστυνομῶν, ἧτοι τῶν ἀγρονόμων, οἱ ὅποιοι διορίζονται ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀγροφυλάκων κατὰ περιφέρειαν Εἰρηνοδικείου, καὶ τῶν ἐποπτῶν Ἀγροφυλακῆς, οἱ ὅποιοι διορίζονται κατὰ περιφέρειαν Πρωτοδικείου, ἐπὶ πλέον δὲ διὰ τῶν Συμβουλίων Ἀγροφυλακῆς, ἅτινα, κατὰ πλειοψηφίαν, συντίθενται ἀπὸ κρατικοὺς ὑπαλλήλους. Ἐκ τῆς ἄλλης πλευρᾶς, ἡ συμμετοχὴ τῶν Ὄργανισμῶν τῆς Αὐτοδιοικήσεως ἐκδηλοῦται διὰ τῶν ἀποφασιστικῶν ἀρμοδιοτήτων τὰς ὁποίας τὰ Δημοτικά καὶ Κοινοτικά Συμβούλια ἀσκοῦν εἰς τὰ ζητήματα τῆς Ἀγροφυλακῆς τῆς περιοχῆς των, ὡς καὶ διὰ τῶν ἐκπροσώπων τῶν ἐνδιαφερομένων κτηματιῶν, οἱ ὅποιοι συμμετέχουν εἰς τὰ Συμβούλια Ἀγροφυλακῆς.

8. Τὸ σύστημα Ἀγροφυλακῆς τοῦ νόμου 4491.¹⁾ Ὁ νόμος 4491 προβλέπει δύο μορφὰς ὀργανώσεως τῆς Ἀγροφυλακῆς: α) τὴν ἀποκεντρωτικὴν κατὰ περιφέρειαν Δήμου ἢ Κοινότητος, με εἰδικὸν Λογαριασμὸν Ἀγροφυλακῆς, ἐν παραρτήματι τοῦ δημοτικοῦ ἢ κοινοτικοῦ προϋπολογισμοῦ—ἡ μορφή αὕτη εἶναι ἡ σπανιωτέρα—καὶ β) τὴν συγκεντρωτικὴν κατὰ περιφέρειαν Πρωτοδικείου (καί, ἐνίοτε, Εἰρηνοδικείου μόνον, προκει-

1) Πρὸβλ. σχετικῶς, Δ. Πετρίτη, Ἀνάπτυξις τοῦ συστήματος τοῦ νόμου 4491 καὶ σύγκρισις αὐτοῦ πρὸς τὸ Ν. Διάταγμα τῆς 20ῆς Μαΐου 1926, Ἀθ. 1933· Κ. Χατζησπύρου, Ἀγροφυλακὴ, ἀρθρον ἐν «Ἀγροτικῷ Λεξικῷ» ἐφημ. «Ἀνεξάρτητος» X. Χατζησπύρου, Ἀγροτικὴ ἀσφάλεια ἐν «Ἐργασία» τεύχ. 242 καὶ 243 τοῦ 1934.

μένου λ. χ. περί μικρῶν νήσων), με ἐν κοινὸν Ταμεῖον 'Αγροφυλακῆς πρὸς οἰκονομικὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς 'Αγροφυλακῆς τῆς ὅλης περιφερείας. 'Η δευτέρα αὕτη μορφή εἶναι ἡ κυρία καὶ συνήθης. 'Η συγκεντρωτικὴ μορφή προκύπτει ἐκ τῆς οἰκονομικῆς ἐνώσεως τῶν Δήμων καὶ τῶν Κοινοτήτων τῆς αὐτῆς περιφερείας Πρωτοδικείου (ἢ, ἀναλόγως, Εἰρηνοδικείου), πρὸς τὸν ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τῆς ἀπὸ κοινοῦ διαχειρίσεως τῆς 'Αγροφυλακῆς. Κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἡ 'Αγροφυλακή, ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ἀποτελεῖ κατὰ περιφερείας αὐτονόμους ὀργανισμούς, ἀνεξαρτήτους τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τῆς κοινοτικῆς διαχειρίσεως, ἀντλοῦντας τοὺς ἀναγκαίους πόρους δι' εἰδικῆς φορολογίας τῶν ἐνδιαφερομένων πληθυσμῶν.

α) 'Υπὸ τὴν α' μορφήν ὀργανώσεως τῆς 'Αγροφυλακῆς ἡ διάρθρωσις τῆς διοικήσεως ἔχει ὡς ἑξῆς :

Εἰς ἕκαστον Δήμον ἢ Κοινότητα τὰ οἰκεία Δημοτικά ἢ Κοινοτικά Συμβούλια (καταργηθέντων, ὡς προεργήθη, δυνάμει τοῦ νόμου 6089 τοῦ 1934, τῶν εἰδικῶν 'Αγροτικῶν Συμβουλίων) ἀσχοῦν ἀποφασιστικὰς ἀρμοδιότητας ἐπὶ παντὸς θέματος ἀφορῶντος τὴν 'Αγροφυλακὴν τῆς περιοχῆς των. Οὕτω, ἐπὶ παραδείγματι, καθορίζουν τὸν ἀναγκαίου διὰ τὴν περιοχὴν των ἀριθμὸν ἀγροφυλάκων· κανονίζουν τὴν ἀμοιβὴν τούτων εἰς μηνιαῖον μισθὸν ἢ εἰς ἀντιμισθίαν, καταβαλλομένην εἰς εἶδος εἰς τοὺς ἀγροφύλακας, ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῶν κτηματιῶν, κατὰ τὴν συλλογὴν τῶν καρπῶν· ἐκλέγουν τοὺς ἀγροφύλακας κατ' ἀπόλυτον ἐκτίμησίν των· προσδιορίζουν τὸ εἶδος καὶ τὸ ποσοστὸν τῆς ὑπὲρ τῆς 'Αγροφυλακῆς εἰδικῆς εἰσφορᾶς καὶ βεβαιοῦν τὴν ὀφειλὴν ἐκάστου ὑποχρέου διὰ φορολογικῶν καταλόγων· ὀρίζουν ἔξοδα φυλάξεως καὶ διατροφῆς τῶν συλλαμβανομένων ζώων, ὡς καὶ συλλήπτρων κατὰ κεφαλὴν ζώων· ἐκδίδουν ἄστυνομικὰς (καλουμένας «ἀγρονομικὰς») διατάξεις κανονιστικὰς κατοχῆς καὶ βοσκήσεως ζώων, ὡς καὶ κανονισμοὺς ἀρδευτικῶν ὑδάτων· ἀσχοῦν ἐποπτεῖαν ἐπὶ τῶν ὀργάνων τῆς 'Αγροφυλακῆς κλπ. (ἄρθρ. 14).

Αἱ ἀποφάσεις τῶν Δημοτικῶν καὶ Κοινοτικῶν Συμβουλίων, ὡς καὶ αἱ πράξεις τοῦ Δημάρχου καὶ τοῦ Προέδρου τῶν Κοινοτικῶν Συμβουλίων ἐπὶ θεμάτων 'Αγροφυλακῆς ὑπόκεινται πᾶσαι εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς νομιμότητος, ἀσκούμενον ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου εἰδικοῦ πταισματοδίκου ἢ εἰρηνοδίκου (ἄρθρ. 15). 'Ωρισμένοι δὲ ἐκ τῶν ἀποφάσεων των ὑπόκεινται, πλὴν τοῦ ὡς ἄνω ἐλέγχου τῆς νομιμότητος, καὶ εἰς τὸν κατ' οὐσίαν ἔλεγχον, ὃν ἀσκεῖ, κατόπιν ἐφέσεως, γινομένης ἐντὸς προθεσμίας 8 ἡμερῶν καὶ ἐχούσης ἀνασταλτικὴν δυνάμιν, δευτεροβάθμιον συμβούλιον ἐδρεῦον ἐν τῇ ἑδρᾷ τοῦ Εἰρηνοδικείου καὶ καλούμενον 'Αγρονομικὸν Συμβούλιον. Αἱ ἐφέσειμοι ἀποφάσεις εἶναι πρῶτον καὶ κύριον αἱ ἄστυνομικαὶ διατάξεις περὶ κατοχῆς καὶ βοσκῆς ζώων, ὡς καὶ οἱ κανονισμοὶ ἀρδευτικῶν ὑδάτων. 'Επίσης αἱ

ἀποφάσεις περὶ καθορισμοῦ εἴδους καὶ ποσοτοῦ τῆς εἰδικῆς φορολογίας ὑπὲρ τῆς Ἀγροφυλακῆς, αἱ περὶ καθορισμοῦ τῶν ἀγροφυλάκων, κ. ἄ. (ἄρθρον 16).

Τὸ Ἀγρονομικὸν Συμβούλιον συντίθεται ἀπὸ τὸν εἰδικὸν πταισματοδίκην ὡς πρόεδρον, τὸν ἀγρονόμον ὡς εἰσηγητὴν, καὶ τρεῖς ἀντιπροσώπους τῶν κτηματιῶν, ἐξ ὧν τὸν ἕνα ἐκλέγουν ὅλα ὁμοῦ τὰ Κοινοτικά Συμβούλια τοῦ Εἰρηνοδικείου, τὸν ἕτερον ὑποδεικνύει τὸ οἰκεῖον Γεωργικὸν Ἐπιμελητήριον καὶ τὸν τρίτον ὁ λειτουργῶν τυχὸν ἐν τῇ περιφερείᾳ ὄργανισμὸς προστασίας γεωργικῆς παραγωγῆς (ἄρθρ. 21). Τὸ δευτεροβάθμιον Συμβούλιον τοῦτο, ἐκτὸς τῆς κατ' οὐσίαν ἐρεύνης τῶν ἐφειβαλλομένων ἐνώπιον αὐτοῦ ἀποφάσεων τῶν Δημοτικῶν καὶ Κοινοτικῶν Συμβουλιῶν, χρησιμεύει καὶ ὡς πειθαρχικὸν συμβούλιον τῶν ἀγροφυλάκων τοῦ οἰκείου Ἀγρονομείου, δυνάμενον νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς αὐτοὺς καὶ τὴν ποινὴν τῆς ἀπολύσεως. Τὸ Ἀγρονομικὸν Συμβούλιον ἔχει ἐπίσης εὐρυτάτην ἀστυνομικὴν ἐξουσίαν δυνάμενον νὰ ἐκδίδῃ ἀγρονομικὰς διατάξεις ἀφορώσας εἰς τὴν πρόληψιν ἢ καταστολὴν ἀγροτικῶν ἀδικημάτων ἢ προστασίαν ἀγροτικῶν συμφερόντων (ἄρθρ. 19 καὶ 22).

Ἐκτελεστικὸν ὄργανον τῶν ἀποφάσεων τῶν Δημοτικῶν καὶ Κοινοτικῶν Συμβουλιῶν ἐπὶ ζητημάτων Ἀγροφυλακῆς, ὡς καὶ τοῦ Ἀγρονομικοῦ Συμβουλίου, εἶναι ὁ ἀγρονόμος. Οὗτος εἶναι πολιτικὸς δημόσιος ὑπάλληλος. Διορίζεται κατὰ περιφέρειαν σημαντικοῦ Εἰρηνοδικείου (ἄρθ. 42 § 1), ἐπιτυχάνων εἰς διαγωνισμόν, εἰς ὃν γίνονται δεκτοὶ οἱ ἔχοντες δίπλωμα νομικῆς ἢ μέσης γεωπονικῆς σχολῆς ἢ, τοῦλάχιστον, ἀπολυτήριον Γυμνασίου μετὰ προὔπηρεσίαν, ὑπὲρ τὴν διετίαν, ὡς ἀξιωματικοῦ, μονίμου ἢ ἐφέδρου, ἢ ὡς δικαστικοῦ γραμματέως. Ἐχουν βαθμὸν καὶ μισθὸν ὑπουργικοῦ γραμματέως, οἱ δὲ κάτοχοι πτυχίου νομικῆς δύνανται νὰ προαχθοῦν εἰς Ἐπόπτην Ἀγροφυλακῆς καὶ νὰ τύχουν, τελικῶς, μισθοῦ τμηματάρχου β'. Ὁ ἀγρονόμος ἔχει τὰς ἐξῆς ἀρμοδιότητας : προΐσταται τῶν ὑπ' αὐτὸν ὀργάνων Ἀγροφυλακῆς, ἐκδίδει τοὺς διορισμοὺς των, χορηγεῖ μικρὰς ἀδείας καὶ ἀσκεῖ πειθαρχικὴν ἐπ' αὐτῶν ἐξουσίαν καθοδηγεῖ τὰ Κοινοτικά Συμβούλια εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐπὶ τοῦ θέματος καθηκόντων αὐτῶν, δυνάμενος νὰ συμμετέχῃ τῶν συνεδριάσεων αὐτῶν, ἀκουόμενος ἄνευ ψήφου. Διὰ νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τὰ καθήκοντα ταῦτα ὁ ἀγρονόμος ὑποχρεοῦται νὰ περιοδεύῃ κατὰ μῆνα τακτικῶς ἀνὰ τὰς περιοχὰς τοῦ Ἀγρονομείου του, ἐρχόμενος εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰ οἰκεῖα τοπικὰ συμβούλια καὶ τοὺς γεωργοὺς καὶ κτηνοτρόφους καὶ δεχόμενος τὰ τυχόν παράπονα αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἐν γένει καταστάσεως τῆς ἀγροτικῆς ἀσφαλείας. Εἶναι ἀνακριτικὸς ὑπάλληλος, κατὰ τὸ ἄρθρον 17 τῆς Ποινικῆς Δικονομίας, καὶ εἰδικὸς δημόσιος κατήγορος ἐπὶ ἀγροτικῶν ἀδικημάτων. Τέλος, δικάζει τὰς παραβάσεις τῶν ὑπὸ τῶν ἀρμο-

δίωκων συμβουλίω νομίμως ἐκδιδομένων ἀγρονομικῶν διατάξεων (ἄρθρ. 45 καὶ 110).

Αἱ ἀποδοχαὶ τῶν ἀγροφυλάκων καὶ αἱ λοιπαὶ δαπάναι Ἀγροφυλακῆς τοῦ Δήμου ἢ τῆς Κοινότητος καταβάλλονται ἐξ εἰδικοῦ Λογαριασμοῦ τῆς Ἀγροφυλακῆς. Οὗτος ἀποτελεῖ παράρτημα τοῦ δημοτικοῦ ἢ κοινοτικοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἐπομένως ὁ τε προϋπολογισμὸς καὶ ὁ ἀπολογισμὸς τοῦ Λογαριασμοῦ Ἀγροφυλακῆς ἐλέγχονται ὑπὸ τοῦ Νομάρχου. Τὰ ἔσοδα Ἀγροφυλακῆς δὲν δύνανται νὰ διατεθοῦν δι' ἄλλην, οἰανδήποτε, ἀνάγκην τοῦ Δήμου ἢ τῆς Κοινότητος, ἐπὶ χρηματικῇ ποινῇ 2 ἔως 5 χιλιάδων δραχμῶν. Εἶναι ἐπίσης ἀκατάσχετα ὑπὸ τῶν δανειστῶν τοῦ Δήμου ἢ τῆς Κοινότητος. Μόνον ἐκ τῶν τυχόν περισσευμάτων τοῦ Λογαριασμοῦ Ἀγροφυλακῆς δύναται νὰ διατεθῇ δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν, μετὰ σύμφωνον γνώμην τοῦ οἰκείου Δημοτικοῦ ἢ Κοινοτικοῦ Συμβουλίου, διὰ τοπικὰς ἀγροτικὰς ἀνάγκας ποσοστὸν μέχρι $\frac{1}{3}$ τῶν περισσευμάτων. Πόροι ἐκάστου Λογαριασμοῦ Ἀγροφυλακῆς δύνανται νὰ εἶναι: ἐτησίᾳ εἰσφορὰ ἄμεσος, βαρύνουσα τὰ κτήματα, μέχρι 10 δραχ. κατὰ στρέμμα, ἢ ἐπιβαλλομένη ἐπὶ τῶν παραγομένων γεωργικῶν προϊόντων (πλὴν καπνοῦ), ἢ ἐπὶ τῆς εἰκαζομένης παραγωγῆς τούτων, καὶ μέχρι 2% ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν ἐτησίᾳ εἰσφορὰ κατὰ κεφαλὴν δαιτωμένων ζώων· προαιρετικὴ εἰσφορὰ τῶν ἐκμισθούτων ἀπὸ κοινοῦ ἰδιωτικὰς χορτονομὰς ἀναγκαστικῶν συνεταιρισμῶν. Σημειωτέον ὅτι, ἀντὶ τῆς ἀμέσου εἰσφορᾶς τῆς ἐπιβαλλομένης ἐπὶ τῆς παραγωγῆς γεωργικῶν εἰδῶν, τῆς εἰκαζομένης ἢ πραγματικῆς, δύναται νὰ ἐπιβληθῇ ἔμμεσος τοιαύτη κατὰ τὴν ἐξαγωγήν ἢ μεταφορὰν αὐτῶν μέχρι 2% ἐπὶ τῆς ἀξίας, πλὴν τοῦτο εἶναι λίαν δυσεφάρμοστον διότι ἢ προέλευσις τῶν φορολογουμένων προϊόντων δὲν εἶναι εὐχερὲς νὰ ἐξακριβωθῇ. Αἱ ὡς ἄνω εἰσφοραὶ ἐπιβάλλονται ἀναλόγως, εἴτε ὡς αὐτοτελεῖς, ὅτε βεβαιοῦνται διὰ φορολογικῶν καταλόγων καὶ εἰσπράττονται ὑπὸ τοῦ Δημοσίου Ταμείου διὰ τῶν δημοσίων ἢ δι' εἰδικῶν εἰσπρακτόρων Ἀγροφυλακῆς, εἴτε ὡς πρόσθετοι ἐπὶ κειμένων ἀντιστοίχων δημοσίων φόρων, ὅποτε συμβεβαιοῦνται καὶ συνεισπράττονται μετὰ τοῦ δημοσίου φόρου (ἄρθρ. 53—55 καὶ Διάταγμα ἀπὸ 7ης Σεπτεμβρίου 1932).

Τοιαύτην, περίπου, μορφήν ἐμφανίζει ἡ ἀποκεντρωτικὴ κατὰ Δήμον καὶ Κοινότητα ὁργάνωσις τῆς Ἀγροφυλακῆς. Ὑπὸ τοιαύτην μορφήν ἐφαρμόζεται νῦν ὁ νόμος 4491 εἰς τοὺς Δήμους καὶ τὰς Κοινοτητας τῶν Ἀγρονομείων (Εἰρηνοδικείων) Τριπόλεως, Τεγέας, Ὀρχομενοῦ, Μεγάρων, Σαλαμίνοιο, Καλαβρύτων, Ἀκράτας, Ἀγρινίου κ.ἄ.

β') Ἡ δευτέρα μορφή ὁργανώσεως Ἀγροφυλακῆς κατὰ τὸν νόμον 4491 εἶναι ἡ συγκεντρωτικὴ κατὰ περιφέρειαν Πρωτοδικείου (καί, ἐνίοτε, Εἰρηνοδικείου μόνον, προκύπτουσα, ὡς ἐλέγχθη, ἐκ τῆς οἰκονομικῆς ἐνώσεως Ἀγροφυλακῆς τῶν Δήμων καὶ τῶν Κοινοτήτων τῆς περιφέρειας, πρὸς τὸν

ειδικὸν καὶ μόνον σκοπὸν τῆς διαχειρίσεως τῆς Ἀγροφυλακῆς (ἄρθρ. 8). Συνισταμένης, αἰτῆσει τοῦ $\frac{1}{2}$ τοῦλάχιστον τῶν οἰκείων Δημοτικῶν καὶ Κοινοτικῶν Συμβουλίων, τοιαύτης ἐνώσεως, συνιδρύεται ταῦτοχρόνως ἐν κοινὸν Ταμεῖον Ἀγροφυλακῆς (κατὰ σύντημσιν Τ. Α.), ἐπὶ τῷ τέλει οἰκονομικῆς ἔξυπηρετήσεως τῆς Ἀγροφυλακῆς τῆς περιφερείας (ἄρθρ. 56). Οἱ πόροι τῶν Τ. Α. εἶναι οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς σημειωθέντας διὰ τοὺς Λογαριασμοὺς Ἀγροφυλακῆς. Ὁ σκοπὸς τῆς συγκεντρωτικῆς, ὡς ἄνω, ὀργανώσεως τῆς Ἀγροφυλακῆς καὶ τῆς ἰδρύσεως κοινοῦ Τ. Α. εἶναι, κυρίως, ἡ εὐχέρεια ἐπιβολῆς εἰσφορῶν, ὧν ἡ εἰσπραξις γίνεται κατὰ τρόπον μὴ ἐπιτρέποντα τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς ἀγροτικῆς περιοχῆς, ἐξ ἧς προέρχονται, ἦτοι κατὰ τὴν μεταφορὰν, ἡ ἐνοικίασιν τῶν προϊόντων ταύτων (λ. χ. σταφίδος, σύκων, ἐλαίου, οἴνου). Τοιαύτης ἐμμέσου εἰσφορᾶς, εἰσπράξεως ἄνωδύνου καὶ εὐχεροῦς, ἔχει ἀπόλυτον ἀνάγκη ἡ Ἀγροφυλακὴ δι' αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπαρξίν της, καταδειχθέντος πλέον ἢ ἐπαρκῶς οἷ ἢ διὰ φορολογικῶν καταλόγων εἰσπραξις τῶν στρεμματικῶν εἰσφορῶν καὶ λίαν δαπανηρὰ εἶναι καὶ μέγιστα ἀφίνει καθυστερήματα, παρὰ τὰς ἐντατικὰς προσπάθειάς τῶν ἐντεταλμένων τὴν εἰσπραξίν των εἰδικῶν εἰσπρακτόρων Ἀγροφυλακῆς, καὶ τοῦτο συνεπεῖα τῆς πτωχείας τῶν ὑποχρέων, ἀλλὰ καὶ τῆς δυστροπίας εἰς ἣν ἔχουν συνηθίσει πλείστοι ἐξ αὐτῶν, οἵτινες θεωροῦν τὴν καταβολὴν οἰασδήποτε φορολογίας ὡς ἔλλειψιν εὐφύας, καὶ τῶν χορηγουμένων ἀλλεπαλλήλων ἀναστολῶν τῶν ἀναγκαστικῶν μέτρων εἰσπράξεως.

Συνισταμένου Ταμεῖου Ἀγροφυλακῆς ἀνακύπτει τὸ ζήτημα: τίς Ἀρχὴ θὰ διοικῇ τοῦτο; Ὁ νόμος 4491 προβλέπει ἐπὶ τούτῳ τὴν ἰδρυσιν ἰδιαίτερου συμβουλίου, καλουμένου Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου Ἀγροφυλακῆς (κατὰ σύντημσιν Ε. Σ. Α.), ἔδρευοντος ἐν τῇ ἔδρᾳ τοῦ Πρωτοδικείου. Τοῦτο συντίθεται, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Νομάρχου, ἀπὸ τὸν Εἰσαγγελεὰ τῶν Πρωτοδικῶν, ἀπὸ τὸν ἀρχαιότερον τῶν Πρωτοδικῶν, τὸν Νομογεωπόνον, τὸν Ἐπόπτην Ἀγροφυλακῆς καὶ τρεῖς ἀντιπροσώπους τῶν κτηματιῶν, ὑποδεικνυομένους, ὡς ἄνω ἐρρήθη, παρὰ τοῦ Ἀγρονομικοῦ Συμβουλίου. Ἐὰν ἐν τῇ ἔδρᾳ τοῦ Τ. Α. δὲν ἔδρευε Νομάρχης, πρόεδρος αὐτοῦ τυγχάνει ὁ Εἰσαγγελεὺς (ἄρθρον 23).

Τὸ Ε. Σ. Α. ἔχει, κυρίως, οἰκονομικὰς ἀρμοδιότητας. Ἐν πρώτοις διοικεὶ τὸ Τ. Α. (Τούτων ἡ διαχειρίσις, ἐνεργουμένη μέχρι 1ης Δεκεμβρίου 1934 ὑπὸ τοῦ Δημοσίου Ταμεῖου τῆς ἔδρας, ἀνετέθη ἀπὸ τῆς χρονολογίας ταύτης, εἰς τὰ οἰκεία Ὑποκαταστήματα ἢ Πρακτορεῖα τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος). Ἐχον τὴν διοίκησιν τοῦ Τ. Α., καταρτίζει τὸν προϋπολογισμὸν αὐτοῦ, ὅστις ὅμως δεῖται τῆς ἐγκρίσεως τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν. Ἐπὶ πλέον ἀποφασίζει ὀριστικῶς, κατόπιν γνωμοδοτήσεως τῶν οἰκείων Δημοτικῶν καὶ Κοινοτικῶν Συμβουλίων, ἐπὶ οἰκονομικῶν τιμῶν θεμάτων,

ὡς λ. χ. περὶ τοῦ ἀναγκαιοῦντος ἀριθμοῦ ἀγροφυλάκων δι' ἐκάστην Κοινότητα ἢ Δήμον τῆς περιφέρειας, περὶ τοῦ μισθοῦ αὐτῶν, περὶ τοῦ εἴδους καὶ τοῦ ποσοστού τῆς ἐπιβλητέας ὑπὲρ τῆς Ἀγροφυλακῆς φορολογίας. Κατὰ ταῦτα, ἰδρυομένου Ε. Σ. Α., αἱ ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω οἰκονομικῶν θεμάτων ἀποφασιστικαὶ ἀρμοδιότητες τῶν Δημοτικῶν καὶ Κοινοτικῶν Συμβουλίων τῆς περιφέρειας περιορίζονται εἰς ἄλλας γνωμοδοτήσεις, τοῦ δικαιώματος τῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως περιερχομένου εἰς τὸ Ε. Σ. Α., ἐπὶ τῷ τέλει ὅπως τοῦτο, ἐν ὄψει τῆς ἐπαρχείας τοῦ κοινοῦ Τ. Α. καὶ τῶν ἐξ ἐκάστης Κοινότητος εἰσφορῶν, ὡς καὶ τῆς οἰκονομικῆς καὶ φορολογικῆς καταστάσεως τῆς περιφέρειας, ρυθμίξῃ τὰ σπουδαῖα ταῦτα θέματα ἐνιαίως καὶ ὁμοιομόρφως δι' ὅλας τὰς Κοινότητας τῆς περιφέρειας. Ἐκτὸς τῆς, ὡς ἄνω, κυρίας ἀποστολῆς, ἀνετέθη εἰς τὸ Ε. Σ. Α. ἡ ἐποπτεία ἐπὶ τῆς καλῆς λειτουργίας τῆς Ἀγροφυλακῆς τῆς περιφέρειας. Πρὸς δὲ ἡ ἀσκήσις τοῦ ἐλέγχου τῆς νομιμότητος τῶν ἀποφάσεων καὶ τῶν πράξεων τῶν κατωτέρων Συμβουλίων Ἀγροφυλακῆς, κατ' ἔφεσιν, ἔτι δὲ καὶ ἀυτοεπαγγέλτως. Εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν τὸ Ε. Σ. Α. συντίθεται ὑπὸ τοῦ Νομάρχου καὶ τῶν δύο δικαστικῶν μελῶν αὐτοῦ (ἄρθρ. 25 καὶ 22 § 4).

Ἐκτελεστικὸν ὄργανον, ὡς καὶ μέλος μετὰ ψήφου καὶ εἰσηγητῆς τοῦ Ε. Σ. Α.,—ἡ ψυχὴ αὐτοῦ—εἶναι ὁ Ἐπόπτης Ἀγροφυλακῆς. Ἐκτὸς τῶν σημαντικῶν καθηκόντων, ἅτινα ἔχει ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του ταύτην, τυγχάνει, ἐπὶ πλέον, ὁ υπεύθυνος προϊστάμενος τῶν ὀργάνων καὶ ὑπαλλήλων τῆς Ἀγροφυλακῆς τῆς περιφέρειας, ἀσκῶν ἔλεγχον καὶ πειθαρχικὴν ἐξουσίαν ἐπ' αὐτῶν. Προσέτι, ἀνάγκης τυχούσης, ἐκτελεῖ καὶ πάντα τὰ ἀνακριτικὰ καὶ δικαστικὰ καθήκοντα τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀγρονόμων, γενικῶς δὲ ἐκπροσωπεῖ τὸ Ὑπουργεῖον διὰ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν Ἀγροφυλακὴν τῆς περιφέρειας. Προσόντα διορισμοῦ: "Ἄδεια τοῦ δικηγορεῖν ἢ πτυχίον νομικῆς ἢ ἀνωτάτης γεωπονικῆς ἢ δασονομικῆς σχολῆς μὲ διειτὴ δημοσίαν ὑπηρεσίαν" βαθμὸς καὶ μισθὸς εἰσηγητοῦ καί, μετὰ πενταετίαν, μισθὸς τμηματάρχου (ἄρθρ. 44, 109). Σημειωτέον ἐνταῦθα, ὅτι παρ' ἐκάστῳ Ἐπόπτη καὶ ἀγρονόμῳ δύναται νὰ τοποθετῆται ἀνά εἰς γραφεὺς Ἀγροφυλακῆς, καὶ παρ' ἐκάστῳ Τ. Α. εἰς λογιστῆς Ἀγροφυλακῆς (βαθμὸς ἀκολούθου). Τὸ ἄρθρον 108 § 3 τοῦ νόμου δρῖζει ὅτι οἱ περιφερειακοὶ ὑπάλληλοι Ἀγροφυλακῆς εἶναι μόνιμοι δημόσιοι διοικητικοὶ ὑπάλληλοι, ἔξομοιούμενοι καθ' ὅλα πρὸς τοὺς ἰσοβάθμους αὐτοῖς ὑπαλλήλους τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ ὑπαγόμενοι εἰς πάσας τὰς περὶ ἐκείνων διατάξεις. Ἐν τούτοις αἱ ἀποδοχαὶ τῶν ὑπαλλήλων καταβάλλονται ἐξ εἰδικοῦ Ταμείου, ἐδρεύοντος ἐν Ἀθήναις, τοῦ Γενικοῦ Ταμείου Ἀγροφυλακῆς, περὶ οὗ κατωτέρω.

Ὑπὸ τὴν ὡς ἄνω συγκεντρωτικὴν του μορφήν ἐφαρμόζεται ὁ νόμος 4491 ἀπὸ πενταετίας ἤδη εἰς τὰς περιφέρειας Πρωτοδικείων Πατρῶν,

Ἡλείας, Κυπαρισσίας, Καλαμῶν, Ναυπλίου, Κερκύρας, Κεφαλληνίας, Σάμου, Χίου κ. ἄ.

γ) Οὐσιῶδες μέρος τῶν περὶ Ἀγροφυλακῆς νόμων ἀποτελοῦν αἱ διατάξεις αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὰ ὄργανα Ἀγροφυλακῆς. Ὁ νόμος 4491 τὰ διακρίνει εἰς ἀγροφύλακας, εἰς ὕδρονομεις καὶ εἰς ἀρχιφύλακας Ἀγροφυλακῆς. Ἡ θέσις των κατοχυροῦται ἐπαρκῶς : ἐκλέγονται ὑπὸ τοῦ οἰκείου Δημοτικοῦ ἢ Κοινοτικοῦ Συμβουλίου, βάσει προσόντων καὶ ἐπὶ θητεία τριετῆ, δυναμένη νὰ ἀνανεωθῇ. Διαρκούσης τῆς θητείας τῶν ἀγροφυλάκων, ἀπολαύουν οὗτοι τῶν ἐγγυήσεων τῆς μονιμότητος, τῆς ἀπολύσεώς των συγχωρουμένης δι' ὄρισμένους ἐν τῷ νόμῳ λόγους. Ἀρμόδιον πρὸς τοῦτο εἶναι, ὡς προελέχθη, τὸ Ἀγρονομικὸν Συμβούλιον. Ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς ὑπηρεσίας των ἕξομοιοῦνται πρὸς δημοσίους ὑπηρετάς. Τοῖς ἐξασφαλίζεται τακτικὸς μηνιαῖος μισθός, καταβαλλόμενος ἐκ τοῦ Ταμείου Ἀγροφυλακῆς ἢ, ἀναλόγως, ἐκ τοῦ λογαριασμοῦ Ἀγροφυλακῆς. Σημειοῦται ἐνταῦθα, ὅτι ἡ κυρία μορφή τῆς ἀμοιβῆς τῶν ἀγροφυλάκων εἶναι ὁ μηνιαῖος μισθός. Οὐχ ἦττον διὰ τὰς πτωχοτέρας Κοινότητας προβλέπεται ἡ πληρωμὴ τῶν ἀγροφυλάκων εἰς ἀντιμισθίαν, εἰς εἶδος, κατὰ κανόνα, ὑφ' ἑνὸς ἐκίστου κτηματίου, κατὰ τὴν συλλογὴν τῶν γεωργικῶν προϊόντων. Οἱ ἀγροφύλακες εἶναι ὄργανα διοικητικῆς καὶ δικαστικῆς ἀστυνομίας, ἀσκοῦντες, εἰδικώτερον, τὰς ἐξῆς ἀρμοδιότητας : φυλάσσουν τὰ ἀγροτικὰ κτήματα τῆς περιοχῆς των (δύναται νὰ τὰς ἀνατεθῇ ἡ φύλαξις καὶ τῶν οἰκῶν τῶν χωρίων, ὧν οἱ κάτοικοι παραθερίζουν ἢ παραχειμάζουν ὁμαδικῶς εἰς ἄλλους τόπους, ὡς καὶ ἡ ὑπηρεσία δασοφύλακος) βεβαιοῦν τὰ ἀγροτικὰ ἀδικήματα, ἤτοι ἐξακριβώνουν τὴν πρᾶξιν, τὸν δράστην, τὸ ποσὸν τῆς ζημίας καὶ ἐγχειρίζουν τὴν σχετικὴν μήνυσιν εἰς τὸν ἀγρονόμον ἐντὸς τριημέρου ἔνεργοῦν κατ' οἶκον ἐρεῦνας πρὸς ἀνακάλυψιν κλοπιμαίων ἢ τοῦ δράστου, παρουσία καὶ δευτέρου ὄργανου Ἀγροφυλακῆς προβαίνουν εἰς τὴν σύλληψιν τῶν ἐπ' αὐτοφῶρον δραστῶν τῶν ἀγροζημιῶν, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατὴ ἡ ἄμεσος ἐκδίκασις αὐτῶν, ὡς καὶ τῶν δραστῶν κακουργημάτων, οὓς παραδίδουν εἰς τὴν Ἀστυνομικὴν Ἀρχὴν ἔνεργοῦν κατάσχεσιν τῶν πειστηρίων, δι' ὧν ἐτελέσθη τὸ ἀγροτικὸν ἀδίκημα· δικαιοῦνται νὰ θανατώσων πτηνά, μέχρι τριῶν, ἐὰν κατελήφθησαν προξενοῦντα ζημίαν (τὸ Ν. Διάταγμα τοῦ 1926 ἐπιτρέπει τὴν θανάτωσιν καὶ ἀνὰ ἑνὸς προβάτου, αἰγὸς ἢ χοίρου)· ὑποχρεοῦνται νὰ μηνύουν ἀρμοδίως τὰ ἀδικήματα τὰ ἀφορῶντα ἰδιαιτέρως τὴν ζωοκλοπήν, τὴν ζωοκτονίαν, τὴν παράνομον ὑλοτομίαν, τὴν θήραν καὶ ἀλιείαν, τὴν βλάβην δημοσίων ὁδῶν, γεφυρῶν καὶ σιδηροδρομικῶν γραμμῶν ἢ ἄλλης δημοσίας χρήσεως πραγμάτων· ἐπὶ πλέον ὑποχρεοῦνται εἰς παροχὴν συνδρομῆς, παρουσιαζομένης ἀνάγκης, εἰς τὴν Χωροφυλακὴν, ἐντὸς τῆς περιοχῆς των. Δέον νὰ σημειωθῇ ἰδιαιτέρως ὅτι οἱ ἀγροφύλακες ἐπιβαρύνονται δι' ἀστικῆς εὐθύνης πρὸς ἀποζημίωσιν τοῦ παθόντος, διὰ

πάσαν ἀγροζημίαν ἧς ὁ δράστης δὲν ἀνεκαλύφθη ὁπωσδήποτε. Ἐπὶ τῆς εὐθύνης ταύτης τοῦ ἀγροφύλακος ἀποφασίζει, αἰτήσει τοῦ παθόντος, ὁ πταισματοδίκης, κατὰ τὴν διαδικασίαν τῶν μικροδιαφορῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον οἱ ἀγροφύλακες ὑποχρεοῦνται εἰς κατάθεσιν ἐγγυήσεως χρηματικῆς ἴσης πρὸς τὸν ὀρισθέντα μηνιαῖον μισθὸν αὐτῶν, ἕξ ἧς καὶ μέχρι τοῦ ποσοῦ τῆς ὁποίας καταβάλλεται ἡ ἐπιδικασθεῖσα εἰς τὸν ζημιωθέντα ἀποζημίωσις.

Ὁ νόμος 4491 ἐπιτρέπει τὸν διορισμὸν ἰδιωτικῶν ἀγροφυλάκων μόνον εἰς ἔξαιρετικὰς περιπτώσεις, (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ Ν. Διάταγμα τοῦ 1926), τοιοῦτου δικαιώματος ἀναγνωριζομένου οὐχὶ συλλογικῶς, εἰς πολλοὺς κτηματίας ὁμοῦ, ἀλλὰ μεμονωμένως εἰς τὸν διαθέτοντα ἀριθμὸν στρεμμάτων ὑπερβαίνοντα ὄρισμένον ὄριον κατ' εἶδος καλλιέργειας (ἄρθρ. 38). Οἱ διατηροῦντες ἰδιωτικὸν ἀγροφύλακα συντρέχουν εἰς τὸς δαπάνας τῆς Ἀγροφυλακῆς, ὑποχρεούμενοι εἰς καταβολὴν μέχρι τοῦ $\frac{1}{3}$ τῆς γενικῶς καθορισθείσης εἰσφορᾶς. Οἱ ὡς ἄνω περιορισμοὶ ἀποβλέπουν εἰς τὴν πρόληψιν τοῦ κινδύνου τορπιλισμοῦ τῆς Ἀγροφυλακῆς τῆς Κοινότητος διὰ τῆς μεθόδου τῶν ἰδιωτικῶν ἀγροφυλάκων καὶ διότι οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν δὲν ἐμπνέουν ποσῶς ἐμπιστοσύνην ὡς πρὸς τὸ ποῖόν αὐτῶν. Σημειωθῆτω ὅτι ὑπάγονται οὗτοι εἰς πάσας τὰς περὶ πειθαρχικῆς διώξεως καὶ ἀπολύσεως τῶν κοινοτικῶν ἀγροφυλάκων διατάξεις τοῦ νόμου.

Εἰς τὴν περίπτωσιν ἡ περιφέρεια τοῦ ἀγρονόμου εἶναι ἐκτεταμένη καὶ πυκνῶς καλλιεργημένη, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν ὑπ' αὐτὸν ὀργάνων μεγάλος, εἰς τρόπον ὥστε ἡ παρακολούθησις καὶ ὁ ἔλεγχος αὐτῶν νὰ μὴ εἶναι ἐπαρκῆς ὑπὸ μόνου τοῦ ἀγρονόμου, διαίρειται αὕτη εἰς ἀγροτικά τμήματα, εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων διορίζεται ἀνὰ εἰς ἀρχιφύλαξ. Οὗτος προΐσταται τῆς ὑπ' αὐτὸν ἐνωμοτίας ἀγροφυλάκων, ἀσκεῖ ἐπ' αὐτῶν πειθαρχικὸν ἔλεγχον καὶ τοὺς ἐπιπτεῦει εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὑπηρεσίας τῶν (ἄρθρ. 33).

Εἰδικοὶ ὑδρονομεῖς διορίζονται εἰς αἷς Κοινότητας ὑπάρχοντες ἀρδευτικὰ ζητήματα, διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ὁποίων δὲν ἐπαρκεῖ ὁ ἀγροφύλαξ. Ἡ ἀμοιβὴ τῶν ὑδρονομέων καταβάλλεται ὑπὸ τῶν κτηματιῶν ἀπ' εὐθείας εἰς τοὺς δικαιοῦχος (ἄρθρ. 40).

Τὰ ὄργανα τῆς Ἀγροφυλακῆς φέρουν εἰδικὴν στολὴν καὶ πολεμικὸν ὄπλισμόν.

Ὁ νόμος 4491, ὡς καὶ πάντες οἱ περὶ Ἀγροφυλακῆς νόμοι ἐν Ἑλλάδι, περιέχει εἰδικὰς ποινικὰς καὶ διαδικαστικὰς διατάξεις ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς δρασιωτέρας καὶ ὀλιγοδαπάνου ἀπονομῆς τῆς ἀγροτικῆς πταισματοδικῆς δικαιοσύνης. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς παλαιότερους νόμους Ἀγροφυλακῆς, ἰδίως τῶν ἐτῶν 1880-1890, οἵτινες ἦσαν, ὄντως, δρακόντειοι, καὶ πρὸς τὸ ἰσχύον ἐπὶ Ν. Διάταγμα τοῦ 1926, χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν ποινικῶν διατάξεων τοῦ νόμου 4491 εἶναι ἡ ἐπιείκεια. Οὗτος ἀκολουθεῖ τὴν ὁρθὴν ἀρχήν, ὅτι οὐχὶ ἡ ἔλλειψις αἰματηρῶν ποινῶν ἐκτρέφει τὰ ἀγροτικά

ἀδικήματα, ἀλλ' ἢ ἀτιμωρησία αὐτῶν, δι' ἔλλειψιν καλῶς ὀργανωμένης διωκτικῆς ὑπηρεσίας. Κατὰ τὰ ἀρθρα 66-68 τοῦ Νόμου 4491 (ὡς ἐτροποποιήθησαν διὰ τοῦ Νόμου 6089 τῆς 23ης Φεβρουαρίου 1934) τὰ μέχρις 100 δραχ. ἀγροτικά ἀδικήματα—καὶ τοιαῦτα εἶναι ἡ, μεγίστη ἀναλογία αὐτῶν—τιμωροῦνται δια κρατήσεως μέχρι 3 ἡμερῶν ἢ διὰ προστίμου μέχρι 200 δραχ. Αἱ ἄνω τῶν 100 δραχ. ἀγροζημίαι τιμωροῦνται διὰ κρατήσεως ἢ διὰ προστίμου μέχρι 2000 δραχ. Ἡ παράνομος εἰσαγωγή ζῶων εἰς ξένον κτῆμα ἢ ἀπηγόρευμένην ζώνην, χωρὶς ἐντεῦθεν νὰ προξενηθῇ ζημία, δὲν ἀποτελεῖ, κατὰ τὸν νόμον 4491, ἀξιόποιον ἀδίκημα, ἀναθέτως πρὸς τὸ Ν. Διάταγμα τοῦ 1926. Δύναται μόνον νὰ ἀποτελέσῃ παράβασιν ἀγρονομικῆς διατάξεως, ἥτοι τυγχάνει τιμωρητέα ὡς παράβασις, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει σχετικὴ ἀστυνομικὴ διάταξις τοῦ οἰκείου Δημοτικοῦ ἢ Κοινοτικοῦ Συμβουλίου ἀπαγορευτικῆ τῆς εἰσαγωγῆς ζῶων εἰς ξένον κτῆμα ἄνευ προηγουμένης ἀδείας τοῦ ἐξουσιαστοῦ (ἀρθρ. 78 καὶ 79). Αἱ διὰ ζῶων ἐξ ἀμελείας ἀγροζημίαι παύουν νὰ εἶναι ἀξιόποινοι δι' ἐμπροθέσμου δηλώσεως τοῦ παθόντος ἐνώπιον τοῦ Δημάρχου ἢ τοῦ Προέδρου τῆς Κοινότητος ἢ τοῦ ἀγρονόμου ὅτι ἐγκρίνει ταύτην ἢ ὅτι ἀπεζημιώθη δι' αὐτὴν (ἀρθρ. 69). Καθιεροῦται ποινικὴ εὐθύνη τοῦ ἐξουσιαστοῦ τῶν ζημιωσάντων ζῶων ἐκ μόνου τοῦ λόγου ὅτι ἀνέθεσε τὴν ἐπιτήρησίν των εἰς πρόσωπα ἀνήλικα ποινικῶς, ἢ ἀκατάλληλα σωματικῶς ἢ διανοητικῶς (ἀρθρ. 84). Πάντως οἱ ἔχοντες τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ζημιωσάντων ζῶων ὑπέχουν πάντοτε, ἀλληλεγγύως μετὰ τοῦ αὐτουργοῦ, ἀστικὴν εὐθύνην ὑπὲρ τοῦ ζημιωθέντος. Αἱ περὶ συρροῆς διατάξεις τοῦ ἀρθρου 109 τοῦ Ποινικοῦ Νόμου ἐν ἔχουν ἐφαρμογὴν ἐπὶ τῶν ἀγροτικῶν ἀδικημάτων, οὔτε αἱ τοῦ νόμου 1694 περὶ ἱκανοποιήσεως διὰ ψυχικὴν ὁδύνην. Ἀποζημιώσεις ὑπὲρ τοῦ παθόντος ἐπιδικάζεται ὑποχρεωτικῶς ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ ἐξ ἐπαγγέλματος καὶ ἂν ἔτι δὲν ὑπεβλήθη σχετικὴ αἴτησις αὐτοῦ, ἴση δὲ πρὸς τὸ διαγνωσθὲν ποσὸν ζημίας.

Ἡ ἐκδικασίς τῶν ἀγροτικῶν ἀδικημάτων γίνεται ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου πταισματοδίκου. Τὴν ποινικὴν ἀγωγὴν ἀσκεῖ ἐπ' αὐτῶν ὁ ἀγρονόμος, ἀσκῶν καὶ πάσας τὰς ἀρμοδιότητας τοῦ δημοσίου κατηγοροῦ. Ἡ δίωξις τῶν ἀγροτικῶν ἀδικημάτων γίνεται καὶ αὐτεπαγγέλτως, ἄνευ δὲ προανακρίσεως. Ἀγρονομικαὶ παραβάσεις ὑποπεσοῦσαι εἰς τὴν ἄμεσον ἀντίληψιν ὀργάνου Ἀγροφυλακῆς καὶ βεβαιωθεῖσαι ὑπ' αὐτοῦ, δι' ἐκθέσεώς του, δύναται νὰ εἰσάγονται καὶ ἄνευ κλήσεως κατηγορουμένων καὶ μαρτύρων.

Τὸ Πταισματοδικεῖον ἐκδικάζον ἀγροτικά ἀδικήματα δύναται νὰ συντίθεται καὶ ἄνευ δημοσίου κατηγοροῦ. Ἐπίσης ἔργα γραμματέως αὐτοῦ δύναται νὰ ἐκπληροῖ ὁ γραφεὺς τοῦ ἀγρονόμου ἢ ἐγγράμματον ὄργανον Ἀγροφυλακῆς. Διὰ τὴν ἐκδικασιν ἀγρονομικῶν παραβάσεων νόμιμος ἀναπληρωτῆς τοῦ πταισματοδίκου εἶναι καὶ ὁ οἰκεῖος ἀγρονόμος (§ 4 ἀρθρ. 95).

Τὰ ποινικὰ δικαστικά ἔξοδα καὶ τέλη ἐκκαθαρίζονται κατὰ τὴν ποινι

κὴν διατίμησιν (άρθρ. 95 § 10). Ἐν τούτοις ὁ νόμος 6089 τοῦ 1934 ἐξουσιοδότησε τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν ὅπως, διὰ Διατάγματος, ἐλαττώσῃ τὰ ἐπὶ τῶν ἀγροτικῶν ἀδικημάτων ποινικὰ ἔξοδα καὶ τέλη ἢ τὰ ὄρισθαι πάγια, ὡς ἰσχύει τοῦτο ἐν Κρήτῃ. Ὑπομνησκεται ὅτι τὰ ἐκ τῶν ἀγροτικῶν ἀδικημάτων ποινικὰ ἀπολήψιμα ἀποτελοῦν ἔσοδον τοῦ Γενικοῦ Ταμείου Ἀγροφυλακῆς. Ἡ ἐκτέλεσις τῶν καταδικαστικῶν ἀποφάσεων ἐνεργεῖται ἐπιμελείᾳ τοῦ οἰκείου ἀγρονόμου.

ε) Διὰ τὰ ὀλοκληρωθῆ ἢ εἰκὼν τοῦ ὑπὸ μελέτην συστήματος ὑπολείπονται ἤδη τὰ ἔξετασθῶν τὰ περὶ Γενικοῦ Ταμείου Ἀγροφυλακῆς καὶ τῆς Διευθύνσεως Ἀγροφυλακῆς.

Ἡ παρὰ τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν αὐτοτελὴς Ὑπηρεσία Ἀγροτικῆς Ἀσφαλείας ἀπεκατέστη διὰ τοῦ νόμου 4491 εἰς αὐτοτελεῖ Διεύθυνσιν τοῦ αὐτοῦ Ὑπουργείου. Ἀποστολὴ ταύτης εἶναι ἡ ἀσκήσις τῆς ἀνωτάτης ἐποπτείας ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἀγροτικῆς ἀσφαλείας τῆς Χώρας, ἐπὶ τῆς λειτουργίας τῶν περιφερειακῶν ὑπηρεσιῶν Ἀγροφυλακῆς καί, ἐν γένει, ἐπὶ τῆς καλῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἐν ἰσχύϊ νόμων Ἀγροφυλακῆς. Ἡ ἀρμοδιότης αὐτῆς ἐπεκτείνεται, φυσικά, καθ' ὅλην τὴν Ἐπικράτειαν, πλην ἢ ἐποπτεία αὐτῆς εἶναι πραγματικὴ μόνον ὅπου ὑπηρετοῦν ὑπάλληλοι Ἀγροφυλακῆς, ἤτοι ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς Ἀγρονομίας.

Ἡ Διεύθυνσις Ἀγροτικῆς Ἀσφαλείας ἔχει δύο τμήματα μὲ ἐν αὐτοτελεῖς Γραφεῖον Ἐπιθεωρήσεως. Ὁ διοικητικὸς ἔλεγχος τῆς καλῆς διαχειρίσεως τῶν περιφερειακῶν Ταμείων Ἀγροφυλακῆς, ὡς καὶ τῶν Λογαριασμῶν Ἀγροφυλακῆς, ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας μερίμνης τῆς Διευθύνσεως, τοῦ Ὑπουργοῦ ἔχοντος τὴν ἀρμοδιότητα, ὡς ἐσημειώθη ἀνωτέρω, τῆς ἐγκρίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν Τ. Α.

Οἱ περιφερειακοὶ ὑπάλληλοι Ἀγροφυλακῆς ὑπάγονται εἰς τὸ Συμβούλιον Διοικητικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, οὗτινος ἀποτελεῖ μέλος καὶ ὁ Διευθυντὴς Ἀγροτικῆς Ἀσφαλείας, προκειμένου νὰ ἀποφασίσῃ τοῦτο περὶ ὑπαλλήλων τῆς Ἀγροφυλακῆς.

Αἱ ἀποδοχαὶ τῶν ὑπαλλήλων τῆς Ἀγροφυλακῆς, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἔξοδα διοικήσεως τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτῆς, καταβάλλονται ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Ταμείου Ἀγροφυλακῆς. Τοῦτο ἀποτελεῖ νομικὸν πρόσωπον δημοσίου δικαίου, ἔχει τὴν ἔδραν του ἐν Ἀθήναις καὶ τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν. Ἡ διοίκησις του ἀνήκει εἰς πενταμελὲς συμβούλιον καλούμενον Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Γενικοῦ Ταμείου Ἀγροφυλακῆς, ἢ δὲ διαχειρίσις του ἐνεργεῖται ὑπὸ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος. Οἱ πόροι τοῦ Γ. Τ. Α. ἀποτελοῦνται, κυρίως, ἀπὸ τὰ ποινικὰ πρόστιμα, ἔξοδα καὶ τέλη τῶν ἐπ' ἀγροτικοῖς ἀδικήμασι καταδικαστικῶν ἀποφάσεων καὶ τὰ πειθαρχικὰ πρόστιμα τὰ ἐπιβαλλόμενα ἐπὶ τῶν κατὰ τὸν νόμον 4491 ὀργάνων καὶ ὑπαλλήλων τῆς Ἀγροφυλακῆς. Ἐν ἀνεπαρκείᾳ τούτων, τὰ

περιφερειακὰ Ταμεῖα Ἀγροφυλακῆς, ὡς καὶ οἱ Λογαριασμοὶ Ἀγροφυλακῆς, ὑποχρεοῦνται εἰς ἐτησίαν εἰσφορὰν ὑπὲρ τοῦ Γ. Τ. Α., ἕκαστον μέχρι ποσοῦ ἴσου πρὸς τὸ δαπανηθὲν διὰ τὴν περὶ φέρειάν του ὑπὸ τοῦ Γ. Τ. Α., μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἐκ τῆς περιφερείας ταύτης εἰσπραχθέντων ὡς ἄνω ἐσόδων (ἄρθρ. 59 καὶ 60).

9. Τὸ σύστημα Ἀγροφυλακῆς τοῦ νόμου 4491, τὸ ὁποῖον συνωψίσσαμεν εἰς τὰς κυρίας γραμμάς του, ἐφαρμόζεται ἀπὸ πενταετίας, περίπου, εἰς τὰς προμνησθείσας περιφερείας μὲ ἀποτελέσματα πλέον ἢ ἱκανοποιητικά, καίτοι ἡ ἐφαρμογὴ συνέπεσε νὰ συντελεσθῇ ὑπὸ συνθήκας ἄκρως δυσμενεῖς. Πράγματι· συνέπειά τῶν διαδοχικῶν ἀφοριῶν τῆς ἑλληνικῆς γῆς καὶ τῆς κρίσεως τῶν γεωργικῶν προϊόντων, ἡ εἰσπραξις τῶν ἀμέσων ἐσόδων τῶν εἰδικῶν Ταμείων Ἀγροφυλακῆς συνήντησε προσθέτου; μεγάλας δυσχερείας. Ἐντεῦθεν, οἱ μισθοὶ τῶν ἀγροφυλάκων καθωρίσθησαν εἰς ὅλας τὰς περιφερείας εἰς χαμηλὰ ἐπίπεδα, περὶ τὰς 750 δραχ. μηνιαίως, κατὰ μέσον ὄρον τοῦθ' ὅπερ ἠμπόδισε τὴν προσέλκυσιν ἐπαρκῶς καλῶν στοιχείων εἰς τὸ σῶμα τῶν ἀγροφυλάκων. Ἐξ ἄλλου ἡ εἰσπραξις τῶν φορολογικῶν καταλόγων Ἀγροφυλακῆς προκαλεῖ, κατὰ φυσικὸν λόγον, προστριβὰς καὶ δυσφορίας. Γενικῶς δὲ τὸ ζήτημα τοῦτο καταλονεῖ τὸ προσωπικόν, περισπᾷ τὴν προσοχὴν καὶ τὰς προσπάθειάς αὐτοῦ ἀπὸ τὰ κύρια καθήκοντά του, ἀπορροφᾷ τοὐλάχιστον τὸ ἥμισυ τῆς δραστηριότητός του. Οὐδὲν εἰδικὸν Ταμεῖον, εἰρήϊθω ἐν παρόδῳ, καὶ οὐδεμίαν δημοσίαν ὑπηρεσίαν, ἀφιεμένην εἰς τὰς ἰδίας αὐτῆς δυνάμεις, θὰ ἠδύνατο, δι' εἰσπραξέως χρηματικῶν καταλόγων, ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς κατ' ἴσην μοῖραν μὲ τὴν Ἀγροφυλακὴν, χωρὶς νὰ διατρέξῃ τὸν κίνδυνον νὰ σαρωθῇ ἀπὸ τὴν γενικὴν ἐξέγερσιν. Τοιοῦτον κίνδυνον ὅμως ἡ Ἀγροφυλακὴ τοῦ νόμου 4491 δὲν διέτρεξε, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ περὶ τῆς ζωτικότητος αὐτῆς καὶ τῆς σπουδαιότητος ἣν κατέχει εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἀγροτικοῦ κόσμου ἡ ὀργανωμένη Ἀγροφυλακὴ.

Παρ' ὅλας τὰς ὡς ἄνω δυσχερείας καὶ παρὰ τὸ καταθλιπτικὸν βᾶρος τὸ ὁποῖον συνεπάγεται διὰ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην ἡ ἀπὸ οικονομικῆς ἀπόψεως ἐγκατάλειψις αὐτῆς εἰς τὰς ἰδίας τῆς δυνάμεις, ἡ Ἀγροφυλακὴ, ὡς ὀργανώθη κατὰ περιφερείας, βάσει τοῦ νόμου 4491, ἀνταπεκρίθη εἰς τὰς προσδοκίας τοῦ ἀγροτικοῦ κόσμου ἐμπεδώσασα τὴν ἀγροτικὴν ἀσφάλειαν εἰς βαθμὸν ἄγνωστον μέχρι τοῦδε. Αἱ ἐκ προθέσεως ἀγροζημίαι τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος ἀγροζημιωτῶν ἠλαττώθησαν μεγάλως, εἰς πλείστας δὲ τῶν περιοχῶν ἐξέλιπον τελείως. Τὸ ἔθιμον τῶν ἀντεκδικήσεων διὰ δένδροφθορῶν, ὅπερ διατηρεῖται εἰσέτι εἰς ἐπαρχίας τινὰς (Ζάκυνθος, Λευκάς), καταπολεμεῖται συστηματικῶς. Νυκτεριναὶ ἐνέδραι καὶ περιπολίαι, μὲ τὸν ἀρχιφύλακα ἢ τὸν ἀγρονόμον ἐπὶ κεφαλῆς, παρέχουν πλέον τὸ αἶσθημα τῆς ἀσφαλείας εἰς τοὺς ἀγρότας βλέποντας ὅτι, ὅπως ἡ ἀστικὴ περιουσία, οὕτω,

νῦν, καὶ ἡ ἀγροτικὴ τοιαύτη ἔχει τοὺς ἀρμοδίους φρουρούς, ὑπαγομένους ὑπὸ ὄργανωμένην ὑπηρεσίαν. Ὁ ἀγρότης ἀπευθύνει ἤδη τὰ ἐπὶ τοῦ προκειμένου παράπονά του εἰς ὑπεύθυνον Ἀρχήν, παρ' ἧς δύναται νὰ ἐπιτύχη τὴν ἀμεσον ἱκανοποίησίν των, ἐνῶ προηγουμένως, ὑποβάλλων τὰ παράπονά του εἰς τὸν Κοινοτάρχον, δὲν ἔπρεπε νὰ περιμένη συνέχειαν, διότι οὗτος, κατὰ κανόνα, ἀνήκει εἰς πολιτικὴν μερίδα, οὔτε δὲ καὶ διαθέτει ἐπαρκῆ χρόνον διὰ νὰ μεταβαίη ἐκάστοτε ἐπὶ τόπου ἵνα ἐξετάζη τὸ βάσιμον τῶν παραπόνων, καί, τέλος, δὲν δύναται ν' ἀντιμετωπίζη τὴν μῆνιν τῶν καθ' ὧν τὰ παράπονά. Εἰς τὸ προληπτικὸν ἐν γένει ἔργον τῆς Ἀγροφυλακῆς, τὸ καὶ σπουδαιότερον, κατεβλήθησαν σύντομοι προσπάθειαι μὲ λίαν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Ἐξ ἑτέρου, εἰς τὰ δικωτικὰ καὶ κατασταλτικὰ ἔργα αὐτῆς ἡ ἀπόδοσις τῆς ὄργανωμένης Ἀγροφυλακῆς ὑπῆρξεν ἔτι μᾶλλον ἱκανοποιητικὴ. Αἱ ἀγροζημίαι βεβαιοῦνται νῦν ἐπακριβῶς, οἱ δρόσοι ἀνακαλύπτονται, ἡ δίωξις καὶ ἡ ἐκδίκασις τῶν υποθέσεων γίνεται ἐντὸς συντομωτάτων προθεσμιῶν, αἱ ἀναβολαὶ καὶ αἱ ἐρημοδικίαι καθίστανται ὅλον ἐν σπανιώτεροι, διὰ δὲ τὴν ταχεῖαν ἐκτέλεσιν τῶν ἐρήμην καταδικαστικῶν ἀποφάσεων καταβάλλεται ἰδιαιτέρα ὄλως προσπάθεια. Οἱ ἀγροζημιωταὶ γνωρίζουν ἤδη ὅτι δὲν θὰ διαφύγουν τὴν ἀνίχνευσιν τῆς ὄργανωμένης Ἀγροφυλακῆς, τοῦθ' ὅπερ δὲν δύναται ἢ νὰ ἔχη τὰ καλύτερα προληπτικὰ ἀποτελέσματα.

Αἱ ἀγρονομικαὶ διατάξεις περὶ κανονισμοῦ τῆς βοσκῆς τῶν ζώων, μέτρων καθαριότητος καὶ ὑγιεινῆς τῆς ἀγροικῆς ὑπαίθρου, ἀνοίγματος τῶν κατὰ μῆκος τῶν κτημάτων χανδάκων (γρανῶν), διὰ τὴν ἀκόλυτον ροὴν τῶν ὀμβρίων ὑδάτων καί, ταυτοχρόνως, ἀποστράγγισιν τῶν κτημάτων, τείνουν νὰ δώσουν ὄψιν νοικοκυρθευμένην εἰς τὴν ἀγροτικὴν ὑπαίθρον. Ἡ διανομὴ τῶν ἀρδευτικῶν ὑδάτων ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς Ἀγρονομίας γίνεται πολὺ ἐπιτυχέστερον ἢ ἄλλοτε· αἱ ἐκ τῆς ἀφορμῆς ταύτης προξενούμενοι ἄλλοτε τραυματισμοὶ καὶ φόνοι δύναται νὰ βεβαιωθῇ ὅτι ἐξέλιπον. Αἱ ἐξ ἀμελείας, διὰ ζώων, μικροαγροζημίαι δὲν φθάνουν μέχρι τοῦ Δικαστηρίου, χάρις εἰς τὴν διαδικασίαν τῆς ἐνώπιον τοῦ Προέδρου τῆς Κοινότητος ἢ τοῦ ἀγρονόμου ἀποζημιώσεως τοῦ παθόντος ὑπὸ τοῦ ζημιώσαντος, κατὰ τὸ ἄρθρον 69 τοῦ νόμου. Ἐπὶ πλέον, διὰ τῆς ὄργανωμένης Ἀγροφυλακῆς, ἡ δημοσία ἀσφάλεια εἰς τὰς ἐν λόγῳ περιφερείας ἐξυπηρετήθη καλύτερον, δοθέντος ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀργάνων Ἀγροφυλακῆς κατὰ Εἰρηνοδικεῖον εἶναι, πολὺ, ἐξ καὶ πλέον φορὰς μεγαλύτερος τῆς δυνάμεως τῆς Χωροφυλακῆς, οἱ δὲ ἀγροφύλακες γνωρίζουν καλῶς τὰ πρόσωπα καὶ σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν τὸ ἔδαφος (σύλληψις φυγοδικῶν, φυγοποιῶν, ζωοκλεπτῶν κτλ.).

Ἀντιρροήσεις διευπλώθησαν καὶ διατυπῶνται κατὰ τοῦ συστήματος Ἀγροφυλακῆς τοῦ νόμου 4491 ὡς δαπανηροῦ. Ὁ νόμος—λέγουσιν—4491 προβλέπει ἐπόπτας, ἀγρονόμους, λογιστὰς καὶ γραφεῖς, ὑπαλλήλους ἐμμίθους.... Ἄλλ' ἐν πρώτοις οὐδὲν δαπανηρότερον διὰ τὸν γεωργικὸν κόσμον

ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν ἀγροτικῆς ἀσφαλείας καὶ τὰς ἀναποφεύκτους συνεπείας τῆς. Ἐπειτα παρορᾶται ὅτι ἡ ὀρθολογιστικὴ ὁργάνωσις μιᾶς ὑπηρεσίας ἐπιφέρει οἰκονομίαν δυνάμεων, ἄρα καὶ δαπανῶν. Συγκεκριμένως, ἡ διὰ τῆς ὀργανωμένης Ἀγροφυλακῆς ἐπιτυγχανομένη οἰκονομία εἰς ἀριθμὸν ἀγροφυλάκων καί, ἄρα, εἰς δαπάνας μισθολογίου εἶναι σημαντικὴ. Ἐν τῇ περιοχῇ Μεγάρων, εἰς τὰς 16 κτηματικὰς θέσεις αὐτῆς, ὑπηρετοῦν, ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Ν. Διατάγματος τοῦ 1926, ἐν ὅλῳ 84 ἀγροφύλακες, κοινοτικοὶ καὶ ἰδιωτικοί· νῦν οἱ ὑπηρετοῦντες ἀνέρχονται εἰς 32 μόνον, μὲ ἀσυγκρίτως καλυτέραν διαχείρισιν τῆς Ἀγροφυλακῆς, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ ἀγρονόμου. Συμφώνως πρὸς τὴν ἀπὸ 10ης Φεβρουαρίου 1933 ἔκθεσιν τοῦ τέως Διευθυντοῦ Ἀγροτικῆς Ἀσφαλείας κ. Δ. Α. Πετρίτη, κατὰ τὸ ἔτος 1932 ὑπηρετοῦν εἰς 2800 Κοινότητας καὶ Δήμους τῶν περιφερειῶν ἔνθα ἰσχύει τὸ Ν. Διάταγμα τοῦ 1926 ἐν συνόλῳ 9240 κοινοτικοὶ ἀγροφύλακες, ἧτοι 3.3 ἀγροφύλακες, κατὰ περιοχὴν. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς 1852 Κοινότητας καὶ Δήμους τοῦ νόμου 4491 ὑπηρετοῦν 3686 ἀγροφύλακες, ἧτοι 1.9 καθ' ἑκάστην περιοχὴν. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἔχουν ὅλως ἐξαιρετικὴν σπουδαιότητα. Σημαίνουν ὅτι διὰ τοῦ συστήματος τῆς Ἀγρονομίας, δι' ἧς βελτιοῦται ἀσυγκρίτως ἡ διαχείρισις τῆς Ἀγροτικῆς Ἀστυνομίας, ἐπιτυγχάνεται, ταυτοχρόνως, οἰκονομία δαπανῶν δι' ἐλαττώσεως τῶν ὁργάνων τῆς Ἀγροφυλακῆς κατὰ 74 %.

Ἐν τούτοις, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἀναγνωρίσωμεν ὅτι δὲν εἶναι ἀρκετὴ, διὰ τὴν συναγωγὴν ὀριστικῶν συμπερασμάτων, ἡ μοναδική, εἰς τὸ ἔτος 1932 ἀναφερομένη ὡς ἄνω στατιστικὴ ἐργασία, ἡ ὁποία θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπαναληφθῇ τρίς καὶ τετράκις διὰ νὰ ἀποδώσῃ βέβαια ἀποτελέσματα.

Ἄλλ' ἡ οἰκονομικὴ πλευρὰ τοῦ ζητήματος ἔχει ἀνάγκην ἰδιαίτερας ἐμπεριστατωμένης ἐρεῦνης, δι' ἣν ἐπιφυλασσόμεθα.

Χ. Ι. ΧΑΤΖΗΣΠΥΡΟΣ

ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΜΙΡΑΣΓΕΤΖΗ
ΔΙΔΑΚΤΟΡΟΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ
ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ * ΕΙΔΙΚΑ ΤΙΝΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

[Διὰ γ ρ α μ μ α : § 1. Γενικῶς.— § 2. Δημοτικοὶ ὑπάλληλοι καὶ δημοτικοὶ ὑπηρέται. — § 3. Δημοτικὴ ὑπηρεσία συνεχῆς, τμηματικὴ, διακοπτομένη.— § 4. Δημοτικὴ ὑπηρεσία ἡμερομίσθιος καὶ ἐπιμηνιαῖο μισθῷ.— § 5. Ὑπηρεσία ἐν τῷ αὐτῷ καὶ ἐν ἑτέρῳ δήμῳ.— § 6. Γενικὴ διάκρισις τῶν δημοτικῶν ὑπαλλήλων.]

§ 1. Γενικῶς.

Διὰ τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν καὶ ἐφαρμογὴν τῶν διατάξεων περὶ μονιμότητος καὶ ἐν γένει νομοθετικῆς προστασίας τῶν δημοτικῶν ὑπαλλήλων καὶ ὑπηρετῶν, εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἐπίλυσις ὠρισμένων διαφορῶν εἰς παρεμπίπτοντα τινα ζητήματα, ἢ ἐνδεχομένη παρανόησις τῶν ὁποίων θὰ ἠδύνατο νὰ ἀγάγῃ εἰς κίνδυνον παρεξηγήσεως ἢ καὶ εἰς ἀτονίαν τὸ σύστημα τῆς μονιμότητος τῶν ὑπαλλήλων τῶν δήμων. Τὰ ζητήματα ταῦτα μελετῶνται εἰς τὰς ἐφεξῆς παραγράφους.

§ 2. Δημοτικοὶ ὑπάλληλοι καὶ δημοτικοὶ ὑπηρέται.

I.—Εἰς τὸν νεώτερον Νόμον 4.548, ἐν ἄρθρῳ 1, περιελήφθη ἡ φρασίς οὗτι «δημοτικοὶ ὑπάλληλοι, κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ νόμου τούτου, εἶναι οἱ ... καὶ ἀναφερόμενοι ὑπὸ τὸν τίτλον Α' τάξεις δημοτικῶν ὑπαλλήλων».

* Ἀπόσπασμα ἐξ ὑστερᾶς ἐργασίας, ἀνακοινωθείσης εἰς τὴν «Ἐταιρείαν Διοικητικῶν Μελετῶν» κατὰ τὴν συνεδρίασιν αὐτῆς τῆς 13ης Δεκεμβρίου 1934.

*Ανατρέχοντες εἰς τὸ ἄρθρον 11 τοῦ ἰδίου Νόμου, βλέπομεν ὅτι ἐν αὐτῷ γίνεται ὄντως διάκρισις, τῶν θέσεων τῶν ὑπαλλήλων κατατασσομένων εἰς 15 τάξεις, ἧτοι: **Α' 10 τάξεις δημοτικῶν ὑπαλλήλων** καὶ **Β' 5 τάξεις δημοτικῶν ὑπηρετῶν**. Ἐρωτᾶται νῦν, ποῖα εἶναι ἡ νομικὴ σημασία τῆς διακρίσεως αὐτῆς καὶ ἡ ἐπίδρασίς της εἰς τὰς περὶ μονιμοποιήσεως διατάξεις τοῦ δικαίου.

II.—Ἡ **διάκρισις** τῶν δημοτικῶν ὑπαλλήλων ἀπὸ τῶν δημοτικῶν ὑπηρετῶν δὲν ἐρείδεται ἐπὶ στοιχείων ἐκ τοῦ νόμου διατυπωμένων. Κατὰ συνέπειαν ἔδει ἐκ τῆς συνδεδυασμένης ἐρμηνείας τῆς νομοθεσίας νὰ ἐξαχθοῦν ταῦτα.

*Αποδεχομένη τὴν ὀρθοτέραν ἄποψιν ἡ νομολογία διετύπωσε, ὅτι, ἡ διάκρισις μεταξὺ δημοτικοῦ ὑπαλλήλου καὶ ὑπηρετοῦ βάσιν ἔχει τὸ εἶδος τῆς λειτουργίας ἐκάστου συγκεκριμένως τούτων. Τούτέστιν, τὸ διακριτικὸν γνώρισμα μεταξὺ ὑπαλλήλων καὶ ὑπηρετῶν ἔγκειται εἰς τὴν φύσιν τῆς υπηρεσίας ἢν συγκεκριμένως ἐκτελοῦν ¹ δηλ. εἰς τὸ εἶδος τῆς λειτουργίας. * Οὐδεμίαν δὲ σημασίαν κέκτηται ὁ ὑπὸ τοῦ Ὁργανισμοῦ ἐσωτερικῆς υπηρεσίας τοῦ δήμου διάφορος χαρακτηρισμὸς τῶν προσώπων τῶν κατεχόντων τὰς θέσεις ², ἢ ἡ ὀνομασία καὶ γραπτὴ διατύπωσις ἐν τῷ ἐγγράφῳ τοῦ δήμου ³.

Εἰδικώτερον δέ, θεωροῦνται θέσεις δημοτικῶν ὑπαλλήλων αἱ ἀπαιτούσαι ὡς προϋπόθεσιν τῶν ὑπὸ τῶν κατεχόντων προσώπων ὑπαρξίν ἐπισημονικῶν ἢ ἰδιαίτερων τεχνικῶν γνώσεων, ⁴ ἐνῶ ὡς θέσεις δημοτικῶν ὑπηρετῶν θεωροῦνται αἱ ἀφορῶσαι ἀπλᾶς υπηρεσίας μὴ ἀπαιτούσας ἐπισημονικὰς ἢ ἰδιαίτερας τεχνικὰς ἢ γραμματικὰς γνώσεις. ⁵

Συγκεκριμένως, τέλος, ἀποφαινομένη ἡ νομολογία διετύπωσε ὠρισμένας κρίσεις ὡς πρὸς τὸν χαρακτηρισμὸν διαφόρων θέσεων τῆς ὑπαλληλικῆς ἱεραρχίας τῆς υπηρεσίας τῶν δήμων. ⁶

¹ Βλ., Σ. Ε. 160 καὶ 636/1931.

² Βλ. Σ. Ε. 668/1931 καὶ 37/1935.

³ Βλ. ἀνωτέρω σημειώσεις 1 καὶ 2 καὶ Α. Π. 161/1930.

⁴ Βλ., Σ. Ε. 156/1931.

⁵ Βλ. Σ. Ε. 921-922/1931.

⁶ Βλ. Σ. Ε. 37/1935. Περὶ τούτων πρβλ. καὶ Στ. Παπαφράγκου: Παρίσματα νομολογίας τοῦ Συμβ. Ἐπικρατείας (᾿Αθ. 1936) σελ. 118-119.

⁷ Οὕτω εἶνε *δημοτικοὶ ὑπάλληλοι* ὁ μηχανοδηγὸς ὁδοστρωτήρων (Σ. Ε. 629/1934, Contra Σ. Ε. 816/1934), ὁ ἐπόπτης δημοτ. σφαγείων (Σ. Ε. 921/1931), ὁ διευθυντὴς δημοτ. σφαγείων (Σ.Ε. 74/1935), ὁ ἐπόπτης ἡλεκτροτεχνίτης (Σ.Ε. 922/1931). Εἶναι *δημοτικοὶ ὑπηρεταὶ οἱ*: ὁδηγὸς αὐτοκινήτου (Σ. Ε. 813, 961/1934), βοη-

III.—Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν μονιμοποίησιν βάσει τῶν διατάξεων τοῦ Νόμου 4.548 εἶναι ἐμφανὲς ὅτι προστασία ἐκ ταύτης μόνον ἐπὶ δημοτικῶν *ὑπαλλήλων* δύναται νὰ ἐξευρεθῇ, ἀποκλειομένων τῶν δημοτικῶν *ὑπηρέτων* δυνάμει τῶν ρήσεων τοῦ ἰδίου Νόμου, ἀναφέροντος πάντοτε τρόπον μονιμοποιήσεως *δημοτικοῦ ὑπαλλήλου*. Μετὰ τὴν ὑπαρξιν τοῦ ἀρθρ. 1 τοῦ Νόμου αὐτοῦ, ὅπερ δοῖται ὅτι εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ δημοτικοῦ *ὑπαλλήλου* δὲν περιλαμβάνονται καὶ οἱ δημοτικοὶ *ὑπηρέται*, ἐπεὶ εἰς αἷς διατάξεις ἀναφέρει ρητῶς ὁ Νόμος οὗτος δημοτικοὶ *ὑπάλληλοι* ἀποκλείονται τῆς ἐκτάσεως τούτων οἱ δημοτικοὶ ὑπηρέται.

Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τὴν κατηγορίαν τῶν μονιμοποιουμένων βάσει τοῦ ἀρθρ. 104 § 2 τοῦ Κώδικος τὸ ζήτημα διαφέρει ἀκριβῶς εἰς τὸ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον, διότι μετὰ τὸ ἀρθρον 58 τοῦ Νόμου 4.548, προστατεύονται ὑπὸ τοῦ ὡς ἄνω ἀρθρου τοῦ Κώδικος μόνον *οἱ δημοτικοὶ ὑπηρέται καὶ ἀποκλείονται οἱ δημοτικοὶ ὑπάλληλοι*. Τοῦτο δὲ διότι, οὐδεμίαν ἄλλην ἔννοιαν ἠδύνατο νὰ ἔχη ἢ φράσις τοῦ Νόμου 4.548, ἀρθρ. 58, καθ' ἣν «*καταργοῦνται ἐκ τοῦ κώδικος τῆς νομοθεσίας περὶ Δήμων καὶ Κοινοτήτων...οἱ παράγραφοι 1, 2 καὶ 3 τοῦ ἀρθρου 104 ὡς πρὸς τοὺς δημοτικοὺς ὑπαλλήλους*», εἰμὴ ὅτι θεωροῦνται ἰσχύουσαι αὗται ὡς πρὸς τοὺς *δημοτικοὺς μὴ ὑπαλλήλους* ἤτοι τοὺς *δημοτικοὺς ὑπηρέτας*, ἀκριβῶς δὲ λόγῳ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀρθρου 1 τοῦ ἰδίου Νόμου, ὅπερ ποιεῖ τὴν διάκρισιν αὐτήν, διὰ λόγους τοὺς ὁποίους τὸ γράμμα τοῦ Νόμου δηλοῖ ἐλμέσως, ἤτοι διότι προστατεύων αὐτὴ τοὺς δημοτικοὺς *ὑπαλλήλους* μόνον, ὡς ἀνεπτυξάμεν ἄνωτέρω, δὲν ἠθέλησε νὰ ἀφίση τελείως ἀπροστατεύτους τοὺς δημοτικοὺς ὑπηρέτας. Κατήργησεν τὸ ἀρθρον 104 τοῦ Κώδικος διὰ τοὺς *δημοτικοὺς ὑπαλλήλους*, ἵνα μὴ ἀπολαμβάνουν οὗτοι διπλῆς καὶ ἀντιφατικῆς προστασίας καὶ τὸ ἀφῆκεν ἄθικτον διὰ τοὺς *δημοτικοὺς ὑπη-*

θὸς αὐτοκινήτου (Σ. Ε. 814/34), μηχανοδηγὸς ὁδοστρωτήρων (Σ. Ε. 816/34, Contra 629/34), ἐπιστάται ὁδῶν (Σ.Ε. 974/34), δημ. ἔργων (Σ.Ε. 160/31), φωτισμοῦ (Σ.Ε. 160/39), δημοτ. φώρων (Σ.Ε. 160/31), καθαριότητος (Σ.Ε. 160, 668 καὶ 951/31, 993/34), βοηθὸς ἐπόπτης καθαριότητος (Σ.Ε. 997/34), ἐπιμελητὴς καθαριότητος (Σ. Ε. 682, 993/34), ὁδοκαθαριστῆς (Σ. Ε. 160/31), ἐπιστάτης νεκροταφείου (Σ. Ε. 923/33), θυρωρὸς νεκροταφείου (Σ.Ε. 812/34), φύλαξ νεκροταφείου (Σ.Ε. 815/34), ὁδηγὸς νεκροφόρου (Σ.Ε. 636/31), διαχειριστῆς ἐμμέσων φώρων (Σ.Ε. 976/34), ἀποθηκάριος (Σ.Ε. 160/31), ὑδρονομὸς (Σ.Ε. 62/31), φύλαξ ὑδραγωγείου (Σ.Ε. 654/30), καθαριστῆς σφαγείων (Σ. Ε. 815, 1137/34), κλητὴρ (Σ.Ε. 160, 636/31, 975/34), θυρωρὸς νοσοκομείου (Σ. Ε. 139/35), παιδονόμος (Πρωτ. Πατρῶν 1284/34).

ρέτας, οἵτινες δὲν προστατεύονται ἀλλαχόθεν. ⁸ Πάντως εἶναι σαφὲς ἐκ τούτων ὅτι ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διατάξεως ταύτης δύνανται νὰ μονιμοποιηθοῦν νῦν μόνον δημοτικοὶ ὑπηρέται καὶ οὐχὶ καὶ δημοτικοὶ ὑπάλληλοι τῶν Ἀτάξεων τοῦ Νόμου 4.548, ἀρθρ. 11, ἐκτὸς ἐὰν ἐμονιμοποιήθησαν οὗτοι μέχρι τῆς 15]16 Ἀπριλίου 1930.

Μεταγενεστέρως τούτων ἐπῆλθεν ὁ Ἀναγκαστικὸς Νόμος τῆς 18]18 Ἀπριλίου 1935 «περὶ μεταρρυθμίσεως εἰς τὴν νομοθεσίαν περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων», ὁ ὁποῖος ἐν ἀρθρῳ 5 ὥρισεν ὅτι «ὁ δήμαρχος διορίζει καὶ ἀπολύει τοὺς, τοὺς δημοτικοὺς ὑπηρέτας, καὶ ἐν γένει τοὺς ἐκ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Δήμου ἐκτελοῦντας χειρωνακτικὴν ἢ ὑπηρεσιακὴν ἐργασίαν. Κατὰ τῶν περὶ ἀπολύσεως τῶν ὑπαλλήλων τούτων πράξεων τοῦ δημάρχου δὲν χωροῦσιν ἐνδίκῃ μέσα οὔτε προσφυγὴ εἰς τὰ διοικητικὰ ἢ τακτικὰ δικαστήρια».

§ 3. Δημοτικὴ ὑπηρεσία συνεχῆς, τμηματικὴ, διακοπτομένη.

I.—Ἡ συνεχῆς καὶ ἀδιάκοπος (continuus) κατὰ τὴν χρονικὴν τῆς διάρκειαν ὑπηρεσία τοῦ δημοτικοῦ ὑπαλλήλου, εἶναι βεβαίως ἡ ἰδεώδης ἔκφρασις ὑπηρεσίας καὶ οὐδεμίαν δυσχέρειαν διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ χρόνου τῆς μονιμοποιήσεως παρουσιάζει.

Κατ' ἀντιδιαστολὴν τοῦ γεγονότος αὐτοῦ προκύπτει τὸ ἐρώτημα τίνα σημασίαν ἔχει νομικῶς ἡ ὑπαρξὶς ἀνωμαλιῶν κατὰ τὴν συνέχειαν καὶ διάρκειαν τῆς ὑπηρεσίας; Συγκεκριμένως δέ, δύναται νὰ προσυπολογισθῇ εἰς τὸν πρὸς μονιμοποίησιν ἀπαιτούμενον χρόνον ἡ ὑπηρεσία τοῦ δημοτικοῦ ὑπαλλήλου ἢ διακοπτομένη, ὑπὸ ἀπολύσεων καὶ ἐπαναδιορισμῶν ἢ ἡ ὑπηρεσία ἢ διακοπτομένη ὑπὸ κενῶν λόγῳ μεσολαβήσεως ἀπολύσεων;

II.—Ὡς πρὸς τὴν τμηματικὴν ὑπηρεσίαν, τὴν διακοπτομένην τουτέστιν ὑπὸ ἀπολύσεων καὶ ἀμέσων ἐπαναδιορισμῶν, ⁹ φρονοῦμεν ὅτι οὔτε

⁸ Ἡ ἀπόφασις Πρωτοδ. Πατρῶν 2.213/1933 ἐδέχθη ὅτι προστατεύονται ὑπὸ τοῦ Νόμου 4.548 καὶ οἱ δημοτικοὶ ὑπηρέται. Ἡ ἀπόφ. 1.284/1934 τοῦ ἰδίου δικαστηρίου ἀνεκάλεσε ταύτην (προδικαστικὴν) καὶ ἀπεφάνητο ὅτι οἱ δημοτικοὶ ὑπηρέται δὲν προστατεύονται οὔτε καὶ ὑπὸ τοῦ ἀρθρ. 104 τοῦ Κώδικος (βλ. «Ἐφημερὶς Ἑλλήνων Νομικῶν», Α', 853). Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἀπεδέχθη ὅτι οἱ δημοτικοὶ ὑπηρέται δὲν ἀπολαμβάνουν προστασίας τοῦ Νόμου 4.548 (Σ. Ε. 654/1930, 668, 951/1931, 23, 29, 37—39, 139/1935) ἀλλὰ προστατεύονται ὑπὸ τοῦ ἀρθρῶν 104 τοῦ Κώδικος Δ. Κ. (Σ. Ε. 928, 961, 997/1934) βλ. καὶ Ἐφετ. Ἀθηνῶν 161/1934 ἐν «Θέμιδι» ΜΕ' 494).

⁹ Π. χ. ὁ Α. προσλαμβάνεται τῇ 1ῃ Ἰουνίου 1933 καὶ ἀπολύεται τὴν 30ῃν Ἰουνίου ἢ εἰς διὰ νὰ ἐπαναπροσληφθῇ τὴν 1ῃν Ἰουλίου ἀμέσως καὶ νὰ ἀπολυθῇ

δύναται ἀλλ' οὔτε καὶ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὅτι διαφέρει τῆς συνεχοῦς ἐξ ἀπόψεως νομικῆς. Τοῦτο δ' ὄχι μόνον διότι δὲν ὑπάρχει διάκρισις τῆς ἐν τῷ νόμῳ (εἰς τὰς διατάξεις τῆς μονιμοποιήσεως) περὶ αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ διότι ἐὰν ἐλαμβάνομεν ὡς ὀρθὴν τὴν ἀντίθετον ἐκδοχὴν, θὰ ἐξεμηδενίζαμεν τὴν προστατευτικότητα τῆς μονιμότητος, δίδοντες τὸ δικαίωμα εἰς τὰς δημοτικὰς ἀρχὰς νὰ ἀφαιροῦν ἀπὸ τοὺς ὑπαλλήλους τὴν δυνατότητα τῆς μονιμοποιήσεως, διὰ τῆς κοινοποιήσεως ὑπ' αὐτῶν εἰς τοὺς ὑπαλλήλους τῶν κατὰ χρονικά τινα διαστήματα ἐγγράφων ἀπολύσεων καὶ ταυτοχρόνως ἐπαναδιορισμῶν. Ἀσφαλῶς δὲν εἶναι δυνατόν, λόγῳ σιωπῆς τοῦ νόμου, νὰ δεχθῶμεν ἄποψιν ἣτις ὄχι μόνον εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ δὲν θὰ ἦτο σύμφωνος, ἀλλὰ καὶ τὴν βᾶσιν τοῦ καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ θὰ ἐξηφάνιζεν, ἐὰν ἐγίνετο τυχὸν ἀποδεκτὴ.

III.—Διάφορος τούτων εἶναι ἡ περίπτωσις τῆς ὑπηρεσίας τῆς *διακοπτομένης ὑπὸ ἀπολύσεων συνεχῶν καὶ ἐπαναδιορισμῶν μεταξὺ τῶν ὁποίων μεσολαβοῦν χρονικά διαστήματα*. Αἱ διακοπαί, τὰ κενὰ αὐτὰ καὶ ἡ ἔλλειψις συνεχείας *πραγματικῆς* ἀφαιροῦν τὴν ἀκριβῆ ἔννοιαν τῆς ὑπαλληλικῆς σχέσεως ἀπὸ τὸν ὑπάλληλον τὸν οὕτω ὑπηρετοῦντα, ὁ ὁποῖος φέρει τὸν χαρακτῆρα ὑπαλλήλου προσκαιρῶς, ἐκτάκτως καὶ προσωρινῶς προσλαμβανομένου, διὰ τὴν ἀποκλειστικὴν ἐξυπηρέτησιν ἀναγκῶν τοῦ δήμου, εἴτε ἐκτάκτων εἴτε ἐπὶ τινα μόνον χρόνον ἀναφαινομένων. Ἡ ὑπηρεσία αὕτη, ἡ οὕτω διανυομένη, προφανῶς *δὲν δύναται νὰ προσμετρηθῇ* συλλήβδην διὰ τὴν συμπληρωθῆ ὁ πρὸς μονιμοποίησιν χρόνος, ὅστις ἐπ' αὐτῆς δέον νὰ ὑπάρξῃ εἰς ἓν μόνον χρονικὸν διάστημα συνεχοῦς ὑπηρεσίας.¹⁰

Οἱ ὑπάλληλοι οὗτοι δὲν θίγονται ποσῶς ἐκ τῆς διατάξεως τοῦ ἐδ. 1 τοῦ ἀρθρ. 7 τοῦ Νόμου 4.548, ἀπαιτοῦντος πρὸς μονιμοποίησιν ἵνα εἰσὶν «τὸ πρῶτον διοριζόμενοι ὑπάλληλοι», διότι νομικῶς ὁ νέος διορισμὸς, ὁ μετὰ προηγουμένην οὕτωςι παῖσιν, εἶναι *πρῶξις* διοικητικῆς *αὐτοτελῆς* καὶ *ἄσχετος* μὲ πᾶσαν προηγουμένην, θεωρουμένου, κατὰ συνέπειαν, τοῦ δι' αὐτῆς διορισμοῦ ὡς *νέου*.

τὴν 31ην Δεκεμβρίου καὶ νὰ ἐπαπαρροληφθῇ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1934 κ. ὀ. κ. Συνήθως τὰ χρονικά αὐτὰ διαστήματα ὀνομάζονται εἰς τὰ δημαρχικά ἐγγράφα «θητεία».

¹⁰ Συναφῶς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἐδέχθη ὅτι, ὅταν ἡ ὑπηρεσία διακόπτεται ὑπὸ διαλειμμάτων, μὴ οὔσα διαρκῆς καὶ διεξαγομένη κατὰ χρονικά διαστήματα, ὁ ὑπάλληλος δὲν εἶναι τακτικὸς (Σ. Ε. 792—796/1934). Παρομοίως, ἡ διάνυσις ὑπηρεσίας οὐχὶ ἐν συνεχείᾳ ἀλλ' ἐπὶ συμπεφυγημένην ἡμερομηνίᾳ (Σ. Ε. 789—791/1934).

§ 4. Δημοτικὴ ὑπηρεσία ἡμερομισθίου καὶ ἐπὶ μηνιαίῳ μισθῷ.

Ἡ δι' ἡμερομισθίου ἀμοιβομένη ὑπηρεσία δὲν δύναται βεβαίως νὰ ἔχη νομικῶς τὴν ἰδίαν ἀξίαν μὲ τὴν ἐπὶ μηνιαίῳ μισθῷ ἀμοιβομένην, διὰ τὴν προσμετρηθῆ καὶ ἐκείνη μετ' αὐτῆς εἰς τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ πρὸς μονιμοποίησιν ἀπαιτουμένου χρόνου, μετὰ τὴν σαφῆ διάταξιν τοῦ ἄρθρ. 22 τοῦ Νόμου 4.548, ὁ ὁποῖος, πραγματευόμενος περὶ τῆς καταστάσεως τῶν δημοτικῶν ὑπαλλήλων, ὀρίζει ἐν τῷ ἄρθρῳ αὐτῷ ὅτι «ὁ μισθὸς καταβάλλεται εἰς τὸ τέλος ἐκάστου ἡμερολογιακοῦ μηνός». Διὰ τῆς διατάξεως αὐτῆς ὁ Νόμος οὕτως δηλοῖ ὅτι δὲν γνωρίζει ἄλλο σύστημα ἀμοιβῆς τῶν πρὸς τοὺς δήμους διὰ τῆς ὑπαλληλικῆς σχέσεως συνδεομένων καὶ ὑπ' αὐτοῦ προβλεπομένων προσώπων.¹¹

Διάφορον τούτου εἶναι βεβαίως τὸ ζήτημα ἐὰν ἡ δημοκρατικὴ ἐπιτροπὴ θελήσῃ νὰ λάβῃ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην ὑπ' ὄψιν τῆς. Δικαιοῦται βεβαίως αὕτη κατὰ τὴν κρίσιν τῆς νὰ προσμετρήσῃ τὸν χρόνον τούτον, ἀλλὰ, μετὰ τ' ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, δὲν δύναται καὶ νὰ ὑποχρεωθῆ.

Τέλος, διάφοροι τούτων εἶναι αἱ ἐξῆς περιπτώσεις :

α') Ἡ περίπτωση καθ' ἣν δυνατόν νὰ παρεμβάλληται ἡμερομισθίου ὑπηρεσία μετὰ τοιαύτης μηνιαίας ἀμοιβομένης. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δέον βεβαίως νὰ προσμετρηθῆ καὶ ἐκείνη διὰ τὴν ἀποφευχθῆ καταστρατήγησις τῆς προστατευτικότητος τῆς μονιμοποιήσεως, διὰ τῆς καταλλήλου ὑπὸ τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν ἐναλλαγῆς τοῦ τρόπου τῆς ἀμοιβῆς τῶν ὑπαλλήλων.

β') Ἡ περίπτωση καθ' ἣν δολίως ἀμοιβεται ὁ δημοτικὸς ὑπάλληλος δι' ἡμερομισθίων ἀντὶ διὰ μηνιαίου μισθοῦ, ἥτις βεβαίως δὲν σκοπεῖ τι ἄλλο εἰμὴ νὰ ἀποκλείσῃ τὸν ὑπάλληλον τῆς προστασίας τῆς μονιμότητος. (Βλέπε σχετικῶς καὶ τὸν Νόμον 4.558, ἄρθρ. 7, ἐδ. 3, προνοοῦντα περὶ αὐτοῦ διὰ τὴν ἰδιαιτέραν περίπτωσιν ἣν οὗτος ἐκεῖ ὑψιμίζει).

γ') Τέλος διάφορος εἶναι ἡ περίπτωση τῶν ὑπαλλήλων ἐκείνων οἵτινες ὀνομαστικῶς (θεωρητικῶς) μόνον ἀμοίβονται δι' ἡμερομισθίου, ἐνῶ πραγματικῶς πληρώνονται κατὰ μῆνα τριάκοντα, πλείονα ἢ ἕλαττον, ἀναλόγως, ἡμερομισθία. Οὗτοι δὲν ἀποκλείονται ὑπὸ τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρ. 22 τοῦ Νόμου 4.548, οὔτε ὑπὸ τοῦ γράμματος αὐτῆς, ἀλλ' οὔτε καὶ ὑπὸ τοῦ πνεύματός τῆς θὰ ἠδύναντο νὰ ἀποκλεισθῶν τῆς δυνατότητος νὰ μονιμο-

¹¹ Τὸ Συμβούλιον Ἐπικρατείας ἐδέχθη οἱτι εἰς τὸν πρὸς μονιμοποίησιν χρόνον δὲν προσμετρεῖται τυχὸν προγενέστερος χρόνος ἡμερομισθίου ὑπηρεσίας (Σ. Ε. 800/1934). Ὡσαύτως ὅτι δὲν συνιστᾷ μονιμοποίησιν ὑπηρεσία διανυθείσα οὐχὶ ἐν συνεχείᾳ ἀλλ' ἐπὶ συμπεφωνημένῳ ἡμερομισθίῳ (Σ. Ε. 789—791/1934).

ποιηθοῦν κάποτε, ἐφ' ὅσον ἔχουν ὄλα τὰ γνωρίσματα τοῦ δημοτικοῦ ὑπαλλήλου, πλὴν μόνον ὅτι ἡ ἀμοιβή των ἀντὶ π. χ. νὰ προσδιορισθῇ εἰς 3.000 δραχμὰς κατὰ μῆνα καὶ εἰς τὸ τέλος αὐτοῦ καταβαλομένης, ὑπελογίσθη εἰς 100 δραχμὰς ἡμερησίως, καταβαλομένων πάλιν εἰς τὸ τέλος τοῦ μηνὸς δραχμῶν 3.000.

Ἡ *διάκρισις τῶν κατηγοριῶν* αὐτῶν δὲν παρουσιάζει νομικῶς δυσχερεῖάν τινα, ἂν ἀναλογισθῶμεν ὅτι οἱ ἡμερομίσθιοι τῆς πρώτης κατηγορίας ὑπάλληλοι εἶναι ἕκτακτοι πάντοτε ὑπάλληλοι ἢ ἐργάται, δι' εἰδικῶν καὶ προσωρινῶν ὀργανισμῶν προσλαμβανόμενοι καὶ ἐπὶ τινὰς μόνον ἡμέρας καθ' ἑβδομάδα ἢ μῆνα ὑπηρετοῦντες, ὥστε νὰ μὴ παρουσιάζουν καὶ τὴν ἀπαράιτητον κἄν ἐξωτερικὴν ἔκφανσιν τῆς ὑπάρξεως τῆς καθ' αὐτὸ μορφῆς τῆς δημοτικῆς ὑπηρεσίας.

§ 5. Ὑπηρεσία ἐν τῷ αὐτῷ καὶ ἐν ἐτέρῳ δήμῳ.

Ἐτερον ζήτημα ὅπερ ἀνακύπτει καὶ ἀπαιτεῖ ἐπίσης παρεμπίπτουσαν ἐπίλυσιν εἶναι καὶ τὸ ἐὰν δύναται νὰ προσμετρηθῇ κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ πρὸς μονιμοποίησιν χρόνου χρόνος ὑπηρεσίας ἐκτελεσθείσης εἰς πλείονας τοῦ ἐνὸς δήμου. Ἡ *λύσις τοῦ ζητήματος αὐτοῦ δέον νὰ εἶναι εἰδικὴ* δι' ἕκαστην τῶν περιπτώσεων μονιμοποιήσεως. Οὕτω:

α') Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς μονιμοποιήσεως τῶν συμπληρωσάντων τριετίαν (ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀρθροῦ 59, ἐδ. 1, τοῦ Νόμου 4.548) ἢ σαφήνεια τῆς γενικότητος τῆς διατυπώσεως τῆς διατάξεως ταύτης, ἀπαιτούσης ἀπλῶς «*τριετὴ δημοτικὴν ὑπηρεσίαν*», δεικνύει ἔμφανῶς ὅτι αὕτη ἀποδέχεται τὸν προσυπολογισμὸν χρόνου ὑπηρεσίας διανυθείσης καὶ εἰς πλείονας τοῦ ἐνὸς δήμου.

β') Ἡ ἀποψὶς αὕτη καταδείκνυται τοσοῦτον μάλλον ἀληθῆς ὅταν, προβαίνοντες εἰς τὴν ἐπίλυσιν τοῦ αὐτοῦ ζητήματος διὰ τὴν κατηγορίαν τῆς μονιμοποιήσεως τῶν δημοτικῶν ὑπηρετῶν τῶν συμπληρουμένων πενταετίαν, (ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀρθροῦ 104 § 2 τοῦ Κώδικος) βλέπομεν ὅτι, ἐν προκειμένῳ ὁ Νόμος ἀπαιτεῖ ἵνα ὁ πενταετὴς χρόνος ὑπηρεσίας διανυθῇ «*παρ' ὧ εἰσὶ διορισμένοι δῆμοι*», ἐξ οὗ δύο τινα ἔπονται: πρῶτον ὅτι διὰ τὴν μονιμοποίησιν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διατάξεως ταύτης πρέπει ἢ πενταετὴς ὑπηρεσία νὰ διανυθῇ *ἐν τῷ αὐτῷ δήμῳ* καὶ δεύτερον ὅτι ἐφ' ὅσον ἢ διάταξις αὕτη δὲν ἀναγράφεται καὶ εἰς τὸ ἀρθρον 59, ἐδ. 1 τοῦ Νόμου 4.548 (τῆς προηγουμένης κατηγορίας) δὲν ἀπαιτεῖται καὶ ἐπὶ τῆς ὑπ' ἐκείνου ἑυθυμιζομένης περιπτώσεως ὑπαρξίς τοῦ στοιχείου αὐτοῦ.

γ') Ἐπὶ τῆς περιπτώσεως τῆς μονιμοποιήσεως τῶν ἐχόντων χρόνον ὑπηρεσίας ἐλάσσονα τῆς τριετίας (Νόμος 4.548, ἀρθρ. 59, ἐδ. 2) προσήκει

ή αὐτὴ λύσις ἦτις ἐδόθη ἄνωθι α' διὰ τὴν κατηγορίαν τῶν συμπληρωσάντων τὴν τριετίαν καὶ διὰ τοὺς αὐτοὺς ὡς καὶ ἐκεῖ λόγους.

δ') Διὰ τὴν κατηγορίαν τῶν μονιμοποιηθέντων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Νόμου 4548, ἀρθρ. 59, ἐδ. 3, περιττεύει πᾶς λόγος, διότι, ὀρισθέντος χρονικοῦ ὁρίου ἐφαρμογῆς αὐτῆς, (ὑποβολὴ αἰτήσεως ἐντὸς 15 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς 16 Ἀπριλίου 1930) δὲν ὑπάρχει πλέον στάδιον ἐφαρμογῆς τῆς διὰ τῆς εἰς τὸ μέλλον μονιμοποιήσεως δημοτικῶν υπαλλήλων ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς. Ἐπομένως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γενηθῇ τὸ ζήτημα τοῦτο.

ε') Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν δημοτικῶν υπαλλήλων τῶν μονιμοποιουμένων καὶ προστατευομένων βάσει τοῦ ἀρθρου 7 τοῦ Νόμου 4548, εἶναι προφανὲς ὅτι δὲν δύναται νὰ προσυπολογισθῇ οὐδαμῶς χρόνος ὑπηρεσίας ἐκτελεσθείσης εἰς ἕτερον πλὴν τοῦ τελευταίου δήμον, διότι ἄλλως δὲν θὰ εἶχεν ἔννοιάν τινα ἢ ἐπιτακτικὴ ἀπαίτησις τοῦ νόμου περὶ *δοκιμασίας* τῶν μονιμοποιηθησομένων υπαλλήλων, καθ' ὅτι θὰ ἦτο ἀνέφικτος αὐτὴ εἰς μικρὸν χρόνον διάστημα διανυθὲν εἰς τὸν δήμον τοῦτον. Διάφορον εἶναι τὸ ζήτημα ἂν ἢ δημαρχιακὴ ἐπιτροπὴ, θελήσῃ νὰ προσυπολογίσῃ τὸν χρόνον αὐτόν. Κατὰ τὸν νόμον, αὐτὴ ἀσκοῦσα τὴν ἐκτίμησιν τῶν πορισμάτων τῆς δοκιμασίας, δικαιούται εἰς τοῦτο, πιστοποιοῦσα ἐπέλευσιν τῆς δοκιμασίας, ἀλλὰ δὲν δύναται καὶ νὰ ὑποχρεωθῇ.

§ 6. Γενικὴ διάκρισις τῶν δημοτικῶν υπαλλήλων.

Τοὺς δημοτικοὺς υπαλλήλους δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν εἰς τὰς ἐξῆς κατηγορίας, ἐξ ἀπόψεως νομικῆς :

1) Εἰς τοὺς *μονίμους* δημοτικοὺς υπαλλήλους καὶ εἰς τοὺς *μὴ μονίμους*. *Μόνιμοι* δημοτικοὶ υπάλληλοι (ἐν τῇ εὐρείᾳ τοῦ ὅρου «*υπάλληλοι*» ἔννοιᾳ) εἶναι ἐκεῖνοι οἵτινες δὲν δύνανται νὰ ἀπολυθοῦν *κατὰ κανόνα* τῆς ὑπηρεσίας, εἰμὴ μόνον εἰς τινὰς *ἐξαιρετικὰς* περιπτώσεις, ἀλλὰ καὶ τότε ὑπὸ ὄρισμένης *διατυπώσεως*, καθισταμένης πρὸς κύρωσιν τῆς προστατευτικότητος τοῦ συστήματος τῆς μονιμότητος. *Μὴ μόνιμοι* εἶναι πάντες οἱ λοιποί.

2) Διάφορος τούτων ἀμφοτέρων εἶναι ἡ κατηγορία τῶν τάξεων ἐκείνων τῶν δημοτικῶν υπαλλήλων, οἵτινες δὲν εἶναι μὲν μόνιμοι ἀπολαμβάνοντες ὅμως ἰδιαζούσης ὅλας, διὰ προσωπικοὺς λόγους, προστασίας, *ἡμιμονιμότητος* τρόπον τινὰ, δυνάμενοι μὲν νὰ ἀπολυθοῦν ἀλλὰ μετ' αὐστηρῶν κυρώσεων προστατευτικῶν δι' αὐτούς, ὡς ὁ νόμος διαγράφει ἐπακριβῶς.

3) Οἱ *μὴ μόνιμοι* δημοτικοὶ υπάλληλοι διακρίνονται εἰς τοὺς *ὄργανικοὺς* καὶ εἰς τοὺς *ἐκτάκτους*.

α') *Ὁργανικοὶ* δημοτικοὶ υπάλληλοι εἶναι ἐκεῖνοι, οἵτινες, διορισθέν-

τες εἰς θέσιν προβλεπομένην ὑπὸ τοῦ ὄργανισμοῦ τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας τοῦ δήμου (Κώδιξ, ἀρθρ. 42, § 1, ἐδ. τελ.) δὲν ἀπολαμβάνουν μὲν μονιμότητος ἀλλὰ καὶ δὲν δύνανται νὰ ἀπολυθοῦν εἰμὴ μόνον δι' *ἠτιολογημένης ἀποφάσεως* τῆς δημορχιακῆς ἐπιτροπῆς (ἀρθρον 7 τοῦ Νόμου 4548).¹²

β') *Ἐπτακτοὶ* εἶναι ὅσοι κατέχουν θέσεις-μὴ προβλεπομένας ὑπὸ τοῦ ὄργανισμοῦ ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας τοῦ δήμου, ὄντες τοποθετημένοι εἰς εἰδικῶς διὰ *προσωρινῶν ὀργανισμῶν* συσταθείσας θέσεις. (Κώδιξ, ἀρθρ. 43, § 1 καὶ κατ' ἀντιδιαστολήν τῶν διατάξεων Νόμου 4548, ἀρθρ. 1 καὶ 2 § 1 πρὸς ἀρθρ. 2 § § 10—11). Αὐτοὶ διορίζονται καὶ ἀπολύονται καθ' ὃν τρόπον ὀρίζουν οἱ εἰδικοί προσωρινοὶ ὀργανισμοί, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων διορίσθησαν (Νόμος 4548, ἀρθρ. 2, ἐδ. 10 καὶ βάσει τοῦ Ἐναγ. Νόμου τῆς 18-4 1935, ἀρθρ. 5, διορίζονται καὶ ἀπολύονται ὑπὸ τοῦ δημάρχου).¹³

γ') Διάφορος τούτων εἶναι ἡ κατηγορία τῶν *ἐκ τοῦ νόμου ἐπτάκτων* ὑπαλλήλων. Τοιοῦτοι, προβλεπόμενοι ἀπὸ ρητᾶς διατάξεως τοῦ δικαίου, εἶναι αα') Οἱ γενικοὶ γραμματεῖς τῶν δήμων καὶ οἱ ἰδιαιτεροὶ γραμματεῖς τῶν δημάρχων (Κώδιξ, ἀρθρ. 104) καὶ ββ') οἱ «ἀνήκοντες εἰς ὑπηρεσίας δεκτικὰς ἐγκιστάσεως ὅπως ἡ βεβαίωσις καὶ ἡ εἰσπραξις τῶν δημοτικῶν προσόδων, ἡ καθαριότης, τὸ κατάβρεγμα κ.λ.π.». (Νόμος 6.429, ἀρθρ. 62). Πάντως ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης κατηγορίας ἐξαιροῦνται καὶ θεωροῦνται *μόνιμοι* οἱ ἀποκτήσαντες ἤδη μέχρι τῆς ἐναρξέως τῆς ἰσχύος τοῦ Νόμου 6.429 (2 Ἰανουαρίου 1935) μονιμότητα, τὸ μὲν λόγῳ ρητῆς τούτου διατάξεως, τὸ δὲ λόγῳ τῆς γενικῆς διατάξεως τοῦ ἀρθρου 92 τοῦ ἰδίου Νόμου κ.λ.π.

Ἡ ὑπὸ τῆς δημοτικῆς ἀρχῆς *ἀπλῆ ὀνομασία τοῦ ὑπαλλήλου ὡς ἐπτάκτου*, παρὰ τὸν τίτλον τοῦ γιγνομένη συνήθως,¹⁴ οὐδεμίαν νομικὴν σημασίαν κέκτηται. Θεωρεῖται ὡς *μόνιμος* ὁ ὑπάλληλος ἐὰν ἐκτήσατο τὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενα προσόντα, *τακτικὸς* δὲ ἐὰν ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῆς ὑπηρεσίας ἦν ἐκτελεῖ καὶ τῆς θέσεως ἦν κατέχει δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ἄλλως. Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, διατυπῶσαν παγίαν ἐπ' αὐτοῦ νομολογίαν, ἐδέχθη γενικῶς ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ ὑπαλλήλου ὡς τακτικοῦ ἢ ἐπτάκτου ἦρηται ἐκ τῆς φύσεως τῆς ὑπηρεσίας καὶ τῶν καθηκόντων ἅτινα ἐκτελεῖ οὗτος.¹⁵ Ἡ ἄποψις αὕτη καταδείκνυται τοσοῦτον

¹² Κατὰ τὴν νομολογίαν τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας, ἡ περιλήψις τῆς θέσεως ἐν τῷ ὄργανισμῷ ἀποτελεῖ ἔνδειξιν τῆς ὑπαλληλίας (Σ. Ε. Τμήματος Β', 26|1929).

¹³ Διὰ τὸς *κοινοτικὸς ὑπαλλήλους* ἰσχύουν ἐν προκειμένῳ αἱ διατάξεις τοῦ Νόμου 4.189, ἀρθρ. 5 κλπ.

¹⁴ Π. Χ. ἔκτακτος ἐργοδηγός, ἔκτακτος φανοκόρος κλπ.

¹⁵ Βλ. Σ. Ε. 26, 74|1929, 156|1931, 24/1932, 789—800, 812—816, 1400|1934. Βλ. καὶ Α. Π. 161|1930, δεχομένης ὅτι ἡ ὀνομασία τῆς θέσεως δὲν ἔχει σημασίαν

ὁρθῆ ἂν ἀναλογισθῶμεν τὰς συνεπειὰς τῆς ἀποδοχῆς τῆς ἀντιθέτου, ὅποτε, διὰ τῆς προσθήκης μιᾶς λέξεως «ἐκτάκτου» εἰς τὸν τίτλον τῶν δημοτικῶν ὑπαλλήλων, θὰ ἐξηφανίζετο ὁ θεσμὸς τῆς μονιμότητος.

4) Διάφορος τῶν ὡς ἄνω κατηγοριῶν δημοτικῶν ὑπαλλήλων εἶναι ἡ κατηγορία ἐκείνων οἵτινες συνδέονται πρὸς τοὺς δήμους **διὰ συμβάσεων ιδιωτικοῦ δικαίου**, ἑυθμίζοντες δι' αὐτῶν τὴν προσφορὰν καὶ τοὺς ὄρους καὶ λοιπὰς λεπτομερείας τῆς ἐργασίας των καὶ τὰς μεταξύ των σχέσεις. Αἱ ἐκτεθεῖσαι ἀρχαὶ δὲν δύνανται νὰ ἔχουν βεβαίως ἀρχὴν ἐν προκειμένῳ, διότι τὸ προέχον εἰς τὴν φύσιν τῶν σχέσεων αὐτῶν εἶναι ἡ σύμβασις τοῦ **ιδιωτικοῦ δικαίου**, ἢ; ἡ μελέτη βεβαίως εἶναι ἐκτὸς τοῦ πλαισίου τῆς ὑπὸ τοῦ δημοσίου δικαίου ἑυθμίσεως τῶν ὑπαλληλικῶν σχέσεων.¹⁶

ΔΗΜΟΣΘ. ΜΙΡΑΣΓΕΤΖΗΣ

διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς, ἀλλ' ἡ πραγματικὴ φύσις αὐτῆς, «διότι οὐχὶ αἱ λέξεις ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ποιεῖ τὰς ἐννόμους σχέσεις».—Πάντως *γενικῶς* ἐγένετο δεκτὸν ὅτι ἡ μὴ προβλεπομένη ὑπὸ τοῦ Ὄργανισμοῦ τοῦ δήμου ὑπηρεσία εἶναι ἐκτακτος (Σ. Ε. 797|1934), ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ἐπὶ ἡμερομισθίῳ ὑπηρεσία εἶναι ἐκτακτος (Σ. Ε. 798, 800|1934). *Εἰδικῶς* δὲ εἶναι ἐκτακτοὶ αἱ ὑπηρεσίαι βεβαιώσεως καὶ εἰσπράξεως τῶν ἐμμέσων δημοτικῶν φόρων (Σ. Ε. 797—800 καὶ 1400|1934), θυρωροῦ νεκροταφείου (Σ. Ε. 812|1934), ὁδηγοῦ αὐτοκινήτου (Σ. Ε. 813|1934), βοηθοῦ αὐτοκινήτου (Σ. Ε. 814|1934), καθαριστοῦ σφαγείων καὶ φύλακος νεκροταφείου (Σ. Ε. 815|1934), μηχανοδηγοῦ ὁδοστρωτήρων (Σ. Ε. 816|1934) κλπ.

Τὸ γεγονός τῆς ἀδυναμίας ἀπομακρύνσεως τοῦ ὑπαλλήλου ἐκ τῆς θέσεώς του ἄνευ διαταράξεως τῆς ὑπηρεσίας εἶναι γνώμων ὅπωςδήποτε ἀκριβῆς. Ἀντιθέτως, συχναὶ διακοπαὶ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ὑποδηλοῦν ἔλλειψιν τακτικότητος. Βλ. καὶ Σ. Ε. 74|1929 καὶ 792—796|1934.

¹⁶ Τὸ νόημα αὐτὸ ἐξάγεται καὶ ἐκ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Σ. Ε. 353|1933 καὶ 133|1934, τῆς δευτέρας δεχομένης εἰδικῶς ὅτι μόνον ἡ εἰς ὀργανικὴν θέσιν διανυθεῖσα ὑπηρεσία θεωρεῖται συντάξιμος, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ ἐπὶ συμβάσει τοιαύτη.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Α. Σβώλου: *Ἡ ἀναθεώρησις τοῦ Συντάγματος.*

(Ἰ. Ἀθήναι, 1933—Σελ. ΚΔ'+121)

Ἡ ἐργασία αὐτὴ τοῦ καθηγητοῦ κ. Σβώλου ἐρχεται νὰ ἐξακολουθήσῃ καὶ νὰ συμπληρώσῃ σειρὰν μονογραφιῶν τὰς ὁποίας ὁ διακεκριμένος συνταγματολόγος ἐνεκαινίασε διὰ τὴν διαφώτισιν καὶ ἔρτυγαν τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερόντων καὶ ἀνερευνήτων θεσμῶν τοῦ νέου Συντάγματος. Καὶ ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι εἰπὲρ ποτε καὶ ἄλλοτε ἡ συνταγματολογικὴ ἐργασία εἶναι παρ' ἡμῖν ἀναγκαία.

Τὸ Σύνταγμα τοῦ 1927 συνταχθὲν ἐν τάχει, ἀτελὲς εἰς πλεῖστα σημεῖα καὶ ἀνεπεξέργαστον, χροῖζει ἐρεῦνης καὶ ἐρμηνείας διὰ νὰ ἀποκτήσῃ νόημα. Εἶναι ἄλλωστε γνωστὸν τὸ ἀξίωμα καθ' ὃ ἡ νομικὴ ἐρμηνευτικὴ ἐργασία εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος πρὸς τὴν τελειότητα ἐνὸς νομικοῦ κειμένου.

«Τὰ νομοθετικὰ διατάγματα κατ' ἐξουσιοδότησιν τῶν βουλῶν», ἐπέσυραν τὴν εὐγνωμοσύνην ὄλων τῶν νομικῶν οἵτινες ἀσχολοῦνται μὲ συνταγματικὰ ζητήματα διότι ἔδωκε τὰς βάσεις τῆς λύσεως τοῦ ζητήματος. Τὴν αὐτὴν εὐγνωμοσύνην ἀσφαλῶς θὰ ἐπισύρῃ καὶ ἡ περὶ ἀναθεωρήσεως μελέτη ἣτις ἐρχεται νὰ ῥίψῃ φῶς εἰς ἐν τῶν ἀκανθωδεστέρων προβλημάτων τοῦ ἐν ἰσχύϊ Συντάγματος.

Τὸ πρωτότυπον εἰς τὴν μελέτην αὐτὴν εἶναι ὁ ἐξ 24 σελίδων πρόλογος, ὅπου ὁ συγγραφεὺς συγκεντρώνει τὸ πολιτικόν του credo σχετικῶς μὲ τὰς περὶ ἀναθεωρήσεως σημερινὰς τάσεις, καὶ τὸ ὅποιον δὲν δύναται νὰ εὕρῃ μίαν θέσιν εἰς μίαν νομικὴν δογματικὴν ἔρτυγαν. Εἰς τὸν πρόλογον αὐτὸν δίδεται ἡ εὐκαιρία εἰς τὸν κ. Σβῶλον διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν νὰ ἀναπτύξῃ τὸν «δημοκρατισμὸν» του, τὴν πίστιν του ἐπὶ τὴν ἱστορικὴν ἀποστολὴν τῶν «δημοκρατικῶν ἰδεῶν» ὧν σκοπὸς εἶναι νὰ ἀφήσουσιν ὅσον τὸ δυνατόν ἐλευθέραν τὴν κοινωνικὴν ἐξέλιξιν ἣτις θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ πρὸς τὸ ἱστορικῶς καθωρισμένον τέρμα της. Μόνον δι' αὐτὸ πιστεύει ὁ Σβῶλος εἰς τὴν δημοκρατίαν ἣτις δι' αὐτὸν δὲν σημαίνει μόνον τὴν κυριαρχίαν τῶν πολλῶν, ἀλλὰ γενικώτερον τὴν κυριαρχίαν τῆς **κοινωνίας** ἐπὶ τοῦ **Κράτους**.

«Ὑπὸ ἱστορικὴν ἐξ ἄλλου καὶ κοινωνιολογικὴν ἔποψιν εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι κατὰ βάσιν τὸ Δίκαιον δὲν καθορίζει τὴν ἐξέλιξιν τῆς κοινωνίας ἀλλὰ προσδιορίζεται ὑπὸ τῆς αὐτοδυνάμου ἀναπτύξεως αὐτῆς, ἐνώπιον τῆς

όποιας ύποχωρεί καὶ διὰ βιαίας συγκρούσεως ὅταν δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τοὺς μεταβληθέντας ὅρους τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. **Τοῦτο** δὲ καὶ μόνον σημαίνει ἢ ἀρχὴ τοῦ ἀπεριορίστου τῆς λαϊκῆς κτισταρχίας» γράφει ὁ κ. Σβώλος εἰς τὴν σελ. Ζ'.

Ὡς ὀργανωτικὴν ἀρχὴν τῆς Δημοκρατίας δέχεται, ὡς ἀναπτύσσει ἄλλωστε καὶ εἰς τὰ «Προβλήματα τῆς κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας» τὴν ἰσορροπητικὴν ἀρχὴν, δυνάμει τῆς ὁποίας οὐδὲν ὄργανον ἐπιτρέπεται νὰ ἢ ἀπολύτως κυρίαρχον. Αἱ ἐξουσίαι πρέπει νὰ αἰρουν ἀλλήλας. Ἀπὸ τῶν ἰδεῶν τούτων ἀναχωρῶν ἀποκρούει πᾶσαν μεταρρυθμῖσιν τοῦ Συντάγματος μὲ τάσιν ἐνισχύσεως τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, διότι τοῦτο θὰ ἦγε εἴτε γίνεται μὲ τάσιν ἀπολυταρχίας τῆς πλειοψηφίας εἰς βᾶρος τῆς μειοψηφίας, εἴτε μὲ τάσιν ἐνισχύσεως τῆς μειοψηφίας εἰς βᾶρος τῆς πλειοψηφίας, εἰς ἄρνησιν τῶν ἰδεολογικῶν βάσεων τῆς λαοκρατίας. Τουναντίον, υἱοθετεῖ πᾶσαν ἰδέαν σκοποῦσαν τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ «δημοκρατικοῦ πνεύματος» ὑπὸ μορφήν μεγαλυτέρας συμμετοχῆς τοῦ λαοῦ εἰς τὰ κρατικὰ ζητήματα. Ἐκτὸς τοῦ προλόγου ὅστις περιέχει τὴν πολιτικὴν θέσιν τοῦ κ. Σβώλου δύο εἶναι τὰ κεφάλαια τῆς ἐργασίας τὰ παρουσιάζοντα τὸ μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον.

α) Τὸ ἀφορῶν τὴν ἔκτασιν τῆς ἀναθεωρήσεως.

β) Τὸ ἀφορῶν τὰς ἐγγυήσεις τῆς τηρήσεως τῶν περὶ ἀναθεωρήσεως διατάξεων.

Ὡς γνωστόν, τὸ ἄρθρον 125 τοῦ ἐν ἰσχύϊ Συντάγματος καθορίζει ὅτι μόνον μὴ θεμελιώδεις διατάξεις δύνανται νὰ ἀναθεωρηθοῦν.

Ἡ διάκρισις αὕτη τῶν *θεμελιωδῶν* ἀπὸ τῶν *μὴ θεμελιωδῶν* διατάξεων, δίδει ἀφορμὴν εἰς τὸν κ. Σβώλον νὰ ἀναπτύξη τὸ ζήτημα στηριζόμενος εἰς τὰς πλουσίας κοινωνιολογικὰς του γνώσεις. Μόνον αὕτη ἡ βαθεῖα κοινωνιολογικὴ μόρφωσις τοῦ Σβώλου τοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸ πρόβλημα ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀσφαλῶς θὰ ἐναυάγει κάθε αὐστηρὸς δογματικὸς νομικός.

Ὁ τρόπος τοῦ χωρισμοῦ τῶν θεμελιωδῶν ἀπὸ τῶν μὴ θεμελιωδῶν διατάξεων, εἶναι ἀπολύτως θεμελιωμένος καὶ συνεπὴς διότι δὲν εἶναι ἐμπειρικός καὶ τυχαῖος ἀλλὰ στηρίζεται εἰς τὴν ἐξαγωγήν τῶν ἀναγκαστικῶν συνεπειῶν τῆς βασικῆς ἀρχῆς τῆς *λαοκρατίας* καὶ τοῦ *δημοκρατισμοῦ*.

Ἀξιοσημείωτον καὶ συγχρόνως ἐνδεικτικὸν τῆς εὐρύτητος τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἀμεροληψίας μὲ τὴν ὁποίαν ἐξετάζει ὁ Σβώλος τὰ ζητήματα, εἶναι ὅτι δὲν ὀρρωδεῖ, αὐτὸς ὁ δημοκράτης, νὰ θεωρήσῃ τόσον τὴν ὑπαρξίν τοῦ δευτέρου νομοθετικοῦ σώματος (σελ. 80) ὅσον καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως (σελ. 78) ὡς μὴ θεμελιώδεις διατάξεις.

Ἄλλ' ἐὰν ἡ ἐξαγωγή τῶν συνεπειῶν τῆς τεθείσης ἀρχῆς γίνεται μὲ τὴν δυνατὴν λογικὴν τελειότητα, αὕτη αὕτη ἡ ἀρχὴ ἦν λαμβάνει ὁ Σβώλος

ὡς κριτήριο τοῦ χωρισμοῦ τῶν θεμελιωδῶν ἀπὸ τῶν μὴ θεμελιωδῶν διατάξεων, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ἀδυστηρῶς ἐπιστημονικῶς οὔτε ὡς ἡ μόνη δυνατὴ οὔτε ὡς ἀποδεικνυομένη.

Πράγματι, οὐδὲν κωλύει νὰ θεωρηθῆ ἡ ἀρχὴ τῆς εὐδαιμονίας τοῦ λαοῦ ἢ ἡ ἀρχὴ τοῦ μεγαλείου τοῦ ἔθνους, ὡς ἡ πρωτεύουσα, καὶ ὁ ἐν τῷ Συντάγματι ὑπάρχων «δημοκρατισμὸς» ὡς σύμπτωμα, μὴ δυνάμενον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κριτήριο τοῦ χωρισμοῦ τῶν θεμελιωδῶν ἀπὸ τῶν μὴ θεμελιωδῶν διατάξεων. Δι' αὐτὸ ἀμφιβάλλω ἂν πραγματικῶς αἱ τόσον ὠραῖαι σκέψεις καὶ οἱ τόσον λεπτοὶ συλλογισμοὶ τοῦ Σβώλου δύνανται νὰ θεωρηθοῦν νομικῶς δεσμευτικοί. Μοιραίως ἢ διαφορὰ τῶν θεμελιωδῶν ἀπὸ τῶν μὴ θεμελιωδῶν διατάξεων θὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ἐκτιμήσεως τοῦ ἐκάστοτε κρίνοντος.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῶν ἐγγυήσεων τῆς τηρήσεως τῶν περὶ ἀναθεωρήσεως διατάξεων, αὗται κατὰ τὸν Σβῶλον διαιροῦνται εἰς τρεῖς :

Πρῶτον εἰς τὸ δικαίωμα τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας νὰ διαλύσῃ τὴν Βουλὴν τῇ συναινέσει τῆς Γερουσίας πρὸ τῆς λήξεως τοῦ ἀναθεωρητικοῦ ἔργου.

Δεύτερον εἰς τὸν ἔλεγχον ὃν ἀσκεῖ αὐτὴ αὐτὴ ἡ Συνέλευσις ἐπὶ τῶν προτάσεων τῶν Βουλῶν.

Τρίτον εἰς τὸ δικαίωμα τῶν δικαστηρίων τοῦ νὰ ἀρνοῦνται τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀναθεωρηθέντος Συντάγματος, ἐφ' ὅσον ἀντιβαίνει εἰς τὰς περὶ ἀναθεωρήσεως διατάξεις τοῦ προηγουμένου καὶ ἐφ' ὅσον δὲν ἔγινε ἀντικείμενον δημοψηφίσματος «ὅποτε παραλαμβάνει ἐξ ἄλλης πηγῆς τὸ ἐλλείπον κύρος».

Ἄλλ' ἐδῶ συμβαίνει τὸ παράδοξον, ὅτε μὲν νὰ δικαιῶνται τὰ δικαστήρια εἰς τὴν ἔρευναν τῆς συνταγματικότητος τῆς ἀναθεωρήσεως, ὅτε δὲ ὄχι, καὶ τοῦτο λόγῳ μᾶς «δυνητικῆς» λεπτομερείας τῆς διαδικασίας τῆς ἀναθεωρήσεως. Πράγμα ἀληθῶς δυσχερές.

Ἡ τρίτη αὐτῆ ἐγγύησις μοῦ φαίνεται καὶ ἐξ ἄλλων λόγων ἀδύνατος. Ἄφ' ἧς δημοσιευθῆ τὸ νέον Σύνταγμα ἀποτελεῖ τὸν ὑψιστον νομικὸν κανόνα, ὅστις προῆλθε «νομίμως» μὲν ἐὰν εἶναι σύμφωνος μὲ τὰς περὶ ἀναθεωρήσεως διατάξεις, «ἐπαναστατικῶς» δὲ ἐὰν ἀντιβαίνει πρὸς αὐτάς. Ἴσχυει δὲ εἰς τὴν τελευταίαν αὐτὴν περίπτωσιν ὡς ὑψιστος κανὼν, ἐφ' ὅσον δὲν ἀνατρέπεται *de facto* ἢ νέα νομικὴ τάξις.

Δικαίωμα τῶν δικαστηρίων νὰ ἀπορρίπτουν τὸ ἀναθεωρηθὲν Σύνταγμα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παλαιοῦ, δὲν δύναται νὰ νοηθῆ. Αὐτὸς οὗτος ὁ Σβῶλος ἄλλωστε ὁμολογεῖ (σελ. 113) : «Δι' αὐτὸ ὑποστηρίζω διὰ τὴν ἐνότητα τῆς νομικῆς κατασκευῆς τὰς ἐν τῷ κεφαλαίῳ αὐτῷ λύσεις θὰ συνεβούλευα οὐχ'»

ήττον εις τὰ δικαστήρια μεγίστην δυνατὴν περίσκεψιν προκειμένου νὰ ἐπιληφθοῦν τοιούτων θεμάτων».

Ἄξιον ἰδιαίτερας ἐξάρσεως εἶναι τὸ ὅτι ὁ Σβώλος ἀποφεύγει τὰς παραπομπάς. Ἐνῶ ἄλλοτε δὲν ἠδύνατο νὰ ἐμφανισθῇ ἐπιστημονικὴ ἐργασία, ἰδίᾳ νομικὴ, χωρὶς πληθὺν παραπομπῶν, πολλάκις ὅλως ἀσχέτων μὲ τὸ ζήτημα, ἤδη κατανοεῖται τὸ ἄσκοπον αὐτῶν.

Παρουσιάζεται τοιουτοτρόπως τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον γυμνὸν καὶ διευκολύνεται, ὁ μελετητὴς νὰ τὸ κρίνῃ καὶ νὰ ἐκτιμήσῃ τὸ περιεχόμενον του μόνον, καὶ ὄχι τὴν πληθὺν τῶν ξένων ὀνομάτων καὶ τίτλων, τῶν κοσμοῦντων τὰς σελίδας του. Κατὰ τὰ ἄλλα ἡ μελέτη αὐτὴ φέρει τὴν σφραγίδα τῆς προσωπικότητος τοῦ Σβώλου τόσο κατὰ τὸ περιεχόμενον ὅπερ μαρτυρεῖ πλήρη ἐξάντλησιν τοῦ θέματος ὅσον καὶ κατὰ τὴν μορφήν ἣτις διακρίνεται διὰ τὴν γλαφυρότητα της.

ΔΗΜ. ΒΕΖΑΝΗΣ

ΠΙΝΑΚΕΣ

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Σ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΤΟ ΝΥΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

Πρόεδρος
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΒΕΖΑΝΗΣ

Ἀντιπρόεδρος
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΧΑΤΖΗΣ

Γεν. Γραμματεὺς
ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΜΙΡΑΣΓΕΤΖΗΣ

Σύμβουλοι

ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ ΑΓΓ.
ΒΕΓΛΕΡΗΣ ΦΑΙΔΩΝ
ΔΕΡΤΙΑΝΗΣ ΠΑΝΑΓ.
ΜΑΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ Γ.

ΜΕΡΤΙΚΟΠΟΥΛΟΣ Θ.
ΜΟΥΡΙΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡ.
ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ Μ.
ΤΣΑΤΣΟΣ ΘΕΜΙΣΤ.

ΕΠΙΤΙΜΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ †	Ὁμότιμος Καθηγητὴς Πανεπιστ. Ἀθηνῶν
ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ	Τακτ. Καθηγ. Διοικ. Δικαίου Παν. Ἀθηνῶν
ΑΓΑΘΟΝΙΚΟΣ ΜΙΑΤΙΑΔΗΣ	Ἀντιπρόεδρος Συμβουλίου Ἐπικρατείας
ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ	Τ. Σύμβουλος Ἐπικρατείας, Διηγύργος
ΠΑΠΑΦΡΑΓΚΟΣ ΣΤΑΜΟΣ	Πρόεδρος Συμβουλίου Ἐπικρατείας
ΡΑΚΤΙΒΑΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ †	Πρόεδρος Συμβουλίου Ἐπικρατείας
ΣΒΩΛΟΣ ΑΔΕΞΑΝΔΡΟΣ	Τακτ. Καθ. Συντ. Δικαίου Πανεπ. Ἀθηνῶν

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

Άγγελόπουλος Άγγ. Ύφηγητής Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
Βεγλερῆς Φαίδ. Ύφηγητής Πανεπ. Ἀθηνῶν, Δικηγόρος
Βεζανῆς Δημ. Ύφηγ. Παν. Ἀθηνῶν
Γραβάνης Σωτ. Δικηγόρος
Δελιβάνης Δημ. Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Παρισίων
Δερτιλῆς Παν. Ύφηγ. Παν. Ἀθηνῶν
Ζαριφόπουλος Γρηγ. Δι)τῆς Ὑπ. Οἰκονομικῶν
Ζώρας Γεώργ. Καθηγ. Πανεπ. Ρώμης
Καρβελᾶς Διον. Εισηγ. Συμβ. Ἐπικρατείας
Κασκαρέλλης Νικ. Δικηγόρος
Λαμπίρης Ἰωάν. Δικηγόρος
Λαμπρινόπουλος Τιμ. Δι)τῆς Ἐνώσεως Δήμων καὶ Κοινοτήτων Ἐλλάδος
Λεοντίδης Κωνσταν. Τμηματάρχης Ὑπουργ. Γεωργίας
Μαγκριώτης Δημ. Δι)τῆς Ὑπ. Οἰκονομικῶν
Μαραγκόπουλος Γ. Εισηγητής Συμβ. Ἐπικρατείας
Μαρούδας Ἀναστ. Εισηγητής Συμβ. Ἐπικρατείας

Ματθαϊόπουλος Δημ. Δι)τῆς Σ.Ε.Κ.
Μερτικόπουλος Θ. Δι)τῆς Ὑπουργ. Οἰκονομικῶν
Μητρέλιας Χαρ. Πάρεδρος Συμβ. Ἐπικρατείας
Μιράσγετζης Δημ. Διδάκτωρ Πανεπιστημίου, Δικηγόρος
Μουρίκης Δημ. Εισηγητής Συμβ. Ἐπικρατείας
Παπαχατζῆς Γεώργ. Εισηγητής Συμβ. Ἐπικρατείας
Ραγκούσης Ἀντ. Πάρεδρος Συμβ. Ἐπικρατείας
Ρουσσόπουλος Ἀγνή Δικηγόρος
Σγουρίτσας Χρήστος Καθηγ. Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
Σμπαρούνης Ἀθ. Δι)τῆς Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν
Στασινόπουλος Μιχ. Εισηγ. Συμβ. Ἐπικρατείας
Τσάτσος Θ. Ύφηγ. Πανεπ., Δικηγόρος
Τσάτσος Κ. Καθηγ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
Τσιριντάνης Ἀλ. Ύφηγ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Δικηγόρος
Χαρμπούρης Γεώργ. Εισηγητής Συμβ. Ἐπικρατείας

ΕΚΤΑΚΤΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

Γαζῆς Ἀνδρ. Δικηγόρος
Γεωργόπουλος Κων. Διδάκτωρ Πανεπιστημίου
Δασκαλάκης Γεώργ. Πτυχιούχος Νομικῆς καὶ Πολ. Ἐπ.
Θεοτόκης Σπυρ. Πολιτευτής
Κόλιας Βασ. Πτυχιούχος Νομικῆς
Λάμπρου Μιλτ. Δικηγόρος
Ματρώζος Ἀγγ. Δικηγόρος Γεωργικῆς Ἐπιμελητηρίου
Μαῦρος Γεώργ. Διδάκτωρ Πανεπιστημίου, Δικηγόρος
Μιχαηλίδης Νικ. Γραμματεὺς Ὑπ. Ἐθν. Οἰκονομίας

Παναγιωτόπουλος Ἀνδρ. Ἐπιθεωρητής Ἀγροφυλακῆς
Πανόπουλος Παν. Δικηγόρος
Παπαδημητρίου Ἀν. Δικηγόρος
Παπακυριακοῦ Κ. Δικηγόρος
Παπασωτηρίου Χαρ. Ἐπιθεωρητής Ἀγροφυλακῆς
Πολυγένης Ἰωάννης Δικηγόρος
Πετρίδης Τάκης Δικηγόρος
Ράγκας Σόλων Δικηγόρος
Σταυρόπουλος Κων. Δικηγόρος
Χαλλιόπουλος Γεώργ. Δικηγόρος
Χατζησπύρου Χαράλ. Ἐπιθεωρητής Ἀγροφυλακῆς

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

'Αντί προλόγου	Σελίς 3— 4
Καταστατικὸν τῆς «Ἐταιρείας Διοικητικῶν Μελετῶν» . .	» 5— 6

Μ Ε Ρ Ο Σ Α΄

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΓΕΝΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Δημητρίου Βεζανῆ, Ἡ κρίσις τοῦ Δημοκρατισμοῦ	» 9— 21
Θεμιστοκλέους Τσάτσου, Αἱ κρίσεις τοῦ E. Gans περὶ διακρίσεως τῶν ἔξουσιῶν	» 22— 28

Μ Ε Ρ Ο Σ Β΄

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Χρήστου Σγουρίτσα, Αἱ κοιναὶ συνεδριάσεις τῶν δύο νο- μοθετικῶν Σωμάτων	» 31— 43
'Αλεξάνδρου Σβώλου, Ἡ κοινὴ συνεδρία Βουλῆς καὶ Γερουσίας καὶ ἡ μέση λύσις τῆς μικτῆς ἐπιτροπῆς	» 44— 51
Δημητρίου Βεζανῆ, Ἐπὶ τῆς ὑποχρεωτικότητος ἢ μὴ τῆς κοινῆς συνεδριάσεως τῶν νομοθετικῶν σωμάτων κατὰ τὸ ἄρθρον 30 τοῦ Συντάγματος	» 52— 57
Συντάξεως, Σημειώσεις βιβλιογραφίας ἐπὶ τοῦ ἄνω θέ- ματος	» 57— 58
Δημοσθένους Μιράσγειτζη, Παραβάσεις διατάξεων τοῦ Συντάγματος	» 59— 74
Κωνσταντίνου Γεωργοπούλου, Ἀμνηστιακὰ τινὰ ζη- τήματα	» 75— 84

Μ Ε Ρ Ο Σ Γ΄

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Παναγιώτου Δερτιλῆ, Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως	» 87—136
Μιχαὴλ Στασινοπούλου, Συμβολὴ εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας	» 137—161
Χαραλάμπ. Χατζησπύρου, Ἡ ἀγοφυλακὴ ἐν Ἑλλάδι	» 162—189
Δημοσθ. Μιράσγειτζη, Ἡ προστασία τῶν δημοτικῶν ὑ- παλλήλων—Εἰδικὰ τινὰ ζητήματα	» 190—199

Β Ι Β Λ Ι Ο Κ Ρ Ι Σ Ι Α

Δημητρ. Βεζανῆ, Συνταγματικὸν Δίκαιον Ἀ. Σβώλου	» 201—204
Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἐταιρείας	» 206
Πίναξ τῶν μελῶν τῆς Ἐταιρείας	» 206—207